ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗଵତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯେ

ସଗାଥାଵଗ୍ଗଟୀକା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାଵଣ୍ଣନା

୧। ସଂଵଣ୍ଣନାରମ୍ଭେ ରତନତ୍ତଯଵନ୍ଦନା ସଂଵଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପଭଵନିସ୍ସଯଵିସୁଦ୍ଧିପଟିଵେଦନତ୍ଥଂ, ତଂ ପନ ଧମ୍ମସଂଵଣ୍ଣନାସୁ ଵିଞ୍ଞୂନଂ ବହୁମାନୁପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ, ତଂ ସମ୍ମଦେଵ ତେସଂ ଉଗ୍ଗହଣଧାରଣାଦିକ୍କମଲଦ୍ଧାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ସବ୍ବହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥନ୍ତି। ଅଥ ଵା ମଙ୍ଗଲଭାଵତୋ, ସବ୍ବକିରିଯାସୁ ପୁବ୍ବକିଚ୍ଚଭାଵତୋ, ପଣ୍ଡିତେହି ସମାଚରିତଭାଵତୋ, ଆଯତିଂ ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତୋ ଚ ସଂଵଣ୍ଣନାଯଂ ରତନତ୍ତଯପଣାମକିରିଯାତି। ଅଥ ଵା ରତନତ୍ତଯପଣାମକରଣଂ ପୂଜନୀଯପୂଜାପୁଞ୍ଞଵିସେସନିବ୍ବତ୍ତନତ୍ଥଂ, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଯଥାଲଦ୍ଧସମ୍ପତ୍ତିନିମିତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ବଲାନୁପ୍ପଦାନତ୍ଥଂ, ଅନ୍ତରା ଚ ତସ୍ସ ଅସଂକୋଚାପନତ୍ଥଂ, ତଦୁଭଯଂ ଅନନ୍ତରାଯେନ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ପରିସମାପନତ୍ଥନ୍ତି ଇଦମେଵ ଚ ପଯୋଜନଂ ଆଚରିଯେନ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ। ତଥା ହି ଵକ୍ଖତି ''ଇତି ମେ ପସନ୍ନମତିନୋ…ପେ… ତସ୍ସାନୁଭାଵେନା''ତି। ରତନତ୍ତଯପୂଜା ହି ନିରତିସଯପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତସଂବୁଦ୍ଧିଯା ଅପରିମେଯ୍ୟପଭାଵୋ ପୁଞ୍ଞାତିସଯୋତି ବହୁଵିଧନ୍ତରାଯେପି ଲୋକସନ୍ନିଵାସେ ଅନ୍ତରାଯନିବନ୍ଧନସକଲସଂକିଲେସଵିଦ୍ଧଂସନାଯ ପହୋତି, ଭଯାଦିଉପଦ୍ଦଵଞ୍ଚ ନିଵାରେତି। ଯଥାହ ''ପୂଜାରହେ ପୂଜଯତୋ''ତିଆଦି (ଧ। ପ। ୧୯୫; ଅପ। ଥେର ୧।୧୦।୧), ତଥା ''ଯେ, ଭିକ୍ଖଵେ, ବୁଦ୍ଧେ ପସନ୍ନା, ଅଗ୍ଗେ ତେ ପସନ୍ନା, ଅଗ୍ଗେ ଖୋ ପନ ପସନ୍ନାନଂ ଅଗ୍ଗୋ ଵିପାକୋ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଇତିଵୁ। ୯୦)।

''ବୁଦ୍ଧୋତି କିତ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ, କାଯେ ଭଵତି ଯା ପୀତି;

ଵରମେଵ ହି ସା ପୀତି, କସିଣେନପି ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ;

ଧମ୍ମୋତି…ପେ…, ସଙ୍ଘୋତି…ପେ…, ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସା''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬);

ତଥା ''ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମଯେ ଅରିଯସାଵକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେଵସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସ… ପେ… ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)। ''ଅରଞ୍ଞେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ଵା…ପେ… ଭଯଂ ଵା ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଵା ଲୋମହଂସୋ ନ ହେସ୍ସତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯) ଚ।

ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଵତ୍ଥୁତ୍ତଯସ୍ସ ଵନ୍ଦନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଗୁଣାତିସଯଯୋଗସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ଗାଥତ୍ତଯମାହ। ଗୁଣାତିସଯଯୋଗେନ ହି ଵନ୍ଦନାରହଭାଵୋ, ଵନ୍ଦନାରହେ ଚ କତା ଵନ୍ଦନା ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ପଯୋଜନଂ ସାଧେତୀତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସା ଦେସନାଯ ସଂଵଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ସା ନ ଵିନଯଦେସନା ଵିଯ କରୁଣାପ୍ପଧାନା, ନାପି ଅଭିଧମ୍ମଦେସନା ଵିଯ ପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନା, ଅଥ ଖୋ କରୁଣାପଞ୍ଞାପ୍ପଧାନାତି ତଦୁଭଯପ୍ପଧାନମେଵ ତାଵ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଥୋମନଂ କାତୁଂ ତମ୍ମୂଲକତ୍ତା ସେସରତନାନଂ ''କରୁଣାସୀତଲହଦଯ''ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ କିରତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖଂ ଵିକ୍ଖିପତି ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା କିଣାତୀତି କରୁଣା, ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି କାରୁଣିକଂ ହିଂସତି ଵିବାଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପରଦୁକ୍ଖେ ସତି ସାଧୂନଂ କମ୍ପନଂ ହଦଯଖେଦଂ କରୋତୀତି ଵା କରୁଣା। ଅଥ ଵା କମିତି ସୁଖଂ, ତଂ ରୁନ୍ଧତୀତି କରୁଣା। ଏସା ହି ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଲକ୍ଖଣା ଅତ୍ତସୁଖନିରପେକ୍ଖତାଯ କାରୁଣିକାନଂ ସୁଖଂ ରୁନ୍ଧତି ଵିବନ୍ଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କରୁଣାଯ ସୀତଲଂ କରୁଣାସୀତଲଂ, କରୁଣାସୀତଲଂ ହଦଯଂ ଅସ୍ସାତି କରୁଣାସୀତଲହଦଯୋ, ତଂ କରୁଣାସୀତଲହଦଯଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପରେସଂ ହିତୋପସଂହାରସୁଖାଦିଅପରିହାନିଚ୍ଛନସଭାଵତାଯ, ବ୍ୟାପାଦାରତୀନଂ ଉଜୁଵିପଚ୍ଚନୀକତାଯ ଚ ସତ୍ତସନ୍ତାନଗତସନ୍ତାପଵିଚ୍ଛେଦନାକାରପଵତ୍ତିଯା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତଲଭାଵକାରଣତା ଉପଲବ୍ଭତି, ତଥାପି ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନାକାରପ୍ପଵତ୍ତିଯା ପରୂପତାପାସହନରସା ଅଵିହିଂସାଭୂତା କରୁଣାଵ ଵିସେସେନ ଭଗଵତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧି ଵିଯ ସୀତିଭାଵନିମିତ୍ତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ

‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦଯ’’ନ୍ତି। କରୁଣାମୁଖେନ ୱା ମେତ୍ତାମୁଦିତାନମ୍ପି ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣତା ୱୁତ୍ତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା ।

ଅଥ ୱା ଛଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣୱିସେସନିବନ୍ଧନଭୂତା ସାତିସଯଂ ନିରୱସେସଞ୍ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ ସୱିସଯବ୍ଯାପିତାଯ ମହାକରୁଣାଭାୱମୁପଗତା କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ଅଭିସଯେନ ହଦଯସୀତଲଭାୱହେତୂତି ଆହ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦଯ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ସତିପି ମେତ୍ତାମୁଦିତାନଂ ସାତିସଯେ ହଦଯସୀତିଭାୱନିବନ୍ଧନତ୍ତେ ସକଲବୁଦ୍ଧଗୁଣୱିସେସକାରଣତାଯ ତାସମ୍ପି କାରଣନ୍ତି କରୁଣାୱ ଭଗୱତୋ ‘‘ହଦଯସୀତଲଭାୱକାରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। କରୁଣାନିଦାନା ହି ସବ୍ବେପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣା, କରୁଣାନୁଭାୱନିବ୍ବାପିଯମାନସଂସାରଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପସ୍ସ ହି ଭଗୱତୋ ପରଦୁକ୍ଖାପନଯନକାମତାଯ ଅନେକାନିପି ଅସଙ୍ଖ୍ଯେଯ୍ଯାନି କପ୍ପାନଂ ଅକିଲନ୍ତରୂପସ୍ସେୱ ନିରୱସେସବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସମ୍ଭରଣନିଯତସ୍ସ ସମଧିଗତଧମ୍ମାଧିପତେଯ୍ଯସ୍ସ ଚ ସନ୍ନିହିତେସୁପି ସତ୍ତସଙ୍ଘାତସମୁପନୀତହଦଯୂପତାପନିମିତ୍ତେସୁ ନ ଈସକମ୍ପି ଚିତ୍ତସୀତିଭାୱସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତମହୋସୀତି। ଏତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ତୀସୁପି ଅୱତ୍ଥାସୁ ଭଗୱତୋ କରୁଣା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାୱ ଞେଯ୍ଯାୱରଣପ୍ପହାନତୋ ପକାରେହି ଧମ୍ମସଭାୱଜୋତନଟ୍ଠେନ ପଜ୍ଜୋତୋତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ। ସୱାସନପ୍ପହାନତୋ ୱିସେସେନ ହତଂ ସମୁଗ୍ଘାଟିତଂ ୱିହତଂ। ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ୱିହତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତଂ। ମୁଯ୍ହନ୍ତି ତେନ, ସଯଂ ୱା ମୁଯ୍ହତି, ମୋହନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜା। ସ୍ୱେୱ ୱିସଯସଭାୱପଟିଚ୍ଛାଦନକରଣତୋ ଅନ୍ଧକାରସରିକ୍ଖତାଯ ତମୋ ୱିଯାତି ତମୋ। ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତୋ ମୋହତମୋ ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମୋ, ତଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ସତିପି ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିହତଭାୱେ ସଦ୍ଧାଧିମୁତ୍ତେହି ୱିଯ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତାନଂ ସାୱକେହି ପଚ୍ଚେକସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ଚ ସୱାସନପ୍ପହାନେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଲେସପ୍ପହାନସ୍ସ ୱିସେସୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି ସାତିସଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାପ୍ପହାନେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି।

ଅଥ ୱା ଅନ୍ତରେନ ପରୋପଦେସଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରୱିଗମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା, ତଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱସ୍ସ ସମଧିଗତତ୍ତା, ପରସନ୍ତତିଯଞ୍ଚ ଧମ୍ମଦେସନାତିସଯାନୁଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ତସ୍ସ ପୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱାୱ ୱିସେସତୋ ମୋହତମୱିଗମେନ ଥୋମେତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ’’ତି ପଦେନ ଭଗୱତୋ ପଟିୱେଧପଞ୍ଞା ୱିଯ ଦେସନାପଞ୍ଞାପି ସାମଞ୍ଞନିଦ୍ଦେସେନ, ଏକସେସନଯେନ ୱା ସଙ୍ଗହିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଞେଯ୍ଯପରିଯନ୍ତିକତ୍ତା ସକଲଞେଯ୍ଯଧମ୍ମସଭାୱାୱବୋଧନସମତ୍ଥେନ ଅନାୱରଣଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ସବ୍ବଞେଯ୍ଯଧମ୍ମସଭାୱଚ୍ଛାଦକସ୍ସ ମୋହନ୍ଧକାରସ୍ସ ୱିଧମିତତ୍ତା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୋ ଭଗୱତୋ ମୋହତମୱିନାସୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ମୋହତମୱିଧମନନ୍ତେ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅନାୱରଣଞାଣଂ କାରଣୂପଚାରେନ ସସନ୍ତାନେ ମୋହତମୱିଧମନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଭିନୀହାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସୱାସନପ୍ପହାନମେୱ ହି କିଲେସାନଂ ଞେଯ୍ଯାୱରଣପହାନନ୍ତି, ପରସନ୍ତାନେ ପନ ମୋହତମୱିଧମନସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ ଫଲୂପଚାରେନ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ‘‘ମୋହତମୱିଧମନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି।

କିଂ ପନ କାରଣଂ ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଗ୍ଘାତୋଯେୱେକୋ ପହାନସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଭଗୱତୋ ଥୋମନାନିମିତ୍ତଂ ଗଯ୍ହତି, ନ ପନ ସାତିସଯଂ ନିରୱସେସକିଲେସପହାନନ୍ତି? ତପ୍ପହାନୱଚନେନେୱ ତଦେକଟ୍ଠତାଯ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତସ୍ସ ଜୋତିତଭାୱତୋ। ନ ହି ସୋ ତାଦିସୋ କିଲେସୋ ଅତ୍ଥି, ଯୋ ନିରୱସେସଅୱିଜ୍ଜାପ୍ପହାନେନ ନ ପହୀଯତୀତି।

ଅଥ ୱା ୱିଜ୍ଜା ୱିଯ ସକଲକୁସଲଧମ୍ମସମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ନିରୱସେସାକୁସଲଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିଯା ସଂସାରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚ ଅୱିଜ୍ଜା ପଧାନକାରଣନ୍ତି ତବ୍ବିଘାତୱଚନେନ ସକଲସଂକିଲେସଗଣସମୁଗ୍ଘାତୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି।

ନରା ଚ ଅମରା ଚ ନରାମରା, ସହ ନରାମରେହୀତି ସନରାମରୋ, ସନରାମରୋ ଚ ସୋ ଲୋକୋ ଚାତି ସନରାମରଲୋକୋ, ତସ୍ସ ଗରୂତି ସନରାମରଲୋକଗରୁ, ତଂ ସନରାମରଲୋକଗରୁଂ। ଏତେନ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ୱିଯ ତଦଓସିଟ୍ଠସତ୍ତାନମ୍ପି ଯଥାରହଂ ଗୁଣୱିସେସାୱହତାଯ ଭଗୱତୋ ଉପକାରତଂ ଦସ୍ସେତି। ନ ଚେତ୍ଥ ପଧାନାପ୍ପଧାନଭାୱୋ ଚୋଦେତବ୍ବୋ। ଅଞ୍ଞୋ ହି ସଦ୍ଦକ୍କମୋ, ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥକ୍କମୋ। ଏଦିସେସୁ ହି ସମାସପଦେସୁ ପଧାନମ୍ପି ଅପ୍ପଧାନଂ ୱିଯ ନିଦ୍ଦିସୀଯତି ଯଥା ‘‘ସରାଜିକାଯ ପରିସାଯା’’ତି (ଅପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୮୨)। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ସତ୍ତସଙ୍ଖାରୋକାସୱସେନ ତିୱିଧୋ ଲୋକୋ, ଗରୁଭାୱସ୍ସ ପନ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଗରୁକରଣସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସୋ ହି ଲୋକୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ

ପୁଞ୍ଞପାପାନି ତଦ୍ୱିପାକୋ ଚାତି ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅମରଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିଦେୱା ଅଧିପ୍ପେତା।

ଅଥ ୱା ସମୂହତ୍ଥୋ ଲୋକ-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଦାଯୱସେନ ଲୋକୀଯତି ପଞ୍ଞାପୀଯତୀତି। ସହ ନରେହୀତି ସନରା, ସନରା ଚ ତେ ଅମରା ଚାତି ସନରାମରା, ତେସଂ ଲୋକୋତି ସନରାମରଲୋକୋତି ପୁରିମନଯେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଅମର-ସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ୱିସୁଦ୍ଧିଦେୱାପି ସଙ୍ଗୟ୍ହନ୍ତି। ତେ ହି ମରଣାଭାୱତୋ ପରମତ୍ଥତୋ ଅମରା, ନରାମରାନଂଯେୱ ଗହଣଂ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଯଥା ‘‘ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୫୭)। ତଥା ହି ସବ୍ବାନତ୍ଥପରିହରଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ନିରୱସେସହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାଯ ନିରତିସଯାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତମୁପକାରିତାଯ ଅପରିମିତନିରୁପମପ୍ପଭାୱଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ଭଗୱା ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଉତ୍ତମଂ ଗାରୱଟ୍ଠାନଂ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତି।

ସୋଭନଂ ଗତଂ ଗମନଂ ଏତସ୍ସାତି ସୁଗତୋ। ଭଗୱତୋ ହି ୱେନେଯ୍ୟଜନୁପସଙ୍କମନଂ ଏକନ୍ତେନ ତେସଂ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦନତୋ ସୋଭନଂ, ତଥା ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତରୂପକାଯତାଯ ଦୁତୱିଲମ୍ବିତଖଲିତାନୁକଡ୍ଢନନିପ୍ପୀଳଅନୁକ୍କୁଟିକକୁଟିଲାକୁଲତାଦି-ଦୋସରହିତମୱହସିତରାଜହଂସୱସଭୱାରଣମିଗରାଜଗମନଂ କାଯଗମନଂ ଞାଣଗମନଞ୍ଚ ୱିପୁଲନିମ୍ମଲକରୁଣାସତିୱୀରିଯାଦିଗୁଣୱିସେସସହିତମଭିନୀହାରତୋ ଯାୱ ମହାବୋଧି ନିରୱଜ୍ଜତାଯ ସୋଭନମେୱାତି।

ଅଥ ୱା ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ସକଲମପି ଲୋକଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ପରିଜାନନ୍ତୋ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ସୁଗତୋ, ତଥା ଲୋକସମୁଦଯଂ ପହାନାଭିସମଯୱସେନ ପଜହନ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ଆପାଦେନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅତୀତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଭିସମଯୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ଭାୱନାଭିସମଯୱସେନ ସମ୍ମା ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ସୁଗତୋ। ‘‘ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତି ନ ପଚ୍ଚେତି ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ସୁଗତୋ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ (ମହାନି। ୩୮) ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋତି।

ଅଥ ୱା ସୁନ୍ଦରଂ ଠାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ଗତୋ ଅଧିଗତୋତି ସୁଗତୋ। ଯସ୍ମା ୱା ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଯଥାରହଂ କାଲଯୁତ୍ତମେୱ ଚ ଧମ୍ମଂ ଭାସତି, ତସ୍ମା ସମ୍ମା ଗଦତି ୱଦତୀତି ସୁଗତୋ ଦ-କାରସ୍ସ ତ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଇତି ସୋଭନଗମନତାଦୀହି ସୁଗତୋ, ତଂ ସୁଗତଂ।

ପୁଞ୍ଞପାପକେହି ଉପପଜ୍ଜନୱସେନ ଗନ୍ତବ୍ବତୋ ଗତିଯୋ, ଉପପତ୍ତିଭୱୱିସେସା। ତା ପନ ନିରଯାଦିୱସେନ ପଞ୍ଚୱିଧା। ତା ହି ସକଲସ୍ସପି ଭୱଗାମିକମ୍ମସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅୱିପାକାରହଭାୱକରଣେନ ନିୱତ୍ତିତତ୍ତା ଭଗୱା ପଞ୍ଚହିପି ଗତୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଏତେନ ଭଗୱତୋ କତ୍ଥଚିପି ଅପରିଯାପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେତି, ଯତୋ ଭଗୱା ‘‘ଦେୱାତିଦେୱୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ –

‘‘ଯେନ ଦେୱୂପପତ୍ୟସ୍ସ, ଗନ୍ଧବ୍ବୋ ୱା ୱିହଙ୍ଗମୋ;

ଯକ୍ଖତ୍ତଂ ଯେନ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟଂ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଞ୍ଚ ଅବ୍ବଜେ;

ତେ ମୟ୍ହଂ ଆସୱା ଖୀଣା, ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ୱିନଳୀକତା’’ତି। (ଅ। ନି। ୪।୩୬);

ତଂତଂଗତିସଂୱତ୍ତନକାନଞ୍ହି କମ୍ମକିଲେସାନଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ବୋଧିମୂଲେଯେୱ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା ନତ୍ଥି ଭଗୱତୋ ଗତିପରିଯାପନ୍ନତାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଭଗୱା ସବ୍ବଭୱଯୋନିଗତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସସତ୍ତନିକାଯେହି ସୁପରିମୁତ୍ତୋ। ତଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତଂ। ୱନ୍ଦେତି ନମାମି, ଥୋମେମୀତି ୱା ଅତ୍ଥୋ।

ଅଥ ୱା ଗତିୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଧାତୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତି। ଏତ୍ଥ ହି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତିତୋ ଚ। ତେସୁ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ଅନାୱରଣଞାଣାଧିଗମତୋ, ସୱାସନାନଂ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପହାନତୋ, ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ପରହିତପଟିପତ୍ତି ଲାଭସକ୍କାରାଦିନିରପେକ୍ଖଚିତ୍ତସ୍ସ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖନିଯ୍ୟାନିକଧମ୍ମଦେସନତୋ, ୱିରୁଦ୍ଧେସୁପି ନିଚ୍ଚଂ ହିତଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଞାଣପରିପାକକାଲାଗମନତୋ ଚ। ସା ପନେତ୍ଥ ଆସଯତୋ ପଯୋଗତୋ ଚ ଦୁୱିଧା ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ତିୱିଧା ଚ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତି, କଥଂ? ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦଯ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଆସଯତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ସମ୍ମାଗଦନତ୍ଥେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପଯୋଗତୋ ପରହିତପଟିପତ୍ତି, ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମଂ ଗତିୱିମୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତେହି

ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧତ୍ତେନ ଚ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ତିୱିଧାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି, ଅୱସିଟ୍ଠେନ ତେନ ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଚ ସବ୍ବାପି ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତି ପରହିତପଟିପତ୍ତି ପକାସିତା ହୋତୀତି।

ଅଥ ୱା ତୀହି ଆକାରେହି ଭଗୱତୋ ଥୋମନା ୱେଦିତବ୍ବା – ହେତୁତୋ ଫଲତୋ ଉପକାରତୋ ଚ। ତତ୍ଥ ହେତୁ ମହାକରୁଣା, ସା ପଠମପଦେନ ଦସ୍ସିତା। ଫଲଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଞାଣସମ୍ପଦା ପହାନସମ୍ପଦା ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ଚାତି। ତାସୁ ଞାଣପହାନସମ୍ପଦା ଦୁତିୟପଦେନ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧତ୍ତେନ ଚ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତା ହୋନ୍ତି, ଆନୁଭାୱସମ୍ପଦା ପନ ତତିୟପଦେନ, ରୂପକାୟସମ୍ପଦା ୟଥାୱୁତ୍ତକାୟଗମନସୋଭନତ୍ତେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ଲକ୍ଖଣାନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପାରିପୂରିୟା ୱିନା ତଦଭାୱତୋ । ଉପକାରୋ ଅନନ୍ତରଂ ଅବାହିରଂ କରିତ୍ୱା ତିୱିଧୟାନମୁଖେନ ୱିମୁତ୍ତିଧମ୍ମଦେସନା। ସୋ ସମ୍ମାଗଦନତ୍ତେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ‘‘କରୁଣାସୀତଲହଦୟ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ ଦସ୍ସେତି। ମହାକରୁଣାୟ ସଞ୍ଚୋଦିତମାନସୋ ହି ଭଗୱା ସଂସାରପଙ୍କତୋ ସତ୍ତାନଂ ସମୁଦ୍ଧରଣତ୍ଥଂ କତାଭିନୀହାରୋ ଅନୁପୁବ୍ବେନ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋତି କରୁଣା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ମୂଲଂ। ‘‘ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୱିହତମୋହତମ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନାୱରଣଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ହି ମଗ୍ଗଞାଣଂ, ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅନାୱରଣଞାଣଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି। ସମ୍ମାଗମନତ୍ତେନ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନକାମସୁଖଲ୍ଲିକତ୍ତକିଲମଥାନୁୟୋଗ-ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦାଭିନିୱେସାଦି-ଅନ୍ତଦ୍ୱୟରହିତାୟ କରୁଣାପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତାୟ ମଜ୍ଝିମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ପକାସନତୋ ସୁଗତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ। ଇତରେହି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା ପଧାନାପ୍ପଧାନଭେଦଂ ପୟୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ସଂସାରମହୋଘତୋ ସତ୍ତସନ୍ତାରଣଞ୍ହେତ୍ଥ ପଧାନଂ ପୟୋଜନଂ, ତଦଞ୍ଞମପ୍ପଧାନଂ। ତେସୁ ପଧାନେନ ପରହିତପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରେନ ଅତ୍ତହିତସମ୍ପତ୍ତିଂ, ତଦୁଭୟେନ ଅତ୍ତହିତାୟ ପଟିପନ୍ନାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଭଗୱତୋ ଚତୁତ୍ଥପୁଗ୍ଗଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନ ଚ ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱଂ, ଉତ୍ତମୱନ୍ଦନୀୟଭାୱଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱନ୍ଦନକିରିୟାୟ ଖେତ୍ତଙ୍ଗତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ଏତ୍ଥ ଚ କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକିୟେସୁ ମହଗ୍ଗତଭାୱପ୍ପତ୍ତାସାଧାରଣଗୁଣଦୀପନତୋ ଭଗୱତୋ ସବ୍ବଲୋକିୟଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି ଦସ୍ସିତା ହୋତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣପଦଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣଦୀପନତୋ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଗୁଣସମ୍ପତ୍ତି। ତଦୁଭୟଗ୍ଗହଣସିଦ୍ଧୋ ହି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ସନରାମରଲୋକଗରୁ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱିପଞ୍ଚୀୟତୀତି। କରୁଣାଗହଣେନ ଚ ଉପଗମନଂ ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅପଗମନଂ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକସମଞ୍ଞାନୁରୂପଂ ଭଗୱତୋ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି ଲୋକୱୋହାରୱିସୟତ୍ତା କରୁଣାୟ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସମଞ୍ଞାୟ ଅନତିଧାୱନଂ। ସଭାୱାନୱବୋଧେନ ହି ଧମ୍ମାନଂ ସମଞ୍ଞଂ ଅତିଧାୱିତ୍ୱା ସତ୍ତାଦିପରାମସନଂ ହୋତୀତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିୱିହାରଂ ଦସ୍ସେତି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ତୀସୁ କାଲେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣଂ ଚତୁସଚ୍ଚଞାଣଂ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣଂ ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜଞାଣଂ, କରୁଣାଗହଣେନ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଞାଣସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ସେସାଧାରଣଞାଣାନି ଛ ଅଭିଞ୍ଞା ଅଟ୍ଠସୁ ପରିସାସୁ ଅକମ୍ପନଞାଣାନି ଦସ ବଲାନି ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି ସୋଳସ ଞାଣଚରିୟା ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନୀତି ଏୱମାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ପଞ୍ଞାପଭେଦାନଂ ୱସେନ ଞାଣଚାରଂ ଦସ୍ସେତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ଚରଣସମ୍ପତ୍ତିଂ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପତ୍ତିଂ। କରୁଣାଗହଣେନ ଅତ୍ତାଧିପତିତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଧମ୍ମାଧିପତିତା। କରୁଣାଗହଣେନ ଲୋକନାଥଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅତ୍ତନାଥଭାୱୋ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ପୁବ୍ବକାରିଭାୱୋ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ କତଞ୍ଞୁତା। କରୁଣାଗହଣେନ ଅପରନ୍ତପତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ଅନତ୍ତନ୍ତପତା। କରୁଣାଗହଣେନ ୱା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମସିଦ୍ଧି, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ବୁଦ୍ଧଭାୱସିଦ୍ଧି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ପରେସଂ ତାରଣଂ, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସୟଂ ତାରଣଂ। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ଅନୁଗ୍ଗହଚିତ୍ତତା, ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ୱିରତ୍ତଚିତ୍ତତା ଦସ୍ସିତା ହୋତି।

ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ କରୁଣା ଆଦି ତନ୍ନିଦାନଭାୱତୋ, ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନଂ ତତୋ ଉତ୍ତରି କରଣୀୟାଭାୱତୋ। ଇତି ଆଦିପରିୟୋସାନଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ତଥା କରୁଣାଗହଣେନ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧପୁବ୍ବଙ୍ଗମୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। କରୁଣାନିଦାନଞ୍ହି ସୀଲଂ ତତୋ ପାଣାତିପାତାଦିୱିରତିପ୍ପୱତ୍ତିତୋ, ସା ଚ ଝାନତ୍ତୟସମ୍ପୟୋଗିନୀତି। ପଞ୍ଞାୱଚନେନ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ। ସୀଲଞ୍ଚ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସମାଧି ମଜ୍ଝେ, ପଞ୍ଞା ପରିୟୋସାନନ୍ତି ଏୱମ୍ପି ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନକଲ୍ୟାଣଦସ୍ସନେନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି ନୟତୋ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଏସୋ ଏୱ ହି ନିରୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧଗୁଣାନଂ ଦସ୍ସନୁପାୟୋ, ୟଦିଦଂ ନୟଗ୍ଗହଣଂ, ଅଞ୍ଞଥା କୋ ନାମ ସମତ୍ଥୋ ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଅନୁପଦଂ ନିରୱସେସତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ। ତେନେୱାହ –

‘‘ବୁଦ୍ଧୋପି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଣେୟ୍ୟ ୱଣ୍ଣଂ,

କପ୍ପମ୍ପି ଚେ ଅଞ୍ଞମଭାସମାନୋ;

ଖୀଯେଥ କପ୍ପୋ ଚିରଦୀଘମନ୍ତରେ,

ୱଣ୍ଣୋ ନ ଖୀଯେଥ ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୩୦୪; ୩।୧୪୧; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୪୨୫; ଉଦା। ୫୩; ବୁ। ୱଂ। ଅଟ୍ଠ। ୪।୫; ଚରିଯା। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନକଥା, ପକିଣ୍ଣକକଥା; ଅପ। ୨।୭।୨୦) –

ତେନେୱ ଚ ଆଯସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନପି ବୁଦ୍ଧଗୁଣପରିଚ୍ଛେଦନଂ ପତି ଅନୁଯୁତ୍ତେନ ‘‘ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ଅପି ଚ ମେ, ଭନ୍ତେ, ଧମ୍ମନ୍ୱଯୋ ୱିଦିତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୪୬) ୱୁତ୍ତଂ।

୨। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନ ସକଲସବ୍ବଞ୍ଞୁଗୁଣେହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତୁଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧୋପୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧୋତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଭାୱେତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ଚ ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ। ଯନ୍ତି ଅନିଯମତୋ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଉପଗତୋତି ଅପରକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ। ୱନ୍ଦେତି କିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋ। ତନ୍ତି ନିଯମନଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ୱନ୍ଦନକିରିଯାଯ କମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ। ଗତମଲଂ ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଚ ତବ୍ବିସେସନଂ।

ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ – ‘‘ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ, ବୋଧେତା ପଜାଯାତି ବୁଦ୍ଧୋ’’ତିଆଦିନା ନିଦ୍ଦେସନଯେନ (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୯୭) ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ସୱାସନାଯ ଅଞ୍ଞାଣନିଦ୍ଦାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱିଗମତୋ, ବୁଦ୍ଧିଯା ୱା ୱିକସିତଭାୱତୋ ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ ଜାଗରଣୱିକସନତ୍ଥୱସେନ। ଅଥ ୱା କସ୍ସଚିପି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୱବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଞେଯ୍ୟୱିସେସସ୍ସ କମ୍ମଭାୱେନ ଅଗ୍ଗହଣତୋ କମ୍ମୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଅଭାୱେନ ଅୱଗମନତ୍ଥୱସେନେୱ କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବୁଦ୍ଧୱାତି ବୁଦ୍ଧୋ ଯଥା ‘‘ଦିକ୍ଖିତୋ ନ ଦଦାତୀ’’ତି। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ପାରମିତାପରିଭାୱିତୋ ସଯମ୍ଭୂଞାଣେନ ସହ ୱାସନାଯ ୱିହତୱିଦ୍ଧସ୍ତନିରୱସେସକିଲେସୋ ମହାକରୁଣା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦିଅପରିମେଯ୍ୟଗୁଣଗଣାଧାରୋ ଖନ୍ଧସନ୍ତାନୋ ବୁଦ୍ଧୋ। ଯଥାହ – ‘‘ବୁଦ୍ଧୋତି ଯୋ ସୋ ଭଗୱା ସଯମ୍ଭୂ ଅନାଚରିଯକୋ ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସାମଂ ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝି। ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ ବଲେସୁ ଚ ୱସୀଭାୱ’’ନ୍ତି (ମହାନି। ୧୯୨)। ଅପି-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ଭାୱନେ। ତେନ ‘‘ଏୱଂ ଗୁଣୱିସେସଯୁତ୍ତୋ ସୋପି ନାମ ଭଗୱା’’ତି ୱକ୍ଖମାନଗୁଣେ ଧମ୍ମେ ସମ୍ଭାୱନଂ ଦୀପେତି। ବୁଦ୍ଧଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ। ଭାୱେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଚ। ସଚ୍ଛିକତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା। ଉପଗତୋତି ପତ୍ତୋ, ଅଧିଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତସ୍ସ ‘‘ବୁଦ୍ଧଭାୱ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଗତମଲନ୍ତି ୱିଗତମଲଂ, ନିଦ୍ଦୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱନ୍ଦେତି ପଣମାମି, ଥୋମେମି ୱା। ଅନୁତ୍ତରନ୍ତି ଉତ୍ତରରହିତଂ, ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ଅପାଯତୋ ସଂସାରତୋ ଚ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ।

ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ୱିୱିଧଗୁଣଗଣସମନ୍ନାଗତୋ ବୁଦ୍ଧୋପି ଭଗୱା ଯଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ଫଲନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ପନ ଧମ୍ମଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଧିଗତୋ, ତମେତଂ ବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧଭାୱହେତୁଭୂତଂ ସବ୍ବଦୋସମଲରହିତଂ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରାଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଂ ପଟିୱେଧସଦ୍ଧମ୍ମଂ ନମାମୀତି। ପରିଯତ୍ତିସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସାପି ତପ୍ପକାସନତ୍ତା ଇଧ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଅଭିଧମ୍ମନଯସମୁଦ୍ଦଂ ଅଧିଗଚ୍ଛି, ତୀଣି ପିଟକାନି ସମ୍ମସୀ’’ତି ଚ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସାପି ସଚ୍ଛିକିରିଯସମ୍ମସନପରିଯାଯୋ ଲବ୍ଭତୀତି ସୋପି ଇଧ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ତଥା ‘‘ଯଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମଭୂତାହି ପାରମିତାହି ସହ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦଯୋପି ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତାପି ହି ମଲପଟିପକ୍ଖତାଯ ଗତମଲା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାଯ ଅନୁତ୍ତରା ଚାତି। ତଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତ୍ଥାଯ କତମହାଭିନୀହାରୋ ମହାକରୁଣାଧିୱାସପେସଲଜ୍ଝାସଯୋ ପଞ୍ଞାୱିସେସପରିଧୋତନିମ୍ମଲାନଂ ଦାନଦମସଞ୍ଞମାଦୀନଂ ଉତ୍ତମଧମ୍ମାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି କପ୍ପାନଂ ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ନିରୱସେସାନଂ ଭାୱନାପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣେହି କମ୍ମାଦୀସୁ ଅଧିଗତୱସିଭାୱୋ ଅଚ୍ଛରିଯାଚିନ୍ତେଯ୍ୟମହାନୁଭାୱୋ ଅଧିସୀଲାଧିଚିତ୍ତାନଂ ପରମୁକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତୋ ଭଗୱା ପଚ୍ଛିମଭୱେ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସମୁଖେନ ମହାୱଜିରଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ୱିଜ୍ଜାସମ୍ପଦାଯ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପଦାଯ। ତଥା ପଠମେନ ଝାନସମ୍ପଦାଯ, ଦୁତିଯେନ ୱିମୋକ୍ଖସମ୍ପଦାଯ। ପଠମେନ ୱା ସମାଧିସମ୍ପଦାଯ, ଦୁତିଯେନ ସମାପତ୍ତିସମ୍ପଦାଯ। ଅଥ ୱା ପଠମେନ ଖଯେଞାଣଭାୱେନ, ଦୁତିଯେନ

ଅନୁପ୍ପାଦେଞ୍ଞାଣଭାୱେନ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିଜ୍ଜୂପମତାୟ, ଦୁତିୟେନ ୱଜିରୁପମତାୟ। ପୁରିମେନ ୱା ୱିରାଗସମ୍ପତ୍ତିୟା, ଦୁତିୟେନ ନିରୋଧସମ୍ପତ୍ତିୟା। ତଥା ପଠମେନ ନିୟ୍ୟାନଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ନିସ୍ସରଣଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ହେତୁଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଦସ୍ସନଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ୱିୱେକଭାୱେନ। ପଠମେନ ୱା ଅଧିପତିଭାୱେନ, ଦୁତିୟେନ ଅମତଭାୱେନ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ଅଥ ୱା ‘‘ୟଂ ଧମ୍ମଂ ଭାୱେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭାୱଂ ଉପଗତୋ’’ତି ଏତେନ ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାୟ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି, ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକତାୟ। ତଥା ପୁରିମେନ ଅକାଲିକତାୟ, ପଚ୍ଛିମେନ ଏହିପସ୍ସିକତାୟ। ପୁରିମେନ ୱା ଓପନେୟ୍ୟିକତାୟ, ପଚ୍ଛିମେନ ପଚ୍ଚତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବତାୟ ଧମ୍ମଂ ଥୋମେତି। ‘‘ଗତମଲ’’ନ୍ତି ଇମିନା ସଂକିଲେସାଭାୱଦୀପନେନ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧତଂ ଦସ୍ସେତି। ‘‘ଅନୁତ୍ତର’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱିସିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାୱଦୀପନେନ ୱିପୁଲପରିପୁଣ୍ଣତଂ। ପଠମେନ ୱା ପହାନସମ୍ପଦଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ଦସ୍ସେତି, ଦୁତିୟେନ ସଭାୱସମ୍ପଦଂ। ଭାୱେତବ୍ବତାୟ ୱା ଧମ୍ମସ୍ସ ଗତମଲଭାୱୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଭାୱନାବଲେନ ହି ସୋ ଦୋସାନଂ ସମୁଗ୍ଘାତକୋ ହୋତୀତି। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାୱେନ ଅନୁତ୍ତରଭାୱୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ସଚ୍ଛିକିରିୟାନିବ୍ବତ୍ତିତୋ ହି ତତୁତ୍ତରିକରଣୀୟାଭାୱତୋ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତାୟ ଅନୁତ୍ତରୋତି। ତଥା ‘‘ଭାୱେତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସହ ପୁବ୍ବଭାଗସୀଲାଦୀହି ସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତି। ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ସହ ଅସଙ୍ଖତାୟ ଧାତୁୟା ଅସେକ୍ଖା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ଦସ୍ସିତା ହୋନ୍ତୀତି।

୩। ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମଗୁଣେହି ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅଭିତ୍ଥୱିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରିୟସଙ୍ଘଂ ଥୋମେତୁଂ ‘‘ସୁଗତସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଗତସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧନିଦ୍ଦେସୋ । ତସ୍ସ ‘‘ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ । ଓରସାନନ୍ତି ପୁତ୍ତୱିସେସନଂ। ମାରସେନମଥନାନନ୍ତି ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ କିଲେସପହାନମେୱ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତଭାୱେ କାରଣଂ ଅନୁଜାନାତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଅଟ୍ଠନ୍ନନ୍ତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ଚ ସତିପି ତେସଂ ସତ୍ତୱିସେସଭାୱେନ ଅନେକସହସ୍ସସଙ୍ଖାଭାୱେ ଇମଂ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱାନତିୱତ୍ତନତୋ। ସମୂହନ୍ତି ସମୁଦାୟନିଦ୍ଦେସୋ। ଅରିୟସଙ୍ଘନ୍ତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସଙ୍ଘାତଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନ ଅସତିପି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ କାୟସାମଗ୍ଗିୟଂ ଅରିୟସଙ୍ଘଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି ଦିଟ୍ଠିସୀଲସାମଞ୍ଞେନ ସଂହତଭାୱତୋ।

ତତ୍ଥ ଉରସି ଭୱା ଜାତା ସଂବଦ୍ଧା ଚ ଓରସା। ୟଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଓରସପୁତ୍ତା ଅତ୍ତଜାତତାୟ ପିତୁ ସନ୍ତକସ୍ସ ଦାୟଜ୍ଜସ୍ସ ୱିସେସେନ ଭାଗିନୋ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେତେପି ଅରିୟପୁଗ୍ଗଲା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନନ୍ତେ ଅରିୟାୟ ଜାତିୟା ଜାତତାୟ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ୱିମୁତ୍ତିସୁଖସ୍ସ ଅରିୟଧମ୍ମରତନସ୍ସ ଚ ଏକନ୍ତଭାଗିନୋତି ଓରସା ୱିୟ ଓରସା। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାନୁଭାୱେନେୱ ଅରିୟଭୂମିଂ ଓକ୍କମମାନା ଓକ୍କନ୍ତା ଚ ଅରିୟସାୱକା ଭଗୱତୋ ଉରେନ ୱାୟାମଜନିତାଭିଜାତିତାୟ ନିପ୍ପରିୟାୟେନ ଓରସା ପୁତ୍ତାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ସାୱକେହି ପୱତ୍ତିୟମାନାପି ହି ଧମ୍ମଦେସନା ‘‘ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁଚ୍ଚତି ତମ୍ମୂଲିକତ୍ତା ଲକ୍ଖଣାଦିୱିସେସାଭାୱତୋ ଚ।

ୟଦିପି ଅରିୟସାୱକାନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାଧିଗମସମୟେ ଭଗୱତୋ ୱିୟ ତଦନ୍ତରାୟକରଣତ୍ଥଂ ଦେୱପୁତ୍ତମାରୋ, ମାରୱାହିନୀ ୱା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅପସାଦେତି, ତେହି ପନ ଅପସାଦେତବ୍ବତାୟ କାରଣେ ୱିମଥିତେ ତେପି ୱିମଥିତା ଏୱ ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ‘‘ମାରମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ମାରସେନମଥନାନନ୍ତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ କତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଖନ୍ଧାଭିସଙ୍ଖାରମାରାନଂ ୱିୟ ଦେୱପୁତ୍ତମାରସ୍ସପି ଗୁଣମାରଣେ ସହାୟଭାୱୂପଗମନତୋ କିଲେସବଲକାୟୋ ‘‘ସେନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୟଥାହ ‘‘କାମା ତେ ପଠମା ସେନା’’ତିଆଦି (ସୁ। ନି। ୪୩୮)। ସା ଚ ତେହି ଦିୟଡ୍ଢସହସ୍ସଭେଦା, ଅନନ୍ତଭେଦା ୱା କିଲେସୱାହିନୀ ସତିଧମ୍ମୱିଚୟୱୀରିୟସମଥାଦିଗୁଣପହରଣେହି ଓଧିସୋ ୱିମଥିତା ୱିହତା ୱିଦ୍ଧସ୍ତା ଚାତି ମାରସେନମଥନା, ଅରିୟସାୱକା। ଏତେନ ତେସଂ ଭଗୱତୋ ଅନୁଜାତପୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତି।

ଆରକତ୍ତା କିଲେସେହି, ଅନୟେ ନ ଇରିୟନତୋ, ଅୟେ ଚ ଇରିୟନତୋ ଅରିୟା ନିରୁତ୍ତିନୟେନ। ଅଥ ୱା ସଦେୱକେନ ଲୋକେନ ସରଣନ୍ତି ଅରଣୀୟତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ, ଉପଗତାନଞ୍ଚ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ଅରିୟା। ଅରିୟାନଂ ସଙ୍ଘୋତି ଅରିୟସଙ୍ଘୋ। ଅରିୟୋ ଚ ସୋ ସଙ୍ଘୋ ଚାତି ୱା ଅରିୟସଙ୍ଘୋ। ଭଗୱତୋ ଅପରଭାଗେ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମରତନାନମ୍ପି ସମଧିଗମୋ ସଙ୍ଘରତନାଧୀନୋତି ଅସ୍ସ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ବହୂପକାରତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଧେୱ ‘‘ସିରସା ୱନ୍ଦେ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ପହାନସମ୍ପଦଂ ସକଲସଂକିଲେସପହାନଦୀପନତୋ, ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଞାଣସମ୍ପଦଂ ମଗ୍ଗଟ୍ଠଫଲଟ୍ଠଭାୱଦୀପନତୋ। ‘‘ଅରିୟସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ଏତେନ ପଭୱସମ୍ପଦଂ ଦସ୍ସେତି ସବ୍ବସଙ୍ଘାନଂ ଅଗ୍ଗଭାୱଦୀପନତୋ। ଅଥ ୱା ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନନ୍ତି ଅରିୟସଙ୍ଘସ୍ସ ୱିସୁଦ୍ଧନିସ୍ସୟଭାୱଦୀପନଂ। ମାରସେନମଥନାନନ୍ତି ସମ୍ମାଉଜୁଞାୟସାମୀଚିପ୍ପଟିପନ୍ନଭାୱଦୀପନଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହନ୍ତି ଆହୁନେୟ୍ୟାଦିଭାୱଦୀପନଂ। ଅରିୟସଙ୍ଘନ୍ତି

ଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭାୱଦୀପନଂ। ତଥା ‘‘ସୁଗତସ୍ସ ଓରସାନଂ ପୁତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନସଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନେନ ହି ତେ ଭଗୱତୋ ଓରସପୁତ୍ତା ଜାତା। ‘‘ମାରସେନମଥନାନ’’ନ୍ତି ଏତେନ ଅଭିନୀହାରସମ୍ପଦାଯ ସିଦ୍ଧଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତି। କତାଭିନୀହାରା ହି ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନା ମାରଂ ମାରପରିସଂ ୱା ଅଭିୱିଜିନନ୍ତି। ‘‘ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି ସମୂହ’’ନ୍ତି ଏତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମୂପକ୍ଖେ ସେକ୍ଖାସେକ୍ଖଧମ୍ମେ ଦସ୍ସେତି ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ମଗ୍ଗଫଲଧମ୍ମାନଂ ପକାସିତତ୍ତା। ‘‘ଅରିଯସଙ୍ଘ’’ନ୍ତି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସରଣଗମନଞ୍ଚ ସାୱକାନଂ ସବ୍ବଗୁଣାନଂ ଆଦି, ସପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ମଜ୍ଝେ, ଅସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ପରିଯୋସାନନ୍ତି ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣା ସଙ୍ଖେପତୋ ସବ୍ବେ ଅରିଯସଙ୍ଘଗୁଣା ପକାସିତା ହୋନ୍ତି।

୪। ଏୱଂ ଗାଥାତ୍ତଯେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ସକଲଗୁଣସଂକିତ୍ତନମୁଖେନ ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ପଣାମଂ କତ୍ୱା ଇଦାନି ତଂ ନିପଚ୍ଚକାରଂ ଯଥାଧିପ୍ପେତେ ପଯୋଜନେ ପରିଣାମେନ୍ତୋ ‘‘ଇତି ମେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ରତିଜନନଟ୍ଠେନ ରତନଂ, ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘା। ତେସଞ୍ହି ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନା ଯଥାଭୂତଗୁଣେ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଅମତାଧିଗମହେତୁଭୂତଂ ଅନପ୍ପକଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯଥାହ –

‘‘ଯସ୍ମିଂ, ମହାନାମ, ସମଯେ ଅରିଯସାୱକୋ ତଥାଗତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, ନେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ରାଗପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ଦୋସପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ନ ମୋହପରିଯୁଟ୍ଠିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ଉଜୁଗତମେୱସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି ତଥାଗତଂ ଆରବ୍ଭ। ଉଜୁଗତଚିତ୍ତୋ ଖୋ ପନ, ମହାନାମ, ଅରିଯସାୱକୋ ଲଭତି ଅତ୍ଥୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୱେଦଂ, ଲଭତି ଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ପାମୋଜ୍ଜଂ, ପମୁଦିତସ୍ସ ପୀତି ଜାଯତୀ’’ତିଆଦି (ଅ॰ ନି॰ ୬।୧୦; ୧୧।୧୧)।

ଚିତ୍ତୀକତାଦିଭାୱୋ ୱା ରତନଟ୍ଠୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ଦୀ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨।୩୩; ଖୁ॰ ପା॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୬।୩; ସୁ॰ ନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨୨୬; ମହାନି॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୫୦) –

ଚିତ୍ତୀକତଭାୱାଦଯୋ ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଏୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି।

ୱନ୍ଦନାୱ ୱନ୍ଦନାମଯଂ ଯଥା ‘‘ଦାନମଯଂ ସୀଲମଯ’’ନ୍ତି। ୱନ୍ଦନା ଚେତ୍ଥ କାଯୱାଚାଚିତ୍ତେହି ତିଣ୍ଣଂ ରତନାନଂ ଗୁଣନିନ୍ନତା, ଥୋମନା ୱା। ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ପୁଞ୍ଞଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପୁନାତୀତି ୱା। ସୁୱିହତନ୍ତରାଯୋତି। ସୁଟ୍ଠୁ ୱିହତନ୍ତରାଯୋ। ଏତେନ ଅତ୍ତନୋ ପସାଦସମ୍ପତ୍ତିଯା, ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ଚ ଖେତ୍ତଭାୱସମ୍ପତ୍ତିଯା ତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନସ୍ସ ଉପଘାତକୌପଦ୍ଦୱାନଂ ୱିହନନେ ସମତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ହୁତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯା। ତସ୍ସ ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପକାସଯିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏତେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତସ୍ସାତି ଯଂ ରତନତ୍ତଯୱନ୍ଦନାମଯଂ ପୁଞ୍ଞଂ, ତସ୍ସ। ଆନୁଭାୱେନାତି ବଲେନ।

୫। ଏୱଂ ରତନତ୍ତଯସ୍ସ ନିପଚ୍ଚକାରେ ପଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଯସ୍ସା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅତ୍ଥଂ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ତାୱ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱନୱସେନ ଉପଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ ‘‘ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତାଦିସଂଯୁତ୍ତେହି ଚେୱ ନଳୱଗ୍ଗାଦିୱଗ୍ଗେହି ଚ ୱିଭୂସିତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ‘‘ସଂଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ‘‘ସଂଯୋଗୋ’’ତି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। କେସଂ ସଂଯୁତ୍ତଂ? ସୁତ୍ତୱଗ୍ଗାନଂ। ଯଥା ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନସମୁଦାଯୋ ପଦଂ, ଏୱଂ ଅତ୍ଥେସୁ ଚ କତାୱଧିକୋ ପଦସମୁଦାଯୋ ୱାକ୍ୟଂ, ୱାକ୍ୟସମୁଦାଯୋ ସୁତ୍ତଂ, ସୁତ୍ତସମୁଦାଯେ ୱଗ୍ଗୋତି ସମଞ୍ଞା, ତଥା ସୁତ୍ତୱଗ୍ଗସମୁଦାଯେ ସଂଯୁତ୍ତସମଞ୍ଞା। ସଂଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ସୁତ୍ତୱଗ୍ଗାତି ସଂଯୁତ୍ତଂ। ଯଦିପି ଅୱଯୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ସମୁଦାଯୋ ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ ନତ୍ଥି, ଅୱଯୱେ ଏୱ ତଂତଂସନ୍ନିୱେସୱିସିଟ୍ଠେ ଉପାଦାଯ ପଦାଦିସମଞ୍ଞା ୱିଯ ସୁତ୍ତୱଗ୍ଗସମଞ୍ଞା ସଂଯୁତ୍ତସମଞ୍ଞା ଆଗମସମଞ୍ଞା ଚ, ତଥାପି ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି ସମୁଦାଯୋ ବୁଦ୍ଧିପରିକପ୍ପିତରୂପେନ ୱିଜ୍ଜମାନୋ ୱିଯ ଗଯ୍ହମାନୋ ଅୱଯୱାନଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱୋହରୀଯତି ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା’’ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସା’’ତି।

ନନୁ ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗୋ ଏୱ ଆଗମୋ, ତସ୍ସ ପନ କେହି ମଣ୍ଡନନ୍ତି? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ। ଭୱତି ହି ଅଭିନ୍ନେପି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଯଥାଧିପ୍ପେତୱିସେସାୱବୋଧନତୋ ଭେଦକସମୁଦାଚାରୋ ଯଥା ‘‘ସିଲାପୁତ୍ତକସ୍ସ ସରୀର’’ନ୍ତି। ଆଗମିସ୍ସନ୍ତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ, ଏତସ୍ମା ୱା ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥାଦଯୋତି ଆଗମୋ, ଆଦିକଲ୍ୟାଣାଦିଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ତଂତଂଅଭିପତ୍ଥିତସମିଦ୍ଧିହେତୁତାଯ ପଣ୍ଡିତେହି ୱରିତବ୍ବତୋ ୱରୋ, ଆଗମୋ ଚ ସୋ ୱରୋ ଚାତି ଆଗମୱରୋ। ଆଗମସମ୍ମତେହି ୱା ୱରୋତି ଆଗମୱରୋ, ସଂଯୁତ୍ତୋ ଚ ସୋ ଆଗମୱରୋ ଚାତି

ସଂଯୁତ୍ତାଗମୱରୋ, ତସ୍ସା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅନୁବୁଦ୍ଧା ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧା, ବୁଦ୍ଧାନଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧଂ ଅନୁଗମ୍ମ ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚା ଅଗ୍ଗସାୱକାଦଯୋ ଅରିଯା। ତେହି ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନାଗୁଣସଂୱଣ୍ଣନାନଂ ୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣିତସ୍ସ।

ଅଥ ୱା ବୁଦ୍ଧା ଚ ଅନୁବୁଦ୍ଧା ଚ ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧାତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନେୱ ହି ୱିନଯସୁତ୍ତଅଭିଧମ୍ମାନଂ ପକିଣ୍ଣକଦେସନାଦିୱସେନ ଯୋ ପଠମଂ ଅତ୍ଥୋ ୱିଭତ୍ତୋ, ସୋ ଏୱ ପଚ୍ଛା ତେସଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାୱସେନ ସଙ୍ଗୀତିକାରେହି ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପିତୋତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂଯୁତ୍ତାନଂ ୱଗ୍ଗା ସମୂହାତି ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗା, ସଗାଥାୱଗ୍ଗାଦଯୋ। ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନତାଯ ସଂଯୁତ୍ତେସୁ ୱଗ୍ଗା ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗା, ନଳଅୱଗ୍ଗାଦଯୋ। ସଂଯୁତ୍ତାୱ ୱଗ୍ଗା ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗା। ତିୱିଧେପି ତେ ଏକସେସନଯେନ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ "ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସା"ତି।

ତତ୍ଥ ସଗାଥାୱଗ୍ଗେ ତାୱ ଏକାଦସ ସଂଯୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠତିଂସ ୱଗ୍ଗା। ନିଦାନୱଗ୍ଗେ ନୱ ସଂଯୁତ୍ତାନି ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସ ୱଗ୍ଗା। ଖନ୍ଧୱଗ୍ଗେ ଏକାଦସ ସଂଯୁତ୍ତାନି ଏକୂନସଟ୍ଠି ୱଗ୍ଗା। ସଳାଯତନୱଗ୍ଗେ ନୱ ସଂଯୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠତିଂସ ୱଗ୍ଗା। ମହାୱଗ୍ଗେ ଦ୍ୱାଦସ ସଂଯୁତ୍ତାନି ଅଟ୍ଠଚତ୍ତାଲୀସ ୱଗ୍ଗା। ଇଦମେତ୍ଥ ସଂଯୁତ୍ତନ୍ତରୱଗ୍ଗାନଂ ପରିମାଣଂ।

ଞାଣପ୍ପଭେଦଜନନସ୍ସାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଖନ୍ଧାଯତନାଦିକଥାବହୁଲତାଯ ଗମ୍ଭୀରଞାଣଚରିଯାୱିଭାୱନତୋ ପଞ୍ଞାୱିଭାଗସମୁପ୍ପାଦକସ୍ସ। ଇଧ ପନ "ପଞ୍ଞାପ୍ପଭେଦଜନନସ୍ସା"ତି ସ୍ୱାଯମାଗମୋ ଥୋମିତୋ, ସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ଚାଯଂ ଆଚରିଯସ୍ସ ପକତି, ଯଦିଦଂ ତଂତଂସଂୱଣ୍ଣନାନଂ ଆଦିତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱିସେସଗୁଣକିତ୍ତନେନ ଥୋମନା। ତଥା ହି ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀପପଞ୍ଚସୂଦନୀମନୋରଥପୂରଣୀଅଟ୍ଠସାଲିନୀଆଦୀସୁ ଚ ଯଥାକ୍କମଂ "ସଦ୍ଧାୱହଗୁଣସ୍ସ, ପରୱାଦମଥନସ୍ସ, ଧମ୍ମକଥିକପୁଙ୍ଗୱାନଂ ୱିଚିତ୍ତପଟିଭାନଜନନସ୍ସ, ତସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରଞାଣେହି ଓଗାଳ୍ହସ୍ସ ଅଭିଣ୍ହସୋ ନାନାନଯୱିଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିଧମ୍ମସ୍ସା"ତିଆଦିନା ଥୋମନା କତା।

୬। ଅତ୍ଥୋ କଥୀଯତି ଏତାଯାତି ଅତ୍ଥକଥା, ଅତ୍ଥକଥାୱ ଅଟ୍ଠକଥା ତ୍ଥ-କାରସ୍ସ ଟ୍ଠ-କାରଂ କତ୍ୱା ଯଥା "ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପୀଳନଟ୍ଠୋ"ତି। ଆଦିତୋତି ଆଦିମ୍ହି ପଠମସଙ୍ଗୀତିଯଂ। ଛଳଭିଞ୍ଞତାଯ ପରମେନ ଚିତ୍ତୱସିଭାୱେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଝାନାଦୀସୁ ପଞ୍ଚୱିଧୱସିତାସବ୍ଭାୱତୋ ଚ ୱସିନୋ, ଥେରା ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ । ତେସଂ ସତେହି ପଞ୍ଚହି। ଯାତି ଯା ଅଟ୍ଠକଥା। ସଙ୍ଗୀତାତି ଅତ୍ଥଂ କଥେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ "ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ଅଯଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ"ତି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅନୁସଙ୍ଗୀତା ଚ ଯସତ୍ଥେରାଦୀହି ପଚ୍ଛାପି ଦୁତିଯତତିଯସଙ୍ଗୀତୀସୁ। ଇମିନା ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାଯ ଆଗମନୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତି।

୭। ସୀହସ୍ସ ଲାନତୋ ଗହଣତୋ ସୀହଳୋ, ସୀହକୁମାରୋ, ତବ୍ବଂସଜାତତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପେ ଖତ୍ତିଯା, ତେସଂ ନିୱାସତାଯ ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପସ୍ସ ଚ ସୀହଳଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆଭତାତି ଜମ୍ବୁଦୀପତୋ ଆନୀତା। ଅଥାତି ପଚ୍ଛା। ଅପରଭାଗେ ହି ନିକାଯନ୍ତରଲଦ୍ଧୀହି ଅସଙ୍କରତ୍ଥଂ ସୀହଳଭାସାଯ ଅଟ୍ଠକଥା ଠପିତାତି। ତେନ ମୂଲଟ୍ଠକଥା ସବ୍ବସାଧାରଣା ନ ହୋତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଏକନ୍ତେନ କରଣୀଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନେୱାହ "ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାଯା"ତି। ଏତ୍ଥ ଦୀପୱାସୀନନ୍ତି ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନଂ, ସୀହଳଦୀପୱାସୀନଂ ୱା ଅତ୍ଥାଯ ସୀହଳଭାସାଯ ଠପିତାତି ଯୋଜନା।

୮ ।ଅପନେତ୍ୱାତି କଞ୍ଚୁକସଦିସଂ ସୀହଳଭାସଂ ଅପନେତ୍ୱା। ତତୋତି ଅଟ୍ଠକଥାତୋ। ଅହନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦିସତି। ମନୋରମଂ ଭାସନ୍ତି ମାଗଧଭାସଂ। ସା ହି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭୂତା ପଣ୍ଡିତମନଂ ରମଯତି। ତେନେୱାହ "ତନ୍ତିନଯାନୁଚ୍ଛୱିକ"ନ୍ତି, ପାଳିଗତିଯା ଅନୁଲୋମିକଂ ପାଳିଛାଯାନୁୱିଧାଯିନିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତଦୋସନ୍ତି ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାସନ୍ତରରହିତଂ।

୯ ।ସମଯଂ ଅୱିଲୋମେନ୍ତୋତି ସିଦ୍ଧନ୍ତଂ ଅୱିରୋଧେନ୍ତୋ। ଏତେନ ଅତ୍ଥଦୋସାଭାୱମାହ। ଅୱିରୁଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱ ହି ଥେରୱାଦାପି ଇଧ ପକାସୀଯିସ୍ସନ୍ତି। ଥେରୱଂସଦୀପାନନ୍ତି ଥିରେହି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରା, ମହାକସ୍ସପାଦଯୋ। ତେହି ଆଗତା ଆଚରିଯପରମ୍ପରା ଥେରୱଂସୋ, ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପନ୍ନତ୍ତା ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତେନ ତସ୍ସ ସମୁଜ୍ଜଲନତୋ ଥେରୱଂସଦୀପା, ମହାୱିହାରୱାସିନୋ, ତେସଂ। ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନିଚ୍ଛୀଯତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ଗଣ୍ଠିଟ୍ଠାନେସୁ ଖିଲମଦ୍ଦନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ୱିମତିଚ୍ଛେଦନୀ କଥା। ସୁଟ୍ଠୁନିପୁଣୋ ସଣ୍ହୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁନିପୁଣୱିନିଚ୍ଛଯା। ଅଥ ୱା ୱିନିଚ୍ଛିନୋତୀତି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୱିସଯଂ ଞାଣଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ନିପୁଣୋ ଛେକୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ଏତେସନ୍ତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ଏତେନ ମହାକସ୍ସପାଦିଥେରପରମ୍ପରାଗତୋ, ତତୋ ଏୱ ଚ ଅୱିପରୀତୋ ସଣ୍ହୋ ସୁଖୁମୋ ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ, ତସ୍ସ ପମାଣଭୂତତଂ ଦସ୍ସେତି।

୧୦ ।ସୁଜନସ୍ସ ଚାତି ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ତେନ "ନ କେୱଲଂ ଜମ୍ବୁଦୀପୱାସୀନମେୱ ଅତ୍ଥାଯ , ଅଥ ଖୋ ସାଧୁଜନତୋସନତ୍ଥଞ୍ଚା"ତି ଦସ୍ସେତି।

ତେନ ଚ ‘‘ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପୱାସୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥାୟା’’ତି ଅୟମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି ଉଗ୍ଗହଣାଦିସୁକରତାୟ ତେସମ୍ପି ବହୁକାରତ୍ତା। ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥନ୍ତି ଚିରଟ୍ଠିତିଅତ୍ଥଂ, ଚିରକାଲଟ୍ଠାନାୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦଞ୍ଚ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ ଅୱିପରୀତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନସୁନିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅତ୍ଥସୁନୟସ୍ସ ଚ ଉପାୟଭାୱତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଚିରଟ୍ଠିତିୟା ପଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ଦ୍ୱେମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ଠିତିୟା ଅସମ୍ମୋସାୟ ଅନନ୍ତରଧାନାୟ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। କତମେ ଦ୍ୱେ? ସୁନିକ୍ଖିତ୍ତଞ୍ଚ ପଦବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୋ ଚ ସୁନୀତୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୨.୨୧)।

୧୧-୧୨। ଯଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତସ୍ସା ମହତ୍ତଂ ପରିହରିତୁଂ ‘‘ସାୱତ୍ଥିପଭୂତୀନ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ନ ଇଧ ଭିୟ୍ୟୋ ୱିତ୍ଥାରକଥଂ କରିସ୍ସାମି, ନ ତଂ ଇଧ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚ। ସଙ୍ଗୀତୀନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନନ୍ତି ଦୀଘମଜ୍ଝିମନିକାୟାନଂ।

୧୩। ‘‘ନ ଇଧ ଭିୟ୍ୟୋ ୱିତ୍ଥାରକଥଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅୱସ୍ସୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁତ୍ତାନଂ ପନା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

୧୪। ଯଂ ଅଟ୍ଠକଥଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ତଦେକଦେସଭାୱେନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଗହେତବ୍ବୋତି କଥିକାନଂ ଉପଦେସଂ କରୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତଧମ୍ମେ ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ଦସ୍ସେତି ‘‘ସୀଲକଥା’’ତିଆଦିନା। ତତ୍ଥ ସୀଲକଥାତି ଚାରିତ୍ତୱାରିତ୍ତାଦିୱସେନ ସୀଲସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରକଥା। ଧୁତଧମ୍ମାତି ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗାଦୟୋ ତେରସ କିଲେସଧୁନନକଧମ୍ମା। କମ୍ମଟ୍ଠାନାନି ସବ୍ବାନୀତି ପାଳିଅଯଂ ଆଗତାନି ଅଟ୍ଠତିଂସ, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଦ୍ୱେତି ନିରୱସେସାନି ଯୋଗକମ୍ମସ୍ସ ଭାୱନାୟ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନାନି। ଚରିୟାୱିଧାନସହିତୋତି ରାଗଚରିୟାଦୀନଂ ସଭାଗାଦିୱିଧାନେନ ସହିତୋ। ଝାନାନି ଚତ୍ତାରି ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିୟୋ ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟୋ। ଅଟ୍ଠପି ୱା ପଟିଲଦ୍ଧମତ୍ତାନି ଝାନାନି, ସମାପଜ୍ଜନୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତିୟା ସମାପତ୍ତିୟୋ। ଝାନାନି ୱା ରୂପାରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନି, ସମାପତ୍ତିୟୋ ଫଲସମାପତ୍ତିନିରୋଧସମାପତ୍ତିୟୋ।

୧୫। ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଭେଦା ଛ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ସବ୍ବା ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ। ଞାଣୱିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ ଆଗତନୟେନ ଏକୱିଧାଦିନା ପଞ୍ଞାୟ ସଙ୍କଲେତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ନିଚ୍ଛୟୋ ପଞ୍ଞାସଙ୍କଲନନିଚ୍ଛୟୋ।

୧୬। ପଚ୍ଚୟଧମ୍ମାନଂ ହେତୁଆଦୀନଂ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନଧମ୍ମାନଂ ହେତୁପଚ୍ଚୟାଦିଭାୱୋ ପଚ୍ଚୟାକାରୋ, ତସ୍ସ ଦେସନା ପଚ୍ଚୟାକାରଦେସନା, ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ନିକାୟନ୍ତରଲଦ୍ଧିସଙ୍କରରହିତତାୟ ସୁଟ୍ଠୁପରିସୁଦ୍ଧା, ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ଚ ସୁଦୁକ୍କରତାୟ ନିପୁଣା ସଣ୍ହସୁଖୁମା, ଏକତ୍ତନୟାଦିସହିତା ଚ ତତ୍ଥ ୱିଚାରିତାତି ଆହ ‘‘ସୁପରିସୁଦ୍ଧନିପୁଣନୟା’’ତି। ପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ଆଗତନୟଂ ଅୱିସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ୱିଚାରିତତ୍ତା ଅୱିମୁତ୍ତତନ୍ତିମଗ୍ଗା।

୧୭।ଇତି ପନ ସବ୍ବନ୍ତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପରିସମାପନେ, ପନ-ସଦ୍ଦୋ ୱଚନାଲଙ୍କାରେ, ଏତଂ ସବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଧାତି ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାୟ। ନ ତଂ ୱିଚାରୟିସ୍ସାମି ପୁନରୁତ୍ତିଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

୧୮। ଇଦାନି ତସ୍ସେୱ ଅୱିଚାରଣସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ‘‘ମଜ୍ଝେ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ‘‘ମଜ୍ଝେ ଠତ୍ୱା’’ତି ଏତେନ ମଜ୍ଝଟ୍ଠଭାୱଦୀପନେନ ୱିସେସତୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଆଗମାନଂ ସାଧାରଣଟ୍ଠକଥା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ, ନ ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିଆଦୟୋ ୱିୟ ଅସାଧାରଣଟ୍ଠକଥାତି ଦସ୍ସେତି। ‘‘ୱିସେସତୋ’’ତି ଚ ଇଦଂ ୱିନୟାଭିଧମ୍ମାନମ୍ପି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗୋ ଯଥାରହଂ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ହୋତି ଏୱାତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୧୯ ।ଇଚ୍ଚେୱାତି ଇତି ଏୱ। ତମ୍ପୀତି ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗମ୍ପି। ଏତାୟାତି ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟା।

ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୀହଳଅଦୀପଂ ଆଭତା’’ତିଆଦିନା ଅଟ୍ଠକଥାକରଣସ୍ସ ନିମିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ‘‘ଦୀପୱାସୀନମତ୍ଥାୟ ସୁଜନସ୍ସ ଚ ତୁଟ୍ଠତ୍ଥଂ ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି ଏତେହି ପୟୋଜନଂ, ‘‘ସଂୟୁତ୍ତାଗମୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସୟିସ୍ସାମୀ’’ତି ଏତେନ ପିଣ୍ଡତ୍ଥଂ, ‘‘ଅପନେତ୍ୱାନ ତତୋହଂ ସୀହଳଅଭାସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ସାୱତ୍ଥିପଭୂତୀନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ‘‘ସୀଲକଥା’’ତିଆଦିନା ଚ କରଣପ୍ପକାରଂ। ହେଟ୍ଠିମନିକାୟେସୁ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଚ ୱିଚାରିତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଅୱିଚାରଣମ୍ପି ହି ଇଧ କରଣପ୍ପକାରୋ ଏୱାତି।

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥାୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧। ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ନଳଵଗ୍ଗୋ

୧। ଓଘତରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

ୱିଭାଗୱନ୍ତାନଂ ସଭାୱୱିଭାୱନଂ ୱିଭାଗଦସ୍ସନୱସେନେୱ ହୋତୀତି ପଠମଂ ତାୱ ସଂଯୁତ୍ତୱଗ୍ଗସୁତ୍ତାଦିୱସେନ ସଂଯୁତ୍ତାଗମସ୍ସ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତତ୍ଥ ସଂଯୁତ୍ତାଗମୋ ନାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସଂଯୁତ୍ତାଗମୱରସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ପକାସୟିସ୍ସାମୀ''ତି, ତସ୍ମିଂ ୱଚନେ। ତତ୍ଥାତି ୱା ''ଏତାୟ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ୱିଜାନାଥ ସଂଯୁତ୍ତନିସ୍ସିତଂ ଅତ୍ଥ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ସଂଯୁତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ କତଂ, ତତ୍ଥ। ପଞ୍ଚ ୱଗ୍ଗା ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚୱଗ୍ଗୋ। ଅୱୟୱେନ ୱିଗ୍ଗହୋ, ସମୁଦାୟୋ ସମାସତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ତଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସଂୱଣ୍ଣେତୁକାମୋ ଅତ୍ତନୋ ସଂୱଣ୍ଣନାୟ ତସ୍ସ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିୟଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନେୱ ପୱତ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ, ''ତସ୍ସ ୱଗ୍ଗେସୁ ସଗାଥାୱଗ୍ଗୋ ଆଦୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଦେସିତତ୍ତା ପଞ୍ଞତ୍ତତ୍ତା ଚ ୱିପ୍ପକିଣ୍ଣାନଂ ଧମ୍ମୱିନୟାନଂ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଗାୟନଂ କଥନଂ ସଙ୍ଗୀତି, ମହାୱିସୟତ୍ତା ପୂଜନିୟତ୍ତା ଚ ମହତୀ ସଙ୍ଗୀତି ମହାସଙ୍ଗୀତି। ପଠମା ମହାସଙ୍ଗୀତି ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତି, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିତକାଲୋ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲୋ, ତସ୍ମିଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ।

ନିଦଦାତି ଦେସନଂ ଦେସକାଲାଦିୱସେନ ଅୱିଦିତଂ ୱିଦିତଂ କତ୍ୱା ନିଦସ୍ସେତୀତି ନିଦାନଂ। ଯୋ ଲୋକେ ଗନ୍ଥସ୍ସ ଉପୋଗ୍ଘାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସ୍ୱାୟମେତ୍ଥ ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତି-ଆଦିକୋ ଗନ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ପନ ''ସନିଦାନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେମୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୨୬) ୱିୟ ଅତ୍ଥୁଷାସୟାଦିଦେସନୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ। ତେନେୱାହ – ''ଏୱଂ ମେ ସୁତନ୍ତି-ଆଦିକଂ ଆୟସ୍ମତା ଆନନ୍ଦେନ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ୱୁତ୍ତଂ ନିଦାନମାଦୀ''ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ଯସ୍ସଂ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିୟଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତାନୁକ୍କମେନ ସଂୱଣ୍ଣନଂ କତ୍ତୁକାମୋ, ସା ୱିତ୍ଥାରତୋ ୱତ୍ତବ୍ବା, ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନିୟଂ ପନ ଅତ୍ତନା ୱିତ୍ଥାରିତତ୍ତା ତତ୍ଥେୱ ଗହେତବ୍ବାତି ଇମିସ୍ସା ସଂୱଣ୍ଣନାୟ ମହତ୍ତଂ ପରିହରନ୍ତୋ ''ସା ପନେସା''ତିଆଦିମାହ।

୧। ଏୱଂ ବାହିରନିଦାନେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତିଦିସିତ୍ୱା ଇଦାନି ଅବ୍ଭନ୍ତରନିଦାନଂ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ସଂୱଣ୍ଣେତୁଂ ''ଯଂ ପନେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ମା ସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋନ୍ତେନ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ପଦୱିଭାଗଂ ପଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ତତୋ ପରଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ସଂୱଣ୍ଣନା କାତବ୍ବା, ତସ୍ମା ପଦାନି ତାୱ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱନ୍ତି ନିପାତପଦ''ନ୍ତି-ଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଦୱିଭାଗୋତି ପଦାନଂ ୱିସେସୋ, ନ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ। ଅଥ ୱା ପଦାନି ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ। ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋ ଚ ପଦୱିଭାଗୋତି ୱା ଏକସେସୱସେନ ପଦପଦୱିଗ୍ଗହା ପଦୱିଭାଗସଦ୍ଦେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ପଦୱିଗ୍ଗହୋ ''ଜେତସ୍ସ ୱନଂ ଜେତୱନ''ନ୍ତିଆଦିନା ସମାସପଦେସୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅତ୍ଥତୋତି ପଦତ୍ଥତୋ। ତଂ ପନ ପଦତ୍ଥଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରକ୍କମେନ ପଠମଂ ଏୱଂସଦ୍ଦସ୍ସ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଏୱଂସଦ୍ଦୋ ତାୱା''ତିଆଦିମାହ। ଅୱଧାରଣାଦୀତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଇଦମତ୍ଥପୁଚ୍ଛାପରିମାଣାଦିଅତ୍ଥାନଂ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥା ହି ''ଏୱଂଗତାନି ପୁଥୁସିପ୍ପାୟତନାନି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୬୩, ୧୬୫), ଏୱଂୱିଧୋ ଏୱମାକାରୋ''ତି ଚ ଆଦୀସୁ ଇଦଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥେ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ। ଗତ-ସଦ୍ଦୋ ହି ପକାରପରିୟାୟୋ, ତଥା ୱିଧାକାର-ସଦ୍ଦୋ ଚ। ତଥା ହି ଗତୱିଧଆକାରସଦ୍ଦେ ଲୋକିୟା ପକାରତ୍ଥେ ୱଦନ୍ତି। ''ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂ ଆମୁତ୍ତମାଲାଭରଣା ଓଦାତୱତ୍ଥୱସନା ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହି ସମପ୍ପିତା ସମଙ୍ଗୀଭୂତା ପରିଚାରେନ୍ତି, ସେୟ୍ୟଥାପି ତ୍ୱଂ ଏତରହି ସାଚରିୟକୋତି। ନୋ ହିଦଂ, ଭୋ ଗୋତମା''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୮୬) ପୁଚ୍ଛାୟଂ, ''ଏୱଂ ଲହୁପରିୱତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୧।୪୮), ଏୱମାୟୁପରିୟନ୍ତୋ''ତି (ପାରା। ୧୨) ଚ ଆଦୀସୁ ପରିମାଣେ।

ନନୁ ଚ ''ଏୱଂ ସୁ ତେ ସୁନ୍ହାତା ସୁୱିଲିତ୍ତା, ଏୱମାୟୁପରିୟନ୍ତୋ''ତି ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପୁଚ୍ଛନାକାରପରିମାଣାକାରାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋତି? ନ, ୱିସେସସବ୍ଭାୱତୋ। ଆକାରମତ୍ତୱାଚକୋ ହି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ, ଆକାରତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପେତୋ ଯଥା ''ଏୱଂ ବ୍ୟାଖୋ''ତିଆଦୀସୁ, ନ ପନ ଆକାରୱିସେସୱାଚକୋ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା, ''ଏୱଂ ଜାତେନ ମଚ୍ଚେନା''ତିଆଦୀନି (ଧ। ପ। ୫୩) ଉପମାଦୀସୁ ଉଦାହରଣାନି ଉପପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି। ତଥା ହି ''ଯଥାପି…ପେ… ବହୁ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୫୩)? ଏତ୍ଥ ପୁପ୍ଫରାସିଟ୍ଠାନିୟତୋ ମନୁସ୍ସୂପପତ୍ତିସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟ-ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନ-ୟୋନିସୋମନସିକାର-ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଆଦିଦାନାଦିପୁଞ୍ଞକିରିୟହେତୁସମୁଦାୟତୋ ସୋଭାସୁଗନ୍ଧତାଦିଗୁଣଯୋଗତୋ ମାଲାଗୁଣସଦିସିୟୋ ପହୂତା ପୁଞ୍ଞକିରିୟା ମରିତବ୍ବସଭାୱତାୟ ମଚ୍ଚେନ ସତ୍ତେନ କତ୍ତବ୍ବାତି ଜୋତିତତ୍ତା ପୁପ୍ଫରାସିମାଲାଗୁଣଆୱ ଉପମା, ତେସଂ ଉପମାକାରୋ ଯଥା-

ସଦ୍ଦେନ ଅନିୟମତୋ ୱୁତ୍ତୋତି ''ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଉପମାକାରନିଗମନତ୍ଥୋ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ, ସୋ ପନ ଉପମାକାରୋ ନିୟମିୟମାନୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପମାୱ ହୋତୀତି ଆହ ''ଉପମାଯଂ ଆଗତୋ''ତି। ତଥା ''ଏୱଂ ଇମିନା ଆକାରେନ ଅଭିକ୍କମିତବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦିନା ଉପଦିସିୟମାନାଯ ସମଣସାରୁପ୍ପାଯ ଆକପ୍ପସମ୍ପତ୍ତିଯା ଯୋ ତତ୍ଥ ଉପଦିସନାକାରୋ, ସୋ ଅତ୍ଥତୋ ଉପଦେସୋ ଏୱାତି ୱୁତ୍ତଂ, ''ଏୱଂ ତେ…ପେ… ଉପଦେସେ''ତି। ତଥା ''ଏୱମେତଂ ଭଗୱା, ଏୱମେତଂ ସୁଗତା''ତି ଏତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତା ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅୱିପରୀତତୋ ଜାନନ୍ତେହି କତଂ ତତ୍ଥ ସଂୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣାନଂ ପକାରେହି ହଂସନଂ ଉଦଗ୍ଗତାକରଣଂ ସମ୍ପହଂସନଂ। ଯୋ ତତ୍ଥ ସମ୍ପହଂସନାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଏୱମେୱଂ ପନାଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରହଣାକାରୋତି ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ସୋ ଚ ଗରହଣାକାରୋ ୱସଲୀତି-ଆଦିଖୁଂସନସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଇଧ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ପକାସିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉପମାକାରାଦଯୋପି ଉପମାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ପୁପ୍ଫରାସିଆଦିସଦ୍ଦାନଂ ସନ୍ନିଧାନତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ପନ ଧମ୍ମସ୍ସ ସାଧୁକଂ ସୱନମନସିକାରେ ସନ୍ନିଯୋଜିତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ଅତ୍ତନୋ ତତ୍ଥ ଠିତଭାୱସ୍ସ ପଟିଜାନନୱସେନ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଏତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ''ୱଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛନତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନ ଏୱଂ, ଭନ୍ତେତି ସାଧୁ, ଭନ୍ତେ, ସୁଟ୍ଠୁ, ଭନ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଞ୍ଚ ୱଦେହୀତି ଯଥାହଂ ୱଦାମି, ଏୱଂ ସମଣଂ ଆନନ୍ଦଂ ୱଦେହୀତି ଯୋ ଏୱଂ ୱଦନାକାରୋ ଇଦାନି ୱତ୍ତବ୍ବୋ, ସୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ନିଦସ୍ସୀଯତୀତି ''ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋତି। ଏୱଂ ନୋତି ଏତ୍ଥାପି ନେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଅହିତଦୁକ୍ଖାୱହଭାୱେ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଜନନତ୍ଥଂ ଅନୁମତିଗହଣୱସେନ ''ସଂୱତ୍ତନ୍ତି ୱା ନୋ ୱା, କଥଂ ୱୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛାଯ କତାଯ ''ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ତଦାକାରସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱିଭାୱିତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଯତି। ସୋ ପନ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅହିତାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ସଂୱତ୍ତନାକାରୋ ନିୟମିୟମାନୋ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଆହ – ''ଏୱଂ ନୋ ଏତ୍ଥ ହୋତୀତିଆଦୀସୁ ଅୱଧାରଣେ''ତି।

ନାନାନଯନିପୁଣନ୍ତି ଏକତ୍ତନାନତ୍ତଅବ୍ୟାପାରଏୱଂଧମ୍ମତାସଙ୍ଖାତା, ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟତିପୁକ୍ଖଲସୀହୱିକ୍କୀଳିତଅଙ୍କୁସଦିସାଲୋଚନସଙ୍ଖାତା ୱା ଆଧାରାଦିଭେଦୱସେନ ନାନାୱିଧା ନଯା ନାନାନଯା। ନଯା ୱା ପାଳିଗତିଯୋ ତା ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତିଅନୁପଞ୍ଞତ୍ତିଆଦିୱସେନ ସଂକିଲେସଭାଗିଯାଦିଲୋକିଯାଦିତଦୁଭଯୱୋମିସ୍ସକାଦିୱସେନ କୁସଲାଦିୱସେନ ଖନ୍ଧାଦିୱସେନ ସଙ୍ଗହାଦିୱସେନ ସମଯୱିମୁତ୍ତାଦିୱସେନ ଠପନାଦିୱସେନ କୁସଲମୂଲାଦିୱସେନ ତିକପ୍ପଟ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଚ ନାନପ୍ପକାରାତି ନାନାନଯା, ତେହି ନିପୁଣଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମନ୍ତି ନାନାନଯନିପୁଣଂ। ଆସଯୋୱ ଅଜ୍ଝାସଯୋ, ତେ ଚ ସସ୍ସତାଦିଭେଦେନ ତତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖତାଦିଭେଦେନ ଅନେକେ, ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯାଦଯୋ ଏୱ ୱା ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁ ଏତସ୍ସାତି ଅନେକଜ୍ଝାସଯସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣଂ ଉପନେତବ୍ବାଭାୱତୋ, ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନଉତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପାଟିହାରିଯପଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ (ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୧; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନୱଣ୍ଣନା; ଧା। ସ। ମୂଲଟୀ। ୨) ''ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ ରାଗାଦିକିଲେସାପନଯନତୋ ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଭଗୱତୋ ପନ ପଟିପକ୍ଖା ରାଗାଦଯୋ ନ ସନ୍ତି ଯେ ହରିତବ୍ବା, ପୁଥୁଜ୍ଜନାନମ୍ପି ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ ଅଟ୍ଠଗୁଣସମନ୍ନାଗତେ ଚିତ୍ତେ ହତପଟିପକ୍ଖେ ଇଦ୍ଧିୱିଧଂ ପୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତୱୋହାରେନ ଚ ନ ସକ୍କା ଇଧ ''ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ତୁଂ। ସଚେ ପନ ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟଗତା ଚ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖା, ତେସଂ ହରଣତୋ ''ପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ସତି ଯୁତ୍ତମେତଂ। ଅଥ ୱା ଭଗୱତୋ ଚ ସାସନସ୍ସ ଚ ପଟିପକ୍ଖା ତିତ୍ଥିଯା, ତେସଂ ହରଣତୋ ପାଟିହାରିଯଂ। ତେ ହି ଦିଟ୍ଠିହରଣୱସେନ ଦିଟ୍ଠିପ୍ପକାସନେ ଅସମତ୍ଥଭାୱେନ ଚ ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନୀହି ହରିତା ଅପନୀତା ହୋନ୍ତୀତି। ପଟୀତି ୱା ଅଯଂ ସଦ୍ଦୋ ''ପଚ୍ଛା''ତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ବୋଧେତି ''ତସ୍ମିଂ ପଟିପୱିଟ୍ଠମ୍ହି, ଅଞ୍ଞୋ ଆଗଞ୍ଛି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୯୮୫; ଚୂଳନି। ୱତ୍ଥୁଗାଥା ୪) ୱିଯ, ତସ୍ମା ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ କତକିଚ୍ଚେନ ପଚ୍ଛାହରିତବ୍ବଂ ପୱତ୍ତେତବ୍ବନ୍ତି ପଟିହାରିଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମଗ୍ଗେହି ହରିତେସୁ ପଚ୍ଛା ହରଣଂ ପଟିହାରିଯଂ, ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିଯୋ ଚ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେନ କତକିଚ୍ଚେନ ଚ ସତ୍ତହିତତ୍ଥଂ ପୁନ ପୱତ୍ତେତବ୍ବା, ହରିତେସୁ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକ୍କିଲେସେସୁ ପରସତ୍ତାନଂ ଉପକ୍କିଲେସହରଣାନି ହୋନ୍ତୀତି ପଟିହାରିଯାନି ଭୱନ୍ତି, ପଟିହାରିଯମେୱ ପାଟିହାରିଯଂ। ପଟିହାରିଯେ ୱା ଇଦ୍ଧିଆଦେସନାନୁସାସନିସମୁଦାଯେ ଭୱଂ ଏକେକଂ ପାଟିହାରିଯନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିହାରିଯଂ ୱା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ମଗ୍ଗୋ ଚ ପଟିପକ୍ଖହରଣତୋ, ତତ୍ଥ ଜାତଂ, ତସ୍ମିଂ ୱା ନିମିତ୍ତଭୂତେ, ତତୋ ୱା ଆଗତନ୍ତି ପାଟିହାରିଯଂ। ତସ୍ସ ପନ ଇଦ୍ଧିଆଦିଭେଦେନ ୱିସଯଭେଦେନ ଚ ବହୁୱିଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯଂ ଲବ୍ଭମାନତ୍ତା ଆହ ''ୱିୱିଧପାଟିହାରିଯ''ନ୍ତି।

ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ସୁତାକାରତୋ ନ ଅଞ୍ଞଥାତି ଅତ୍ଥୋ, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସିତାକାରତୋ। ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାନୁଭାୱା ହି ଭଗୱତୋ ଦେସନା। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ କୋ ସମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାତୁ''ନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ଭୱତି, ଧାରଣବଲଦସ୍ସନଞ୍ଚ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି

ସୁତାକାରଅୱିରଜ୍ଝନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ନ ହେତ୍ଥ ଅନ୍ତନ୍ତରତାପରିହାରୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଅତ୍ଥାନଂ ଏକୱିସଯତ୍ତା। ଇତରଥା ଥେରୋ ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ ସବ୍ବଥା ପଟିଗ୍ଗହଣେ ସମତ୍ଥୋ ଅସମତ୍ଥୋ ଚାତି ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି।

''ଯୋ ପରୋ ନ ହୋତି, ସୋ ଅତ୍ତା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତାଯ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତସଙ୍ଖାତାଯ ସସନ୍ତତିଯା ୱତ୍ତନତୋ ତିୱିଧୋପି ମେ-ସଦ୍ଦୋ କିଞ୍ଚାପି ଏକସ୍ମିଂ ଏୱ ଅତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି, କରଣସମ୍ପଦାନସାମିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ପନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଭେଦଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ''ମେ-ସଦ୍ଦୋ ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତୀ''ତି।

କିଞ୍ଚାପି ଉପସଗ୍ଗୋ କିରିଯଂ ୱିସେସେତି, ଜୋତକଭାୱତୋ ପନ ସତିପି ତସ୍ମିଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱ ତଂ ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ଅନୁପସଗ୍ଗସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ସୌପସଗ୍ଗସ୍ସ ଗହଣଂ ନ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୌପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚା''ତିଆଦିମାହ। ଅସ୍ସାତି ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ। କମ୍ମଭାୱସାଧନାନି ଇଧ ସୁତସଦ୍ଦେ ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପଧାରିତନ୍ତି ୱା ଉପଧାରଣନ୍ତି ୱା ଅତ୍ଥୋ''ତି। ମଯାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ଯଦା ମେ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କତ୍ତୁୱସେନ କରଣନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ମମାତି ଅତ୍ଥେ ସତୀତି ଯଦା ସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସାମିନିଦ୍ଦେସୋ, ତଦା।

ସୁତ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପଯୁତ୍ତେନ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ସୱନକିରିଯାଜୋତକେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱନ୍ତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦିୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନାଦୀନଂ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତଦଭିନୀହଟାନଞ୍ଚ ମନୋଦ୍ୱାରିକୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଗହଣଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱାକ୍ୟାନଂ ଏୱକାରତ୍ଥସହିତତ୍ତା ''ସୁତ''ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସୁତମେୱାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ''ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ''ତି। ଏତେନ ଅୱଧାରଣେନ ନିରାସଙ୍କତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ଚ ସୁତଂ ସୁତମେୱାତି ନିଯମେତବ୍ବଂ, ତଂ ସମ୍ମା ସୁତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଅଥ ୱା ସଦ୍ଦନ୍ତରତ୍ଥାପୋହନୱସେନ ସଦ୍ଦୋ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ସୁତନ୍ତି ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ଅଯମେତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ''ତି। ଇମିନା ଦିଟ୍ଠାଦିୱିନିୱତ୍ତନଂ କରୋତି।

ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ନ ଇଦଂ ମଯା ଦିଟ୍ଠଂ, ନ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସଚ୍ଛିକତଂ, ଅଥ ଖୋ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମ୍ମଦେୱାତି। ତେନେୱାହ ''ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ୱା ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେ ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା କରୀଯତୀତି ତଦପେକ୍ଖସ୍ସ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ''ଅସ୍ସୱନଭାୱପଟିକ୍ଖେପତୋ''ତି। ତେନେୱାହ ''ଅନୂନାନଧିକାୱିପରୀତଗ୍ଗହଣନିଦସ୍ସନ''ନ୍ତି। ସୱନସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ କମ୍ମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ''ସୂଯ୍ୟତୀ''ତି।

ଏୱଂ ସୱନହେତୁସୱନୱିସେସୱସେନ ପଦତ୍ତଯସ୍ସ ଏକେନ ପକାରେନ ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ପକାରନ୍ତରେହି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଥା ଏୱ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତସ୍ସାତି ଯା ସା ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ଧମ୍ମସ୍ସୱନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ମନୋଦ୍ୱାରୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥି, ତସ୍ସା। ସା ହି ନାନପ୍ପକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସମତ୍ଥା। ତଥା ଚ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନା''ତି। ନାନପ୍ପକାରେନାତି ୱକ୍ଖମାନାନଂ ଅନେକୱିହିତାନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନତ୍ଥଗ୍ଗହଣାନଂ ନାନାକାରେନ। ଏତେନ ଇମିସ୍ସା ଯୋଜନାଯ ଆକାରତ୍ଥୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଦୀପେତି। ପୱତ୍ତିଭାୱପ୍ପକାସନନ୍ତି ପୱତ୍ତିଯା ଅତ୍ଥିତାପକାସନଂ। ସୁତନ୍ତି ଧମ୍ମପ୍ପକାସନନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥି ନାନପ୍ପକାରେନ ପୱତ୍ତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଧମ୍ମତ୍ଥତ୍ତା। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟୀକରଣଂ ''ଅଯଂ ହେତ୍ଥା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯାତି କରଣତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ, ମଯାତି କତ୍ତୁଅତ୍ଥେ।

ଏୱନ୍ତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବପ୍ପକାସନନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତ୍ଥମେୱଂ ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ନିଦସ୍ସେତବ୍ବସ୍ସ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତ୍ତାଭାୱାଭାୱତୋ। ତେନ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ସକଲମ୍ପି ସୁତ୍ତଂ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସୁତ-ସଦ୍ଦସ୍ସ କିରିଯାସଦ୍ଦତ୍ତା ସୱନକିରିଯାଯ ଚ ସାଧାରଣୱିଞ୍ଞାଣପ୍ପବନ୍ଧପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚ ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସୁତନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚପ୍ପକାସନ''ନ୍ତି। ନ ହି ପୁଗ୍ଗଲୱୋହାରରହିତେ ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧେ ସୱନକିରିଯା ଲବ୍ଭତୀତି।

ଯସ୍ସ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସାତିଆଦିପି ଆକାରତ୍ଥମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ପୁରିମଯୋଜନାଯ ଅଞ୍ଞଥା ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆକାରପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଉପାଦାପଞ୍ଞତ୍ତି ଏୱ ଧମ୍ମାନଂ ପୱତ୍ତିଆକାରୁପାଦାନୱସେନ ତଥା ୱୁତ୍ତା। ସୁତନ୍ତି ୱିସଯନିଦ୍ଦେସୋତି ସୋତବ୍ବଭୂତୋ ଧମ୍ମୋ ସୱନକିରିଯାକତ୍ତୁପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୱନକିରିଯାୱସେନ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନନ୍ତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଚିତ୍ତସନ୍ତାନୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥତୋ କସ୍ସଚି କତ୍ତୁ ଅଭାୱେପି ସଦ୍ଦୱୋହାରେନ ବୁଦ୍ଧିପରିକପ୍ପିତଭେଦୱଚନିଚ୍ଛାଯ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିଯ ତଂସମଙ୍ଗିଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେନ ତଂସମଙ୍ଗୀନୋ''ତି। ସୱନକିରିଯାୱିସଯୋପି ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୋ ସୱନକିରିଯାୱସେନ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ଇଧ ପରମତ୍ଥତୋ କତ୍ତୁଭାୱତୋ, ସୱନୱସେନ ଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଏୱ ୱା ସୱନକିରିଯାଭାୱତୋ ତଂକିରିଯାକତ୍ତୁ ଚ ୱିସଯୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ତଂସମଙ୍ଗୀନୋ କତ୍ତୁୱିସଯେ''ତି। ସୁତାକାରସ୍ସ ଚ ଥେରସ୍ସ ସମ୍ମାନିଚ୍ଛିତଭାୱତୋ ଆହ ''ଗହଣସନ୍ନିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତି। ଏତେନ ୱା ଅୱଧାରଣତ୍ଥଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଯମତ୍ଥଯୋଜନା କତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପୁଞ୍ଜେ ସୁତାନଂ ନାନାୱିହିତାନଂ ସୁତ୍ତସଙ୍ଖାତାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ଉପଧାରିତରୂପସ୍ସ ଆକାରସ୍ସ ନିଦସ୍ସନସ୍ସ, ଅୱଧାରଣସ୍ସ ୱା ପକାସନସଭାୱୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋତି ତଦାକାରାଦିଉପଧାରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ଉପାଦାନଭୂତଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧବ୍ୟାପାରତାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଏୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ସୱନକିରିୟା ପନ ପୁଗ୍ଗଲୱାଦିନୋପି ୱିଞ୍ଞାଣନିରପେକ୍ଖା ନତ୍ଥୀତି ୱିସେସତୋ ୱିଞ୍ଞାଣବ୍ୟାପାରୋତି ଆହ ‘‘ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ମେତି ସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତିୟା ଏକନ୍ତେନେୱ ସତ୍ତୱିସୟତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଚ ତତ୍ଥେୱ ସମୋଦହିତବ୍ବତୋ ‘‘ମେତି ଉଭୟକିଚ୍ଚୟୁତ୍ତପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିସଭାୱା ୟଥାକ୍କମଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅତ୍ଥାତି ତେ ତଥାରୂପ-ପଞ୍ଞତ୍ତି-ଉପାଦାନଭୂତ-ଧମ୍ମପ୍ପବନ୍ଧବ୍ୟାପାରଭାୱେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଏୱନ୍ତି ପୁଗ୍ଗଲକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ, ସୁତନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚନିଦ୍ଦେସୋ’’ତି। ଏତ୍ଥ ଚ କରଣକିରିୟାକତ୍ତୁକମ୍ମ-ୱିସେସପ୍ପକାସନୱସେନ ପୁଗ୍ଗଲବ୍ୟାପାରୱିସୟ-ପୁଗ୍ଗଲବ୍ୟାପାରନିଦସ୍ସନୱସେନ ଗହଣାକାରଗାହକତବ୍ବିସୟୱିସେସନିଦ୍ଦେସୱସେନ କତ୍ତୁକରଣବ୍ୟାପାର-କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଚ ଦୁତିୟାଦୟୋ ଚତସ୍ସୋ ଅତ୍ଥୟୋଜନା ଦସ୍ସିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବସ୍ସପି ସଦ୍ଦାଧିଗମନୀୟସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିମୁଖେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବତ୍ତା ସବ୍ବପଞ୍ଞତ୍ତୀନଞ୍ଚ ୱିଜ୍ଜମାନାଦିୱସେନ ଛସୁ ପଞ୍ଞତ୍ତିଭେଦେସୁ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ତେସୁ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦୀନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀନଂ ସରୂପଂ ନିଦ୍ଧାରେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚା’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଏୱନ୍ତି ଚ ମେତି ଚ ୱୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆକାରାଦିନୋ ଧମ୍ମାନଂ ଅସଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତିଭାୱୋତି ଆହ ‘‘ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠପରମତ୍ଥୱସେନାତି ଭୂତତ୍ଥଉତ୍ତମତ୍ଥୱସେନ। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ୟୋ ମାୟାମରୀଚିଆଦୟୋ ୱିୟ ଅଭୂତତ୍ଥୋ, ଅନୁସ୍ସୱାଦୀହି ଗହେତବ୍ବୋ ୱିୟ ଅନୁତ୍ତମତ୍ଥୋ ଚ ନ ହୋତି, ସୋ ରୂପସଦ୍ଦାଦିସଭାୱୋ, ରୁପ୍ପନାନୁଭୱନାଦିସଭାୱୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ ସଚ୍ଚିକଟ୍ଠୋ ପରମତ୍ଥୋ ଚାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ତଥା ଏୱଂ ମେତି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋତି। ଏତମେୱତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘କିଞ୍ହେତ୍ଥ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁତନ୍ତି ପନ ସଦ୍ଦାୟତନଂ ସନ୍ଧାୟାହ ‘‘ୱିଜ୍ଜମାନପଞ୍ଞତ୍ତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ୟଞ୍ହି ତଂ ଏତ୍ଥ ସୋତେନ ଉପଲଦ୍ଧ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତଦ୍ୱାରାନୁସାରେନ ଉପଲଦ୍ଧନ୍ତି ପନ ୱୁତ୍ତେ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି ସବ୍ବଂ ଲବ୍ଭତୀତି। ତଂ ତଂ ଉପାଦାୟ ୱତ୍ତବ୍ବତୋତି ସୋତପଥମାଗତେ ଧମ୍ମେ ଉପାଦାୟ ତେସଂ ଉପଧାରିତାକାରାଦିନୋ ପଚ୍ଚାମସନୱସେନ ଏୱନ୍ତି, ସସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନେ ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାୟ ମେତି ୱତ୍ତବ୍ବତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠାଦିସଭାୱରହିତେ ସଦ୍ଦାୟତନେ ପୱତ୍ତମାନୋପି ସୁତୱୋହାରୋ ‘‘ଦୁତିୟଂ ତତିୟ’’ନ୍ତିଆଦିକୋ ୱିୟ ପଠମାଦୀନି ଦିଟ୍ଠମୁତୱିଞ୍ଞାତେ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ଉପନିଧାୟ ୱତ୍ତବ୍ବତୋ’’ତି। ଅସୁତଂ ନ ହୋତୀତି ହି ସୁତନ୍ତି ପକାସିତୋୟମତ୍ଥୋତି।

ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧା ସୁତ୍ତସ୍ସ ପକାରୱିସେସା ଏୱନ୍ତି ଥେରେନ ପଚ୍ଚାମଟ୍ଠାତି ଆହ ‘‘ଅସମ୍ମୋହଂ ଦୀପେତୀ’’ତି। ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧସମତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଏତେନ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନାନପ୍ପକାରତଂ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତି। ସୁତସ୍ସ ଅସମ୍ମୋସଂ ଦୀପେତୀତି ସୁତାକାରସ୍ସ ୟାଥାୱତୋ ଦସ୍ସିୟମାନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅସମ୍ମୋହେନାତି ସମ୍ମୋହାଭାୱେନ, ପଞ୍ଞାୟ ଏୱ ୱା ସୱନକାଲସମ୍ଭୂତାୟ ତଦୁତ୍ତରକାଲପଞ୍ଞାସିଦ୍ଧି । ଏୱଂ ଅସମ୍ମୋସେନାତି ଏତ୍ଥାପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଆକାରୋ ନାତିଗମ୍ଭୀରୋ ୟଥାସୁତଧାରଣମେୱ ତତ୍ଥ କରଣୀୟନ୍ତି ସତିୟା ବ୍ୟାପାରୋ ଅଧିକୋ, ପଞ୍ଞା ତତ୍ଥ ଗୁଣୀଭୂତାତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟା’’ତିଆଦି ପଞ୍ଞାୟ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତା ଚେତ୍ଥ ପଧାନତା ‘‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତାୟ ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ୱିୟ ଅପ୍ପଧାନତ୍ତେ ପଞ୍ଞା ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଏତିସ୍ସାତି ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୟୁଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ସତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୟାତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୟଥାସମ୍ଭୱଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପରିପୁଣ୍ଣସ୍ସ , ସଙ୍କାସନ-ପକାସନ-ୱିୱରଣ-ୱିଭଜନ-ଉତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛହି ଅତ୍ଥପଦେହି, ଅକ୍ଖରପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛହି ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦେହି ଚ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ୱା ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ୟୋନିସୋ ମନସିକାରଂ ଦୀପେତି ଏୱଂ-ସଦ୍ଦେନ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥାନଂ ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସୟତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଅୱିକ୍ଖେପଂ ଦୀପେତୀତି ‘‘ଓଘତରଣସୁତ୍ତଂ କତ୍ଥ ଭାସିତ’’ନ୍ତିଆଦିପୁଚ୍ଛାୱସେନ ପକରଣପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ସୱନଂ ସମାଧାନମନ୍ତରେନ ନ ସମ୍ଭୱତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସାତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ସମତ୍ଥନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନଦେସକ-ପୟୋଜନାଦିସମ୍ପତ୍ତିୟା। ଅୱିପରୀତସଦ୍ଧମ୍ମୱିସୟେହି ୱିୟ ଆକାରନିଦସ୍ସନାୱଧାରଣତ୍ଥେହି ୟୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ୱିୟ ଚ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ ୟଥା ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ ଫଲଭୂତେନ ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧିପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତାନଂ ସିଦ୍ଧି ୱୁତ୍ତା ତଦୱିନାଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଅୱିକ୍ଖେପେନେୱ ଫଲଭୂତେନ କାରଣଭୂତାନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟାନଂ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସେତବ୍ବା ସିୟା ଅସ୍ସୁତୱତୋ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟରହିତସ୍ସ ଚ ତଦଭାୱତୋ। ‘‘ନ ହି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ସମତ୍ଥନୱଚନେନ ପନ ଅୱିକ୍ଖେପେନ କାରଣଭୂତେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟେନ ଚ ଫଲଭୂତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ସିଦ୍ଧି ଦସ୍ସିତା। ଅୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ୟୁତ୍ତୋ ସିୟା, ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟା ନ ଏକନ୍ତେନ ଅୱିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣଂ ବାହିରଙ୍ଗତ୍ତା। ଅୱିକ୍ଖେପୋ ପନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟୋ ୱିୟ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଏକନ୍ତକାରଣନ୍ତି, ଏୱମ୍ପି ଅୱିକ୍ଖେପେନ ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସୟସିଦ୍ଧିଜୋତନା ନ ସମତ୍ଥିତାୱ, ନୋ ନ ସମତ୍ଥିତା ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ସପ୍ପୁରିସପୟିରୂପାସନାଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଫଲେନ କାରଣସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ନଦୀପୂରେନ ୱିୟ ଉପରି

ୱୁଟ୍ଟିସବ୍ଭାୱସ୍ସ। ଦୁତିଯଂ କାରଣେନ ଫଲସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ ଦଟ୍ଠଙ୍ଂ ଏକନ୍ତୱସ୍ସିନା ୱିଯ ମେଘୱୁଟ୍ଠାନେନ ୱୁଟ୍ଠିପ୍ପୱତ୍ତିଯା।

ଭଗୱତୋ ୱଚନସ୍ସ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନପଭେଦ-ପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସକଲସାସନସମ୍ପତ୍ତି-ଓଗାହନାକାରୋ ନିରୱସେସପରହିତ-ପାରିପୂରିକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଏୱଂ ଭଦ୍ଦକୋ ଆକାରୋ''ତି। ଯସ୍ମା ନ ହୋତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ । ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ତସମ୍ମାପଣିଧି-ପୁବ୍ବେକତପୁଞ୍ଞତା-ସଙ୍ଖାତଂ ଗୁଣଦ୍ୱଯଂ। ଅପରାପରୱୁତ୍ତିଯା ଚେତ୍ଥ ଚକ୍କଭାୱୋ, ଚରନ୍ତି ଏତେହି ସତ୍ତା, ସମ୍ପତ୍ତିଭୱେସୂତି ୱା । ଯେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚକ୍କାନି, ଯେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ୱତ୍ତତୀ''ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୪।୩୧)। ପୁରିମପଚ୍ଛିମଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ଦେସନକ୍କମୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧିଯାତି ପଚ୍ଛିମଚକ୍କଦ୍ୱଯସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥିତାଯ। ସମ୍ମାପଣିହିତତ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଚ କତପୁଞ୍ଞୋ ସୁଦ୍ଧାସଯୋ ହୋତି ତଦସୁଦ୍ଧିହେତୂନଂ କିଲେସାନଂ ଦୂରୀଭାୱତୋତି ଆହ ''ଆସଯସୁଦ୍ଧି ସିଦ୍ଧା ହୋତୀ''ତି। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ – ''ସମ୍ମାପଣିହିତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସେଯ୍ୟସୋ ନଂ ତତୋ କରେ''ତି (ଧ। ପ। ୪୩) ''କତପୁଞ୍ଞୋସି, ତ୍ୱଂ ଆନନ୍ଦ, ପଧାନମନୁଯୁଞ୍ଜ, ଖିପ୍ପଂ ହୋହିସି ଅନାସୱୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୭) ଚ। ତେନେୱାହ ''ଆସଯସୁଦ୍ଧିଯା ଅଧିଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ''ତି। ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିଯାତି ଯୋନିସୋମନସିକାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସୱନପଯୋଗସ୍ସ ୱିସଦଭାୱେନ। ତଥା ଚାହ ''ଆଗମବ୍ୟତ୍ତିସିଦ୍ଧୀ''ତି, ସଙ୍ଗସ୍ସ ୱା କାଯୱଚୀପଯୋଗସ୍ସ ନିଦ୍ଦୋସଭାୱେନ। ପରିସୁଦ୍ଧକାଯୱଚୀପଯୋଗୋ ହି ୱିପ୍ପଟିସାରାଭାୱତୋ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ପରିଯତ୍ତିଯଂ ୱିସାରଦୋ ହୋତୀତି।

ନାନପ୍ପକାରପଟିୱେଧଦୀପକେନାତିଆଦିନା ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନେସୁ ଥେରସ୍ସ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସୁତ-ସଦ୍ଦାନଂ ଅସମ୍ମୋହାସମ୍ମୋସଦୀପନତୋ ଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦାୱସେନ ଅତ୍ଥଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ସୋତବ୍ବଭେଦପଟିୱେଧଦୀପକେନାତି ଏତେନ ଅଯଂ ସୁତ-ସଦ୍ଦୋ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ, ୱକ୍ଖମାନାପେକ୍ଖାଯ ୱା ସାମଞ୍ଞେନେୱ ସୋତବ୍ବଧମ୍ମୱିସେସଂ ଆମସତୀତି ଦୀପେତି। ମନୋଦିଟ୍ଠୀହି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପେକ୍ଖନସୁପ୍ପଟିୱେଧା ୱିସେସତୋ ମନସିକାରପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରଦୀପକେନ ଏୱଂ ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା, ସୱନଧାରଣୱଚୀପରିଚଯା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମାନଂ ୱିସେସେନ ସୋତାୱଧାନପଟିବଦ୍ଧାତି ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅୱିକ୍ଖେପଦୀପକେନ ସୁତ-ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିଯା ଧମ୍ମସ୍ସୱନେ ଉସ୍ସାହଂ ଜନେତି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମାତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମା। ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖିତାତି ''ଇଧ ସୀଲଂ କଥିତଂ, ଇଧ ସମାଧି, ଇଧ ପଞ୍ଞା, ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିଯୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖିତା। ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତି ଭୂତାଯ, ଞାତପରିଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାଯ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ''ଇତି ରୂପଂ, ଏତ୍ତକଂ ରୂପ''ନ୍ତିଆଦିନା ସୁଟ୍ଠୁ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଟିୱିଦ୍ଧା।

ସକଲେନ ୱଚନେନାତି ପୁବ୍ବେ ତୀହି ପଦେହି ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଯୋଜିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ଅଦହନ୍ତୋତି ''ମମେଦ''ନ୍ତି ଅତ୍ତନି ଅଟ୍ଠପେନ୍ତୋ। ଭୂମ୍ମତ୍ଥେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିନ୍ତି ଅକତଞ୍ଞୁତଂ। ''ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପାପଭିକ୍ଖୁ ତଥାଗତପ୍ପୱେଦିତଂ ଧମ୍ମୱିନଯଂ ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଦହତୀ''ତି (ପାରା। ୧୯୫) ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଅନରିଯୱୋହାରାୱତ୍ଥଂ, ସା ଏୱ ଅନରିଯୱୋହାରାୱତ୍ଥା ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ । ନନୁ ଚ ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସ ''ମମେଦଂ ୱଚନ''ନ୍ତି ଅଧିମାନସ୍ସ, ମହାକସ୍ସପତ୍ଥେରାଦୀନଞ୍ଚ ତଦାସଙ୍କାଯ ଅଭାୱତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମି-ସମତିକ୍କମାଦିୱଚନଂ ନିରତ୍ଥକନ୍ତି? ନଯିଦମେୱଂ। ''ଏୱଂ ମେ ସୁତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତେନ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଦସ୍ସନତୋ। କେଚି ପନ ''ଦେୱତାନଂ ପରିୱିତକ୍କାପେକ୍ଖଂ ତଥାୱଚନନ୍ତି ଏଦିସୀ ଚୋଦନା ଅନୱକାସା''ତି ୱଦନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ କିର ଖଣେ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉଦପାଦି ''ଭଗୱା ଚ ପରିନିବ୍ବୁତୋ, ଅଯଞ୍ଚ ଆଯସ୍ମା ଦେସନାକୁସଲୋ ଇଦାନି ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି, ସକ୍ୟକୁଲପ୍ପସୁତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଭାତା ଚୂଳପିତୁପୁତ୍ତୋ। କିଂ ନୁ ଖୋ ସଯଂ ସଚ୍ଛିକତଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି? ଉଦାହୁ ଭଗୱତୋ ଏୱ ୱଚନଂ ଯଥାସୁତ''ନ୍ତି, ଏୱଂ ତଦାସଙ୍କିତପ୍ପକାରତୋ ଅସପ୍ପୁରିସଭୂମିସମୋକ୍କମାଦିତୋ ଅତିକ୍କମାଦି ୱିଭାୱିତନ୍ତି। ଅପ୍ପେତୀତି ନିଦସ୍ସେତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକ-ସମ୍ପରାଯିକ-ପରମତ୍ଥେସୁ ଯଥାରହଂ ସତ୍ତେ ନେତୀତି ନେତ୍ତି, ଧମ୍ମୋ ଏୱ ନେତ୍ତି ଧମ୍ମନେତ୍ତି।

ଦଳ୍ହତରନିୱିଟ୍ଠା ୱିଚିକିଚ୍ଛା କଙ୍ଖା, ନାତିସଂସପ୍ପନା ମତିଭେଦମତ୍ତା ୱିମତି। ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯଂ ୱିନାସେତୀତି ଭଗୱତା ଭାସିତତ୍ତା ସମ୍ମୁଖାୱସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଖଲିତଦୁରୁତ୍ତାଦିଗହଣଦୋସାଭାୱତୋ ଚ। ଏତ୍ଥ ଚ ପଠମାଦଯୋ ତିସ୍ସୋ ଅତ୍ଥଯୋଜନା ଆକାରାଦିଅତ୍ଥେସୁ ଅଗ୍ଗହିତୱିସେସମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା, ତତୋ ପରା ଚତସ୍ସୋ ଆକାରତ୍ଥମେୱ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଭାୱିତା। ପଚ୍ଛିମା ପନ ତିସ୍ସୋ ଯଥାକ୍କମଂ ଆକାରତ୍ଥଂ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅୱଧାରଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜିତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ଏକ-ସଦ୍ଦୋ ଅଞ୍ଞସେଟ୍ଠଅସହାଯସଙ୍ଖ୍ୟାଦୀସୁ ଦିସ୍ସତି। ତଥା ହେସ ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇତ୍ଥେକେ ଅଭିୱଦନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୭) ଅଞ୍ଞତ୍ଥେ ଦିସ୍ସତି। ''ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୮; ପାରା। ୧୧) ସେଟ୍ଠେ, ''ଏକୋ ୱୂପକଟ୍ଠୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୪୦୫) ଅସହାଯେ, ''ଏକୋୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଖଣୋ ଚ ସମଯୋ ଚ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସାଯା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୮।୨୯) ସଙ୍ଖ୍ୟାଯଂ। ଇଧାପି ସଙ୍ଖ୍ୟାଯନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ଏକନ୍ତିଗଣନପରିଚ୍ଛେଦନିଦ୍ଦେସୋ''ତି।

କାଲଞ୍ଚ ସମଯଞ୍ଚାତି ଯୁତ୍ତକାଲଞ୍ଚ ପଚ୍ଚଯସାମଗ୍ଗିଞ୍ଚ। ଖଣୋତି ଓକାସୋ। ତଥାଗତୁପ୍ପାଦାଦିକୋ ହି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଓକାସୋ ତପ୍ପଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଟିଲାଭହେତୁତ୍ତା। ଖଣୋ ଏୱ ଚ ସମଯୋ, ଯୋ ଖଣୋତି ଚ ସମଯୋତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ସୋ ଏକୋ ଏୱାତି ହି ଅତ୍ଥୋ। ମହାସମଯୋତି ମହାସମୂହୋ। ସମଯୋପି ଖୋତି ସିକ୍ଖାପଦପୂରଣସ୍ସ ହେତୁପି। ସମଯପ୍ପୱାଦକେତି ଦିଟ୍ଠିପ୍ପୱାଦକେ। ତତ୍ଥ ହି ନିସିନ୍ନା ତିତ୍ଥିଯା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମଯଂ ପୱଦନ୍ତି। ଅତ୍ଥାଭିସମଯାତି ହିତପଟିଲାଭା। ଅଭିସମେତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଅଭିସମଯୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ପୀଳନାଦୀନି ଅଭିସମେତବ୍ବଭାୱେନ ଏକୀଭାୱଂ ଉପନେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ଅଭିସମଯସ୍ସ ୱା ପଟିୱେଧସ୍ସ ୱିସଯଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଅଭିସମଯଟ୍ଠୋତି ତାନେୱ ତଥା ଏକତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ପୀଳନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚସ୍ସ ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ହିଂସନଂ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାକରଣଂ, ସନ୍ତାପୋ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତାଦିୱସେନ ସନ୍ତାପନଂ ପରିଦହନଂ।

ତତ୍ଥ ସହକାରିକାରଣଂ ସନ୍ନିଜ୍ଝଂ ସମେତି ସମୱେତୀତି ସମଯୋ, ସମୱାଯୋ। ସମେତି ସମାଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ତଦାଧାରପୁଗ୍ଗଲେହୀତି ସମଯୋ, ଖଣୋ। ସମେତି ଏତ୍ଥ, ଏତେନ ୱା ସଂଗଚ୍ଛତି ସତ୍ତୋ, ସଭାୱଧମ୍ମୋ ୱା ସହଜାତାଦୀହି, ଉପ୍ପାଦାଦୀହି ୱାତି ସମଯୋ, କାଲୋ। ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଅଭୂତୋପି ହି କାଲୋ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅଧିକରଣଂ କରଣଂ ୱିଯ ଚ ପରିକପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧେନ ରୂପେନ ୱୋହରୀଯତୀତି। ସମଂ, ସହ ୱା ଅୱଯୱାନଂ ଅଯନଂ ପୱତ୍ତି ଅୱଟ୍ଠାନନ୍ତି ସମଯୋ, ସମୂହୋ ଯଥା ‘‘ସମୁଦାଯୋ’’ତି। ଅୱଯୱସହାୱଟ୍ଠାନମେୱ ହି ସମୂହୋତି। ଅୱସେସପଚ୍ଚଯାନଂ ସମାଗମେ ଏତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପୱତ୍ତତି ଚାତି ସମଯୋ, ହେତୁ ଯଥା ‘‘ସମୁଦଯୋ’’ତି। ସମେତି ସଂଯୋଜନଭାୱତୋ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଏତି ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ପୱତ୍ତତି, ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣଭାୱତୋ ୱା ସଂଯୁତ୍ତା ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ସତ୍ତା ଯଥାଭିନିୱେସଂ ଏତେନାତି ସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନେନ ହି ସତ୍ତା ଅତିୱିଯ ବଜ୍ଝନ୍ତୀତି। ସମିତି ସଂଗତି ସମୋଧାନନ୍ତି ସମଯୋ, ପଟିଲାଭୋ। ସମସ୍ସ ନିରୋଧସ୍ସ ଯାନଂ, ସମ୍ମା ୱା ଯାନଂ ଅପଗମୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ସମଯୋ, ପହାନଂ। ଅଭିମୁଖଂ ଞାଣେନ ସମ୍ମା ଏତବ୍ବୋ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବୋତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତୋ ସଭାୱୋ। ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମ୍ମା ଏତି ଗଚ୍ଛତି ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମଯୋ, ଧମ୍ମାନଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱାୱବୋଧୋ । ଏୱଂ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ସମଯସଦ୍ଦପ୍ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରେ ଅଭିସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ଉଦାହରଣଂ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅସ୍ସାତି ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ। କାଲୋ ଅତ୍ଥୋ ସମୱାଯାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ଇଧ ଅସମ୍ଭୱତୋ ଦେସଦେସକପରିସାନଂ ୱିଯ ସୁତ୍ତସ୍ସ ନିଦାନଭାୱେନ କାଲସ୍ସ ଅପଦିସିତବ୍ବତୋ ଚ।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଅନିଯମିତୱସେନେୱ କାଲୋ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ? ନ ଉତୁସଂୱଚ୍ଛରାଦିୱସେନ ନିଯମିତୋତି ଆହ ‘‘ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପୀ’’ତିଆଦି। ଉତୁସଂୱଚ୍ଛରାଦିୱସେନ ନିଯମଂ ଅକତ୍ୱା ସମଯସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନେ ଅଯମ୍ପି ଗୁଣୋ ଲଦ୍ଧୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ୱା ଇମେ’’ତିଆଦିମାହ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ଅୱତିଟ୍ଠତୀତି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସମଯୋ ଦେୱସିକଂ ଝାନଫଲସମାପତ୍ତୀହି ୱୀତିନାମନକାଲୋ, ୱିସେସତୋ ସତ୍ତସତ୍ତାହାନି। ସୁପ୍ପକାସାତି ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁପକମ୍ପନ-ଓଭାସପାତୁଭାୱାଦୀହି ପାକଟା। ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେସୁ ଏୱ ସମଯେସୁ ଏକଦେସଂ ପକାରନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯୋ ଚାଯ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ଞାଣକିଚ୍ଚସମଯୋ, ଅତ୍ତହିତପଟିପତ୍ତିସମଯୋ ଚ ଅଭିସମ୍ବୋଧିସମଯୋ, ଅରିଯତୁଣ୍ହୀଭାୱସମଯୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରସମଯୋ, କରୁଣାକିଚ୍ଚପରହିତପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମୀକଥାସମଯା, ଦେସନାସମଯୋ ଏୱ।

କରଣୱଚନେନ ନିଦ୍ଦେସୋ କତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତତ୍ଥାତି ଅଭିଧମ୍ମତଦଞ୍ଞସୁତ୍ତପଦୱିନଯେସୁ। ତଥାତି ଭୁମ୍ମକରଣେହି। ଅଧିକରଣତ୍ଥୋ ଆଧାରତ୍ଥୋ। ଭାୱୋ ନାମ କିରିଯା, ତାଯ କିରିଯନ୍ତରଲକ୍ଖଣଂ ଭାୱେନଭାୱଲକ୍ଖଣଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା କାଲୋ ସଭାୱଧମ୍ମପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ସଯଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି ଆଧାରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାତୋ ତଙ୍ଖଣପ୍ପୱତ୍ତାନଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେ ପରତୋ ଚ ଅଭାୱତୋ ‘‘ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ଜାତୋ, ସାଯନ୍ହେ ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଚ ଆଦୀସୁ, ସମୂହୋ ଚ ଅୱଯୱୱିନିମୁତ୍ତୋ ୱିସୁଂ ଅୱିଜ୍ଜମାନୋପି କପ୍ପନାମତ୍ତସିଦ୍ଧୋ ଅୱଯୱାନଂ ଆଧାରଭାୱେନ ପଞ୍ଞାପୀଯତି ଯଥା ‘‘ରୁକ୍ଖେ ସାଖା, ଯୱରାସିଯଂ ସମ୍ଭୂତୋ’’ତିଆଦୀସୁ, ଏୱଂ ଇଧାପୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଧିକରଣଞ୍ହି...ପେ... ଧମ୍ମାନ’’ନ୍ତି। ଯସ୍ମିଂ କାଲେ, ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ୱା କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଏୱ କାଲେ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ଚ ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଅଯଂ ହି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ ‘‘ଗାୱୀସୁ ଦୁଯ୍ହମାନାସୁ ଗତୋ, ଦୁଦ୍ଧାସୁ ଆଗତୋ’’ତି ଦୋହନକିରିଯାଯ ଗମନକିରିଯା ଲକ୍ଖୀଯତି, ଏୱଂ ଇଧାପି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ, ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ‘‘ସତୀ’’ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯମାନୋ ଏୱ ହୋତି ପଦତ୍ଥସ୍ସ ସତ୍ତାୱିରହାଭାୱତୋତି ସମଯସ୍ସ ସତ୍ତାକିରିଯାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକିରିଯା ଫସ୍ସାଦିଭୱନକିରିଯା ଚ ଲକ୍ଖୀଯତି। ଯସ୍ମିଂ ସମଯେତି ଯସ୍ମିଂ ନୱମେ ଖଣେ, ଯସ୍ମିଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱା ସତି କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ, ହେତୁମ୍ହି, ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେ ୱା ଫସ୍ସାଦଯୋପି ହୋନ୍ତୀତି ଉଭଯତ୍ଥ ସମଯସଦ୍ଦେ ଭୁମ୍ମନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଲକ୍ଖଣଭୂତଭାୱଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଖଣ...ପେ... ଲକ୍ଖୀଯତୀ’’ତି।

ହେତୁଅତ୍ଥୋ କରଣତ୍ଥୋ ଚ ସମ୍ଭଵତି ‘‘ଅନେନ ୱସତି, ୱିଜାୟ ୱସତି, ଫରସୁନା ଛିନ୍ଦତି, କୁଦାଲେନ ଖଣତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ୱୀତିକ୍କମଞ୍ହି ସୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ସନ୍ନିପାତାପେତ୍ୱା ଓତିଣ୍ଣୱତ୍ଥୁକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପଟିପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ୱିଗରହିତ୍ୱା ଚ ତଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଓତିଣ୍ଣକାଲଂ ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ତେନେୱ କାଲେନ ସିକ୍ଖାପଦାନି ପଞ୍ଞପେନ୍ତୋ ଭଗୱା ୱିହରତି ସିକ୍ଖାପଦପଞ୍ଞତ୍ତିହେତୁଞ୍ଚ ଅପେକ୍ଖମାନୋ ତତିଯପାରାଜିକାଦୀସୁ ୱିୟ।

ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ଆରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ଦେସନାନିଟ୍ଠାନଂ। ପରହିତପଟିପତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନ କରୁଣାୱିହାରେନ। ତଦତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂୟୋଗତ୍ଥଜୋତନତ୍ଥଂ। ଉପଯୋଗନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ ଯଥା ‘‘ମାସଂ ସଜ୍ଝାୟତୀ’’ତି । ପୋରାଣାତି ଅଟ୍ଠକଥାଚରିୟା। ଅଭିଲାପମତ୍ତଭେଦୋତି ୱଚନମତ୍ତେନ ୱିସେସୋ। ତେନ ସୁତ୍ତୱିନୟେସୁ ୱିଭତ୍ତିବ୍ୟତ୍ତୟୋ କତୋତି ଦସ୍ସେତି।

ସେଟ୍ଠନ୍ତି ସେଟ୍ଠୱାଚକଂ ୱଚନଂ ‘‘ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ସେଟ୍ଠଗୁଣସହଚରଣତୋ, ତଥା ‘‘ଉତ୍ତମ’’ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି। ଗାରୱଯୁତ୍ତୋତି ଗରୁଭାୱଯୁତ୍ତୋ ଗରୁଗୁଣଯୋଗତୋ, ଗରୁକରଣାରହତାୟ ୱା ଗାରୱଯୁତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତୋଯେୱ, ନ ପନ ଇଧ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସ୍ସ ଇମିସ୍ସା ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଏକଦେସଭାୱତୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅପରୋ ନୟୋ (ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ନିଦାନୱଣ୍ଣନା; ସାରତ୍ଥ। ଟୀ। ୧।୧।ୱେରଞ୍ଜକଣ୍ଡୱଣ୍ଣନା; ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୪୪) – ଭାଗୱାତି ଭଗୱା, ଭତୱାତି ଭଗୱା, ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା, ଭଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା, ଭତ୍ତୱାତି ଭଗୱା, ଭଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା, ଭାଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା।

‘‘ଭାଗୱା ଭତୱା ଭାଗେ, ଭଗେ ଚ ୱନି ଭତ୍ତୱା;

ଭଗେ ୱମି ତଥା ଭାଗେ, ୱମୀତି ଭଗୱା ଜିନୋ’’।

ତତ୍ଥ କଥଂ ଭାଗୱାତି ଭଗୱା? ଯେ ତେ ସୀଲାଦୟୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ଗୁଣଭାଗା ଗୁଣକୋଟ୍ଠାସା, ତେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ନିରତିସୟା ତଥାଗତେ ଅତ୍ଥି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି। ତଥା ହିସ୍ସ ସୀଲଂ ସମାଧି ପଞ୍ଞା ୱିମୁତ୍ତି ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ, ହିରୀ ଓତ୍ତପ୍ପଂ, ସଦ୍ଧା ୱୀରିୟଂ, ସତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧି ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧି, ସମଥୋ ୱିପସ୍ସନା, ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି, ତୀଣି ସୁଚରିତାନି, ତୟୋ ସମ୍ମାୱିତକ୍କା, ତିସ୍ସୋ ଅନୱଜ୍ଜସଞ୍ଞା, ତିସ୍ସୋ ଧାତୁୟୋ, ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଅରିୟଫଲାନି, ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦା, ଚତୁୟୋନିପରିଚ୍ଛେଦକଞାଣାନି, ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟୱଂସା, ଚତ୍ତାରି ୱେସାରଜ୍ଜଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ପଧାନିୟଙ୍ଗାନି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି, ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ପଞ୍ଚ ନିସ୍ସାରଣୀୟା ଧାତୁୟୋ, ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତାୟତନଞାଣାନି, ପଞ୍ଚ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟା ସଞ୍ଞା, ଛ ଅନୁସ୍ସତିଟ୍ଠାନାନି, ଛ ଗାରୱା, ଛ ନିସ୍ସାରଣୀୟା ଧାତୁୟୋ, ଛ ସତତୱିହାରା, ଛ ଅନୁତ୍ତରିୟାନି, ଛ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟା ସଞ୍ଞା, ଛ ଅଭିଞ୍ଞା, ଛ ଅସାଧାରଣଞାଣାନି, ସତ୍ତ ଅପରିହାନିୟା ଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ଅରିୟଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ଅରିୟଧନାନି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା, ସତ୍ତ ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମା, ସତ୍ତ ନିଜ୍ଜରୱତ୍ଥୂନି, ସତ୍ତ ସଞ୍ଞା, ସତ୍ତଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟପୁଗ୍ଗଲଦେସନା, ସତ୍ତଖୀଣାସୱବଲଦେସନା, ଅଟ୍ଠପଞ୍ଞାପଟିଲାଭହେତୁଦେସନା ଅଟ୍ଠ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଅଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମାତିକ୍କମୋ, ଅଟ୍ଠ ଆରମ୍ଭୱତ୍ଥୂନି, ଅଟ୍ଠଅକ୍ଖଣଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ମହାପୁରିସୱିତକ୍କା, ଅଟ୍ଠଅଭିଭାୟତନଦେସନା, ଅଟ୍ଠ ୱିମୋକ୍ଖା, ନୱ ଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା, ନୱ ପାରିସୁଦ୍ଧିପଧାନିୟଙ୍ଗାନି, ନୱସତ୍ତାୱାସଦେସନା, ନୱ ଆଘାତପଟିୱିନୟା, ନୱ ସଞ୍ଞା, ନୱନାନତ୍ତା, ନୱ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରା, ଦସ ନାଥକରଣା ଧମ୍ମା, ଦସ କସିଣାୟତନାନି, ଦସ କୁସଲକମ୍ମପଥା, ଦସ ସମ୍ମତ୍ତାନି, ଦସ ଅରିୟୱାସା, ଦସ ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମା, ଦସ ତଥାଗତବଲାନି, ଏକାଦସ ମେତ୍ତାନିସଂସା, ଦ୍ୱାଦସ ଧମ୍ମଚକ୍କାକାରା, ତେରସ ଧୁତଗୁଣା, ଚୁଦ୍ଦସ ବୁଦ୍ଧଞାଣାନି, ପଞ୍ଚଦସ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀୟା ଧମ୍ମା, ସୋଳସୱିଧା ଆନାପାନସ୍ସତି, ସୋଳସ ଅପରନ୍ତପନୀୟା ଧମ୍ମା, ଅଟ୍ଠାରସ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମା, ଏକୂନୱୀସତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣାନି, ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସ ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ପଞ୍ଞାସ ଉଦୟବ୍ବୟଞାଣାନି, ପରୋପଞ୍ଞାସ କୁସଲା ଧମ୍ମା, ସତ୍ତସତ୍ତତି ଞାଣୱତ୍ଥୂନି, ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖସମାପତ୍ତିସଞ୍ଚାରିମହାୱଜିରଞାଣଂ , ଅନନ୍ତନୟସମନ୍ତପଟ୍ଠାନ-ପୱିଚୟ-ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଦେସନାଞାଣାନି, ତଥା ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅନନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆସୟାଦିୱିଭାୱନଞାଣାନି ଚାତି ଏୱମାଦୟୋ ଅନନ୍ତାପରିମାଣଭେଦା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ନିରତିସୟା ଗୁଣଭାଗା ଗୁଣକୋଟ୍ଠାସା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି, ତସ୍ମା ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗା ଗୁଣଭାଗା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଭାଗୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଆକାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ କତ୍ୱା ‘‘ଭଗୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଂ ତାୱ ଭାଗୱାତି ଭଗୱା।

‘‘ଯସ୍ମା ସୀଲାଦୟୋ ସବ୍ବେ, ଗୁଣଭାଗା ଅସେସତୋ;

ୱିଜ୍ଜନ୍ତି ସୁଗତେ ତସ୍ମା, ଭଗୱାତି ପୱୁଚ୍ଚତି’’।

କଥଂ ଭତୱାତି ଭଗୱା? ଯେ ତେ ସବ୍ବଲୋକହିତାୟ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନେହି ମନୁସ୍ସତ୍ତାଦିକେ ଅଟ୍ଠ ଧମ୍ମେ ସମୋଧାନେତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିୟା

କତମହାଭିନୀହାରେହି ମହାବୋଧିସତ୍ତେହି ପରିପୂରିତଙ୍ଗ ଦାନପାରମୀ, ସୀଲ, ନେକ୍ଖମ୍ମ, ପଞ୍ଞା, ୱୀରିଯ, ଖନ୍ତି, ସଚ୍ଚ, ଅଧିଟ୍ଠାନ, ମେତ୍ତା, ଉପେକ୍ଖାପାରମୀତି ଦସ ପାରମିଯୋ, ଦସ ଉପପାରମିଯୋ, ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋତି ସମତିଂସ ପାରମିଯୋ, ଦାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂନି, ସଚ୍ଚାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଅଧିଟ୍ଠାନାନି, ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଜୀୱିତ, ରଜ୍ଜ, ପୁତ୍ତ, ଦାରପରିଚ୍ଚାଗୋତି ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗା, ପୁବ୍ବଯୋଗୋ, ପୁବ୍ବଚରିଯା, ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ, ଞାତତ୍ଥଚରିଯା, ଲୋକତ୍ଥଚରିଯା, ବୁଦ୍ଧିଚରିଯାତି ଏୱମାଦଯୋ, ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ସବ୍ବେ ପୁଞ୍ଞଞାଣସମ୍ଭାରା ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମା, ତେ ମହାଭିନୀହାରତୋ ପଟ୍ଠାଯ କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସାଧିକାନି ଚତ୍ତାରି ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ଯଥା ହାନଭାଗିଯା ସଂକିଲେସଭାଗିଯା ଠିତିଭାଗିଯା ୱା ନ ହୋନ୍ତି, ଅଥ ଖୋ ଉତ୍ତରୁତ୍ତରି ୱିସେସଭାଗିଯାୱ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ନିରନ୍ତରଂ ଅନୱସେସତୋ ଭତା ସମ୍ଭତା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ‘‘ଭତୱା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ଭଗୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ତ-କାରସ୍ସ ଗ-କାରଂ କତ୍ୱା । ଅଥ ୱା ଭତୱାତି ତେଯେୱ ଯଥାୱୁତ୍ତେ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଭରି, ସମ୍ଭରି, ପରିପୂରେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପି ଭତୱାତି ଭଗୱା।

‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଯା ସବ୍ବେ, ଦାନପାରମିଆଦିକେ;

ସମ୍ଭାରେ ଭତୱା ନାଥୋ, ତସ୍ମାପି ଭଗୱା ମତୋ’’।

କଥଂ ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା? ଯେ ତେ ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ଦେୱସିକଂ ୱଳଞ୍ଜନକସମାପତ୍ତିଭାଗା, ତେ ଅନୱସେସତୋ ଲୋକହିତତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରତ୍ଥଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱନି, ଭଜି, ସେୱି, ବହୁଲମକାସୀତି ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟଧମ୍ମେସୁ କୁସଲାଦୀସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଚ ଯେ ତେ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିୱସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ଚତୁବ୍ବିଧା ଅଭିସମଯଭାଗା, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ‘‘ଚକ୍ଖୁ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ସୋତଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୨୧) ଅନେକେ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଭାଗା, ‘‘ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ…ପେ… ଜରାମରଣସ୍ସ ସମୁଦଯୋ ପହାତବ୍ବୋ’’ତିଆଦିନା ପହାତବ୍ବଭାଗା, ‘‘ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ନିରୋଧୋ…ପେ… ଜରାମରଣସ୍ସ ନିରୋଧୋ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବୋ’’ତିଆଦିନା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଭାଗା, ‘‘ଚକ୍ଖୁନିରୋଧଗାମିନୀପଟିପଦା’’ତିଆଦିନା, ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ଚ ଅନେକଭେଦା ଭାୱେତବ୍ବଭାଗା ଚ ଧମ୍ମା, ତେ ସବ୍ବେ ୱନି, ଭଜି, ଯଥାରହଂ ଗୋଚରଭାୱନାସେୱନାନଂ ୱସେନ ସେୱି। ଏୱମ୍ପି ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ‘‘ଯେ ଇମେ ସୀଲାଦଯୋ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧା ସାୱକେହି ସାଧାରଣା ଗୁଣକୋଟ୍ଠାସା ଗୁଣଭାଗା, କିନ୍ତି ନୁ ଖୋ ତେ ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେସୁ ପତିଟ୍ଠହେୟ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ମହାକରୁଣାଯ ୱନି ଅଭିପତ୍ଥଯି, ସା ଚସ୍ସ ଅଭିପତ୍ଥନା ଯଥାଧିପ୍ପେତଫଲାୱହା ଅହୋସି। ଏୱମ୍ପି ଭାଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା।

‘‘ଯସ୍ମା ଞେୟ୍ୟସମାପତ୍ତି-ଗୁଣଭାଗେ ତଥାଗତୋ;

ଭଜି ପତ୍ଥଯି ସତ୍ତାନଂ, ହିତାଯ ଭଗୱା ତତୋ’’।

କଥଂ ଭଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା? ସମାସତୋ ତାୱ କତପୁଞ୍ଞେହି ପଯୋଗସମ୍ପନ୍ନେହି ଯଥାୱିଭୱଂ ଭଜୀଯନ୍ତୀତି ଭଗା, ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ତତ୍ଥ ଲୋକିଯେ ତାୱ ତଥାଗତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିତୋ ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋ ପରମୁକ୍କଂସଗତେ, ୱନି, ଭଜି, ସେୱି, ଯତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଯ ନିରୱସେସତୋ ବୁଦ୍ଧକରଧମ୍ମେ ସମନ୍ନାନେନ୍ତୋ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେ ପରିପାଚେସି, ବୁଦ୍ଧଭୂତୋ ପନ ତେ ନିରୱଜ୍ଜେସୁ ଉପସଂହିତେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ ଲୋକୁତ୍ତରେପି, ୱନି, ଭଜି, ସେୱି, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପଦେସରଜ୍ଜ-ଇସ୍ସରିଯଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତି-ଦେୱରଜ୍ଜସମ୍ପତ୍ତିଆଦିୱସେନ ଝାନ-ୱିମୋକ୍ଖ-ସମାଧିସମାପତ୍ତି-ଞାଣଦସ୍ସନ-ମଗ୍ଗଭାୱନା-ଫଲସଚ୍ଛି-କିରିଯାଦି-ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମୱସେନ ଚ ଅନେକୱିହିତେ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେ, ଭଗେ, ୱନି, ଭଜି, ସେୱି। ଏୱମ୍ପି ଭଗେ ୱନୀତି ଭଗୱା।

‘‘ଯା ତା ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ଲୋକେ, ଯା ଚ ଲୋକୁତ୍ତରା ପୁଥୁ;

ସବ୍ବା ତା ଭଜି ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମାପି ଭଗୱା ମତୋ’’।

କଥଂ ସତ୍ତୱାତି ଭଗୱା? ଭତ୍ତା ଦଳ୍ହଭତ୍ତିକା ଅସ୍ସ ବହୂ ଅତ୍ଥୀତି ଭତ୍ତୱା। ତଥାଗତୋ ହି ମହାକରୁଣାସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣାଦି-ଅପରିମିତନିରୁପମପ୍ପଭାୱ-ଗୁଣୱିସେସସମଙ୍ଗିଭାୱତୋ ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ, ସବ୍ବାନତ୍ଥପରିହାରପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ନିରୱସେସହିତସୁଖୱିଧାନତପ୍ପରାଯ ନିରତିସଯାଯ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଅଚ୍ଚନ୍ତୁପକାରିତାଯ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣଅସୀତି ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନବ୍ୟାମପ୍ପଭାଦି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣୱିସେସପଟିମଣ୍ଡିତରୂପକାଯତାଯ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଧିଗତେନ ‘‘ଇତିପି ସୋ ଭଗୱା’’ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେନ ଲୋକଞ୍ଚଯବ୍ୟାପିନା ସୁୱିପୁଲେନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧେନ ଚ ଥୁତିଘୋସେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଉକ୍କଂସପାରମିପ୍ପତ୍ତାସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାସନ୍ତୁଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାୱତୋ

ଦସବଲଚତୁୱେସାରଜ୍ଜାଦି-ନିରତିସଯଗୁଣୱିସେସ-ସମଙ୍ଗୀଭାୱତୋ ଚ ରୂପପ୍ପମାଣୋ ରୂପପ୍ପସନ୍ନୋ, ଘୋସପ୍ପମାଣୋ ଘୋସପ୍ପସନ୍ନୋ, ଲୂଖପ୍ପମାଣୋ ଲୂଖପ୍ପସନ୍ନୋ, ଧମ୍ମପ୍ପମାଣୋ ଧମ୍ମପ୍ପସନ୍ନୋତି ଏୱଂ ଚତୁପ୍ପମାଣିକେ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ସବ୍ବଥାପି ପସାଦାୱହଭାୱେନ ସମନ୍ତପାସାଦିକତ୍ତା ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ସଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଆଦରବହୁମାନଗାରୱାଯତନତାଯ ପରମପେମସଞ୍ଜନିତ୍ଥାନଂ। ଯେ ତସ୍ସ ଓୱାଦେ ପତିଟ୍ଠିତା ଅୱେଚ୍ଚପ୍ପସାଦେନ ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତି, କେନଚି ଅସଂହାରିଯା ତେସଂ ପସାଦଭତ୍ତି ସମଣେନ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱା ଦେୱେନ ୱା ମାରେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱା। ତଥା ହି ତେ ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତପରିଚ୍ଚାଗେପି ତତ୍ଥ ପସାଦଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି, ତସ୍ସ ୱା ଆଣଂ ଦଳ୍ହଭତ୍ତିଭାୱତୋ।

ତେନେୱାହ –

‘‘ଯୋ ୱେ କତଞ୍ଞୂ କତୱେଦି ଧୀରୋ;

କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ ଦଳ୍ହଭତ୍ତି ଚ ହୋତୀ’’ତି। (ଜା। ୨।୧୭।୭୮);

‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଠିତଧମ୍ମୋ ୱେଲଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଏୱମେୱ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଯଂ ମଯା ସାୱକାନଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ପଞ୍ଞତ୍ତଂ, ତଂ ମମ ସାୱକା ଜୀୱିତହେତୁପି ନାତିକ୍କମନ୍ତୀ’’ତି (ଉଦା। ୪୫; ଚୂଳୱ। ୩୮୫) ଚ। –

ଏୱଂ ଭତ୍ତୱାତି ଭଗୱା ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଏକସ୍ସ ତ-କାରସ୍ସ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ଇତରସ୍ସ ଗ-କାରଂ କତ୍ୱା।

‘‘ଗୁଣାତିସଯଯୁତ୍ତସ୍ସ, ଯସ୍ମା ଲୋକହିତେସିନୋ;

ସମ୍ଭତ୍ତା ବହୱୋ ସତ୍ଥୁ, ଭଗୱା ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

କଥଂ ଭଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା? ଯସ୍ମା ତଥାଗତୋ ବୋଧିସତ୍ତଭୂତୋପି ଅପରିମାଣାସୁ ଜାତୀସୁ ପାରମିଯୋ ପରିପୂରେନ୍ତୋ ଭଗସଙ୍ଖାତଂ ସିରିଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ଯସଞ୍ଚ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି, ଖେଳପିଣ୍ଡଂ ୱିଯ ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯି, ଚରିମତ୍ତଭାୱେପି ହତ୍ଥଗତଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଂ ଦେୱଲୋକାଧିପଚ୍ଚସଦିସଂ ଚତୁଦୀପିସ୍ସରିଯଂ ଚକ୍କୱତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିସନ୍ନିସ୍ସଯଂ ସତ୍ତରତନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଯସଞ୍ଚ ତିଣାଯପି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ନିରପେକ୍ଖୋ ପହାଯ ଅଭିନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ଇମେ ସିରୀଆଦିକେ ଭଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ଭାନି ନାମ ନକ୍ଖତ୍ତାନି, ତେହି ସମଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଭଗା, ସିନେରୁଯୁଗନ୍ଧରଉତ୍ତରକୁରୁହିମୱନ୍ତାଦିଭାଜନଲୋକୱିସେସସନ୍ନିସ୍ସଯା ସୋଭା କପ୍ପଟ୍ଠିଯଭାୱତୋ, ତେପି ଭଗୱା ୱମି ତନ୍ନିୱାସିସତ୍ତାୱାସସମତିକ୍କମତୋ ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ପଜହୀତି। ଏୱମ୍ପି ଭଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା।

‘‘ଚକ୍କୱତ୍ତିସିରିଂ ଯସ୍ମା, ଯସଂ ଇସ୍ସରିଯଂ ସୁଖଂ;

ପହାସି ଲୋକଚିତ୍ତଞ୍ଚ, ସୁଗତୋ ଭଗୱା ତତୋ’’।

କଥଂ ଭାଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା? ଭାଗା ନାମ ସଭାଗଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସା, ତେ ଖନ୍ଧାଯତନଧାତାଦିୱସେନ, ତତ୍ଥାପି ରୂପୱେଦନାଦିୱସେନ ପଥୱିଯାଦିୱସେନ ଅତୀତାଦିୱସେନ ଚ ଅନେକୱିଧା, ତେ ଚ ଭଗୱା ସବ୍ବଂ ପପଞ୍ଚଂ ସବ୍ବଂ ଯୋଗଂ ସବ୍ବଂ ଗନ୍ଥଂ ସବ୍ବଂ ସଂଯୋଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅମତଧାତୁଂ ସମଧିଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି, ଅନପେକ୍ଖୋ ଛଡ୍ଡଯି ନ ପଚ୍ଚାୱମି। ତଥା ହେସ ‘‘ସବ୍ବତ୍ଥକମେୱ ପଥୱିଂ ଆପଂ ତେଜଂ ୱାଯଂ, ଚକ୍ଖୁଂ ସୋତଂ ଘାନଂ ଜିୱ୍ହଂ କାଯଂ ମନଂ, ରୂପେ ସଦ୍ଦେ ଗନ୍ଧେ ରସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଧମ୍ମେ, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ…ପେ… ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ୱେଦନଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ୱେଦନଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ସଞ୍ଞଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ସଞ୍ଞଂ, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଚେତନଂ…ପେ… ମନୋସମ୍ଫସ୍ସଜଂ ଚେତନଂ, ରୂପତଣ୍ହଂ…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହଂ, ରୂପୱିତକ୍କଂ…ପେ… ଧମ୍ମୱିତକ୍କଂ, ରୂପୱିଚାରଂ…ପେ… ଧମ୍ମୱିଚାର’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁପଦଧମ୍ମୱିଭାଗୱସେନପି ସବ୍ବେୱ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସେ ଅନୱସେସତୋ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି, ଅନପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗେନ ଛଡ୍ଡଯି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଯଂ ତଂ, ଆନନ୍ଦ, ଚତ୍ତଂ ୱନ୍ତଂ ମୁତ୍ତଂ ପହୀନଂ ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠଂ, ତଂ ତଥାଗତୋ ପୁନ ପଚ୍ଚାୱମିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୧୮୩)। ଏୱମ୍ପି ଭାଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା। ଅଥ ୱା ଭାଗେ ୱମୀତି ସବ୍ବେପି କୁସଲାକୁସଲେ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜେ ହୀନପଣୀତେ କଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେ ଅରିଯମଗ୍ଗଞାଣମୁଖେନ ୱମି ଉଗ୍ଗିରି, ଅନପେକ୍ଖୋ ପରିଚ୍ଚଜି ପଜହି, ପରେସଞ୍ଚ ତଥତ୍ତାଯ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ଧମ୍ମାପି ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପହାତବ୍ବା, ପଗେୱ ଅଧମ୍ମା (ମ। ନି। ୧।୨୪୦)। କୁଲ୍ଲୂପମଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ନିତ୍ଥରଣତ୍ଥାଯ,

ନୋ ଗହଣଛାୟା’’ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୪୦)। ଏୱଈ ଭାଗେ ୱମୀତି ଭଗୱା।

‘‘ଖନ୍ଧାୟତନଧାତାଦି-ଧମ୍ମଭାଗା-ମହେସିନା;

କଣ୍ହସୁକ୍କା ଯତୋ ୱନ୍ତା, ତତୋପି ଭଗୱା ମତୋ’’।

ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଭାଗୱା ଭତୱା ଭାଗେ, ଭଗେ ଚ ୱନି ଭତ୍ତୱା;

ଭଗେ ୱମି ତଥା ଭାଗେ, ୱମୀତି ଭଗୱା ଜିନୋ’’ତି।

ଧମ୍ମସରୀରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରୋତୀତି ‘‘ଯୋ ୱୋ, ଆନନ୍ଦ, ମୟା ଧମ୍ମୋ ଚ ୱିନୟୋ ଚ ଦେସିତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ, ସୋ ୱୋ ମମଚ୍ଚୟେନ ସତ୍ଥା’’ତି ୱଚନତୋ ଧମ୍ମସ୍ସ ସତ୍ଥୁଭାୱପରିୟାୟୋ ୱିଜ୍ଜତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱଜିରସଙ୍ଘାତସମାନକାୟୋ ପରେହି ଅଭେଜ୍ଜସରୀରତ୍ତା। ନ ହି ଭଗୱତୋ ରୂପକାୟେ କେନଚି ସକ୍କା ଅନ୍ତରାୟଂ କାତୁନ୍ତି। ଦେସନାସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ୱକ୍ଖମାନସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ନିଦସ୍ସନତୋ। ସାୱକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ପଟିସମ୍ଭିଦାପତ୍ତେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଭଗୱତା ଏତଦଗ୍ଗେ ଠପିତେନ ମୟା ମହାସାୱକେନ ସୁତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ମୟାୱ ସୁତଂ, ନ ଅନୁସ୍ସୁତଂ ନ ପରଂପରାଭତନ୍ତି ଇମସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନତୋ। କାଲସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଭଗୱାସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନେ ପୟୁତ୍ତସ୍ସ ସମୟସଦ୍ଦସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପଟିମଣ୍ଡିତଭାୱଦୀପନତୋ। ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପରମା ହି କାଲସମ୍ପଦା। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘କପ୍ପକସାୟେ କଲିୟୁଗେ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦୋ ଅହୋ ମହଚ୍ଛରିୟଂ;

ହୁତାୱହମଜ୍ଝେ ଜାତଂ, ସମୁଦିତମକରନ୍ଦମରୱିନ୍ଦ’’ନ୍ତି।

ଭଗୱାତି ଦେସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଦ୍ଦିସତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସତ୍ତୁତ୍ତମଭାୱଦୀପନତୋ ଗରୁଗାରୱାଧିୱଚନଭାୱତୋ।

ଅୱିସେସେନାତି ନ ୱିସେସେନ, ୱିହାରଭାୱସାମଞ୍ଞେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇରିୟାପଥ…ପେ… ୱିହାରେସୂତି ଇରିୟାପଥୱିହାରୋ, ଦିବ୍ବୱିହାରୋ, ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୋ, ଅରିୟୱିହାରୋତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ୱିହାରେସୁ। ସମଙ୍ଗୀପରିଦୀପନନ୍ତି ସମଙ୍ଗୀଭାୱପରିଦୀପନଂ। ଏତନ୍ତି ‘‘ୱିହରତୀ’’ତି ଏତଂ ପଦଂ। ତଥା ହି ତଂ ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଗିହୀହି ସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତି ସହନନ୍ଦୀ ସହସୋକୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୧) ଇରିୟାପଥୱିହାରେ ଆଗତଂ। ‘‘ୟସ୍ମିଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମୟେ ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀ’’ତି (ଧା। ସ। ୧୬୦; ୱିଭ। ୬୨୪) ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବୱିହାରେ। ‘‘ସୋ ମେତ୍ତାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୫୫୬; ୩।୩୦୮; ମ। ନି। ୧।୭୭; ୨।୩୦୯; ୩।୨୩୦) ବ୍ରହ୍ମୱିହାରେ। ‘‘ସୋ ଖୋ ଅହଂ, ଅଗ୍ଗିୱେସ୍ସନ, ତସ୍ସାୟେୱ କଥାୟ ପରିୟୋସାନେ ତସ୍ମିଂ ଏୱ ପୁରିମସ୍ମିଂ ସମାଧିନିମିତ୍ତେ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱ ଚିତ୍ତଂ ସଣ୍ଠପେମି ସନ୍ନିସାଦେମି ଏକୋଦିଂ କରୋମି ସମାଦହାମି, ୟେନ ସୁଦଂ ନିଚ୍ଚକପ୍ପଂ ୱିହରାମୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୩୮୭) ଅରିୟୱିହାରେ।

ତତ୍ଥ ଇରିୟନଂ ୱତ୍ତନଂ ଇରିୟା, କାୟପ୍ପୟୋଗୋ। ତସ୍ସା ପୱତ୍ତନୁପାୟଭାୱତୋ ଠାନାଦି ଇରିୟାପଥୋ। ଠାନସମଙ୍ଗୀ ୱା ହି କାୟେନ କିଞ୍ଚି କରେୟ୍ୟ ଗମନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରସମଙ୍ଗୀ ୱା। ଅଥ ୱା ଇରିୟତି ପୱତ୍ତତି ଏତେନ ଅତ୍ତଭାୱୋ କାୟକିଚ୍ଚଂ ୱାତି ଇରିୟା, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଉପାୟଭାୱତୋ ଇରିୟା ଚ ସୋ ପଥୋ ଚାତି ଇରିୟାପଥୋ, ଠାନାଦି ଏୱ। ସୋ ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଗତିନିୱତ୍ତିଆଦିଆକାରେନ ପୱତ୍ତୋ ଚତୁସନ୍ତତିରୂପପବନ୍ଧୋ ଏୱ। ୱିହରଣଂ, ୱିହରତି ଏତେନାତି ୱା ୱିହାରୋ, ଇରିୟାପଥୋ ଏୱ ୱିହାରୋ ଇରିୟାପଥୱିହାରୋ। ଦିୱି ଭୱୋ ଦିବ୍ବୋ, ତତ୍ଥ ବହୁଲପ୍ପୱତ୍ତିୟା ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାଦିଦେୱଲୋକେ ଭୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୟୋ ଦିବ୍ବାନୁଭାୱୋ, ତଦତ୍ଥାୟ ସଂୱତ୍ତତୀତି ୱା ଦିବ୍ବୋ, ଅଭିଞ୍ଞାଭିନୀହାରୱସେନ ମହାଗତିକତ୍ତା ୱା ଦିବ୍ବୋ, ଦିବ୍ବୋ ଚ ସୋ ୱିହାରୋ ଚାତି ଦିବ୍ବୱିହାରୋ, ଚତସ୍ସୋ ରୂପାୱଚରସମାପତ୍ତିୟୋ। ଆରୁପ୍ପସମାପତ୍ତିୟୋପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ବ୍ରହ୍ମୂନଂ, ବ୍ରହ୍ମାନୋ ୱା ୱିହାରା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରା, ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାୟୋ। ଅରିୟାନଂ, ଅରିୟା ୱା ୱିହାରା ଅରିୟୱିହାରା, ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି। ସୋ ହି ଏକଂ ଇରିୟାପଥବାଧନନ୍ତିଆଦି ୟଦିପି ଭଗୱା ଏକେନପି ଇରିୟାପଥେନ ଚିରତରଂ କାଲଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ସକ୍କୋତି, ତଥାପି ଉପାଦିନ୍ନକସରୀରସ୍ସ ନାମ ଅୟଂ ସଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ । ୟସ୍ମା ୱା ଭଗୱା ୟତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତୋ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଂ

ଦେସେନ୍ତୋ, ନାନାସମାପତ୍ତୀହି ଚ କାଲଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ୱସତୀତି ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଚ ୱିୱିଧଂ ହିତସୁଖଂ ହରତି ଉପନେତି ଉପ୍ପାଦେତି, ତସ୍ମା ୱିୱିଧଂ ହରତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେ ଜିନାତୀତି ଜେତୋ। ଜେତ-ସଦ୍ଦୋ ହି ସୋତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ କତ୍ତୁସାଧନୋପି ଅତ୍ଥୀତି। ରଞ୍ଞୋ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଜିତକାଲେ ଜାତତ୍ତା ଜେତୋ। ରଞ୍ଞୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ଜଯଂ ତତ୍ଥ ଆରୋପେତ୍ୱା ଜିତୱାତି ଜେତୋତି କୁମାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ମଙ୍ଗଲକାମତାଯ ୱା ଜେତୋତିସ୍ସ ନାମଂ କତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଜେଯ୍ୟୋ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ‘‘ଜେତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ଜେତସ୍ସ ରାଜକୁମାରସ୍ସ। ୱନେତିଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯେୱ ତଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତକନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧିତାଯ ୱିଗତମଲମଚ୍ଛେରତାଯ କରୁଣାଦିଗୁଣସମଙ୍ଗିତାଯ ଚ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଉପଟ୍ଠପିତୋ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ, ତସ୍ସ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ। ଯଦି ଜେତୱନଂ, କଥଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ ଆରାମୋତି ଆହ ‘‘ଅନାଥପିଣ୍ଡିକେନା’’ତିଆଦି। ପଞ୍ଚୱିଧସେନାସନଙ୍ଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପବ୍ବଜିତାତି ଆରାମୋ, ତସ୍ମିଂ ଆରାମେ। ଯଦିପି ସୋ ଭୂମିଭାଗୋ କୋଟିସନ୍ଥରେନ ମହାସେଟ୍ଠିନା କୀତୋ, ରୁକ୍ଖା ପନ ଜେତେନ ନ ୱିକ୍କୀତାତି ତଂ ‘‘ଜେତୱନ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତୀତି ୱଦନ୍ତି। ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ୱା ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଚାଗୱିସେସକିତ୍ତନତ୍ଥଂ ଉଭଯୱଚନଂ, ଜେତେନପି ହି ଭୂମିଭାଗୱିକ୍କଯେନ ଲଦ୍ଧଧନଂ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକକରଣୱସେନ ୱିନିଯୁତ୍ତଂ। ସାୱତ୍ଥିଜେତୱନାନଂ ଭୂମିଭାଗୱସେନ ଭିନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ହି ସକ୍କା ଉଭଯତ୍ଥ ଏକଂ ସମଯଂ ୱିହରିତୁ’’ନ୍ତି।

ଅପାକଟାତି ସଙ୍ଖୋ ସୁଯାମୋତିଆଦିନା ଅନଭିଞ୍ଞାତା। ଅଭିଞ୍ଞାତାନମ୍ପି ଅଞ୍ଞତରସଦ୍ଦୋ ଦିସ୍ସତେୱ ଏକସଦିସାଯଉତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଭିଜାନାତି ନୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଧୁନା ଇଦାନେୱ। ସାଧାରଣୱଚନଂ ଦିବ୍ବତଂ ଅନ୍ତୋନୀତଂ କତ୍ୱା। ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତା ପୁରିସେପି ୱତ୍ତନତୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ’’ତିଆଦି। ନନୁ ଚ ରୂପାୱଚରସତ୍ତାନଂ ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନତ୍ଥି, ଯେନ ତେ ପୁରିସାତି ୱୁଚ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ? ଯଦିପି ପୁରିସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନତ୍ଥି, ପୁରିସସଣ୍ଠାନସ୍ସ ପନ ପୁରିସୱେସସ୍ସ ଚ ୱସେନ ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲାତ୍ୱେୱ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପୁରିସପକତିଭାୱତୋ।

ଅଭିକ୍କନ୍ତାତି ଅତିକ୍କନ୍ତା, ୱିଗତାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଖଯେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। ତେନେୱ ହି ‘‘ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ପଠମୋ ଯାମୋ’’ତି ଉପରି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଭିକ୍କନ୍ତତରୋତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତତରୋ। ତାଦିସୋ ଚ ସୁନ୍ଦରୋ ଭଦ୍ଦକୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସୁନ୍ଦରେ ଦିସ୍ସତୀ’’ତି। କୋତି ଦେୱନାଗଯକ୍ଖଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀସୁ କୋ କତମୋ? ମେତି ମମ। ପାଦାନୀତି ପାଦେ। ଇଦ୍ଧିଯାତି ଇମାଯ ଏୱରୂପାଯ ଦେୱିଦ୍ଧିଯା। ଯସସାତି ଇମିନା ଏଦିସେନ ପରିୱାରେନ ପରିଚ୍ଛଦେନ ଚ। ଜଲନ୍ତି ୱିଜ୍ଜୋତମାନୋ। ଅଭିକ୍କନ୍ତେନାତି ଅତିୱିଯ କନ୍ତେନ କମନିଯେନ ଅଭିରୂପେନ। ୱଣ୍ଣେନାତି ଛୱିୱଣ୍ଣେନ ସରୀରୱଣ୍ଣନିଭାଯ। ସବ୍ବା ଓଭାସଯଂ ଦିସାତି ସବ୍ବାପି ଦିସା ପଭାସେନ୍ତୋ ଚନ୍ଦୋ ୱିଯ ସୂରିଯୋ ୱିଯ ଚ ଏକୋଭାସଂ ଏକାଲୋକଂ କରୋନ୍ତୋତି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିରୂପେତି ଉଳାରରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନରୂପେ।

କଞ୍ଚନସନ୍ନିଭତ୍ତଚତା ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ‘‘ଛୱିଯ’’ନ୍ତି। ଛୱିଗତା ପନ ୱଣ୍ଣଧାତୁ ଏୱ ‘‘ସୁୱଣ୍ଣୱଣ୍ଣୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତାତି ଅପରେ। ୱଣ୍ଣନଂ କିତ୍ତିଯା ଉଗ୍ଘୋସନନ୍ତି ୱଣ୍ଣୋ, ଥୁତି। ୱଣ୍ଣୀଯତି ଅସଙ୍କରତୋ ୱୱତ୍ଥପୀଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, କୁଲୱଗ୍ଗୋ। ୱଣ୍ଣୀଯତି ଫଲଂ ଏତେନ ଯଥାସଭାୱତୋ ୱିଭାୱୀଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, କାରଣଂ। ୱଣ୍ଣନଂ ଦୀଘରସ୍ସାଦିୱସେନ ସଣ୍ଠହନନ୍ତି ୱଣ୍ଣୋ, ସଣ୍ଠାନଂ। ୱଣ୍ଣୀଯତି ଅଣୁମହନ୍ତାଦିୱସେନ ପମୀଯତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, ପମାଣଂ। ୱଣ୍ଣେତି ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନଂ ହଦଯଙ୍ଗତଭାୱଂ ପକାସେତୀତି ୱଣ୍ଣୋ, ରୂପାଯତନଂ। ଏୱଂ ତେନ ତେନ ପୱତ୍ତିନିମିତ୍ତେନ ୱଣ୍ଣସଦ୍ଦସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦ୍ଧିଂ ମାପେତ୍ୱାତି ୱତ୍ଥାଲଙ୍କାରକାଯାଦୀହି ଓଭାସମୁଞ୍ଚନାଦିୱସେନ ଦିବ୍ବଂ ଇଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା। କାମାୱଚରା ଅନଭିସଙ୍ଖତେନପି ଆଗନ୍ତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି ଓଳାରିକରୂପତ୍ତା। ତଥା ହି ତେ କବଳୀକାରଭକ୍ଖା। ରୂପାୱଚରା ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ତତୋ ସୁଖୁମତରରୂପତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ତେସଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ‘‘ଅତିସୁଖୁମୋ’’ତି ମୂଲପଟିସନ୍ଧିରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ନ ତେନ ଇରିଯାପଥକପ୍ପନଂ ହୋତୀତି ଏତେନ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେପି ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନିମ୍ମିତରୂପେନେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଇତରଞ୍ହି ଅତିୱିଯ ସୁଖୁମଂ ରୂପଂ କେୱଲଂ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ନିସ୍ସଯାଧିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ସଣ୍ଠାନୱନ୍ତଂ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି।

ଅନୱସେସତ୍ତଂ ସକଲତା। ଯେଭୁଯ୍ୟତା ବହୁଲଭାୱୋ। ଅବ୍ଭାମିସ୍ସତା ୱିଜାତିଯେନ ଅସଙ୍କରୋ। ସୁଖେନ ହି ଅୱୋକିଣ୍ଣତା ତତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତା । ଅନତିରେକତା ତଂପରମତା ୱିସେସାଭାୱୋ। କେୱଲକପ୍ପନ୍ତି କେୱଲଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଙ୍ଘଭେଦାଯାତି ସଙ୍ଘେ ୱିୱାଦାଯ, ୱିୱାଦୁପ୍ପାଦାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। କେୱଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିୱିତ୍ତତ୍ତା, ଏତସ୍ସ ତଂ ଅତ୍ଥୀତି କେୱଲୀ, ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧୋ ଖୀଣାସୱୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିସଂଯୋଗୋ ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

କପ୍ପସଦ୍ଦୋ ପନାଯଂ ସଉପସଗ୍ଗୋ ଅନୁପସଗ୍ଗୋ ଚାତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଓକପ୍ପନିଯପଦେ ଲବ୍ଭମାନଂ କପ୍ପସଦ୍ଦମତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି, ଅଞ୍ଞଥା କପ୍ପପଦଂ ଅନିଦସ୍ସନମେୱ ସିଯା। ସମଣକପ୍ପେହୀତି ୱିନଯସିଦ୍ଧେହି ସମଣୱୋହାରେହି। ନିଚ୍ଚକପ୍ପନ୍ତି ନିଚ୍ଚକାଲଂ। ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ନାମଂ। ନାମଞ୍ହେତଂ ତସ୍ସ

ଆଯସ୍ମତୋ, ଯଦିଦଂ କପ୍ପୋତି। କପ୍ପିତକେସମସ୍ସୂତି କତ୍ତରିକାଯ ଛେଦିତକେସମସ୍ସୁ। ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲକପ୍ପୋତି ମଜ୍ଝନ୍ହିକୱେଲାଯ ୱୀତିକ୍କନ୍ତାଯ ଦ୍ୱଙ୍ଗୁଲତାୱିକପ୍ପୋ। ଲେସୋତି ଅପଦେସୋ। ଅନୱସେସଂ ଫରିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସପି ଓଭାସସ୍ସ କେନଚିପି କାରଣେନ ଏକଦେସଫରଣମ୍ପି ସିଯା, ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବସୋୱ ଫରତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ସମନ୍ତତ୍ଥୋ କପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ଗହିତୋତି ଆହ “ଅନୱସେସଂ ସମନ୍ତତୋ”ତି। ଇସଂ ଅସମତ୍ତଂ, କେୱଲଂ ୱା କେୱଲକପ୍ପଂ। ଭଗୱତୋ ଆଭାଯ ଅନୋଭାସିତମେୱ ହି ପଦେସଂ ଦେୱତା ଅତ୍ତନୋ ପଭାଯ ଓଭାସେନ୍ତି। ନ ହି ଭଗୱତୋ ପଭା କାଯଚି ପଭାଯ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତି, ସୂରିଯାଦୀନମ୍ପି ପଭଂ ସା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ତିଟ୍ଠତୀତି।

ଯେନୱା କାରଣେନାତି ହେତୁମ୍ହି ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି କିରିଯାଯ କାରଣଂ, ନ କରଣଂ ୱିଯ କିରିଯତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ନାନପ୍ପକାର-ଗୁଣୱିସେସାଧିଗମନତ୍ଥା ଇଧ ଉପସଙ୍କମନକିରିଯାତି “ଅନ୍ନେନ ୱସତି, ୱିଜ୍ଜାଯ ୱସତୀ”ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ହେତୁଅତ୍ଥମେୱ ତଂ କରଣୱଚନଂ ଯୁତ୍ତଂ ନ କରଣତ୍ଥଂ ତସ୍ସ ଅଯୁଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ “ଯେନ ୱା କାରଣେନା”ତିଆଦି। ଭଗୱତୋ ସତତପ୍ପୱତ୍ତନିରତିସଯ-ସାଦୁୱିପୁଲମତରସ-ସଦ୍ଧମ୍ମଫଲତାଯ ସାଦୁଫଲନିଚ୍ଚଫଲିତମହାରୁକ୍ଖେନ ଭଗୱା ଉପମିତୋ। ସାଦୁଫଲୂପଭୋଗାଧିପ୍ପାଯଗ୍ଗହଣେନେୱ ହି ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ସାଦୁଫଲତା ଗହିତାତି। ଉପସଙ୍କମୀତି ଉପସଙ୍କନ୍ତା। ସମ୍ପତ୍ତକାମତାଯ ହି କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ତଂତଂପଦେସାତିକ୍କମନେନ ଉପସଙ୍କମି, ଉପସଙ୍କନ୍ତୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଲଭତି। ତେନାହ “ଗତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ”ତି, ଉପଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ “ଉପସଙ୍କମନପରିଯୋସାନଦୀପନ”ନ୍ତି। ତତୋତି ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ତା “ଉପସଙ୍କମୀ”ତି ୱୁତ୍ତା, ତତୋ ଉପଗତଟ୍ଠାନତୋ।

ଗତିନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥତୋ ସାମଞ୍ଞତୋ ଆସନମ୍ପି ଠାନଗ୍ଗହଣେନ ଗଯ୍ହତୀତି ୱୁତ୍ତଂ “ଆସନକୁସଲତାଯ ଏକମନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀ”ତି। ନିସିନ୍ନାପି ହି ଗମନତୋ ନିୱତ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତି ଠତ୍ୱା ନିସୀଦିତବ୍ବତ୍ତା, ଯଥାୱୁତ୍ତଟ୍ଠାନାଦଯୋପି ଆସନେନେୱ ସଙ୍ଗହିତାତି। ଅତିଦୂରଅଚ୍ଚାସନ୍ନପଟିକ୍ଖେପେନ ନାତିଦୂରନଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ନାମ ଗହିତଂ। ତଂ ପନ ଅୱକଂସତୋ ଉଭିନ୍ନଂ ପସାରିତହତ୍ଥସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱାତି ଗୀୱଂ ପରିୱତ୍ତନୱସେନ ପସାରେତ୍ୱା।

କାମଂ “କଥ”ନ୍ତି ଅଯମାକାରପୁଚ୍ଛା, ତରଣାକାରୋ ଇଧ ପୁଚ୍ଛିତୋ। ସୋ ପନ ତରଣାକାରୋ ଅତ୍ଥତୋ କାରଣମେୱାତି ଆହ “କଥଂ ନୂତି କାରଣପୁଚ୍ଛା”ତି? ପାକଟୋ ଅଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ ମହାପଥୱୀକମ୍ପନାଦିଅନେକଚ୍ଛରିଯପାତୁଭାୱାଦିନା।

ମରିସନଟ୍ଠେନ ପାପାନଂ ରୋଗାଦିଅନତ୍ଥାନଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ମାରିସୋ, ଦୁକ୍ଖରହିତୋ। ତେନାହ “ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀ”ତି। ନିରଯପକ୍ଖେ ପିଯାଲପନୱଚନୱସେନ ଉପଚାରୱଚନଞ୍ଚେତଂ ଯଥା “ଦେୱାନଂ ପିଯା”ତି। ତେନେୱାହ “ଯଦି ଏୱ”ନ୍ତିଆଦି। ସଙ୍କୁନା ସଙ୍କୂତି ମତ୍ଥକତୋ ସମକୋଟ୍ଟିତେନ ଯାୱ ହଦଯପଦେସା ନିଖଣିତ୍ୱା ଓତିଣ୍ଣେନ ସଙ୍କୁନା ପାଦତଲତୋ ସମକୋଟ୍ଟିତୋ ସଙ୍କୁ ନିଖଣିତ୍ୱା ଆରୋହନ୍ତୋ ହଦଯେ ହଦଯସ୍ସ ପଦେସେ ସମାଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଅଥ ନେସଂ ସଙ୍କୂନଂ ସମାଗମସମକାଲେ ନଂ ଯଥାତିକ୍କନ୍ତସଙ୍କୁକରଣକାଲଂ ଜାନେଯ୍ୟାସି। କିଞ୍ଚି ନିମିତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥେ ପୱତ୍ତସ୍ସ ସଦ୍ଦସ୍ସ ତନ୍ନିମିତ୍ତରହିତେ ପୱତ୍ତି ରୁଳ୍ହୀ ନାମ ଗମନକିରିଯାରହିତେ ସାସନାଦିମତି ପଟିପିଣ୍ଡେ ଯଥା ଗୋସଦ୍ଦସ୍ସ।

ଓଘମତରୀତି ଯେସଂ ଓଘାନଂ ତରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ତେ ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସରୂପତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଚତ୍ତାରୋ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରୋ ଏୱ ଓଘା ୱୁତ୍ତା, ତେ ଚ କାମାଦଯୋ ଏୱାତି? ନ ଚୋଦେତବ୍ବମେତଂ, ଯସ୍ମା ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱକିଚ୍ଚୱିସେସଞ୍ଞୁନା ଭଗୱତା ସବ୍ବଂ ଞେଯ୍ୟଂ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଏତ୍ତକାୱ ଓଘା ଦେସିତା, ଇମେ ଏୱ ଚ ଦେସିତାତି। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଓହନନ୍ତି ଓସୀଦାପେନ୍ତୀତି ଓଘା, ଓହନନ୍ତି ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ହନନ୍ତି ଗାମେନ୍ତି, ତଥାଭୂତା ସତ୍ତେ ଅଧୋ ଗାମେନ୍ତି ନାମ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ “ସବ୍ବୋପି ଚେସୋ”ତିଆଦିନା ପରତୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯମେୱ ଆଗମିସ୍ସତି। କାମନଟ୍ଠେନ କାମୋ, କାମୋ ଚ ସୋ ଯଥାୱୁତ୍ତେନତ୍ଥେନ ଓଘୋ ଚାତି, କାମେସୁ ଓଘୋତି ୱା କାମୋଘୋ। ଭୱୋଘୋ ନାମ ଭୱରାଗୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଝାନନିକନ୍ତି ଚା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁମଙ୍ଗଲୱିଲାସିନୀଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୩୧୨) ପନ “ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତରାଗୋ ଚା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପଠମୋ ଉପପତ୍ତିଭୱେସୁ ରାଗୋ, ଦୁତିଯୋ କମ୍ମଭୱେ। ଭୱଦିଟ୍ଠିୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଗତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। “ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଯୋ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ”ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ସବ୍ବସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ “ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ”ତି ଆହ।

ଇଦାନି ତେସଂ ଓଘସଙ୍ଖାତାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ତତ୍ଥା”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ପନ କାମଗୁଣାଦଯୋ ଦସ୍ସିତା ଏୱ। “ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ କାମୋଘୋ”ତି ଏତ୍ଥ ଭୱୋଘଂ ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବୋ ଲୋଭୋ କାମୋଘୋତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ ଭୱଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ଭୱୋଘୋତି ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତୋ, ଭୱୋଘୋ ପନ ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଏୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ପାଳିଯଂ ୱୁତ୍ତୋ। ତେନେୱାହ – “ଭୱୋଘୋ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ”ତି। ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠିସହଗତଲୋଭୋପି କାମୋଘୋତି ଯୁତ୍ତଂ ସିଯା। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକଦୁକ୍ଖାନଞ୍ହି କାରଣଭୂତା କାମାସୱାଦଯୋପି ଦ୍ୱିଧା ୱୁତ୍ତା, ଆସୱା ଏୱ ଚ ଓଘା। କାମାସୱନିଦ୍ଦେସେ ଚ କାମେସୂତି କାମରାଗଦିଟ୍ଠିରାଗାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତେସୁ ତେଭୂମକେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ ସମ୍ଭୱତି। ତତ୍ଥ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ସାଯଂ ତଣ୍ହା ସବ୍ବାପି ନ

କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିନାମଂ ନ ଲଭତୀତି।

ଯଦି ପନ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକୋ ଚ ରାଗୋ କାମୋଘୋତି ୱୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିମାନାଦୀସୁ ରାଗସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିରାଗସ୍ସ ଚ କାମୋଘଭାୱୋ ପଟିସେଧିତବ୍ବୋ ସିଯା, ଏୱଂ ସତି କାମୋଘଭୱୋଘେହିୱିନିମୁତ୍ତେନ ନାମ ଲୋଭେନ ଭୱିତବ୍ବଂ । ସୋ ଯଦା ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଦା ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ଓଘୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ଦୋମନସ୍ସୱିଚିକିଚ୍ଛୁଦ୍ଧଚ୍ଚସମ୍ପଯୁତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ତସ୍ସପି ଓଘୱିପ୍ପଯୁତ୍ତତା ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା ''ଚତୂସୁପି ଦିଟ୍ଠିଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମୋହୋ ସିଯା ଓଘସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସିଯା ଓଘୱିପ୍ପଯୁତ୍ତୋ''ତି। ''କାମୋଘୋ ଅଟ୍ଠସୁ ଲୋଭସହଗତେସୁ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି, ''କାମୋଘଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୋଘୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ''ତି ଚ ୱଚନତୋ ଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ କାମୋଘୋ ନ ହୋତୀତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ତଥା ହେତ୍ଥ ''ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଝାନନିକନ୍ତି ଚ ଭୱୋଘୋ ନାମାତି ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ୱୁତ୍ତଂ ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ''ତି।

ଅଧୋଗମନଟ୍ଠେନାତି ହେଟ୍ଠାପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ। ହେଟ୍ଠାପୱତ୍ତନଞ୍ଚେତ୍ଥ ନ କେୱଲଂ ଅପାଯଗମନିଯଭାୱେନ, ଅଥ ଖୋ ସଂସାରତରକାୱରୋଧନେନପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉପରିଭୱଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅରୂପିଭାୱା ଅଦେସଂ, ନ ତସ୍ସ ଠାନୱସେନ ଉପରିଗହଣଂ, ସବ୍ବସଙ୍ଖତୱିନିସ୍ସଟତ୍ତା ପନ ସବ୍ବସ୍ସପି ଭୱସ୍ସ ଉପରୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ''ଉପରିଭୱଂ ନିବ୍ବାନ''ନ୍ତି। ''ମହାଉଦକୋଘୋ''ତିଆଦୀସୁ ରାସଟ୍ଠୋ ଓଘ-ସଦ୍ଦୋତି ''ମହା ହେସୋ କିଲେସରାସୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ ସେସେସୁପୀତି ଭୱୋଘାଦୀସୁପି।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୋତି କିଲେସାଦୀନଂ ୱସେନ ଅସନ୍ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ, ଅସଂସୀଦନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଯୂହନ୍ତୋତି ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦିୱସେନ ନ ଆଯୂହନ୍ତୋ ମଜ୍ଝିମଂ ପଟିପଦଂ ୱିଲଙ୍ଘିତ୍ୱା ନିବ୍ବୁଯ୍ହନ୍ତୋ। ତେନାହ – ''ଅୱାଯମନ୍ତୋ''ତି, ମିଚ୍ଛାୱାଯାମୱସେନ ଅୱାଯମନ୍ତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଗୂଳ୍ହନ୍ତି ସଂୱୁତଂ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅତ୍ଥୱସେନ ୱା ସଂୱୁତଂ ଗୂଳ୍ହଂ, ସଦ୍ଦୱସେନପି ଅପାକଟଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଅନ୍ତରଦୀପାଦିକେ ଠାତବ୍ବଟ୍ଠାନେ। ଆଯୂହନ୍ତାତି ହତ୍ଥେହି ଚ ପାଦେହି ଚ ୱାଯମନ୍ତା। ଏତଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ, ଏତଂ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ।

ଇଦାନି ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ଭଗୱତା ତଥାଗୂଳ୍ହଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ହୋ କଥିତୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କିଂ ପନାତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିଗ୍ଗହମୁଖେନାତି ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱିନଯୌପାଯଭୂତନିଗ୍ଗହୱସେନ। ତେନାହ ଯେ ପଣ୍ଡିତମାନିନୋ''ତିଆଦି। ପୱଯ୍ହ ପୱଯ୍ହାତି ଓଫୁଣିତ୍ୱା ଓଫୁଣିତ୍ୱା।

ସୋତି ଦେୱପୁତ୍ତୋ ନିହତମାନୋ ଅହୋସି ଯଥାୱିସ୍ସଜ୍ଜିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅଜାନନ୍ତୋ। ଯଥାତି ଅନିଯମୱଚନଂ ନିଯମନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଂ ହୋତି, ତଂସମ୍ବନ୍ଧଞ୍ଚ କଥନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାୱଚନନ୍ତି ତଦୁଭଯସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯଥାହଂ ଜାନାମି, ଏୱଂ ମେ କଥେହୀ''ତି ଆହ।

ଯଦାସ୍ସାହନ୍ତି ଯଦା ସୁ ଅହଂ, ସୁ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତଂ ''ଯଦିଦଂ କଥଂ ସୁ''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ସବ୍ବପଦେସୂତି ''ତଦାସ୍ସୁ ସଂସୀଦାମୀ''ତିଆଦୀସୁ ତୀସୁପି ପଦେସୁ। ଅତରନ୍ତୋତି ଓଘାନଂ ଅତିକ୍କମନତ୍ଥଂ ତରଣପ୍ପଯୋଗଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। ତତ୍ଥେୱାତି ଓଘନିଯଓଘେସୁ ଏୱ। ଓସୀଦାମୀତି ନିମୁଜ୍ଜାମି ଓଘେହି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟୋ ହୋମି। ନିବ୍ବୁଯ୍ହାମୀତି ଓଘେହି ନିବ୍ବୁଳ୍ହୋ ହୋମି। ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅସଂସୀଦନ୍ତୋ। ଅତିୱତ୍ତାମୀତି ଅନୁପଯୋଗଂ ଅତିକ୍କମାମି, ଅପନିଧାନୱସେନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ୱିରାଧେମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଠାନେ ଚ ୱାଯାମେ ଚାତି ୱକ୍ଖମାନୱିଭାଗେ ପତିଟ୍ଠହନେ ୱାଯାମେ ଚ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱାତି ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନେସୁ ସଂସୀଦନନିବ୍ବୁଯ୍ହନସଙ୍ଖାତଂ ତରଣସ୍ସ ୱିବନ୍ଧନଭୂତଂ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା। ଇଦଂ ଭଗୱତା ବୋଧିମୂଲେ ଅତ୍ତନା ପୱତ୍ତିତ-ପୁବ୍ବଭାଗ-ମନସିକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଅୱାଯମନ୍ତୋତି ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକରଣକିଲେସାଦୀନଂ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ଅସଂସୀଦନ୍ତୋ ଅନିବ୍ବୁଯ୍ହନ୍ତୋ। ଦେୱତାଯପି ପଟିୱିଦ୍ଧୋ ତଦତ୍ଥୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନତାଯ ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚନୀଯଧମ୍ମାନଂ ପରିପକ୍କତ୍ତା। ନ ପନ ପାକଟୋ ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂଆଦୀନଂ, ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂନଂ ପନ ଯଥା ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ, ତଥା ପାକଟୋ ଏୱାତି। ସତ୍ତ ଦୁକା ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନରୂପା ଦସ୍ସିତା ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। କିଲେସୱସେନ ସନ୍ତିଟ୍ଠନ୍ତୋତି ଲୋଭାଦୀହି ଅଭିଭୂତତାଯ ସଂସାରେ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସମ୍ମା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନେନ ତତ୍ଥେୱ ସଂସୀଦତି ନାମ। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନାତି ତତ୍ଥେୱାଭିସଙ୍ଖାରଚେତନାଯ ଚେତେନ୍ତୋ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯୋଗ୍ଗସ୍ସ ଖଣସ୍ସ ଅତିୱତ୍ତନେନ ନିବ୍ବୁଯ୍ହତି ନାମ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସଦୁକେସୁପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱଟ୍ଟମୂଲକା କିଲେସାତି ତେସଂ ୱସେନ ସଂସାରେ ଅୱଟ୍ଠାନଂ ତଂତଂକମ୍ମୁନା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତି, କିଲେସା ପନ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯମତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ଅପରାପରଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ସଂସାରେ ନିବ୍ବୁଯ୍ହତି ନାମାତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ ପଠମଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇମେ ସତ୍ତା ସଂସାରେ ପରିବ୍ଭମନ୍ତା ଦୁୱିଧା ତଣ୍ହାଚରିତା ଦିଟ୍ଠିଚରିତା ଚାତି ତେସଂ ସଂସାରନାଯିକଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ସନ୍ତିଟ୍ଠନଂ, ତଦଞ୍ଞେସଂ ପୱତ୍ତିପଚ୍ଚଯାନଂ ୱସେନ ଆଯୂହନନ୍ତି ଇମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦସ୍ସନୱସେନ ଦୁତିଯଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦଦସ୍ସନସଭାୱାଯ ତଣ୍ହାଯ ୱସେନ

ୱିସେସତୋ ପତିଟ୍ଠାନଂ, ଅମୁଞ୍ଚିମଗ୍ଗେ ମୁଞ୍ଚିମଗ୍ଗପରାମାସତୋ ତଥା ଆୟୂହନମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିୟା ୱସେନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ତତିୟଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଚତୁତ୍ଥଦୁକେ ପନ ଅଧିପ୍ପାୟୋ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ଏୱ ୱିଭାୱିତୋ। ୟସ୍ମା ''ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା''ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ଅରୂପରାଗଂ, ଅସଞ୍ଞୂପଗଂ ୱା ଅୱିମୋକ୍ଖଂଯେୱ ୱିମୋକ୍ଖୋତି ଗହେତ୍ୱା ସଂସାରେ ଏୱ ଓଲୀୟତି। ତେନାହ ''ଓଲୀୟନାଭିନିୱେସୋ ହି ଭୱଦିଟ୍ଠୀ''ତି। ୟସ୍ମା ପନ କାମଭୱାଦୀସୁ ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ଭୱଂ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତା ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତି, ନ ହୋତି ପରଂ ମରଣାତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତୋ ଭୱୱିପ୍ପମୋକ୍ଖାୱହାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନେନ ତଂ ଅତିୱତ୍ତତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅତିଧାୱନାଭିନିୱେସୋ ୱିଭୱଦିଟ୍ଠୀ''ତି।

ଲୀନୱସେନ ସନ୍ତିଟ୍ଠନ୍ତୋତି କୋସଜ୍ଜାଦିୱସେନ ସଂକୋଚାପଜ୍ଜନେନ ସମ୍ମା ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନ ଆୟୂହନ୍ତୋତି ସମ୍ମାସମାଧିନୋ ଅଭାୱେନ ୱିକ୍ଖେପୱସେନ ପଞ୍ଚମୋ ଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୟଥା କାମସୁଖଂ ପତ୍ୱିଟ୍ଠସ୍ସ ସମାଧାନଂ ନତ୍ଥି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା, ଏୱଂ ଅତ୍ତପରିତାପନମନୁୟୁତ୍ତସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା। ଇତି ଚିତ୍ତକାୟପରିକ୍କିଲେସକରା ଦ୍ୱେ ଅନ୍ତା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସୟତାୟ ସଂସୀଦନନିବ୍ବୁୟ୍ହନନିମିତ୍ତା ୱୁତ୍ତା ଛଟ୍ଠଦୁକେ। ପୁବ୍ବେ ସପ୍ପଦେସତୋୱ ସଂକିଲେସଧମ୍ମା ''ସଂସୀଦନନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ଇଦାନି ନିପ୍ପଦେସତୋ ଦସ୍ସନୱସେନ, ପୁବ୍ବେ ଚ ସାଧାରଣତୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରଧମ୍ମା ''ନିବ୍ବୁୟ୍ହନନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ଦସ୍ସିତାତି ଇଦାନି ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରେ ଏୱ ''ଆୟୂହନନିମିତ୍ତ''ନ୍ତି ଦସ୍ସନୱସେନ ସତ୍ତମଦୁକୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ହି ଦୁଗ୍ଗତିସୁଗତୂପପତ୍ତିୱସେନ ସଂସୀଦନନିବ୍ବୁୟ୍ହନାନି ୱିଭଜ୍ଜ ଦସ୍ସିତାନି ହୋନ୍ତୀତି। ତେନେୱାହ ''ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତ''ନ୍ତିଆଦି। ଅଧୋଭାଗଂ ଦୁଗ୍ଗତିଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଅଧୋଭାଗଙ୍ଗମନୀୟା ଅନୁନାସିକଲୋପଂ ଅକତ୍ୱା। ତଥା ଉପରିଭାଗଂ ଗମେନ୍ତୀତି ଉପରିଭାଗଙ୍ଗମନୀୟା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଓଘତରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତେନ ଭଗୱତା ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାୟୂହ''ନ୍ତି ତସ୍ସ ପହାନଙ୍ଗମେୱ ଦସ୍ସିତଂ, ନ ସମ୍ପୟୋଗଙ୍ଗନ୍ତି? ନ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ୟାୱତା ୟେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ ହୋତି, ୟେନ ଚ ଆୟୂହନଂ, ତଦୁଭୟପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମଦସ୍ସନମେତନ୍ତି। ନ ହେସ ଅ-କାରୋ କେୱଲଂ ପଟିସେଧେ, ଅଥ ଖୋ ପଟିପକ୍ଖେ ''ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, ଅହିତୋ, ଅଧମ୍ମୋ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ, ତସ୍ମା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାୟୂହନ୍ତି ପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନାନଂ ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ ତଥାପୱତ୍ତିହେତୁଭୂତାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଖୋତି ଚ ଅୱଧାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ ''ଅସ୍ସୋସି ଖୋ''ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧) ୱିୟ। ତେନ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଏକଂସିକତଂ ଦସ୍ସେତି। ସୋୟଂ ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ''ଅନାୟୂହ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅନାୟୂହନମ୍ପି ହି ଏକଂସିକମେୱାତି ତସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ଅରିୟମଗ୍ଗୋ। ତେନ ହି ଓଘତରଣଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥା। ଏୱମୟଂ ୟଥାନୁସନ୍ଧିଦେସନା କତା, ଦେୱତା ଚ ସହୱିପସ୍ସନଂ ମଗ୍ଗଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପଠମଫଲେ ପତିଟ୍ଠାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଇମଂ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନ''ନ୍ତିଆଦି।

''ଚିରସ୍ସା''ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ପଦନ୍ତରମେତନ୍ତି ଆହ ''ଚିରସ୍ସ କାଲସ୍ସା''ତି ୟଥା ''ମମଂ ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୫-୬) ଏତ୍ଥ ''ମମା''ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥଂ ପଦନ୍ତରଂ ମମନ୍ତି। ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବାତି ଅଦସ୍ସାୱୀ। ଅଦସ୍ସାୱିତା ଚ ଦିସ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅସିଦ୍ଧତାୟ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଞ୍ଞଥା କା ନାମ ସା ଦେୱତା, ୟା ଭଗୱନ୍ତଂ ନ ଦିଟ୍ଠୱତୀ? ତେନାହ ''କିଂ ପନିମାୟା''ତିଆଦି। ଦସ୍ସନଂ ଉପାଦାୟ ଏୱଂ ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ୟଦା କଦାଚି କଞ୍ଚି ପିୟଜାତିକଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଉପାଦାୟ ''ଚିରେନ ୱତ ମୟଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ପସ୍ସାମା''ତି ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ୱା ଏୱଂ ୱତ୍ତୁଂ ୟୁଜ୍ଜତି, ଅୟଂ ଲୋକେ ନିରୁଳ୍ହେ ସମୁଦାଚାରୋତି ଦସ୍ସେତି। ବ୍ରହ୍ମଂ ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିୟମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଅଣନତୋ ଜାନନତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝନତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। କିଲେସନିବ୍ବାନେନାତି କିଲେସାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେନ ନିବ୍ବାନେନ ନିବ୍ବୁତଂ ସମ୍ମଦେୱ ୱୂପସନ୍ତ-ସବ୍ବକିଲେସଦରଥ-ପରିଳାହଂ। ଆସତ୍ତୱିସତ୍ତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱିସତାଦିଆକାରେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ୱିସତାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଟାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସାଲାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସକ୍କତୀତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଂୱାଦିକାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଂ ହରତୀତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସମୂଲାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସଫଲାତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସପରିଭୋଗୋତି ୱିସତ୍ତିକା, ୱିସାଲା ୱା ପନ ସା ତଣ୍ହା ରୂପେ ସଦ୍ଦେ ଗନ୍ଧେ ରସେ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବେ ଧମ୍ମେ କୁଲେ ଗଣେ ୱିସତା ୱିତ୍ଥତାତି ୱିସତ୍ତିକା''ତି (ମହାନି। ୩)।

ତତ୍ଥ ୱିସତାତି ୱିତ୍ଥତା ରୂପାଦୀସୁ ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଅଭିବ୍ୟାପନୱସେନ ୱିସଟାତି ପୁରିମୱଚନମେୱ ତ-କାରସ୍ସ ଟ-କାରଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସାଲାତି ୱିପୁଲା। ୱିସକ୍କତୀତି ପରିସକ୍କତି, ସହତି ୱା। ରତ୍ତୋ ହି ରାଗୱତ୍ଥୁନା ପାଦେନ ତାଳିୟମାନୋପି ସହତୀତି। ଓସକ୍କନଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ୱା ''ୱିସକ୍କନ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଅନିଚ୍ଚାଦିଂ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ। ଗଣ୍ହାତୀତି ୱିସଂୱାଦିକା ହୋତି। ୱିସଂ ହରତୀତି ତଥା ତଥା କାମେସୁ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସନ୍ତୀ ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂହରତି ସଂଖିପତି, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ହରତି, ଉପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିସମୂଲା। ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖାଭିଭୂତା ୱେଦନା ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସମୂଲା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦୟତ୍ତା ୱିସଂ ଫଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସଫଲା। ତଣ୍ହାୟ ରୂପାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ପରିଭୋଗୋ ହୋତି, ନ ଅମତସ୍ସାତି ୱିସପରିଭୋଗୋତି ୱୁତ୍ତା, ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରୁତ୍ତିୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ୟୋ ପନେତ୍ଥ ପଧାନୋ ଅତ୍ଥୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ''ୱିସାଲା ୱା ପନା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱମେତ୍ଥ ୱିସତ୍ତିକାପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତିଣ୍ଣଂ ପଠମଦୁତିୟମଗ୍ଗେହି। ନିତ୍ତିଣ୍ଣଂ

ତତିଯମଗ୍ଗେନ। ଉଭିଣ୍ଣଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ।

ସମନୁଞ୍ଞୋତି ସତ୍ଥଦେୱ କତାନୁଞ୍ଞୋ। ତେନାହ ''ଏକଙ୍ଗାସଯୋ ଅହୋସୀ''ତି। ଅନ୍ତରଧାଯୀତି ଅଦସ୍ସନଂ ଅଗମାସି। ଯଥା ପନ ଅନ୍ତରଧାଯି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଭିସଙ୍ଖତକାଯ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମାଲେହୀତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ''ମାଲାହୀ''ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ''ମଲ୍ଲେହୀ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଯ-କାରଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ଅଯଂ ତାୱ ଅଟ୍ଠକଥାଯ ଲୀନତ୍ଥୱଣ୍ଣନା।

ନେତ୍ତିନଯୱଣ୍ଣନା

ଇଦାନି ପକରଣନଯେନ ପାଠଇଯା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମ। ସା ପନ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନା ଯସ୍ମା ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନପ୍ପଯୋଜନଭାଜନେସୁ ପିଣ୍ଡତ୍ଥେସୁ ଚ ନିଦ୍ଧାରିତେସୁ ସୁକରା ହୋତି ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ଚ, ତସ୍ମା ସୁତ୍ତଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନାଦୀନି ପଠମଂ ନିଦ୍ଧାରଯିସ୍ସାମ। ତତ୍ଥ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ତାୱ ଦେସନାନିଦାନଂ, ତଂ ସାଧାରଣଂ ଅସାଧାରଣନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣମ୍ପି ଅବ୍ଭନ୍ତରବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରସମୁଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଲୋକନାଥସ୍ସ ମହାକରୁଣା। ତାଯ ହି ସମୁସ୍ସାହିତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଚିତ୍ତଂ ଉଦପାଦି, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ସତ୍ତେସୁ ଚ କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ୱୋଲୋକେସୀ''ତିଆଦି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୭୨; ମହାୱ। ୯)। ଏତ୍ଥ ଚ ହେତୁଅୱତ୍ଥାଯପି ମହାକରୁଣାଯ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ଯାୱଦେୱ ସଂସାରମହୋଘତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନାହତ୍ଥଦାନେହି ସତ୍ତସନ୍ତାରଣତ୍ଥଂ ତଦୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଯଥା ଚ ମହାକରୁଣା, ଏୱଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଦସବଲଞାଣାଦୀନି ଚ ଦେସନାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରସମୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ ୱତ୍ତବ୍ବାନି। ସବ୍ବଞ୍ହି ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମଂ ତେସଂ ଦେସେତବ୍ବପ୍ପକାରଂ ସତ୍ତାନଞ୍ଚ ଆସଯାନୁସଯାଦିଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ ଭଗୱା ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀସୁ କୋସଲ୍ଲେନ ୱେନେଯ୍ୟଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ୱିଚିତ୍ତନଯଦେସନଂ ପୱତ୍ତେସୀତି। ବାହିରଂ ପନ ସାଧାରଣଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଦସସହସ୍ସମହାବ୍ରହ୍ମପରିୱାର-ସହମ୍ପତିମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ଅଜ୍ଝେସନଂ। ତଦଜ୍ଝେସନୁତ୍ତରକାଲଞ୍ହି ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାଜନିତଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭେତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଉସ୍ସାହଜାତୋ ଅହୋସି। ଅସାଧାରଣମ୍ପି ଅବ୍ଭନ୍ତରବାହିରଭେଦତୋ ଦୁୱିଧମେୱ। ତତ୍ଥ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ଯାଯ ମହାକରୁଣାଯ ଯେନ ଚ ଦେସନାଞାଣେନ ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଦୁଭଯଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ ବାହିରଂ ପନ ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ପୁଚ୍ଛା, ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ହେସ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋ। ତଯିଦଂ ପାଠଇଯଂ ଆଗତମେୱ।

ପଯୋଜନମ୍ପି ସାଧାରଣାସାଧାରଣତୋ ଦୁୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ସାଧାରଣଂ ଅନୁକ୍କମେନ ଯାୱ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନଂ ୱିମୁତ୍ତିରସତ୍ତା ଭଗୱତୋ ଦେସନାଯ। ତେନେୱାହ ''ଏତଦତ୍ଥା କଥା, ଏତଦତ୍ଥା ମନ୍ତନା''ତିଆଦି (ପରି। ୩୬୬)। ଅସାଧାରଣଂ ପନ ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଦସ୍ସନମଗ୍ଗସମଧିଗମୋ, ଉଭଯମ୍ପେତଂ ବାହିରମେୱ। ସଚେ ପନ ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନଗତମ୍ପି ଦେସନାବଲସିଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ପଯୋଜନଂ ଅଧିପ୍ପାଯସମିଜ୍ଝନଭାୱତୋ ଯଥାଧିପ୍ପେତତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ଭଗୱତୋପି ପଯୋଜନମେୱାତି ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ, ଇମିନା ପରିଯାଯେନସ୍ସ ଅବ୍ଭନ୍ତରତାପି ସିଯା।

ଅପିଚ ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଓଘତରଣାକାରସ୍ସ ଯାଥାୱତୋ ଅନୱବୋଧୋ ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ସମୁଟ୍ଠାନଂ, ତଦୱବୋଧୋ ପଯୋଜନଂ। ସୋ ହି ଇମାଯ ଦେସନାଯ ଭଗୱନ୍ତଂ ପଯୋଜେତି ତନ୍ନିପ୍ଫାଦନପରାଯଂ ଦେସନାତି କତ୍ୱା। ଯଞ୍ହି ଦେସନାଯ ସାଧେତବ୍ବଂ ଫଲଂ, ତଂ ଆକଙ୍ଖିତବ୍ବତ୍ତା ଦେସକଂ ଦେସନାଯ ପଯୋଜେତୀତି ପଯୋଜନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଥା ଦେୱତାଯ ତଦଞ୍ଞେସଞ୍ଚ ୱିନେଯ୍ୟାନଂ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନୱିସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ଚେତ୍ଥ ପଯୋଜନଂ । ତଥା ସଂସାରଚକ୍କନିୱତ୍ତି-ସଦ୍ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତିସସ୍ସତାଦିମିଚ୍ଛାଚାର-ନିରାକରଣଂ ସମ୍ମାୱାଦପୁରେକ୍ଖାରୋ ଅକୁସଲମୂଲସମୂହନନଂ କୁସଲମୂଲସମାରୋପନଂ ଅପାଯଦ୍ୱାରପିଦହନଂ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖଦ୍ୱାରୱିୱରଣଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାନୱୂପସମନଂ ଅନୁସଯସମୁଗ୍ଘାତନଂ ''ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେସ୍ସାମୀ''ତି ପୁରିମପଟିଞ୍ଞାଅୱିସଂୱାଦନଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖମାରମନୋରଥୱିସଂୱାଦନଂ ତିତ୍ଥିଯସମଯନିମ୍ମଥନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମପତିଟ୍ଠାପନନ୍ତି ଏୱମାଦୀନିପି ପଯୋଜନାନି ଇଧ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

ଯଥା ଦେୱତା ଓଘତରଣେ ସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦା, ତାଦିସା ଅଞ୍ଞେ ଚ ସଙ୍ଖାତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅଜାନନ୍ତା ଅସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନ-ଧାରଣ-ପରିଚଯ-ମନସିକାରୱିପଲ୍ଲତ୍ଥବୁଦ୍ଧିକା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନ-ଧାରଣ-ପରିଚଯୱିମୁଖା ଚ ଭୱୱିମୋକ୍ଖେସିନୋ ୱିନେଯ୍ୟା ଇମିସ୍ସା ଦେସନାଯ ଭାଜନଂ।

ପିଣ୍ଡତ୍ଥା ପନ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହ''ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗୱସେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରବହୁଲୀକାରୋ କୁସଲମୂଲସମାଯୋଗୋ ଓଲୀଯନାତିଧାୱନାୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଉପାଯୱିନିବନ୍ଧୱିଧମନଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଦୂରୀଭାୱୋ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାୱିସୋଧନଂ ୱଟ୍ଟଉଯୱିଚ୍ଛେଦନୁପାଯୋ ଆସୱୋଘ-ଯୋଗ-ଗନ୍ଥାଗତି-ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦୁପାଦାନୱିଯୋଗୋ ଚେତୋଖିଲୱିୱେଚନଂ ଅଭିନନ୍ଦନନିୱାରଣଂ ସଂସଗ୍ଗାତିକ୍କମୋ ୱିୱାଦମୂଲପରିଚ୍ଚାଗୋ ଅକୁସଲକମ୍ମପଥୱିଦ୍ଧଂସନଂ ମିଚ୍ଛତ୍ତାତିୱତ୍ତନଂ ଅନୁସଯମୂଲଚ୍ଛେଦୋ। ସବ୍ବକିଲେସ-ଦରଥପରିଳାହ-ସାରମ୍ଭପଟିପ୍ପସ୍ସମ୍ଭନଂ ଦସ୍ସନସୱନନିଦ୍ଦେସୋ ୱିଜୂପମୱଜିରୂପମଧମ୍ମାପଦେସୋ ଅପଚଯଗାମିଧମ୍ମୱିଭାୱନା ପହାନଉଯଦୀପନା ସିକ୍ଖତ୍ତଯାନୁଯୋଗୋ

ସମଥଵିପସ୍ସନାନୁଟ୍ଠାନଂ ଭାଵନାସଚ୍ଛିକିରିଯାସିଦ୍ଧି ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦିପାରିସୁଦ୍ଧୀତି ଏଵମାଦଯୋ ଵେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଯେସଂ କିଲେସାଦୀନଂ ଵସେନ ପତିଟ୍ଠାତି ସଂସୀଦତି, ଯେସଞ୍ଚ ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଵସେନ ଆଯୂହତି ନିବ୍ବୁଯ୍ହତି, ଉଭଯମେତଂ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତପ୍ପଭାଵିତା ତଦୁଭଯନିସ୍ସିତା ଚ ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତଦୁଭଯମତ୍ତୋ, "ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହ"ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ କତ୍ଵା ଦେସନା ଉପାଯୋ ମାନନିଗ୍ଗଣ୍ହନଵସେନ ତସ୍ସା ଦେଵତାଯ ସଚ୍ଚାଭିସମଯକାରଣଭାଵତୋ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନପଟିକ୍ଖେପୋପଦେସେନ ଚତୁରୋଘନିରତ୍ଥରଣତ୍ଥିକେହି ଅନ୍ତଦ୍ଵଯରହିତା ମଜ୍ଝିମା ପଟିପତ୍ତି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭଗଵତୋ ଆଣତ୍ତୀତି ଅଯଂ ଦେସନାହାରୋ।

ପରସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦନତାଯ ଞାତୁକାମତାଯ ଚ କଥଂ ନୂତି ପୁଚ୍ଛାଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ? ଅଭିମୁଖଭାଵତୋ ଏକପୁଗ୍ଗଲଭାଵତୋ ଚ "ତ୍ଵ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପରମୁକ୍କଂସଗତସ୍ସ ଗରୁଭାଵସ୍ସ ଅନଞ୍ଞଯୋଗ୍ଗସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମଧୁରସ୍ସ ପରିଦୀପନତୋ ସାଧୂତି ମରିସସୀଲାଦିଗୁଣତାଯ "ମାରିସା"ତି ଵୁତ୍ତଂ । ଅଵହନନତୋ ରାସିଭାଵତୋ ଚ "ଓଘ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କତତ୍ତା ପରିଯୋସାପିତତ୍ତା "ଇତୀ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ସଂସୀଦନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅକାତବ୍ବତୋ ସବ୍ବସୋ ଚ ଅକତତ୍ତା। "ଅପ୍ପତିଟ୍ଠ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଯିଦଂ ଅକରଣଂ ଏକଂସିକନ୍ତି ଖୋତି ଅଵଧାରଣଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଚ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ସସନ୍ତତିଗତତ୍ତା "ତ୍ଵ"ନ୍ତି ଚ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା "ଅହ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଦେଵତାଯ ସମ୍ବୋଧନତୋ ପିଯାଲପନତୋ ଚ, "ଆଵୁସୋ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବୁଯ୍ହନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଆଯୂହନସ୍ସ ଅକାତବ୍ବତୋ ସବ୍ବସୋ ଚ ଅକତତ୍ତା ଅନାଯୂହନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତିଣ୍ଣାକାରସ୍ସ ଓଘାନଂ ଅନିଚ୍ଛିତଭାଵତୋ ଏଵ ତତ୍ଥ ସଂସଯସ୍ସ ଅନପଗତତ୍ତା ଓଘତରଣସ୍ସ ଚ ଅଵିସେସତ୍ତା "ଯଥା କଥଂ ପନା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଥା ସଂସୀଦନଲକ୍ଖଣଂ ପତିଟ୍ଠାନଂ ସଂସାରେ ଚ ସଣ୍ଠାନନ୍ତି ଅନତ୍ଥନ୍ତରତ୍ତା ଅଭିନ୍ନକାଲିକଂ। ତଥା ନିବ୍ବୁଯ୍ହନଲକ୍ଖଣଂ ଆଯୂହନଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅତିଵତ୍ତନନ୍ତି ଅନତ୍ଥନ୍ତରତ୍ତା ଅଭିନ୍ନକାଲିକନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ "ଯଦା ସ୍ଵାହଂ…ପେ… ତଦାସ୍ସୁ ନିବ୍ବୁଯ୍ହାମୀ"ତି। ତଦୁଭଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାଵତୋ ପଟିବାହନତୋ ଚ ଓଘାତିଣ୍ଣାତି ଵୁତ୍ତଂ "ଏଵଂ ଖ୍ଵାହଂ…ପେ… ଓଘମତରି"ନ୍ତି।

ଏକବୁଦ୍ଧନ୍ତରନ୍ତରିକତ୍ତା ସୁଦୂରକାଲିକତାଯ "ଚିରସ୍ସ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତରା ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବତାଯ ଵିମ୍ହଯନୀଯତାଯ ଚ "ଵତା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତଦା ଉପଲବ୍ଭମାନତାଯ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ଚ "ପସ୍ସାମୀ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ବାହିତପାପତୋ ବ୍ରହ୍ମସ୍ସ ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଣନତୋ ପଟିଵିଜ୍ଝନତୋ "ବ୍ରାହ୍ମଣ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। କିଲେସସନ୍ତାପଵୂପସମନତୋ ଦୁକ୍ଖସନ୍ତାପଵୂପସମନତୋ ଚ ସବ୍ବସୋ ନିବ୍ବୁତତ୍ତା "ପରିନିବ୍ବୁତ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତରଣପଯୋଗସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିତତ୍ତା ଉପରି ତରିତବ୍ବାଭାଵତୋ ଚ "ତିଣ୍ଣ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଓଲୋକେତବ୍ବତୋ ଲୁଜ୍ଜନତୋ ପଲୁଜ୍ଜନତୋ ଚ "ଲୋକେ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଵିସଯେସୁ ସଞ୍ଜନତୋ ଜାତଭାଵତୋ "ଵିସତ୍ତିକ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଭାଵତୋ ନିଗମନତୋ ଚ "ଇଦ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଭାସିତତ୍ତା ପରିସମତ୍ତା ଚ "ଅଵୋଚା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପଠମଂ ଗହିତତ୍ତା ପଚ୍ଚାମସନତୋ ଚ "ସା ଦେଵତା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ ଅଭାଵତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଅନୁମୋଦିତବ୍ବତୋ "ସମନୁଞ୍ଞୋ"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଵିନେଯ୍ଯାନଂ ସାସନତୋ ପରମତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଚ "ସତ୍ଥା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଚକ୍ଖୁପଥାତିକ୍କମେନ ତିରୋଭାଵୂପଗମନତୋ "ଅନ୍ତରଧାଯୀ"ତି ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଅଯଂ ଅନୁପଦଵିଚଯତୋ ଵିଚଯହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାନାଯୂହନେହି ଓଘତରଣଂ ଯୁଜ୍ଜତି କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଵିଜହନେନ ପାରସମ୍ପତ୍ତିସମିଜ୍ଝନତୋ। ସବ୍ବକିଲେସ-ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠି-ତଣ୍ହାଯତନ-ସସ୍ସତାଦିଵସେନ ସନ୍ତିଟ୍ଠତୋ ସଂସାରେ ସଂସୀଦନଂ ହୋତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି କାରଣସ୍ସ ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତଭାଵତୋ। ଅଭିସଙ୍ଖରଣକିଚ୍ଚେ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରେ ଵିଜ୍ଜମାନେ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠାଭିନିଵେସ-ଅତିଧାଵନାଭିନିଵେସାଦୀନଂ ଵସେନ ଆଯୂହନ୍ତସ୍ସ ସଂସାରମହୋଘେନ ନିବ୍ବୁଯ୍ହନଂ ହୋତୀତି ଯୁଜ୍ଜତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ଅତିଵତ୍ତନତୋ। ବ୍ରହ୍ମସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଣନତୋ ପଟିଵିଜ୍ଝନତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣଭାଵୋ ଯୁଜ୍ଜତି ବାହିତପାପତ୍ତା। ସମ୍ମଦେଵ ସନ୍ତଧମ୍ମସମଧିଗମତୋ ପରିନିବ୍ବୁତଭାଵୋ ଯୁଜ୍ଜତି ସବ୍ବସୋ ସଵାସନପହୀନକିଲେସତ୍ତା। ତଥା ଚ ଵିସତ୍ତିକାଯ ତିଣ୍ଣଭାଵୋ ଯୁଜ୍ଜତି ଯଥା ଯାଯ ଲେସୋପି ନ ଦିସ୍ସତି, ଏଵଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ତସ୍ସା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତାତି ଅଯଂ ଯୁତ୍ତିହାରୋ।

କିଲେସଵଟ୍ଟଵସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଵିସେସତୋ କମ୍ମଵଟ୍ଟସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରଵସେନ ଆଯୂହନଞ୍ଚ ଵିପାକଵଟ୍ଟସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାନାଯୂହନାନି ଓଘତରଣସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ, ଓଘତରଣଂ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନସ୍ସ। ତଣ୍ହାଵସେନ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିତା ପଦଟ୍ଠାନଂ। ତେନାହ ଭଗଵା – "ସଂଯୋଜନିଯେସୁ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପଵଡ୍ଢତୀ"ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨, ୫୬)।

ଖନ୍ଧାଵିଜ୍ଜା-ଫସ୍ସ-ସଞ୍ଞା-ଵିତକ୍କାଯୋନିସୋମନସିକାର-ପାପମିତ୍ତପରତୋଘୋସା ଦିଟ୍ଠିଵସେନ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଯଥାହ – ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ (ପଟି। ମ। ୧।୧୨୪) "ଖନ୍ଧାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ, ଅଵିଜ୍ଜାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନ"ନ୍ତିଆଦି। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନନ୍ଦନଅଵସେସକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରଵସେନ ଆଯୂହନସ୍ସ ପଦଟ୍ଠାନଂ। ଇମିନା ନଯେନ ଯଥାରହଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଦିଵସେନ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନାନଂ ପଦଟ୍ଠାନଭାଵୋ ଵତ୍ତବ୍ବୋ। ସେସମେତ୍ଥ ପାଠଇତୋ ଏଵ ସୁନିଦ୍ଧାରିଯଂ। ଅଯଂ ପଦଟ୍ଠାନହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାୟୂହନ୍ତି ପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନପଟିକ୍ଖେପେନ ଉିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତେନ ନିପ୍ପାନାଓହା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ଗହିତା ଏକନ୍ତତୋ ଓଘନିତ୍ଥରଣୂପାୟଭାଓତୋ। ତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା ଗହିତା ହୋନ୍ତି ନିପ୍ପାନଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅଯଂ ଲକ୍ଖଣହାରୋ।

ନିଦାନମସ୍ସା ଦେଓତାୟ ଓଘତରଣାକାରସ୍ସ ଯାଥାଓତୋ ଅନଓବୋଧୋତି ଓୁତ୍ତୋଓାୟମତ୍ଥୋ। ଅଞ୍ଞେପି ଯେ ଇମଂ ଦେସନଂ ନିସ୍ସାୟ ଓଘତରଣୂପାୟଂ ପଟିଓିଜ୍ଝନ୍ତି, ତେପି ଇମିସ୍ସା ଦେସନାୟ ନିଦାନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ଇମଂ ଦେସନଂ ନିସ୍ସାୟ ସମ୍ମଦେଓ ପଟିଓିଜ୍ଝନ୍ତା ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ ତରନ୍ତା ସକଲସଂସାରମହୋଘତୋ ନିତ୍ଥରେୟ୍ୟୁଂ, ପରେ ଚ ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠପେୟ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଭଗଓତୋ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପଦନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତଂ, ତଂ ''ଏଓଂ''ନ୍ତିଆଦିନିଦାନପଦାନଂ ''କଥ''ନ୍ତିଆଦିପାଠଇପଦାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠକଥାୟ ତସ୍ସା ଲୀନତ୍ଥଓଣ୍ଣନାୟ ଚ ଓୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ସୁକରତ୍ତା ଅତିଓିତ୍ଥାରଭୟେନ ନ ଓିତ୍ଥାରୟିମ୍ହ।

ପଦ-ପଦତ୍ଥ-ଦେସନା-ନିକ୍ଖେପ-ସୁତ୍ତସନ୍ଧି-ଓସେନ ପଞ୍ଚଓିଧା ସନ୍ଧି। ତତ୍ଥ ପଦସ୍ସ ପଦନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦସନ୍ଧି। ତଥା ପଦତ୍ଥସ୍ସ ପଦତ୍ଥନ୍ତରେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ପଦତ୍ଥସନ୍ଧି, ଯୋ ''କିରିୟାକାରକସମ୍ବନ୍ଧୋ''ତି ଓୁଚ୍ଚୋ। ନାନାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ତଂତଂଅନୁସନ୍ଧୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ଏକାନୁସନ୍ଧିକସ୍ସ ପନ ପୁବ୍ବାପରସମ୍ବନ୍ଧୋ ଦେସନାସନ୍ଧି, ଯା ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ''ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧି ଅଜ୍ଝାସୟାନୁସନ୍ଧି ଯଥାନୁସନ୍ଧୀ''ତି ତିଧା ଓିଭତ୍ତା। ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଚେତ୍ଥ ଅତ୍ତଜ୍ଝାସୟୋ ପରଜ୍ଝାସୟୋତି ଦ୍ୱିଧା ଓେଦିତବ୍ବୋ। ନିକ୍ଖେପସନ୍ଧି ଚତୁନ୍ନଂ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପାନଂ ଓସେନ ଓେଦିତବ୍ବା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଓତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପପଞ୍ଚସୂଦନୀଟୀକାୟଂ ଓୁତ୍ତନୟେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ସୁତ୍ତସନ୍ଧି ଇଧ ପଠମନିକ୍ଖେପଓସେନ ଓେଦିତବ୍ବା।

''କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ଓଘତରଣସୁତ୍ତମେଓ ପଠମଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତ''ନ୍ତି ନାୟମନୁୟୋଗୋ କତ୍ଥଚି ନ ପଓତ୍ତତି? ଅପିଚ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାୟୂହଂ ଓଘମତରି''ନ୍ତି ପତିଟ୍ଠାନାୟୂହନପଟିକ୍ଖେପଓସେନ ଅନ୍ତଦ୍ୱୟଓିଓଜ୍ଜନମୁଖେନ ଓା ମଜ୍ଝିମାୟ ପଟିପଦାୟ ଓିଭାଓନତୋ ସବ୍ବପଠମମିଦଂ ସୁତ୍ତଂ ଇଧ ନିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଅନ୍ତଦ୍ୱୟଂ ଅନୁପଗମ୍ମ ମଜ୍ଝିମାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ସଙ୍କାସନପରଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନନ୍ତି। ଯଂ ପନ ଏକିସ୍ସା ଦେସନାୟ ଦେସନନ୍ତରେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂସନ୍ଦନଂ, ଅୟମ୍ପି ଦେସନାସନ୍ଧି। ସା ଇଧ ଏଓଂ ଓେଦିତବ୍ବା –

''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ…ପେ… ଅନାୟୂହଂ ଓଘମତରି''ନ୍ତି ଅୟଂ ଦେସନା –

''ସବ୍ବଦା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ, ପଞ୍ଞଓା ସୁସମାହିତୋ;

ଆରଦ୍ଧଓୀରିୟୋ ପହିତତ୍ତୋ, ଓଘଂ ତରତି ଦୁତ୍ତରଂ।

''ଓିରତୋ କାମସଞ୍ଞାୟ, ରୂପସଂୟୋଜନାତିଗୋ;

ନନ୍ଦୀରାଗପରିକ୍ଖୀଣୋ, ସୋ ଗମ୍ଭୀରେ ନ ସୀଦତି; (ସଂ। ନି। ୧।୯୬);

ସଦ୍ଧାୟ ତରତି ଓଘଂ, ଅପ୍ପମାଦେନ ଅଣ୍ଣଓଂ। (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୬; ସୁ। ନି। ୧୮୬);

''ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେ ପଞ୍ଚ ଜହେ, ପଞ୍ଚ ଚୁତ୍ତରି ଭାଓୟେ;

ପଞ୍ଚସଙ୍ଗାତିଗୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଓଘତିଣ୍ଣୋତି ଓୁଚ୍ଚତି। (ସଂ। ନି। ୧।୫; ଧ। ପ। ୩୭୦);

''ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋ, କାମାନି ପରିଓଜ୍ଜୟେ;

ତେ ପହାୟ ତରେ ଓଘଂ, ନାଓଂ ସିତ୍ୱାଓ ପାରଗୂ। (ସୁ। ନି। ୭୭୭; ମହାନି। ୬; ନେତ୍ତି। ୫);

''ଏକାୟନଂ ଜାତିଖୟନ୍ତଦସ୍ସୀ, ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ;

ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ, ତରିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୪, ୪୦୯; ମହାନି। ୧୯୧; ଚୂଳନି। ପାରାୟନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭; ପଠମଓଗ୍ଗ ୧୨୧; ନେତ୍ତି। ୧୭୦) –

ଏୱମାଦୀହି ଦେସନାହି ସଂସନ୍ଦତୀତି ଅଯଂ ଚତୁବ୍ୟୂହୋ ହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଂକିଲେସୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଆଯୂହନଞ୍ଚ। ତେନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଦୀପିତୋ, ସନ୍ତକିଲେସୱସେନ ଅନାଯୂହନେନ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ। ତତ୍ଥ ଅଯୋନିସୋମନସିକରୋତୋ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ପୱତ୍ତତି। ତେସୁ ତଣ୍ହାଗହଣେନ ଚ ତଣ୍ହାମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ଅୱିଜ୍ଜାଗହଣେନ ଅୱିଜ୍ଜାମୂଲକଂ ସବ୍ବଂ ଭୱଚକ୍କଂ ଆୱତ୍ତତି। ଯୋନିସୋମନସିକାରଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଯୋନିସୋମନସିକାରମୂଲକା ଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧଞ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଚକ୍କଂ। ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନପଟିକ୍ଖେପେନ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ଦୀପିତା, ସା ଚ ସଙ୍ଖେପତୋ ସୀଲାଦିସଙ୍ଗହା। ତତ୍ଥ ସୀଲଗ୍ଗହଣେନ ଏକାଦସ ସୀଲାନିସଂସା ଆୱତ୍ତନ୍ତି, ସମାଧିଗ୍ଗହଣେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି ପଞ୍ଚଞାଣିକୋ ସମ୍ମାସମାଧି ସମାଧିପରିକ୍ଖାରା ଚ ଆୱତ୍ତନ୍ତି। ପଞ୍ଞାଗହଣେନ ପଞ୍ଞା ଚ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସୁଦସ୍ସନା ସବ୍ବେପି ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଆୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅଯଂ ଆୱତ୍ତୋ ହାରୋ।

ପତିଟ୍ଠାନଂ କିଲେସାଦିୱସେନ ସତ୍ତୱିଧଂ। ଆଯୂହନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦିୱସେନ ସତ୍ତୱିଧଂ। ତଥା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନଂ ଅନାଯୂହନଞ୍ଚ। ଅଯମେତ୍ଥ ଧମ୍ମୱିଭତ୍ତି। ପଦଟ୍ଠାନଭୂମିୱିଭତ୍ତିଯୋ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ଅଯଂ ୱିଭତ୍ତିହାରୋ।

ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦଂ ସମ୍ପଦେୱ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନଂ ଯୁଗନଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଭାୱନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କେନ୍ତୋ କିଲେସାଦୀନଂ ଦୂରୀକରଣତୋ ତେସଂ ୱସେନ ଅସଂସୀଦନ୍ତୋ ଅନିବ୍ବୁଯ୍ହନ୍ତୋ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହଂ ଓଘଂ ତରତି। କିଲେସାଦୀନଂ ୱସେନ ପନ ସଂସୀଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବୁଯ୍ହନ୍ତୋ ସଂସାରେ ପତିଟ୍ଠାନତୋ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଆଯୂହନତୋ ଓଘଂ ନ ତରତୀତି ଅଯଂ ପରିୱତ୍ତୋ ହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅସନ୍ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ ଅସଂସୀଦନ୍ତୋ ଅନିବ୍ବିସଂ ଅନୱିନିବ୍ବିସନ୍ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ, ଅନାଯୂହଂ ଅନିବ୍ବୁଯ୍ହନ୍ତୋ ଅଚେତେନ୍ତୋ ଅପକପ୍ପେନ୍ତୋତି ପରିଯାଯୱଚନଂ, ଓଘଂ କିଲେସସମୁଦ୍ଦନ୍ତି ପରିଯାଯୱଚନଂ, ଅତରି ଅତିକ୍କମି ଅଚ୍ଚୱାଯୀତି ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଇମିନା ନଯେନ ସେସପଦେସୁପି ପରିଯାଯୱଚନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି ଅଯଂ ୱେୱଚନୋ ହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠଂ ଆଯୂହନ୍ତି କିଲେସାନଂ କିଚ୍ଚକରଣପଞ୍ଞତ୍ତି। ପରିଯୁଟ୍ଠାନାନଂ ୱିଭାୱନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିରୁହନପଞ୍ଞତ୍ତି। ତଣ୍ହାଯ ଅସ୍ସାଦପଞ୍ଞତ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିଯା ପରିନିପ୍ଫନ୍ଦନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଭୱଦିଟ୍ଠିଯା ଭୱାଭିନିୱେସପଞ୍ଞତ୍ତି। ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିଯା ୱିପଲ୍ଲାସପଞ୍ଞତ୍ତି। କାମସୁଖାନୁଯୋଗସ୍ସ କାମେସୁ ଅନୁଗିଜ୍ଝନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗସ୍ସ ଅତ୍ତପରିତାପନପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହନ୍ତି ପନ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ଅଭିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି। ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟଧମ୍ମାନଂ ପରିଞ୍ଞାପଞ୍ଞତ୍ତି। ଓଘମତରିନ୍ତି ପହାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ପହାନପଞ୍ଞତ୍ତି। ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାପଞ୍ଞତ୍ତି। ନିରୋଧସ୍ସ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନଗ୍ଗହଣେନ ଓଘଗ୍ଗହଣେନ ଚ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ଗହିତଂ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହଂ ଅତରିନ୍ତି ପନ ପଦତ୍ତଯେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଗହିତଂ, ହେତୁଗହଣେନ ଚ ହେତୁମତୋ ଗହଣଂ ସିଦ୍ଧମେୱାତି ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସଚ୍ଚାନି ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତାନେୱାତି ଅଯଂ ସଚ୍ଚେହି ଓତରଣା। ତତ୍ଥ ଯେ ଲୋକିଯା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ଯେସଂ ୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନସିଦ୍ଧି। ଯେ ଲୋକୁତ୍ତରା ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା, ଯେସଂ ୱସେନ ଓଘତରଣସିଦ୍ଧି। ଅଯଂ ଖନ୍ଧମୁଖେନ ଓତରଣା। ଯେ ଏୱ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ, ତେ ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଦ୍ୱାଯତନାନି ଦ୍ୱେ ଧାତୁଯୋତି ଅଯଂ ଆଯତନମୁଖେନ ଧାତୁମୁଖେନ ଚ ଓତରଣା। ତଥା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନଗ୍ଗହଣେନ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଗହଣଂ। କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ଓଘା ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଧମ୍ମଧାତୁ ଚ, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାନାଯୂହନଗ୍ଗହଣେନ ଓଘତରଣୱଚନେନ ଚ ସହ ୱିପସ୍ସନାଯ ମଗ୍ଗୋ କଥିତୋ। ଏୱଞ୍ଚ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଧମ୍ମାଯତନଂ ଧମ୍ମଧାତୁ ଚ ଗହିତାତି ଏୱମ୍ପି ଖନ୍ଧମୁଖେନ ଆଯତନମୁଖେନ ଧାତୁମୁଖେନ ଓତରଣା। ୱିପସ୍ସନା ଚେ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା, ଅନିମିତ୍ତମୁଖେନ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଚେ, ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖଂ, ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ଚେ, ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖନ୍ତି ଏୱଂ ୱିମୋକ୍ଖମୁଖେନ ଓତରଣଂ। ମଗ୍ଗେ ସେକ୍ଖା ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଧମ୍ମାଯତନଧମ୍ମଧାତୂ ଅନାସୱା ଚ ଏୱମ୍ପି ଖୋ ଖନ୍ଧାଦିମୁଖେନ ଓତରଣାତି ଅଯଂ ଓତରଣୋ ହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠନ୍ତି ଆରମ୍ଭୋ। ଅନାଯୂହନ୍ତି ପଦସୁଦ୍ଧି, ନୋ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି, ତଥା ଓଘନ୍ତି। ଅତରିନ୍ତି ପନ ପଦସୁଦ୍ଧି ଚେୱ ଆରମ୍ଭସୁଦ୍ଧି ଚାତି ଅଯଂ ସୋଧନୋ ହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂଅନାଯୂହନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନାନଂ ସାଧାରଣତୋ ପଟିକ୍ଖେପଚୋଦନାତି କତ୍ୱା ଓଘମତରିନ୍ତି ତଂ ୱିକପ୍ପେତ୍ୱା ୱିସେସୱଚନଂ। ଓଘତରଣଞ୍ହି ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯମଗ୍ଗା। ତତ୍ଥ ପଠମଦୁତିଯମଗ୍ଗା ଅୱିସେସେନ ଦିଟ୍ଠୋଘତରଣଂ, ତତିଯମଗ୍ଗୋ

କାମୋଘତରଣଂ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ସେସୋଘତରଣନ୍ତି ଅଯଂ ଅଧିଟ୍ଠାନୋ ହାରୋ।

କିଲେସୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ହେତୁ। ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନସ୍ସ କିଲେସା ହେତୂ। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାନାଯୂହନାନଂ ପନ ଯଥାକ୍କମଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରପହାନାନି ହେତୂ। ସଂଯୋଜନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନା ତଣ୍ହାୱସେନ ଯଥାରହଂ ତସ୍ସ ହେତୂ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ସଂଯୋଜନିଯେସୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ''ତି।
ଖନ୍ଧାୱିଜ୍ଜାଫସ୍ସସଞ୍ଞାୱିତକ୍କାଯୋନିସୋମନସିକାରପାପମିତ୍ତପରତୋଘୋସା ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୂ। ତେନାହ – ପଟିସମ୍ଭିଦାମଗ୍ଗେ ''ଖନ୍ଧାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାପି ଦିଟ୍ଠିଟ୍ଠାନ''ନ୍ତିଆଦି। ତଣ୍ହାଭିନନ୍ଦନା ଅୱସେସକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନସ୍ସ ହେତୂ। ଇମିନା ନଯେନ ଯଥାରହଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନାନଂ ହେତୁୱିଭାଗୋ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବୋ, ତବ୍ବିପରିଯାଯେନ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାନାଯୂହନାନଂ। କିଲେସୁପ୍ପାଦନେ ହି ସମ୍ପଦେୱ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନସ୍ସ ହେତୁ, ଅଭିସଙ୍ଖରଣେ ଆଦୀନୱଦସ୍ସନଂ ଅନାଯୂହନସ୍ସ ହେତୁ, ୱିପସ୍ସନାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କାପନଂ ଓଘତରଣସ୍ସ ହେତୂତି ଅଯଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ହାରୋ।

ଯଥାୱୁତ୍ତୱିଭାଗେହି ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନେହି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ଓଘସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାନାଯୂହନେହି ପନ ସୋତାନଂ ସଂୱରୋ ସବ୍ବସୋ ପିଧାନଞ୍ଚାତି ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ଓଘସ୍ସ ୱିସେସତୋ ପିଧାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାଯ ହି କିଲେସୱସେନ ପତିଟ୍ଠାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱସେନ ଆଯୂହନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନଂ, ତସ୍ସ ସବ୍ବେପି ଓଘା ତିଣ୍ଣା ସମ୍ପତିଣ୍ଣା ପହୀନା ହୋନ୍ତୀତି ଅଯଂ ସମାରୋପନୋ ହାରୋ।

ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାଗହଣେନ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ଗହିତା। ତାସଂ ହି ୱସେନ ସତ୍ତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଭୱେ ପତିଟ୍ଠାତି। ଆଯୂହନଗ୍ଗହଣେନ ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଅଭିସଙ୍ଖାରଧମ୍ମା ଗହିତା। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାଯ ୱିସେସତୋ ରୂପଧମ୍ମା ଅଧିଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅରୂପଧମ୍ମା। ତେସଂ ଯଥାକ୍କମଂ ସମଥୋ ଚ ୱିପସ୍ସନା ଚ ପଟିପକ୍ଖା, ତେ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଂ ଅନାଯୂହଂ ଓଘମତରି''ନ୍ତି ପଦେହି ପକାସିତା ହୋନ୍ତି, ତେସୁ ସମଥସ୍ସ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତି ଫଲଂ, ୱିପସ୍ସନାଯ ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତି। ତଥା ହି ସା ''ରାଗୱିରାଗା ଅୱିଜ୍ଜାୱିରାଗା''ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜା ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନିରୋଧପଜାନନା ପଟିପଦା ଓଘତରଣପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ। ତଣ୍ହାଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମାଯା-ସାଠେଯ୍ୟମାନାତିମାନ-ମଦପ୍ପମାଦ-ପାପିଚ୍ଛତା-ପାପମିତ୍ତତା-ଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ଅୱିଜ୍ଜାଗହଣେନ ୱିପରୀତମନସିକାର-କୋଧୂପନାହ-ମକ୍ଖପଳାସ-ଇସ୍ସାମଚ୍ଛରିଯ-ସାରମ୍ଭ- ଦୋୱଚସ୍ସତା-ଭୱଦିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅମାଯାଅସାଠେଯ୍ୟାଦିଅୱିପରୀତମନସିକାରାଦିୱସେନ। ତଥା ସମଥପକ୍ଖିଯାନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିପସ୍ସନାପକ୍ଖିଯାନଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ନନ୍ଦିଯାୱଟ୍ଟସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

ତଥା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହିତେସୁ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ତଣ୍ହା ଲୋଭୋ, ଅୱିଜ୍ଜା ମୋହୋ, ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଲୋହିତେ ସତି ପୁବ୍ବୋ ୱିଯ ତଣ୍ହାଯ ସତି ସିଙ୍ଘମାନୋ ଆଘାତୋ ଦୋସୋ ଇତି ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ଗହିତେହି, ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତୋ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନେହି ଚ ତୀଣି ଅକୁସଲମୂଲାନି ତୀଣି କୁସଲମୂଲାନି ଚ ସିଦ୍ଧାନି ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଇଧାପି ଲୋଭୋ ସବ୍ବାନି ସାସୱକୁସଲମୂଲାନି ଆଯୂହନଧମ୍ମା ଚ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତା ତେସଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଗୋଚରଭୂତା ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ଯୋଜେତବ୍ବା। ଫଲଂ ପନେତ୍ଥ ୱିମୋକ୍ଖତ୍ତଯୱସେନ ନିଦ୍ଧାରେତବ୍ବଂ, ତୀହି ଅକୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧଦୁଚ୍ଚରିତ-ସଂକିଲେସମଲୱିସମଅକୁସଲସଞ୍ଞା-ୱିତକ୍କାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ, ତଥା ତୀହି କୁସଲମୂଲେହି ତିୱିଧସୁଚରିତ-ସମକୁସଲସଞ୍ଞା-ୱିତକ୍କ-ସମାଧି-ୱିମୋକ୍ଖମୁଖାଦିୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ତିପୁକ୍ଖଲସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

ତଥା ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହିତେସୁ ତଣ୍ହାୱିଜ୍ଜାତପ୍ପକ୍ଖିଯଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସତୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ଚ ୱିପଲ୍ଲାସା, ଅୱିଜ୍ଜାଦିଟ୍ଠୀନଂ ୱସେନ ''ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅନତ୍ତନି ''ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସା ୱେଦିତବ୍ବା। ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖତୋ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିୱଚନେହି ଚ ଲଦ୍ଧେହି ସତିୱୀରିଯସମାଧିପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରି ସତିପଟ୍ଠାନାନି ସିଦ୍ଧାନେୱ ହୋନ୍ତି।

ତତ୍ଥ ଚତୂହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବା। କଥଂ? ଦୁୱିଧୋ ହି ତଣ୍ହାଚରିତୋ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋତି, ତଥା ଦିଟ୍ଠିଚରିତୋ। ତେସୁ ପଠମୋ ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୀ ସତିବଲେନ ଯଥାଭୂତଂ କାଯସଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ସମୁଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ଦୁତିଯୋ ଅସୁଖେ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୀ ''ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତୀ''ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ୱୀରିଯସଂୱରଭୂତେନ ୱୀରିଯବଲେନ ପଟିପକ୍ଖଂ ୱିନୋଦେନ୍ତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ତତିଯୋ ଅନିଚ୍ଚେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଅଯାଥାୱଗ୍ଗାହୀ ସମଥବଲେନ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକଭାୱଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ଭାୱନାବଲେନ ତଂ ୱିପଲ୍ଲାସଂ

ସମୁଗ୍ଘାତେତ୍ୱା ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମଂ ଓକ୍କମତି। ଚତୁନ୍ନୋ ସନ୍ତତି-ସମୂହ-କିଚ୍ଚାରମ୍ମଣ-ଘନୱଞ୍ଚିତତାଯ ଫସ୍ସାଦିଧମ୍ମପୁଞ୍ଜମତ୍ତେ ଅନତ୍ତନି "ଅତ୍ତା"ତି ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସୀ ଚତୁକୋଟିକସୁଞ୍ଞତାମନସିକାରେନ ତଂ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞଫଲଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ସୁଭସଞ୍ଞାସୁଖସଞ୍ଞାଦୀହି ଚତୂହି ୱା ୱିପଲ୍ଲାସେହି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ତେସମଧିଟ୍ଠାନାରମ୍ମଣଭୂତା ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଚ୍ଚଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଫଲଂ ପନେତ୍ଥ ଚତ୍ତାରି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଚତୂହି ଚେତ୍ଥ ୱିପଲ୍ଲାସେହି ଚତୁରାସୱୋଘଯୋଗ-କାଯଗନ୍ଥ-ଅଗତି-ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦୁପାଦାନ-ସତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତି-ଅପରିଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଅକୁସଲପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋ, ତଥା ଚତୂହି ସତିପଟ୍ଠାନେହି ଚତୁବ୍ବିଧଝାନ-ୱିହାରାଧିଟ୍ଠାନ-ସୁଖଭାଗିଯଧମ୍ମ-ଅପ୍ପମଞ୍ଞାସମ୍ମପ୍ପଧାନିଦ୍ଧିପାଦାଦିୱସେନ ୱୋଦାନପକ୍ଖୋ ନେତବ୍ବୋତି ଅଯଂ ସୀହୱିକ୍କୀଳିତସ୍ସ ନଯସ୍ସ ଭୂମି।

ଇମେସଂ ପନ ତିଣ୍ଣଂ ଅତ୍ଥନଯାନଂ ସିଦ୍ଧିଯା ୱୋହାରନଯଦ୍ୱଯଂ ସିଦ୍ଧମେୱ ହୋତି। ତଥା ହି ଅତ୍ଥନଯାନଂ ଦିସାଭୂତଧମ୍ମାଲୋଚନଂ ଦିସାଲୋଚନଂ, ତେସଂ ସମାନଯନଂ ଅଙ୍କୁସୋତି ପଞ୍ଚପି ନଯା ଇଧ ନିଯୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଇଦଞ୍ଚ ସୁତ୍ତଂ ସୋଳସୱିଧେ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବେଧସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ବ୍ଯତିରେକମୁଖେନ ପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନାନି ଗହିତାନୀତି ସଂକିଲେସନିବ୍ବେଧସେକ୍ଖଭାଗିଯଂ ଚାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠୱୀସତିୱିଧେ ପନ ସୁତ୍ତନ୍ତପଟ୍ଠାନେ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଂ ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନଂ ଞାଣଞେଯ୍ଯଂ ଦସ୍ସନଭାୱନଂ ସକୱଚନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯଂ କୁସଲଂ ଅନୁଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଓଘତରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନିମୋକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨।ପଠମମାଗତନ୍ତି ସଂୱଣ୍ଣନାୱସେନ ପଠମସୁତ୍ତାଦୀସୁ ପଠମଂ ଆଗତପଦଂ। ଉତ୍ତାନତ୍ଥନ୍ତି ପାକଟତ୍ଥଂ। ଅପୁବ୍ବଂୟେୱ ହି ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ଯତ୍ଥଞ୍ଚ ପଦଂ ସଂୱଣ୍ଣେତବ୍ବଂ। ନୋତି ପୁଚ୍ଛାଯଂ ନୁ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋ ନିପାତୋତି ଆହ "ଜାନାସି ନୋତି ଜାନାସି ନୂ"ତି। ୱଚ୍ଚତୋ ନିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ତେନ ସତ୍ତାତି ନିମୋକ୍ଖୋ, ମଗ୍ଗୋ। ସୋ ଚ ପମୁଚ୍ଚନ୍ତି ତେନାତି ପମୋକ୍ଖୋ, ପମୁଚ୍ଚନନ୍ତେ ପନ ଅଧିଗନ୍ତବ୍ବତ୍ତାଫଲଂ "ପମୋକ୍ଖୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ଅରହତ୍ତଂ "ରାଗକ୍ଖଯୋ ଦୋସକ୍ଖଯୋ ମୋହକ୍ଖଯୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେତି ସତ୍ତା। ୱିୱିଚ୍ଚତୀତି ୱିସୁଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସୋ ହୋତି, ୱିଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱିଚ୍ଚତି ଦୁକ୍ଖଂ ଏତସ୍ମାତି ୱିୱେକୋ। ଦୁତିଯୱିକପ୍ପେ ପନ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ସତ୍ତା ନିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପମୁଚ୍ଚନ୍ତି ୱିୱିଚ୍ଚନ୍ତି ଚାତି ନିମୋକ୍ଖୋ ପମୋକ୍ଖୋ ୱିୱେକୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତ୍ଥାତି ଚ ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ ଖୋ-କାରୋ "ଅସ୍ସୋସି ଖୋ"ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ।

ନନ୍ଦୀମୂଲକୋ ଭୱୋ ନନ୍ଦୀଭୱୋ ପୁରିମପଦେ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ "ସାକଭକ୍ଖୋ ପତ୍ଥୱୋ ସାକପତ୍ଥୱୋ"ତି ଯଥା। ପଠମଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟପଧାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ପୁନ କିଲେସକମ୍ମାନଂ ୱସେନ ଉଭଯପ୍ପଧାନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ "ନନ୍ଦିଯା ଚା"ତିଆଦିମାହ। ପୁରିମନଯେତି ନନ୍ଦୀମୂଲକୋ କମ୍ମଭୱୋ ନନ୍ଦୀଭୱୋତି ଏତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ। ନନ୍ଦୀଭୱେନାତି ନନ୍ଦୀଭୱପଦେନ। ତିୱିଧକମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୱସେନାତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିୱସେନ କାଯସଙ୍ଖାରାଦିୱସେନ ଚ ତିପ୍ପକାରସ୍ସ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱସେନ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଗହିତୋ ଚେତନାପଧାନତ୍ତା ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ। ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣେହୀତି "ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖଯା"ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣପଦେହି। ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ଚାତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେନ ସମଂ ଯୁତ୍ତା ଏୱ। ଦ୍ୱେ ଖନ୍ଧାତି ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧା।

ନନୁ ଏତ୍ଥ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ଗହିତୋତି? ନୋ ନ ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତେହି ପନା"ତିଆଦିମାହ। ତୀହି ଖନ୍ଧେହୀତି ସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧେହି। ଗହିତାୱ ଅୱିନାଭାୱତୋ। ନ ହି ୱେଦନାରହିତୋ କୋଚି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଅତ୍ଥି। ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକାନନ୍ତି କୁସଲାକୁସଲାନଂ। ନ ହେତ୍ଥ କିରିଯାଖନ୍ଧାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତା। ଅପ୍ପୱତ୍ତିୱସେନାତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତାପତ୍ତିୱସେନ। ନିବ୍ବତ୍ତନୱସେନ କମ୍ମକିଲେସେହି ଉପାଦୀଯତୀତି ଉପାଦି, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା। ଉପାଦିନୋ ସେସୋ ଉପାଦିସେସୋ, ସହ ଉପାଦିସେସେନାତି ସୌପାଦିସେସଂ। ନିବ୍ବାନଂ କଥିତଂ ସକଲକମ୍ମକିଲେସୱୂପସମତ୍ଥସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ହେଟ୍ଠା ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକକ୍ଖନ୍ଧା ଗହିତାତି "ୱେଦନାନ"ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଉପାଦିଣ୍ଣକଗ୍ଗହଣଂ ଯୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଉପାଦିଣ୍ଣକୱେଦନାନ"ନ୍ତି। ନିରୋଧେନାତି ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧଛନ୍ଦରାଗନିରୋଧୱସେନ ନିରୁଜ୍ଝନେନ। ଉପସମେନାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତୂପସମେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନେନ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ଚ-ସଦ୍ଦଗ୍ଗହଣଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ତେସନ୍ତି ତସ୍ସା ୱେଦନାଯ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଞ୍ଚ ତିଣ୍ଣଂ ଖନ୍ଧାନଂ। ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୱସେନାତି ୱତ୍ଥୁଭୂତାନଂ ଛନ୍ନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତାନଞ୍ଚ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ।

କସ୍ମା ପନ ହେଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରୋ ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧାୟେୱ ୱୁତ୍ତା, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନ ଗହିତୋତି? ୱିସେସଭାୱତୋ। ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯଞ୍ହି ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପଧମ୍ମାନଂ ୱିଯ ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକରୂପଧମ୍ମାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିୟେୱ ନତ୍ଥି। ଦୁତିଯନଯେତି ନନ୍ଦିଯା ଚ ଭୱସ୍ସ ଚାତି ଏତସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ। ନନ୍ଦିଗ୍ଗହଣେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ ଗହିତୋ ତଂସହଚରଣତୋ। ଉପପତ୍ତିଭୱସଙ୍ଖାତୋ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପଧମ୍ମମେୱ ୱଦତି। ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚ

ତନ୍ନିମିତ୍ତକାନି ଉତୁଆହାରଜାନି, ୱିଞ୍ଞାଣଗ୍ଗହଣେନ ଚିତ୍ତଜାନୀତି ଚତୁସନ୍ତତିରୂପସ୍ସପେତ୍ଥ ଗହିତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ସଞ୍ଞାଦୀହୀତି ସଞ୍ଞାୱିଞ୍ଞାଣୱେଦନାଗହଣେହି ତଯୋ ଖନ୍ଧା ଗହିତା, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଉପାଦିଣ୍ଣା ଅନୁପାଦିଣ୍ଣାତି ୱିଭାଗଂ ଅକତ୍ୱା ଅୱିସେସତୋ। ଅୱିସେସେନ ହି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ…ପେ… ନିବ୍ବାନଂ କଥିତଂ ହୋତୀ’’ତି। ‘‘ନିବ୍ବାନ’’ନ୍ତି ହି ଇଧ ଅମତମହାନିବ୍ବାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଇମମେୱ ଚ ନଯନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଦୁତିଯମେୱ। ଚତ୍ତାରୋ ମହାନିକାଯେ ଧାରେତୀତି ଚତୁନିକାଯିକୋ। ଭଣ୍ଡିକନାମକୋ ଥେରୋ ଭଣ୍ଡିକତ୍ଥେରୋ। ଇତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପରାମସନଂ। ନିବ୍ବାନୱସେନେୱାତି ପଠମନଯେ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନସ୍ସ ଚ, ଦୁତିଯେ ପନ ‘‘ଅମତମହାନିବ୍ବାନସ୍ସା’’ତି ସବ୍ବଥାପି ନିବ୍ବାନସ୍ସେୱ ୱସେନ ଭଗୱା ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି ସମାପେସୀତି।

ନିମୋକ୍ଖସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଉପନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩। ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୁସଦ୍ଦାନଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱିସେସୱାଚକୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଉପନୀଯତୀତି ପରିକ୍ଖୀଯତି ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି। ୱିନସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପନୀଯତୀତି ୱା ସରସେନେୱ ଜୀୱିତସ୍ସ ମରଣୂପଗମନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଉପଗଚ୍ଛତି ୱା, ଅନୁପୁବ୍ବେନ ମରଣଂ ଉପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଉପନୀଯତୀ’’ତି ପଦଂ ଅପାକଟକମ୍ମୱିସେସଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ‘‘ସବ୍ବଂ ଆରୋଗ୍ଯଂ ବ୍ଯାଧିପରିଯୋସାନଂ, ସବ୍ବଂ ଯୋବ୍ବନଂ ଜରାପରିଯୋସାନଂ, ସବ୍ବଂ ଜୀୱିତଂ ମରଣପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି, ‘‘ଉପନୀଯତି ଜୀୱିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ମରଣଂ ଉପେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କମ୍ମକତ୍ତୁୱସେନ ହେତଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଦାନି କମ୍ମସାଧନୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗୋପାଲେନ ଗୋଗଣୋ ନୀଯତି ଯଥିଚ୍ଛିତଂ ଠାନଂ। ଜୀୱନ୍ତି ତେନ ସତ୍ତା, ସହଜାତଧମ୍ମା ୱାତି ଜୀୱିତଂ, ତଦେୱ ତେସଂ ଅନୁପାଲନେ ଆଧିପଚ୍ଚସବ୍ଭାୱତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଆହ ‘‘ଜୀୱିତନ୍ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯ’’ନ୍ତି ପରିତ୍ତନ୍ତି ଇତ୍ତରଂ। ତେନାହ ‘‘ଥୋକ’’ନ୍ତି। ପବନ୍ଧାନୁପଚ୍ଛେଦସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଇଧ ଜୀୱିତସ୍ସ ମରଣକିଚ୍ଚନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସରସପରିତ୍ତତାଯ ଚା’’ତିଆଦି। ଆଯୂତି ଚ ପରମାଯୁ ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ, ତଞ୍ଚ ଅଜ୍ଜକାଲୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେ ଅଯଂ କଥାତି ଜୀୱିତସ୍ସ ଅତିଇତ୍ତରଭାୱଦୀପନପରା ଅଯଂ ଦେସନା। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଜୀୱିତକ୍ଖଯଂ ନିଯମେନ୍ତୋ ‘‘ଏକଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତୋଯେୱା’’ତି ଆହ, ଏକସ୍ସ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣମତ୍ତୋ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଉପମାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥା ନାମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତମାନନ୍ତି ନେମିରଥୀସା ୱତ୍ତନ୍ତୀ ଏକେନେୱ ନେମିପ୍ପଦେସେନ ପୱତ୍ତତି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ‘‘ଏକେନେୱ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକନ୍ତି ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣମତ୍ତୱନ୍ତଂ। ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେତି ତସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ଏକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ। ନିରୁଦ୍ଧମତ୍ତେତି ନିରୁଦ୍ଧଭାୱପ୍ପତ୍ତମତ୍ତେ। ନିରୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ମତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ତଂସମଙ୍ଗୀ ସତ୍ତୋ ପରମତ୍ଥତୋ। ଅୱିସେସୱିଦୁନୋ ପନ ଅୱିଞ୍ଞାଯମାନନ୍ତରେନ ଅନୁସନ୍ଧାନସ୍ସ ନିରୁଦ୍ଧନଂ ନିରୋଧଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି। ଯଥାୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସୁତ୍ତେନ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଯଥାହା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ତୀସୁପି କାଲେସୁ ସତ୍ତାନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀୱନଂ ମରଣଂ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣୱସେନେୱାତି ଦସ୍ସେତି।

ଜୀୱିତନ୍ତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଅତ୍ତଭାୱୋତି ଜୀୱିତୱେଦନାୱିଞ୍ଞାଣାନି ଠପେତ୍ୱା ଅୱସିଟ୍ଠଧମ୍ମା ଅଧିପ୍ପେତା। ସୁଖଦୁକ୍ଖାତି ସୁଖଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା, ଉପେକ୍ଖାପି ଇଧ ସୁଖଦୁକ୍ଖାସ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଗଧା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭାୱତୋ। କେୱଲାତି ଅତ୍ତନା, ନିଚ୍ଚଭାୱେନ ୱା ଅୱୋମିସ୍ସା। ଏକଚିତ୍ତସମାଯୁତ୍ତାତି ଏକକେନ ଚିତ୍ତେନ ସହିତା। ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତାଯ ଲହୁକୋ ଅତିଇତ୍ତରୋ ଜୀୱିତାଦୀନଂ ଖଣୋ ୱତ୍ତତି।

ଯେ ନିରୁଦ୍ଧା ମରନ୍ତସ୍ସାତି ଚୱନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ନିରୁଦ୍ଧାତି ୱତ୍ତବ୍ବା ଯେ ଖନ୍ଧା। ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ୱା ଇଧାତି ଯେ ୱା ଇଧ ପୱତ୍ତିଯଂ ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ଧରନ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଯା ନିରୁଦ୍ଧା ଖନ୍ଧା, ସବ୍ବେପି ସଦିସା ତେ ସବ୍ବେପି ଏକସଦିସା ଗତା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିଯା ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧାନାଭାୱେନ ୱିଗତା। ଯଥା ହି ଚୁତିଖନ୍ଧା ନ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ତତୋ ପୁବ୍ବେପି ଖନ୍ଧା। ତସ୍ମା ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ ନ ଜାତୋତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେନ ଚିତ୍ତେନ ଜାତୋ ନ ହୋତି ‘‘ଅନାଗତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ନ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱତି ଜୀୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ୱତ୍ତମାନେନ ଚିତ୍ତେନ ଜୀୱତି ଜୀୱମାନୋ ନାମ ହୋତି, ନ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱିସ୍ସତି। ଚିତ୍ତଭଙ୍ଗା ମତୋ ଲୋକୋତି ଚୁତିଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ସବ୍ବସ୍ସପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଯଂ ଲୋକୋ ପରମତ୍ଥତୋ ମତୋ ନାମ ହୋତି ‘‘ଅତୀତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଜୀୱିତ୍ଥ ନ ଜୀୱତି ନ ଜୀୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ, ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକତ୍ତା। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ପଞ୍ଞତ୍ତି ପରମତ୍ଥିଯା, ଯାଯଂ ତଂ ତଂ ପୱତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ତିସ୍ସୋ ଜୀୱତି, ଫୁସ୍ସୋ

ଜୀୱତୀ’’ତି ୱଚନସ୍ସ ୱତ୍ତିଯା ୱିସଯଭୂତା ସନ୍ତାନପଞ୍ଞତ୍ତି, ସା ଏୱ ପରମତ୍ଥିଯା ପରମତ୍ଥଭୂତା। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନାମଗୋତ୍ତଂ ନ ଜୀରତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୬)।

ନସନ୍ତି ତାଣାତି ଜରଂ ଉପଗତସ୍ସ ତତୋ ତଂନିମିତ୍ତଂ ଯଂ ୱା ପାପକାରିନୋ ପାପକମ୍ମାନଂ ଉପଟ୍ଠାନୱସେନ ପୁଞ୍ଞକାରିନୋ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗୱସେନ ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ ଉଭଯେସମ୍ପି ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦନାଦିୱସେନ ୱିତୁଜ୍ଜମାନଂ ଅନପ୍ପକଂ ସରୀରଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ମୋହସ୍ସତ୍ତି ଚ ହୋତି, ତତୋ ତାଯନ୍ତା ନ ସନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ତାଣଂ ଲେଣଂ ସରଣଂ ଭୱିତୁଂ ସମତ୍ଥା ନାମ କେଚି ନତ୍ଥୀ’’ତି। ଭାଯତି ଏତସ୍ମାତି ଭଯଂ, ଭଯନିମିତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଭଯୱତ୍ଥୂ’’ତି। ତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସଲକ୍ଖଣଂ ଭଯଂ ଗହିତମେୱ, ସତି ନିମିତ୍ତେ ନେମିତ୍ତଂ ସନ୍ତମେୱାତି। ପୁବ୍ବଚେତନନ୍ତି ଏକାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ନାନାୱଜ୍ଜନୱୀଥିଯଂ ସମ୍ପୱତ୍ତଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନଚେତନଂ। ଅପରଚେତନନ୍ତି ୱସୀଭାୱାପାଦନୱସେନ ପରତୋ ସମାପଜ୍ଜନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତଂ ସମାପତ୍ତିଚେତନଂ। ମୁଞ୍ଚଚେତନନ୍ତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପଠମପ୍ପନାଚେତନଂ। କୁସଲଜ୍ଝାନସ୍ସ ୱିପାକଜ୍ଝାନେୱ ଲଦ୍ଧମାନଂ ସୁଖଂ ଝାନସୁଖଂ। ଇଟ୍ଠପରିଯାଯୋ ଚେତ୍ଥ ସୁଖ-ସଦ୍ଦୋ। ଝାନେ ଅପେକ୍ଖା ଝାନନିକନ୍ତି। ଝାନସ୍ସ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ପୱତ୍ତୋ ଲୋଭୋ ଝାନସ୍ସାଦୋ। ଯେନ ତେ ତେ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଝାନତୋ ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ଅହୋ ସୁଖଂ ଅହୋ ସୁଖ’’ନ୍ତି ୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରେସୁନ୍ତି। ଯଥା ଦେୱା ସୁଖବହୁଲା ତିହେତୁପଟିସନ୍ଧିକାୱାତି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ଝାନଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଭବ୍ବା, ନ ଇତରେତି ‘‘କାମାୱଚରଦେୱେସୂ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମାୱଚରା ଚ ଉପରିଦେୱା ଚ କାମାୱଚରଦେୱାତି ଏକଦେସସରୂପେକସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତେନ ମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱା ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି ପତ୍ଥନାପରିକପ୍ପନାଯ ୱିସଯଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅହୋ ୱତିମେ ଚ…ପେ… ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯୁ’’ନ୍ତି। ଥୁଲ୍ଲାନି ଫୁସିତାନି ୱିପ୍ଫୁରାନି ଏତ୍ଥାତି ଥୁଲ୍ଲଫୁସିତକୋ, କାଲୋ, ଦେସୋ ୱା। ତସ୍ମିଂ ଥୁଲ୍ଲଫୁସିତକେ।

‘‘ପୁଞ୍ଞାନି କଯିରାଥ ସୁଖାୱହାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ‘‘ଅନିଯ୍ୟାନିକଂ ୱଟ୍ଟକଥଂ କଥେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ, କିଲେସେହି ଆମସିତବ୍ବତୋ ଆମିସଞ୍ଚାତି ଲୋକାମିସଂ। ନିପ୍ପରିଯାଯାମିସଂ ପନ ଲୋକେ ଆମିସନ୍ତିପି ଲୋକାମିସଂ। ପରିଯାଯେତି ସଭାୱତୋ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଞାପେତି ଏତେନାତି ପରିଯାଯୋ, ଲେସୋ, କାରଣଂ ୱାତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା’’ତି, ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଏକନ୍ତତୋ ବାଲଲୋକେହେୱ ଆମସିତବ୍ବଭାୱତୋ ପରିଯାଯାମିସତା ୱୁତ୍ତା। ଇଧ ପରି॥ପେ… ଅଧିପ୍ପେତଂ ୱିୱଟ୍ଟପଟିଯୋଗିନୋ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା। ଚତୁପଚ୍ଚଯାପେକ୍ଖଞ୍ହି ପହାନଂ। ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ସକଲୱଟ୍ଟାପେକ୍ଖପ୍ପହାନସ୍ସପି ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ‘‘ୱଟ୍ଟତିଯେୱା’’ତି ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ୱୂପସମତି ଏତ୍ଥ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସନ୍ତି, ଅସଙ୍ଖତଧାତୂତି ଆହ ‘‘ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତ’’ନ୍ତି।

ଉପନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଚ୍ଚେନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪। କାଲଯନ୍ତି ଖେପେନ୍ତୀତି କାଲା। ପୁରେଭତ୍ତାଦଯୋ ହି କାଲା ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନାପି ଲୋକସଙ୍କେତମତ୍ତସିଦ୍ଧା ତସ୍ସାଯେୱ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଗତଗତାଯ ଅନିୱତ୍ତନତୋ ତଂ ତଂ ଧମ୍ମପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଖେପେନ୍ତା ୱିନାସଯନ୍ତା ୱିଯ ସଯଞ୍ଚ ତାହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଚ୍ଚେନ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘କାଲୋ ଘସତି ଭୂତାନି, ସବ୍ବାନେୱ ସହତ୍ତନା’’ତି (ଜା। ୧।୨।୧୯୦)। ‘‘ତରଯନ୍ତି ରତ୍ତିଯୋ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ‘‘ଏତଂ ଭଯଂ ମରଣେ ପେକ୍ଖମାନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲଂ ମରଣୂପଗମନାଯ ତରଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ୱଯୋଗୁଣାତି ଏତ୍ଥ କୋଟ୍ଠାସା ଗୁଣା। ତିଣ୍ଣିଯାନଂ ହି ଚରିମଚିତ୍ତେନ ସକଲଚିତ୍ତେ ୱଯସମୂହେ ୱଯସମଞ୍ଞାତି ଆହ – ‘‘ପଠମମଜ୍ଝିମପଚ୍ଛିମୱଯାନଂ ଗୁଣା, ରାସଯୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଆନିସଂସଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ ‘‘ୱାକଚିରଂ ନିୱାସେସିଂ, ଦ୍ୱାଦସଗୁଣମୁପାଗତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ବୁ। ୱଂ। ୨।୩୦) ୱିଯ। ‘‘ତନ୍ଦିଗୁଣାହଂ କରିସ୍ସାମି, ଦିଗୁଣଂ ଦିଗୁଣଂ ୱଡ୍ଢେଯ୍ୟା’’ତି ଚ ଏୱମାଦୀସୁ ପନ ତଗ୍ଗୁଣୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ।

‘‘ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ, ଅପି ନାମ ସହସ୍ସତୋ’’ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧୩୧୩; ଉଦା। ୫୩; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୭୬) –

ଆଦୀସୁ ପସଂସଟ୍ଠୋ ଗୁଣଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ‘‘ୱଯୋଗୁଣା ଅନୁପୁବ୍ବଂ ଜହନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ‘‘ଅଚ୍ଚେନ୍ତି କାଲା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯୋ ଏୱ। ପଠମମଜ୍ଝିମୱଯାତି ପଠମଗ୍ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ୱଯସ୍ସ ଗତସ୍ସ ଅପୁନରାୱତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତଂ। ତେନେୱାହ – ‘‘ମରଣକ୍ଖଣେ ପନ ତଯୋପି ୱଯା ଜହନ୍ତେୱା’’ତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅଚ୍ଚେନ୍ତି କାଲା’’ତି ସାମଞ୍ଞତୋ କାଲସ୍ସ ଅପଗମନଂ ଦସ୍ସିତଂ, ପୁନ ତଂ ୱିସେସତୋପି ଦସ୍ସେତୁଂ ଇତରଦ୍ୱଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ୱଯୋଗୁଣା ଅନୁପୁବ୍ବଂ ଜହନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ମଜ୍ଝିମିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ୱସେନ ‘‘ତରଯନ୍ତି ରତ୍ତିଯୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘କାଲାତି ପୁରେଭତ୍ତାଦଯୋ କାଲା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତପଠମଯାମ-ମୁହୁତ୍ତକାଲାଦି-କାଲକୋଟ୍ଠାସୋ ଏୱ ଅଣୁପଭେଦୋ କାଲୱିଭାଗୋ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସେସନ୍ତି ଇଧ ଦ୍ୱୀସୁ ଗାଥାସୁ ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧେ। ସୋ ହି ଇଧ ଅତ୍ଥତୋ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅତିଦିସିତୋ।

ଅଚ୍ଚେନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। କତିଛିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫।ଛିନ୍ଦନ୍ତୋତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ। କତି ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯାତି କିତ୍ତକେ ପାପଧମ୍ମେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦେଯ୍ଯ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମତଂ ପାପେଯ୍ଯ। ସେସପଦେସୁପୀତି ସେସେସୁପି ଦ୍ୱୀସୁ ପଦେସୁ। ଜହନ୍ତୋ କତି ଜହେଯ୍ଯ, ଭାୱେନ୍ତୋ କତି ଉତ୍ତରି ଭାୱେଯ୍ଯାତି ଇମମତ୍ଥଂ ‘‘ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ଅତିଦିସତି। ଚତୁତ୍ଥପଦସ୍ସ ପନ ଅତ୍ଥୋ ସରୂପେନେୱ ଦସ୍ସିତୋ। ଅତ୍ଥତୋ ଏକନ୍ତି ଭାୱତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ଯଦି ଏୱଂ କିମତ୍ଥଂ ପରିଯାଯନ୍ତରଂ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗାଥାବନ୍ଧସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦି। ଅତ୍ଥତୋ ଏତ୍ଥ ପୁନରୁତ୍ତି ଅତ୍ଥେୱାତି ଆହ ‘‘ସଦ୍ଦପୁନରୁତ୍ତିଂ ୱଜ୍ଜଯନ୍ତୀ’’ତି। ସଙ୍ଗଂ ଅତିକ୍କମଯତୀତି ସଙ୍ଗାତିଗୋତି ଆହ ‘‘ଅଯମେୱତ୍ଥୋ’’ତି।

ଓରଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ, ପଟିସନ୍ଧିୟା ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ତଞ୍ଚ ଭଜନ୍ତୀତି ଓରମ୍ଭାଗିଯାନି। ତତ୍ଥ ଚ କମ୍ମଂ ତବ୍ବିପାକଂ ସତ୍ତେ ଦୁକ୍ଖଂ, କମ୍ମୁନା ୱିପାକଂ, ସତ୍ତେନ ଦୁକ୍ଖଂ ସଂଯୋଜେନ୍ତୀତି ସଂଯୋଜନାନି, ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି-ୱିଚିକିଚ୍ଛା-ସୀଲବ୍ବତପରାମାସ-କାମରାଗ-ପଟିଘା। ଉଦ୍ଧଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପଧାତୁଯୋ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଂ ଭଜନ୍ତୀତି ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯାନି, ସଂଯୋଜନାନି ରୂପାରୂପରାଗମାନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାୱିଜ୍ଜା। ଆରୋପିତୱଚନାନୁରୂପେନେୱ ଏୱମାହାତି ‘‘ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେ ପଞ୍ଚ ଜହେ’’ତି ଏୱଂ କଥେସି ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ। ନ କେୱଲଂ ତାଯ ଦେୱତାଯ ୱୁତ୍ତୱଚନାନୁରୂପତୋ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ତେସୁ ସଂଯୋଜନେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବାକାରତୋପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଥ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ନାମ ଗରୂନି ଦୁଚ୍ଛେଦାନି ଗାଠହବନ୍ଧନଭାୱତୋ, ତସ୍ମା ତାନି ସନ୍ଧାଯ ‘‘ପଞ୍ଚ ଛିନ୍ଦେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ପନ ଲହୂନି ସୁଚ୍ଛେଦାନି ହେଟ୍ଠା ପଓଡିତାନୁକ୍କମେନ ଭାୱନାନଯେନ ପହାତବ୍ବତୋ, ତସ୍ମା ତାନି ସନ୍ଧାଯ ‘‘ପଞ୍ଚ ଜହେ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ପାଦେସୁ ବଦ୍ଧପାସସକୁଣୋ ୱିଯା’’ତିଆଦି। ୱିସେସନ୍ତି ଭାୱନାନଂ ୱିସେସଂ ୱିପସ୍ସନାଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ୱିପଚ୍ଚେନ୍ତୋ ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ଚ। ସଂସାରପଙ୍କେ ସଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ ଏୱ ସଙ୍ଗୋ ‘‘ରାଗସଙ୍ଗୋ’’। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ରାଗ-ମୋହ-ଦିଟ୍ଠି-ତଦ୍ଭାଗିଯସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି-ସୀଲବ୍ବତପରାମାସ-କାମରାଗାୱିଜ୍ଜା ଅତ୍ଥତୋ ଓଘା ଏୱ, ଇତରେ ତଦେକଟ୍ଠା, ତସ୍ମା ଭଗୱା ସଂଯୋଜନପ୍ପହାନସଙ୍ଗାତିକ୍କମେହି ଓଘତରଣଂ କଥେସି। ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରାନି କଥିତାନି ‘‘ଭାୱଯେ’’ତି ପୁବ୍ବଭାଗାଯ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା।

କତିଛିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଜାଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬।ଜାଗରତନ୍ତି ଅନାଦରେ ସାମିୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଜାଗରନ୍ତେସୂ’’ତି। ‘‘ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯଂ ପନା’’ତି ଇମସ୍ସ ପଦସ୍ସ ‘‘ଅଯମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ପନ ଅତ୍ଥୋ ଇମିନାୱ ନଯେନ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଞ୍ଚ ଜାଗରତଂ ସୁତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ‘‘ସୁତ୍ତା’’ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପଞ୍ଚାତି ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ ‘‘ଜାଗରତ’’ନ୍ତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସାମିୱସେନ ପରିଣାମେତବ୍ବଂ ‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଜାଗରତ’’ନ୍ତି। ତେନାହ – ‘‘ପଞ୍ଚସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଜାଗରନ୍ତେସୂ’’ତି, ଜାଗରନ୍ତେସୁ ବଦ୍ଧାଭାୱେନ ସକିଚ୍ଚପ୍ପସୁତତାଯ ସକିଚ୍ଚସମତ୍ଥତାଯ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋତ୍ତଂୱ ସୁତ୍ତା ପମାଦନିଦ୍ଦାଭାୱତୋ। ତମେୱ ସୁତ୍ତଭାୱଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପମଜ୍ଜତି, ପମାଦୋ ୱା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପମାଦୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ପମାଦତା, ତାଯ, ପମତ୍ତଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱଂ ଗାଥାଯ ପଠମସ୍ସ ପାଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଦୁତିଯସ୍ସ ୱତ୍ତୁଂ ‘‘ଏୱଂ ସୁତ୍ତେସୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଅପ୍ପହୀନସୁପନକିରିଯାୱସେନ ସନୀୱରଣସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅନୁପ୍ପନ୍ନରାଗରଜାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପ୍ପନ୍ନା ପୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନୀୱରଣେହେୱ କିଲେସରଜଂ ଆଦିଯତୀ’’ତି। ତେନେୱାହ ‘‘ପୁରିମା’’ତିଆଦି। ପୁରିମାନଂ ପଚ୍ଛିମାନଂ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ହେତ୍ଥ ଆଦିଯନଂ। ପଞ୍ଚହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ପରିସୁଜ୍ଝତୀତି ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନେହି ସଦ୍ଧାଦୀହି ପଞ୍ଚହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯେହି ସକଲସଂକିଲେସତୋ ୱିସୁଜ୍ଝତି। ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯମେୱ ହି

ଅନଞ୍ଞାତଞ୍ଞସ୍ସାମୀତିନ୍ଦ୍ରିଯାଦୀନି, ଇତରାନି ଚ ଅନ୍ୱଯାନୀତି।

ଜାଗରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅପ୍ପଟିୱିଦିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭। ପଣ୍ଡିତିନିଦ୍ଦିଟ୍ଠଦୁଭଯହେତୁୱିଭାଗସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସପି ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧତ୍ତା ଆହ ''ଧମ୍ମାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମା''ତି। ଚତ୍ତାରିପି ହି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ଚତୁସଚ୍ଚନ୍ତୋଗଧାନି। ଅପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ଅନଭିସମିତା। ଦିଟ୍ଠିଗତୱାଦେସୂତି ଦିଟ୍ଠିଗତସଞ୍ଞିତେସୁ ୱାଦେସୁ। ଦିଟ୍ଠିଗତେହି ତେ ପଣ୍ଡିତା। ଇତୋ ପରେସନ୍ତି ଇତୋ ସାସନିକେହି ପରେସଂ ଅଞ୍ଞେସଂ। ଧମ୍ମତାଯାତି ସଭାୱେନ, ସଯମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱାଦଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ପରେନାତି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେନ। ନୀଯନ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠିୱାଦସଙ୍ଗଣ୍ହନେ ଉଯ୍ୟୋଜୀଯନ୍ତି। ତେନାହ ''ତଞ୍ଚ''ତିଆଦି। ପବୁଜ୍ଝିତୁନ୍ତି ପମାଦନିଦ୍ଦାଯ ପଟିବୁଜ୍ଝିତୁଂ। ପଟିପଦା ଯଥାଦେସିତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ କଥିତତାଯ, ପଟିବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଯୋନିସୋ ପଣ୍ଡିଯମାନତ୍ତା ଭଦ୍ଦିକା।

ହେତୁନାତି ଞାଯେନ। କାରଣେନାତି ଚତୁସଚ୍ଚାନଂ ସମ୍ବୋଧଯୁତ୍ତିଯା। ହତ୍ଥତଲେ ଆମଲକଂ ୱିଯ ସବ୍ବଂ ଞେଯ୍ୟଂ ଜାନାତୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ତେନେୱ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଭିସମ୍ବୋଧେନ ବୁଦ୍ଧୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧୋ। ପଚ୍ଚେକଂ ପରେହି ଅସାଧାରଣତାଯ ୱିସୁଂ ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ସଚ୍ଚାନି ବୁଦ୍ଧୱାତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ। ପରୋପଦେସେନ ଚତୁସଚ୍ଚଂ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଚତୁସଚ୍ଚବୁଦ୍ଧୋ। ତଥା ହି ସୋ ସଯମ୍ଭୁତାଯ ଅଭାୱତୋ କେୱଲଂ ଚତୁସଚ୍ଚବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୁତେନ ସୁତମଯଞାଣେନ ଖନ୍ଧାଦିଭେଦଂ ଞେଯ୍ୟଂ ବୁଦ୍ଧୱାତି ସୁତବୁଦ୍ଧୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଅଗ୍ଗସାୱକମହାସାୱକାପି ପକତିସାୱକାପି ୱୀତରାଗା ଅୱସେସା ଖୀଣାସୱା। ତଯୋପି ପୁରିମା ୱଚ୍ଚନ୍ତି ସମ୍ବୁଦ୍ଧାତିଆଦିୱଚନତୋ। ସନ୍ନିୱସତି ଏତେନାତି ସନ୍ନିୱାସୋ, ଚରିତଂ। ଲୋକସ୍ସ ସନ୍ନିୱାସୋ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ, ତସ୍ମିଂ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଭେଦେ ୱିସମେ। ସତିସମ୍ମୋସେନ ୱିସମେ ୱା ସତ୍ତନିକାଯେ। ସୋ ହି ୱିସମଯୋଗତୋ ୱିସମୋ। ରାଗୱିସମାଦିକେ ୱିସମେ ୱା କିଲେସଜାତେ। ତଂ ୱିସମଂ ପହାଯ ତଂ ୱିସମଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସମଂ ସଦିସଂ ଯୁତ୍ତରୂପଂ, ପୁରିମକେହି ୱା ସମ୍ବୁଦ୍ଧେହି ସମଂ ସଦିସଂ ଚରନ୍ତି ୱତ୍ତନ୍ତି।

ଅପ୍ପଟିୱିଦିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୁସମ୍ମୁଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮।ସୁସମ୍ମୁଟ୍ଠାତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅତିୱିଯ ସମ୍ମୁଟ୍ଠା। ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ହି ସୁସମ୍ମୁସିତା ୱିନଟ୍ଠା। କଥଂ ପନ ତେ ଅନଧିଗତା ନଟ୍ଠା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି। ଅଧିଗତସ୍ସାତି ଅଧିଗତୋ ଅସ୍ସ। ସୋ ୱଦନ୍ତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସେସନ୍ତି ''ଧମ୍ମା''ତିଆଦି। ପୁରିମସଦିସମେୱାତି ଅନନ୍ତରଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ।

ସୁସମ୍ମୁଟ୍ଠସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ମାନକାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯। ସେଯ୍ୟାଦିଭେଦଂ ମାନଂ ଅପ୍ପହାଯ ତଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହ ୱିଚରନ୍ତୋ କାମେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ମାନଂ କାମେନ୍ତସ୍ସ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସା''ତି। ଦମତି ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ଦମୋ, ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାଦିକୋ ସମାଧିପକ୍ଖିକୋ ଦମୋ। ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଦମେତୀତି ଦମୋ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ। କିଲେସେ ଦମେତି ପଜହତୀତି ଦମୋ, ପଞ୍ଞା। ଉପୱସନୱସେନ କାଯକମ୍ମାଦିଂ ଦମେତୀତି ଦମୋ, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ। କୋଧୂପନାହମକ୍ଖମାନାଦିକେ ଦମେତି ୱିନେତୀତି ଦମୋ, ଅଧିୱାସନଖନ୍ତି। ତେନେୱାତି ''ଦମୋ''ତି ସମାଧିପକ୍ଖିକଧମ୍ମାନଂ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା । ''ନ ମୋନଂ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଚ ପାଠୋ। ଅସମାହିତସ୍ସାତି ସମାଧିପଟିକ୍ଖେପୋ ଜୋତିତୋ।

ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସ ପାରତରଣସ୍ସ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ''ମୋନନ୍ତି ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତତୋ ଅଞ୍ଞେନ ତଂ ସମ୍ଭୱତି। ଜାନାତି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଚ୍ଚୁ ଧୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟଂ, ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ମରଣଧମ୍ମତ୍ତା। ତସ୍ସେୱାତି ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟସ୍ସେୱ। ପାରଂ ପରତୀରଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ। ତରେଯ୍ୟାତି ଏତ୍ଥ ତରଣଂ ନାମ ଅରିଯମଗ୍ଗବ୍ଯାପାରୋତି ଆହ ''ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟ ପାପୁଣେଯ୍ୟା''ତି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ''ପଟିୱେଧତରଣଂ ନାମ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ''ନ ତରେଯ୍ୟ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟ ନ ପାପୁଣେଯ୍ୟ ୱା''ତି ଅଯମେତ୍ଥ ପାଠୋ ଯୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞଥା ''ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ

ହୋତୀ’’ତିଆଦିୱଚନଂ ୱିରୁଜ୍ଝେୟ୍ୟ। ଏକୋ ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋତି ଏକାକୀ ହୁତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞେ ୱିହରନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କାମଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗେହିପି ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ମାନସ୍ସ ପହାନଂ ଲବ୍ଭତି। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନେୱ ପନ ତସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ପହାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ନୱୱିଧମାନଂ ପଜହିତ୍ୱା’’ତି। ଉପଚାରସମାଧିପୁବ୍ବକୋ ଅପ୍ପନାସମାଧୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧୀହୀ’’ତି, ନ ଉପଚାରସମାଧିମତ୍ତେନ ସମାଧିମତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟ ପଚ୍ଚେକଂ ୱାକ୍ୟପରିସମାପନସ୍ସ ଅୟୁଜ୍ଜନତୋ। ନ ହି ଅପ୍ପନଂ ଅପ୍ପତ୍ତଂ ଲୋକୁତ୍ତରଜ୍ଝାନଂ ଅତ୍ଥି। ‘‘ସୁଚେତସୋ’’ତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଞାଣସହିତତାୟ ଲକ୍ଖଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଞାଣସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୟା’’ତିଆଦି। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି ‘‘ସୁଚେତସୋତି ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତେନ ପଞ୍ଞା ଦସ୍ସିତା’’ତି। ‘‘ସବ୍ବଧି ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ’’ତି ସବ୍ବେସୁ ଭୱାଦୀସୁ ୱିସଂସଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ସବ୍ବସୋ ଖନ୍ଧାଦୀହି ୱିସଂୟୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବେସୁ ଖନ୍ଧାୟତନାଦୀସୁ ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା’’ତି। ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧୋ ସଚ୍ଛିକିରିୟପଟିୱେଧେନ ୱିନା ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ତେଭୂମକ…ପେ… ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ମାନଂ ନିସ୍ସାୟ ଦୁଚ୍ଚରିତଚରଣତୋ ମାନୋ ନାମାୟଂ ସୀଲଭେଦନୋ। ତସ୍ମାତି ମାନସ୍ସ ସୀଲପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ। ଇମିନା ପଟିପକ୍ଖପ୍ପହାନକିତ୍ତନେନ। ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା କଥିତା ସରୂପତୋ ଏୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତେନାତି ସୁ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସିତଚିତ୍ତେନ। ତସ୍ମାତି ପଞ୍ଞାୟ ଦସ୍ସିତତ୍ତା। ଇମିନାତି ‘‘ସୁଚେତସୋ’’ତି ଇମିନା ପଦେନ। ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାତି ସୀଲାଦୀନିପି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ସଙ୍ଖେପେ ବ୍ୟଭିଚାରେ ଚ ୱିସେସନୱିସେସିତବ୍ବତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଧିସୀଲଞ୍ଚ ନାମ ସୀଲେ ସତି ହୋତୀ’’ତିଆଦିଂ ୱତ୍ୱା ତଦୁଭୟଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତସ୍ମା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଠମନୟୋ ସଙ୍କରୱସେନ ପୱତ୍ତୋତି ଅସଙ୍କରୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିନା ଦୁତିୟନୟୋ ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ସମାପନ୍ନା’’ତି ଏତ୍ଥାପି ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥୟନ୍ତେନା’’ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱିପସ୍ସନାୟ ପାଦକଭାୱଂ ଅନୁପଗତାପି ତଦତ୍ଥଂ ନିବ୍ବତ୍ତନାଦିୱସେନ ସମାପନ୍ନାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ପୁରିମନୟତୋ ୱିସେସୋ। ଅଧିପଞ୍ଞାୟ ପନେତ୍ଥ ପୁରିମନୟତୋ ୱିସେସୋ ନତ୍ଥୀତି ସା ଅନୁଦ୍ଧଟା। ସମୋଧାନେତ୍ୱାତି ପରିୟାୟତୋ ସରୂପତୋ ଚ ସଙ୍ଗହେତ୍ୱା। ସକଲସାସନନ୍ତି ତିସ୍ସନ୍ନଂ କଥିତତ୍ତା ଏୱ ସିକ୍ଖତ୍ତୟସଙ୍ଗହଂ ସକଲସାସନଂ କଥିତଂ ହୋତୀତି।

ମାନକାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅରଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦।ସନ୍ତକିଲେସାନନ୍ତି ୱୂପସନ୍ତକିଲେସପରିଳାହାନଂ। ଯସ୍ମା ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନଂ ତତୋ ଏୱ ଭୟସନ୍ତଞ୍ଚ ଉପାଦାୟ ପଣ୍ଡିତା ‘‘ସନ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଣ୍ଡିତାନଂ ୱା’’ତି। ତେନାହ ‘‘ସନ୍ତୋ ହୱେ’’ତିଆଦି। ସେଟ୍ଠଚାରୀନନ୍ତି ସେଟ୍ଠଚରିୟଂ ଚରନ୍ତାନଂ। ଯସ୍ମା ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଭିକ୍ଖୁ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସଂ ୱସତି ନାମ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସଂ ୱସନ୍ତାନ’’ନ୍ତି। ଅରିୟାନଂ ପନ ମୁଖୱଣ୍ଣସ୍ସ ପସୀଦନେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ପାରିହାରିୟକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ୱିସଭାଗସନ୍ତତୀତି ନାନାରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତତି। ସା ହି ୱିକ୍ଖେପବ୍ୟାକୁଲତାୟ ଅପ୍ପସନ୍ନା ସମାହିତଚିତ୍ତସନ୍ତତିୟା ୱିସଭାଗସନ୍ତତି। ଓକ୍କମତୀତି ସମାଧିସଭାଗା ଚିତ୍ତସନ୍ତତି ସମଥୱୀଥିଂ ଅନୁପୱିସତି। ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦତୀତି କମ୍ମଟ୍ଠାନନିରତଂ ଭାୱନାଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ, ତଂ ପସନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତତି। ଲୋହିତଂ ପସୀଦତୀତି ଚିତ୍ତକାଲୁସ୍ସିୟସ୍ସାଭାୱତୋ ଲୋହିତଂ ଅନାୱିଲଂ ହୋତି। ପରିସୁଦ୍ଧାନି ହୋନ୍ତି କାରଣସ୍ସ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱତୋ। ତାଲଫଲମୁଖସ୍ସ ୱିୟ ମୁଖସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ହୋତୀତି ମୁଖ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଆଦିମ୍ହି ପମୁତ୍ତପଦେନ ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଏୱଞ୍ହି ତସ୍ସ ପମୁତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି ତାଲଫଲମୁଖସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପଦାସଦିସତ୍ତା। ତିଭୂମକୋ ଏୱ ତେଭୂମକୋ।

ଅତୀତଂ ନାନୁସୋଚନ୍ତି ଅତୀତଂ ପଚ୍ଚୟଲାଭଂ ଲକ୍ଖଣଂ କତ୍ୱା ନ ସୋଚନ୍ତି ନ ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତି। ଜପ୍ପନତଣ୍ହାୟ ୱସେନ ନ ପରିକପ୍ପନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନ ପତ୍ଥେନ୍ତୀ’’ତି । ଯେନ କେନଚୀତି ଇତରୀତରେନ। ତଙ୍ଖଣେ ଲଦ୍ଧେନାତି ସନ୍ନିଧିକାରପରିଭୋଗାଭାୱମାହ। ତିୱିଧେନପି କାରଣେନାତି ତିପ୍ପକାରେନ ହେତୁନା, ତିଲକ୍ଖଣସନ୍ତୋସନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିନାସନ୍ତି ୱିନାସନହେତୁଂ। ୱିନସ୍ସନ୍ତି ଏତେହୀତି ୱିନାସୋ, ଲୋଭଦୋସା ତଦେକଟ୍ଠା ଚ ପାପଧମ୍ମା । ଅରୂପକାୟସ୍ସ ୱିୟ ରୂପକାୟସ୍ସପି ୱିସେସତୋ ସୁକ୍ଖଭାୱକାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଏତେନ କାରଣଦ୍ୱୟେନା’’ତି। ଲୁତୋତି ଲୂନୋ।

ଅରଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନଳୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନନ୍ଦନୱଗ୍ଗୋ

୧। ନନ୍ଦନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧। “ତତ୍ର ଭଗୱା”ତି ୱୁତ୍ତେ ନ ତଥା ବ୍ଯଞ୍ଜନାନଂ ସିଲିଟ୍ଠତା, ଯଥା “ତତ୍ର ଖୋ ଭଗୱା”ତି ୱୁତ୍ତେତି ଆହ “ବ୍ଯଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାୱସେନା”ତି। ପରିସଜେଟ୍ଠକେତି ପରିସାଯ ଜେଟ୍ଠକେ, ଯେ ତସ୍ସା ଦେସନାଯ ୱିସେସତୋ ଭାଜନଭୂତା। ପରିସଜେଟ୍ଠକେ ଭିକ୍ଖୂତି ଚତୁପରିସଜେଟ୍ଠକେ ଭିକ୍ଖୂ। ଚତୁନ୍ନଂ ହି ପରିସାନଂ ଜେଟ୍ଠା ଭିକ୍ଖୁପରିସା ପଠମୁପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ଆମନ୍ତେସୀତି ସମ୍ବୋଧେସି, ସମ୍ବୋଧନଞ୍ଚ ଞାପନନ୍ତି ଆହ “ଞାପେସୀ”ତି। ଭଦନ୍ତେତି ଗରୁଗାରୱସପ୍ପତିସ୍ସୱଚନମେତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଭଦନ୍ତେତି ଭଦ୍ଦଂ ତୱ ହୋତୁ ଅତ୍ତନୋ ନିଟ୍ଠାନପରିଯୋସାନତ୍ତା ପରେସଞ୍ଚ ସନ୍ତତାୱହତ୍ତା। ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଚସ୍ସୋସୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଭଗୱତୋତି ସାମିୱଚନଂ ଆମନ୍ତନମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧିଅତ୍ଥପଦଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ “ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ପତିଅସ୍ସୋସୁ”ନ୍ତି। ଭଗୱତୋତି ପନ ଇଦଂ ପତିସ୍ସୱନସମ୍ବନ୍ଧେନ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ ଯଥା “ଦେୱଦତ୍ତସ୍ସ ପଟିସ୍ସୁଣାତୀ”ତି। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ନିଦାନୱଗ୍ଗସ୍ସ ଆଦିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ଆଗମିସ୍ସତି।

ତାୱତିଂସକାଯୋତି ତାୱତିଂସସଞ୍ଞିତୋ ଦେୱନିକାଯୋ। ଦୁତିଯଦେୱଲୋକୋତି ଛସୁ କାମଲୋକେସୁ ଦୁତିଯୋ ଦେୱଲୋକୋ। ତେତ୍ତିଂସ ଜନା ସହପୁଞ୍ଞକାରିନୋ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତଂସହଚରିତଟ୍ଠାନଂ ତାୱତିଂସଂ, ତନ୍ନିୱାସିନୋପି ତାୱତିଂସନାମକା ସହଚରଣଞ୍ଞାଯେନାତି ଆହ “ମଘେନ ମାଣୱେନା”ତିଆଦି। ଅଯଂ ପନ କେଚିୱାଦୋ ବ୍ଯାପନ୍ନୋ ହୋତୀତି ତଂ ଅରୋଚେନ୍ତେନ “ୱଦନ୍ତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ବ୍ଯାପନ୍ନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଯସ୍ମା ପନା”ତିଆଦିମାହ। ତଥା ହି ୱକ୍ଖତି “ଏୱଂ ହି ନିଦ୍ଦୋସଂ ପଦଂ ହୋତୀ”ତି। ନାମପଣ୍ଣତ୍ତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥନିରପେକ୍ଖତ୍ତା ନିରୁଢହସମଞ୍ଞା ଏୱ।

ତଂ ୱନନ୍ତି ତଂ ଉପୱନଂ। ପୱିଟ୍ଠେ ପୱିଟ୍ଠେ ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତେପି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ନନ୍ଦଯତି, ପଗେୱ ଅଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତେତି ଦସ୍ସେତୁଂ “ପଞ୍ଚସୁ ହୀ”ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପୱେସିତାନନ୍ତି ପକୋଟ୍ଠୱାରେନ ପୱେସିତାନମ୍ପୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚୱନକାଲେଯେୱ ଥୋକଂ ଦିସ୍ସମାନୱିକାରା ହୁତ୍ୱା ଚୱନ୍ତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ “ହିମପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ୱିଲୀଯନ୍ତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ପନ ଅଦିସ୍ସମାନୱିକାରା ସହସା ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ “ଦୀପସିଖା ୱିଯ ୱିଜ୍ଝାଯନ୍ତୀ”ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ନନ୍ଦଯତି ପକତିଯା ସୋମନସ୍ସିତଂ ଦୋମନସ୍ସିତଞ୍ଚ। ନନ୍ଦନେତି ଏୱଂଅନ୍ୱତ୍ଥନାମକେ ଉଯ୍ଯାନେ। ପରିୱୁତାତି “ଦେୱତା”ତି ୱଚନଂ ଉପାଦାଯ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱପୁତ୍ତୋ ହି ସୋ।

ଦିବ୍ବେ ଭୱତ୍ତା ଦିବ୍ବାତି ଆହ “ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତେହୀ”ତି। କାମେତବ୍ବତାଯ କାମବନ୍ଧନେହି, ତଥା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଂକିଣ୍ଣସଭାୱତାଯ କାମକୋଟ୍ଠାସେହି। ଉପେତାତି ଉପଗତା ସମନ୍ନାଗତା। ପରିଚାରଯମାନାତି ପରିରମମାନା। ଇଦଞ୍ହି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା “କାମଗୁଣେହୀ”ତି କତ୍ତରି କରଣୱଚନଂ, ପୁରିମାନି ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସହଯୋଗେ। ରମମାନା ଚରନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ “ରମମାନା”ତି। ପରିଚାରଯମାନାତି ୱା ପରିତୋ ସମନ୍ତତୋ ଚାରଯମାନାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ “ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ସଞ୍ଚାରଯମାନା”ତି। ପଠମନଯେ ହି ଅନୁଭୱନତ୍ଥୋ ପରିଚରଣସଦ୍ଦୋ, ଦୁତିଯନଯେ ପରିୱତ୍ତନତ୍ଥୋ। ସୋ ପନାତି “ତାଯଂ ୱେଲାଯ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତକାଲୋ। ଅଧୁନାତି ସମ୍ପତି। ସୋ ୱିଚରୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। କାମଗୁଣେହୀତି ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନଂ। ୱୁତୋତି ଯଥା ତଂ ନ ଞାଯତି, ଏୱଂ ପିହିତଚିତ୍ତୋ। ନିୱୁତୋ ପରିଯୋନଦ୍ଧୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ତେନାହ “ଲୋକାଭିଭୂତୋ”ତି। ଆସଭିନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ “ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସା”ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧; ମ। ନି। ୩।୨୦୭) ଭାସନ୍ତୋ ବୋଧିସତ୍ତୋ ୱିଯ।

କେୱଲଂ ଦସ୍ସନଂ କିମତ୍ଥିଯନ୍ତି ଆହ – “ଯେ…ପେ… ୱସେନା”ତି, ତସ୍ମିଂ ନନ୍ଦନୱନେ ଅୱଟ୍ଠିତକାମଭାଗାନୁଭୱନୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନରଦେୱାନନ୍ତି ପୁରିସଭୂତଦେୱତାନଂ। ତେନାହ “ଦେୱପୁରିସାନ”ନ୍ତି। ଅପ୍ପକଂ ଅଧିକଂ ଊନଂ ୱା ଗଣନୂପଗଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି “ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦସନ୍ନ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। “ତେତ୍ତିଂସାନ”ନ୍ତି ହି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଅଯଂ ରୁଢହୀ। ପରିୱାରସଙ୍ଖାତେନ, ନ କିତ୍ତିସଙ୍ଖାତେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସୀଲାଚାରାଦିଗୁଣନେମିତ୍ତିକା ହି କିତ୍ତି। “ତାୱତିଂସା ଦେୱା ଦୀଘାଯୁକା ୱଣ୍ଣୱନ୍ତୋ ସୁଖବହୁଲା”ତି ଏୱମାଦିୱଚନେନ ଯସେ ଇଚ୍ଛିତେ ଅୱିସେସେତ୍ୱାୱ “ଯସେନ ସମ୍ପନ୍ନାନ”ନ୍ତି ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ।

ଅରିଯସାୱିକାତି ସୋତାପନ୍ନା। “ସକଦାଗାମିନୀ”ତି କେଚି। ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱେଚେତ୍ୱାତି ଯଥା ତ୍ୱଂ ଅନ୍ଧବାଲେ ମଞ୍ଞସି, ଧମ୍ମସଭାୱୋ ଏୱଂ ନ ହୋତୀତି ତସ୍ସା ଦେୱତାଯ ଅଧିପ୍ପାଯଂ ୱିପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଏକନ୍ତତୋ ସୁଖଂ ନାମ ନିବ୍ବାନମେୱ। କାମା ହି ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମାତି ଇମିନା ଅଧିପ୍ପାଯେନ ତସ୍ସା ଅଧିପ୍ପାଯଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। କାମଂ ଚତୁବ୍ଭୂମକାପି ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା ଏୱ, ତେ ପନ ସମ୍ମସନୂପଗା ନ ହୋନ୍ତୀତି ତେଭୂମକଗ୍ଗହଣଂ ସମ୍ମସନଯୋଗ୍ଗେନ। ହୁତ୍ୱାତି ପୁବ୍ବେ ଅୱିଜ୍ଜମାନା ପଚ୍ଚଯସମୱାଯେନ ଭୱିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଏତେନ ନେସଂ ଭାୱଭାଗୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଅଭାୱତ୍ଥେନାତି ସରସନିରୋଧଭୂତେନ ୱିଦ୍ଧଂସନଭାୱେନ।

ଅନିଚ୍ଚା ଅଦ୍ଧୁୱା, ତତୋ ଏୱ ‘‘ମୟ୍ହଂ ଇମେ ସୁଖା’’ତି ୱା ନ ଇଚ୍ଚାତି ଅନିଚ୍ଚା। ଉପ୍ପାଦୱଯସଭାୱାତି ଖଣେ ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱା। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପ…ପେ… ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ପୁରିମସ୍ସ ୱା ପଚ୍ଛିମଂ କାରଣୱେୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ୱା’’ତିଆଦି। ତଦନନ୍ତରାତି ତେସଂ ଉପ୍ପାଦୱଯାନଂ ଅନ୍ତରେ। ୱେମଜ୍ଝଟ୍ଠାନନ୍ତି ଠିତିକ୍ଖଣଂ ୱଦତି। ଯେ ପନ ‘‘ସଙ୍ଖାରାନଂ ଠିତି ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି, ତେସଂ ତଂ ମିଚ୍ଛା। ଯଥା ହି ତସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୱତ୍ଥାଯ ଭିନ୍ନା ଭଙ୍ଗାୱତ୍ଥା ଇଚ୍ଛିତା, ଅଞ୍ଞଥା ଅଞ୍ଞଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଞ୍ଞଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ଆପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଭଙ୍ଗାଭିମୁଖାୱତ୍ଥା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା, ସାୱ ଠିତିକ୍ଖଣୋ। ନ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଭିଜ୍ଜତୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁନ୍ତି। ୱୂପସମସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ୱୂପସମସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ସୁଖଂ, ନ ତଯା ଅଧିପ୍ପେତା କାମାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନନ୍ଦନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ନନ୍ଦତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨।ନନ୍ଦତୀତି ଏତ୍ଥ ନନ୍ଦନଂ ସପ୍ପୀତିକକାମତଣ୍ହାକିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ – ‘‘ତୁସ୍ସତୀ’’ତି, ତସ୍ମା କାମପରିତୋସେନ ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁତ୍ତିମାତି ପୁତ୍ତୱା। ପହୂତେ ଚାଯଂ ମା-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ବହୁପୁତ୍ତୋ’’ତି। ବହୁପୁତ୍ତତାଗହଣେନ ଇଦଂ ପଯୋଜନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ପୂରେନ୍ତୀତି ପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଧଞ୍ଞସ୍ସାତି ସାମିୱଚନଂ। ଇତି ଆହାତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯାହ, ଏୱଂଅଧିପ୍ପାଯୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୋସାମିକୋତି ଗୋମା। ଇଧାପି ପହୂତେ ମା-ସଦ୍ଦୋ। ଗୋରସସମ୍ପତ୍ତିନ୍ତି ଗୋରସେହି ନିପ୍ଫଜ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଂ। ଉପଧୀତି ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନଂ। ହୀତି ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ନନ୍ଦଯନ୍ତି ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ଜନଯନ୍ତୀତି ନନ୍ଦନା। କାମଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ କାମା ‘‘ଉପଧୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି, ତସ୍ସା ପନ ଦେୱତାଯ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନାହ ‘‘ସୁଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ’’ତି। କିଲେସୱତ୍ଥୁହେତୁକତ୍ତା ସେସପଦଦ୍ୱଯସ୍ସ କିଞ୍ଚାପି ସବ୍ବଂ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ କିଲେସହେତୁକଂ, ୱିସେସତୋ ପନ ପାପଧମ୍ମା ଅପାଯୂପପତ୍ତିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ଆହ – ‘‘କିଲେସାପି ଅପାଯଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ’’ତି। ଉପସଂହରମାନାତି ଉପନେନ୍ତା ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା। ମନୁସ୍ସଜାତିକୋପି ଦୁଲ୍ଲଭଘାସଚ୍ଛାଦନତାଯ ଦୁକ୍ଖବହୁଲୋ ପେତୋ ୱିଯାତି ମନୁସ୍ସପେତୋ। ମନୁସ୍ସଜାତିକୋପି ୱୁତ୍ତରୂପୋ ଅନତ୍ଥପାତିତୋ ପରେହି ହିଂସିତୋ ସମାନୋ ନେରଯିକୋ ୱିଯାତି ମନୁସ୍ସନେରଯିକୋ।

ଫଲେନ ରୁକ୍ଖତୋ ଫଲଂ ପାତେନ୍ତୋ ୱିଯ। ତଥେୱ ନୱହାକାରେହୀତି ଯଥା ତୀସୁ କାଲେସୁ ନାସମରଣଭେଦନୱସେନ ପୁତ୍ତିମା ପୁତ୍ତନିମିତ୍ତଂ, ତଥେୱ ଗୋମା ଗୋନିମିତ୍ତଂ ସୋଚତି ନୱପ୍ପକାରେହି। ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣୋପଧୀପି ନରଂ ସୋଚେନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ତସ୍ସାତି ଯୋ ଉତ୍ତରି ଅନୁଗିଜ୍ଝତି ତସ୍ସ। କାମଯାନସ୍ସାତି ଜାତକାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ। ଜନ୍ତୁନୋତି ସତ୍ତସ୍ସ। ପରିହାଯନ୍ତି ଚେ ୱିନସ୍ସନ୍ତି ଚେ। ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱାତି ସଲ୍ଲେନ ୱିଦ୍ଧୋ ୱିଯ। ରୁପ୍ପତୀତି ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତି, ସୋଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନରସ୍ସ ସୋଚନା ସୋକଘଟ୍ଟନପଚ୍ଚଯୋ। ଉପଧଯୋ ନତ୍ଥୀତି କାମଂ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରୂପଧଯୋ ତାୱ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନତ୍ଥେୱ ମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ନିରୋଧିତତ୍ତା, ଖନ୍ଧୂପଧଯୋ ପନ କଥନ୍ତି? ତେପି ତସ୍ସ ସୌପାଦିସେସକାଲେପି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତା ନ ସନ୍ତେୱ, ଅଯଞ୍ଚ ଅନୁପାଦିସେସକାଲେ। ତେନାହ ‘‘ସୋ ନିରୁପଧି ମହାଖୀଣାସୱୋ’’ତି।

ନନ୍ଦତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନତ୍ଥିପୁତ୍ତସମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩। ପୁତ୍ତପେମଂ ପୁତ୍ତଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନାତି ଆହ ‘‘ପୁତ୍ତପେମସମ’’ନ୍ତି। ଗୋସମିତନ୍ତି ଗୋହି ସମଂ କତଂ। ତେନାହ ‘‘ଗୋହି ସମ’’ନ୍ତି। ସୂରିଯସ୍ସ ସମାତି ସୂରିଯସମା। ଅୱଯୱସମ୍ବନ୍ଧେ ଚେତଂ ସାମିୱଚନଂ। ଅୱଯୱୋ ଚେତ୍ଥ ଆଭା ଏୱାତି ୱିଞ୍ଞାଯତି ‘‘ଅନନ୍ତରଂ ଆଭା’’ତି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ସୂରିଯାଭାଯ ସମା’’ତିଆଦି। ମହୋଘଭାୱେନ ସରନ୍ତି ସୱନ୍ତୀତି ସରା, ମହନ୍ତା ଜଲାସଯା। ସବ୍ବେ ତେ ସମୁଦ୍ଦପରମା ୱେରିମଜ୍ଜନେହି ଅଦିଟ୍ଠପରତୀରତ୍ତା ତସ୍ସ।

ନତ୍ଥି ଅତ୍ତସମଂ ପେମନ୍ତି ଗାଥାଯ ପଠମଗାଥାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତପେମେନ ସମଂ ପେମଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ। ଅନୁଦକକନ୍ତାରେ ଘମ୍ମସନ୍ତାପଂ ଅସହନ୍ତିଯା ଅଙ୍କେ ଠପିତପୁତ୍ତକଂ କନ୍ଦନ୍ତଂ ଭୂମିଯଂ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପରି ଠତ୍ୱା ମଟ୍ଠେହିୱତ୍ଥୁନା ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତେନାହ – ‘‘ମାତାପିତାଦଯୋ ହି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାପି ପୁତ୍ତଧୀତାଦଯୋ’’ତି। ତଥା ଚାହ –

‘‘ସବ୍ବା ଦିସା ଅନୁପରିଗମ୍ମ ଚେତସା,

ନେଓଞ୍ଛଗା ପିଯତରମତ୍ତନା କ୍ୱଚି;

ଏଓଂ ପିଯୋ ପୁଥୁ ଅତ୍ତା ପରେସଂ,

ତସ୍ମା ନ ହିଂସେ ପରମତ୍ତକାମୋ’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୧୯; ଉଦା। ୪୧; ନେତ୍ତି। ୧୧୩);

ଧଞ୍ଞେନ ସମଂ ଧନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଯସ୍ମା ତପ୍ପଟିବଦ୍ଧା ଆହାରୂପଜୀଓୀନଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀଓିତଓୁତ୍ତି। ତଥାରୂପେ କାଲେତି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକାଲେ। ଏକଦେସଂଯେଓ ଓଭାସନ୍ତୀତି ଏକସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚତୂସୁ ମହାଦୀପେସୁ ଓଭାସଂ ଫରିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତ୍ତା ସୂରିଯସ୍ସପି, ପଗେଓ ଇତରେସଂ। ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଉଦଯଙ୍କଯସ୍ସ ଞାଣାନୁଭାଓେନ ସକଲଜାତିଖେତ୍ତଂ ଏକାଲୋକଂ ଅହୋସୀତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଞା…ପେ… ସକ୍କୋତୀ’’ତି। ତମଂ ଓିଧମତୀତି ପୁଙ୍କେନିଓାସଞାଣାଦଯୋ ପଞ୍ଞା ଯତ୍ଥ ପଓତ୍ତନ୍ତି, ତମନଓସେସଂ ବ୍ଯାପେତ୍ୱା ଏକପ୍ପହାରେନ ପଓତ୍ତନତୋ। ‘‘ଓୁଟ୍ଠିଯା ପନ ପଓତ୍ତମାନାଯ ଯାଓ ଆଭସ୍ସରଭଓନା’’ତି ପଠୁରଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ।

ନତ୍ଥିପୁତ୍ତସମସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଖତ୍ତିଯସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୪। ଖେତ୍ତତୋ ଓିଓାଦା ସତ୍ତେ ତାଯତୀତି ଖତ୍ତିଯୋ। ଓଦତି ଦେଓତା ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯଓସେନ। ଦ୍ୱିପଦାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଚତୁପ୍ପଦଭରିଯପୁତ୍ତା ଗହିତା। ବୁଦ୍ଧାଦଯୋତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆଜାନୀଯସୁସ୍ସୂସଭରିଯସ୍ସଓପୁତ୍ତା। ଦ୍ୱିପଦାନଂ ସେଟ୍ଠୋତି ଏତ୍ଥ ଦ୍ୱିପଦାନଂ ଏଓ ସେଟ୍ଠୋତି ନାଯଂ ନିଯମୋ ଇଚ୍ଛିତୋ, ସେଟ୍ଠୋ ଏଓାତି ପନ ଇଚ୍ଛିତୋ, ତସ୍ମା ସମ୍ଭୂଦ୍ଧୋ ଦ୍ୱିପଦେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ତତ୍ଥ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସେଟ୍ଠୋ ଏଓ ସଙ୍କେସମ୍ପି ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ ଅଭାଓତୋତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ପନେସା’’ତିଆଦି। କାରଣାକାରଣଂ ଆଜାନାତୀତି ଆଜାନୀଯୋ। ଗଣ୍ଠିପେଥାତି ଯଥା ଉଦକୋ ନ ତେମିସ୍ସତି, ଏଓଂ ଓାଳ୍ହଂ ଗଣ୍ଠିପେଥ। ‘‘ଅସୁସ୍ସୂସା’’ତି କେଚି ପଠନ୍ତି। ଆସୁଣମାନୋତି ସପ୍ପଟିସ୍ସଓୋ ହୁତ୍ୱା ଓଚନସମ୍ପଟିଚ୍ଛକୋ।

ଖତ୍ତିଯସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସଣମାନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୫।ଠିତେ ମଜ୍ଝନ୍ତିକେତି ପୁଙ୍କଣ୍ହଂ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ଅପରଣ୍ହଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା ଠିତମଜ୍ଝନ୍ହେ। ସନ୍ନିସୀଓେସୂତି ପରିସ୍ସମଓିନୋଦନତ୍ଥଂ ସଙ୍କସୋ ସନ୍ନିସୀଦନ୍ତେସୁ। ଦ-କାରସ୍ସ ହି ଓ-କାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନାହ ‘‘ସନ୍ନିସିନ୍ନେସୁ ଓିସ୍ସମମାନେସୂ’’ତି। ସଙ୍କସତ୍ତାନନ୍ତି ସଙ୍କେସଞ୍ଚ ଆହାରୂପଜୀଓିତସତ୍ତାନଂ ଘମ୍ମତାପନେ ସନ୍ତତ୍ତକାଯାନଂ ଇରିଯାପଥଦୁଙ୍କଲ୍ଯକାଲୋତି ଠାନାଦିଇରିଯାପଥସ୍ସ ଅସମତ୍ଥକାଲୋ। ସଣତି ଓିଯାତି ସଦ୍ଦଂ କରୋତି ଓିଯ, ଯଥା ତଂ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ମହାଓନଂ ଓକ୍ଖମାନନଯେନ। ତେନାହ ‘‘ତପ୍ପଟିଭାଗଂ ନାମେତ’’ନ୍ତି ଛିଦ୍ଦଓେଣୁପଙ୍କାନନ୍ତି ରନ୍ଧଜାତକୀଚକମହାଓେଳୁପଙ୍କାନଂ। ଦୁତିଯକଂ ସହାଯଂ ଅଲଭନ୍ତୀ ଅନଭିରତିପରିତସ୍ସନାଯ ଏଓମାହ। ଅନପ୍ପକଂ ସୁଖନ୍ତି ଓିପୁଲଂ ଉଳାରଂ ଓିଓେକସୁଖଂ।

ଏକଓିହାରତାଯ ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପଓିଟ୍ଠସ୍ସ। ତେନ କାଯଓିଓେକଂ ଦସ୍ସେତି। ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦୀହି ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦିପ୍ପହାନେନ ସନ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। ତେନ ଚିତ୍ତଓିଓେକଂ ଦସ୍ସେତି। ସଂସାରେ ଭଯଂ ଇକ୍ଖନତୋ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଉଭଯଓିଓେକସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ, ତତୋ ଏଓ ଉତ୍ତରିଂ ମନୁସ୍ସଧମ୍ମତୋ ରତିଂ ଲାଭିନୋ। ଅମାନୁସୀ ରତୀତି ଭାଓନାରତି। ପୁରତୋତି ପୁରିମଭାଗେ। ପଚ୍ଛତୋତି ପଚ୍ଛିମଭାଗେ। ଅପରୋତି ଅଞ୍ଞୋ। ପୁରତୋତି ଓା ଅନାଗତେ, ଅନାଗତଂ ଆରବ୍ଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛତୋତି ଅତୀତେ ଅତୀତଂ ଆରବ୍ଭ ପଟିପତ୍ତିଯା ଓିବାଧନତୋ। ପରୋତି କୋଧୋ ଚିତ୍ତପଟିଦୁସ୍ସନତାଯ। ନ ପରୋତି ଅପରୋ, ଲୋଭୋ, ସୋ ଚେ ନ ଓିଜ୍ଜତି। ଏତେନ ଅନାଗତପ୍ପଜପ୍ପନାଯ ଅତୀତାନୁସୋଚନାଯ ଚ ଅଭାଓଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତୀଓ ଫାସୁ ଭଓତୀତି ନୀଓରଣଜେଟ୍ଠକସ୍ସ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଓିଗମେନ ଓିକ୍ଖମ୍ଭିତନୀଓରଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଓସେନ ଅତିଓିଯ ଫାସୁଓିହାରୋ ହୋତି। ଏକସ୍ସ ଓସତୋ ଓନେତି ତଣ୍ହାଦୁତିଯିକାଭାଓେନ ଏକସ୍ସ ଅରଞ୍ଞେ ଓିଓେକଓାସଂ ଓସତୋ। ସେସଂ ତାଦିସମେଓାତି ସେସମେତ୍ଥ ଯଂ ଓତ୍ତଙ୍କଂ, ତଂ ପଠମଗାଥାଯଂ ଓୁତ୍ତସଦିସମେଓ।

ସଣମାନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ନିଦ୍ଦାତନ୍ଦୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬। ପଚ୍ଛିମେ ମାସେ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ପିଣ୍ଡପାତପ୍ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଚତୁଗ୍ଗୁଣଂ ସଙ୍ଘାଟିଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ଏୱଙ୍ଗ ପାଠଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା "ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମିତା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। କିରିଯାମଯଚିତ୍ତେହି ଅୱୋମିସ୍ସୋ ଭୱଙ୍ଗସୋତୋ ଅବ୍ୟାକତନିଦ୍ଦା। ସା ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା, ତସ୍ସା ପୁବ୍ବଭାଗାପରଭାଗେସୁ...ପେ... ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଇଧାଧିପ୍ପେତା ନିଦ୍ଦା, ସା ଅଖୀଣାସୱାନଂ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଅନିଯତକାଲା, ତଦ୍ଧିଧୁରନିଯତସବ୍ଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଅତିଚ୍ଛାତ...ପେ... ଆଗନ୍ତୁକଂ ଆଲସିଯ"ନ୍ତି ଆହ। କାଯାଲସିଯପଚ୍ଚଯା ୱୀରିଯସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତା ଚତ୍ତାରୋ ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧା ତନ୍ଦୀ ନାମ। ତନ୍ଦୀତି ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ତନ୍ଦିଯନାତି ଆକାରନିଂଦ୍ଦେସୋ। ତନ୍ଦୀମନତାତି ତନ୍ଦୀଭୂତଚିତ୍ତତା। ଆଲସ୍ସନ୍ତି ଅଲସଭାୱାହରଣଂ। ଆଲସ୍ସାଯିତତ୍ତନ୍ତି ଅଲସଭାୱପ୍ପତ୍ତି। କାଯୱିଜମ୍ଭନାତି କାଯସ୍ସ ୱିନାମନା। ଅକୁସଲପକ୍ଖା ଉକ୍କଣ୍ଠିତତାତି ଅକୁସଲପକ୍ଖିଯା ଅନଭିରତି। ଭତ୍ତକିଲମଥୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ଭତ୍ତୱତ୍ଥୁକସ୍ସ ଆହାରସ୍ସ ୱସେନ ସରୀରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଖେଦୋ। ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋତି ପଞ୍ଞାଯ ଦୁବ୍ବଲୀକରଣେନ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ। ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅସମାହିତତ୍ତା ନିୱାରିତପାତୁଭାୱୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଜୋତନଂ ନାମ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମେୱାତି ଆହ "ନ ଜୋତତି, ନ ପାତୁଭୱତୀତି ଅତ୍ଥୋ"ତି। ନ ହି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଜୋତିଅଜୋତିନାମୋ ପୱତ୍ତତି।

ମଗ୍ଗସହଜାତୱୀରିଯେନାତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସହଜାତୱୀରିଯେନ। ମିସ୍ସକମଗ୍ଗୋ ହି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ନୀହରିତ୍ୱାତି ନୀହରଣହେତୁ। ହେତୁଅତ୍ଥୋ ହି ଅଯଂ ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋ "ପଞ୍ଞାଯ ଚସ୍ସ ଦିସ୍ୱା"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୭୧) ୱିଯ। ତେନ "ମଗ୍ଗୋ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ"ତି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। "ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ"ତି କେଚି ପଠନ୍ତି।

ନିଦ୍ଦାତନ୍ଦୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଦୁକ୍କରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭। ଦୁକ୍ଖଂ ତିତିକ୍ଖନ୍ତି ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖଂ। ତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମଂ ଦୁସ୍ସହନଂ ଆରମ୍ଭୱସେନ ଦୁକ୍କରଂ, ଅନୁଯୁଞ୍ଜନୱସେନ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖନ୍ତି। ଅବ୍ୟତ୍ତେନାତି ସାମଞ୍ଞସ୍ସ ଉପକାରାନୁପକାରେ ଧମ୍ମେ ଜାନନସମତ୍ଥାଯ ୱେଯ୍ୟତ୍ତିଯସଙ୍ଖାତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱତୋ ନ ବ୍ୟତ୍ତେନ। ତେନାହ "ବାଲେନା"ତି। ଯସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ସତି ସମଣୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ସାମଞ୍ଞନ୍ତି ଆହ "ସମଣଧମ୍ମୋ"ତି। ଇମିନାତି "ଦୁକ୍କରଂ ଦୁତ୍ତିତିକ୍ଖଞ୍ଚ, ଅବ୍ୟତ୍ତେନ ଚ ସାମଞ୍ଞ"ନ୍ତି ଇମିନା ଗାଥଦ୍ଧେନ ଇଦଂ ଦସ୍ସେତୀତି ଇଦଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଭିଦନ୍ତନ୍ତି ଅଭିଭୱନଦନ୍ତଂ, ଉପରିଦନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ଇତରଂ ମୁସଲଂ ୱିଯ ଉଦୁକ୍ଖଲଂ ୱିସେସତୋ କସ୍ସଚି ଖାଦନକାଲେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ୱତ୍ତତି। ଆଧାଯାତି ନିପ୍ପୀଳନୱସେନେୱ ଠପେତ୍ୱା। ତାଲୁଂ ଆହଚ୍ଚାତି ତାଲୁପଦେସମାହନିତ୍ୱା ୱିଯ। ଚେତସାତି କୁସଲଚିତ୍ତେନ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତଂ। ଅଭିନିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ଯଥା ଅତିସମୁଦାଚାରୋ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିବାଧନୱସେନ ନିଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଆପାଣକୋଟିକନ୍ତି ପାଣକୋଟିପରିଯୋସାନଂ, ପରିଜୀୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ବାଧେତୀତି ସମ୍ବାଧୋ, ଅନ୍ତରାଯିକୋ। ବହୂ ପରିସ୍ସଯାତି ଅଯୋନିସୋ କାମୱିତକ୍କାଦିୱସେନ।

ପଜ୍ଜତି ଚିତ୍ତମେତ୍ଥାତି ପଦଂ, ଆରମ୍ମଣଂ। ଇରିଯାପଥଂ ଏୱ ପଦଂ ଇରିଯାପଥପଦଂ।

ଗୀୱା ଚତ୍ତାରୋ ପାଦାତି ଗୀୱପଞ୍ଚମାନି। ସମୋଦହନ୍ତି ୱା ସମୋଧାନହେତୂତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ – "ସମୋଦହିତ୍ୱା ୱା"ତି, ସମ୍ମା ଓଧାଯ ଅନ୍ତୋ ପୱେସେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସକେ ଆରମ୍ମଣକପାଲେତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱଦତି। ସମୋଦହନ୍ତି ସମୋଦହନ୍ତୋ। ଅନିସ୍ସିତୋତି ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ କଞ୍ଚିପି ଧମ୍ମଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠାଭିନିୱେସୱସେନ ଅନିସ୍ସିତୋ। ଅୱିହିଂସମାନୋ ୱିହିଂସାନିମିତ୍ତାନଂ ପଜହନେନ। ଉଲ୍ଲୁମ୍ପନସଭାୱସଣ୍ଠିତେନାତି ସୀଲବ୍ୟସନତୋ ଉଦ୍ଧରଣରୂପେ ସଣ୍ଠିତେନ, କରୁଣାଯୁତ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "କାରୁଞ୍ଞତଂ ପଟିଚ୍ଚା"ତି।

ଦୁକ୍କରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ହିରୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮।ନିସେଧେତୀତି ନିୱାରେତି ପୱତ୍ତିତୁଂ ନ ଦେତି। ପୁଚ୍ଛତି ଦେୱତା। ଅପହରନ୍ତୋତି ଅପନେନ୍ତୋ, ଯଥା ସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଦଂ ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୁ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ପରିହରନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ବୁଜ୍ଝତି ସାରଥିୱିଧଂ। ଅତ୍ତନି ନିପାତଂ ନ ଦେତି, ଆଜାନୀଯୋ ହି ଯୁତ୍ତଂ ପଜାନାତି। ଅଭୂତେନ ଅଭୂତକ୍କୋସେନ

ପରିମୁତ୍ତୋ ନାମ ନତ୍ଥି ବାଲାନଞ୍ଚ ଜନାନଂ ପରାପୱାଦେ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତଭାୱତୋ। ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘ନିନ୍ଦନ୍ତି ତୁଣ୍ହିମାସୀନଂ, ନିନ୍ଦନ୍ତି ବହୁଭାଣିନଂ;

ମିତଭାଣିମ୍ପି ନିନ୍ଦନ୍ତି, ନତ୍ଥି ଲୋକେ ଅନିନ୍ଦିତୋ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨୨୭);

ତନୁଯାତି ୱା କତିପଯା। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପକା’’ତି। ସଦା ସତାତି ହିରିନିସେଧଭାୱେ କାରଣୱଚନଂ। ପସ୍ସୁଯ୍ୟାତି ପତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା। ୱାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ, ଅସଙ୍ଖତଧାତୁ।

ହିରୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୁଟିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯।ଅନ୍ତୋତି କୁଚ୍ଛିଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ୱସନଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ୱସନଭାୱେନ। କୁଲପୱେଣିନ୍ତି କୁଲାଚାରଂ କୁଲତନ୍ତିଂ। ସନ୍ତାନକଟ୍ଠେନାତି କୁଲସନ୍ତତିଯା ବନ୍ଧନଭାୱେନ । ଏୱଂ ସବ୍ବପଦେହି ପୁଚ୍ଛିତତ୍ଥସ୍ସ ଅନୁଜାନନୱସେନ ‘‘ଏକଂସୱଚନେ ନିପାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆପାଦିକା ପୋସିକା ମାତୁଚ୍ଛା ମହାପଜାପତି ମାତା ଏୱାତି କତ୍ୱା ‘‘ପହାଯ ପବ୍ବଜିତତ୍ତା’’ତି ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ପହାଯ ପବ୍ବଜିତତ୍ତା ନତ୍ଥୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁନ ମାତୁକୁଚ୍ଛିୱାସାଦୀନଂ ଅଭାୱୱଚନେନେୱ ୱଚ୍ଛମ୍ହି ବନ୍ଧନସ୍ସ ଅଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ନ ଗହିତୋ। ଅଯଂ କିର ଦେୱତା ଯଥା ପୁଥୁଜ୍ଜନା ବୁଦ୍ଧାନଂ ଗୁଣେ ନ ଜାନନ୍ତି, ଏୱଂ ନ ଜାନାତି, ତସ୍ମା ‘‘ମଯା ସନ୍ନାହଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା’’ତିଆଦିମାହ।

କୁଟିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସମିଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦। ତପନଭାୱେନ ତପନୋଦକତ୍ତା ତପୋଦାତି ତସ୍ସ ରହଦସ୍ସ ନାମଂ। ତେନାହ ‘‘ତତ୍ତୋଦକସ୍ସ ରହଦସ୍ସା’’ତି। ତତୋତି ନାଗଭୱନେ ଉଦକରହଦତୋ ତପୋଦା ନାମ ନଦୀ ସନ୍ଦତି। ସା ହି ନଦୀ ଭୂମିତଲଂ ଆରୋହତି। ‘‘ଏଦିସା ଜାତା’’ତି ୱଚନସେସୋ। ପେତଲୋକୋତି ଲୋହକୁମ୍ଭିନିରଯା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ୱଦନ୍ତି। ରହଦସ୍ସ ପନ ଆଦିତୋ ପବ୍ବତପାଦୱନନ୍ତରେସୁ ବହୂ ପେତା ୱିହରନ୍ତି, ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ପେତୱତ୍ଥୁପାଠଇଯାଲକ୍ଖଣସଂଯୁତ୍ତେନ ଚ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ଯତାଯନ୍ତି ଯତୋ ରହଦତୋ ଅଯଂ। ସାତୋଦକୋତି ମଧୁରୋଦକୋ। ସେତୋଦକୋତି ପରିସୁଦ୍ଧୋଦକୋ, ଅନାୱିଲୋଦକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତୋତି ତପୋଦାନଦିତୋ।

ସମିଦ୍ଧୋତି ଅୱଯୱାନଂ ସମ୍ପୁଣ୍ଣତାଯ ସଂସିଦ୍ଧିଯାୱ ସମ୍ମା ଇଦ୍ଧୋ। ତେନାହ ‘‘ଅଭିରୂପୋ’’ତିଆଦି। ପଧାନେ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଧମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ତଂ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୀତି ପଧାନିକୋ। ସେନାସନଂ ସୁଟ୍ଠୁପିତଦ୍ୱାରୱାତପାନଂ, ତେସଂ ପିଦହନେନ ଉତୁଂ ଗାହାପେତ୍ୱା।

ପୁବ୍ବାପଯମାନୋତି ନ୍ହାନତୋ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିଯ ୱୋଦକଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜମାନୋ ଗମେନ୍ତୋ। ଅୱତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ…ପେ… ନ ଓତରିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଦିସାପଲୋକନଂ ଯଥା ନ୍ହାଯନଟ୍ଠାନସ୍ସ ମନୁସ୍ସେହି ୱିୱିତ୍ତଭାୱଜାନନତ୍ଥଂ। ଖାଣୁଆଦିୱୱତ୍ଥାପନଂ ଚୀୱରାଦୀନଂ ଠପନତ୍ଥଂ ଉଦକସମୀପେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉକ୍କାସନଂ ଅମନୁସ୍ସାନଂ ଅପଗମନତ୍ଥଂ। ଅୱକୁଜ୍ଜଟ୍ଠାନଂ ତଙ୍ଖଣେପି ଉପରିମକାଯସ୍ସ ଉଜୁକଂ ଅୱିୱଟକରଣତ୍ଥଂ। ଚୀୱରପିଟ୍ଠେଯେୱ ଠପେତବ୍ବଂ ଯତ୍ଥ ୱା ତତ୍ଥ ୱା ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ଉଦକନ୍ତେତି ଉଦକସମୀପେ। ସିନ୍ନଟ୍ଠାନନ୍ତି ସେଦଗତପଦେସୋ। ପସାରେତବ୍ବଂ ତସ୍ସ ସୁକ୍ଖାପନତ୍ଥଂ। ସଂହରିତ୍ୱା ଠପନଂ ପୁନ ସୁଖେନ ଗହେତ୍ୱା ନିୱାସନତ୍ଥଂ। ନାଭିପ୍ପମାଣମତ୍ତଂଓତରଣଂ ତାୱତା ଉଦକପଟିଚ୍ଛାଦିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତତୋ। ୱୀଚିଂ ଅନୁଟ୍ଠାପେନ୍ତେନାତିଆଦି ସଂଯତକାରିତାଦସ୍ସନଂ। ନିୱାସନଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱାତି ଅନ୍ତରୱାସକଂ କଟିପ୍ପଦେସସ୍ସ ଯଥା ପରିତୋ ହୋତି, ଏୱଂ ଖିପିତ୍ୱା ପରିୱସିତ୍ୱା।

ସରୀରୱଣ୍ଣୋପି ୱିପ୍ପସୀଦି ସମ୍ମଦେୱ ଭାୱନାନୁସ୍ସତିମ୍ପି ୱିନ୍ଦନ୍ତସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସମନଂ ନିଗ୍ଗହେତୁନ୍ତି କିଲେସୱସଂ ଗତଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ। କାମୂପନୀତାତି କାମଂ ଉପଗତଚିତ୍ତା। ଅଥ ୱା କିଲେସକାମେନ ଥେରେ ଉପନୀତଚିତ୍ତା।

ଅପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅନନୁଭୋତ୍ୱା। ଅନୁଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଆପନ୍ନମେୱାତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେ’’ତି । ଭିକ୍ଖସୀତି ଯାଚସି। ତଞ୍ଚ

ଭିକ୍ଖାଚରିୟୱସେନାତି ଆହ ‘‘ପିଣ୍ଡାୟ ଚରସୀ’’ତି। କାମପରିଭୋଗଗରୁଗମନକାଲୋ ନାମ ୱିସେସତୋ ପଠମୟୋବ୍ବନାୱତ୍ଥାତି ଆହ ‘‘ଦହରୟୋବ୍ବନକାଲୋ’’ତି। ଓଭଗ୍ଗେନାତି ମଜ୍ଝେ ସଂଭଗ୍ଗକାୟେନ। ଜିଣ୍ଣକାଲେ ହି ସତ୍ତାନଂ କଟିୟଂ କାୟୋ ଓଭଗ୍ଗୋ ହୋତି।

ୱୋତି ନିପାତମତ୍ତଂ ‘‘ୟେ ହି ୱୋ ଅରିୟା’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ସତ୍ତାନନ୍ତି ସାମଞ୍ଞୱଚନଂ, ନ ମନୁସ୍ସାନଂ ଏୱ। ଦେହନିକ୍ଖେପନନ୍ତି କଠଏୱରଟ୍ଟପିତଟ୍ଠାନଂ। ନହି ଏତେସଂ ନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅନିମିତ୍ତା, ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଅୟଂ ଜୀୱତୀ’’ତିଆଦିନା ସଞ୍ଜାନନନିମିତ୍ତରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ନାୟରେତି ନ ଞାୟନ୍ତି। ଇତୋ ପରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରନ୍ତି ଅଞ୍ଞଂ କାଲଂ। ତେନ ଓରକାଲସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ପରମାୟୁନୋ ଓରକାଲେ ଏୱ ଚେତ୍ଥ ପରନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ ତତୋ ପରଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋତି କାଲୱସେନ ୱୱତ୍ଥାନାଭାୱତୋ। ୱୱତ୍ଥାନନ୍ତି ଚେତ୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନ ଅସଙ୍କରତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ, ନିଚ୍ଛୟୋ ୱା। ଅବ୍ବୁଦପେସୀତିଆଦୀସୁ ଅବ୍ବୁଦକାଲୋ ପେସିକାଲୋତିଆଦିନା କାଲ-ସଦ୍ଦୋ ପଚ୍ଚେକଂ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। କାଲୋତି ଇଧ ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିୱେଲା ଅଧିପ୍ପେତା। ତେନାହ ପୁବ୍ବଣ୍ହେପି ହୀତିଆଦି । ଇଧେୱ ଦେହେନ ପତିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅନେକପ୍ପକାରତୋତି ନଗରେ ଜାତାନଂ ଗାମେ, ଗାମେ ଜାତାନଂ ନଗରେ, ୱନେ ଜାତାନଂ ଜନପଦେ, ଜନପଦେ ଜାତାନଂ ୱନେତିଆଦିନା ଅନେକପ୍ପକାରତୋ। ଇତୋ ଚୁତେନାତି ଇତୋ ଗତିତୋ ଚୁତେନ। ଇଧ ଇମିସ୍ସଂ ଗତିୟଂ। ୟନ୍ତେ ୟୁତ୍ତଗୋଣୋ ୱିୟାତି ୟଥା ୟନ୍ତେ ୟୁତ୍ତଗୋଣୋ ୟନ୍ତଂ ନାତିୱତ୍ତତି, ଏୱଂ କାଲୋ ଗତିପଞ୍ଚକନ୍ତି ଏୱଂ ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅୟଂ କାଲୋତି ଅୟଂ ମରଣକାଲୋ। ପଚ୍ଛିମେ କାଲେତି ପଚ୍ଛିମେ ୱୟେ। ତିସ୍ସୋ ୱୟୋସୀମାତି। ପଠମାଦିକା ତିସ୍ସୋ ୱୟସ୍ସ ସୀମା ଅତିକ୍କନ୍ତେନ। ପୁରିମାନଂ ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱୟାନଂ ସବ୍ବସୋ ସୀମା ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଆଦିସୀମଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ ତଥା ୱୁତ୍ତୋ। ‘‘ଅୟଞ୍ହି ସମଣଧମ୍ମୋ…ପେ… ନ ସକ୍କା କାତୁ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତଦା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗଣ୍ହିତୁନ୍ତି ପାଠଇତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ହଦୟେ ଠପନୱସେନ ଗଣ୍ହିତୁଂ। ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଧମ୍ମପରିହରଣସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତୁଂ। ଏକସ୍ସ କଥନତୋ ପଠମଂ ଗାଥଂ ସୁତ୍ତଂ ୱା ଉସ୍ସାରେତି, ତସ୍ମିଂ ନିଟ୍ଠିତେ ଇତରୋ ଧମ୍ମକଥିକୋ ତଂୟେୱ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ କଥେତି, ଅୟଂ ସରଭାଣଧମ୍ମକଥା। ସୁତ୍ତଗେୟ୍ୟାନୁସାରେନ ୟାୱ ପରିୟୋସାନା ଉସ୍ସାରଣଂ ସରଭଞ୍ଞଧମ୍ମକଥା। ‘‘ମାମଂ କାଲୋ ଉପଚ୍ଚଗା’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ସମଣଧମ୍ମସ୍ସ କରଣସ୍ସ ଅୟଂ ମେ କାଲୋ’’ତି କଥେତି, ତତୋ ପରୋ ‘‘ପଚ୍ଛିମୱୟୋ ଅଞ୍ଞୋ କାଲୋ’’ତି କଥେତି। ‘‘କାଲଂ ୱୋହଂ…ପେ… ତସ୍ମା ଅଭୁତ୍ୱା ଭିକ୍ଖାମୀ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା କତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ସହେତୁକଂ ସାନିସଂସଂ କଥେତି।

ତଂ ଗାରୱକାରଣଂ ସନ୍ଧାୟ। ଏତନ୍ତି ‘‘ଅଥ ଖୋ ସା ଦେୱତା ପଥୱିୟଂ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା’’ତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦହରୋ ତ୍ୱନ୍ତିଆଦିମାହ ଲୋଭାଭିଭୂତତାୟ ଅଧିଗତତ୍ତା। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିୟୁତ୍ତୋତି ଭୋଗସମ୍ପଦା ପରିୱାରସମ୍ପଦାତି ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀହି ୟୁତ୍ତୋ। ଅଲଙ୍କାରପରିହାରନ୍ତି ଅଲଙ୍କାରକରଣଂ। ଅନିକ୍କୀଳିତାୱୀତି ଅକୀଳିତପୁବ୍ବୋ। କୀଳଅନଞ୍ଚେତ୍ଥ କାମାନଂ ପରିଭୋଗୋତି ଆହ ‘‘ଅଭୁତ୍ତାୱୀ’’ତି। ଅକତକାମକୀଳଓତି ଅକତକାମାନୁଭୱନପ୍ପୟୋଗୋ। ସୟଂ ଅତ୍ତନା ଏୱ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ସନ୍ଦିଟ୍ଠା, ସନ୍ଦିଟ୍ଠା ଏୱ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା, ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକା। ପକଟ୍ଠୋ କାଲୋ ପତ୍ତୋ ଏତେସନ୍ତି କାଲିକା, ତେ କାଲିକେ।

ଚିତ୍ତାନନ୍ତରନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ, ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତାରମ୍ମଣାକାରେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନେୱାହ ‘‘ଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତାରମ୍ମଣାନୁଭୱନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀ’’ତିଆଦି। ଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବତାୟାତି ଅନନ୍ତରିତସମାଧିଚିତ୍ତାନନ୍ତରଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବଫଲତାୟ। ସମୋହିତେସୁପୀତି ସମ୍ଭତେସୁପି। ସମ୍ପନ୍ନକାମସ୍ସାତି ସମିଦ୍ଧକାମସ୍ସ। ଚିତ୍ତକାରା ରୂପଲାଭେନ, ପୋତ୍ଥକାରା ପଟିମାକାରକା, ରୂପକାରା ଦନ୍ତରୂପକଟ୍ଠରୂପ-ଲୋହରୂପାଦିକାରକା। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ନାନାରୂପୱେସଧାରୀନଂ ନଟାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ଏତ୍ଥ ଗନ୍ଧବ୍ବମାଲାକାରସୂପକାରାଦୟୋ ୱତ୍ତବ୍ବା।

ସୋତି ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରୋ। ସମୋହିତସମ୍ପତ୍ତିନାତି ସଙ୍ଗାହଭୋଗୂପକରଣସମ୍ପତ୍ତିନା। ପତ୍ତବ୍ବଦୁକ୍ଖସ୍ସାତି କାମାନଂ ଆପଜ୍ଜନରକ୍ଖଣୱସେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବସ୍ସ କାୟିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ। ଉପାୟାସସ୍ସାତି ଦଳ୍ହପରିସ୍ସମସ୍ସ ୱିରତସ୍ସ। ‘‘ୱିସ୍ସାତସ୍ସା’’ତି କେଚି। ‘‘ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନା’’ତି କେଚି ପଠନ୍ତି। ଅସୁକସ୍ମିଂ ନାମ କାଲେ ଫଲଂ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଉଦିକ୍ଖିତବ୍ବୋ ନସ୍ସ କାଲୋତି ଅକାଲୋ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ନୱସୁ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମେସୁ। ଏହିପସ୍ସୱିଧିନ୍ତି ‘‘ଏହି ପସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୱିଧିୱଚନଂ। ଉପନେତବ୍ବୋତି ୱା ଉପନେୟ୍ୟୋ, ସୋ ଏୱ ଓପନେୟ୍ୟିକୋ। ୱିଞ୍ଞୂହୀତି ୱିଦୂହି ପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚେହି। ତେ ଏକଂସତୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂଆଦୟୋ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂଆଦୀହୀ’’ତି। ‘‘ପଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏତସ୍ସ ପତିଅତ୍ତନୀତି ଭୁମ୍ମୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ତନି ଅତ୍ତନୀ’’ତି।

ସବ୍ବପଦେହି ସମ୍ବନ୍ଧୋତି ‘‘କଥଂ ଆଦୀନୱୋ ଏତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋ, କଥଂ ଅକାଲିକୋ’’ତିଆଦିନା ସବ୍ବେହି ପଚ୍ଚେକଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ନୱୋତି ତରୁଣୋ ନ ଚିରୱସ୍ସୋ। ୟେ ଭିକ୍ଖୁନୋୱାଦକଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତା, ତେ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ୱୀସତିୱସ୍ସତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଥେରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ସାସନଂ ନାମ

ସିକ୍ଖାପଦସଙ୍ଗହଂ ପିଟକତ୍ତୟନ୍ତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମେନହୀ’’ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମେନ ୱିନଯୋ ଏତ୍ଥ ୱିନା ଦଣ୍ଡସତ୍ଥେହୀତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଧମ୍ମାଯ ୱିନଯୋ ଏତ୍ଥ ନ ଆମିସତ୍ଥନ୍ତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଧମ୍ମତୋ ୱିନଯୋ ନ ଅଧମ୍ମତୋତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଧମ୍ମୋ ୱା ଭଗୱା ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ଧମ୍ମକାଯତ୍ତା, ତସ୍ସ ଧମ୍ମସଞ୍ଞିତସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ୱିନଯୋ, ନ ତକ୍କିକାନନ୍ତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଧମ୍ମେ ୱିନଯୋ ନ ଅଧମ୍ମେ ୱିନଯୋ। ଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜମାନେ ସତ୍ତେ ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନେ ଧାରେତୀତି, ସବ୍ବେ ସଂକିଲେସତୋ ୱିନେତୀତି ୱିନଯୋ ଚାତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଉଭଯମ୍ପେତଂ ସାସନସ୍ସେୱ ନାମ’’ନ୍ତି।

ଧମ୍ମୱିନଯୋତି ଧମ୍ମେନ ଯୁତ୍ତୋ ୱିନଯୋତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ ଆଜଞ୍ଞରଥୋ ୱିଯ। ଧମ୍ମୋ ଚ ୱିନଯୋ ଚାତି ୱା ଧମ୍ମୱିନଯୋ, ତଂ ଧମ୍ମୱିନଯଂ। ଧମ୍ମୱିନଯାନଞ୍ହି ସତ୍ଥୁଭାୱୱଚନତୋ ଧମ୍ମୱିନଯଉଭଯସିଦ୍ଧି ଧମ୍ମୱିନଯାନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱିସେସନତୋ। ଅଭିଧମ୍ମେପି ୱିନଯୱଚନନ୍ତି ଧମ୍ମୱିନଯଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧି, ଦେସିତପଞ୍ଞତ୍ତଉୱଚନତୋ ଧମ୍ମୱିନଯସିଦ୍ଧି। ଧମ୍ମୋ ଚତୁଧା ଦେସିତୋ ସନ୍ଦସ୍ସନ-ସମାଦାପନ-ସମୁତ୍ତେଜନ-ସମ୍ପହଂସନୱସେନ, ୱିନଯୋ ଚତୁଧା ପଞ୍ଞତ୍ତୋ ସୀଲାଚାରତୋ ପରାଜିତୱସେନ। ଧମ୍ମଚରିଯା ସକୱିସଯୋ, ୱିନଯପଞ୍ଞତ୍ତି ବୁଦ୍ଧୱିସଯୋ। ପରିଯାଯେନ ଦେସିତୋ ଧମ୍ମୋ, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପଞ୍ଞତ୍ତୋ ୱିନଯୋ। ଧମ୍ମଦେସନା ଅଧିପ୍ପାଯତ୍ଥପ୍ପଧାନା, ୱିନଯପଞ୍ଞତ୍ତି ୱଚନତ୍ଥପ୍ପଧାନା। ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚପ୍ପଧାନୋ ଧମ୍ମୋ, ସମ୍ମୁତିସଚ୍ଚପ୍ପଧାନୋ ୱିନଯୋ। ଆସଯସୁଦ୍ଧିପଧାନୋ ଧମ୍ମୋ, ପଯୋଗସୁଦ୍ଧିପଧାନୋ ୱିନଯୋ।

କିରିଯଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧିଯା ଧମ୍ମୱିନଯସିଦ୍ଧି। ଧମ୍ମେନ ହି ଅନୁସାସନସିଦ୍ଧି, ୱିନଯେନ ଓୱାଦସିଦ୍ଧି। ଧମ୍ମେନ ଧମ୍ମକଥାସିଦ୍ଧି, ୱିନଯେନ ଅରିଯତୁଣ୍ହୀଭାୱସିଦ୍ଧି। ସାୱଜ୍ଜଦ୍ୱଯପରିୱଜ୍ଜନତୋ ଧମ୍ମୱିନଯସିଦ୍ଧି। ଧମ୍ମେନ ହି ୱିସେସତୋ ପକତିସାୱଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗସିଦ୍ଧି, ୱିନଯେନ ପଞ୍ଞତ୍ତିସାୱଜ୍ଜପରିଚ୍ଚାଗସିଦ୍ଧି। ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତାନଂ ସାଧାରଣାସାଧାରଣଗୁଣଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧି। ବହୁସ୍ସୁତସୁତପସନ୍ନଦ୍ୱଯତୋ ପରିଯତ୍ତି-ପରିଯାପୁଣନ-ଧମ୍ମୱିହାର-ୱିଭାଗତୋ ଧମ୍ମଧରୱିନଯଧରୱିଭାଗତୋ ଚ ଧମ୍ମୱିନଯଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧି, ସରଣଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧିଯା ଧମ୍ମୱିନଯଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧି। ଇଧ ସତ୍ତାନଂ ଦୁୱିଧଂ ସରଣଂ ଧମ୍ମୋ ଅତ୍ତା ଚ। ତତ୍ଥ ଧମ୍ମୋ ସୁଚିଣ୍ଣୋ ସରଣଂ। ‘‘ଧମ୍ମୋ ହୱେ ରକ୍ଖତି ଧମ୍ମଚାରି’’ନ୍ତି (ଥେରଗା। ୩୦୩; ଜା। ୧।୧୦।୧୦୨; ୧।୧୫।୩୮୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତାପି ସରଣଂ ‘‘ଅତ୍ତା ହି ଅତ୍ତନୋ ନାଥୋ’’ତି (ଧ। ପ। ୧୬୦, ୩୮୦) ୱଚନତୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସରଣଦ୍ୱଯସିଦ୍ଧିଯା ଧମ୍ମୱିନଯସିଦ୍ଧୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଯତସ୍ସ ଧମ୍ମସିଦ୍ଧି, ଯତୋ ଚ ୱିନଯସିଦ୍ଧି, ତଦୁଭଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ – ‘‘ଧମ୍ମେନ ହେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପିଟକାନି ୱୁତ୍ତାନି, ୱିନଯେନ ୱିନଯପିଟକ’’ନ୍ତି। ଅଧୁନା ଆଗତୋ ଇଦାନେୱ ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଉପଗତୋ।

ମହନ୍ତେଠାନେ ଠପେତ୍ୱାତି ମହେସକ୍ଖତାଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିୱାରେନ ମହନ୍ତଟ୍ଠାନେ ଠପିତଭାୱଂ ପୱେଦେତ୍ୱା। ମହତିଯାତି ଉପସଙ୍କମନୱନ୍ଦନାଦିୱଚନାପଜ୍ଜନୱସେନ ସମାଚିଣ୍ଣାଯ। ସଙ୍ଖେପି କିର ନିସୀଦନ୍ତା ତଂ ଠାନଂ ଠପେତ୍ୱାୱ ନିସୀଦନ୍ତି। ଥିରକରଣୱସେନାତି ଦଳ୍ହୀକରଣୱସେନ। ଅଯଂ କିର ଦେୱତା ଞାଣସମ୍ପନ୍ନା ମାନଜାତିକା, ତସ୍ମା ନାଯଂ ମାନଂ ଅପ୍ପହାଯ ମମ ଦେସନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ ସକ୍ଖୋତୀତି ମାନନିଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ ଆଦିତୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ କଥେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ଅକ୍ଖେଯ୍ୟସଞ୍ଞିନୋ’’ତିଆଦିନା ତାଯ ଞାତୁମିଚ୍ଛିତକାମାନଂ କାଲିକାଦିଭାୱଂ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ସନ୍ଦିଟ୍ଠିକାଦିଭାୱଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ଦ୍ୱେ ଗାଥା ଅଭାସି।

ଅକ୍ଖେଯ୍ୟତୋତି ଗିହିଲିଙ୍ଗପରିଯାଯନାମୱିସେସାଦିୱସେନ ତଥା ତଥା ଅକ୍ଖାତବ୍ବତୋ। ତେନାହ ‘‘କଥାନଂ ୱତ୍ଥୁଭୂତତୋ’’ତି। ଏତେସନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ। ପତିଟ୍ଠିତାତି ପୱତ୍ତିତା ଆସତ୍ତା। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କାମସଙ୍ଗାଦୀନଂ ୱସେନ ଆସତ୍ତା ହୋନ୍ତୁ, ଇତରେସଂ ପନ କଥନ୍ତି? ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋପି ହି ‘‘ଇଦଂ ନୁ ଖୋ’’ତିଆଦିନା କଙ୍ଖତୋ ତତ୍ଥ ଆସତ୍ତୋ ଏୱ ନାମ ଅୱିଜହନତୋ, ତଥା ୱିକ୍ଖେପଗତୋ ୱିକ୍ଖେପୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ, ଅନୁସଯାନଂ ପନ ଆସତ୍ତଭାୱେ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି। ମଚ୍ଚୁନୋ ଯୋଗନ୍ତି, ମଚ୍ଚୁବନ୍ଧନଂ, ମରଣଧମ୍ମତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକା ଅନତୀତମରଣତ୍ତା ମଚ୍ଚୁନା ଯଥାରୁଚି ପଯୋଜେତବ୍ବା, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପରୂପରି ଚ ଖିପିତାଯ ଆଣାଯ ଅବୂନ୍ତରେ ଏୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଯୋଗଂ…ପେ… ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କମନୀଯଟ୍ଠେନ କାମା, ନେସମ୍ପି କାଲସ୍ସ ଲଦ୍ଧବ୍ବତାଯ କାଲିକତା ଇଧ ଅକ୍ଖେଯ୍ୟୱଚନେନ ପୱେଦିତା। ତେନାହ – ‘‘ଏୱମିମାଯ ଗାଥାଯ କାଲିକା କାମା କଥିତା’’ତି। ସଙ୍ଖେପି ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା କମନୀଯା, ଯସ୍ମା ଚ କାଲିକାନଂ କାମାନଂ ତଥାସଭାୱତା କଥିତା। ଅଯମ୍ପି ଗାଥା ତଦତ୍ଥମେୱ ଦୀପେତୀତି ଇମାଯ ତେ କଥିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ଯେ ଚ ସତ୍ତା ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଦିୱସେନ ପତିଟ୍ଠିତା ‘‘ଇତ୍ଥୀ, ପୁରିସୋ, ଅହଂ, ମମା’’ତି ଚ ଅଭିନିୱିସିଯ କାମେ ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି, ତେ ମରଣଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତି। ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ କାମାନଂ କାଲିକତ୍ତା କଥିତୋତି ଆହ ‘‘କାଲିକା କାମା କଥିତା’’ତି।

ଅଯଂ ଞାତପରିଞ୍ଞାତି ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ଞାତେ କତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନପଞ୍ଞା। ତେନାହ ‘‘ଏୱଂ ଞାତଂ କତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ପଦଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନେୱ ଚେତ୍ଥ ତେସଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଗହିତୋତି ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତୀରେତି ତୁଲେତି ୱୀମଂସତି। ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସାଯ ଆକାରେହୀତି ଇମିନା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତଂ ମହାୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତି। ତେ ପନ ଆକାରା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

‘‘ଅନିଚ୍ଛାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ ପଜହତୀ’’ତିଆଦିନା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେପି ଏକଦେସେନ ପହାନଂ ଲବ୍ଭତେୱ, ଅନୱସେସତୋ ପନ ପହାନୱସେନ ପହାନପରିଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ…ପେ… ଅଯଂ ପହାନପରିଞ୍ଞା’’ତି। ତଥା ଚ ଆହ ‘‘ଏୱଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହୀ’’ତିଆଦି।

ଅକ୍ଖାତାରନ୍ତି ଅକ୍ଖାତଜଂ, ନ ଅକ୍ଖେଯ୍ଯକଂ। ତେନାହ ‘‘କମ୍ମୱସେନ କାରକ’’ନ୍ତିଆଦି। କାରକନ୍ତି ଚ ସାଧନମାହ। ନ ମଞ୍ଞତୀତି ୱା ମଞ୍ଞନଂ ନପ୍ପୱତ୍ତେତି ଅକ୍ଖାତାରନ୍ତି ଖୀଣାସୱଂ। ଅଥ ୱା ତଞ୍ହି ତସ୍ସ ନ ହୋତୀତି ତଂ କାରଣଂ ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନ ହୋତି ନ ୱିଜ୍ଜତି, ଯେନ ଦିଟ୍ଠିତଣ୍ହାଦିକାରଣେନ ଅକ୍ଖେଯ୍ଯଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ‘‘ତିସ୍ସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଫୁସ୍ସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଇତ୍ଥୀ’’ତି ୱା ‘‘ପୁରିସୋ’’ତି ୱା ଅଭିନିୱିସ୍ସ ୱଦେଯ୍ଯାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ମନୁସ୍ସନାଗାଦୀହି ପୂଜନୀଯତ୍ତା ‘‘ଯକ୍ଖୋ’’ତି ସଲ୍ଲଦେୱାନଂ ସାଧାରଣୱଚନନ୍ତି ଦେୱଧୀତାପି ‘‘ଯକ୍ଖୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଅକ୍ଖେଯ୍ଯନ୍ତି ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ପହାନମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଭୂତଂ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଗହିତଂ। ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅସ୍ସ ଫଲପ୍ପତ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ନୱୱିଧୋ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ କଥିତୋ’’ତି।

ୱିସେସୀତି ୱିସେସଜାତିଆଦିୱସେନ ସେଯ୍ଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେସୁ ଗହିତେସୁତି ତେସୁ ସେଯ୍ଯମାନାଦୀସୁ ତୀସୁ ମାନେସୁ ଗହିତେସୁ। ତଯୋ ସେଯ୍ଯମାନା, ତଯୋ ସଦିସମାନା, ତଯୋ ହୀନମାନା ଗହିତାୱ ହୋନ୍ତି। ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତି ସୋ ଅପ୍ପହୀନମଞ୍ଞନପୁଗ୍ଗଲୋ। ତେନେୱ ମାନେନ ହେତୁଭୂତେନ। ଉପଡ୍ଢଗାଥାଯାତି ପୁରିମଦ୍ଧେନ ପନ ୱତ୍ଥୁକାମା ୱୁତ୍ତାତି ଆହ ‘‘କାଲିକା କାମା କଥିତା’’ତି।

ୱିଧୀଯତି ୱିସଦିସାକାରେନ ଠପୀଯତୀତି ୱିଧା, କୋଟ୍ଠାସୋ। କଥଂୱିଧନ୍ତି କଥଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ, କେନ ପକାରେନ ପୱତ୍ତିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଦହନତୋ ହୀନାଦିୱସେନ ୱିୱିଧେନାକାରେନ ଦହନତୋ ଉପଧାରଣତୋ ୱିଧା, ମାନୋ। ମାନେସୂତି ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ, ମାନହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚଲତୀତି ନ ୱେଧତି ଅତ୍ତନୋ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଂ ଅୱିଜହନତୋ।

ପଞ୍ଞା ‘‘ସଙ୍ଖା’’ତି ଆଗତା, ପଞ୍ଞାତି ଯୋନିସୋ ପଟିସଙ୍ଖାନଂ। ସଙ୍ଖାଯକୋତି ସଙ୍କଲନପଦୁପ୍ପାଦନାଦି-ପିଣ୍ଡଗଣନାୱସେନ ଗଣକୋ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି ମାନାଦିପପଞ୍ଚଭାଗା। ତେ ତେ ଧମ୍ମା ସମ୍ମା ଯାଥାୱତୋ ସଙ୍ଖାଯନ୍ତି ଉପଟ୍ଠନ୍ତି ଏତାଯାତି ସଙ୍ଖା, ପଞ୍ଞା। ଏକଂ ଦ୍ୱେତିଆଦିନା ସଙ୍ଖାନଂ ଗଣନଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନନ୍ତି ସଙ୍ଖା, ଗଣନା। ସଙ୍ଖାଯତି ଭାଗସୋ କଥୀଯତୀତି ସଙ୍ଖା, କୋଟ୍ଠାସୋ। ସଙ୍ଖାନଂ ସତ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦିନା ସଞ୍ଞାପନନ୍ତି ସଙ୍ଖା, ରତ୍ତୋତିଆଦି ପଣ୍ଣତ୍ତି। ଖୀଣାସୱୋ ଜହି ପଜହି ରାଗାଦୀନଂ ସୁପ୍ପହୀନତ୍ତା। ନୱଭେଦଂ ପଭେଦତୋ, ସଙ୍ଖେପତୋ ତିୱିଧମାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନୱୱିଧନ୍ତି ୱା ପାଠେ ନୱଭେଦତ୍ତା ଅନ୍ତରଭେଦୱସେନ ନୱୱିଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଜ୍ଜଯୱିସେସେହି ଇଦ୍ଧିଭାୱାଦିୱିସେସେହି ୱିସେସେନ ମାନୀଯତି ଗବ୍ଭୋ ଏତ୍ଥାତି ୱିମାନଂ, ଗବ୍ଭାସଯୋ। ନ ଉପଗଚ୍ଛୀତି ନ ଉପଗମିସ୍ସତି। ତେନାହ ‘‘ଅନାଗତତ୍ଥେ ଅତୀତୱଚନ’’ନ୍ତି। ‘‘ନାଜ୍ଝଗା’’ତି ହି ଅତୀତଂ ‘‘ନ ଗମିସ୍ସତୀ’’ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ। ଛିନ୍ଦି ଅରିଯମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ। ଓଲୋକଯମାନା ଉପପତ୍ତୀସୁ। ସତ୍ତନିୱେସନେସୂତି ସତ୍ତାନଂ ଉପପଜ୍ଜଟ୍ଠାନେସୁ। ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମେୱ କଥେସି ଅରହତ୍ତସ୍ସ ପୱେଦିତତ୍ତା।

‘‘ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥଂ କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀ’’ତି ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୱସେନପୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ନାମ କୁସଲଧମ୍ମାନୁଯୋଗେ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥକାରଣ’’ନ୍ତି।

ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗୱସେନ ଚ ଗାଥାଅତ୍ଥୱଚନେ ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ୱିହାର-ନଯୋ। ତସ୍ମିଂ କିର ଠାନେତି ତସ୍ମିଂ କିର ଦେୱତାଯ ପୁଚ୍ଛିତଂ ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ। ଦେୱତାଯ ଞାଣପରିପାକଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା ଅନୁପୁବ୍ବିଯା କଥାଯ ସଦ୍ଧିଂ ସାମୁକ୍କଂସିକଦେସନା ମହତୀ ଧମ୍ମଦେସନା ଅହୋସି। ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱାତି ସଚ୍ଚଦେସନାଯ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ପଞ୍ଞୱିସୁଦ୍ଧିପଟିପାଟିପୱତ୍ତଂ ଭାୱନାଞାଣଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯାତି ସଚ୍ଚଦେସନାୱିଲାସେନ ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରିପକ୍କଞାଣତ୍ତା ପଠମଂ ଫଲଂ ପତ୍ୱା। ଏୱମାହାତି ଏୱଂ ‘‘ପାପଂ ନ କଯିରା’’ତିଆଦିପ୍ପକାରେନ ଗାଥମାହ। ଅଙ୍ଗଂ ନ ହୋତି, ଆଜୀୱୋ ଯଥା କୁସ୍ସମାନୋ ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତୱସେନ କୁସ୍ସତି, ତଥା ସମ୍ମଜ୍ଜମାନୋପୀତି। ସୋ ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତପକ୍ଖିକୋ, ତସ୍ମା ତଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତୋୱ ହୋତି। ୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ ଗହିତା ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହତୋ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପା ଗହିତା ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହତୋ। ଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିୱଜ୍ଜନଂ ଗହିତଂ ସରୂପେନେୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତୀତିଆଦି ନିଗମନଂ।

ସମିଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ନନ୍ଦନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସତ୍ତିୱଗ୍ଗୋ

୧।ସତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧।ଦେସନାସୀସନ୍ତି ଦେସନାପଦେସଲକ୍ଖଣୱଚନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଓମଟ୍ଠୋତି ଅଧୋମୁଖଂ କତ୍ୱା ଦିନ୍ନପ୍ପହାରୋ। ଇମିନା ଏୱ ପସଙ୍ଗେନ ପହାରେ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତ୍ତାରୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ । ଉପରି ଠତ୍ୱାତି ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ଉପରି ଠତ୍ୱା। ଅଧୋମୁଖଂ ଦିନ୍ନପ୍ପହାରୋତି ଖଗ୍ଗକରୱାଲାଦୀନଂ ଅଧୋମୁଖଂ କତ୍ୱା ପହତପହାରୋ। ଉମ୍ମଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱିୱିଧପ୍ପହାରୋ ୱିମଟ୍ଠୋ। ''ଓମଟ୍ଠୋ ଗହିତୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଗହଣେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧକିମିଆଦୀନଂ ୱସେନ ଅନ୍ତୋଦୋସୋ। ମଞ୍ଚେନ ସଦ୍ଧିଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ଯସ୍ମିଂ ମଞ୍ଚେ ୱଣିକପୁଗ୍ଗଲୋ ନିପନ୍ନୋ, ତତ୍ଥ ତଂ ସୁବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ପାଦଟ୍ଠାନଂ ଉଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତେହି ସୀସଟ୍ଠାନଂ ଅଧୋ କାତବ୍ବଂ। ତେନାହ ''ଅଧୋସିରୋ କାତବ୍ବୋ''ତି। ପରିହରେତି ପୱତ୍ତେୟ୍ୟ। ସା ପନ ପୱତ୍ତି ଭାୱନାୱିହାରେନ ଯୁତ୍ତାତି ଆହ ''ୱିହରେୟ୍ୟା''ତି।

ସଲ୍ଲସ୍ସ ଉଦ୍ଧହନଂ ସଲ୍ଲୁଦ୍ଧହନଂ। ଅତ୍ଥଂ ପରିତ୍ତକଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତା ଉପମାକାରସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ତେନାହ ''ପୁନପ୍ପୁନ''ନ୍ତିଆଦି। ଅନୁବନ୍ଧୋୱ ହୋତି ସତି ପଚ୍ଚୟେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହତୋ ଦେୱତାୟ କାମରାଗପ୍ପହାନସ୍ସ ଜୋତିତତ୍ତା। ନନୁ ଭଗୱତା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଦେସନା ନିଟ୍ଠାପେତବ୍ବାତି? ନ, ଇତରିସ୍ସା ଞାଣବଲାନୁରୂପଦେସନାୟ ପୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ। ୱେନେୟ୍ୟଜ୍ଝାସୟାନୁକୂଲଞ୍ହି ଧମ୍ମଂ ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ ଦେସେତୀତି।

ସତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଫୁସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨।କମ୍ମଂ ଅଫୁସନ୍ତନ୍ତି କମ୍ମଫସ୍ସଂ ଅଫୁସନ୍ତଂ, କମ୍ମଂ ଅକରୋନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପାକୋ ନ ଫୁସତୀତି ୱିପାକଫସ୍ସୋ ନ ଫୁସତି, ୱିପାକୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱ କାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଏୱଂ ବ୍ୟତିରେକମୁଖେନ କମ୍ମୱଟ୍ଟେନ ୱିପାକୱଟ୍ଟଂ ସମ୍ବନ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ଥଂ ୱତ୍ୱା ଇଦାନି କେୱଲଂ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱସେନ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତୋ ''କମ୍ମମେୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ନାକରୋତୋ କରିୟତୀତି କମ୍ମଂ ଅକୁବ୍ବତୋ ନ କୟିରତି, ଅନଭିସନ୍ଧିକତକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ତମେୱତ୍ଥଂ ଅନ୍ୱୟତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଫୁସନ୍ତଞ୍ଚା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ତତୋତି ଫୁସନହେତୁ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ୱୁତ୍ତମେୱତ୍ଥଂ ସକାରଣଂ କତ୍ୱା ପରିୱେଠିତୱସେନ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ମା ଫୁସନ୍ତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମତାତି କାରକସ୍ସେୱ କମ୍ମୱିପାକାନୁବନ୍ଧୋ, ନାକାରକସ୍ସାତି ଅୟଂ କମ୍ମୱିପାକାନଂ ସଭାୱୋ।

ପଚ୍ଚେତି ଉପଗଚ୍ଛତି ଅନୁବନ୍ଧତି। ପାପନ୍ତି ପାପକଂ କମ୍ମଂ ଫଲଞ୍ଚ। ଅୟଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଅରଞ୍ଞେ ଲୁଦ୍ଦକସ୍ସ ଉୟ୍ୟୋଜନାୟ ସୁନଖେହି ପରିୱାରିୟମାନସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଭୟେନ ରୁକ୍ଖଂ ଆରୁଳ୍ହସ୍ସ ଚୀୱରେ ଲୁଦ୍ଦସ୍ସ ଉପରି ପତିତେ ତସ୍ସ ସୁନଖେହି ଖାଦିତ୍ୱା ମାରିତୱତ୍ଥୁନା ଦୀପେତବ୍ବୋତି।

ଫୁସତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଜଟାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩। ଯେନ ଅତ୍ଥେନ ତଣ୍ହା ''ଜଟା''ତି ୱୁତ୍ତା, ତମେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଜାଲିନିୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ହି ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତପଭେଦା ଅତ୍ତନୋ ଅୱୟୱଭୂତା ଏୱ ଜାଲା ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଜାଲିନୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦାନିସ୍ସା ଜଟାକାରେନ ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୂତି ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନମାହ ରୂପାଦିଛଳାରମ୍ମଣୱିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ତଣ୍ହାୱିସୟସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ହେଟ୍ଠୁପରିୟୱସେନାତି କଦାଚି ରୂପାରମ୍ମଣେ କଦାଚି ଯାୱ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣା, କଦାଚି ଧମ୍ମାରମ୍ମଣେ କଦାଚି ଯାୱ ରୂପାରମ୍ମଣାତି ଏୱଂ ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ପୱତ୍ତିୱସେନ। ଦେସନାକ୍କମେନ ଚେତ୍ଥ ହେଟ୍ଠୁପରିୟତା ୱେଦିତବ୍ବା, କାମରାଗାଦିୱସେନପି ଅୟମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଖାରାନଂ ଖଣିକଭାୱତୋ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଂସିବ୍ବନନ୍ତି ଆହ ''ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସଂସିବ୍ବନଟ୍ଠେନା''ତି। ଇଦଂ ଯେନ ସମ୍ବନ୍ଧେନ ଜଟା ୱିୟାତି ଜଟାତି ଜଟାତଣ୍ହାନଂ ଉପମୂପମେୟ୍ୟତା, ତଂଦସ୍ସନଂ। ଅୟଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ – ଯଥା ଜାଲିନୀ ୱେଳୁଗୁମ୍ବସ୍ସ ସାଖା, ତାସଂ ସଞ୍ଚୟାଦୟୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଅୱୟୱେହି ସଂସିବ୍ବିତା ୱିନଦ୍ଧା ''ଜଟା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାପି ସଂସିବ୍ବନସଭାୱେନାତି।

ଇମେ ସତ୍ତା ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅତ୍ତନିଦ୍ଧିସେସଂ ମଜ୍ଝଜ୍ଝମାନା ଅବ୍ଭନ୍ତରିମଂ କରୋନ୍ତି। ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠୋ ଚ ଅନ୍ତୋ-ସଦ୍ଦୋତି ସକପରିକ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନମାନାପି ତଣ୍ହା ''ଅନ୍ତୋଜଟା''ତି ୱୁତ୍ତା। ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ପତ୍ତାଦି, ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ହତ୍ଥିଆଦି ସକପରିକ୍ଖାରୋ। ଅତ୍ତାତି ଭୱତି ଏତ୍ଥ ଅଭିମାନୋତି

ଅତ୍ତଭାୱୋ, ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ସରୀରନ୍ତି କେଚି। ‘‘ମମ ଅତ୍ତଭାୱୋ ସୁନ୍ଦରୋ, ଅସୁକସ୍ସ ୱିଯ ମମ ଅତ୍ତଭାୱୋ ଭୱେୟ୍ୟା’’ତିଆଦିନା ସକଅତ୍ତଭାୱାଦୀସୁ ତଣ୍ହାଯ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାକାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅତ୍ତନୋ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ରୂପାଦୀନି ବାହିରାଯତନାନି, ପରେସଂ ସବ୍ବାନି ୱା। ସପରସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନାନି ୱା ଚକ୍ଖାଦୀନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଯତନାନି, ତଥା ରୂପାଦୀନି ବାହିରାଯତନାନି। ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଭୱେସୁ ପୱତ୍ତିଯାପି ତଣ୍ହାଯ ଅନ୍ତୋଜଟାବହିଜଟାଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କାମଭୱୋ ହି କସ୍ସଚିପି କିଲେସସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖମ୍ଭିତତ୍ତା କତ୍ଥଚିପି ଅୱିମୁତ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋତି ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅନ୍ତୋ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚତି, ତବ୍ବିପରିଯାଯତୋ ରୂପାରୂପଭୱୋ ‘‘ବହିଦ୍ଧା ବହୀ’’ତି ଚ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତସଂଯୋଜନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ବହିଦ୍ଧାସଂଯୋଜନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ’’ତି (ଅ। ନି। ୨।୩୭)।

ୱିସଯଭେଦେନ ପୱତ୍ତିଆକାରଭେଦେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନମ୍ପି ତଣ୍ହଂ ଜଟାଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ଏକନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତାଯ ଏୱଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଜଟାଯା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସା ପନ ପଜାତି ୱୁତ୍ତସତ୍ତସନ୍ତାନପରିଯାପନ୍ନା ଏୱ ହୁତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ତଂ ଜଟେନ୍ତୀ ୱିନନ୍ଧନ୍ତୀ ପୱତ୍ତତୀତି ଆହ ‘‘ଜଟାଯ ଜଟିତା ପଜା’’ତି। ତଥା ହି ପରମତ୍ଥତୋ ଯଦିପି ଅୱଯୱବ୍ୟତିରେକେନ ସମୁଦାଯୋ ନତ୍ଥି, ଏକଦେସୋ ପନ ସମୁଦାଯୋ ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅୱଯୱତୋ ସମୁଦାଯଂ ଭିନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଉପମୂପମେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ନାମ ୱେଳୁଜଟାଦୀହି...ପେ... ସଂସିବ୍ବିତା’’ତି ଆହ। ଇମଂ ଜଟନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତୀସୁ ଧାତୂସୁ ଏକମ୍ପି ଅସେସେତ୍ୱା ସଂସିବ୍ବନେନ ତେଧାତୁକଂ ଜଟେତ୍ୱା ଠିତଂ। ତେନସ୍ସା ମହାୱିସଯତଂ ୱିଜଟନସ୍ସ ଚ ସୁଦୁକ୍କରଭାୱମାହ। ୱିଜଟେତୁଂ କୋ ସମତ୍ଥୋତି ଇମିନା ‘‘ୱିଜଟଯେ’’ତି ପଦଂ ସତ୍ତିଅତ୍ଥଂ, ନ ୱିଧିଅତ୍ଥନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଏୱଂ ‘‘ଅନ୍ତୋଜଟା’’ତିଆଦିନା ପୁଟ୍ଠୋ ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯା’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ସୀଲେତି କୁସଲସୀଲେ। ତଂ ପନ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରାଦିଭେଦେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧମେୱ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲେ’’ତି।

ନରତି ନେତୀତି ନରୋ, ପୁରିସୋ। କାମଂ ଇତ୍ଥୀପି ତଣ୍ହାଜଟାୱିଜଟନେ ସମତ୍ଥା ଅତ୍ଥି, ପଧାନମେୱ ପନ ସତ୍ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନରୋ’’ତି ଆହ ଯଥା ‘‘ସତ୍ଥା ଦେୱମନୁସ୍ସାନ’’ନ୍ତି, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଅୱିଭାଗେନ ପୁଗ୍ଗଲପରିଯାଯୋ ଅଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନରୋତି ସତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିପାକଭୂତାଯ ସହ ପଞ୍ଞାଯ ଭୱତୀତି ସପଞ୍ଞୋ। ତାଯ ହି ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସନ୍ତାନୱସେନ ବହୁଲଂ ପୱତ୍ତମାନାଯ ଅଯଂ ସତ୍ତୋ ସୱିସେସଂ ସପଞ୍ଞୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ୱିପାକପଞ୍ଞାପି ହି ସନ୍ତାନୱିସେସେନ ଭାୱନାପଞ୍ଞାପ୍ପତ୍ତିଯା ଉପନିସ୍ସଯପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି ଅହେତୁକଦ୍ୱିହେତୁକାନଂ ତଦଭାୱତୋ। କମ୍ମଜତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିପଞ୍ଞାଯାତି କମ୍ମଜାଯ ତିହେତୁକପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଞ୍ଞାଯାତି ଏୱଂ ତିହେତୁକସଦ୍ଦୋ ପଟିସନ୍ଧିସଦ୍ଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋ, ନ ପଞ୍ଞାସଦ୍ଦେନ। ନ ହି ପଞ୍ଞା ତିହେତୁକା ଅତ୍ଥି। ପଟିସନ୍ଧିତୋ ପଭୁତି ପୱତ୍ତମାନା ପଞ୍ଞା ‘‘ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ପଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତା ତଂମୂଲକତ୍ତା, ନ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ପୱତ୍ତା ଏୱ।

ଚିନ୍ତେତି ଆରମ୍ମଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଚିତ୍ତଂ, ସମାଧି। ସୋ ହି ସାତିସଯଂ ଉପନିଜ୍ଝାନକିଚ୍ଚୋ। ନ ହି ୱିତକ୍କାଦଯୋ ୱିନା ସମାଧିନା ତମତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତି, ସମାଧି ପନ ତେହି ୱିନାପି ସାଧେତୀତି। ପଗୁଣବଲୱଭାୱାପାଦନେନ ପଚ୍ଚଯେହି ଚିତ୍ତଂ, ଅତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଚିନୋତୀତିପି ଚିତ୍ତଂ, ସମାଧି। ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତାଯ ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଚିତ୍ତକରଣେନ ଚ ସମାଧି ଚିତ୍ତନ୍ତି ୱିନାପି ପରୋପଦେସେନସ୍ସ ଚିତ୍ତପରିଯାଯୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଚିତ୍ତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିଞ୍ଞାଣେ ନିରୁଳ୍ହୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚିତ୍ତସୀସେନ ହେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ କଥିତା’’ତି। ଯଥାସଭାୱଂ ପକାରେହି ଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। ସା ଯଦିପି କୁସଲାଦିଭେଦତୋ ବହୁୱିଧା, ‘‘ଭାୱଯ’’ନ୍ତି ପନ ୱଚନତୋ ଭାୱେତବ୍ବା ଇଧାଧିପ୍ପେତାତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପଞ୍ଞାନାମେନ ୱିପସ୍ସନା କଥିତା’’ତି। ଯଦିପି କିଲେସାନଂ ପହାନଂ ଆତାପନଂ, ତଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନମ୍ପି ଅତ୍ଥେୱ, ଆତପ୍ପସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ପନ ଆତାପ-ସଦ୍ଦୋ ୱୀରିଯେ ଏୱ ନିରୁଳ୍ହୋତି ଆହ ‘‘ଆତାପୀତି ୱୀରିଯୱା’’ତି। ଯଥା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ପରିତୋ ହରୀଯତି ପୱତ୍ତୀଯତି, ଏୱଂ ସାପି ତଦତ୍ଥଂ ଯୋଗିନାତି ଆହ ‘‘ପାରିହାରିଯପଞ୍ଞା’’ତି। ଅଭିକ୍କମାଦୀନି ସବ୍ବକିଚ୍ଚାନି ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞାଦିୱସେନ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ନେତୀତି ସବ୍ବକିଚ୍ଚପରିଣାଯିକା।

ଯସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନେନ ଗାଥା ଭାସିତା, ତସ୍ମା ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନମେୱ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ନାମ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁନିସିତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ନିସିତଂ, ଅତିୱିଯ ତିଖିଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସତ୍ଥସ୍ସ ନିସିତତରଭାୱକରଣଂ ନିସାନସିଲାଯଂ, ବାହୁବଲେନ ଚସ୍ସ ଉକ୍ଖିପନନ୍ତି ଉଭଯମ୍ପେତଂ ଅତ୍ଥାପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଉପମା ୱୁତ୍ତାତି ତଦୁଭଯଂ ଉପମେୟ୍ୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମାଧିସିଲାଯଂ ସୁନିସିତଂ...ପେ... ପଞ୍ଞାହତ୍ଥେନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ସମାଧିଗୁଣେନ ହି ପଞ୍ଞାଯ ତିକ୍ଖଭାୱୋ। ଯଥାହ ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୫; ୪।୯୯; ୫।୧୦୭୧)। ୱୀରିଯଞ୍ଚସ୍ସା ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ୱିଜଟେୟ୍ୟାତି ୱିଜଟେତୁଂ ସକ୍କୁଣେୟ୍ୟ। ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାଯ ହି ୱତ୍ତମାନାଯ ଯୋଗାୱଚରୋ ତଣ୍ହାଜଟଂ ୱିଜଟେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ। ୱିଜଟନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହାନନ୍ତି ଆହ – ‘‘ସଞ୍ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ ସମ୍ପଦାଲେୟ୍ୟା’’ତି।

ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନେସ ୱିଜଟେତି ନାମ, ଅଗ୍ଗଫଲକ୍ଖଣେ ସଙ୍ବସୋ ୱିଜଟିତଜଟୋ ନାମ। ତେନାହ ‘‘ଇଦାନୀ’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ଜଟାଯ ୱିଜଟନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ନିଙ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ, ତସ୍ମା ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଜଟାଯ ୱିଜଟନୋକାସ’’ନ୍ତି। ଯତ୍ଥ ପନ ସା ୱିଜଟୀଯତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯତ୍ଥ ନାମଞ୍ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ପଟିଘଂ ରୂପସଞ୍ଞ୍ଞା ଚା’’ତି ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ସାନୁନାସିକଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ, ‘‘ପଟିଘରୂପସଞ୍ଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଟିଘସଞ୍ଞ୍ଞାଓସେନ କାମଭୱୋ ଗହିତୋ କାମଭୱପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ତାଯ। ପଥୱୀକସିଣାଦିରୂପେ ସଞ୍ଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞ୍ଞା। ଉଭଯତ୍ଥାପି ସଞ୍ଞ୍ଞାସୀସେନ ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସେୱ ଗହଣଂ। ଭୱସଙ୍ଖେପେନାତି ଭୱଭାୱେନ ସଙ୍ଖିପିତତ୍ତାଯ, ଭୱଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ରୂପେ ୱା ୱିରଜ୍ଜନୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା ଇଧ ରୂପସଞ୍ଞ୍ଞାତି ୱୁତ୍ତା , ଏୱମ୍ପେତ୍ଥ ଅରୂପଭୱସ୍ସ ଚ ଗହିତତା ୱେଦିତଙ୍ବା। ‘‘ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା’’ତି ଅନୱସେସତୋ ନାମରୂପଂ ଗହିତନ୍ତି ଅରୂପଭୱ-ଅସଞ୍ଞ୍ଞଭୱାନମ୍ପେତ୍ଥ ଗହଣଂ ସିଦ୍ଧନ୍ତି ଅପରେ। ପରିଯାଦିଯନଟ୍ଠାନେତି ପରିଯାଦିଯନକାରଣେ ସଙ୍ବସୋ ଖେପନନିମିତ୍ତେ ନିଙ୍ବାନେ। ତେନାହ ‘‘ନିଙ୍ବାନଂ…ପେ… ଦସ୍ସିତୋ ହୋତୀ’’ତି।

ଜଟାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମନୋନିୱାରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪।ଏୱଂଲଦ୍ଧିକାତି ସଙ୍ବଥାପି ଚିତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତି ସଦୁକ୍ଖା, ସଙ୍ବଥାପି ଅଚିତ୍ତକଭାୱୋ ସେଯ୍ୟୋ, ତସ୍ମା ଯତୋ କୁତୋଚି ଚିତ୍ତଂ ନିୱାରେତଙ୍ବନ୍ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକା । ସୋତି ସତ୍ତୋ। ଅନିଯ୍ୟାନିକକଥଂ କଥେତି ଅଯୋନିସୋ ଚିତ୍ତନିୱାରଣଂ ୱଦନ୍ତୀ। ସଂଯତଭାୱଂ ଆଗତନ୍ତି ରାଗୱିସେୱନାଦିତୋ ସମ୍ମଦେୱ ସଂଯତଭାୱଂ ଓତରଭାୱଂ। ଧମ୍ମଚରିଯାୱସେନ ହି ପୱତ୍ତମାନେ ଚିତ୍ତେ ନତ୍ଥି ଇସକମ୍ପି ରାଗାଦିୱିସେୱନଂ, ନ ତସ୍ସ ସମ୍ପତି ଆଯତିଞ୍ଚ କୋଚି ଅନତ୍ଥୋ ସିଯା, ତସ୍ମା ତଂ ମନୋ ସଙ୍ବତୋ ଅନୱଜ୍ଜୱୁତ୍ତିତୋ ନ ନିୱାରେତଙ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଦାନଂ ଦସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି। ଯତୋ ଯତୋତି ଯତୋ ଯତୋ ସାୱଜ୍ଜୱୁତ୍ତିତୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରତୋ। ତନ୍ତି ମନୋ ନିୱାରେତଙ୍ବଂ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା।

ମନୋନିୱାରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅରହନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫।କତାୱୀତି କତୱା, ପରିଞ୍ଞ୍ଞାଦିକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କତକିଚ୍ଚୋ’’ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଅରହନ୍ତିଆଦିସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ୱିଞ୍ଞ୍ଞାଯତି। ଏୱଂ ‘‘ଅହଂ ୱଦାମୀ’’ତିଆଦିଆକାରେନ ପୁଚ୍ଛତି।

ଖନ୍ଧାଦୀସୁ କୁସଲୋତି ଖନ୍ଧାଯତନାଦୀସୁ ସଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ଚ ସମୂହାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିଯଞ୍ଚ ଛେକୋ ଯଥାଭୂତୱେଦୀ। ଉପଲଦ୍ଧିନିସ୍ସିତକଥନ୍ତି ଅତ୍ତୁପଲଦ୍ଧିନିସ୍ସିତକଥଂ ହିତ୍ୱା। ୱୋହାରଭେଦଂ ଅକରୋନ୍ତୋତି ‘‘ଅହଂ ପରମତ୍ଥଂ ଜାନାମୀ’’ତି ଲୋକୱୋହାରଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅୱିନାସେନ୍ତୋ ଲୋକେ ଲୋକସମଞ୍ଞ୍ଞମେୱ ନିସ୍ସାଯ ‘‘ଅହଂ, ମମା’’ତି ୱଦେଯ୍ୟ। ଖନ୍ଧା ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତିଆଦିନା ୱୋହାରଭେଦଂ, ତତ୍ଥ ଚ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତି।

ମାନୋ ନାମ ଦିଟ୍ଠିଯା ସମଧୁରୋ। ତଥା ହି ଦୁତିଯମଗ୍ଗାଦୀସୁ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ପହାନାଭିସମଯସ୍ସ ପଟିୱିପଚ୍ଚନୀକେ ପଟିପତ୍ତିସିଦ୍ଧି। ତେନାହ ‘‘ଯଦି ଦିଟ୍ଠିଯା ୱସେନ ନ ୱଦତି, ମାନୱସେନ ନୁ ଖୋ ୱଦତୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା’’ତି। ୱିଧୂପିତାତି ସନ୍ତାପିତା ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢା। ତେ ପନ ୱିଦ୍ଧଂସିତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱିଧମିତା’’ତି। ମମଙ୍କାରାଦଯୋ ମଯନ୍ତି ସତ୍ତସନ୍ତାନେ ସତି ପୱତ୍ତନ୍ତି ଏତେନାତି ମଯୋ, ମଞ୍ଞ୍ଞନା। ମଯୋ ଏୱ ମଯତାତି ଆହ ‘‘ମଯତନ୍ତି ମଞ୍ଞ୍ଞନ’’ନ୍ତି।

ଅରହନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପଜ୍ଜୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬।ଦିୱାରତ୍ତିନ୍ତି ନ ଆଦିଚ୍ଚୋ ୱିଯ ଦିୱା ଏୱ, ନ ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ ରତ୍ତିଂ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଦିୱା ଚ ରତ୍ତିଞ୍ଚ। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ପଦେସେ, ନ ଆଦିଚ୍ଚୋ ୱିଯ ଚନ୍ଦିମା ୱିଯ ସକଲଂ ମହାଦିସଂ ଦିସନ୍ତରାଠଅଞ୍ଚ। ଞାଣାନୁଭାୱେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଲୋକୋ ଞାଣାଲୋକୋତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅରିଯସଚ୍ଚନ୍ତି ପୁଙ୍ବେ ମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦି ଞାଣଂ ଉଦପାଦି ପଞ୍ଞ୍ଞା ଉଦପାଦି ୱିଜ୍ଜା ଉଦପାଦି ଆଲୋକୋ ଉଦପାଦୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ମହାୱ। ୧୫; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ପନ ୱଚନତୋ ମଗ୍ଗୋ ଞାଣାଲୋକୋ। ‘‘ତମୋ ୱିହତୋ,

ଆଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୩୮୬; ପାରା। ୧୨) ୱା ୱଚନତୋ ୱିଜ୍ଜୁଓଭାସଲୋକୋ ଞାଣାଲୋକୋ। ପଠମାଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ ୱିଯ ସଞ୍ଜାତପୀତିୱିପ୍ଫାରୋ, ୱିସେସତୋ ରତନଘରେ ସମନ୍ତପଟ୍ଠାନୱିଚିନନେ ସଞ୍ଜାତପୀତିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନସରୀରୋଭାସୋ ୱା ପୀତିଆଲୋକୋ। ତତ୍ଥେୱ ଉପ୍ପନ୍ନପସାଦୱସେନ ସଞ୍ଜାତଆଲୋକୋୱ ପସାଦାଲୋକୋ। ଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନେ ‘‘ଅଞ୍ଞାସି ୱତ, ଭୋ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନପସାଦାଲୋକୋତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଦେସନା ସତ୍ତାନଂ ହଦଯତମଂ ୱିଧମନ୍ତୀ ଧମ୍ମକଥାଆଲୋକୋ। ସବ୍ବୋପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ପାତୁଭାୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଆଲୋକୋତି ଇମିନା ସାୱକାନଂ ଦେସନାଯ ସଞ୍ଜାତଧମ୍ମାଲୋକୋପି ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱୋତି ଦସ୍ସେତି।

ପଜ୍ଜୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭। ସରଣତୋ ଅୱିଚ୍ଛେଦୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ପଟିପାଟି ସରା। ତେନାହ ‘‘ଇମେ ସଂସାରସରା’’ତି। କୁତୋତି କେନ କାରଣେନ, କିମ୍ହି ୱା? ତେନାହ ‘‘କିଂ ଆଗମ୍ମା’’ତି? ନ ପତିଟ୍ଠାତି ପଚ୍ଚଯାଭାୱତୋ। ଆପୋତିଆଦିନା ପାଠଇଯଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନାପଦେସେନ ତତ୍ଥ କାମରୂପଭୱାନଂ ଅଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋ। ତଦୁଭଯାଭାୱଦସ୍ସନେନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅରୂପଭୱସ୍ସପି ଅଭାୱୋ ଦସ୍ସିତୋୱ ହୋତି, ଯଥାରୁତୱସେନ ୱା ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ପୁରିମା ଦ୍ୱେ ଗହିତା, ଗହିତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱାୱ ପଚ୍ଛିମତ୍ଥୋ ପୱତ୍ତୋତି।

ସରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ମହଦ୍ଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୮। ନିଧୀଯତୀତି ନିଧାନଂ। ନିଧାତବ୍ବତଂ ଗତଂ ନିହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁତ୍ତସାରାଦୀତି ମୁତ୍ତାମଣିୱେଳୁରିଯପୱାଳଅରଜତଜାତରୂପାଦି। ସୁୱଣ୍ଣରଜତଭାଜନାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କହାପଣ-ଧଞ୍ଞକୋଟ୍ଠଭଣ୍ଡାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତସ୍ମିଂ ହି ନିଜପରିବ୍ବଯୱସେନ ଭୁଞ୍ଜୀଯତୀତି ‘‘ଭୋଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ସନ୍ତକଂ ଅଭିଗିଜ୍ଝନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ପତ୍ଥେନ୍ତୀ’’ତି। ଅନଲଙ୍କତାତି ନ ଅଲଂ ପରିଯତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ କତଚିତ୍ତା, ଅତିତ୍ତିଚ୍ଛତାମହିଚ୍ଛତାହି ଅଭିଭୂତା। ତେନାହ ‘‘ଅତିତ୍ତା ଅପରିଯତ୍ତଜାତା’’ତି। ଉସ୍ସୁକ୍କଜାତେସୂତି ତଂତଂକିଚ୍ଚେ ସଞ୍ଜାତୌସ୍ସୁକ୍କେସୁ। ନାନାକିଚ୍ଚଜାତେସୂତି ନାନାୱିଧକିଚ୍ଚେସୁ, ସଞ୍ଜାତନାନାକିଚ୍ଚେସୁ ୱା। ୱଟ୍ଟଗାମିକପସୁତେନ ୱଟ୍ଟସୋତଂ ଅନୁସରନ୍ତେସୁ। ତଣ୍ହାନିୱାସତାଯ ଗେହନ୍ତିପି ଅଗାରନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ମାତୁଗାମେନ ସଦ୍ଧିଂ ଗେହ’’ନ୍ତି। ୱିରାଜିଯାତି ହେତୁଅତ୍ଥଦୀପକଂ ପଦନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିରାଜେତ୍ୱା’’ତି, ତ୍ୱା-ସଦ୍ଦୋପି ଚାଯଂ ହେତୁଅତ୍ଥୋତି।

ମହଦ୍ଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଚତୁଚକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୯। ଇରିଯା ୱୁଚ୍ଚତି କାଯେନ କତ୍ତବ୍ବକିରିଯା, ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ଇରିଯାପଥୋ, ଗମନାଦି। ତଂ ଅପରାପରପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଚକ୍କଂ। ତେନାହ ‘‘ଚତୁଚକ୍କନ୍ତି ଚତୁଇରିଯାପଥ’’ନ୍ତି। ନୱଦ୍ୱାରନ୍ତି କରଜକାଯୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ଚ କେସାଦିଅସୁଚିପରିପୂରୋତି ଆହ ‘‘ପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅସୁଚିପୂର’’ନ୍ତି। ତଣ୍ହାଯ ସଂଯୁତ୍ତନ୍ତି ତଣ୍ହାସହିତଂ। ତେନ ନ କେୱଲଂ ସଭାୱତୋ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ନିସ୍ସିତଧମ୍ମୋ ଚ ଅସୁଚିଂ ଦସ୍ସେତି। ମାତୁକୁଚ୍ଛିସଙ୍ଖାତେ ଅସୁଚିପଙ୍କେ ଜାତତ୍ତା ପଙ୍କଜାତଂ, କେସାଦିଅସୁଚିପଙ୍କଜାତତ୍ତା ଚ ପଙ୍କଜାତଂ। ଯାତ୍ରାତି ଅପଗମୋ। ତେନ ସଭାୱତୋ ନିସ୍ସିତଧମ୍ମତୋ ଚ ଅସୁଚିସଭାୱତୋ କାଯତୋ କଥଂ ଅପଗମୋ ସିଯାତି ପୁଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ଏତସ୍ସା’’ତିଆଦି।

ନହନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ନନ୍ଦୀତି ଉପନାହୋ ଇଧାଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ନନ୍ଦିନ୍ତି ଉପନାହ’’ନ୍ତି। ସୋ ପନ ଇତୋ ପୁବ୍ବକାଲେ କୋଧୋତି ଆହ ‘‘ପୁବ୍ବକାଲେ’’ତିଆଦି । ପାଠଇନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେତି ଉପନାହୈଚ୍ଛାଦିକେ ଇଧ ପାଠଇଯଂ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠେ କିଲେସେ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସା ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦଯୋ ସତ୍ତ କିଲେସା ଦୁମ୍ମୋଚଯତାଯ ୱରତ୍ତା ୱିଯାତି ୱରତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଆରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣସଭାୱତୋ ଏକୋ ଏୱେସ ଧମ୍ମୋ, ପୱତ୍ତି-ଆକାରଭେଦେନ ପନ ଇଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ପତ୍ଥନଟ୍ଠେନ ଇଚ୍ଛା, ଲୁବ୍ଭନଟ୍ଠେନ ଗିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଲୋଭୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିକାତି ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ, ୱାରେ ୱା ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନା। ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନକୋ। ଅଲଦ୍ଧପତ୍ଥନା ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆସତ୍ତି ଲୋଭୋ। ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱାତି ସସନ୍ତାନତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା।

ଚତୁଚକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଏଣିଜଙ୍ଘସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୦।ଏଣିମିଗସ୍ସ ୱିୟାତି ଏଣିମିଗସ୍ସେ ଜଙ୍ଘା ୱିୟ। ଅୱୟୱୀସମ୍ବନ୍ଧେ ହି ଇଦଂ ସାମିୱଚନଂ। ପିଣ୍ଡିମଂସସ୍ସ ପରିତୋ ସମସଣ୍ଠିତତ୍ତା ସୁୱଟ୍ଟିତଜଙ୍ଘୋ। କିସନ୍ତି ଥୂଲଭାୱପଟିକ୍ଖେପପରାଜୋତନା, ନ ସୁଟ୍ଠୁ କିସଭାୱଦୀପନପରାତି ଆହ ''ଅଥୂଲଂ ସମସରୀର''ନ୍ତି। ଆତପେନ ମିଲାତନ୍ତି ତପସା ମିଲାତକାୟଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସନ୍ତାପନଭାୱତୋ। ତେନେୱାହ – ''ତପୋ ମିଲାତ''ନ୍ତିଆଦି, ତଥା ଚାହ ପାଠଇୟଂ ''ଅପ୍ପାହାରଂ ଅଲୋଲୁପ''ନ୍ତି। ୟଥା ''ୱୀରସ୍ସ ଭାୱୋ ୱୀରିୟ''ନ୍ତି ୱୀରଭାୱେନ ୱୀରିୟଂ ଲକ୍ଖୀୟତି, ଏୱଂ ୱୀରିୟସମ୍ପତ୍ତେନ ୱୀରଭାୱୋତି ଆହ ''ୱୀରନ୍ତି ୱୀରିୟୱନ୍ତ''ନ୍ତି। ''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ''ତି (ଥେରଗା। ୯୮୩; ମି। ପ। ୬।୫।୧୦) ଧମ୍ମସେନାପତିୱୁତ୍ତନିୟାମେନ ପରିମିତଭୋଜିତାୟ ଅପ୍ପାହାରତା ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା। ''ମିତାହାର''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଭୋଜିତାୟପି ଅପ୍ପାହାରତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱିକାଲ…ପେ… ପରିତ୍ତାହାର''ନ୍ତି ଆହ। ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ଲୋଲୁପ୍ପୱିରହିତଂ ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ସବ୍ବସୋ ଲୋଲୁପ୍ପସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା। ''ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚୟେସୂ''ତି ହି ଇମିନାୱ ସବ୍ବତ୍ଥ ଲୋଲୁପ୍ପୱିଗମୋ ଦୀପିତୋୱାତି। ରସତଣ୍ହାପଟିକ୍ଖେପୋ ୱା ଏସ ''ଅପ୍ପାହାର''ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ''ଅଲୋଲୁପ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ''ସୀହଂ ୱା''ତି ଏତ୍ଥ ଏକଚରସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଇୱ-ସଦ୍ଦୋ ଅହତୋ ''ନାଗ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଆନେତ୍ୱା, ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବୋତି ଆହ – ''ଏକଚରଂ ସୀହଂ ୱିୟ, ଏକଚରଂ ନାଗଂ ୱିୟା''ତି। ଏକଚରା ଅପ୍ପମତ୍ତା ଏକୀକତାୟ।

ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନ ରୂପଂ ଗହିତଂ ତେସଂ ରୂପସଭାୱତ୍ତା। ମନେନ ନାମଂ ଗହିତଂ ମନସ୍ସ ନାମସଭାୱତ୍ତା। ଅୱିନିଭୁତ୍ତଧମ୍ମେତି ଅୱିନାଭାୱଧମ୍ମେ ଗହେତ୍ୱା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଆୟତନଧାତୁଆଦୟୋ ଗହିତା। କାମଗୁଣଗ୍ଗହଣେନ ହେତ୍ଥ ରୂପଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ପଞ୍ଚ ୱତ୍ଥୂନି ଗହିତାନେୱ ହୋନ୍ତି, ମନୋଗହଣେନ ଧମ୍ମାୟତନଂ, ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଗହିତାନି ହୋନ୍ତି। ଇମିନା ନୟେନ ଧାତୁଆଦୀନମ୍ପି ଗହିତତା ଯୋଜେତବ୍ବା। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦିୱସେନପେତ୍ଥ ଭୁମ୍ମଂ ଯୋଜେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଏତ୍ଥାତି ପାଠଇୟଂ। କାମୱତ୍ଥୁ ଭୁମ୍ମଂ।

ଏଣିଜଙ୍ଘସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତ୍ତିୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସତୁଲ୍ଲପକାୟିକୱଗ୍ଗୋ

୧। ସବ୍ଭିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୧। ସତଂ ସାଧୂନଂ ସରଣଗମନସୀଲାଦିଭେଦସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉଲ୍ଲପନତୋ, ଅତ୍ତନୋ ୱା ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିୟା ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉଲ୍ଲପନତୋ କଥନତୋ ସତୁଲ୍ଲପା, ଦେୱତା, ତାସଂ କାୟୋ ସମୂହୋ, ତତ୍ଥ ଭୱାତି ସତୁଲ୍ଲପକାୟିକା। ତେନାହ ''ସତଂ ଧମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦି। ସମାଦାନୱସେନ ଉଲ୍ଲପେତ୍ୱା, ନ ୱଣ୍ଣନାକଥନମତ୍ତେନ ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ସତୁଲ୍ଲପକାୟିକଭାୱେ। ଇଦଂ ୱତ୍ଥୂତି ଇଦଂ କାରଣଂ। ସମୁଦ୍ଦୱାଣିଜାତି ସଂୟତ୍ତିକା। ଖିତ୍ତସରୱେଗେନାତି ଜିୟାମୁତ୍ତସରସଦିସୱେଗେନ, ସୀଘଓଘେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପତତୀତି ଉପ୍ପାତୋ। ଉପ୍ପାତେ ଭୱଂ ବ୍ୟସନଂ ଉପ୍ପାତିକଂ। ପତିଟ୍ଠାତି ହିତପତିଟ୍ଠା। ପରଲୋକେ ହିତସୁଖାୱହଂ ଅଭୟକାରଣଂ। ଜଙ୍ଘସତନ୍ତି ମନୁସ୍ସସତଂ। ଜଙ୍ଘାସୀସେନ ହି ମନୁସ୍ସେ ୱଦତି ସହଚାରିଭାୱତୋ। ଅଗ୍ଗହେସି ପଞ୍ଚସୀଲାନି। ଆସନ୍ନାନାସନ୍ନେସୁ ଆସନ୍ନସ୍ସେୱ ପଠମଂ ୱିପଚ୍ଚନତୋ ''ଆସନ୍ନକାଲେ ଗହିତସୀଲଂ ନିସ୍ସାୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଘଟାୱସେନାତି ସମୂହୱସେନ।

ସବ୍ଭୀତି ସାଧୂହି। ତେ ହି ସପରହିତସାଧନତୋ ପାସଂସତାୟ ସନ୍ତଗୁଣତାୟ ଚ ସନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେ ପନ ୟସ୍ମା ପଣ୍ଡିତଲକ୍ଖଣେହି ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ପଣ୍ଡିତେହୀ''ତି ଆହ। ସମାସେଥାତି ସଂୱସେଥାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋତି ଆହ ''ସବ୍ବେଇରିୟାପଥେ''ତିଆଦି। ମିତ୍ତସନ୍ଥୱନ୍ତି ମେତ୍ତିସନ୍ଧାନଂ। ସତ୍ତାନଂ ହିତେସିତାଲକ୍ଖଣା ହି ମେତ୍ତି, ସା ଚ ଞାଣସହିତା ଞାଣପୁବ୍ବଙ୍ଗମାୱାତି ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୋ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠୋ, ଇତରୋ ସଂକିଲିଟ୍ଠୋତି ଆହ ''ନ କେନଚି ସଦ୍ଧିଂ କାତବ୍ବୋ''ତି। ସଦ୍ଧମ୍ମନ୍ତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିହିତାୱହଂ ସୁନ୍ଦରଧମ୍ମଂ। ସେୟ୍ୟୋତି ହିତୱଡ୍ଢନତାଦି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ୱଡ୍ଢୀ''ତି।

ସତଂ ସାଧୂନଂ, ପଣ୍ଡିତାନନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ତପ୍ପଟିୟୋଗୱିସୟତ୍ତା ଅଞ୍ଞ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଞ୍ଞତୋଅନ୍ଧବାଲତୋ''ତି। ସୋକନିମିତ୍ତଂ ସୋକକାରଣଂ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଇଧ ସୋକସଦ୍ଦେନ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ସୋକୱତ୍ଥୂନ''ନ୍ତିଆଦି। ସୋକୱତ୍ଥୂନି ନାମ ଚୋରାଦୟୋ

ଅଚ୍ଛିଦନାଦିୱସେନ ପରେସଂ ସୋକକରଣତୋ। ସୋକାନୁଗତା ସୋକପ୍ପତ୍ତା।

ଥେରସ୍ସାତି ସଂକିଳଝେରସ୍ସ। ଅତ୍ତନୋ ଭଗିନିଯା ଜେଟ୍ଠତ୍ତା ''ତୁମ୍ହେ''ତି ଆହ। ଅଯଂ ''ଇଧ ଚୋରା ପଟିପଜ୍ଜିଂସୂ''ତି ଅମ୍ହେ ତିଣାଯପି ନ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଏକଚ୍ଚେ ''ମାରେମ ନ''ନ୍ତି ଆହଂସୁ। କରୁଣାଯ ଏକଚ୍ଚେ ''ୱିସ୍ସଜ୍ଜେମା''ତି ଆହଂସୁ। ମନ୍ତେତ୍ୱାତି ଭାସେତ୍ୱା।

ଅହୁ ଅହୋସି, ଭୂତପୁବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରଞ୍ଞସ୍ମିଂ ବ୍ରହାୱନେତି ତାଦିସେ ବ୍ରହାୱନେ, ମହାରଞ୍ଞେ ନିୱାସୀତି ଅତ୍ଥୋ ଚେତୋତି ଲ୍ଦ୍ଧୋ। କୂଟାନୀତି ୱାକୁରାଦଯୋ। ଓଡ୍ଡେତ୍ୱାତି ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସସକନ୍ତି ପେଲକଂ ଉବ୍ବିଗ୍ଗାତି ଭୀତତସିତା। ଏକରତ୍ତିନ୍ତି ଏକରତ୍ତେନେୱ। ଧନଜାନୀତି ପରିବ୍ବଯୱସେନ ଅଦ୍ଧିକେହି ଲଦ୍ଧବ୍ବଧନତୋ ହାନି, ''ସମଣମ୍ପି ନାମ ହନ୍ତି, କିଂ ଅମ୍ହେସୁ ଲଜ୍ଜିସ୍ସତୀ''ତି ଅଦ୍ଧିକାନଂ ଅନାଗମନତୋ ଏକଦିୱସଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବପରିବ୍ବଯମ୍ପି ନ ଲଭିସ୍ସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଞାତଯୋପି ମାତାପିତୁଭାତୁଭଗିନିଆଦିକେ ଞାତକେ। ତେ କିର ଅଧିମୁତ୍ତସ୍ସ ଭଗିନିଯା ସନ୍ତିକଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତା ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ତେନ ସମାଗତା, ଅଧିମୁତ୍ତୋ ସଚ୍ଚୱାଚଂ ଅନୁରକ୍ଖନ୍ତୋ ଚୋରଭଯଂ ତେସଂ ନାରୋଚେସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ତେସମ୍ପୀ''ତିଆଦି। ତଂ ନିସ୍ସାଯ ପବ୍ବଜିତତ୍ତା ''ଅଧିମୁତ୍ତସାମଣେରସ୍ସ ସନ୍ତିକେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଉପସମ୍ପଦାଚରିଯୋ ହୁତ୍ୱା। ତେନାହ ''ଅତ୍ତନୋ ଅନ୍ତେୱାସିକେ କତ୍ୱା''ତି। ସଚ୍ଚାନୁରକ୍ଖଣେନ ଅନୁତ୍ତରଗୁଣାଧିଗମେନ ଚ ଞାତିମଜ୍ଝେ ୱିରୋଚତି।

ସାତତନ୍ତି ସତତଂ। ସ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ହି ଇଧ ସାଭାୱୋ ଯଥା ''ସାରାଗୋ''ତିଆଦୀସୁ। ସାତଭାୱୋ ୱା ସାତତନ୍ତି ଆହ ''ସୁଖଂ ୱା''ତି। କାରଣେନାତି ତେନ ତେନ କାରଣେନ। ସବ୍ବାସଂ ତାସଂ ୱଚନଂ ସୁଭାସିତଂ, ଭଗୱତୋ ପନ ଉକ୍କଂସଗତଂ ସୁଭାସିତମେୱ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ତଂତଂଗାଥାପଦେନେୱ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ତଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନ କେୱଲ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ସପ୍ପୁରିସୂପସଂସେୱସଦ୍ଧମ୍ମାଭିଯୋଗୋ ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ୱୁଦ୍ଧିଯା ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭସ୍ସ ଏକନ୍ତିକଂ କାରଣଂ, ଏୱଂ ସୋକପଚ୍ଚଯେ ସତି ୱିସୋକଭାୱସ୍ସ, ଞାତିମଜ୍ଝେ ସୋଭାଯ, ସୁଗତିଗମନସ୍ସ, ଚିରଂ ସୁଖଟ୍ଠାନସ୍ସ, ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖମୋଚନସ୍ସପି ଅଞ୍ଞାସାଧାରଣଂ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତମେୱାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ଭିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ମଚ୍ଛରିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୨। ପମଜ୍ଜନାକାରେନ ପୱତ୍ତା ଅନୁପଲଦ୍ଧି ପମାଦୋ। ତେନ ଏକନ୍ତତୋ ସତିରହିତା ହୋନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସତିୱିପ୍ପୱାସଲକ୍ଖଣେନା''ତି। ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦଯୋ ଚେତ୍ଥ ପମାଦେନେୱ ସଙ୍ଗହିତା। ଇଦାନି ଯଥା ମଚ୍ଛରିଯନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ପମାଦନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ଦାନଂ ନ ଦୀଯତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଏକଚ୍ଚୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିକ୍ଖଯଂ ଗମିସ୍ସତୀତି ଭୋଗପରିହାନିଂ ଗମିସ୍ସତି। ଖିଡ୍ଡାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମଣ୍ଡନୱିଭୂସନଛଣନକ୍ଖତ୍ତକିଚ୍ଚବ୍ଯସନାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଯସଦାଯକନ୍ତି କିତ୍ତିଯସସ୍ସ ପରିୱାରଯସସ୍ସ ଚ ଦାଯକଂ। ସିରୀଦାଯକନ୍ତି ସୋଭଗ୍ଗଦାଯକଂ। ସମ୍ପତ୍ତିଦାଯକନ୍ତି କୁଲଭୋଗରୂପଭୋଗସମ୍ପଦାହି ସମ୍ପତ୍ତିଦାଯକଂ। ପୁଞ୍ଞନ୍ତି ୱା ଇଧ ପୁଞ୍ଞଫଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ''ଏୱମିଦଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୮୦) ୱିଯ। ଅଥ୍ୱି ଦାନସ୍ସ ଫଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୱଟ୍ଠିତତଂ ବହୁଲସାଧାରଣତଂ, ତଂ ପହାଯ ଗମନୀଯତଂ , ତବ୍ବିସଯାଯ ପୀତିଯା ସାୱଜ୍ଜତଂ, ଦାନଧମ୍ମସ୍ସ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତଂ ଅନୁଗାମିକତଂ, ତବ୍ବିସଯାଯ ପୀତିଯା ଅନୱଜ୍ଜତଂ, ଲୋଭାଦିପାପଧମ୍ମାନଂ ୱିନୋଦନଂ, ସେସପୁଞ୍ଞାନଂ ଉପନିସ୍ସଯଞ୍ଚ ଜାନନ୍ତେନାତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ।

ତଂଯେୱ ବାଲନ୍ତି ଯୋ ମଚ୍ଛରୀ, ତମେୱ। ଅଦାନସୀଲା ବାଲା। ଏକଚ୍ଚୋ ଧନସ୍ସ ପରିଭୋଗପରିକ୍ଖଯଭଯେନ ଅତ୍ତନାପି ନ ପରିଭୁଞ୍ଜତି ଅତିଲୋଭସେଟ୍ଠି ୱିଯାତି ଆହ ''ଇଧଲୋକପରଲୋକେସୂ''ତି।

ଯସ୍ମା ଏକଚ୍ଚୋ ଅଦାନସୀଲୋ ପୁରିସୋ ଅଦ୍ଧିକେ ଦିସ୍ୱା ପସ୍ସନ୍ତୋପି ନ ପସ୍ସତି, ତେସଂ କଥଂ ସୁଣନ୍ତୋପି ନ ସୁଣୋତି, ସଯଂ କିଞ୍ଚି ନ କଥେତି, ଅଦାତୁକମ୍ଯତାଥମ୍ଭେ ବଦ୍ଧୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ମତଲିଙ୍ଗାନି ଉପଲବ୍ଭନ୍ତିଯେୱାତି ଆହ ''ଅଦାନସୀଲତାଯ ମରଣେନ ମତେସୂ''ତି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଦାନମତ୍ତମେୱ ଗହେତ୍ୱା ମତେନସ୍ସ ସମତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନସୀଲସ୍ସ ପନ ଅମତଲିଙ୍ଗାନି ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯତୋ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୱଜନ୍ତି ପୁଥୁତ୍ତେ ଏକୱଚନଂ, ତସ୍ମା ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ସହ ୱଜନ୍ତା''ତି। ଦାନସୀଲାଦିଧମ୍ମୋ ପୁରାତନୋ, ନ ଅଜ୍ଜତନୋତି ସନନ୍ତନୋ, ସୋ ଏତେସୁ ଅତ୍ଥୀତି ସନନ୍ତନା, ପଣ୍ଡିତା, ତେସଂ ଧମ୍ମାତି ତେସଂ ୱସେନପି ଧମ୍ମୋ ସନନ୍ତନୋତି ଆହ ''ସନନ୍ତନାନଂ ୱା ପଣ୍ଡିତାନଂ ଏସ ଧମ୍ମୋ''ତି। ଅପ୍ପସ୍ମିମ୍ପି ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମେ ସତି ଏକେ ଦାନଂ ଦଦନ୍ତି, ଏକେ ନ ଦଦନ୍ତି ମଚ୍ଛରିଭାୱା। ସହସ୍ସଦାନସଦିସାତି ଏକାପି ଦକ୍ଖିଣା ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନାଯ ଉଳାରଭାୱତୋ ସହସ୍ସଦାନସଦିସା ହୋତି।

ଦୁରନୁଗମନୋତି ଅସମଙ୍ଗିନା ଅନୁଗନ୍ତୁଂ ଦୁକ୍କରୋ। ଅନନୁଗମନଞ୍ଚସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅପୂରଣମେୱାତି ଆହ ‘‘ଦୁପ୍ପୂରୋ’’ତି। ‘‘ଧମ୍ମଂ ଚରେ’’ତି ଅଯଂ ଧମ୍ମଚରିଯା ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ୱସେନ ଆରଦ୍ଧାତି ଆହ ‘‘ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମଂ ଚରତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଦାରଞ୍ଚ ପୋସ’’ନ୍ତି। ସମୁଞ୍ଜକନ୍ତି କସ୍ସକେହି ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବଂ କତ୍ୱା ୱିସଟ୍ଠଧଞ୍ଞକରଣତୋ ଖଲେ ଉଞ୍ଛାଚରିଯୱସେନ ସମୁଞ୍ଜନିଆଦିନା ଛଡ୍ଡିତଧଞ୍ଞସଂହରଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ଅପି…ପେ… ସମୁଞ୍ଜକଂ ଚରତୀ’’ତି। ଏତେନାତି ସତସହସ୍ସସହସ୍ସଯାଗିଗ୍ଗହଣେନ ଦସନ୍ନମ୍ପି ଭିକ୍ଖୁକୋଟୀନଂ ପିଣ୍ଡପାତୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ‘‘ଦିନ୍ନୋ’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜନା। ଦସନ୍ନଂ ୱା କହାପଣକୋଟୀନଂ ପିଣ୍ଡପାତୋତି ଦସନ୍ନଂ କହାପଣକୋଟୀନଂ ୱିନିଯୁଞ୍ଜନୱସେନ ସମ୍ପାଦିତପିଣ୍ଡପାତୋ। ତଯିଦଂ ସତସହସ୍ସଂ ସହସ୍ସଯାଗୀନଂ ଦାନଂ ଏକତୋ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ସମୁଞ୍ଜକଂ ଚରନ୍ତୋପୀତି ସମୁଞ୍ଜକଂ ଚରିତ୍ୱାପି, ସମୁଞ୍ଜକଚରଣହେତୁପି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦାରଂ ପୋସେନ୍ତୋପି ଧମ୍ମଂ ଚରତି, ଅପ୍ପକସ୍ମିଂ ଦଦନ୍ତୋପି ଧମ୍ମଂ ଚରତୀତି ଯୋଜନା। ତଥାୱିଧସ୍ସାତି ତାଦିସସ୍ସ ତଥାଧମ୍ମଚାରିନୋ ଯା ଧମ୍ମଚରିଯା, ତସ୍ସା କଲମ୍ପି ନଗ୍ଘନ୍ତି ଏତେ ସହସ୍ସଯାଗିନୋ ଅତ୍ତନୋ ସହସ୍ସଯାଗିତାଯ। ଯଂ ତେନ ଦଲିଦ୍ଦେନାତିଆଦି ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ତେସନ୍ତି ‘‘ସତଂସହସ୍ସାନଂ ସହସ୍ସଯାଗିନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତାନଂ ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି। ଇତରେସନ୍ତି ‘‘ତଥାୱିଧସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତପୁରିସତୋ ଅଞ୍ଞେସଂ। ଦସକୋଟିସହସ୍ସଦାନନ୍ତି ଦସକୋଟିସଙ୍ଖାତଂ ତତୋ ଅନେକସହସ୍ସଭେଦତାଯ ସହସ୍ସଦାନଂ।

‘‘କଲଂ ନଗ୍ଘତୀ’’ତି ଇଦଂ ତେସଂ ଦାନତୋ ଇମସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ଉଳାରତରଭାୱେନ ୱିପୁଲତରଭାୱେନ ୱିପୁଲତରଫଲତାଯ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଏତଂ ମହପ୍ଫଲତରନ୍ତି ଜାନନତ୍ଥ’’ନ୍ତି। ପଚ୍ଚଯୱିସେସେନ ମହତ୍ତଂ ଗତୋତି ମହଗ୍ଗତୋ, ଉଳାରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ୱିପୁଲସ୍ସେତଂ ୱେୱଚନ’’ନ୍ତି। ସମେନାତି ଞାଯେନ, ଧମ୍ମେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସମେତି ନ ସମେ ମଚ୍ଛରିଯଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତେ। ଛେତ୍ୱାତି ପୀଳେତ୍ୱା। ତଂ ପନ ପୀଳନଂ ପୋଥନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୋଥେତ୍ୱା’’ତି ଆହ। ଅସ୍ସୁମୁଖାତି ତିନ୍ତଅସ୍ସୁମୁଖସଦିସ୍ସା ପରଂ ରୋଦାପେତ୍ୱା। ମହାଦାନନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ବହୁଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନେନ ମହନ୍ତଦାନଂ। ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଗହଣୱସେନାଯ ଚ ସୁଦ୍ଧତାଯ ମଲୀନତ୍ତା। ଇତରଂ ଧମ୍ମଚରିଯାଯ ନିବ୍ବତ୍ତିତଦାନଂ। ପରିତ୍ତଦାନନ୍ତି ପରିତ୍ତସ୍ସ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ପରିତ୍ତଦାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ଅଜ୍ଝାସଯସ୍ସ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମଗହଣୱସେନାଯ ଚ ୱିସୁଦ୍ଧତାଯ। ଏୱନ୍ତିଆଦିମାହାତି ‘‘ଏୱଂ ସହସ୍ସାନଂ ସହସ୍ସଯାଗିନ’’ନ୍ତି ଅୱୋଚ। ତତ୍ଥ ସହସ୍ସାନନ୍ତି ସତଂସହସ୍ସାନଂ। ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ସତଗ୍ଗହଣଂ ନ କତଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ମଚ୍ଛରିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସାଧୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୩।ଉଦାନଂଉଦାନେସୀତି ପୀତିୱେଗେନ ଉଗ୍ଗିରିତବ୍ବତାଯ ଉଦାନଂ ଉଗ୍ଗିରି ଉଚ୍ଚାରେସି। ତଯିଦଂ ଯସ୍ମା ପୀତିସମୁଟ୍ଠାପିତଂ ୱଚନଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଉଦାହାରଂ ଉଦାହରୀ’’ତି । ଯଥା ପନ ତଂ ୱଚନଂ ‘‘ଉଦାନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧାଯାତି ଏତ୍ଥ ଯ-କାରୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ପରିଚ୍ଚାଗଚେତନାଯ ହି ସଦ୍ଧା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧସ୍ସ ତଦଭାୱତୋ। ପି-ସଦ୍ଦୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ। ‘‘ସାହୂ’’ତି ପଦଂ ସାଧୁସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କଥନ୍ତି ଦାନଯୁଦ୍ଧାନଂ ୱିପକ୍ଖସଭାୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତଂ ଉଭଯନ୍ତି ଦାନଂ ଯୁଦ୍ଧନ୍ତି ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ। ଜୀୱିତଭୀରୁକୋତି ଜୀୱିତୱିନାସଭୀରୁକୋ। ଖଯଭୀରୁକୋତି ଭୋଗକ୍ଖଯସ୍ସ ଭୀରୁକୋ। ୱଦନ୍ତୋତି ଜୀୱିତେ ସାଲଯତଂ, ତତୋ ଏୱ ଯୁଜ୍ଝନେ ଅସମତ୍ଥତଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ। ଛେଜ୍ଜନ୍ତି ହତ୍ଥପାଦାଦିଚ୍ଛେଦୋ। ଉସ୍ସହନ୍ତୋତି ୱୀରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ। ଏୱଂ ଭୋଗେ ରକ୍ଖିସ୍ସାମୀତି ତଥା ଭୋଗେ ଅପରିକ୍ଖୀଣେ କରିସ୍ସାମୀତି। ୱଦନ୍ତୋତି ଇଧ ଭୋଗେସୁ ଲୋଭଂ, ତତୋ ଏୱ ଦାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତଂ ପୱେଦେନ୍ତୋ। ଏୱନ୍ତି ଏୱଂ ଜୀୱିତଭୋଗନିରପେକ୍ଖତାଯ ଦାନଞ୍ଚ ଯୁଦ୍ଧଞ୍ଚ ସମଂ ହୋତି। ସଦ୍ଧାଦିସମ୍ପନ୍ନୋତି ସଦ୍ଧାଧମ୍ମଜୀୱିତାୱୀମଂସାସୀଲାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ। ସୋ ହି ଦେଯ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ପରିତ୍ତକତ୍ତା ଅପ୍ପକମ୍ପି ଦଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ପନ ଚିତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଖେତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ବହୁଂ ଉଳାରପୁଞ୍ଞଂ ପସୱେନ୍ତୋ ବହୁୱିଧଂ ଲୋଭ-ଦୋସ-ଇସ୍ସା-ମଚ୍ଛରିଯ-ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିଭେଦଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ ଅଭିଭୱତି, ତତୋ ଏୱ ଚ ତଂ ମହପ୍ଫଲଂ ହୋତି ମହାନିସଂସଂ। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ମଚ୍ଛେରଂ ମଦ୍ଦତି’’ଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପନ ଉକ୍କଟ୍ଠପଚ୍ଚନୀକଭାୱତୋ।

ପରତ୍ଥାତି ପରଲୋକେ। ଏକସାଟକବ୍ରାହ୍ମଣୱତ୍ଥୁ ଅନ୍ୱଯୱସେନ, ଅଙ୍କୁରୱତ୍ଥୁ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ଧମ୍ମୋ ଲଦ୍ଧୋ ଏତେନାତି ଧମ୍ମଲଦ୍ଧୋ, ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଅଗ୍ଗିଆହିତପଦସ୍ସ ୱିଯ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି କାଯିକଂ ୱୀରିଯଂ, ୱୀରିଯନ୍ତି ଚେତସିକ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଉଟ୍ଠାନନ୍ତି ଭୋଗୁପ୍ପାଦେ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତତା। ୱୀରିଯନ୍ତି ତଜ୍ଜୋ ଉସ୍ସାହୋ। ଯମସ୍ସ ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ। ୱେତରଣିମ୍ପି ଇତରେ ନିରଯେ ଚ ଅତିକ୍କମ୍ମ। ତେ ପନ ଅବ୍ବୁଦାଦୀନଂ ୱସେନ ଅୱୀଚିଂ ଦସଧା କତ୍ୱା ଅୱସେସମହାନିରଯେ ସତ୍ତପି ଆଯୁପ୍ପମାଣଭେଦେନ ତଯୋ ତଯୋ କତ୍ୱା ଏକତିଂସାତି

ୱଦନ୍ତି। ସଞ୍ଜୀୱାଦିନିରଯସଂୱଡ଼ନସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ତିକ୍ଖମଜ୍ଝମୁଦୁଭାୱେନ ତସ୍ସ ଆଯୁପ୍ପମାଣସ୍ସ ତିୱିଧତା ୱିଭାୱେତବ୍ବା। ଅପରେ ପନ ''ଅଟ୍ଠ ମହାନିରଯା ସୋଳସ ଉସ୍ସଦନିରଯା ଆଦିତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସିତନିରଯେ ଏକଂ କତ୍ୱା ସତ୍ତ ସିତନିରଯାତି ଏୱଂ ଏକତିଂସ ମହାନିରଯା''ତି ୱଦନ୍ତି। ମହାନିରଯଗ୍ଗହଣତୋ ଆଦିତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସିତନିରଯା ଏକୋ ନିରଯୋ କତୋତି।

ତେସନ୍ତି ୱିଚିନିତ୍ୱା ଗହିତପଚ୍ଚଯାନଂ। ପଞ୍ଚନୱୁତିପାସଣ୍ଡଭେଦା ପପଞ୍ଚସୂଦନିସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା। ତସ୍ମାତି ତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ୱିଚିନନେସୁ। ଦକ୍ଖିଣାୱିଚିନନଂ ଆହ, ଉପମାନାନି ହି ନାମ ଯାୱଦେୱ ଉପମେଯ୍ୟତ୍ଥୱିଭାୱନତ୍ଥାନି। ଏତେନ ସୁଖେତ୍ତଗହଣତୋପି ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୱିଚିନନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପାଣେସୁ ସଂଯମୋତି ଇମିନା ଦସୱିଧମ୍ପି କୁସଲକମ୍ମପଥଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେତି। ଯଥା ହି ''ପାଣେସୁ ସଂଯମୋ''ତି ଇମିନା ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତାୱୋରୋପନତୋ ସଂଯମୋ ୱୁତ୍ତୋ, ଏୱଂ ତେସଂ ସାପତେଯ୍ୟାୱହାରତୋ ପରଦାରାମସନତୋ ୱିସଂୱାଦନତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଭେଦନତୋ ଫରୁସୱଚନେନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ ନିରତ୍ଥକୱିପ୍ପଲପନତୋ ପରସନ୍ତକାଭିଜ୍ଝାନତୋ ଉଚ୍ଛେଦଚିନ୍ତନତୋ ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସନତୋ ଚ ସଂଯମୋ ହୋତୀତି। ତେନାହ ''ସୀଲାନିସଂସଂ କଥେତୁମାରଦ୍ଧା''ତି। ଫରୁସୱଚନସଂଯମୋ ପନେତ୍ଥ ସରୂପେନେୱ ୱୁତ୍ତୋ।

ପରସ୍ସ ଉପୱାଦଭଯେନାତି ପାପକିରିଯହେତୁ ପରେନ ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ତବ୍ବୋପୱାଦଭଯେନ। ଉପୱାଦଭଯାତି ଉପୱାଦଭଯନିମିତ୍ତଂ। ''କଥଂ ନୁ ଖୋ ଅମ୍ହେ ପରେ ନ ଉପୱଦେଯ୍ୟୁ''ନ୍ତି ଆସୀସନ୍ତା ପାପଂ ନ କରୋନ୍ତି। ଧମ୍ମପଦମେୱାତି ଅସଙ୍ଖତଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସୋ ଏୱ ସେଯ୍ୟୋ ସେଟ୍ଠୋ। ଯସ୍ମା ସବ୍ବସଙ୍ଖତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖଯଧମ୍ମଂ ୱଯଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମଂ, ତସ୍ମା ତଦଧିଗମାଯ ଉସ୍ସାହୋ କରଣୀଯୋତି ଦସ୍ସେତି। ପୁବ୍ବସଦ୍ଦୋ କାଲୱିସେସୱିସଯୋତି ଆହ ''ପୁବ୍ବେ ଚ କସ୍ସପବୁଦ୍ଧାଦିକାଲେପୀ''ତିଆଦି। ପୁନ ଅକାଲୱିସେସୋ ଅପାଟିଯେକ୍କୋ ଭୁମ୍ମତ୍ଥୱିସଯୋୱାତି ଆହ ''ସବ୍ବେପି ୱା''ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ୱାତି ଏତେ ସବ୍ବେପି କସ୍ସପବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଲୋକନାଥା ସନ୍ତୋ ନାମ ୱୂପସନ୍ତସବ୍ବକିଲେସସନ୍ତାପା ସନ୍ତସଦ୍ଭୂତଗୁଣତ୍ତା।

ସାଧୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନସନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୪।କମନୀଯାନୀତି କନ୍ତାନି। ତତୋ ଏୱ ଏତାନି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣାନି ସୁଖାରମ୍ମଣାନି ରୂପାଦୀନି, ତେ ପନ ୱତ୍ଥୁକାମା, ତଦାରମ୍ମଣକିଲେସକାମା ୱା। ''ନ ସନ୍ତି କାମା ମନୁଜେସୂ''ତି ଦେସନାସୀସମେତଂ, ନିଚ୍ଚଯେନ କାମା ଅନିଚ୍ଚାଯେୱ। ମଚ୍ଚୁ ଧୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ମଚ୍ଚୁଧେଯ୍ୟଂ। ନ ପୁନ ଆଗଚ୍ଛତି ଏତ୍ଥ ତଂ ଅପୁନାଗମନଂ। ଅପୁନାଗମନସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅନୁପଗଚ୍ଛନତୋ। ନିବ୍ବାନଂ ହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱରଣଂ। ବଦ୍ଧୋତି ପଟିବଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ। ପମତ୍ତୋତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗପମାଦଂ ଆପନ୍ନୋ।

ତଣ୍ହାଛନ୍ଦତୋଜାତଂ ତସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚଯତ୍ତା। ଇଚ୍ଛିତଂ ହନତୀତି ଅଘଂ, ଦୁକ୍ଖଂ। ଇଧ ପନ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନୱସେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ଛନ୍ଦୱିନଯା ଅଘୱିନଯୋତି ହେତୁନିରୋଧେନ ହି ଫଲନିରୋଧୋ, ଏୱଂ ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ୱତ୍ୱା ଅଘୱିନଯା ଦୁକ୍ଖୱିନଯୋତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ୱଦତି।

ଚିତ୍ରାନୀତି କିଲେସକାମାପି ୱେଦନାଦିଚିତ୍ତସମ୍ପଯୋଗଭେଦେନ ହୋନ୍ତି, ଆକାରଭେଦେନ ଚ ଅତ୍ଥି ସଙ୍ଘାତୱିଘାତାତି ତତୋ ୱିସେସେତୁଂ ''ଆରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍କପ୍ପିତରାଗୋତି ସୁଭାଦିୱସେନ ସଙ୍କପ୍ପିତୱତ୍ଥୁମ୍ହି ରାଗୋ। କିଲେସକାମୋ କାମୋତି ୱୁତ୍ତୋ ତସ୍ସେୱିଧ ୱିସେସତୋ କାମଭାୱସିଦ୍ଧିତୋ। ପସୂରସୁତ୍ତେନ ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ ''ନ ତେ କାମା''ତିଆଦିନା ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆଗତତ୍ତା। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ସଙ୍ଖେପେନେୱ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ପସୂରପରିବ୍ବାଜକୋ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ନ ତେ କାମା ଯାନି ଚିତ୍ରାନି ଲୋକେତି ତେ ଚେ କାମା ନ ହୋନ୍ତି, ଯାନି ଲୋକେ ଚିତ୍ରାନି ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣାନି। ୱେଦେସୀତି କେୱଲଂ ସଙ୍କପ୍ପରାଗଞ୍ଚ କାମଂ କତ୍ୱା ୱଦେସି ଚେ। ହେହିନ୍ତୀତି ଭୱେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଦାନି ମନୋରମାନି, ସତ୍ଥାପି ତେ ହେହିତି କାମଭୋଗୀତି ପଚ୍ଚେକଂ ଗାଥା, ଇଧ ପନ ସଂଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା। ଧୀରା ନାମ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନାତି ଆହ ''ପଣ୍ଡିତା''ତି।

ତସ୍ସାତି ଯୋ ପହୀନକୋଧମାନୋ ସବ୍ବସୋ ସଂଯୋଜନାତିଗୋ ନାମରୂପସ୍ମିଂ ଅସଜ୍ଜନ୍ତୋ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନରହିତୋ, ତସ୍ସ। ମୋଘରାଜା ନାମ ଥେରୋ ବାୱରୀବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରିଚାରକାନଂ ସୋଳସନ୍ନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ। ଯଥାନୁସନ୍ଧିଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ ସାୱସେସ-ଅତ୍ଥୋ, କିଞ୍ଚି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ । ସବ୍ବସୋ ୱିମୁତ୍ତତ୍ତାୱ ଦେୱମନୁସ୍ସା ନମସ୍ସନ୍ତି, ଯେ ତଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି। ତେସଂ କିଂ ହୋତି? କିଞ୍ଚିପି ନ ସିଯାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୱିସେସୋ? ଦସବଲଂ ସନ୍ଧାଯେୱମାହ ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ। ଅନୁପଟିପତ୍ତିଯାତି ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜନେନ। ନମସ୍ସନ୍ତି ତଂ ପୂଜେନ୍ତି।

ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱାତି ତେନ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ତଥା ଚ ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତାଯ ନିକ୍କେମତିକା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱିଚିକିଚ୍ଛଂ ପହାଯା’’ତି। ତତୋ ପରଂ ପନ ଅନୁକ୍କମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ସଙ୍ଗାତିଗାପି ହୋନ୍ତି। ଅସେକ୍ଖଧମ୍ମପାରିପୂରିଯା ପସଂସିଯା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ପସଂସାପି ହୋନ୍ତୀତି।

ନସନ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୫। ଉଜ୍ଝାନୱସେନ ପୱତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥି, ଉଜ୍ଝାନୱସେନ ୱା ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀତି ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞୀ। କାରଯେତି କତାନଂ ପରିଯନ୍ତଂ କାରଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯନ୍ତକାରିତନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାରିତଂ ପରିମିତୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଂସୁକୂଲାଦିପଟିପକ୍ଖନଯେନ ପତ୍ତୁଣ୍ଣଦୁକୂଲାଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନାମଂ ଗହିତନ୍ତି ଏତେନ ‘‘ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିକା’’ତି ଏତ୍ଥ କ-ସଦ୍ଦୋ ସଞ୍ଞାଯନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ତନା ପୱେଦିଯମାନାକାରତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଅସୁଦ୍ଧେନ ଆକାରେନ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ଉପଲବ୍ଭମାନଂ ଅତ୍ତାନଂ। ୱଞ୍ଚେତ୍ୱାତି ପଲମ୍ଭେତ୍ୱା। ତସ୍ସ କୁହକସ୍ସ। ତଂ ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ। ପରିଜାନନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନନ୍ତି। କାରକୋତି ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା କତ୍ତା, ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦନ୍ତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଯନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପଦାତି ନିବ୍ବାନଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକତାଯ ଅନୁଧମ୍ମଭୂତା ପଟିପଦା। ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେ ଅସିଥିଲତାଯ ଦଳ୍ହା। ଭାସିତମତ୍ତେନ ଚ ସୱନମତ୍ତେନ ଚାତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ୱିସେସନିୱତ୍ତିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଭାସିତସ୍ସ ସୁତସ୍ସ ଚ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୱିସେସଂ ନିୱତ୍ତେତି। ଲୋକପରିଯାଯନ୍ତି ଲୋକସ୍ସ ପରିୱିଧମନଂ ଉପ୍ପାଦନିରୋଧୱସେନ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପରାୱତ୍ତିଂ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ଉଦଯବ୍ବଯ’’ନ୍ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧେନେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞାଯା’’ତି । ଏୱଂ ନ କୁବ୍ବନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗୁଣଂ ଅନାୱୀକରୋନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ତୁମ୍ହେ ୱଦଥ, ଏୱଂ ନ କୁବ୍ବନ୍ତୀ’’ତି ଅୱିଜ୍ଜମାନତଂ ବ୍ୟାକରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅକାରକମେୱାତି ଦୋସଂ ଅକାରକମେୱ। ଅଚ୍ଚଯସ୍ସ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ନାମ ଅଧିୱାସନଂ, ଏୱଂ ସୋ ଦେସକେନ ଦେସିଯମାନୋ ତତୋ ୱିଗତୋ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୂତି ଖମତୂ’’ତି।

ସଭାୱେନାତି ସଭାୱତୋ। ଏକସଦିସନ୍ତି ପରେସଂ ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଜାନନ୍ତମ୍ପି ଅଜାନନ୍ତେହି ସହ ଏକସଦିସଂ କରୋନ୍ତା। ପରତୋତି ପଚ୍ଛା। କଥାଯ ଉପ୍ପନ୍ନାଯାତି ‘‘କସ୍ସଚ୍ଚଯା ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀ’’ତିଆଦିକଥାଯ ପୱତ୍ତମାନାଯ ‘‘ତଥାଗତସ୍ସ ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତିଆଦିନା ବୁଦ୍ଧବଲଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱଂ ଦୀପେତ୍ୱା। ଖମିସ୍ସାମୀତି ଅଚ୍ଚଯଦେସନଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମି। ତପ୍ପଟିଗ୍ଗହୋ ହି ଇଧ ଖମନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ସତ୍ଥା ପନ ସବ୍ବକାଲଂ ଖମୋ ଏୱ।

କୋପୋ ଅନ୍ତରେ ଚିତ୍ତେ ଏତସ୍ସାତି କୋପନ୍ତରୋ। ଦୋସୋ ଗରୁ ଗରୁକାତବ୍ବୋ ଅସ୍ସାତି ଦୋସଗରୁ। ‘‘ପଟିମୁଞ୍ଚତୀ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଅଯମେୱ ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଚାଯିକକମ୍ମନ୍ତି ସହସା ଅନୁପଧାରେତ୍ୱା କିରିଯା। ନୋ ଚିଧାତି ନୋ ଚେ ଇଧ। ଇଧାତି ନିପାତମତ୍ତଂ। ଅପଗତଂ ଅପନୀତଂ। ଦୋସୋ ନୋ ଚେ ସିଯା, ତେନ ପରିଯାଯେନ ଯଦି ଅପରାଧୋ ନାମ ନ ଭୱେଯ୍ୟାତି। ନ ସମ୍ମେଯ୍ୟୁଂ ନ ୱୂପସମେଯ୍ୟୁଂ। କୁସଲୋତି ଅନୱଜ୍ଜୋ।

ଧୀରୋ ସତୋତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ୱଚ୍ଛିଦ୍ଦଂ ଆହ। କୋ ନିଚ୍ଚମେୱ ପଣ୍ଡିତୋ ନାମାତି ଅତ୍ଥୋତି ‘‘କସ୍ସଚ୍ଚଯା’’ତିଆଦିକାଯ ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଦୀଘମଜ୍ଝିମସଂୱଣ୍ଣନାସୁ ତଥାଗତ-ସଦ୍ଦୋ ୱିତ୍ଥାରତୋ ସଂୱଣ୍ଣିତୋତି ଆହ ‘‘ଏୱମାଦୀହି କାରଣେହି ତଥାଗତସ୍ସା’’ତି। ବୁଦ୍ଧତ୍ତାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ‘‘ବୋଧେତା ପଜାଯା’’ତିଆଦିନା (ମହାନି। ୧୯୨; ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୯୭) ନିଦ୍ଦେସେ ଆଗତକାରଣାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ୱିମୋକ୍ଖଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରିଯମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଫଲଂ, ତତ୍ଥ ଭୱା ପଣ୍ଣତ୍ତି, ତସ୍ସା ୱସେନ। ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧବଲଂ ଦୀପେତି। ଇଦାନି ଖିତ୍ତଂ ସଙ୍ଖେପେନ ସଂହରାପିତଂ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଉଜ୍ଝାନସଞ୍ଞିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସଦ୍ଧାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୬।ତଥ୍ୱସ୍ସାତି ଓ-କାରସ୍ସ ୱ-କାରାଦେସଂ ଅ-କାରସ୍ସ ଚ ଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ‘‘ତତୋ ଅସ୍ସା’’ତି। ‘‘ତତସ୍ସା’’ତି ୱା ପାଠୋ, ତତୋତି ଚ ସଦ୍ଧାହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ନାନୁପତନ୍ତୀତି ନ ୱତ୍ତନ୍ତି। ପମାଦଂ କରୋନ୍ତୀତି ପମଜ୍ଜନ୍ତି, ମିଚ୍ଛା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲକ୍ଖଣାନୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣାନି। ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଉପେଚ୍ଚ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପେକ୍ଖତି, ଅନୁପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଗତକିଚ୍ଚନ୍ତି ଆହତକିଚ୍ଚଂ, ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ସାଧେତୀତି ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧୱସେନ ନିପ୍ଫାଦେତି, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଅଯମତ୍ଥୋ ମଗ୍ଗେପି ୱତ୍ତବ୍ବୋ ତେନ ୱିନା ଅସମ୍ମୋହପଟିୱେଧସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱତୋ। କସିଣାରମ୍ମଣସ୍ସାତି ଇଦଂ ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ। ଅକସିଣାରମ୍ମଣସମାପତ୍ତିଯୋପି ହି ସନ୍ତୀତି। ଯଥା ଚ କସିଣାରମ୍ମଣାନି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅୱସେସାନଞ୍ଚ ତଦାରମ୍ମଣାନଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱସେନ ଚିତ୍ତାନଂ, ଏୱଂ ତେନ ତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଗହିତାନୀତି ‘‘କସିଣାରମ୍ମଣସ୍ସ’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ପରମଂ ଉତ୍ତମଂ ସୁଖନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତୋ ପରମସୁଖଂ ଅରହତ୍ତଂ।

ସଦ୍ଧାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସମଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୭।ଉଦାନଂପଟିଚ୍ଚାତି ଉକ୍କାକରଞ୍ଞୋ ଜାତିସମ୍ଭେଦପରିହାରନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱଂସପରିସୁଦ୍ଧଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୁତ୍ତଂ ପୀତିଉଦାହାରଂ ପଟିଚ୍ଚ ଗୋତ୍ତୱସେନ ‘‘ସକ୍କା’’ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ। ଯଦି ଏକୋପି ଜନପଦୋ, କଥଂ ବହୁୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ରୁଳ୍ହୀସଦ୍ଦେନା’’ତି। ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତିକା ହି ଇଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ଯୁତ୍ତେ ୱିଯ ସଲିଙ୍ଗୱଚନାନି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଯମେତ୍ଥ ରୁଳ୍ହୀ ଯଥା ‘‘ଅୱନ୍ତୀ କୁରୂ’’ତି, ତବ୍ବିସେସନେ ପନ ଜନପଦସଦ୍ଦେ ଜାତିସଦ୍ଦତାଯ ଏକୱଚନମେୱ। ଅରୋପିମେତି କେନଚି ନ ରୋପିମେ।

ଆୱରଣେନାତି ସେତୁନା। ବନ୍ଧାପେତ୍ୱାତି ପଣ୍ଡୁପଲାସପାସାଣମତ୍ତିକଖଣ୍ଡାଦୀହି ଆଳିଂ ଥିରଂ କାରାପେତ୍ୱା। ସସ୍ସାନି କାରେନ୍ତୀତି ଜେଟ୍ଠମାସେ କିର ଘମ୍ମସ୍ସ ବଲୱଭାୱେନ ହିମୱନ୍ତେ ହିମଂ ୱିଲୀଯିତ୍ୱା ସନ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ରୋହିଣିଂ ନଦିଂ ପୱିସତି, ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ସସ୍ସାନି କାରେନ୍ତି। ‘‘ଜାତିଂଘଟ୍ଟେତ୍ୱା କଲହଂ ୱଡ୍ଢଯିଂସୂ’’ତି ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାକଟତରଂ କାତୁଂ ‘‘କୋଲିଯକମ୍ମକରା ୱଦନ୍ତୀ’’ତି ଆହ। ନିଯୁତ୍ତଅମଚ୍ଚାନନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ସସ୍ସପରିପାଲନକମ୍ମେ ନିଯୋଜିତମହାମତ୍ତାନଂ।

ତୀଣି ଜାତକାନୀତି ‘‘କୁଠାରିହତ୍ଥୋ ପୁରିସୋ’’ତିଆଦିନା ଫନ୍ଦନଜାତକଂ (ଜା। ୧।୧୩।୧୪ ଆଦଯୋ) ‘‘ଦୁଦ୍ଦୁଭାଯତି ଭଦ୍ଦନ୍ତେ’’ତିଆଦିନା ଦୁଦ୍ଦୁଭଜାତକଂ, (ଜା। ୧।୪।୮୫ ଆଦଯୋ) ‘‘ୱନ୍ଦାମି ତଂ କୁଞ୍ଜରା’’ତିଆଦିନା ଲଟୁକିକଜାତକନ୍ତି (ଜା। ୧।୫।୩୯ ଆଦଯୋ) ଇମାନି ତୀଣି ଜାତକାନି। ଦ୍ୱେ ଜାତକାନୀତି –

‘‘ସାଧୂ ସମ୍ବହୁଲା ଞାତୀ, ଅପି ରୁକ୍ଖା ଅରଞ୍ଞଜା;

ୱାତୋ ୱହତି ଏକଟ୍ଠଂ, ବ୍ରହନ୍ତମ୍ପି ୱନପ୍ପତି’’ନ୍ତି। –

ଆଦିନା ରୁକ୍ଖଧମ୍ମଜାତକଂ (ଜା। ୧।୧।୭୪)।

‘‘ସମ୍ମୋଦମାନା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଜାଲମାଦାଯ ପକ୍ଖିନୋ;

ଯଦା ତେ ୱିୱଦିସ୍ସନ୍ତି, ତଦା ଏହିନ୍ତି ମେ ୱସ’’ନ୍ତି। (ଜା। ୧।୧।୩୩) –

ଆଦିନା ସମ୍ମୋଦମାନଜାତକନ୍ତି ଇମାନି ଦ୍ୱେ ଜାତକାନି।

‘‘ଅତ୍ତଦଣ୍ଡା ଭଯଂ ଜାତଂ, ଜନଂ ପସ୍ସଥ ମେଧଗଂ;

ସଂୱେଗଂ କିତ୍ତଯିସ୍ସାମି, ଯଥା ସଂୱିଜିତଂ ମଯା’’ତି। (ସୁ। ନି। ୯୪୧) –

ଆଦିନା ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତଂ।

ତେନାତି ଭଗଵତା। କଲହକରଣଭାଵୋତି କଲହକରଣସ୍ସ ଅଭିଭାଵୋ। ମହାପଥଵିଯା ମହଗ୍ଘେ ଖତ୍ତିଯେ କସ୍ମା ନାସେଥାତି ଦସ୍ସେତ୍ଵା କଲହଂ ଵୂପସମେତୁକାମୋ ଭଗଵା ପଥଵିଂ ନିଦସ୍ସନଭାଵେନ ଗଣ୍ହାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ପଥଵୀ ନାମ କିଂ ଅଗ୍ଘତୀ"ତିଆଦିମାହ। ଅଟ୍ଠାନେତି ଅକାରଣେ। ଵେରଂ କତ୍ଵାତି ଵିରୋଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ଵା। ତଂତଂପଲୋଭନକିରିଯାଯ ପରକ୍କମନ୍ତିଯୋ "ଉକ୍କଣ୍ଠନ୍ତୁ"ତି ସାସନଂ ପେସେନ୍ତି। କୁଣାଲଦହେତି କୁଣାଲଦହତୀରେ ପତିଟ୍ଠାଯ। ପୁଚ୍ଛିତଂ କଥେସି ଅନୁକ୍କମେନ କୁଣାଲସକୁଣରାଜସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାପସଙ୍ଗେନ କୁଣାଲଜାତକଂ (ଜା। ୨।୨୧।କୁଣାଲଜାତକ) କଥେସ୍ସାମୀତି। ଅନଭିରତିଂ ଵିନୋଦେସି ଇତ୍ଥୀନଂ ଦୋସଦସ୍ସନମୁଖେନ କାମାନଂ ଆଦୀନଵୋକାରସଂକିଲେସଵିଭାଵନଵସେନ। ପୁରିସପୁରିସେହୀତି କୋସଜ୍ଜଂ ଵିଦ୍ଧଂସେତ୍ଵା ପୁରିସଥାମବୂହନେନ ଉତ୍ତମପୁରିସେହି ନୋ ଭଵିତୁଂ ଵଟ୍ଟତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତା । ଅଭିସ୍ସଟ୍ଠସମଣକମ୍ମନ୍ତା ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିଯୋଗାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସୀଦିତୁଂ ଵଟ୍ଟତୀତି ଭଗଵା ଚିନ୍ତେସୀତି ଯୋଜନା।

ପଦୁମିନିଯନ୍ତି ପଦୁମଵନେ। ଵିକସିଂସୁ ଗୁଣଗଣଵିବୋଧେନ। ଅଯଂଇମସ୍ସ…ପେ… ନ କଥେସୀତି ଇମିନା ସଙ୍ଖେପି ତେ ଭିକ୍ଖୂ ତାଵଦେଵ ପଟିପାଟିଯା ଆଗତତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଲଜ୍ଜମାନା ଅତ୍ତନା ପଟିଲଦ୍ଧଵିସେସଂ ଭଗଵତୋ ନାରୋଚେସୁନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଖୀଣାସଵାନନ୍ତିଆଦିନା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ।

ଓସଟମତ୍ତେତି ଭଗଵତୋ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତମତ୍ତେ। ଅରିଯମଣ୍ଡଲେତି ଅରିଯପୁଗ୍ଗଲସମୂହେ। ପାଚୀନଯୁଗନ୍ଧରପରିକ୍ଖେପତୋତି ଯୁଗନ୍ଧରପବ୍ବତସ୍ସ ପାଚୀନପରିକ୍ଖେପତୋ, ନ ବାହିରକେହି ଵୁଚ୍ଚମାନୌଦଯପବ୍ବତତୋ। ରାମଣେଯ୍ୟକଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା ଵିସେସତୋ ରମଣୀଯସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ରମଣୀଯଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ୍ଵାତି ଉଟ୍ଠହିତ୍ଵା। ଏଵରୂପେ ଖଣେ ଲଯେ ମୁହୁତ୍ତେତି ଯଥାଵୁତ୍ତେ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସ୍ସ ଉଟ୍ଠିତକ୍ଖଣେ ଉଟ୍ଠିତଵେଲାଯଂ ଉଟ୍ଠିତମୁହୁତ୍ତେତି ଉପରୂପରିକାଲସ୍ସ ଵଡ୍ଢିତଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ।

ତେସଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଜାତିଆଦିଵସେନ ଭଗଵତୋ ଅନୁରୂପପରିଵାରଭାଵଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ତତ୍ଥା"ତିଆଦିମାହ। ମହାସମ୍ମତସ୍ସ ଵଂସେ ଉପ୍ପନ୍ନୋତିଆଦି କୁଲଵଂସସୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନଂ। ଖତ୍ତିଯଗବ୍ଭେ ଜାତୋତି ଇଦଂ ସତିପି ଜାତିଵିସୁଦ୍ଧିଯଂ ମାତାପିତୂନଂ ଵସେନ ଅଭିସୁଦ୍ଧତା ସିଯାତି ତେସମ୍ପି "ଅଭିସୁଦ୍ଧତା ନତ୍ଥି ଇମେସ"ନ୍ତି ଵିସୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଵୁତ୍ତଂ। ସତିପି ଚ ଗବ୍ଭଵିସୁଦ୍ଧିଯଂ କତଦୋସେନ ମିସ୍ସକତ୍ତା ଅରଜ୍ଜାରହତାପି ସିଯାତି "ତମ୍ପି ନତ୍ଥି ଇମେସ"ନ୍ତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ରାଜପବ୍ବଜିତା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ।

ସାମନ୍ତାତି ସମୀପେ। ଚଲିଂସୂତି ଉଟ୍ଠହିଂସୁ। କୋସମତ୍ତଂ ଠାନଂ ସଦ୍ଦନ୍ତରଂ, "ସଦ୍ଦସଵନଟ୍ଠାନମେଵ ସଦ୍ଦନ୍ତର"ନ୍ତି ଅପରେ। ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେସଟ୍ଠିଯା ନଗରସହସ୍ସେସୂତି ଜମ୍ବୁଦୀପେ କିର ଆଦିତୋ ମହନ୍ତାନି ତେସଟ୍ଠି ନଗରସହସ୍ସାନି ଉପ୍ପନ୍ନାନି, ତଥା ଦୁତିଯଂ, ତଥା ତତିଯଂ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ "ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତେସଟ୍ଠିଯା ନଗରସହସ୍ସେସୂ"ତି। ତାନି ପନ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ଵା ସତସହସ୍ସତୋ ପରଂ ନଵସହସ୍ସାଧିକାନି ଅସୀତିସହସ୍ସାନି। ନଵନଵୁତିଯା ଦୋଣମୁଖସତସହସ୍ସେସୂତି ନଵସତସହସ୍ସାଧିକେସୁ ନଵୁତିସତସହସ୍ସେସୁ ଦୋଣମୁଖେସୁ। ଦୋଣମୁଖନ୍ତି ଚ ମହାନଗରସ୍ସ ଆଯୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ ପାଦନଗରଂ ଵୁଚ୍ଚତି। ଛନଵୁତିଯା ପଟ୍ଟନକୋଟିସତସହସ୍ସେସୂତି ଛକୋଟିସତସହସ୍ସଅଧିକେସୁ ନଵୁତିକୋଟିସତସହସ୍ସପଟ୍ଟନେସୁ। ତମ୍ବପଣ୍ଣିଦୀପାଦିଛପଣ୍ଣାସାଯ ରତନାକରେସୁ। ଏଵଂ ପନ ନଗର-ଦୋଣମୁଖପଟ୍ଟନ-ରତନାକରାଦିଭାଵେନ କଥନଂ ତଂତଂଅଧିଵତ୍ଥାଯ ଵସନ୍ତୀନଂ ତାସଂ ଦେଵତାନଂ ବହୁଭାଵଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଯଦି ଦସସହସ୍ସଚକ୍କଵାଳେସୁ ଦେଵତା ସନ୍ନିପତିତା। ଅଥ କସ୍ମା ପାଳିଯଂ "ଦସହି ଚ ଲୋକଧାତୂହୀ"ତି? ଵୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ଦସସହସ୍ସ…ପେ… ଅଧିପ୍ପେତ"ନ୍ତି। ତେନ ସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଇଧ "ଏକା ଲୋକଧାତୂ"ତି ଵେଦିତବ୍ବା।

ଲୋହପାସାଦେତି ସତ୍ତପଠମକତେ ଲୋହପାସାଦେ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ହେଟ୍ଠିମେ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ। ଯଦି ତା ଦେଵତା ଏଵଂ ନିରନ୍ତରା ହୁତ୍ଵା ସନ୍ନିପତିତା, ପଚ୍ଛା ଆଗତାନଂ ଓକାସୋ ଏଵ ନ ଭଵେଯ୍ୟାତି ଚୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯାହ "ଯଥା ଖୋ ପନା"ତିଆଦି।

ସୁଦ୍ଧାଵାସକାଯେ ଉପ୍ପନ୍ନା ସୁଦ୍ଧାଵାସକାଯିକା। ତାସଂ ପନ ଯସ୍ମା ସୁଦ୍ଧାଵାସଭୂମି ନିଵାସଟ୍ଠାନଂ, ତସ୍ମା ଵୁତ୍ତଂ "ସୁଦ୍ଧାଵାସଵାସୀନ"ନ୍ତି। ଆଵାସାତି ଆଵାସଟ୍ଠାନଭୂତା। ଦେଵତା ପନ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ଇତରେସଞ୍ଚ ସଂଯୋଜନାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତେନ ସୁଦ୍ଧୋ ଆଵାସୋ ଵିହାରୋ ଏତେସନ୍ତି ସୁଦ୍ଧାଵାସା। ମହାସମାଗମଂ ଞତ୍ଵାତି ମହାସମାଗମଂ ଗତାତି ଞତ୍ଵା।

ପୁରତ୍ଥିମଚକ୍କଵାଳମୁଖଵଟ୍ଟିଯଂ ଓତରି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଓକାସଂ ଅଲଭମାନୋ। ଏଵଂ ସେସାପି। ମଣିଵମ୍ମନ୍ତି ଇନ୍ଦନୀଲମଣିମଯଂ କଵଚଂ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଭିମୁଖଭାଗୋ ବୁଦ୍ଧଵୀଥି, ସା ଯାଵ ଚକ୍କଵାଳଆ ଉତ୍ତରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ମହତିଯା ବୁଦ୍ଧଵୀଥିଯାଵାତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସନ୍ତିକଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେହି ତେହି ଦେଵବ୍ରହ୍ମେହି ଵଲଞ୍ଜିତବୁଦ୍ଧଵୀଥିଯାଵ।

ସମିତି ସଙ୍ଗତି ସନ୍ନିପାତୋ ସମଯୋ, ମହନ୍ତୋ ସମଯୋ ମହାସମଯୋତି ଆହ "ମହାସମୂହୋ"ତି। ପୱଦ୍ଧଂ ୱନଂ ପୱନନ୍ତି ଆହ "ୱନସଣ୍ଡୋ"ତି। ଦେୱଘଟାତି ଦେୱସମୂହା। ସମାଦହଂସୂତି ସମାହିତଂ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅପ୍ପିତଂ ଅକଂସୁ। ତଥା ସମାହିତଂ ପନ ସମାଧିନା ନିଯୋଜିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ "ସମାଧିନା ଯୋଜେସୁ"ନ୍ତି। ସବ୍ବେସଂ ଗୋମୁତ୍ତୱଙ୍କାଦୀନଂ ଦୂରସମୁସ୍ସାରିତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ…ପେ… ଅକରିଂସୁ। ୱିନଯତି ଅସ୍ସେ ଏତେହୀତି ନେତ୍ତାନି, ଯୋତ୍ତାନି। ଅତ୍ତାଥିପଟିପନ୍ନାନଂ ଅସ୍ସାନଂ ୱୀଥିପଟିପାଦନଂ ରସ୍ମିଗ୍ଗହଣେନ ହୋତୀତି "ଯୋତ୍ତାନି ଗହେତ୍ୱା ଅଚୋଦେନ୍ତୋ"ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପନ ଅଚୋଦନଂ ଅୱାରଣମେୱାତି ଆହ "ଅଚୋଦେନ୍ତୋ ଅୱାରେନ୍ତୋ"ତି।

ଯଥା ଖୀଲଂ ଭିତ୍ତିଯଂ, ଭୂମିଯଂ ୱା ଆକୋଟିତଂ ଦୁନ୍ନୀହରଣଂ, ଯଥା ଚ ପଲିଘଂ ନଗରପ୍ପୱେସନିୱାରଣଂ, ଯଥା ଚ ଇନ୍ଦଖୀଲଂ ଗମ୍ଭୀରନେମି ସୁନିଖାତଂ ଦୁନ୍ନୀହରଣଂ, ଏୱଂ ରାଗାଦଯୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଦୁନ୍ନୀହରଣା ନିବ୍ବାନନଗରପ୍ପୱେସନିୱାରଣା ଚାତି ତେ "ଖୀଲଂ ପଲିଘଂ ଇନ୍ଦଖୀଲ"ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତା। ଊହଚ୍ଚାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ତଣ୍ହାଏଜାଯ ଅଭାୱେନ ଅନେଜା। ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠଭାୱେନ ଚାତୁଦ୍ଦିସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିହତଚାରିକଂ ଚରନ୍ତି। ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁ-ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ-ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ-ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ-ପକତିଚକ୍ଖୂନଂ ୱସେନ ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି। ସୁଦନ୍ତା କୁତୋତି ଆହ "ଚକ୍ଖୁତୋପୀ"ତି। ଛନ୍ଦାଦୀହୀତି ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ନ ୱତ୍ତନ୍ତି। ନ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅନୁପ୍ପାଦନତୋ। ଆଗୁନ୍ତି ଅପରାଧଂ।

ସବ୍ବସଂଯୋଗାତି ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ, ସବ୍ବେ ସଂଯୋଗେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସଜ୍ଜାତି ୱିସଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଏୱମ୍ପୀତି ଇମାଯପି ଗାଥାଯ ୱସେନ "ଆଗୁଂ ନ କରୋତୀ"ତି ପଦେ।

ଗତାସେତି ଗତା ଏୱ। ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ପରିନିଟ୍ଠିତସରଣଗମନତ୍ତା। ଲୋକୁତ୍ତରସରଣଗମନଞ୍ହେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନାହ "ନିବ୍ବେମତିକସରଣଗମନେନ ଗତା"ତି। ତେ ହି ନିଯମେନ ଅପାଯଂ ନ ଗମିସ୍ସନ୍ତି, ଦେୱକାଯଞ୍ଚ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତି। ଯେ ପନ ଲୋକିଯେନ ସରଣଗମନେନ ବୁଦ୍ଧଂ ସରଣଂ ଗତା, ନ ତେ ଗମିସ୍ସନ୍ତି ଅପାଯଂ, ସତି ଚ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ପହାଯ ମାନୁସଂ ଦେହଂ ଦେୱକାଯଂ ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀତି। ତେନାହ ସୋ ବ୍ରହ୍ମା "ଯେ କେଚି ବୁଦ୍ଧଂ…ପେ… ପରିପୂରେସ୍ସନ୍ତୀ"ତି।

ସମଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସକଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୮। ତନ୍ତି ଉଯ୍ୟାନଂ ସଙ୍ଗଂ ଗତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଧନୁନା ସରେନ ଗହନ୍ତି ପୋଥଯନ୍ତି ବାଧେନ୍ତୀତି ଧନୁଗ୍ଗହା। ତଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛୀତି ତସ୍ସା ସିଲାଯ ହେଟ୍ଠାଭାଗେନ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛି। ସଙ୍ଖୁ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାନୁଭାୱେନ ଉପହତତ୍ତା ସଯମ୍ପି ପରିପତନ୍ତୀ ୱାତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭେତି। ଅଭିହନି ସତ୍ଥାରା ଅନାୱଜ୍ଜିତତ୍ତା। ତଞ୍ଚ ଖୋ କମ୍ମଫଲୱସେନାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତତୋ ଏୱ ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଭଗୱତୋ ଅଫାସୁ ଜାତନ୍ତି ଏତେନପି ଉପାଦିଣ୍ଣକସରୀରେ ନାମ ଅନିଟ୍ଠାପି ସମ୍ଫସ୍ସକା ପତନ୍ତି ଏୱ ତଥାରୂପେନ କମ୍ମୁନା କତୋକାସେତି ଦସ୍ସେତି। ଅଯଂୱିହାରୋତି ଗିଜ୍ଝକୂଟୱିହାରୋ। ଉଜ୍ଜଙ୍ଗଲୋ ନ କତ୍ତବ୍ବପରୋ। ୱିସମୋତି ଭୂମିଭାଗୱସେନ ୱିସମୋ। ସିୱିକାକାରେନ ସଜ୍ଜିତୋ ମଞ୍ଚୋ ଏୱ ମଞ୍ଚସିୱିକା।

ଭୁସାତି ଦଳ୍ହା। ଦୁକ୍ଖାତି ଦୁକ୍ଖମା ଦୁତିତିକ୍ଖା। ଖରାତି କକ୍କସା। କଟୁକାତି ଅନିଟ୍ଠା। ଅସାତାତି ନ ସାତା ଅପ୍ପିଯା। ନ ଅପ୍ପେତୀତି ନ ଉପେତି। ନ ଅପ୍ପାଯନ୍ତୀତି ନ ଖମନ୍ତି। ୱେଦନାଧିୱାସନଖନ୍ତିଯା ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୁତ୍ତତ୍ତା ସବ୍ବସତ୍ତଟ୍ଠିତାହାରସମୁଦଯୱତ୍ଥୁଜାତସ୍ସ ଆଦୀନୱନିସ୍ସରଣାନଂ ପଗେୱ ସୁପ୍ପଟିୱିଦିତତ୍ତା ଯଥା ସମୁଦାଚାରୋ ଚିତ୍ତଂ ନାଭିଭୱତି, ଏୱଂ ସମ୍ମଦେୱ ଉପଟ୍ଠାପିତସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ "ୱେଦନାଧିୱାସନ…ପେ… ହୁତ୍ୱା"ତି। ଅପୀଳଇଯମାନୋତି ଅବାଧିଯମାନୋ। କାମଂ ଅନିଟ୍ଠାଯ ୱେଦନାଯ ଫୁଟ୍ଠୋ ତାଯ ଅପୀଳଇଯମାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକତ୍ତା ପନ ତସ୍ସା ୱସେ ଅୱତ୍ତମାନୋ "ଅୱିହଞ୍ଞମାନୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ "ସମ୍ପରିୱତ୍ତସାଯିତାଯ ୱେଦନାନଂ ୱସଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତୋ"ତି।

ସୀହସେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଯନଂ ସେଯ୍ୟା, ସୀହସ୍ସ ୱିଯ ସେଯ୍ୟା ସୀହସେଯ୍ୟା, ତଂ ସୀହସେଯ୍ୟଂ। ଅଥ ୱା ସୀହସେଯ୍ୟନ୍ତି ସେଟ୍ଠସେଯ୍ୟଂ ଉତ୍ତମସେଯ୍ୟଂ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯମେୱ ଆଗମିସ୍ସତି। "ୱାମେନ ପସ୍ସେନ ସେନ୍ତୀ"ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା କାମଭୋଗିସେଯ୍ୟା। ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ସଯାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥସ୍ସ ସରୀରଗ୍ଗହଣାଦିଯୋଗକ୍ଖମତୋ। ପୁରିସୱସେନ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକେନ ପସ୍ସେନ ସଯିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିତୋ। ଅଯଂ ସୀହସେଯ୍ୟାତି ଅଯଂ ଯଥାୱୁତ୍ତା ସୀହସେଯ୍ୟା। ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତାତି ଇମିନା ସୀହସ୍ସ ଅଭୀତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଭୀରୁକଜାତିକା ହି ସେସମିଗା ଅତ୍ତନୋ ଆସଯଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଉତ୍ରାସବହୁଲା ସନ୍ତାସପୁବ୍ବକଂ ଯଥା ତଥା ସଯନ୍ତି, ସୀହୋ ପନ ଅଭିରୁକଭାୱତୋ ସତୋକାରୀ ଭିକ୍ଖୁ ୱିଯ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାୱ ସଯତି। ତେନାହ "ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ"ତିଆଦି। ପୁରିମପାଦେତି ଦକ୍ଖିଣପୁରିମପାଦେ ୱାମସ୍ସ ପୁରିମପାଦସ୍ସ ଠପନୱସେନ ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ

ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ପଚ୍ଛିମପାଦେତି ହ୍ୱେ ପଚ୍ଛିମପାଦେ। ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ଇଧାପି ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଠିତୋକାସସଲ୍ଲକ୍ଖଣଂ ଅଭୀରୁକଭାୱେନେୱ। ସୀସଂ ପନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱାତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତସୀହକିରିୟା ଅନୁତ୍ରାସପବୁଜ୍ଝନଂ ୱିୟ ଅଭୀରୁକଭାୱସିଦ୍ଧା ଧମ୍ମତାୱସେନେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀହୱିଜମ୍ଭିତୱିଜମ୍ଭନଂ ଅତିୱେଲଂ ଏକାକାରେନ ଠପିତାନଂ ସରୀରାୱୟୱାନଂ ଗମନାଦିକିରିୟାସୁ ଯୋଗ୍ଗଭାୱାପାଦନତ୍ଥଂ। ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦନଦନଂ ଅପ୍ପେସକ୍ଖମିଗଜାତପରିହରଣତ୍ଥଂ।

ସେତି ଅତ୍ଥାୱଟଭାୱେନ ପୱତ୍ତତି ଏତ୍ଥାତି ସେୟ୍ୟା, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନମେୱ ସେୟ୍ୟା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେୟ୍ୟା। କିଂ ପନେତ୍ଥ ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନନ୍ତି? ଆନାପାନଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ। ତତୋ ହି ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ଅନୁକ୍କମେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତଥାଗତୋ ଜାତୋତି। ''ତୟିଦଂ ପଦଟ୍ଠାନଂ ନାମ, ନ ସେୟ୍ୟା, ତଥାପି ଯସ୍ମା 'ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନା ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱା ସମନନ୍ତରଂ ଭଗୱା ପରିନିବ୍ବାୟୀ'ତି ମହାପରିନିବ୍ବାନେ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୯) ଆଗତଂ। ତସ୍ମା ଲୋକିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତି ଏୱ ତଥାଗତସେୟ୍ୟା''ତି କେଚି। ଏୱଂ ସତି ପରିନିବ୍ବାନକାଲିକାୱ ତଥାଗତସେୟ୍ୟାତି ଆପଜ୍ଜତି; ନ ଚ ତଥାଗତୋ ଲୋକିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପଜ୍ଜନବହୁଲୋ ୱିହାସି। ଅଗ୍ଗଫଲୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ପନେତ୍ଥ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା ସତ୍ତାନଂ ନିଦ୍ଦୁପଗମଲକ୍ଖଣା ସେୟ୍ୟା ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତୱସେନ ହୋତି, ସା ଚ ନେସଂ ପଠମଂ ଜାତିସମନ୍ୱୟା ଯେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିକା, ଏୱଂ ଭଗୱତୋ ଅରିୟଜାତିସମନ୍ୱୟଂ ଯେଭୁୟ୍ୟୱୁତ୍ତିକଂ ଅଗ୍ଗଫଲଭୂତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ତଥାଗତସେୟ୍ୟାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୀହସେୟ୍ୟା ନାମ ସେଟ୍ଠସେୟ୍ୟାତି ଆହ ''ଉତ୍ତମସେୟ୍ୟା''ତି।

''କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ଯଥାପରିଚ୍ଛେଦଂ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ତଦା ମନସିକାରସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ପାଠଇୟଂ ''ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ମନସିକରିତ୍ୱା''ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞନ୍ତି ପନେତ୍ଥ ନ ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଗିଲାନସେୟ୍ୟା ହେସା''ତି। ସା ହି ଚିରକାଲପ୍ପୱତ୍ତିକା ହୋତି।

ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ରାସିୱସେନ ଅନାଗନ୍ତ୍ୱା ଏକଜ୍ଝଂ ପୁଞ୍ଜୱସେନ ଆଗତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବାପି ତା''ତି। ତେନାହ ''ସତ୍ତସତା''ତି। ୱିକାରମତ୍ତମ୍ପୀତି ୱେଦନାୟ ଅସହନୱସେନ ପୱତ୍ତନାକାରମତ୍ତମ୍ପି। ସୁସମ୍ମଟ୍ଠକଞ୍ଚନଂ ୱିୟାତି ସମ୍ମଟ୍ଠସୁସଜ୍ଜିତସୁୱଣ୍ଣଂ ୱିୟ।

ଧମ୍ମାଲପନନ୍ତି ଅସଙ୍ଖାରିକସମୁପ୍ପନ୍ନସଭାୱାଲପନଂ। ସମୁଲ୍ଲପିତଞ୍ହି ଆକାରସମାନୱଚନମେତଂ। ନାଗୋ ୱିୟ ୱାତି ପୱତ୍ତତୀତି ନାଗୱୋ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ନାଗୱତା। ୱିଭତ୍ତିଲୋପେନ ହେସ ନିଦ୍ଦେସୋ, ମହାନାଗହତ୍ଥିସଦିସତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ୟତ୍ତୁପରିଚରଣଟ୍ଠେନାତି ବ୍ୟତ୍ତଂ ଉପରୂପରି ଅତ୍ତନୋ କିରିୟାଚରଣେନ। ଆଜାନୀୟୋତି ସମ୍ପାପତିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସହନ୍ତୋ ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକିରିୟଂ ଧୀରୋ ହୁତ୍ୱା ନିତ୍ଥାରକୋ। କାରଣାକାରଣଜାନନେନାତି ନିୟ୍ୟାନିକାନିୟ୍ୟାନିକକରଣଞ୍ଞାତତାୟ। ତେନେୱଟ୍ଠେନାତି ଅପ୍ପଟିସମଟ୍ଠେନେୱ। ''ମୁତ୍ତୋ ମୋଚେୟ୍ୟ''ନ୍ତିଆଦି ଧୁରୱାହଟ୍ଠେନ। ନିବ୍ବିସେୱନଟ୍ଠେନାତି ରାଗାଦିୱିସୱିଗତଭାୱେନ।

ଅନିୟମିତାଣତ୍ତୀତି ଅନୁଦ୍ଦେସିକଂ ଆଣାପନଂ। ସାମଞ୍ଞକତୋପି ସମାଧିସଦ୍ଦୋ ପକରଣତୋ ଇଧ ୱିସେସତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସମାଧିନ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାଧି''ନ୍ତି। ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ସବ୍ବକିଲେସେହି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିମୁତ୍ତନ୍ତି ସୁୱିମୁତ୍ତଂ। ଅଭିନତଂ ନାମ ଆରମ୍ମଣେ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ପୱତ୍ତିୟା। ଅପନତଂ ଅପଗମନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା, ୱିମୁଖତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକିୟଜ୍ଝାନଚିତ୍ତଂ ୱିୟ ୱିପସ୍ସନା ୱିୟ ଚ ସସଙ୍ଖାରେନ ସପ୍ପୟୋଗେନ ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନୱିକ୍ଖମ୍ଭନପହାନୱସେନ ଚ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ନ ଅଧିଗତଂ ନ ଠପିତଂ, କିଞ୍ଚରହି କିଲେସାନଂ ସବ୍ବସୋ ଛିନ୍ନତାଯାତି ଆହ ''ଛିନ୍ନତ୍ତା ୱତଂ ଫଲସମାଧିନା ସମାହିତ''ନ୍ତି। ଅତିକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଆଚାରାତିକ୍କମୱସେନ ଲଙ୍ଘିତବ୍ବଂ। ସା ପନ ଲଙ୍ଘନା ଆସାଦନା ଘଟ୍ଟନାତି ଆହ ''ଘଟ୍ଟେତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ପଞ୍ଚୱେଦା ନାମ – ଇରୁୱେଦୋ, ଯଜୁୱେଦୋ, ସାମୱେଦୋ, ଆଥବ୍ବଣୱେଦୋ, ଇତିହାସୋ ଚାତି ଏୱଂ ଇତିହାସପଞ୍ଚମାନଂ ୱେଦାନଂ। ''ଚର''ନ୍ତି ୱଚନୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଚରନ୍ତା''ତି, ତପନ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ହୀନଉରୂପାତି ହୀନାଧିମୁତ୍ତିକତାୟ ନିହୀନଚିତ୍ତସଭାୱା। ୱିମୁତ୍ତିକତାୟ ଅଭାୱତୋ ନିବ୍ବାନଙ୍ଗମା ନ ହୋନ୍ତି। ଅରହତ୍ତାଧିଗମକମ୍ମସ୍ସ ଅଭବ୍ବତାୟ ପରିହୀନତ୍ଥା। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟାତି ଅଭିଭୂତା। ତାଦିସେହେୱ ସୀଲେହୀତି ଗୋସୀଲାଦୀହି। ବଦ୍ଧାତି ସମାଦପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ ଅନୁବଦ୍ଧା। ଲୂଖଂ ତପନ୍ତି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗଂ। ତଂ ପନ ଏକଦେସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଞ୍ଚାତପତାପନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ''ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ମୋକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ ୱଚ୍ଚତୋ ମୁତ୍ତି ଅତ୍ଥୀ''ତି ୱଦନ୍ତୀ ସା ଅତ୍ତତୋ ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନଭାୱୋ କଥିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ସାସନସ୍ସ ନିୟ୍ୟାନିକଭାୱଂ କଥେନ୍ତୀ''ତି। ଆଦିତ୍ତି ଗାଥାଦ୍ୱୟଂ।

ସକଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମପଜ୍ଜୁନ୍ନଧୀତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୩୯।ଚାତୁମହାରାଜିକସ୍ସାତି ଚାତୁମହାରାଜିକକାୟିକସ୍ସ। ଧମ୍ମୋ ଅନୁବୁଦ୍ଧୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାଦିଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପତୋ ବୁଦ୍ଧୋ।

ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱାତି ପରପଚ୍ଚୟିୟା ଅହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ କତ୍ୱା ଜାନାମି। ଧମ୍ମଂ ଗରହନ୍ତା ନାମ ସଦ୍ଦଦୋସୱସେନ ୱା ଅତ୍ଥଦୋସୱସେନ ୱା ଗରହେଯ୍ୟୁନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ହୀନକ୍ଖର…ପେ… କୋଟିୱା''ତି ଆହ। ସା ପନ ''ତେସଂ ୱିଗରହା ଦୁମ୍ମେଧତାୟ ମହାନତ୍ଥାୱହାୱା''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୀ ଦେୱତା ଆହ ''ଦୁମ୍ମେଧା ଉପେନ୍ତି ରୋରୁୱ''ନ୍ତି। ୱିସୁଂ ହୋତୀତି ଅୱୀଚିମହାନିରୟତୋ ୱିସୁଂ ଏୱ ହୋତି। ଖନ୍ତିୟାତି ଞାଣଖନ୍ତିୟା। ଉପସମେନାତି ରାଗାଦୀନଂ ସଙ୍ଖସୋ ୱୂପସମେନ। ତେନାହ ''ରୁଚ୍ଚିତ୍ୱା''ତିଆଦି।

ପଠମପଜ୍ଜୁନ୍ନଧୀତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିୟପଜ୍ଜୁନ୍ନଧୀତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୦।ବୁଦ୍ଧଞ୍ଚଧମ୍ମଞ୍ଚ ନମସ୍ସମାନାତି ବୁଦ୍ଧସୁବୁଦ୍ଧତଂ ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ତଦୁଭୟଂ ନମସ୍ସମାନା। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ପସନ୍ନୋ ସଙ୍ଘେ ଚ ପସନ୍ନୋ ଏୱ ହୋତି ତସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ୱିଜାନନତୋ, ତସ୍ମା ସୋ ଅତ୍ଥୋ ଗାଥାୟ ଚ-ସଦ୍ଦସଙ୍ଗହିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚ-ସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଘଞ୍ଚା''ତି ଆହ ଅତ୍ଥୱତିୟୋତି ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଅତ୍ଥସଙ୍ଗହିତା ଲୋକିୟକୁସଲଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ। ଯଂ ଧମ୍ମଂ ସା ଅଭାସୀତି ଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତା, ସା ମହାକୋକନଦା ଅତ୍ତନୋ ବଲାନୁରୂପଂ ଅଭାସି। ବହୁନାତି ନାନପ୍ପକାରେନ। ପରିୟାୟେନାତି କାରଣେନ। ତାଦିସୋତି ତଥାରୂପୋ ତଥାପଟିୱିଦ୍ଧସଚ୍ଚୋ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାଦୀସୁ କୁସଲୋ ଏକେକଂ ପଦମ୍ପି ଉଦାହରଣହେତୁନିଗମନାନି ନୀହରନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତି ଦେସେତି ପଞ୍ଞପେତି ପଠପେତି ୱିୱରତି ୱିଭଜତି ଉତ୍ତାନୀକରୋତି। ତେନାହ ''ଅୟଂ ଭଗୱା''ତିଆଦି। ଏତେନ ଅତିୱିୟ ୱିତ୍ଥାରକ୍ଖମୋ ସୁଗତଧମ୍ମୋତି ଦସ୍ସେତି। ପରିୟାପୁଟନ୍ତି ପରିୱତ୍ତିତଂ। ଏୱଂ ୱିତ୍ଥାରକ୍ଖମଂ ଧମ୍ମଂ ଯସ୍ମା ଦେୱଧୀତା ''ସଂଖିତ୍ତମତ୍ଥଂ ଲପୟିସ୍ସାମୀ''ତି ଅୱୋଚ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ତସ୍ସତ୍ଥ''ନ୍ତିଆଦି।

ଦୁତିୟପଜ୍ଜୁନ୍ନଧୀତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସତୁଲ୍ଲପକାୟିକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଆଦିତ୍ତୱଗ୍ଗୋ

୧। ଆଦିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୧।ସୀସନ୍ତି ଦେସନାପଦେସୋ, ଦେସନାୟ ଅଞ୍ଞେସୁପି ୱତ୍ଥେସୁ କସ୍ସଚିଦେୱ ସୀସଭାଗେନ ଅପଦିସନଂ। ତେନାହ ''ରାଗାଦୀହୀ''ତିଆଦି। ଦାନେନାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକସ୍ସ ପରେସଂ ପରିଚ୍ଚଜନେନ। ତଂ ପନ ପରିଚ୍ଚଜନଂ ଚେତନାୟ ହୋତୀତି ଆହ ''ଦାନଚେତନାୟା''ତି ଦାନପୁଞ୍ଞଚେତନାତି ଦାନମୟା ପୁଞ୍ଞଚେତନା ଦାୟକସ୍ସେୱ ହୋତି ତଂସନ୍ତତିପରିୟାପନ୍ନତ୍ତା। ନୀହତଭଣ୍ଡକନ୍ତି ଆଦିତ୍ତଗେହତୋ ବହି ନିକ୍ଖାମିତଂ ଭଣ୍ଡକଂ। ଏତନ୍ତି ''ଦିନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତିଆଦିୱଚନଂ। ଅଦିନ୍ନେତି ଦାନମୁଖେ ଅନିୟୁଞ୍ଜିତେ ଭୋଗେ। ''ଅନ୍ତେନା''ତି ଜୀୱିତସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ମରଣେନା''ତି। ମମାତି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ପରିଗ୍ଗହା, ଭୋଗା। ତେପି କେନଚି ଆକାରେନ ୱିନାସଂ ଅନୁପଗତା ମରଣେନ ପହୀୟନ୍ତି ନାମାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚୋରାଦୀନଂ ୱସେନ ଅୱିନଟ୍ଠଭୋଗେ''ତି। ସୋଭନା ଅଗ୍ଗଭୂତା ରୂପାଦୟୋ ଏତ୍ଥାତି ସଗ୍ଗୋ, ତଂ ସଗ୍ଗଂ।

ଆଦିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। କିଂଦଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୨।ଦ୍ୱେ ତୀଣି ଭତ୍ତାନି ଅଭୁତ୍ୱାତି ଦ୍ୱେ ତୟୋ ୱାରେ ଭତ୍ତାନି ଅଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା। ଉଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତୀତି ଉଟ୍ଠାତୁମ୍ପି ନ ସକ୍କୋତି, ପଗେୱ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ। ଦୁବ୍ବଲୋପି ହୁତ୍ୱାତି ଭୁଞ୍ଜନତୋ ପୁବ୍ବେ ଦୁବ୍ବଲୋ ହୁତ୍ୱା ବଲସମ୍ପନ୍ନୋ ହୋତି। ଏୱଂ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଅନ୍ୱୟତୋ ଚ ଆହାରସ୍ସ ସରୀରେ ବଲୱତଂ ଆହ। ଯସ୍ମା ଅନ୍ନଦୋ ଦାୟକୋ ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ବଲଦୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସୋ ଆୟତିଂ ଅତ୍ତନୋ ସରୀରେ ବଲଦୋ ଅୱିନାସୱସେନ ବଲସ୍ସ ରକ୍ଖକୋ ଚ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ବଲଂ ଖୋ ପନ ଦତ୍ୱା ବଲସ୍ସ ଭାଗୀ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୩୭) ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସୁରୂପୋପୀତି ଅଭିରୂପୋପି। ୱିରୂପୋ ହୋତୀତି ବୀଭଚ୍ଛରୂପୋ କୋପୀନସ୍ସ ଅଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା। ଇଦଞ୍ଚ ଯାନନ୍ତି ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ଉପାହନାତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି। ଅଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଯାତି ୱତତି ଏତେନାତି ଯାନନ୍ତି ଛତ୍ତାଦୀନମ୍ପି ଯାନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତେନାହ ‘‘ଯାନଦୋ ସୁଖଦୋ ହୋତୀ’’ତି। ଚକ୍ଖୁଦୋ ନାମ ହୋତି ଚକ୍ଖୁନା କାତବ୍ବକିଚ୍ଚେ ସହକାରୀକାରଣଭାୱତୋ ଦୀପସ୍ସ।

‘‘ସବ୍ବେସଂଯେୱ ବଲାଦୀନଂ ଦାୟକୋ ହୋତୀ’’ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଦ୍ୱେ ତୟୋ ଗାମେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିସଜ୍ଜାଦିୱସେନ ପତିସ୍ସୟିତବ୍ବତୋ ପତିସ୍ସୟୋ, ୱିହାରୋ। ପକ୍କମିତୁଂ ୱିୟ ହୋତି ପରିସ୍ସମସ୍ସ ୱିନୋଦିତତ୍ତା। ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସାତି ପତିସ୍ସୟଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ବହି ୱିୱଟଙ୍ଗଣେ ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ। ଝାୟତୀତି ଝାୟନ୍ତଂ ହୋତି, କିଲମତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀତୁଣ୍ହାଦିୱିରୋଧିପଚ୍ଚୟୱସେନ ସସନ୍ତାନେ ୱିସଭାଗସନ୍ତତି, ତବ୍ବିପରିୟାୟତୋ ସଭାଗସନ୍ତତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସୁଖଂ ନାମ ଦୁକ୍ଖପଚ୍ଚୟପରିହାରତୋ ସୁଖପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନତୋ ଚ ହୋତି, ତଦୁଭୟଂ ପତିସ୍ସୟୱସେନ ଲଭତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବହି ୱିଚରନ୍ତସ୍ସ ପାଦେ’’ତିଆଦିମାହ। ଧମ୍ମପୀତିସୁଖନ୍ତି ଧମ୍ମପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ଉପ୍ପନ୍ନପୀତିସୁଖଂ। ଉପସମସୁଖନ୍ତି କିଲେସାନଂ ୱୂପସମେନ ପୱତ୍ତସୁଖଂ। ନିୱାତଂ ପିହିତୱାତପାନଂ ପତିସ୍ସୟଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଦ୍ୱାରଂ ପିଧାୟ ଠିତସ୍ସ ଅନ୍ଧକାରୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କୂପେ ଓତିଣ୍ଣୋ ୱିୟ ହୋତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନି ନ ପଞ୍ଞାୟନ୍ତୀ’’ତି। ତୟିଦଂ ବହିସମାପନ୍ନପରିସ୍ସମଦୋସେନ, ନ ଚ ପତିସ୍ସୟଦୋସେନ। ତେନାହ ‘‘ମୁହୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦି।

ନ ମରତି ଏତେନାତି ଅମରଣଂ, ନିବ୍ବାନାଧିଗମାଦୟୋ। ତସ୍ସ ଦାନଂ ଧମ୍ମୂପଦେସୋ, ତଂ ଦେତି। ତେନାହ ‘‘ଯୋ ଧମ୍ମଂ ଅନୁସାସତୀ’’ତି। ତୟିଦଂ ଧମ୍ମାନୁସାସନଂ କଥଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଟ୍ଠକଥ’’ନ୍ତିଆଦି। ଅଟ୍ଠକଥଂ କଥେତୀତି ଅୱିୱଟପାଠସ୍ସ ପାଳିୟା ଅତ୍ଥସଂୱଣ୍ଣନଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନଧୀତିନୋ ପନ ପାଳିଂ ୱାଚେତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗତଟ୍ଠାନେ ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଅୟଂ ତାୱ ଗନ୍ଥଧୁରୋ, ପଟିପତ୍ତିୱାସଧୁରେ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଆଚିକ୍ଖତି, ଉଭୟେସମ୍ପି ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ କରୋତି। ସବ୍ବଦାନନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଆମିସଦାନଂ ଅଭୟଦାନଂ। ଧମ୍ମଦାନନ୍ତି ଧମ୍ମଦେସନା। ଧମ୍ମରତୀତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମେ ଅଭିରତି। ଧମ୍ମରସୋତି ସଦ୍ଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସୟଂ ପୀତିପାମୋଜ୍ଜଂ।

କିଂଦଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୩।ପତ୍ଥେନ୍ତୀତି ପିହେନ୍ତି। ଯତ୍ଥସ୍ସ ଉପଗମନଂ ଲୋକେ ପାକଟତରଂ ଅହୋସି, ତେ ଉଦାହରଣୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚିତ୍ତଗହପତିସୀୱଲିତ୍ଥେରାଦିକେ ୱିୟା’’ତି ଆହ। ଅନ୍ନନ୍ତି ଅନ୍ନସଞ୍ଞିତୋ ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ପଚ୍ଚୟୋ। ସବ୍ବେପି ଦାୟକେ ଏକଜ୍ଝଂ ଗହେତ୍ୱା ସାମଞ୍ଞତୋ ଏକୱସେନ ‘‘ଦାୟକମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯଥା ଚାହ ‘‘କୋ ନାମ ସୋ ଯକ୍ଖୋ, ଯଂ ଅନ୍ନଂ ନାଭିନନ୍ଦତୀ’’ତି? ତତ୍ଥ ଯକ୍ଖୋତି ସତ୍ତୋ। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ଚ ନାମ ଯସ୍ମା ପୁଥୁଅତ୍ଥୱିସୟା, ତସ୍ମା ‘‘ଯେ ନଂ ଦଦନ୍ତି ସଦ୍ଧାୟ, ୱିପ୍ପସନ୍ନେନ ଚେତସା। ତମେୱ ଅନ୍ନଂ ଭଜତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ତେ ଏୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦାୟକଂ ଅପରିଚ୍ଚଜନମେୱ ଅନୁଗଚ୍ଛତି ଚକ୍କଂ ୱିୟ କୁବ୍ବରଂ।

ଅନ୍ନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଏକମୂଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୪। ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ଏକଂ ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ଏକମୂଲା। ତଂ ଏକମୂଲଂ। ଯଥା ସଂଯୋଜନୀୟେସୁ ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ତଣ୍ହାସମୁପ୍ପାଦୋ, ଏୱଂ ତଣ୍ହାଭିଭୱୱସେନ ଅନୱବୋଧୋତି ଅୱିଜ୍ଜା ତଣ୍ହାୟ ମୂଲଂ, ତଣ୍ହା ଚ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ମୂଲଂ। ଅୟଞ୍ହି ନୟୋ ଉପନିସ୍ସୟତାୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ, ସହଜାତୱସେନ ଚାୟଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମୂଲଭାୱୋ ପାକଟୋଯେୱ। ଇଧ ପନ ଇମିସ୍ସଂ ଗାଥାୟଂ ଅଧିପ୍ପେତା ‘‘ଏକମୂଲ’’ନ୍ତି ସା ତଣ୍ହା। ତତ୍ଥ ଯା ଭୱତଣ୍ହା, ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଆୱଟ୍ଟତି ପରିୱତ୍ତତି, ୱିଭୱତଣ୍ହା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୱସେନ, ଏୱଂ ଦ୍ୱିରାୱଟ୍ଟଂ। ସହଜାତକୋଟିୟାତି ସହଜାତକୋଟିୟାପି, ପଗେୱ ସମ୍ମୁଖଂ ଆପନ୍ନସ୍ସ ପନ ୱତ୍ତମାନାୟ ତଣ୍ହାୟ ବଲୱଭାୱେନ ମଲୀନତା ସିୟା। ଉପନିସ୍ସୟକୋଟିୟାତି ଉପନିସ୍ସୟକୋଟିୟାୱ ସହଜାତକୋଟିୟା ଅସମ୍ଭୱତୋ। ପତ୍ଥରଣଟ୍ଠାନାତି ୱିତ୍ଥତା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂମି । ତେନାହ ‘‘ତେସୁ ସା ପତ୍ଥରତୀ’’ତି। ସମୁଦ୍ଦନଟ୍ଠେନ ସମୁଦ୍ଦୋ। ଉତ୍ତରିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତାୟ ପତାୟ ଅଲଂ ପରିୟତ୍ତୋତି ପାତାଲୋ, ଅୟଂ ପନ ପାତାଲୋ ୱିୟାତି ପାତାଲୋ। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନା’’ତି। ଅଗାଧଗମ୍ଭୀରତାୟାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକମୂଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅନୋମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୫।ଅନୋମନାମନ୍ତି ଅନୂନନାମଂ। ଗୁଣନେମିତ୍ତିକାନି ଏୱ ହି ଭଗୱତୋ ନାମାନି। ଗୁଣାନଞ୍ଚସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ଅନୂନନାମନ୍ତି ଆହ ‘‘ସବ୍ବଗୁଣସମନ୍ନାଗତତ୍ତା’’ତିଆଦି। ଅପିଚ ତଥା ତେୱିଜ୍ଜୋ, ଛଳଭିଞ୍ଞୋତିଆଦୀନି ନାମାନି ଅନୋମନାମାନି ନ ହୋନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୱିସଯତ୍ତା, ଭଗୱତୋ ପନ ସତ୍ଥା, ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତିଆଦୀନି ନାମାନି ଅନୋମନାମାନି ନାମ ମହାୱିସଯତ୍ତା ଅନୂନଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୱେକଲ୍ଲନାମ’’ନ୍ତି। ଖନ୍ଧନ୍ତରାଦଯୋତି ଖନ୍ଧୱିସେସାଦିକୋ। ଞାଣେନ ଯାଥାୱତୋ ଅରଣୀଯଟ୍ଠେନ ଅତ୍ଥୋ। ଅନ୍ୱଯପଞ୍ଞାଧିଗମାଯାତି ଲୋକୁତ୍ତରପଞ୍ଞାପଟିଲାଭାଯ। ପଟିପଦନ୍ତି ସମଥୱିପସ୍ସନାପଟିପଦଂ। କିଲେସକାମାନଂ ୱସେନ ଅଲ୍ଲୀଯିତବ୍ବଟ୍ଠେନ କାମା ଏୱ ଆଲଯୋ। ଅତୀତକାଲେଯେୱ କମନତଂ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କମମାନ’’ନ୍ତି। ନ ଏତରହି ତଦଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ଅତୀତଂ ପନ ଉପାଦାଯ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ମହାନୁଭାୱତାଦିନା ମହନ୍ତାନଂ।

ଅନୋମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅଚ୍ଛରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୬। ‘‘ଅଚ୍ଛରାଗଣସଙ୍ଘୁଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଗାଥା ଦେୱପୁତ୍ତେନ ଯେନାଧିପ୍ପାଯେନ ଗାଯିତା, ସୋ ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଯ ୱିନା ନ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ତଂ ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ କଥେନ୍ତୋ ‘‘ଅଯଂ କିର ଦେୱପୁତ୍ତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସାସନେତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସତ୍ଥୁସାସନେ। କମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତି କମ୍ମୱିନିଚ୍ଛଯଂ। ଅତ୍ଥପୁରେକ୍ଖାରତାଯ ଅପ୍ପକିଚ୍ଚତାଯ ଚ ସଲ୍ଲହୁକୱୁତ୍ତିକୋ। ସଯନସ୍ସ କୋଟ୍ଠାସୋତି ଦିୱସଂ ପୁରିମଯାମଞ୍ଚ ଭାୱନାନୁଯୋଗୱସେନ କିଲନ୍ତକାଯସ୍ସ ସମସ୍ସାସନତ୍ଥଂ ସେଯ୍ୟାଯ ଉପଗମନଭାଗୋ ଅନୁଞ୍ଞାତୋ।

ଅବ୍ଭନ୍ତରେତି କୁଚ୍ଛିଯଂ ଭତ୍ତସ୍ସ ପରିଭୁତତାଯ ସନ୍ଥକୱାତାତି ତିକ୍ଖଭାୱେନ ସତ୍ଥକା ୱିଯ କନ୍ତନକା ୱାତା। ଧୁରସ୍ମିଂଯେୱାତି କିଲେସମାରେନ ଯୁଦ୍ଧେ ଏୱ। ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେ ଠତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ୱା। ଉପନିସ୍ସଯମନ୍ଦତାଯ ଅପରିପକ୍କଞାଣତାଯ ଆସୱକ୍ଖଯଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ କାଲଂ କତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ଉପରି ଠିତନ୍ତି ପରିକ୍ଖାରଭାୱେନ ଦିବ୍ବଦୁସ୍ସୂପରି ଠିତଂ। ତଥେୱ ଅଟ୍ଠାସୀତି ତାହି ତଥା ୱୁତ୍ତେପି ଯଥା ତତୋ ପୁବ୍ବେ, ତଥେୱ ଅଟ୍ଠାସି। ସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟନ୍ତି ନିବ୍ବୁତ୍ତେ ପଟିଜିନିତ୍ୱା ଲଦ୍ଧବ୍ବସୁୱଣ୍ଣପଟ୍ଟଂ। ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ଅକତତ୍ତା ଅସମ୍ଭିନ୍ନେନେୱ ସୀଲେନ। ଯସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତେ ତାପି ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଆଗମଂସୁ ତସ୍ମା ‘‘ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘପରିୱୁତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଘୋସିତନ୍ତି ସଙ୍ଗମ୍ମ ଘୋସିତଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅଚ୍ଛରାନଂ ଗୀତସଦ୍ଦୱସେନ ଘୋସିତଂ। ପିସାଚଗଣଂ କତ୍ୱା ୱଦତି ଅଚ୍ଛନ୍ଦରାଗତାଯ। ନିଯାମଚିତ୍ତତାଯାତି ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମେ ନିନ୍ନଚିତ୍ତତାଯ। ଗରୁଭାୱେନାତି ତାସଂ ୱସେ ଅୱତ୍ତନତୋ ଗରୁଟ୍ଠାନଭାୱେନ। ଯାତ୍ରାତି ନିବ୍ବାନଂ ପତି ଯାତ୍ରା। ତଂ ପନ ୱଟ୍ଟତୋ ନିଗ୍ଗମନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘କଥଂ ନିଗ୍ଗମନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି।

ଅତିସଲ୍ଲେଖତେୱାତି ଅତିୱିଯ କିଲେସାନଂ ସଲ୍ଲେଖିତୱୁତ୍ତିକୋ। ଅକତାଭିନିୱେସସ୍ସାତି ଭାୱନମନନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ଅନାରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ। କାରକସ୍ସାତି ସୁଗତୋୱାଦକାରକସ୍ସ ସମ୍ମାପଟିପଜ୍ଜତୋ। ସୁଞ୍ଞତାୱିପସ୍ସନନ୍ତି ସୁଞ୍ଞତାଦୀପନଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତତଣ୍ହାଯ ଦୂରୀକରଣେନ ଏକୱିହାରିତାଯ। ଏକୋ ମଗ୍ଗୋ ଅସ୍ସାତି ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗୋ ଏୱ ଅସ୍ସ ଅନାଗତୋ, ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ ପନ କତପରିଚଯୋତି ଅତ୍ଥୋ।

କାଯୱଙ୍କାଦୀନନ୍ତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ଅନୁପଲବ୍ଭନତୋ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଭଯଂ, ଅସ୍ମିଂ ୱା ଅଧିଗତେ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନତ୍ଥି ଭଯନ୍ତି ଅଭଯଂ ନାମ। ସଂସାରକନ୍ତାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଖେମଂ ଅମତଟ୍ଠାନଂ ଗମନେ ସୁଗତସାରଥିନା ସୁସଜ୍ଜିତଯାନଭାୱତୋ ରଥୋ ଅକୂଜନୋତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତାଯ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଧମ୍ମଚକ୍କେହି।

ଓତ୍ତପ୍ପମ୍ପି ଗହିତମେୱ ଅୱିନାଭାୱା। ଅପାଲମ୍ବୋତି ଅୱସ୍ସଯୋ। ପରିୱାରୋତି ପରିକ୍ଖାରୋ ଅଭିସଙ୍ଖରଣତୋ। ମଗ୍ଗସ୍ସ କରଣଟ୍ଠାନେ ଧମ୍ମୋ ତପ୍ପରିଯାପନ୍ନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନାତି ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିୱସେନ। ସୋଧିତେସୁ ୱଡ୍ଢମାନେସୁ। ଭୂମିଲଦ୍ଧୱଟ୍ଟନ୍ତି ଭୂମିଲଦ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ୱଟ୍ଟଂ। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନାଯ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଭୂମି ନାମ, ୱଟ୍ଟମଯକମ୍ମଭାୱତୋ ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହଂ କିଲେସଜାତଂ ଭୂମିଲଦ୍ଧୱଟ୍ଟଂ। ପରିଜାନମାନାତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ସମତିକ୍କମୱସେନ ଜାନମାନା ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀ।

କସ୍ମା ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେଯେୱ ପତିଟ୍ଠାସି, ନନୁ ଚ ସା ଦେସନା ଭଗୱତା ଚତୁମଗ୍ଗପ୍ପଧାନଭାୱେନ ପୱତ୍ତିତାତି ଆହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି।

ଅଚ୍ଛରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱନରୋପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୭।କେସନ୍ତି ସାମିୱସେନ ୱୁତ୍ତକସଦ୍ଦୋ ''ଧମ୍ମଟ୍ଠା ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା''ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚତ୍ତବହୁୱଚନୱସେନ ପରିଣାମେତବ୍ବୋ। ଅତ୍ଥୱସେନ ହି ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋ। କେ ଜନାତି ଏତ୍ଥ ୱା ୱୁତ୍ତକେସଦ୍ଦୋ ସୀହୱିଲୋକନନଯେନ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋତି ଆହ ''କେ ଧମ୍ମଟ୍ଠା, କେ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନା''ତି? ପୁଚ୍ଛତୀତି ଇମିନା ତତ୍ଥ କାରଣମାହ। ଫଲାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାତି ଆରାମୋ। ଆରାମେ ରୋପେନ୍ତି ନିପ୍ଫାଦେନ୍ତୀତି ଆରାମରୋପା। ୱନୀଯତି ଛାଯାସମ୍ପତ୍ତିଯା ଭଜୀଯତୀତି ୱନଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ଉପୱନଲକ୍ଖଣଂ ୱନଂ, ତଂ ଆରାମଗ୍ଗହଣେନେୱ ଗହିତନ୍ତି ତପୋୱନଲକ୍ଖଣଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୀମଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା''ତିଆଦିମାହ। ୱିସମେତି ଉଦକଚିକ୍ଖଲ୍ଲେନ ୱିସମେ ପଦେସେ। ପାନୀଯଂ ପିୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପପା, ତଂ ପପଂ। ଉଦକଂ ପୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ୱା ପପା। ତଠଆକାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ମାତିକଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଇମମତ୍ଥଂସନ୍ଧାଯାତି ଇମିନା କମ୍ମପ୍ପଥପ୍ପତ୍ତଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଅତ୍ତନା କତଞ୍ହି ପୁଞ୍ଞଂ ଅନୁସ୍ସରତୋ ତଂ ଆରବ୍ଭ ବହୁଂ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି, ନ ପନ ଯଥା କତଂ ପୁଞ୍ଞଂ ସଯମେୱ ପୱଡ୍ଢତି। ତସ୍ମିଂ ଧମ୍ମେ ଠିତତ୍ତାତି ତସ୍ମିଂ ଆରାମରୋପନାଦିଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା। ତେନପି ସୀଲେନ ସମ୍ପନ୍ନତ୍ତାତି ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମେ କତସୀଲେ ଠତ୍ୱା ଚିଣ୍ଣେନ ତଦଞ୍ଞେନପି କାଯୱାଚସିକସଂୱରଲକ୍ଖଣେନ ସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା। ଦସ କୁସଲା ଧମ୍ମା ପୂରେନ୍ତି ଦୁଚ୍ଚରିତପରିୱଜ୍ଜନତୋ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ୱନରୋପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଜେତୱନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୮। ଏସିତଗୁଣତ୍ତା ଏସିଯମାନଗୁଣତ୍ତା ଚ ଇସୀ, ଅସେକ୍ଖା ସେକ୍ଖକଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନା ଚ। ଇସୀନଂ ସଙ୍ଘୋ ଇସିସଙ୍ଘୋ। ଇସିସଙ୍ଘେନ ନିସେୱିତଂ। ତେନାହ ''ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘନିସେୱିତ''ନ୍ତି।

ତଂ କାରେନ୍ତସ୍ସ ଗନ୍ଧକୁଟିପାସାଦକୂଟାଗାରାଦିୱସେନ ସିନିଦ୍ଧସନ୍ଦଚ୍ଛାଯରୁକ୍ଖଲତାୱସେନ ଭୂମିଭାଗସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଅତିରମଣୀଯଂ ତଂ ଜେତୱନଂ ଚିତ୍ତଂ ତୋସେତି, ତଥା ଅରିଯାନଂ ନିୱାସଭାୱେନପୀତି ଆହ ''ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ଜେତୱନସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତ୍ୱା''ତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଯତ୍ଥ ଅରହନ୍ତୋ ୱିହରନ୍ତି, ତଂ ଭୂମିରାମଣେଯ୍ୟକ''ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୯୮; ଥେରଗା। ୯୯୧)। ଅପଚଯଗାମିଚେତନା ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଆୱହତି କମ୍ମକ୍ଖଯାଯ ସଂୱତ୍ତନତୋତି ଆହ ''କମ୍ମନ୍ତି ମଗ୍ଗଚେତନା''ତି। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ କିଲେସାନଂ ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଚ ୱିଜ୍ଜା। ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଆହ ''ୱିଜ୍ଜାତି ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା''ତି। ସମାଧିପକ୍ଖିକା ଧମ୍ମା ସମ୍ମାୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ। ଯଥା ହି ୱିଜ୍ଜାପି ୱିଜ୍ଜାଭାଗିଯା, ଏୱଂ ସମାଧିପି ସମାଧିପକ୍ଖିକୋ। ସୀଲଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲନ୍ତି ଆହ ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ଉତ୍ତମ''ନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସଙ୍କପ୍ପା। ତତ୍ଥ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉପକାରଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜାଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। ତଥା ହି ସୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା ଚ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦଯୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତା, ଏୱଂ ୱାଯାମସତିଯୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତାତି ଆହ ''ୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ''ତି। ଧମ୍ମୋତି ହି ଇଧ ସମାଧି ଅଧିପ୍ପେତୋ ''ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ ଅହେସୁ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୩; ମ। ନି। ୩।୧୯୭; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୮) ୱିଯ। ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱାତି ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା। ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନା ଏୱ ହେତେ ସଙ୍ଗହିତା। ତେନାହ ''ଏତେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକମଗ୍ଗେନା''ତି।

ଉପାଯେନ ୱିଧିନା ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଭାୱେତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ସମାଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମ''ନ୍ତି। ସମ୍ମାସମାଧିପକ୍ଖିଯଂ ୱିପସ୍ସନାଧମ୍ମଞ୍ଚେୱ ମଗ୍ଗଧମ୍ମଞ୍ଚ। ''ଅରିଯଂ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମ୍ମାସମାଧିଂ ଦେସେସ୍ସାମି ସଉପନିସଂ ସପରିକ୍ଖାର''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୩।୧୩୬) ହି ୱଚନତୋ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ସମ୍ମାସମାଧିପରିକ୍ଖାରା। ୱିଚିନେଯ୍ୟାତି ୱୀମଂସେଯ୍ୟ, ଭାୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମାତି ହେତୁମ୍ହି ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗହେତୁକା ହି ସତ୍ତାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧି। ତେନାହ ''ତସ୍ମିଂ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ୱିସୁଜ୍ଝତୀ''ତି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମଂ ୱିଚିନେଯ୍ୟାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ୱିପସ୍ସେଯ୍ୟ। ତେସୁ ୱିପସ୍ସିଯମାନେସୁ ୱିପସ୍ସନାଯ ଉକ୍କଂସଗତାଯ ଯଦଗ୍ଗେନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତି, ତଦଗ୍ଗେନ ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ ପହାନପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତି, ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଟିୱେଧେନ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଭାୱନାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝୀଯତୀତି ଏୱଂ ତେସୁ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ୱିସୁଜ୍ଝତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଏୱ ଭୁମ୍ମଂ, ତେସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ପଟିୱିଜ୍ଝିଯମାନେସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅୱଧାରଣୱଚନନ୍ତି ୱୱତ୍ଥାପନୱଚନଂ, ଅୱଧାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସାରିପୁତ୍ତୋୱା''ତି ଚ ଅୱଧାରଣଂ ସାୱକେସୁ ସାରିପୁତ୍ତୋୱ ସେଟ୍ଠୋତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦୀପେତି ତସ୍ସେୱୁକ୍କଂସଭାୱତୋ। କିଲେସୂପସମେନାତି ଇମିନା ମହାଥେରସ୍ସ ତାଦିସୋ କିଲେସୂପସମୋତି ଦସ୍ସେତି। ତସ୍ସ ସାୱକୱିସଯେ ପଞ୍ଞାଯ ପାରମିପ୍ପତ୍ତି ଅହୋସି। ଯଦି ଏୱଂ ''ଯୋପି ପାରଙ୍ଗତୋ ଭିକ୍ଖୁ, ଏତାୱପରମୋ ସିଯା''ତି ଇଦଂ ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଞାଣୱିସଯେ ପଞ୍ଞାପାରମିପ୍ପତ୍ତାନଂ ୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅୱଧାରଣମ୍ପି ୱିମୁତ୍ତିଯା ନାନତ୍ତା ତୀହି ୱିମୁତ୍ତୀହି ପାରଙ୍ଗତେ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ – ''ପାରଂ ଗତୋତି ନିବ୍ବାନଂଗତୋ''ତିଆଦି। ନ ଥେରେନ ଉତ୍ତରିତରୋ ନାମ ଅତ୍ଥି ଲବ୍ଭତି, ଲବ୍ଭତି ଚେ, ଏୱମେୱ ଲବ୍ଭେଯ୍ଯାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଜେତୱନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ମଚ୍ଛରିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୪୯।ମଚ୍ଛରିନୋତି ମଚ୍ଛେରୱନ୍ତୋ ମଚ୍ଛେରସମଙ୍ଗିନୋତି ଆହ ''ମଚ୍ଛେରେନ ସମନ୍ନାଗତା''ତି। ମଚ୍ଛେରଂ ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ। ନ ୱନ୍ଦତୀତି ୱନ୍ଦନମତ୍ତମ୍ପି ନ କରୋତି, କୁତୋ ଦାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପଟ୍ଠାନଂ କାତୁନ୍ତି ମଧୁରପଟିସନ୍ଥାରଂ କରୋତୀତି ଯୋଜନା। ଇଦଂ ତାୱ ମୁଦୁମଚ୍ଛରିଯଂ ନ ହଦଯଂ ୱିଯ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତସ୍ସ ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି କତ୍ୱା। କିଂ ତୁଯ୍ହଂ ପାଦା ରୁଜନ୍ତି ନନୁ ତୁଯ୍ହଂଯେୱ ଆଗତଗମନେସୁ ପାଦା ରୁଜନ୍ତି, କିନ୍ତେ ଇମେ ଛିନ୍ଦନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସାମୀଚିମ୍ପି ନ କରୋତି କୁତୋ ଦାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଯଥାକମ୍ମଂ ତଂତଂଗତିଯୋ ଅରନ୍ତି ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅରିଯା, ସତ୍ତା। ଇମେ ପନ କୁଚ୍ଛିତା ଅରିଯାତି କଦରିଯା, ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିନୋ। ମଚ୍ଛରିଯସଦିସଞ୍ହି କୁଚ୍ଛିତଂ ସବ୍ବହୀନଂ ନତ୍ଥି ସବ୍ବଗୁଣାଭିଭୂତତ୍ତା ଭୋଗସମ୍ପତ୍ତିଆଦିସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲଭୂତସ୍ସ ଦାନସ୍ସ ନିସେଧତୋ। ଇତିଆଦୀହି ୱଚନେହି। ଅତ୍ତନୋ ଉପଘାତକୋତି ମଚ୍ଛରିଯାନୁଯୋଗେନ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଗତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ୱିନାସକୋ।

ପୁଞ୍ଞପାପୱସେନ ସମ୍ପରେତବ୍ବତୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବତୋ ସମ୍ପରାଯୋ, ପରଲୋକୋ। କାମଗୁଣରତୀତି କାମଗୁଣସନ୍ନିସ୍ସଯୋ ଅସ୍ସାଦୋ। ଖିଡ୍ଡାତି କାଯିକଖିଡ୍ଡା ୱାଚସିକଖିଡ୍ଡା ଚେତସିକଖିଡ୍ଡାତି ଏୱଂ ତିୱିଧା। ଏସ ୱିପାକୋତି ଚୋଦଆଦୀନଂ କିଛଲାଭୋତି ଏସ ଏୱରୂପୋ ୱିପାକୋ। ଯମଲୋକନ୍ତି ପରଲୋକଂ। ଉପପଜ୍ଜରେତି ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ପକାରତ୍ଥୋ। ତେନ ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ନିରଯଂ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଞ୍ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି।

ଯାଚନ୍ତି ନାମ ଅରିଯଯାଚନାଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅରିଯା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଏସା ଅରିଯାନ ଯାଚନା''ତି (ଜା। ୧।୭।୫୯)। ଯେ ସଂୱିଭଜନ୍ତି, ତେ ୱଦଞ୍ଞୂ ନାମ ଞତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକରଣତୋ। ୱିମାନପଭାଯାତି ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ, ଉଯ୍ଯାନକପ୍ପରୁକ୍ଖପଭାହି ଦେୱତାନଂ ୱତ୍ଥାଭରଣସରୀରପ୍ପଭାହିପି ସଗ୍ଗେ ପକାସେନ୍ତିଯେୱ। ପକାସନ୍ତୀତି ୱା ପାକଟା ହୋନ୍ତି, ନ ଅପାଯଲୋକେ ୱିଯ ଅପାକଟାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରସମ୍ଭତେସୂତି ସଯଂ ସମ୍ଭତଂ ଅନାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରେହେୱ ସମ୍ଭରିତେସୁ ସୁଖୂପକରଣେସୁ। ତେନାହ ପାଠଇଯଂ ''ୱସୱତ୍ତୀୱ ମୋଦରେ''ତି, ପରନିମ୍ମିତଭୋଗେସୁ ୱସୱତ୍ତୀ ଦେୱପୁତ୍ତା ୱିଯ ସୁଖସମଙ୍ଗିତାଯ ମୋଦନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସମ୍ପରାଯୋତି ଏତେ ସଗ୍ଗାତି ଏୱଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତସମ୍ପରାଯୋ। ଉଭିନ୍ନନ୍ତି ଏତେସଂ ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ଉଭିନ୍ନଂ ଦୁକ୍କଟସୁକଟକମ୍ମକାରୀନଂ। ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ତତୋ ନିରଯସଗ୍ଗାଦିତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତି। ତେସୁ ଯୋ ମଚ୍ଛରୀ ମନୁସ୍ସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ସୋ ଦଲିଦ୍ଦୋ ହୁତ୍ୱା ପୁବ୍ବଚରିଯୱସେନ ମଚ୍ଛରୀଯେୱ ହୋନ୍ତୋ ଦାରାଦିଭରଣତ୍ଥଂ ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପାଦୀନି ହନ୍ତ୍ୱା ପୁନପି ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଇତରୋ ସୁଦ୍ଧାସଯୋ ସମିଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ପୁବ୍ବଚରିଯାୱସେନ ପୁନପି ପୁଞ୍ଞାନି କତ୍ୱା ସଗ୍ଗେ ନିବ୍ବତ୍ତେଯ୍ଯ। ତେନାହ ''ପୁନ ସମ୍ପରାଯେପି ଦୁଗ୍ଗତିସୁଗତିଯେୱ ହୋତୀ''ତି।

ମଚ୍ଛରିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଘଟୀକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୦। ''ଉପପନ୍ନାସେ''ତି ସେ-କାରାଗମଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ, ''ଉପପନ୍ନା''ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ନିବ୍ବତ୍ତିୱସେନ ଉପଗତା''ତି। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିତୋ ଅୱିହାନତୋ ଅୱିହା, ତେସଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ ଅୱିହାବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ, ତସ୍ମିଂ। ଉପପତ୍ତିସମନନ୍ତରମେୱାତି ପଠମକୋଟ୍ଠାସେ ଏୱ। ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତିଯାତି ଅସେକ୍ଖୱିମୁତ୍ତିଯା। ସେକ୍ଖୱିମୁତ୍ତିଯା ପନ ଅୱିହୂପପତ୍ତିତୋ ପଗେୱ ୱିମୁତ୍ତା। ମାନୁସଂ ଦେହଂ ସମତିକ୍କମନ୍ତି ଚିତ୍ତୁପକ୍କିଲେସପହାନୱସେନାତି ଫଲେନ ହେତୁଦସ୍ସନମିଦନ୍ତି ଆହ ''ମାନୁସଂ ଦେହନ୍ତି ଇଧ…ପେ… ୱୁତ୍ତାନୀ''ତି। ଦିୱି ଭୱଂ ଦିବ୍ବଂ, ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ତତ୍ଥ ସଂଯୋଜନକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିବ୍ବଂ ଯୋଗନ୍ତି ପଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନୀ''ତି। ଇମସ୍ସାତି ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ। ''ହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହଂ, ଦିବ୍ବଯୋଗଂ ଉପଚ୍ଚଗୁ''ନ୍ତି ତେସଂ ତଂ କୁସଲଂ ସବ୍ବାୱଜ୍ଜପ୍ପହାନେନ ଅନୱଜ୍ଜତଂ ଭାସତୀତି କୁସଲୀ ୱଦେସି। ଅତ୍ଥେନ ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅଭେଦୋପଚାରଂ କତ୍ୱା ଗମ୍ଭୀରୱଚନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥ''ନ୍ତି ଅତ୍ଥସ୍ସେୱ ଗମ୍ଭୀରତୋ, ନ ସଦ୍ଦସ୍ସ। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନକାମରାଗତାଯ ସବ୍ବସୋ

କାମୱିସଯପ୍ପହାନେନ ନିରାମିସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ନାମ ଅନାଗାମୀ। ନିୱାସନଟ୍ଠାନଭୂତୋ ସମାନୋ ଏକୋ ଗାମୋ ଏତସ୍ସାତି ଆହ ''ଏକଗାମୱାସୀ''ତି।

ଘଟୀକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଆଦିତ୍ତୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଜରାୱଗ୍ଗୋ

୧। ଜରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୧। ହିତସ୍ସ ସାଧନତୋ ସାଧୁ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥଜାତଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥକାମେନ ଲଭିତବ୍ବତୋ ଉପସେୱିତବ୍ବତୋ ଲଦ୍ଧକଂ, କଲ୍ୟାଣଟ୍ଠେନ ଭଦ୍ଦକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ସାଧୂତି ଲଦ୍ଧକଂ ଭଦ୍ଦକ''ନ୍ତି। ''ସୀଲଂ ଯାୱ ଜରା ସାଧୂ''ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ବ୍ୟତିରେକତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଇମିନା ଇଦଂ ଦସ୍ସେତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ଅତ୍ଥଜାତଂ।

ପତିଟ୍ଠିତାତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଲଦ୍ଧପତିଟ୍ଠା, କେନଚି ଅସଂହାରିଯା। ତେନାହ ''ମଗ୍ଗେନ ଆଗତା''ତି। ଚିତ୍ତୀକତଟ୍ଠାଦୀହୀତି ପୂଜନୀଯଭାୱାଦୀହି। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଚିତ୍ତୀକତନ୍ତି ରତନନ୍ତି ଇଦଂ ରତନଂ ନାମ ଲୋକେ ଚିତ୍ତୀକତଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ସହସ୍ସଗ୍ଘନତାଦିୱସେନ। ଯେପି ଲୋକେ ଚିତ୍ତୀକତା ଖତ୍ତିଯପଣ୍ଡିତ-ଚତୁମହାରାଜ-ସକ୍କ-ସୁଯାମ-ମହାବ୍ରହ୍ମାଦଯୋ, ତେସଂ ଚିତ୍ତୀକତୋ ତେହି ସରଣନ୍ତି ଉପଗନ୍ତବ୍ବତାଦିୱସେନ। ରତିକରନ୍ତି ପୀତିସୁଖାୱହଂ। ଝାନରତିସୁଖେନାତି ଦୁୱିଧେନପି ଝାନରତିସୁଖେନ। ତୁଲେତୁନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ। ଗୁଣପାରମିନ୍ତି ଗୁଣାନଂ ଉକ୍କଂସପାରମିଂ। ଦୁଲ୍ଲଭୋ ଅନେକାନି ଅସଙ୍ଖେଯ୍ୟାନି ଅତିଧାୱିତ୍ୱାପି ଲଦ୍ଧୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଅନୋମୋତି ଅନୂନୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ। ତତ୍ଥ ୱିସେସତୋ ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗତୋ ତେହି ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା''ତି ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବତୋତି ଆହ ''ଭଗୱା ଅନୋମୋ ସୀଲେନା''ତିଆଦି।

ଅରିଯମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯେୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାତି ''ଇଧ ପନ ଦୁଲ୍ଲଭପାତୁଭାୱଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞା 'ରତନ'ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା''ନ୍ତି ଆହ। ପୁଞ୍ଞଫଲନିବ୍ବତ୍ତନତୋ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ପୁନାତୀତି ଚ ପୁଞ୍ଞଚେତନା ପୁଞ୍ଞଂ, ସା ପନ ଯସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା, ତସ୍ସେୱ ଆୱେଣିକତାଯ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା କେନଚିପି ଅନାହଟା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଅରୂପତ୍ତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଜରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅଜରସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୨।ଅଜୀରଣେନାତି ଜିଣ୍ଣଭାୱାନାପଜ୍ଜନେନ। ଲକ୍ଖଣୱଚନଞ୍ଚେତଂ ଅୱିନାସପ୍ପତ୍ତିଯା। ତେନାହ ''ଅୱିପତ୍ତିଯାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ନିବ୍ବମିତବ୍ବୋତି ନୀହରିତବ୍ବୋ।

ଅଜରସାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୫୩। ସହ ଅତ୍ଥେନ ୱତ୍ତତୀତି ସତ୍ଥୋ, ଭଣ୍ଡମୂଲଂ ଗହେତ୍ୱା ୱାଣିଜ୍ଜୱସେନ ଦେସନ୍ତରାଦୀସୁ ୱିଚରଣକଜନସମୂହୋ। ତେନାହ ''ସଦ୍ଧିଂଚରୋ''ତି, ସହଚରଣକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମିତ୍ତନ୍ତି ସିନେହଯୋଗେନ ମିତ୍ତକିଚ୍ଚଯୁତ୍ତଂ । ଇଧାଧିପ୍ପେତପ୍ପକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରୋଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥାରୂପେତି ଜିଗୁଚ୍ଛନୀଯେ, ଦୁତ୍ତିକିଚ୍ଛେ ୱା। ଯଥା ଅସଣ୍ଠିତାନଂ ସଣ୍ଠାପନୱସେନ ପୱସତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଭୋଗବ୍ୟସନେ ନାଥତା, ଏୱଂ ପୁତ୍ତସିନେହୱସେନ ପୁତ୍ତସ୍ସ ମାତୁଯା ଅନ୍ତୋଗେହେ ନାଥତାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ମାତା ମିତ୍ତଂ ସକେ ଘରେ''ତି। ଅତ୍ଥଜାତସ୍ସାତି ଉପଟ୍ଠିତପଯୋଜନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ଉପ୍ପନ୍ନକିଚ୍ଚସ୍ସା''ତି। ସମ୍ପରାଯହିତନ୍ତି ସମ୍ପରାଯେ ହିତାୱହଂ।

ମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଓହୁସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୫୪।ପତିଟ୍ଠାତି ଅଓସ୍ସଯୋ। ଗୁୟ୍ହସ୍ସାତି ଗୁହିତବ୍ବସ୍ସ ରହସ୍ସସ୍ସ। ପରମୋ ସଖା ନାମ ଅତିପିୟଟ୍ଠାନତାୟ।

ଓହୁସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପଠମଜନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୫୫।ଓିଧାଓତୀତି ଓିଓିଧଂ ରୂପଂ ପଧାଓତି, ଯଥାକାମଂ ପଓତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଠମଜନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଦୁତିୟଜନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୫୬।ଓଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋତି ସଂସାରଦୁକ୍ଖତୋ। ସଂସାରୋ ହି କିଲେସକମ୍ମଓିପାକାନଂ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିତାୟ ଓିଧାଓତି। ତଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖମତ୍ତାୟ ନାନାଓିଧଦୁକ୍ଖରାସିଭାଓତୋ।

ଦୁତିୟଜନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ତତିୟଜନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୫୭।ନିପ୍ଫତ୍ତୀତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଓିପାକାନଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜନତୋ ନିପ୍ଫତ୍ତି। ତତୋ ଏଓ ଅଓସ୍ସଯୋ, ନିପ୍ଫତ୍ତିତଓିପାକସ୍ସ ଅଓସ୍ସଯୋ ଅଧିଟ୍ଠାନଂ କାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତିୟଜନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଉପ୍ପଥସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୫୮।ଅମଗ୍ଗୋତି ନ ମଗ୍ଗୋ ଅନୁପାଯୋ। ରତ୍ତିନ୍ଦିଓକ୍ଖଯୋତି ତତ୍ଥ ଓୟକ୍ଖଣସ୍ସ ପାକଟଭାଓତୋ। ଖୁତ୍ତକ୍ଖଣୋପି ହି ସୟଂ ଖୀୟତେଓ। ସେସଂ ବାହିରମଲଂ ଓତ୍ଥସରୀରାଦିଭୂତଂ। ତଥା ହି ‘‘ଭସ୍ମଖାରାଦୀହି ଧୋଓିତ୍ୱା ସକ୍କା ସୋଧେତୁ’’ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଦୁଟ୍ଠୋତି ଦୂସିତୋ ସତ୍ତସନ୍ତାନୋ ନ ସକ୍କା ସୁଦ୍ଧୋ ନାମ କାତୁଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରମଲୀନଭାଓାପାଦନତୋ। ଇଦ୍ଧିୟନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିୟସ୍ସ ଅନ୍ତରାୟକରାୟପି। ପଜାତି ସତ୍ତକାଯୋ ସଜ୍ଜତି ସଙ୍ଗଂ କରୋତି ଯାଥାଓତୋ ଆଦୀନଓଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂଓରାଦି କିଲେସାନଂ ତାପନତୋ ତପୋ, ତେନାହ ‘‘ସଦ୍ଧାପୀ’’ତିଆଦି।

ଉପ୍ପଥସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଦୁତିୟସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୫୯।କିସ୍ସାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ସାମିଓଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘କିସ୍ମିଂ ଅଭିରତୋ’’ତି। ସଦ୍ଧା ନାମ ଅନଓଜ୍ଜସଭାଓା, ତସ୍ମା ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରହିତସୁଖାଓହାତି ଆହ ‘‘ସୁଗତିଞ୍ଚେଓ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ଦୁତିୟିକା’’ତି। ଅନୁସାସତି ହିତଚରିଯାୟ ପରିଣାୟିକଭାଓତୋ।

ଦୁତିୟସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କଓିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୬୦।ଗାୟତ୍ତିଆଦିକୋତି ଛବ୍ବୀସତିୟା ଛନ୍ଦେସୁ ଗାୟତ୍ତିଆଦିକୋ ଉକ୍କତିପରିଯୋସାନୋ ଛନ୍ଦୋ ଗାଥାନଂ ନିଦାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ‘‘ସମୁଟ୍ଠହତି ଏତେନା’’ତି କତ୍ୱା। ତେହି ପନ ଅନୁଟ୍ଠୁଭାଦିକୋ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଛନ୍ଦୋ ଗାଥାନଂ ନିଦାନ’’ନ୍ତି। ପୁବ୍ବପଟ୍ଠାପନଗାଥାତି ଧମ୍ମକଥାୟ ଆଦିତୋ ଆରୋଚନଭାଓଜାନନତ୍ଥଂ ସତିଜନନଂ ଓିୟ ପଓତ୍ତିତଗାଥା। ଅକ୍ଖରଞ୍ହି ପଦଂ ଜନେତୀତି ଯସ୍ମା ଅକ୍ଖରସମୁଦାଯୋ ପଦଂ, ପଦସମୁଦାଯୋ ଗାଥା,

ସମୁଦାଯୋ ଚ ସମୁଦାଯୀହି ବ୍ଯଞ୍ଜୀଯତି ତଂପଓ୍ତନତୋ, ତସ୍ମା ବ୍ଯଞ୍ଜନଭାୱେ ଠିତଂ ଅକ୍ଖରଂ, ତଂସମୁଦାଯୋ ପଦଂ, ପଦଂ ତଂ ୱିଯଞ୍ଜେତା ଜନେତା ୱିଯ ହୋତୀତି ‘‘ଅକ୍ଖରଞ୍ହି ପଦଂ ଜନେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅକ୍ଖରଂ ହି ଉଚ୍ଚାରିତୱିଦ୍ଧଂସିତାଯ ତଂତଂଖଣମତ୍ତାୱଟ୍ଠାଯୀପି ପରତୋ ପୱତ୍ତିଯା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିଯା ସଙ୍କଲନୱସେନ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ପଦଭାୱେନ ଗଯ୍ହମାନଂ ଯଥାସଙ୍କେତମତ୍ଥଂ ବ୍ଯଞ୍ଜେତି। ପଦଂ ଗାଥଂ ଜନେତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଗାଥା ଅତ୍ଥଂ ପକାସେତୀତି ଗାଥାସଞ୍ଞିତୋ ପଦସମୁଦାଯୋ କିରିଯାକାରକସମ୍ବନ୍ଧୱସେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତୋ କତ୍ତୁଅଧିପ୍ପାଯାନୁରୂପଂ ଆଲୋଚିତୱିଲୋଚିତଂ ସଂହିତଂ ଅତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତି। ସମୁଦାଦିପଣ୍ଣତ୍ତିନିସ୍ସିତା ୱୋହାରସନ୍ନିସ୍ସଯେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଗାଥା ଆରଭନ୍ତୋ’’ତିଆଦି। ଆସଯୋତି ଅୱସ୍ସଯୋତି ଆହ ‘‘ପତିଟ୍ଠା’’ତି କୱିତୋତି ୱିଚିତ୍ତକଥୀଆଦିତୋ।

କୱିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଜରାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଦ୍ଧୱଗ୍ଗୋ

୧। ନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୧।ନାମନ୍ତି ସାମଞ୍ଞନାମାଦିଭେଦଂ ନାମଂ। ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିପଥଂ ସବ୍ବଂ ଞେଯ୍ଯପୱତ୍ତିପଥଂ। ଅଦ୍ଧଭୱୀତି କାମଂ ପାଠଇଯଂ ଅତୀତକାଲନିଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ତଂ ପନ ଲକ୍ଖଣମତ୍ତଂ। ଅଭିଭୱତି ଅନୁପତତୀତି ଏତେନ ଅଭିଭୱୋ ଅନୁପତନଂ ପୱତ୍ତି ଏୱାତି ଦସ୍ସେତି। ତଂ ପନସ୍ସ ଅଭିଭୱନଂ ଅପ୍ପୱିସଯେ ଅନାମସିଦ୍ଧା ମହାୱିସଯାନଂ ୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଓପପାତିକେନ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସ ନାମଂ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ରୁକ୍ଖପାସାଣାଦିକସ୍ସ ଅନାମକୋଇଚ୍ଚେୱ ସମଞ୍ଞା ହୋତି, ତଥା ନଂ ସଞ୍ଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଚିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୨।ଯେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଯେ ଅପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକା, ତେସଂଯେୱ। ଅନୱସେସପରିଯାଦାନନ୍ତି ଅନୱସେସଗ୍ଗହଣଂ। ନ ହି ପରିଞ୍ଞାତକ୍ଖନ୍ଧା ପହୀନକିଲେସା ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେନ୍ତି।

ଚିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତଣ୍ହାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୩। ତତିଯେ ‘‘ସବ୍ବେୱ ୱସମନ୍ୱଗୂ’’ତି ଯେ ତଣ୍ହାଯ ୱସଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେସଂ ଏୱ ଅନୱସେସପରିଯାଦାନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ‘‘ଏସେୱ ନଯୋ’’ତି ଇମିନା ଅତିଦିସ୍ସତି।

ତଣ୍ହାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୪।କିଂସୁ ସଂଯୋଜନୋତି ସୂତି ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କିଂ-ସଂଯୋଜନୋ’’ତି? ୱିଚରନ୍ତି ଏତେହୀତି ୱିଚାରଣା, ପାଦା। ବହୁୱଚନେ ହି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକୱଚନଂ କତଂ। ତସ୍ସାତି ଲୋକସ୍ସ।

ସଂଯୋଜନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ବନ୍ଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୫। ଚତୁତ୍ଥେ ଆଗତଅତ୍ଥୋ ଏୱ ଅନନ୍ତରେପି ୱୁତ୍ତୋ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚମେପି ଏସେୱ ନୟୋ’’ତି।

ବନ୍ଧନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅତ୍ତହତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୬। ‘‘କେନସ୍ସୁବ୍ଭାହତୋ’’ତି ପାଠୋତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ସୁ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ, ‘‘କେନସ୍ସବ୍ଭାହତୋ’’ତି ପନ ପାଠେ ଉ-କାରଲୋପେନ ପଦସନ୍ଧି। ଇଚ୍ଛାଧୂପାୟିତୋତି ଅସମ୍ପତ୍ତୱିସୟିଚ୍ଛାଲକ୍ଖଣାୟ ତଣ୍ହାୟ ସନ୍ତାପିତୋ ଦଡ୍ଢୋ। ତେନାହ ‘‘ଇଚ୍ଛାୟ ଆଦିତ୍ତୋ’’ତି।

ଅତ୍ତହତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଉଡ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୭।ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତୋତି ଉଦ୍ଧନ୍ଧିତ୍ୱା ଲଙ୍ଘିତୋ। ସଦ୍ଦାଦୀସୂତି ସଦ୍ଦାଦିନାଗଦନ୍ତେସୁ ସୋତାଦୀନି ଉଡ୍ଡିତାନି ତଣ୍ହାରଜ୍ଜୁନା ଦଳ୍ହବନ୍ଧନେନ ବଦ୍ଧତ୍ତା ତଦନତିୱତ୍ତନତୋ। ଲୋକୋତି ଆୟତନଲୋକୋ। ତଥା ଅତ୍ଥୟୋଜନାୟ କତତ୍ତା ଖନ୍ଧାଦିଲୋକୱସେନପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ନ ଦୂରଂ ଅନନ୍ତରଭୱକତ୍ତା। ଚୁତିଚିତ୍ତଅନ୍ତରିତତ୍ତା ଏକଚିତ୍ତନ୍ତରଭୱସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ଅବୁଜ୍ଝନଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ କସ୍ମା ସତ୍ତା ନ ବୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ବଲୱତିୟା’’ତିଆଦି।

ଉଡ୍ଡିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପିହିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୮।ପଞ୍ହେତି ଞାତୁଂ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅତ୍ଥୋ। ପୁଚ୍ଛିତୋତି ସତ୍ତମସୁତ୍ତେ ଗାଥାୟ ପୁରିମଦ୍ଧଂ ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧଂ, ପଚ୍ଛିମଂ ପୁରିମଂ କତ୍ୱା ଅଟ୍ଠମସୁତ୍ତେ ଦେୱତାୟ ପୁଚ୍ଛିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ହେଟ୍ଠୁପରିୟାୟୱସେନ ପୁଚ୍ଛିତୋ’’ତି। ପୁଚ୍ଛାନୁରୂପଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ସିଦ୍ଧମେତନ୍ତି ଅନାହଟଂ।

ପିହିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଇଚ୍ଛାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୬୯। ନୱମେ ୱିନୟାୟାତି ୱିନୟେନ। କରଣତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ। କିସ୍ସସ୍ସୂତି କିସ୍ସ, ସୁ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତଂ। ସଙ୍ଗଂ ଛିନ୍ଦତି ବନ୍ଧନନ୍ତି ସଙ୍ଗଂ ଦସୱିଧମ୍ପି ସଂଯୋଜନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ନ ହି ତଂ କିଞ୍ଚି କିଲେସବନ୍ଧନଂ ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ ଅସ୍ସା ତଣ୍ହାୟ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନାୟ। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟୋତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଗଂ ଉତ୍ତାନମେୱା’’ତି।

ଇଚ୍ଛାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୦।କିସ୍ମିନ୍ତି କିସ୍ମିଂ ସତି? ତସ୍ସ ପନ ସନ୍ତଭାୱୋ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନେୱାତି ଆହ ‘‘କିସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ’’ତି? ଲୋକୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ୱୁଚ୍ଚତି ଅନୁପାଦାନତ୍ତା ଲୋକସମଞ୍ଞାୟ। ଛସୂତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ ସନ୍ଥୱନ୍ତି ଅଧିକସିନେହଂ କରୋତି ଅଧିକସିନେହୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାୟତନାନଂ। ଉପାଦାୟାତି ପୁବ୍ବକାଲକିରିୟା ଅପରକାଲକିରିୟଂ ଅପେକ୍ଖତୀତି ୱଚନସେସୱସେନ କିରିୟାପଦଂ ଗହିତଂ ‘‘ପୱତ୍ତତୀ’’ତି। କିଂ ପନ ପୱତ୍ତତି? ଲୋକୋ, ଲୋକସମଞ୍ଞାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛସୂତି ଇଦଂ ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ଛଅାୟତନନିମିତ୍ତଞ୍ହି ସବ୍ବଦୁକ୍ଖଂ। ଅୟନ୍ତି ସତ୍ତଲୋକୋ। ଉପ୍ପନ୍ନୋ ନାମ ହୋତି ଛଅାୟତନଂ ନାମ ମୂଲଂ ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାନନ୍ତି କତ୍ୱା। ବାହିରେସୁ ଆୟତନେସୁ ସନ୍ଥୱଂ କରୋତି ୱିସେସତୋ ରୂପାଦୀନଂ ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁକତ୍ତା। ୟସ୍ମା ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ସନ୍ତପ୍ପନୱସେନ ରୂପାଦୀନଂ ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଲୋକସ୍ସ ନିସେୱିତାୟ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଛନ୍ନଂ…ପେ… ୱିହଞ୍ଞତୀ’’ତି।

ଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଦ୍ଧୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଛେତ୍ୱାୱଗ୍ଗୋ

୧। ଛେତ୍ୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୧।ୱଧିତ୍ୱାତି ହନ୍ତ୍ୱା ୱିନାସେତ୍ୱା। ଅପରିଦୟ୍ହମାନତ୍ତାତି ଅପୀଳଇଯମାନତ୍ତା। ୱିନଟ୍ଠଦୋମନସ୍ସତ୍ତା ନ ସୋଚତି ଚେତୋଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଭାୱତୋ। ୱିସଂ ନାମ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଟ୍ଠଭାୱତୋ, ତସ୍ସ ମୂଲକାରଣଂ କୋଧୋ ଅନିଟ୍ଠଫଲତ୍ତାତି ଆହ "ୱିସମୂଲସ୍ସାତି ଦୁକ୍ଖୱିପାକସ୍ସା"ତି। ଅକ୍କୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଅକ୍କୋସାପରାଧସ୍ସ। ଅକ୍କୋସପହାରହରସମ୍ବନ୍ଧେନ ହି "କୁଦ୍ଧସ୍ସା"ତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସମ୍ପଦାନୱଚନଂ। ସୁଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି କୋଧଂ ନସ୍ସତି। ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଏସ କୋଧୋ "ମଧୁରଗ୍ଗୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୁଖାୱସାନୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଛେତ୍ୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ରଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୨।ପଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୂପାଯୋ। ଦିସ୍ସାତି ଦସ୍ସନହେତୁ। "ଚୋଳଅରଞ୍ଞୋ ରଟ୍ଠଂ ଚୋଳଅରଟ୍ଠ"ନ୍ତି ଏୱଂ ରଟ୍ଠଂ ରଞ୍ଞା ପଞ୍ଞାଯତି।

ରଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ୱିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୩।ସଦ୍ଧାଯାତି ସଦ୍ଧାହେତୁ। କୁଲସମ୍ପଦାତି ଖତ୍ତିଯାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯୋ। ସବ୍ବଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱିତ୍ତପଟିଲାଭହେତୁତୋ ସଦ୍ଧାୱିତ୍ତମେୱ। ହେଟ୍ଠା ତିଣ୍ଣଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନକସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସପି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ "ଧମ୍ମୋତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥୋ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅସଂକିଲିଟ୍ଠସୁଖନ୍ତି। ନିରାମିସଂ ସୁଖଂ। ତମେୱ ସାମିସଂ ଉପନିଧାଯ ସମ୍ମାୱେନ୍ତୋ ଆହ "ଅସଂକିଲିଟ୍ଠ"ନ୍ତି। ଅସେଚନକଭାୱେନ ଅଭିରୁଚିଜନନତୋ ପିଯାକିଚ୍ଛକରଣତୋ ବହୁଂ ସୁଚିରମ୍ପି କାଲଂ ଆସେୱନ୍ତସ୍ସ ଅଦୋସାୱହତୋ ସଚ୍ଚମେୱ ମଧୁରତରଂ। ନ ହି ତଂ ପିୱିତବ୍ବତୋ ସାଦିତବ୍ବତୋ ଅନୁଭୱିତବ୍ବତୋ ରସୋତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି। ଇଦାନି ତସ୍ସ କିଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେହିପି ମହାରହତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସଚ୍ଚଂ ହୱେ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ନଦୀନିୱତ୍ତନଂ ମହାକପ୍ପିନୱତ୍ଥୁଆଦୀହି (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରୱତ୍ଥୁ; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୩୧; ଥେରଗା। ଅଟ୍ଠ। ୨।ମହାକପ୍ପିନତ୍ଥେରଗାଥାୱଣ୍ଣନା) ଦୀପେତବ୍ବଂ, ଇତରାନି କଣ୍ହଦୀପାଯନଜାତକ- (ଜା। ୧।୧୦।୬୨ ଆଦଯୋ) ସୁତସୋମ- (ଜା। ୨।୨୧।୩୭୧ ଆଦଯୋ) ମଚ୍ଛଜାତକେହି (ଜା। ୧।୧।୩୪, ୭୫; ୧। ୨।୧୩୧ ଆଦଯୋ) ଦୀପେତବ୍ବାନି। ନିମ୍ମଦେନ୍ତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ମଧୁରତରନ୍ତି ସୁନ୍ଦରତରଂ ସେଟ୍ଠେସୁତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାଜୀୱୀତି ପଞ୍ଞାଯ ଜୀୱନସୀଲୋତି ପଞ୍ଞାଜୀୱୀ, ପଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଚରିଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଞ୍ଞାଜୀୱୀତି ଚ ପଞ୍ଞାୱସେନ ଇରିଯତି ୱତ୍ତତି ଜୀୱିତଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯୋ ପଞ୍ଞାଜୀୱୀ"ତିଆଦିମାହ। "ଜୀୱତ"ନ୍ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ଜୀୱନ୍ତାନଂ ପଞ୍ଞାଜୀୱିଂ ସେଟ୍ଠମାହୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱୁଟ୍ଠିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୪।ଉପ୍ପତନ୍ତାନନ୍ତି ପଥୱିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଟ୍ଠହନ୍ତାନଂ। "ସେଟ୍ଠ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା "ସତ୍ତୱିଧ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଇତରେସଂ ୱା ତଦନୁଲୋମତୋ। ଖେମୋ ହୋତି ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖୁପଦ୍ଦୱାଭାୱତୋ। ତେନାହ "ସୁଭିକ୍ଖୋ"ତି। ନିପତନ୍ତାନନ୍ତି ଅଧୋମୁଖଂ ପୱତ୍ତନ୍ତାନଂ। ପୱଜମାନାନନ୍ତି ୱଜନସୀଲାନଂ। ତେ ପନ ଯସ୍ମା ଜଙ୍ଗମା ନାମ ହୋନ୍ତି, ନ ରୁକ୍ଖାଦଯୋ ୱିଯ ଥାୱରା, ତସ୍ମା ଆହ "ଜଙ୍ଗମାନ"ନ୍ତି। ଗାୱୋତି ଧେନୁଯୋ। ତେନ ମହିଂସାଦିକାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱଦନ୍ତାନନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତାନଂ।

ଅତ୍ତନୋଖନ୍ତିଯାତି ଅତ୍ତନୋ ଖନ୍ତିଯା ରୁଚିଯା ଗହିତଭାୱେନ। ଇତରା ଦେୱତା ତସ୍ସା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଅପରିତୁସ୍ସମାନା ଆହ। ଯାୱ ପଧଂସୀତି ଗୁଣଧଂସୀ ସତ୍ଥୁଦେସନାଯ ଲଦ୍ଧବ୍ବଗୁଣନାସନତୋ। ପଗବ୍ଭାତି ପାଗବ୍ଭିଯେନ ସମନ୍ନାଗତା, ଯଥା ୱଚୀପାଗବ୍ଭିଯେନ ଅଖରା, ତଥା ୱାଚାଯ ଭୱିତବ୍ବଂ। ମୁଖରାତି ମୁଖଖରା। ଦସବଲଂ ପୁଚ୍ଛି ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମଂ ରତନତ୍ତଯସଂହିତଂ ଅତ୍ଥଂ ସୋତୁକାମା। ଅସ୍ସା ଦେୱତାଯ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ। ଉପ୍ପତମାନାତି

ଉପ୍ପତନ୍ତୀ ସମୁଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ଓଧିଯୋ। ୱଙ୍କମୂଲକମହାଅଗ୍ଗିଜାତି ତସ୍ସା ଆଦୀନଓଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଭୂତକଥନଓିସେସନଂ। ଓସୀଦନ୍ତାନନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖଓସେନ ଅଧୋ ସୀଦନ୍ତାନଂ, ଉସ୍ସାଦୟମାନାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜକ୍କେଉଭୂତୋତି ଇଦଂ ''ପଦସା ଚରମାନାନ''ନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଓିଓରଣଓସେନ ଭୂତକଥନଓିସେସନଂ। ଯାଦିସୋ ପୁତ୍ତୋ ୱା ହୋତୂତି ଇଦଂ ପୁରିମପଦେ ଦେୱତାଯ ପୁତ୍ତଗହଣସ୍ସ କତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ।

ୱୁଟ୍ଠିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଭୀତାସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୭୫।କିଂ ସୂଧ ଭୀତାତି ଏତ୍ଥ ସୁ-ଇଧାତି ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''କିଂ ଭୀତା''ତି? ମଗ୍ଗୋ ଚ ନେକାଯତନପ୍ପୱୁତ୍ତୋତି ଅନେକକାରଣଂ ନାନାଓିଧାଧିଗମୋକାସଂ କତ୍ୱା ପୱୁତ୍ତୋ କଥିତୋ। ତେନାହ ''ଅଟ୍ଠତିଂସାରମ୍ମଣଓସେନା''ତିଆଦି। ଏୱଂ ସନ୍ତେତି ଏୱଂ ସବ୍ବସାଧାରଣାନେକାଯତନେହି ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗସ୍ସ ତୁମ୍ହେହି ପୱେଦିତତ୍ତା ଲଦ୍ଧୁମାନେ ଖେମେ ମଗ୍ଗେ କିଂ ଭୀତାଯଂ ଜନତା ଉପ୍ପଥଭୂତା ଓିପରୀତଦିଟ୍ଠିତୋ ଗଣ୍ହାତି ଅତ୍ଥୋ? ଏୱଂ ଦେୱତା ଯଥିଚ୍ଛାଯ ପୁରିମଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନା ଯଥାଚିନ୍ତିତମତ୍ଥଂ ସତ୍ଥୁ ପୱେଦିତା, ପଚ୍ଛିମଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତନୋ ସଂସଯଂ ପୁଚ୍ଛତି। ବହୁପଞ୍ଞାତି ପୁଥୁପଞ୍ଞ। ଉସ୍ସନ୍ନପଞ୍ଞାତି ଅଧିକପଞ୍ଞା। ଠପେତ୍ୱାତି ସଂଯମେତ୍ୱା। ସଂଓିଭାଗୀତି ଆହାରପରିଭୋଗେ ସମ୍ମଦେୱ ଓିଭଜନସୀଲୋ। ତେନାହ ''ଅଚ୍ଛରାଯା''ତିଆଦି। ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ ହେଟ୍ଠା।

ମନେନାତି ମନୋଗହଣେନ। ପୁବ୍ବସୁଦ୍ଧିଅଙ୍ଗନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗସୁଦ୍ଧିଭୂତଂ ଅଙ୍ଗଂ। ଚତୂସୂତି ୱୁତ୍ତଅଙ୍ଗପରିଯାପନ୍ନଂ। ଯଞ୍ଞୋପକ୍ଖରୋତି ଦାନସ୍ସ ସାଧନଂ। ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଏତେସୁ ସଦ୍ଧାଦିଗୁଣେସୁ। ଯଥା ହି ସଦ୍ଧୋ ପଚ୍ଚଯଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁପରିଚ୍ଚାଗସ୍ସ ଓିସେସପଚ୍ଚଯୋ କମ୍ମଫଲସ୍ସ ପରଲୋକସ୍ସ ଚ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଓିଯ ପତ୍ତିଯାଯନତୋ, ଏୱଂ ମୁଦୁହଦଯୋ। ମୁଦୁହଦଯୋ ହି ଅନୁଦଯଂ ପତ୍ୱା ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ପରେସଂ ଦେତି। ଯୋ ଚ ସଂଓିଭାଗସୀଲୋ, ସୋ ଅପ୍ପକସ୍ମିମ୍ପି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେ ପରେହି ସାଧାରଣଭୋଗୀ ହୋତି। ୱଦଞ୍ଞୂ ୱଦାନିଯତାଯ ଯାଚିନୋୱ ଯୁତ୍ତଂ ଯୁତ୍ତକାଲଂ ଞତ୍ୱା ଅତ୍ଥିକାନଂ ମନୋରଥଂ ପୂରେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇତି…ପେ… ଚତୂସୂତି ଆହା''ତି।

ୱାଚନ୍ତିଆଦୀନି ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି ତିଓିଧସୀଲସମ୍ପତ୍ତିଦୀପନତୋ। ସମ୍ପନ୍ନସୀଲୋ ହି ପରଲୋକଂ ନ ଭାସେଯ୍ୟ। ସଦ୍ଧୋ ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ ପଯୋଗାସଯସୁଦ୍ଧିଦୀପନତୋ। ସୁଦ୍ଧାସଯସ୍ସ ସମ୍ମାପଯୋଗେ ଠିତସ୍ସ କଥଂ ପରଲୋକତୋ ଭଯନ୍ତି। ଦୁକଓସେନ ଚତୁରଙ୍ଗଯୋଜନା ଦୁକନଯୋ। ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଠିତୋତି ଏତେସୁ ଯଥାୱୁତ୍ତଦୁକସଙ୍ଗହେସୁ ଚତୂସୁ ଗୁଣେସୁ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

ଭୀତାସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ନଜୀରତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୭୬।ନାମଗୋତ୍ତନ୍ତି ତିସ୍ସୋ କସ୍ସପୋ ଗୋତମୋତି ଏୱରୂପଂ ନାମଞ୍ଚ ଗୋତ୍ତଞ୍ଚ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତମେତଂ, ତସ୍ମା ସବ୍ବସ୍ସ ପଞ୍ଞତ୍ତିଯା ଲକ୍ଖଣୱଚନନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ନ ଜୀରତୀତି ଅସଭାୱଧମ୍ମତ୍ତା ଉପ୍ପାଦୱଯାଭାୱତୋ ଜରଂ ନ ପାପୁଣାତି। ତେନାହ ''ଜୀରଣସଭାୱୋ ନ ହୋତୀ''ତି। ଯସ୍ମା ସମଞ୍ଞାଭାୱତୋ କାଲନ୍ତରେପି ତଂ ସମଞ୍ଞାଯତେୱ, ତସ୍ମା ''ଅତୀତବୁଦ୍ଧାନଂ…ପେ… ନ ଜୀରତୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଆହ।

ଆଲସିଯନ୍ତି ଅଲସଭାୱୋ ଦଦ୍ଧହକୋସଜ୍ଜଂ। ତେନାହ ''ଯେନା''ତିଆଦି। ଠିତିନ୍ତି ବ୍ଯାପାରଂ। ନିଦ୍ଦାୱସେନ ପମଜ୍ଜନଂ କତ୍ତବ୍ବସ୍ସ ଅକରଣଂ। କିଲେସଓସେନ ପମଜ୍ଜନଂ ଅକତ୍ତବ୍ବସ୍ସ କରଣମ୍ପି। କମ୍ମସମଯେତି କମ୍ମଂ କାତୁଂ ଯୁତ୍ତକାଲେ। କମ୍ମକରଣୱୀରିଯାଭାୱୋତି ତଂକମ୍ମକିରିଯସମୁଟ୍ଠାପକୱୀରିଯାଭାୱୋ। ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ୱୀରିଯପଟିପକ୍ଖୋ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ, ନ ୱୀରିଯସ୍ସ ଅଭାୱମତ୍ତଂ। ସୀଲସଞ୍ଞମାଭାୱୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ଯଂ। ଓିସ୍ସଟ୍ଠାଚାରତା ନାମ ଅନାଚାରୋ। ସୋପ୍ପବହୁଲତାତି ନିଦ୍ଦାଲୁତା । ଯତୋ ଗହଣହତ୍ଥୋପି ନ କିଲାସୁପି ପୁରିସୋ ନିଦ୍ଦାଯ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତି। ତେନାହ ''ତାଯା''ତିଆଦି। ଅତିଚ୍ଛାତାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଆଗନ୍ତୁକାଲସିଯଂ ନ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତଆଲସ୍ସଂ ଓିଯ ପକତିସିଦ୍ଧଂ। ''ତେ ଛିଦ୍ଦେ''ତି ପାଠଇଯଂ ଲିଙ୍ଗଓିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ତାନି ଛ ଛିଦ୍ଦାନୀ''ତି। କୁସଲଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିଯା ଅନୋକାସଭାୱତୋ ଛିଦ୍ଦାନି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ଯତ୍ଥ ଓିତ୍ତଂ ନ ତିଟ୍ଠତୀ''ତି। ସବ୍ବାକାରେନ ଲେସମତ୍ତଂ ଅସେସେତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନଜୀରତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଇସ୍ସରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୭। ସବ୍ବସ୍ସ ମଲନ୍ତି ସବ୍ବମଲଂ, ଯେନ ସବ୍ବଂ ମଲୀନଂ ହୋତି, ସବ୍ବମଲଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ମଲୀନଂ ସବ୍ବମେୱ ଗହିତନ୍ତି ଆହ ''ମଲଗ୍ଗହିତସବ୍ବ''ନ୍ତି। ଆଣାପୱତ୍ତନନ୍ତି ଅପ୍ପକେ ୱା ମହନ୍ତେ ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଅତ୍ତନୋ ଆଣାଯ ପୱତ୍ତନୱସେନ ୱସନଂ ଇସ୍ସରିଯତ୍ତମିଚ୍ଛନ୍ତି। ମଣିରତନମ୍ପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯପକ୍ଖିକତ୍ତା ଉତ୍ତମଂ ଭଣ୍ଡଂ ନାମ ନ ହୋତି, ଇତ୍ଥୀ ପନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତକୁଲାଚାରିତ୍ତିକାଯପି ଅନିସ୍ସଜ୍ଜନୀଯତାଯ ଉତ୍ତମଭଣ୍ଡଂ ନାମ। ତେନାହ ''ଇତ୍ଥୀ ଭଣ୍ଡାନମୁତ୍ତମ''ନ୍ତି। ତେସଂ ତେସଞ୍ଚ ପୁରିସାଜାନୀଯାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନତାଯ ଉତ୍ତମରତନାକରତ୍ତା ଇତ୍ଥୀ ଭଣ୍ଡାନମୁତ୍ତମଂ। ମଲଗ୍ଗହିତସବ୍ବସଦିସୋ ଅୱବୋଧକିଚ୍ଚୱିବନ୍ଧନତୋ। ସବ୍ବମଲଂ ୱିଯ ସବ୍ବସ୍ସ ପଞ୍ଞାସବ୍ବସ୍ସ ଗୁଣାଭାୱକରଣତୋ ପଞ୍ଞାସବ୍ବମଲଂ। ଅବ୍ଭୁ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପଦ୍ଦୱଂ, ତଂ ଦେତୀତି ଅବ୍ଭୁଦଂ, ୱିନାସକାରଣଂ। ନନୁ ହରଣଂ ସମଣସ୍ସ ଅଯୁତ୍ତନ୍ତି? ଯୁତ୍ତଂ। ତସ୍ସ ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଚ ଯୁତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସଲାକଭତ୍ତାଦୀନୀ''ତିଆଦିମାହ।

ଇସ୍ସରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୮। ''ଅତ୍ତକାମୋ''ତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ''ଠପେତ୍ୱା ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତେ''ତି। ତେ ହି ସବ୍ବସୋ ପରତ୍ଥାଯ ଏୱ ପଟିପଜ୍ଜମାନା ମହାକାରୁଣିକା ପରତ୍ଥକାମା, ଅତ୍ଥକାମା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି, ଯା ଚ ତେସଂ ଅତ୍ତତ୍ଥାୱହା ପଟିପତ୍ତି, ସାପି ଯାୱଦେୱ ପରତ୍ଥା ଏୱାତି। ୱୁତ୍ତଂ ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ। ଯସ୍ମା ବୋଧିସତ୍ତା ପରହିତପଟିପତ୍ତିଯା ପାରମିଯୋ ପୂରେନ୍ତା ତଥାରୂପଂ କାରଣଂ ପତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ପରେସଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତି ପଞ୍ଞାପାରମିଯା ପରିପୂରଣତୋ, ତସ୍ମା ଇଧାପି ''ସବ୍ବବୋଧିସତ୍ତେ ଠପେତ୍ୱାଯେୱାତି ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଆହ। କଲ୍ଯାଣନ୍ତି ଭଦ୍ଦକଂ। ୱାଚାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଆହ ''ସଣ୍ହଂ ମୁଦୁକ''ନ୍ତି। ପାପିକନ୍ତି ଲାମକଂ ନିହୀନଂ। ତଂ ପନ ଫରୁସଂ ୱାଚନ୍ତି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି।

କାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପାଥେଯ୍ଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୭୯।ସଦ୍ଧା ବନ୍ଧତି ପାଥେଯ୍ଯନ୍ତି ସଦ୍ଧା ନାମ ସତ୍ତସ୍ସ ମରଣୱସେନ ମହାପଥଂ ସଂୱଜତୋ ମହାକନ୍ତାରଂ ପଟିପଜ୍ଜତୋ ମହାୱିଦୁଗ୍ଗଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୋ ପାଥେଯ୍ଯପୁଟଂ ବନ୍ଧତି ସମ୍ବଲଂ ସଜ୍ଜେତି। କଥନ୍ତି ଆହ ''ସଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା''ତିଆଦି। ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ''ସଦ୍ଧା ବନ୍ଧତି ପାଥେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ଏତଂ ଗାଥାପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା। ସିରୀତି କତପୁଞ୍ଞେହି ସେୱୀଯତି ତେହି ପଟିଲଭୀଯତୀତି ସିରୀ। ଇସ୍ସରିଯଂ ୱିଭୱୋ। ଆସଯିତବ୍ବତୋ ଆସଯୋ, ୱସନଟ୍ଠାନଂ ନିକେତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିକଡ୍ଢତୀତି ଇଚ୍ଛାୱସିକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପକଡ୍ଢତି।

ପାଥେଯ୍ଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପଜ୍ଜୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୦। ତଂ ତଂ ସମୱିସମଂ ପଜ୍ଜୋତତୀତି ପଜ୍ଜୋତୋ। ପଦୀପୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ରୂପଗତଂ ଦସ୍ସେତି, ଏୱଂ ପଞ୍ଞାପଜ୍ଜୋତୋ ଅୱିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନଂ ପରମତ୍ଥଭୂତଂ ରୂପଂ ଦସ୍ସେତି। ଜାଗରବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱିଯାତି ଜାଗରଖୀଣାସୱବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱିଯ। ସୋ ହି ସତିପଞ୍ଞାୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ବଦାପି ଜାଗରୋ ହୋତି। ଗାୱୋତି ଗୋଜାତିଯୋ। ଇଦଂ ଗୁନ୍ନଂ ଗୋଣାନଞ୍ଚ ସାମଞ୍ଞତୋ ଗହଣଂ। କମ୍ମେତି କରଣତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ। ଜୀୱନଂ ଜୀୱୋ, ସହ ଜୀୱେନାତି ସଜୀୱିନୋ। ତେନାହ ''କମ୍ମେନ ସହ ଜୀୱନ୍ତାନ''ନ୍ତି, କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୋମଣ୍ଡଲେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଗୋଗଣେନ ସହ। ନ ତେନ ୱିନା କସିକମ୍ମାଦୀନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଗୋରସସିଦ୍ଧିଯା ଚେୱ କସନଭାରୱହନସିଦ୍ଧିଯା ଚ କସିକମ୍ମଏକଚ୍ଚୱାଣିଜ୍ଜକମ୍ମାଦୀନି ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ସତ୍ତକାଯସ୍ସାତି ଆହାରୁପଜୀୱିନୋ ସତ୍ତକାଯସ୍ସ କସିତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତସ୍ସପି କସିଜୀୱିତୱୁତ୍ତିଯା ମୂଲକାରଣଂ ଫଲନିପ୍ଫତ୍ତିନିମିତ୍ତତ୍ତା ତସ୍ସ। ଇରିଯାପଥୋ ଚ ଇରିଯନକିରିଯାନଂ ପୱତ୍ତନୁପାଯୋ। ''ସୀତନ୍ତି ନଙ୍ଗଲସୀତକମ୍ମ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି।

ପଜ୍ଜୋତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧. ଅରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୧. ରଣନ୍ତି କନ୍ଦନ୍ତି ଏତେହୀତି ରଣା, ରାଗାଦୟୋ. ତେହି ଅଭିଭୂତତାୟ ହି ସତ୍ତା ନାନପ୍ପକାରଂ କନ୍ଦନ୍ତି ପରିଦେୱନ୍ତି. ତେ ପନ ସବ୍ବସୋ ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ରଣାତି ଅରଣା. ନିକ୍କିଲେସା ଖୀଣାସୱା. ୱୁସିତୱାସୋତି ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟୱାସୋ. ଭୋଜିସ୍ସିୟନ୍ତି ଭୁଜିସ୍ସଭାୱୋ. ତେନାହ ''ଅଦାସଭାୱୋ''ତି. ସମଣାତି ସମିତପାପସମଣାତି ଆହ ''ଖୀଣାସୱସମଣା''ତି. ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକାଲେ ଲୋକିୟପରିଞ୍ଞାୟ, ସେକ୍ଖା ପୁବ୍ବଭାଗେ ଲୋକିୟପରିଞ୍ଞାୟ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାୟ ପରିଞ୍ଞାୟ ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟଂ ତେଭୂମକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ପରିଜାନନ୍ତି ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତି. ଖୀଣାସୱା ପନ ପରିଞ୍ଞାତପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ହୋନ୍ତି. ତଥା ହି ତେ ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତି. ୱନ୍ଦନ୍ତି ନଂ ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱନ୍ଦନୀୟଭାୱୋ ଚ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତାୟାତି ଆହ ''ପତିଟ୍ଠିତନ୍ତି ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତ''ନ୍ତି. ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ. ଖତ୍ତିୟାତି ଲକ୍ଖଣୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ନ କେୱଲଂ ଖତ୍ତିୟାୱା''ତିଆଦି.

ଅରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

ଛେତ୍ୱାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା.

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟା ସଂଯୁତ୍ତନିକାୟ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା.

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଦେୱପୁତ୍ତସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ପଠମକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୨। ଦେୱସ୍ସ ପୁତ୍ତୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ। ଦେୱାନଂ ଜନକଜନେତବ୍ବସମ୍ବନ୍ଧାଭାୱତୋ କଥମଯଂ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ଦେୱାନଂ ହୀ''ତିଆଦି। ''ଅପାକଟୋ ଅଞ୍ଞତରୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଇଦଂ ଯେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ପାକଟୋପି ହି କତ୍ଥଚି ''ଅଞ୍ଞତରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ହେଟ୍ଠା ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତେ ''ଅପାକଟା ଅଞ୍ଞତରା ଦେୱତା''ତି ୱତ୍ୱା ଇଧ ''ପାକଟୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହିସ୍ସ କସ୍ସପୋତି ଗୋତ୍ତନାମଂ ଗହିତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁରିମଜାତିସିଦ୍ଧସମଞ୍ଞାୱସେନ। ଅନୁସାସନଂ ଅନୁସାସୋ, ତଂ ଅନୁସାସଂ। ଭିକ୍ଖୁନିଦ୍ଦେସନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁସଦ୍ଦସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସଂ। ଭିକ୍ଖୁୱୋଦନ୍ତି ଭିକ୍ଖୁଭାୱାୱହଂ ୱୋଦଂ। ଯଦି ପନ ନ ଅସ୍ସୋସି, କଥମଯଂ ପଞ୍ହଂ କଥେସୀତି? ଅଞ୍ଞତୋ ସୁତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଞ୍ହଂ କଥେସି, ନ ପନ ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ସୁତଭାୱେନ।

ତେସନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ। ''କଥେତୁକାମୋ ଚେୱା''ତିଆଦିନା ହି ଚତୁତ୍ଥଂ ଇଧ ଉଦ୍ଧଟଂ। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ତିଣ୍ଣଂ ଭଗୱା ପଞ୍ହଂ ଭାରଂ ନ କରୋତି ଏକେକଙ୍ଗୱେକଲ୍ଲତୋ ଚେୱ ଅଙ୍ଗଦ୍ୱଯୱେକଲ୍ଲତୋ ଚ, ଚତୁତ୍ଥସ୍ସ ପନ ଉଭଯଙ୍ଗପାରିପୂରତ୍ତା ଭାରଂ କରୋତୀତି ଆହ ''ଅଯଂ ପନା''ତିଆଦି।

ଗାଥାଯଂ ''ସୁଭାସିତସ୍ସା''ତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ସୁଭାସିତଂ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟା''ତି। ଚତୁସଚ୍ଚାଦିନିସ୍ସିତଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ ସିକ୍ଖତି ନାମାତି ଆହ ''ଚତୁସଚ୍ଚନିସ୍ସିତଂ…ପେ… ସିକ୍ଖେଯ୍ୟା''ତି। ଅୱଧାରଣେନ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖଂ ପଟିନିୱତ୍ତେତି। ଉପାସିତବ୍ବନ୍ତି ଆସେୱିତବ୍ବଂ ଭାୱେତବ୍ବଂ ବହୁଲୀକାତବ୍ବଂ। ଅଟ୍ଠତିଂସଭେଦଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାପଦଟ୍ଠାନତଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''ଦୁତିଯପଦେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା କଥିତା''ତି। ଯେ ପନ ''ଦୁତିଯପଦେନ ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖା ଚିତ୍ତୱୂପସମେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା''ତି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ପଦେନ ଅଟ୍ଠତିଂସପ୍ପଭେଦକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧସମଥକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସେୱ ଗହଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଦି ଏୱଂ ''ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୱସେନା''ତି ଇଦଂ କଥନ୍ତି? ''ତଂ ୱିପସ୍ସନାଧିଟ୍ଠାନାନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ୱସେନ କଥିତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ''ଦୁତିଯପଦେନ ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା''ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ସିକ୍ଖନଂ ନାମ ଆସେୱନନ୍ତି ଆହ ''ଭାୱେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଉପାସନନ୍ତି ପଯିରୁପାସନଂ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅସ୍ସୁତପରିଯାପୁଣନକମ୍ମଟ୍ଠାନୁଗ୍ଗହାଦିୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତମ୍ପୀ''ତିଆଦିମାହ। ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା କଥିତା ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ। ୱଚୀସୁଚରିତସ୍ସ ହି ସୀଲସଭାୱତ୍ତା ତଗ୍ଗହଣେନେୱ ତଦେକଲକ୍ଖଣଂ କାଯସୁଚରିତମ୍ପି ଇତରମ୍ପି ଗହିତମେୱାତି। ଏତ୍ଥ ଚ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ, ଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାଯ ଉପଧିୱିୱେକୋ, ଅଧିଚିତ୍ତସିକ୍ଖାଯ କାଯୱିୱେକୋ କଥିତୋ, କାଯୱିୱେକୋ ପନ ସରୂପେନେୱ ପାଳିଯଂ ଗହିତୋତି ତିୱିଧସ୍ସପି ୱିୱେକସ୍ସ ପକାସିତତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ପଠମକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୩।ଦ୍ୱୀହି ଝାନେହୀତି ଆରମ୍ମଣଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣେହି ଦ୍ୱୀହି ଝାନେହି। କମ୍ମଟ୍ଠାନୱିମୁତ୍ତିଯାତି କମ୍ମଟ୍ଠାନାନୁଯୋଗଲଦ୍ଧାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା। ତେନ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିମୁତ୍ତିଯୋ ୱଦତି। ସତ୍ଥୁସାସନସ୍ସ ହଦଯତ୍ତା ଅବ୍ଭନ୍ତରତ୍ତା ହଦଯସ୍ସ ମାନସସ୍ସ, ଅନୁପତ୍ତିଂ ପଟିଲାଭମାନସଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଅଞ୍ଞା ଏୱାତି ଆହ ''ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି। ତଂ ପତ୍ଥୁକାମେନ ଏକନ୍ତତୋ ୱଜ୍ଜେତବ୍ବତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀନଂ ଭାୱେ ତସ୍ସ ଅନିଚ୍ଛନତୋ, ତଦଭାୱେ ଇଚ୍ଛନତୋ ଚ ତେ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ଯଦଗ୍ଗେନ ନିସ୍ସିତୋ, ତଦଗ୍ଗେନ ପନାଯମ୍ପି ତେହି ନିସ୍ସିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ''ଅନିସ୍ସିତୋ''ତିଆଦି। ଅରହତ୍ତଂ ଆନିସଂସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଆନିସଂସଂ ଏତସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତାନିସଂସୋ। ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ଥୁକାମସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବପଠମୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଅତ୍ତାନୁଯୋଗୋ, ସୋ ଇଧ ନ ଗହିତୋତି ଆହ ''ତନ୍ତିଧମ୍ମୋ ପୁବ୍ବଭାଗୋ''ତି। ତତ୍ଥ ତନ୍ତିଧମ୍ମୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ।

ଦୁତିଯକସ୍ସପସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ମଘସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୪।ମଘୋତି ସକ୍କସ୍ସେତଂ ନାମଂ ପୁରିମଜାତିଅନୁଗତଂ। ସ୍ୱେୱାତି ସକ୍କୋ ଏୱ। ୱତେନାତି ମାତାପିତୁଉପଟ୍ଠାନାଦିଚାରିତ୍ତଧମ୍ମେନ । ଅଞ୍ଝେତି ଉପଧିୱେପକ୍କପାପଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା। ଅସୁରନ୍ତି ଇନ୍ଦସତ୍ତୁଭୂତଂ ଅସୁରଂ।

ମଘସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମାଗଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୫।ଚତୁହସୁତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତହମେୱାତି ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତେ ସଂୱଣ୍ଣିତହମେୱ, ତସ୍ମା ଇଧ ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଅତ୍ଥୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ମାଗଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା

୫। ଦାମଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୬।ତେନ କାରଣେନାତି ତେନ ପଧାନେନ କାରଣଭୂତେନ, ପଧାନକରଣନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଂ କିଞ୍ଚି ଖୁଦ୍ଦକମ୍ପି ମହନ୍ତମ୍ପି ହୀନମ୍ପି ପଣୀତମ୍ପି ଭୱଂ। ଆୟତପଗ୍ଗହୋତି ଦୀଘରତ୍ତସ୍ସ ୱୀରିୟାରମ୍ଭୋ। କିଚ୍ଚୱୋସାନନ୍ତି କିଚ୍ଚନିଟ୍ଠାନଂ। ତଥେୱାତି ଯଥା ଅରହତ୍ତୁପ୍ପତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ, ତତୋ ପଚ୍ଛାପି ତଥେୱ ''ବୁଦ୍ଧିପଗ୍ଗହୋ''ତି ୱୀରିୟଂ ଦଳ୍ହଂ କରୋତୂତି କୁସଲଧମ୍ମଂ ୱିୟ ମଞ୍ଞମାନୋ ୱଦତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରାଦିଅତ୍ଥଂ ପନ ୱୀରିୟକରଣଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବମେୱ।

ଅସଂକିଣ୍ଣାତି ଅୱୋମିସ୍ସା ଏୱଂ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଅନାଗତତ୍ତା। ତେନାହ ''ଭଗୱତା ହୀ''ତିଆଦି। ଯଦି ଏୱଂ ଇଧେୱ କସ୍ମା ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଇଧ ପନା''ତିଆଦି। ପତିଟ୍ଠନ୍ତି ନଦୀ ନାମ ଅନୱଟ୍ଠିତତୀରା, ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠାତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ।

ଦାମଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କାମଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୭।ପୁବ୍ବଯୋଗାୱଚରୋତି ପୁବ୍ବେ ଯୋଗାୱଚରୋ ପୁରିମତ୍ତଭାୱେ ଭାୱନମନୁଯୁତ୍ତୋ। ଅୟଂ କିର କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱହୂନି ୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସମଣଧମ୍ମଂ ଅକାସି, ନ ପନ ୱିସେସଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସି। ତମତ୍ଥଂ କାରଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ବହଲକିଲେସତାୟା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସାତି ଯଥା ୱିସେସାୱହୋ ହୋତି , ଏୱଂ ଏକନ୍ତେନ ପରିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅନୁପକ୍କିଲିଟ୍ଠସ୍ସ। ସୀଲେନ ସମାହିତାତି ଯଥା ସୀଲଂ ଉପରୂପରି ୱିସେସାୱହଂ ନିବ୍ବେଧଭାଗିୟଞ୍ଚ ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ମଦେୱ ଆହିତଚିତ୍ତା ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତା। ତଥାଭୂତା ତେନ ସମନ୍ନାଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ସମୁପେତା''ତି। ପତିଟ୍ଠିତସଭାୱାତି ସେକ୍ଖତ୍ତା ଏୱ ଯଥାଧିଗତଧମ୍ମେନ ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ ଅଧିଟ୍ଠିତସଭାୱା। ମୟା ତୁଟ୍ଠିୟା ଗହିତାୟ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ''ଦୁଲ୍ଲଭା ତୁଟ୍ଠୀ''ତି ୱଦ୍ଧତୀତି ଭଗୱା ''ତୁଟ୍ଠି ହୋତି ସୁଖାୱହା''ତି ଅୱୋଚାତି ଆହ ''ଉପରି ପଞ୍ହସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥ''ନ୍ତି। ପବ୍ବଜିତୋ ରୁକ୍ଖମୂଲିକୋ ଅବ୍ଭୋକାସିକୋ ୱା ଅନଗାରିୟୁପେତୋ ନାମ ହୋତି, ସେନାସନେ ପନ ୱସନ୍ତୋ କଥନ୍ତି ଆହ ''ସତ୍ତଭୂମିକେ''ତିଆଦି। ଚତୁପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସୋତି ଭାୱନାଭିଯୋଗସିଦ୍ଧୋ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚୟେସୁ ସନ୍ତୋସୋ। ତେନ ଚିତ୍ତୱୂପସମେନ ତୁଟ୍ଠି ଲଦ୍ଧାତି ଦସ୍ସେତି। ଚିତ୍ତୱୂପସମଭାୱନାୟାତି ଚିତ୍ତକିଲେସାନଂ ୱୂପସମକରଭାୱନାୟ, ମନଚ୍ଛଟ୍ଠାନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱକରଣେନ ସୱିସେସଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୂପସମକରଭାୱନାୟ ରତୋ ମନୋତି ଯୋଜନା।

ଏତ୍ଥ ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟୂପସମେନ ଚିତ୍ତସମାଧାନଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ହୋତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଭାୱନାୟ ଚିତ୍ତସମାଧାନସ୍ସ ଅକାରକାନଂ ଦୂରୀକରଣତୋ। ଅଧିଚିତ୍ତସମାଧାନେନ ଚତୁପଚ୍ଚୟସନ୍ତୋସୋ ସୱିସେସଂ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଚ ହୋତି ପଚ୍ଚୟାନଂ ଅଲାଭଲାଭେସୁ ପରିଚ୍ଚାଗସଭାୱତୋ। ୱୁତ୍ତନୟେନ ପନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠସ୍ସ ଯଥାସମାଦିନ୍ନଂ ସୀଲଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି ପାରିପୂରିଞ୍ଚ ଉପଗଚ୍ଛତି, ତଥାଭୂତୋ ଚତୁସଚ୍ଚକମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଯୁତ୍ତୋ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ସବ୍ବସୋ କିଲେସେ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଦିଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ''ଯେ ରତ୍ତିନ୍ଦିୱ''ନ୍ତିଆଦିନା। କିଂ ନ ଗଚ୍ଛିସ୍ସନ୍ତି? ଗମିସ୍ସନ୍ତେୱାତି ଅରିୟମଗ୍ଗଭାୱନଂ ପହାୟ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଦୁକ୍କରଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ସାସଙ୍କଂ ୱଦତି। ତେନାହ ''ଅୟଂ ପନ ଦୁଗ୍ଗମୋ ଭଗୱା ୱିସମୋ ମଗ୍ଗୋ''ତି।

ତତ୍ଥ କେଚି ''ଅୟଂ ପନାତି ଦେୱପୁତ୍ତୋ। ସୋ ହି ଭଗୱତୋ 'ଅରିୟା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ'ତି ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା 'ଦୁଗ୍ଗମୋ ଭଗୱା'ତିଆଦିମାହା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ନ

ଯୁଜ୍ଜତି। ଯସ୍ମା ‘‘ସଚ୍ଚମେତ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦିପି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସିତଂ, ତସ୍ମା ‘‘ଯେନ ମଗ୍ଗେନ ଅରିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ତୁମ୍ହେହି ୱୁତ୍ତଂ, ଅଯଂ ପନ ‘‘ଦୁଗ୍ଗମୋ ଭଗୱା ୱିସମୋ ମଗ୍ଗୋ’’ତି ଆହ ଦେୱପୁତ୍ତୋ। ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ହାମଂ କଦାଚି ଅତିଦୁକ୍ଖା ପଟିପଦାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାୱସେନ, ଅଯଂ ପନ ଅତୀୱ ସୁଗମୋ ସବ୍ବକିଲେସଦୁଗ୍ଗୱିୱଜ୍ଜନତୋ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱିସମସ୍ସ ରାଗାଦିୱିସମସ୍ସ ଚ ଦୂରୀକରଣତୋ ନ ୱିସମୋ। ତେନାହ ‘‘ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାଯା’’ତିଆଦି। ଅସ୍ସାତି ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ। ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଦୀନଂ ପରିବୁନ୍ଧିତବ୍ବଭାଗେନ ବହୂ ପରିସ୍ସଯା ହୋନ୍ତୀତି। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋତି ‘‘ଦୁଗ୍ଗମୋ ୱିସମୋ’’ତି ଚ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅୱଂସିରାତି ଅନୁଟ୍ଠହନେନ ଅଧୋଭୂତୌତ୍ତମଙ୍ଗା। କୁସଲଙ୍ଗେସୁ ହି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ଉତ୍ତମଙ୍ଗା ସବ୍ବସେଟ୍ଠତ୍ତା , ତଞ୍ଚ ଅନରିଯା ପତନ୍ତି ନ ଉଟ୍ଠହନ୍ତି ମିଚ୍ଛାପଟିପଜ୍ଜନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଞାଣସିରେନା’’ତିଆଦି। ଅନରିଯମଗ୍ଗେତି ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗେ। ତେନାହ ‘‘ୱିସମେ ମଗ୍ଗେ’’ତି। ତଂ ମଗ୍ଗନତୋ ଅନରିଯା ଅରିଯାନଂ ମଗ୍ଗତୋ ଅପାପୁଣନେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ହୁତ୍ୱା ଅପାଯେ ସକଲୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେ ଚ ପତନ୍ତି। ସ୍ୱେୱାତି ସ୍ୱାଯଂ ଅନରିଯେହି କଦାଚିପି ଗନ୍ତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ ମଗ୍ଗୋ ଅରିଯାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧସତ୍ତାନଂ ସବ୍ବସୋ ସମଧିଗମେନ ସମୋ ହୋତି। କାଯୱିସମାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱିସମେ ସତ୍ତକାଯେ ତେସଂ ସବ୍ବସୋୱ ପହାନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ସମାଯେୱ।

କାମଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପଞ୍ଚାଲଚଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୮।ସମ୍ବାଧେତି ସମ୍ପୀଳେଇତତଣ୍ହାକିଲେସାଦିନା ସୌମ୍ପୀଳଅତାଯ ପରମସମ୍ବାଧେ। ଅତିୱିଯ ସଙ୍କାରଟ୍ଠାନଭୂତୋ ହି ନୀୱରଣସମ୍ବାଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ହି ଦୁଗ୍ଗହନୋ ତସ୍ମିଂ ଅସତି କାମଗୁଣସମ୍ବାଧୋ ଅନୱସରୋ ଏୱ ସେଯ୍ୟଥାପି ମହାକସ୍ସପାଦୀନଂ। ଓକାସନ୍ତି ଝାନସ୍ସେତଂ ନାମଂ ନୀୱରଣସମ୍ବାଧାଭାୱତୋ। ଅସମ୍ବାଧଭାୱେନ ହି ଝାନଂ ଇଧ ‘‘ଓକାସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତାସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନତାଯ ୱିପସ୍ସନାପାଦକତାଯ । ତଥା ହି ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅୱିନ୍ଦୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅୱିନ୍ଦୀତି ୱିନ୍ଦି ପଟିଲଭି। ଭୂରିମେଧସୋତି ମହାପଞ୍ଞୋ, ସପଞ୍ଞୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅବୁଜ୍ଝୀତି ବୁଜ୍ଝି ପଟିୱିଜ୍ଝି। ପଟିଲୀନୋ ହୁତ୍ୱା ସେଟ୍ଠୋ, ପଟିଲୀନାନଂ ୱା ସେଟ୍ଠୋତି ପଟିଲୀନସେଟ୍ଠୋ। ମାନୁସ୍ସଯୱସେନ ଉନ୍ନତଭାୱତୋ ପଟିଲୀନୋ ନାମ ପହୀନମାନୋ। ପଟିଲଭିଂସୂତି କାମଗୁଣସମ୍ବାଧେପି ‘‘ଇମେ କାମଗୁଣା ମାଦିସାନଂ କିଂ କରିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି? ତେ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ମାସତିଂ ପଟିଲଭିଂସୁ। ତେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତେନ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିନାପି ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତା।

ଅଯଂ କିର ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଇତୋ ପୁରିମତ୍ତାରେ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଠମଜ୍ଝାନଲାଭୀ ହୁତ୍ୱା ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଝାନସୁଖଂ ଅନୁଭୱିତ୍ୱା ତତୋ ଚୁତୋ ଇଦାନି କାମଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତଂ ଝାନଂ ସମ୍ଭାୱେନ୍ତୋ ‘‘ତାଦିସସ୍ସ ନାମ ଝାନସୁଖସ୍ସ ଲାଭୀ ଭଗୱା’’ତି ତେନ ଗୁଣେନ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିତ୍ଥୱନ୍ତୋ ‘‘ସମ୍ବାଧେ ୱତା’’ତି ଗାଥଂ ଅଭାସି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯଥା ନାମ ଅଟ୍ଠସଟ୍ଠିଯୋଜନସତସହସ୍ସୁବ୍ବେଧସିନେରୁପବ୍ବତରାଜଂ ଉପାଦାଯ ସାସପୋ ନ କିଞ୍ଚି ହୋତି, ଏୱଂ ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟବୁଦ୍ଧଗୁଣେ ଉପାଦାଯ ରୂପାୱଚରପଠମଜ୍ଝାନଂ ନ କିଞ୍ଚି ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ସତି’’ନ୍ତିଆଦିନା ଅନୁତ୍ତରଗୁଣାଧିଗମଂ ପୱେଦେସି। ତତ୍ଥ ସତିନ୍ତି ୱିପସ୍ସନାସତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସତିଂ। ସୁସମାହିତାତି ଲୋକିଯସମାଧିନା ଚେୱ ଲୋକୁତ୍ତରସମାଧିନା ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ସମାହିତା। ତେ ହି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ସୁସମାହିତା, ନ ଝାନମତ୍ତଲାଭିନୋ ଅକୁପ୍ପଧମ୍ମତ୍ତା। କେଚି ‘‘କମ୍ମନ୍ତେ ସୁସମାହିତା’’ତି ପାଠଂ ୱତ୍ୱା ‘‘ମଗ୍ଗସମାହିତା’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି।

ପଞ୍ଚାଲଚଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ତାଯନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୮୯। ଅତୀତଜାତିଯଂ ସଯଂକାରୱସେନ ତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା ପୁବ୍ବେ ତିତ୍ଥକରୋ। ତେନାହ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା’’ତି। ଅପରେ ଆହୁ ‘‘ଅଯଂ ମେ ସତ୍ଥାତି ଗହଣୱସେନ ତିତ୍ଥକରୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପୁବ୍ବେ ତିତ୍ଥକରୋ, ଅତୀତଭାୱେ ତିତ୍ଥକରସାୱକୋ’’ତି। ତେ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱାତି ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ଆଦାଯ ଗହେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ତିତ୍ଥଂ ନାମ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠି ଦିଟ୍ଠିଯୋ ତଦ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ମିଚ୍ଛାୱାଦସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତିତ୍ଥେ ନିଯୁତ୍ତାତି ତିତ୍ଥିକା, ତେ ଏୱ ତିତ୍ଥିଯାତି ୱୁତ୍ତା କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା। ତସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ କଲ୍ୟାଣକମ୍ମସ୍ସ। ନିସ୍ସନ୍ଦେନାତି ଫଲଭାୱେନ। ୱୀରିଯପ୍ପଟିସଂଯୁତ୍ତାତି ୱୀରିଯଦୀପନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନିଯମିତଆଣତ୍ତୀତି ଅନିଯମୱିଧାନଂ ଅନିଯମୱସେନ ୱିଧିୱଚନଂ। ତଣ୍ହାସୋତନ୍ତି ତଣ୍ହାପ୍ପବନ୍ଧନଂ। ନୀହରାତି ସମେହି ପଜହ। ଏକଉନ୍ତି ଏକଗ୍ଗଂ।

ତେନାହ ‘‘ଝାନ’’ନ୍ତି। ଉପପଜ୍ଜତୀତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ନ ପାପୁଣାତୀତି ଆହ ‘‘ନ ପଟିଲଭତୀ’’ତି। ନ ଓସକ୍କେୟ୍ୟାତି ନ ସଙ୍କୋଚଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଘରାୱାସତୋ ପରିବ୍ବଜନଂ ପରିତୋ ଅପଗମୋତି ପରିବ୍ବଜୋ। ପବ୍ବଜିତୱତସମାଦାନସ୍ସ ଅଦଳ୍ହତାଯ ଚ ତତ୍ଥ ଚ ଅସକ୍କଚ୍ଚକିରିଯାଯ ସିଥିଲଗହିତା। ଅତିରେକନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ପୁରିମକାଲତୋପି ଅଧିକଂ। ଉପରୀତି ଉପରୂପରି। ଦୁକ୍କଟଂ ଅକତମେୱ ସେଯ୍ୟୋତି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ ନାମ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଅକତମେୱ ହିତାୱହଂ।

ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଯଂ କିଞ୍ଚି କମ୍ମଂ। ସିଥିଲଂ କତନ୍ତି ଅସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାଯ ସିଥିଲଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତଂ। ଏୱରୂପମେୱାତି ଏୱରୂପଂ ପରାମଟ୍ଠସାମଞ୍ଞସଦିସମେୱ ପଚ୍ଛାନୁତାପଚରିଯାଦିପଟିଭାଗତୋ। ସଂକିଲିଟ୍ଠମେୱ ତଣ୍ହାସଂକିଲେସୌପକ୍କିଲିଟ୍ଠତ୍ତା। ଆସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତନ୍ତିଆଦିତୋ ସମନ୍ତତୋପି ପରେହି ସଙ୍କିତଂ। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଆଦି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତାତି ଆଦିବ୍ରହ୍ମଚରିଯିକା, ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗପଟିପଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯସ୍ସ ଆଦିଭୂତା’’ତି। ପୁବ୍ବପଧାନଭୂତାତି ପଠମାରମ୍ଭଭୂତା।

ତାଯନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଚନ୍ଦିମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୦। ୱିମାନେ ଗହିତେ ତଂନିୱାସୀପି ଗହିତୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚନ୍ଦୱିମାନୱାସୀ ଦେୱପୁତ୍ତୋ’’ତି। ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବସ୍ମା ଦୁଗ୍ଗଟ୍ଠାନା ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋସି ଭଗୱା ତ୍ୱଂ, ତସ୍ମା ମଯ୍ହମ୍ପି ଇତୋ ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନତୋ ୱିପ୍ପମୋକ୍ଖଂ କରୋହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସ ମେ ସରଣଂ ଭୱା’’ତି। ଲୋକାନୁକମ୍ପକାତି ସବ୍ବସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗହା, ତସ୍ମା ତୁଯ୍ହମ୍ପି ଏତସ୍ସପି ଚନ୍ଦସ୍ସ। ତାଦିସା ଏୱାତି ସମାନା ଏୱ। ପମୁଞ୍ଚସୀତି ପମୁଞ୍ଚିତ୍ଥ। ତେନାହ ‘‘ଅତୀତତ୍ଥେ ୱତ୍ତମାନୱଚନ’’ନ୍ତି।

ଚନ୍ଦିମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସୂରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୧।ଅନ୍ଧଭାୱକରଣେତି ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ଧକରଣେତିପି ଅପରେ। ତେନାହ ‘‘ତମସୀ’’ତି। ୱିରୋଚତୀତି ୱିଜ୍ଜୋତତି। କାମଂ ଦେୱପୁତ୍ତୱସେନ ପଠମଂ ଦେୱତା ଉଦ୍ଧଟା, ରାହୁନୋ ପନ ପଯୋଗୋ ତସ୍ସ ୱିମାନେତି ଆହ ‘‘ମଣ୍ଡଲୀତି ମଣ୍ଡଲସଣ୍ଠାନୋ’’ତି। ୱଦତି ତଦା ମୁଖେନ ଗହିତତ୍ତା। ମୁଖେନ ଗହଣଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଗିଲୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ, ନ ଚ ଅଜ୍ଝୋହରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଗିଲୀତି ୱଦତୀ’’ତି। ଇଦାନି ତସ୍ସ ମୁଖେନ ଗହଣସମତ୍ଥତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରାହୁସ୍ସ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତିଆଦି ତସ୍ସ ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ଗହଣକାରଣଦସ୍ସନଂ। ଅଧିୱତ୍ଥା ଦେୱତାତି ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ପରିଚାରକଦେୱତା। ୱେଗନ୍ତି ଜୱଂ। ସୋ ହି କେନଚି ଅଭିମୁଖଂ ଅତିଦୁନ୍ନିୱାରୋ କମ୍ମନିଯାମସିଦ୍ଧୋ। ମତ୍ଥକନ୍ତି କଣ୍ଠସ୍ସ ଉପରିମଦେସଂ। କେଚି ‘‘ସୀସମତ୍ଥକମେୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ନିକ୍ଖମେୟ୍ୟ ୱେଗସ୍ସ ତିକ୍ଖସୀଘଥାମଭାୱତୋ। ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଗମନଦିସାଭିମୁଖଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା। ନନ୍ତି ରାହୁଂ। ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘେତୁକାମମ୍ପି ଓନମେୟ୍ୟ। ପଦଦ୍ୱଯେନପି ସୋ ମହାସରୀରୋ ମହାବଲୋ, ଚନ୍ଦିମସୂରିଯାନଂ ପନ ଗମନୱେଗୋ ତେନ ସବ୍ବଥାପି ଦୁନ୍ନିୱାରିଯୋୱାତି ଦସ୍ସେତି। ୱିମାନେନାତି ଚନ୍ଦଗ୍ଗହେ ଚନ୍ଦୱିମାନେନ, ସୂରିଯଗ୍ଗହେ ସୂରିଯୱିମାନେନ ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ୱିମାନେନ ସହେୱ। ଅମାୱାସିଯଞ୍ହି ଦ୍ୱେ ୱିମାନାନି ଯୋଜନମତ୍ତନ୍ତରିତାନି ହୁତ୍ୱା ସହେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଯଦି ଦ୍ୱେପି ଦେୱପୁତ୍ତା ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ତା, ଅଥ କସ୍ମା ସୂରିଯସୁତ୍ତେ ଏୱ ‘‘ପଜଂ ମମ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ନ ଚନ୍ଦସୁତ୍ତେତି? ‘‘ସୋ ଚ କିର ନ ଚିରସ୍ସେୱ ତତୋ ଚୱିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୋ, ଅଞ୍ଞା ଏୱ ଚ ଦେୱତା ତତ୍ଥ ୱସି, ଯସ୍ମିଂ ଚନ୍ଦଗ୍ଗହେ ଭଗୱା ତଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି, ନ ତଥା ସୂରିଯୋ, ଅପରଭାଗେ ପନ ତତ୍ଥପି କାଲେନ କାଲଂ ରାହୁଗ୍ଗହୋ ହୋତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି।

ସୂରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୱଗ୍ଗୋ

୧। ଚନ୍ଦିମସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୨। ପଜ୍ବତତଟା ସନ୍ଦମାନୋ ତଥାରୂପୋ ନଦୀନିଓ୍ୱନପଦେସୋପି ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନତାଯ କଚ୍ଛୋ ୱିଯାତି ଆହ ‘‘ପଜ୍ବତକଚ୍ଛେପୀ’’ତି। ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାଓ୍ୱେନ ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଚ ଏକୋ ଉଦେତୀତି ଏକୋଦି, ଏକଗ୍ଗତା। ତସ୍ମିଂ ଯୋଗତୋ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତା ଇଧ ଏକୋଦୀ। ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅତ୍ତାନଂ ନିପଯନ୍ତି ୱିସୋଧେନ୍ତୀତି ନିପକା, ପଞ୍ଞଓ୍ୱନ୍ତୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତା ଚେୱା’’ତିଆଦି। କାଯାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସାତିସଯାଯ ସତିଯା ସରନ୍ତୀତି ସତା। ତେନାହ ‘‘ସତିମନ୍ତୋ’’ତି। ସୋଦ୍ଧିଂ ଗମିସ୍ସନ୍ତୀତି ଯଥାଓ୍ୱୁତ୍ତପଦେସେ ମଗା ସୋଦ୍ଧିମନୁପଦ୍ଦଓ୍ୱେନ ଓ୍ୱଡିସ୍ସନ୍ତି, ଏୱଂ ଝାନଲାଭିନୋ ସୋଦ୍ଧିଂ କିଲେସେହି ଅନୁପଦ୍ଦୁତା ଓ୍ୱଡିସ୍ସନ୍ତି। ଅଯଂ କିର ଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିଜ୍ବାନସଞ୍ଞୀ, ତସ୍ମା ଏୱମାହ। ଭଗୱା ‘‘ଅଯଂ ଦେଓ୍ୱପୁତ୍ତୋ ଅନିଜ୍ବାନଗାମୀ ସମାନୋ ନିଜ୍ବାନଗାମିସଞ୍ଞୀ, ହନ୍ଦସ୍ସ ନିଜ୍ବାନଗାମିନୋ ଦସ୍ସେମୀ’’ତି ଦୁତିଯଂ ଗାଥମାହ। ଚତୁନ୍ନଂ ଓଘାନଂ, ସଂସାରମହୋଘସ୍ସେଓ୍ୱ ୱା ପରତୀରଭାଓ୍ୱତୋ ପରତୀରନ୍ତି ନିଜ୍ବାନଂ। ଅମ୍ବୁନି ଜାତୋ ଅମ୍ବୁଜୋ, ମଚ୍ଛୋ। ସୁତ୍ତଜାଲଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ମଚ୍ଛା ୱିଯ କିଲେସଜାଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗମିସ୍ସନ୍ତୀତି।

ଚନ୍ଦିମସସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ୱେଣ୍ଡୁସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୯୩।ପଯିରୁପାସିଯାତି ପଯିରୁପାସହେତୁ। ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖନ୍ତି। ସିଟ୍ଠିପଦେତି କିଲେସାନଂ ସାସନତୋ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖପରିତ୍ତାସନତୋ ଚ ସିଟ୍ଠିସଞ୍ଞିତେ ଯଥାନୁସିଟ୍ଠଂ ପଟିପଜ୍ଜିତଜ୍ବତୋ ପଦେ, ସଜ୍ବଞ୍ଞେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁସିଟ୍ଠିପଦେ’’ତି। ତତ୍ଥ ଅନୁସିଟ୍ଠୀତି ସଜ୍ବଞ୍ଞୋ। କାଲେତି ଯୁତ୍ତପତ୍ତକାଲେ। ଅପ୍ପମାଦୋନାମ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାଓ୍ୱନା।

ୱେଣ୍ଡୁସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୀଘଲଟ୍ଠିସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୯୪।ତଥେଓ୍ୱପଞ୍ଞାଯୀତି ଦୀଘଲଟ୍ଠିଦ୍ୱେଓ୍ୱ ପଞ୍ଞାଯି, ତଥାସମଞ୍ଞା ଏୱ ଅହୋସି।

ଦୀଘଲଟ୍ଠିସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ନନ୍ଦନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୯୫। ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଆଓ୍ୱଟ୍ଟଂ ଆଓ୍ୱରଣନ୍ତି ଅନାଓ୍ୱଟଂ। ରୁକ୍ଖୋ ୱା ପଜ୍ବତୋ ୱାତି ସତ୍ତାନଂ ପକତିଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆଓ୍ୱରଣଭୂତୋ ରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ପଜ୍ବତୋ ୱିଯ ଚ ଅଭିଭଓ୍ୱିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଞେଯ୍ୟାଓ୍ୱରଣୋ ନତ୍ଥି। କଥଂୱିଧନ୍ତି କଥଂସଣ୍ଠିତଂ, କଥଂପକାରଂ ୱା। ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ।

ନନ୍ଦନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଚନ୍ଦନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା

୯୬।ହେଟ୍ଠାତି କାମଭଓ୍ୱୋ। ତତ୍ଥ ହି ପରିବ୍ଭମନ୍ତସ୍ସ ପତିଟ୍ଠା ଦୁଲ୍ଲଭା ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ତତ୍ଥ ସତ୍ତା ନିମୁଗ୍ଗା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ହେଟ୍ଠା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ସଂସାରୋ। ଉପରୀତି ମହଗ୍ଗତଭଓ୍ୱୋ। ତତ୍ଥ ହି ନିଜ୍ବତ୍ତସ୍ସ ନିଜ୍ବାନଂ ଆରୁହିତୁଂ ଆଲମ୍ବନା ଦୁଲ୍ଲଭା, ଝାନାଭିରତିଯା ତତ୍ଥେଓ୍ୱ ନିକନ୍ତି ତେସଂ ବଲଓ୍ୱତୀ ହୋତି, ତସ୍ମା ଉପରି ଅନାଲମ୍ବନୋ ସଂସାରୋ। ପେସିତତ୍ତୋତି ନିଜ୍ବାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତୋ। ତଯୋ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରାତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ ତଯୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରା। ତେନ ‘‘ନନ୍ଦୀପୁଜ୍ବକୋ କମ୍ମଭଓ୍ୱୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ‘‘ନନ୍ଦିଂ ଜନେତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। କାମସଞ୍ଞାସୀସେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଗହଣଂ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦପମୁଖାନି ଚ ଓରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ଗହିତାନୀତି ଆହ ‘‘କାମସଞ୍ଞାଗହଣେନ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନୀ’’ତି। ରୂପଭଓ୍ୱୋ ରୂପଂ ଭଓ୍ୱପଦଲୋପେନ। ରୂପଭଓ୍ୱଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ସେସଭଓ୍ୱସ୍ସପି ଗହଣଂ। ତସ୍ସ ସଂଯୋଜନଗ୍ଗହଣେନ ପଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଂଯୋଜନାନି ଗହିତାନି। ମହୋଘେତି ସଂସାରମହୋଘେ। ତେସନ୍ତି କାମଭଓ୍ୱାଦୀନଂ ଗହଣେନ ଭଓ୍ୱଭାଓ୍ୱେନ ତଦେକଲକ୍ଖଣତାଯ। ଅରୂପଭଓ୍ୱୋ ଗହିତୋ ଲକ୍ଖଣହାରନଯେନ। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେଓ୍ୱ।

ଚନ୍ଦନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ୱାସୁଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୭।ଛଟ୍ଠଂ ହେଟ୍ଠା ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ୱାସୁଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୁବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୮।ସୁବ୍ରହ୍ମାତି ତସ୍ସ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ନାମଂ। ତସ୍ସ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକୂପସଙ୍କମନସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋ କିରା''ତିଆଦିମାହ। ତଦେୱ ସୋକଂ ତସ୍ସ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି। ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘପରିୱୁତୋତି ସହସ୍ସମତ୍ତେନ ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘେନ ପରିୱୁତୋ। ନନ୍ଦନକୀଳଇକନ୍ତି ନନ୍ଦନୱନକୀଳଇକଂ। ହତ୍ଥଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ହତ୍ଥଗଯ୍ହୂପଗୋ ହୋତି। ଗଚ୍ଛେନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ମାଲାୱେଠନମ୍ପି ଖିଡ୍ଡାପସୁତତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଅଞ୍ଞଥା ପୁପ୍ଫାନିଯେୱ ତାଯ ତାଯ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ମାଲାଭାୱେନ ହତ୍ଥଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି। ଉପଚ୍ଛେଦକକମ୍ମୱସେନାତି ତସ୍ମିଂ ଦେୱଲୋକେ ଆଯୁସେସେ ସତି ଏୱ ତସ୍ସ ପନ ଉପଘାତକସ୍ସ ଲଦ୍ଧୋକାସସ୍ସ ପାପକମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ। ''ପହାରୋ''ତି ଦିୱସସ୍ସ ତତିଯୋ ଭାଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା ଏକପ୍ପହାରେନେୱାତି ଏକୱେଲାଯମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପିଯୱତ୍ଥୁକସୋକେନାତି ପିଯୱତ୍ଥୁନିମିତ୍ତକେନ ସୋକେନ। ରୁପ୍ପମାନୋତି ପୀଳଇଯମାନୋ। ସତ୍ତମେ ଦିୱସେତି ମନୁସ୍ସଗଣନାଯ ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ। ତତ୍ଥେୱାତି ତସ୍ମିଂଯେୱ ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିତବ୍ବଂ ଇମିନା ତାହି ଚ ସହେୱ ପୁବ୍ବେ ତସ୍ସ ପାପକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା। ରୁପ୍ପତୀତି ଚିତ୍ତସନ୍ତାସଂ ଆପଜ୍ଜି। ନିବ୍ବମିତୁନ୍ତି ନୀହରିତୁଂ ଅପନେତୁଂ। ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ତାହି ପଞ୍ଚସତାହି ଅଚ୍ଛରାହି ସଦ୍ଧିଂ ଭଗୱତୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା।

ଇଦନ୍ତିଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି ଆସନ୍ନପଚ୍ଚକ୍ଖଭାୱତୋ। ନିଚ୍ଚନ୍ତି ସଦା। ସ୍ୱାଯଂ ନିଚ୍ଚତ୍ଥୋ ଅଧିପ୍ପାଯୱସେନ ଗହେତବ୍ବୋତି ତତ୍ଥ ପହାତବ୍ବଂ ଗହେତବ୍ବଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦେୱଲୋକେ''ତିଆଦିମାହ। ନ ଗହେତବ୍ବୋ ହେତୁପୱତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ତସ୍ସ ଉତ୍ରାସସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ତେସୂତି ଦୁକ୍ଖେସୁ। ତାନି ହି ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି କତ୍ତବ୍ବତୋ ଗାଥାଯଂ ''କିଚ୍ଛେସୂ''ତି ୱୁତ୍ତାନି। କିଚ୍ଛେସୂତି ୱା କିଚ୍ଛନିମିତ୍ତଂ। ଯାସଞ୍ହି ପଯୋଗୱିପତ୍ତୀନଂ ୱସେନସ୍ସ ତାନି ଦୁକ୍ଖାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ତଂନିମିତ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତା ହି ଅସ୍ସ ପଯୋଗୱିପତ୍ତିଯୋ ଗତିୱିପତ୍ତିଯୋ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗମନେନ ହାଯେଯ୍ୟୁଂ। ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠାନୀତି ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ୱସେନ ଦିଟ୍ଠାନି ଦୁକ୍ଖାନି। ତେସୁ ଚ ଦୁକ୍ଖେସୁ। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିମିତ୍ତତ୍ଥେ ଭୁମ୍ମଂ। ଉଯ୍ହମାନୋ ୱିଯ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପେନ।

ଚତ୍ତାରିପି ସଚ୍ଚାନି ବୁଜ୍ଝତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ବୋଧି, ସତିଆଦିଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ, ତସ୍ମା ବୋଜ୍ଝା ବୋଧିତୋ। ସା ପନ ବୋଧି ଭାୱନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତତି, ଅଞ୍ଞତ୍ରସଦ୍ଦଯୋଗେନ ଚ ''ବୋଜ୍ଝା''ତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାପଦଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ''ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଭାୱନ''ନ୍ତି ଆହ। ତପୋଗୁଣନ୍ତି ଧୁତଧମ୍ମମାହ। ସୋ ହି ତଣ୍ହାଲୋଲୁପ୍ପସ୍ସ ତପନତୋ ତପୋ, ସଯଂ ଗୁଣସଭାୱତ୍ତା ଗୁଣସନ୍ନିସ୍ସଯତୋ ଚ ଗୁଣନ୍ତି। ତେନାହ ''ଧୁତଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ତପୋଗୁଣ''ନ୍ତି। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରଗତା ନିସ୍ସଜ୍ଜୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗୋ, ଅସଙ୍ଖତଧାତୂତି ଆହ ''ସବ୍ବନିସ୍ସଗ୍ଗାତି ନିବ୍ବାନତୋ''ତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋୱପଠମଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମୱସେନ ତସ୍ସେୱ ପଠମତ୍ତା। ତଂ ପନ ପଟିପତ୍ତିକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରେ ହୀ''ତିଆଦିମାହ। ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ମଗ୍ଗପରିଯାପନ୍ନା ଏୱ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାତି ଆହ ''ସହୱିପସ୍ସନାଯ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ''ତି। ତସ୍ସାତି ତଥାଭାୱେନ ତସ୍ସ ଯୋଗିନୋ। ଯସ୍ମା ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ସତ୍ଥା ତଂ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ଉପରି ଚ ସଚ୍ଚାନି ପକାସେସି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଭଗୱା ଚତୁସଚ୍ଚୱସେନ ଦେସନଂ ୱିନିୱତ୍ତେସୀ''ତି। ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହୀତି କାମଂ ତସ୍ସେୱ ୱିସେସାଧିଗମୋ ଇଧାଗତୋ, ପଞ୍ଚସତମତ୍ତାହି ପନ ଅଚ୍ଛରାହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ମହାସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬) ''ସୋ ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପଞ୍ଚହି ଅଚ୍ଛରାସତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଥାୱରଂ କତ୍ୱା ଦେୱଲୋକମେୱ ଅଗମାସୀ''ତି।

ସୁବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କକୁଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୯୯। ''ନନ୍ଦାମୀ''ତି ୱୁତ୍ତେ ନନ୍ଦୀ ନାମ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ମଲନ୍ତି ଚୋଦେତୁକାମୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ''ନନ୍ଦସୀ''ତି ପୁଚ୍ଛି। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ''କିଂ ଲଦ୍ଧା''ତି? ଆହ। ତେନ ''ତଯା ମମ ଅଧିପ୍ପେତନନ୍ଦିଯା ଇଧ ପଚ୍ଚଯୋ ଏୱ ନତ୍ଥି, କୁତୋ ସା ନନ୍ଦୀ''ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ତୁଟ୍ଠି ନାମା''ତିଆଦି। ଅଥ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ନନ୍ଦିଯା ଅସତି ସୋକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ସୋକୋ ଚ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ମଲନ୍ତି ଚୋଦେନ୍ତୋ ଆହ ''ତେନ ହି, ସମଣ, ସୋଚସୀ''ତି।

ଭଗଵା ତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘କିଂ ଜୀଯିତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। କିଂ ମଂ ଜିନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ?

ଯଦି ତେ ନନ୍ଦିସୋକା ନ ସନ୍ତି ହାସଵତ୍ଥୁନୋ ଲାଭସ୍ସ ଜାନିଯା ଚ ଅଭାଵତୋ, ଏକଵିହାରିନୋ ପନ ଅରତିଯା ଭଵିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ – ‘‘କଚ୍ଚି ତଂ ଏକମାସୀନଂ, ଅରତୀ ନାଭିକୀରତୀ’’ତି। ତସ୍ମିମ୍ପି ଭଗଵତା ପଟିକ୍ଖିତ୍ତେ ଅଥ ନେସମ୍ପି ନନ୍ଦିସୋକାରତୀନଂ ଅଭାଵେ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ତ୍ୱ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ? ଅଥସ୍ସ ଭଗଵା ତଂ କାରଣଂ ପଵେଦେନ୍ତୋ ‘‘ଅଘଜାତସ୍ସା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅଘଜାତସ୍ସାତି ଅଘେ ଜାତସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେ ଠିତସ୍ସା’’ତି। ଜାତତଣ୍ହସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତଣ୍ହସ୍ସ ଵଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ ଆଗତମେଵ କାରଣସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା। ତସ୍ସେଵ ହି କାରଣସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦୁକ୍ଖୀ ସୁଖଂ ପତ୍ଥଯତୀତି ହି ଵୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ଦୁକ୍ଖପ୍ପତ୍ତଭିଯା ସାପି ତଣ୍ହାପ୍ପତ୍ତଭି ତେନ ଦସ୍ସିତା। ଇତୀତିଆଦିନା ଵୁତ୍ତମେଵତ୍ଥଂ ନିଗମନଵସେନ ଦସ୍ସେତି।

କକୁଧସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଉତ୍ତରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୦।ନଵମନ୍ତି ଉତ୍ତରସୁତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ଦେଵତାସଂଯୁତ୍ତଵଣ୍ଣନାଯଂ ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ।

ଉତ୍ତରସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୧। ଦସମେ କାମଂ ଦେଵତାସଂଯୁତ୍ତେପି ‘‘ଇଦଂ ହି ତଂ ଜେତଵନ’’ନ୍ତିଆଦିନା ଇମା ଏଵ ଗାଥା ଆଗତା। ତତ୍ଥ ‘‘ଅଞ୍ଞତରା ଦେଵତା’’ତି ନିଦାନଂ ଆରୋପିତଂ। ହେଟ୍ଠା ଆଗତନଯତ୍ତା ଏଵ ହି ପୋତ୍ଥକେସୁ ନ ଲିଖିତଂ, ଇଧ ପନ ଦେଵପୁତ୍ତସଂଯୁତ୍ତେ ‘‘ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ଦେଵପୁତ୍ତୋ’’ତି ନିଦାନେ ନିଗମେ ଚ ଆଗତଂ, ତତ୍ଥ ଦେଵପୁତ୍ତେନ ସତ୍ଥୁ ଵୁତ୍ତପ୍ପକାରଗୁଣପଵେଦନଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସତ୍ଥା ପନ ଭିକ୍ଖୂନଂ ତମତ୍ଥଂ ପଵେଦେନ୍ତୋ ‘‘ଅଞ୍ଞତରୋ ଦେଵପୁତ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ତଥା ପଵେଦନେ ପନ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସା’’ତିଆଦିମାହ। ଅନୁମାନବୁଦ୍ଧିଯାତି ଅନୁମାନଞାଣସ୍ସ। ଆନୁଭାଵପ୍ପକାସନତ୍ଥନ୍ତି ବଲଦୀପନତ୍ଥଂ।

ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯଵଗ୍ଗଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ନାନାତିତ୍ଥିଯଵଗ୍ଗୋ

୧। ସିଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୨।ତତିଯଵଗ୍ଗସ୍ସ ପଠମନ୍ତି ତତିଯଵଗ୍ଗେ ପଠମସୁତ୍ତଂ। ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ ହେଟ୍ଠା ସତୁଲ୍ଲପକାଯିକଵଗ୍ଗେ ପଠମସୁତ୍ତେ।

ସିଵସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଖେମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୩।ପଠମଂଯେଵାତି ଜରାମରଣାଦିଭାଵତୋ ପଗେଵ। ବଲଵଚିନ୍ତନଂ ଚିନ୍ତେତୀତି ଯଥା ସାକଟିକୋ ଅଜାନିତ୍ୱା ଵିସମେ ମଗ୍ଗେ ସକଟଂ ପାଜେନ୍ତୋ ଅକ୍ଖେ ଛିନ୍ନେ ପଚ୍ଛିକାଟ୍ଟଂ ଅଭିସହନ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖୀ ଦୁମ୍ମନୋ ବଲଵଚିନ୍ତନଂ ଚିନ୍ତେତି, ମହନ୍ତଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପଂ ପାପୁଣାତି, ଏଵଂ ଅଧମ୍ମଵାଦୀ ମଚ୍ଚୁମୁଖଂ ପତ୍ତୋ ବଲଵଚିତ୍ତସନ୍ତାପଂ ପାପୁଣାତି, ତସ୍ମା ଧମ୍ମଚରିଯାଯ ନପ୍ପମଜ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି।

ଖେମସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସେରୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୦୪।ଯଂଦାନଂ ଦେମୀତି ଯଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ପରସ୍ସ ଦେମି। ତସ୍ସ ପତି ହୁତ୍ୱାତି ତଙ୍କିସଯଂ ଲୋଭଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଅଭିଭଓନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିପତି ହୁତ୍ୱା ଦେମି ତେନ ଅନାକଡ୍ଢନୀଯତ୍ତା। ''ନ ଦାସୋ ନ ସହାଯୋ''ତି ୱତ୍ୱା ତଦୁଭଯଂ ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ଯତିରେକତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାସୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତଣ୍ହାଯ ଦାସବ୍ଯସ୍ସ ଉପଗତତ୍ତା। ସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତସ୍ସ ପିଯଭାୱାୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ସାମୀ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ତଣ୍ହାଦାସବ୍ଯତୋ ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଅଭିଭୁଯ୍ଯ ପୱତ୍ତନତୋ। ସାମିପରିଭୋଗସଦିସା ହେତସ୍ସାଯଂ ପୱତ୍ତତୀତି।

ଅଥ ୱା ଯୋ ଦାନସୀଲତାଯ ଦାଯକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ସୋ ଦାନେ ପୱତ୍ତିଭେଦେନ ଦାନଦାସୋ ଦାନସହାଯୋ ଦାନପତୀତି ତିପ୍ପକାରୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତଦସ୍ସ ତିପ୍ପକାରତଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯୋ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଦାନଂ, ଅନ୍ନପାନାଦି। ତତ୍ଥ ଯଂ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି ତଣ୍ହାଧିପନ୍ନତାଯ, ତସ୍ସ ୱସେ ୱତ୍ତନତୋ ଦାସୋ ୱିଯ ହୋତି। ଯଂ ପରେସଂ ଦୀଯତି, ତତ୍ଥପି ଅନ୍ନପାନସାମଞ୍ଞେନ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ଦାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଦାସୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତୀ''ତି। ସହାଯୋ ହୁତ୍ୱା ଦେତି ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବସ୍ସ ପରେସଂ ଦାତବ୍ବସ୍ସ ଚ ସମସମଟ୍ଠପନେନ। ପତି ହୁତ୍ୱା ଦେତି ସଯଂ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେ ଅୱତ୍ତିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତାପନତୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ଯୋ ଅତ୍ତନା ପଣୀତଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପରେସଂ ନିହୀନଂ ଦେତି, ସୋ ଦାନଦାସୋ ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତନିହୀନଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଯୋ ଯାଦିସଂ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜତି, ତାଦିସମେୱ ପରେସଂ ଦେତି, ସୋ ଦାନସହାଯୋ ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତନିହୀନାଧିକଭାୱୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ସଦିସଭାୱାପତ୍ତିତୋ। ଯୋ ଅତ୍ତନା ନିହୀନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପରେସଂ ପଣୀତଂ ଦେତି, ସୋ ଦାନପତି ନାମ ତନ୍ନିମିତ୍ତସେଟ୍ଠଭାୱପ୍ପତ୍ତିତୋ। କମ୍ମସରିକ୍ଖକୋ ହି ୱିପାକୋ, ତସ୍ମା ଦେୱପୁତ୍ତୋ ''ଦାନପତୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ ''ଅହଂ ତାଦିସୋ ଅହୋସି''ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

''ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଦାନଂ ଦୀଯିତ୍ଥା''ତି ପାଠଇଯଂ ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ସ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଦାନନ୍ତି ଯିଟ୍ଠଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ସବ୍ବସାଧାରଣୱସେନ କତନ୍ତି ଆହ ''ସମଣ…ପେ… ଯାଚକାନ''ନ୍ତି। ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତାତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତା। ଭୋୱାଦିନୋତି ଜାତିମତ୍ତବ୍ରାହ୍ମଣେ ୱଦତି। ନାଲତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧସୁଞ୍ଞତ୍ତା ତଦା ଲୋକସ୍ସ। ଦୁଗ୍ଗତାତି ଦୁକ୍ଖଜୀୱିକକପ୍ପକା କସିରୱୁତ୍ତିକା। ତେନାହ ''ଦଲିଦ୍ଦମନୁସ୍ସା''ତି। କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିଜୀୱିକଂ ଅନୁଟ୍ଠାତୁଂ ଅସମତ୍ଥା ଇଧ ''କପଣା''ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ ''କାଣକୁଣିଆଦଯୋ''ତି। ପଥାୱିନୋତି ଅଦ୍ଧିକା। ୱନିବ୍ବକାତି ଦାଯକାନଂ ଗୁଣକିତ୍ତନକମ୍ମଫଲକିତ୍ତନୱସେନ ଯାଚକା ସେୟ୍ୟଥାପି ନଗ୍ଗାଦଯୋ। ତେନାହ ''ଇଟ୍ଠଂ ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦି। ପସତମତ୍ତନ୍ତି ୱୀହିତଣ୍ଡୁଲାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ସରାୱମତ୍ତନ୍ତି ଯାଗୁଭତ୍ତାଦିୱସେନ। ଯଥା ଗାମଲାଭୋ ଗାମେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୋ ଆଯଲାଭୋ, ଏୱଂ ତତ୍ଥ ଦ୍ୱାରଲାଭୋତି ଆହ ''ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସତସହସ୍ସେ''ତି। ମହନ୍ତତରଂ ଦାନଂ ଅଦଂସୁ ଅଞ୍ଞସ୍ସପି ଧନସ୍ସ ୱିନିଯୋଗଂ ଗତତ୍ତା। ତଂ ସନ୍ଧାଯାତି ତଂ ମହନ୍ତତରଂ ଦାନଂ କତଂ ସନ୍ଧାଯ। ରଞ୍ଞୋ ହି ତତ୍ଥ ଦାନଂ ଇତ୍ଥାଗାରସ୍ସ ଦାନେନ ମହତା ଅଭିଭୂତଂ ୱିଯ ପଟିନିୱତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ପଟିନିୱତ୍ତୀ''ତି। କୋଚୀତି ଭୂମଦ୍ଧେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। ତେନାହ ''କତ୍ଥଚୀ''ତି। ଅନେକୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକକାଲେ ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ଅସୀତିୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ସୋ ରାଜା ଦାନମଦାସୀତି।

ସେରୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଘଟୀକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୫।ଚତୁତ୍ଥଂ ହେଟ୍ଠା ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ଘଟୀକାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଜନ୍ତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୬। ଯେ ୱିନଯେ ଅପକତଞ୍ଞୁନୋ ସଂକିଲେସିକେସୁ ୱୋଦାନିଯେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ନ କୁସଲା ଯଂ କିଞ୍ଚି ନ କାରିନୋ ୱିପ୍ପଟିସାରବହୁଲା। ତେସଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଆହ ''ଅକପ୍ପିଯେ କପ୍ପିଯସଞ୍ଞିତାଯ…ପେ… ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକତିକା''ତି। ସାରାଭାୱେନ ତୁଚ୍ଛତ୍ତା ଚ ନଳୋ ୱିଯାତି ନଳୋ, ମାନୋତି ଆହ ''ଉନ୍ନଳାତି ଉଗ୍ଗତନଳା''ତି। ତେନାହ ''ଉଟ୍ଠିତତୁଚ୍ଛମାନା''ତି। ମାନୋ ହି ସେୟ୍ୟସ୍ସ ସେୟ୍ୟୋତି ସଦିସୋତି ଚ ପୱତ୍ତିଯା ୱିସେସତୋ ତୁଚ୍ଛୋ। ଚାପଲ୍ଲେନାତି ଚପଲଭାୱେନ, ତଣ୍ହାଲୋଲୁପ୍ପେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁଖଖରାତି ମୁଖେନ ଫରୁସା, ଫରୁସୱାଦିନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିକିଣ୍ଣୱାଚାତି ୱିସଟୱଚନା, ସମ୍ଫପ୍ପଲାପତାଯ ଅପରିଯନ୍ତୱଚନା। ତେନାହ ''ଅସଂଯତୱଚନା''ତିଆଦି। ଚଣ୍ଡସୋତେ ବଦ୍ଧନାୱାସଦିସାତି ଏତେନ ଅନୱଟ୍ଠିତକିରିଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ଯେନ ସମନ୍ନାଗତା ସତ୍ତା ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠାତୁଂ ୱା ନିସୀଦିତୁଂ ୱା ନ

ସଙ୍କୋନ୍ତି, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିଚରନ୍ତି। ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତାତି ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ନ ଅୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତା। ୱିୱଟିନ୍ଦ୍ରିଯାତି ଅସଂୱୁତଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିଯା।

ଗୁଣକଥାଯ ସବ୍ବିଂ କଥିଯମାନୋ ନିଗ୍ଗୁଣସ୍ସ ଅଗୁଣୋ ପାକଟୋ ହୋତି ଜାତିମଣିସମୀପେ ଠିତସ୍ସ ୱିଯ କାଚମଣିନୋ ଦୋସୋ। ସୁଖଜୀୱିନୋତି ସୁଖେ ଠିତା। ଯଥା ଦାଯକାନଂ ସୁଭରଂ ହୋତି, ଏୱଂ ସୁଖେନ ଅକିଚ୍ଛେନ ପୱତ୍ତଜୀୱିକା। ତେନାହ ''ପୁବ୍ବେ ଭିକ୍ଖୂ''ତିଆଦି।

ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିୱସେନ ଗାମକିଚ୍ଚଂ ନେତୀତି ଗାମଣି, ତେ ପନ ହୀଠଏନ୍ତୋ ୱଦତି ''ଗାମଣିକା''ତି। ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାତି ସତିୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା କିଲେସମୁଚ୍ଛାଯାତି ମହିଚ୍ଛାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାମୁଚ୍ଛାଯ। ସୀଲୱନ୍ତାନଂଯେୱ ହି ଦୁପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ଦେୱପୁତ୍ତୋ ୱଦତି। ୱତ୍ତଦ୍ୱଯୁତ୍ତକେଯେୱାତି ଓୱାଦେନ ମଯା ଅନୁଗ୍ଗହେତବ୍ବମେୱ। ଛଡ୍ଡିତକାତି ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାଦୀହି। ତତୋ ଏୱ ଅନାଥା ଅପ୍ପତିଟ୍ଠା। ପେତାତି ୱିଗତଜୀୱିତା ମତା। ଯଥା ପେତା, ତଥେୱ ହୋନ୍ତି ଅତ୍ତହିତାସମତ୍ଥତାଯ ୱିଞ୍ଞୂନଂ ଜିଗୁଚ୍ଛିତବ୍ବତାଯ ଚ।

ଜନ୍ତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ରୋହିତସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୭।ଏକୋକାସେତି ଚକ୍କୱାଳଅସ୍ସ ପରିଯନ୍ତସଞ୍ଞିତେ ଏକସ୍ମିଂ ଓକାସେ। ଭୁମ୍ମନ୍ତି ''ଯତ୍ଥା''ତି ଇଦଂ ଭୁମ୍ମୱଚନଂ, ସାମଞ୍ଞତୋ ୱୁତ୍ତମ୍ପି ''ସୋ ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ''ତି ୱଚନତୋ ୱିସିଟ୍ଠୱିସଯମେୱ ହୋତି। ''ନ ଜାଯତି ନ ମୀଯତୀ''ତି ୱତ୍ୱା ପୁନ ''ନ ଚୱତି ନ ଉପପଜ୍ଜତୀ''ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଇଦଂ ଅପରାପରଂ…ପେ… ଗହିତ''ନ୍ତି। ପଦଗମନେନାତି ପଦସା ଗମନେନ। ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି ଉପରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସେତୁକାମୋ। ସଙ୍ଖାରଲୋକସ୍ସ ହି ଅନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଂ।

ଦଳ୍ହଂ ଥିରଂ ଧନୁ ଏତସ୍ସାତି ଦଳ୍ହଧନ୍ୱା। ସୋ ଏୱ ଦଳ୍ହଧମ୍ମୋତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ ''ଦଳ୍ହଧନୂ''ତି। ଉତ୍ତମପ୍ପମାଣେନାତି ସହସ୍ସଥାମପ୍ପମାଣେନ। ଧନୁସିପ୍ପସିକ୍ଖିତତାଯ ଧନୁଗ୍ଗହୋ, ନ ଧନୁଗ୍ଗହମତ୍ତେନାତି ଆହ ''ଧନୁଗ୍ଗହୋତି ଧନୁଆଚରିଯୋ''ତି। ''ଧନୁଗ୍ଗହୋ''ତି ୱତ୍ୱା ''ସିକ୍ଖିତୋ''ତି ୱୁତ୍ତେ ଧନୁସିକ୍ଖାଯ ସିକ୍ଖିତୋତି ୱିଞ୍ଞାଯତି, ସିକ୍ଖା ଚ ଏତ୍ତକେ କାଲେ ସମତ୍ଥସ୍ସ ଉକ୍କଂସଗତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଦସ ଦ୍ୱାଦସ ୱସ୍ସାନି ଧନୁସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖିତୋ''ତି। ଉସଭପ୍ପମାଣେପୀତି ୱୀସତିଯଟ୍ଠିଯୋ ଉସଭଂ, ତସ୍ମିଂ ଉସଭପ୍ପମାଣେ ପଦେସେ। ୱାଲଗ୍ଗନ୍ତି ୱାଳଅକୋଟିଂ। କତହତ୍ଥୋତି ପରିଚିତହତ୍ଥୋ। କତସରକ୍ଖେପୋତି ୱିଓଟସରକ୍ଖେପପଦେସଦସ୍ସନୱସେନ ସରକ୍ଖେପକତାୱୀ। ତେନାହ ''ଦସ୍ସିତସିପ୍ପୋ''ତି। ''କତସିପ୍ପୋ''ତି କେଚି। ଅସନ୍ତି ଏତେନାତି ଅସନଂ, କଣ୍ଡୋ। ତାଲଚ୍ଛାଯନ୍ତି ତାଲଚ୍ଛାଦିଂ, ସା ପନ ରତନମତ୍ତା, ୱିଦତ୍ଥିଚତୁରଙ୍ଗୁଲା ୱା।

ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦାତି ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳଏ ପୁରତ୍ଥିମସମୁଦ୍ଦା। ସମୁଦ୍ଦସୀସେନ ପୁରତ୍ଥିମଚକ୍କୱାଳଅମୁଖୱଟ୍ଟିଂ ୱଦତି। ପଚ୍ଛିମସମୁଦ୍ଦୋତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନିପ୍ପଞ୍ଚନ୍ତି ଅଦନ୍ଧକାରିତଂ। ସମ୍ପତ୍ତେତି ତାଦିସେନ ଜୱେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତେନ ସମ୍ପତ୍ତେ। ଅନୋତତ୍ତେତି ଏତ୍ଥାପି ''ସମ୍ପତ୍ତେ''ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ତଥା ''ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଖାଦିତ୍ୱା''ତି ଏତ୍ଥାପି। ତଦାତି ଯଦା ସୋ ଲୋକନ୍ତଗୱେସକୋ ଅହୋସି, ତଦା। ଦୀଘାଯୁକକାଲୋତି ଅନେକୱସ୍ସସହସ୍ସାଯୁକକାଲୋ। ଚକ୍କୱାଳଅଲୋକସ୍ସାତି ସାମଞ୍ଞୱସେନ ଏକୱଚନଂ, ଚକ୍କୱାଳଅଲୋକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଚକ୍କୱାଳଏ ନିବ୍ବତ୍ତି ପୁବ୍ବପରିଚରିଯସିଦ୍ଧାଯ ନିକନ୍ତିଯା। ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେତି ନ ରୂପଧମ୍ମମତ୍ତକେ, ଅଥ ଖୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସମୁଦାଯେତି ଦସ୍ସେତି। ସମିତପାପୋତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନସଂକିଲେସଧମ୍ମୋ।

ରୋହିତସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭-୮। ନନ୍ଦସୁତ୍ତନନ୍ଦିୱିସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୦୮-୧୦୯। ନନ୍ଦସୁତ୍ତୱିସାଲସୁତ୍ତାନି ସତ୍ତମଅଟ୍ଠମାନି ହେଟ୍ଠା ସଂୱଣ୍ଣିତରୂପତ୍ତା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

ନନ୍ଦସୁତ୍ତନନ୍ଦିୱିସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସୁସିମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୦।ତୁଯ୍ହମ୍ପିନୋତି ତୁଯ୍ହମ୍ପି ନୁ, ନୁ-ସଦ୍ଦୋ ପୁଚ୍ଛାଯଂ, ତସ୍ମା ୱଣ୍ଣଂ କଥେତୁକାମୋ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ୱଚ୍ଚତୀତି ନ ଯୁଜ୍ଜତି, କଥିତୋତି

କଥେତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ତେନାହ ‘‘ମତ୍ଥକଂ ନ ପାପୁଣାତୀ’’ତି। ତମେଵ ମତ୍ଥକାପାପୁଣନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଯୋଗତୋ ଗୋରୂପସୀଲୋ, ମୂଳ୍ହୋ ଖଲିତପଞ୍ଞୋ, ଗୋରୂପସ୍ସ ଵିଯ ସୀଲଂ ଏତସ୍ସାତି ହି ଗୋରୂପସୀଲୋ। ସଭାଗୋ ଏକରୂପଚିତ୍ତତାଯ। ଅରିଯାନଂ ସଭାଗତା ନାମ ଗୁଣଵନ୍ତଵସେନାତି ଆହ ‘‘ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଗୁଣେସୁ ପସୀଦିତ୍ଵା’’ତି। ସୋଳସଵିଧଂ ପଞ୍ଞନ୍ତି ମହାପଞ୍ଞାଦିକା ଛ, ନଵ ଅନୁପୁବ୍ବଵିହାରସମାପତ୍ତିପଞ୍ଞା, ଆସଵକ୍ଖଯପଞ୍ଞାତି ଇମଂ ସୋଳସଵିଧଂ ପଞ୍ଞଂ। ତେସଟ୍ଠି ସାଵକସାଧାରଣଞାଣାନିପି ଏତ୍ଥେଵ ସଙ୍ଗହଂ ସମୋସରଣଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ଆନନ୍ଦାତି ଥେରଂ ଆହ। ଆଚାରୋତି ଚାରିତ୍ତସୀଲମାହ। ଗୋଚରୋତି ଗୋଚରସମ୍ପତ୍ତି। ଵିହାରୋତି ସମାପତ୍ତିଵିହାରୋ। ଅଭିକ୍କମୋତିଆଦିନା ଇରିଯାପଥଵିହାରଂ। ତୁଯ୍ହମ୍ପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଭଗଵତା ଅତ୍ତାନଂ ଆଦିଂ କତ୍ଵା ତଦଞ୍ଞେସଂ ଵିଞ୍ଞୂନଂ ସବ୍ବେସଂ ଥେରସ୍ସ ରୁଚ୍ଚନସଭାଵୋ ଦୀପିତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମଯ୍ହଂ ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସତିପି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରସ୍ସପି ଅସୀତିଯା ମହାଥେରାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧଭାଵେ ‘‘ଅସୀତିଯା ମହାଥେରାନଂ ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଵତ୍ଵା ‘‘ତୁଯ୍ହମ୍ପି ରୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଵଚନଂ ତେନ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଵଣ୍ଣଂ କଥାପେତୁକାମତାଯାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସାଟକନ୍ତରେତି ନିଵତ୍ଥଵତ୍ଥନ୍ତରେ। ଲଦ୍ଧୋକାସୋତି ନିକ୍ଖନ୍ତଂ କରୋନ୍ତୋ ସାଟକନ୍ତରେ ଲଦ୍ଧଂ ଗହେତୁଂ ଲଦ୍ଧାଵସରୋ। ଲଭିସ୍ସାମିନୋତି ଲଭିସ୍ସାମି ଵତ। ଦୀପଧଜଭୂତନ୍ତି ସତଯୋଜନଵିତ୍ଥିଣ୍ଣଂ ଜମ୍ବୁଦୀପସ୍ସ ଧଜଭୂତଂ। ପୁଗ୍ଗଲପଲାପେତି ଅନ୍ତୋସାରାଭାଵତୋ ପଲାପଭୂତେ ପୁଗ୍ଗଲେ ହରନ୍ତୋ। ବାଲତାଯାତି ରୁଚିଖନ୍ତିଆଦିଅଭାଵତାଯ। ଦୋସତାଯାତି ଦୁସ୍ସକଭାଵେନ। ମୋହେନାତି ମହାମୂଳ୍ହତାଯ। କେଚି ପନ ‘‘ବାଲୋ ବାଲତାଯାତି ମୂଳ୍ହତାଯ ପକତିବାଲଭାଵେନ ନ ଜାନାତି। ମୂଳ୍ହୋ ମୋହେନାତି ସଯଂ ଅବାଲୋ ସମାନୋପି ଯଦା ମୋହେନ ପରିଯୁଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ତଦା ମୋହେନ ନ ଜାନାତି, ଅଯଂ ପଦଦ୍ଵଯସ୍ସ ଵିସେସୋ’’ତି ଵଦନ୍ତି। ଵିପଲ୍ଲତ୍ଥଚିତ୍ତୋତି ଯକ୍ଖୁମ୍ମାଦେନ ପିତ୍ତୁମ୍ମାଦେନ ଵା ଵିପରୀତଚିତ୍ତୋ।

‘‘ଚତୂସୁକୋସଲ୍ଲେସୂ’’ତି ଵୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ କୋସଲ୍ଲଂ ପାଠଇଯା ଏଵ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଵୁତ୍ତଂ ହେତ’’ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ ସମୁଦଯତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନଵତୋ ନିସ୍ସରଣତୋ ଚ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି, ଅଯଂ ଧାତୁକୁସଲୋ। ଵୁତ୍ତନଯେନ ଆଯତନେସୁ କୁସଲୋ ଆଯତନକୁସଲୋ। ଅଵିଜ୍ଜାଦୀସୁ ଦ୍ଵାଦସପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ କୁସଲୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦକୁସଲୋ। ‘‘ଇଦଂ ଇମସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଠାନଂ କାରଣଂ, ଇଦଂ ଅଟ୍ଠାନଂ ଅକାରଣ’’ନ୍ତି ଏଵଂ ଠାନଞ୍ଚ ଠାନତୋ, ଅଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ଅଟ୍ଠାନତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନତୋ ଠାନାଟ୍ଠାନକୁସଲୋ। ଯୋ ପନ ଇମେସୁ ଧାତୁଆଦୀସୁ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିଵସେନ ନିସ୍ସଙ୍ଗଗତିଯା ପଣ୍ଡାତି ଲଦ୍ଧନାମେନ ଞାଣେନ ଇତୋ ଗତୋ ପଵତ୍ତୋ, ଅଯଂ ପଣ୍ଡିତୋ ନାମ।

ମହନ୍ତାନଂ ଅତ୍ଥାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ମହତୀ ପଞ୍ଞା ଏତସ୍ସାତି ମହାପଞ୍ଞୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋତି ଆହ ‘‘ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ନାନତ୍ତନ୍ତି ଯାହି ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଥେରୋ ‘‘ମହାପଞ୍ଞୋ’’ତିଆଦିନା କିତ୍ତିତୋ, ତାସଂ ମହାପଞ୍ଞାଦୀନଂ ଇଦଂ ନାନତ୍ତଂ ଅଯଂ ଵେମତ୍ତତା। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଵିସେସତୋ ଅରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ମହତ୍ତଂ ନାମ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ଵେଦିତବ୍ବନ୍ତି ତଦସ୍ସ କିଚ୍ଚସିଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମହନ୍ତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ହେତୁମହନ୍ତତାଯ ପଚ୍ଚଯମହନ୍ତତାଯ ନିସ୍ସଯମହନ୍ତତାଯ ପଭେଦମହନ୍ତତାଯ କିଚ୍ଚମହନ୍ତତାଯ ଫଲମହନ୍ତତାଯ ଆନିସଂସମହନ୍ତତାଯ ଚ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ମହନ୍ତଭାଵୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ହେତୂ ଅଲୋଭାଦଯୋ। ପଚ୍ଚଯା ହିରୋତ୍ତପ୍ପସଦ୍ଧାସତିଵୀରିଯାଦଯୋ। ନିସ୍ସଯା ସାଵକବୋଧିପଚ୍ଚେକବୋଧିସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିନିଯତତା, ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ଚ ପୁରିସଵିସେସା। ପଭେଦୋ ଚାରିତ୍ତାଦିଵିଭାଗୋ। କିଚ୍ଚଂ ତଦଙ୍ଗାଦିଵସେନ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ଵିଧମନଂ। ଫଲଂ ସଗ୍ଗସମ୍ପଦା ନିବ୍ବାନସମ୍ପଦା ଚ। ଆନିସଂସୋ ପିଯମନାପତାଦି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଵିତ୍ଥାରୋ ପନ ଵିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ଵିସୁଦ୍ଧି। ୧।୮-୯) ଆକଙ୍ଖେଯ୍ୟସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୬୪ ଆଦଯୋ) ଚ ଆଗତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଇମିନା ନଯେନ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀନମ୍ପି ମହନ୍ତତା ଯଥାରହଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ଵା ଵେଦିତବ୍ବା। ଠାନାଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ପନ ମହନ୍ତଭାଵୋ ମହାଵିସଯତାଯ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଠାନାଟ୍ଠାନାନଂ ମହାଵିସଯତା ବହୁଧାତୁକସୁତ୍ତାଦୀସୁ ଆଗତନଯେନ, ଵିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ ନିଦ୍ଧାରିତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବା। ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ସକଲସାସନସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ ସଚ୍ଚଵିଭଙ୍ଗେ (ଵିଭ। ୧୮୯ ଆଦଯୋ) ତଂସଂଵଣ୍ଣନାସୁ (ଵିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୮୯ ଆଦଯୋ) ଆଗତନଯେନ; ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଵିଭଙ୍ଗାଦୀସୁ (ଵିଭ। ୩୫୫ ଆଦଯୋ) ତଂସଂଵଣ୍ଣନାଦୀସୁ (ଵିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୩୫୫ ଆଦଯୋ) ଚ ଆଗତନଯେନ; ସାମଞ୍ଞଫଲାନଂ ମହତୋ ହିତସ୍ସ ମହତୋ ସୁଖସ୍ସ ମହତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ମହତୋ ଯୋଗକ୍ଖେମସ୍ସ ନିପ୍ଫତ୍ତିଭାଵତୋ ସନ୍ତପଣୀତନିପୁଣଅତକ୍କାଵଚରପଣ୍ଡିତଵେଦନୀଯଭାଵତୋ ଚ; ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ମହାସମ୍ଭାରତୋ ମହାଵିସଯତୋ ମହାକିଚ୍ଚତୋ ମହାନୁଭାଵତୋ ମହାନିପ୍ଫତ୍ତିତୋ ଚ; ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିମହତ୍ଥସିଦ୍ଧିତୋ ମହନ୍ତତା ଵେଦିତବ୍ବା। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସଭାଵାଦିତୋ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଗଣ୍ହାତି ଜାନାତି ପଟିଵିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନାତି ମହାପଞ୍ଞତା।

ପୁଥୁପଞ୍ଞାତି ଏତ୍ଥ ନାନାଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପଵତ୍ତତୀତି ଅଯଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମ…ପେ… ଅଯଂ ଵିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ନାମାତି ଏଵଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ

ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତେସୁ ଏକୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକାଦସୱିଧେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ବହୁୱିଧେନ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଏକୱିଧେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ, ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଏୱଂ ଏକେକସ୍ସ ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକୱିଧାଦିୱସେନ ଅତୀତାଦିୱସେନପି ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତଥା ଇଦଂ ଚକ୍ଖାୟତନଂ ନାମ…ପେ… ଇଦଂ ଧମ୍ମାୟତନଂ ନାମଂ। ତତ୍ଥ ଦସାୟତନା କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକାତି ଏୱଂ ଆୟତନାନଂ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ନାନାଧାତୂସୂତି ଅୟଂ ଚକ୍ଖୁଧାତୁ ନାମ…ପେ… ଅୟଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ନାମ। ତତ୍ଥ ସୋଳସ ଧାତୁୟୋ କାମାୱଚରା, ଦ୍ୱେ ଚତୁଭୂମକାତି ଏୱଂ ଧାତୁନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି, ତଂ ଉପାଦିଣ୍ଣଧାତୁୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଗ୍ଗସାୱକାନଞ୍ଚ ଉପାଦିଣ୍ଣଧାତୂସୁ ଏୱ ନାନାକରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ ଏକଦେସମତ୍ତତୋ, ନ ନିପ୍ପଦେସତୋ, ଅନୁପାଦିଣ୍ଣକଧାତୂନଂ ପନ ନାନାକରଣଂ ନ ଜାନନ୍ତି ଏୱ। ଇତରସାୱକେସୁ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନଂୟେୱ ପନ ଇମାୟ ନାମ ଧାତୁୟା ଉସ୍ସନ୍ନତ୍ତା ଇମସ୍ସ ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଖନ୍ଧୋ ସେତୋ ହୋତି, ଇମସ୍ସ କାଳୋ, ଇମସ୍ସ ମଟ୍ଠୋ, ଇମସ୍ସ ବହଲତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ତନୁତ୍ତଚୋ, ଇମସ୍ସ ପତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ଏୱରୂପଂ; ଇମସ୍ସ ପୁପ୍ଫଂ ନୀଲଂ ପୀତକଂ ଲୋହିତକଂ ଓଦାତଂ, ସୁଗନ୍ଧଂ ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଂ; ଫଲଂ ଖୁଦ୍ଦକଂ ମହନ୍ତଂ ଦୀଘଂ ୱଟ୍ଟଂ ସୁସଣ୍ଠାନଂ ମଟ୍ଠଂ ଫରୁସଂ ସୁଗନ୍ଧଂ ମଧୁରଂ ତିତ୍ତକଂ ଅମ୍ବିଲଂ କଟୁକଂ କସାୱଂ; କଣ୍ଟକୋ ତିଖିଣୋ ଅତିଖିଣୋ ଉଜୁକୋ କୁଟିଲୋ ତମ୍ବୋ ଲୋହିତୋ ଓଦାତୋ ହୋତୀତି ଧାତୁନାନତ୍ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତି।

ଅତ୍ଥେସୂତି ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ନାନାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେସୂତି ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାଭେଦତୋ ଚ ସନ୍ତାନଭେଦତୋ ଚ ନାନପ୍ପଭେଦେସୁ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ। ଅୱିଜ୍ଜାଦିଅଙ୍ଗାନଞ୍ହି ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସଞ୍ଞିତାତି। ତେନାହ ସଙ୍ଖାରପିଟକେ ‘‘ଦ୍ୱାଦସ ପଚ୍ଚୟା ଦ୍ୱାଦସ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦା’’ତି। ନାନାସୁଞ୍ଞତମନୁପଲବ୍ଭେସୂତି ନାନାସଭାୱେସୁ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ସୁଞ୍ଞସଭାୱେସୁ, ତତୋ ଏୱ ଇତ୍ଥିପୁରିସଅତ୍ତଅତ୍ତନିୟାଦିୱସେନ ଅନୁପଲବ୍ଭେସୁ ସଭାୱେସୁ। ମ-କାରୋ ହେତ୍ଥ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ନାନାଅତ୍ଥେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସୟେସୁ ପଚ୍ଚୟୁପ୍ପନ୍ନାଦିଭେଦେସୁ ନାନାୱିଧେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ। ଧମ୍ମେସୂତି ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦାୱିସୟେସୁ ପଚ୍ଚୟାଦିନାନାଧମ୍ମେସୁ। ନିରୁତ୍ତୀସୂତି ତେସଂୟେୱ ଅତ୍ଥଧମ୍ମାନଂ ନିଦ୍ଧାରଣୱଚନସଙ୍ଖାତାସୁ ନିରୁତ୍ତୀସୁ। ପଟିଭାନେସୂତି ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦାଦୀସୁ ୱିସୟଭୂତେସୁ ‘‘ଇମାନି ଇଦମତ୍ଥଜୋତକାନୀ’’ତି ତଥା ତଥା ପଟିଭାନତୋ ପତିଟ୍ଠାନତୋ ପଟିଭାନାନୀତି ଲଦ୍ଧନାମେସୁ ଞାଣେସୁ। ପୁଥୁ ନାନାସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେସୂତିଆଦୀସୁ ସୀଲସ୍ସ ପୁଥୁତ୍ତଂ ନାନତ୍ତଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇତରେସଂ ପନ ୱୁତ୍ତନୟାନୁସାରେନ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟତ୍ତା ପାକଟମେୱ। ୟଂ ପନ ଅଭିନ୍ନଂ ଏକମେୱ ନିବ୍ବାନଂ, ତତ୍ଥ ଉପଚାରୱସେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ଗହେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ପୁଥୁ ଜନସାଧାରଣେ ଧମ୍ମେ ସମତିକ୍କମ୍ମା’’ତି। ତେନସ୍ସ ଇଧ ମଦନିମ୍ମଦନାଦିପରିୟାୟେନ ପୁଥୁତ୍ତଂ ଦୀପିତଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ୱିସୟୱସେନ ପଞ୍ଞାୟ ମହତ୍ତଂ ପୁଥୁତ୍ତଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ହାସଭାୱଂ, ପୱତ୍ତିଆକାରୱସେନ ଜୱନଭାୱଂ, କିଚ୍ଚୱସେନ ତିକ୍ଖାଦିଭାୱଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କତମା ହାସପଞ୍ଞା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ହାସବହୁଲୋତି ପୀତିବହୁଲୋ। ସେସପଦାନି ତସ୍ସ ୱେୱଚନାନି। ସୀଲଂ ପରିପୂରେତୀତି ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠୋ ଉଦଗ୍ଗୁଦଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା ପୀତିସହଗତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲଂ ଠପେତ୍ୱା ହାସନୀୟତରସ୍ସେୱ ୱିସୁଂ ଗହିତତ୍ତା ଇତରଂ ତିୱିଧଂ ସୀଲଂ ପରିପୂରେତି। ପୀତିସୋମନସ୍ସସହଗତା ହି ପଞ୍ଞା ଅଭିରତିୱସେନ ତଦାରମ୍ମଣେ ଫୁଲ୍ଲିତା ୱିକସିତା ୱିୟ ୱତ୍ତତି, ନ ଉପେକ୍ଖାସହଗତା। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଥେରୋତିଆଦିନା ଅଭିନୀହାରସିଦ୍ଧା ଥେରସ୍ସ ହାସପଞ୍ଞତାତି ଦସ୍ସେତି।

ସବ୍ବଂରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତି ସୀଘୱେଗେନ ପୱତ୍ତିୟା ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱେନ ପୁବ୍ବାଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ସାତିସୟତ୍ତା ଇନ୍ଦେନ ୱିସଟ୍ଠୱଜିରଂ ୱିୟ ଲକ୍ଖଣଂ ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୀ ଅଦନ୍ଧାୟନ୍ତୀ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣଂ ୱେଗେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ସା ଜୱନପଞ୍ଞା ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣାରମ୍ମଣିକୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ବଲୱୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଖୟଟ୍ଠେନାତି ୟତ୍ଥ ୟତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ଖଣେନେୱ ଭିଜ୍ଜନତୋ ଖୟସଭାୱତୋ। ଭୟଟ୍ଠେନାତି ଭୟାନକତୋ। ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ତସାରୱିରହତୋ ନିଚ୍ଚସାରାଦିୱିରହତୋ ଚ। ତୁଲୟିତ୍ୱାତି ତୁଲାଭୂତାୟ ୱିପସ୍ସନାୟ ତୁଲୟିତ୍ୱା। ତୀରୟିତ୍ୱାତି ତାୟ ଏୱ ତୀରଣଭୂତାୟ ତୀରେତ୍ୱା। ୱିଭାୱୟିତ୍ୱାତି ୟାଥାୱତୋ ପକାସେତ୍ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ରୂପନିରୋଧେତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ନିରୋଧଭୂତେ ନିବ୍ବାନେ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଭାୱେନ। ଇଦାନି ସିଖାପ୍ପତ୍ତୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଜୱନପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପୁନ ‘‘ରୂପ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାୱସେନା’’ତି କେଚି।

ଞାଣତିକ୍ଖଭାୱୋ ନାମ ସୱିସେସଂ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନେ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ‘‘ଖିପ୍ପଂ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତୀତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ତେ ପନ କିଲେସେ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଖିପ୍ପାଭିଞ୍ଞୋ ହୋତି, ପଟିପଦା ଚସ୍ସ ନ ଚଲତୀତି ଆହ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ ଆସନେ ଚତ୍ତାରୋ ଚ ଅରିୟମଗ୍ଗା ଅଧିଗତା ହୋନ୍ତୀ’’ତିଆଦି। ଥେରୋ ଚାତିଆଦିନା ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ତିକ୍ଖପଞ୍ଞତା ସିଖାପ୍ପତ୍ତାତି ଦସ୍ସେତି।

‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା ଦୁକ୍ଖା ୱିପରିଣାମଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନା ଖଯଧମ୍ମା ୱଯଧମ୍ମା ୱିରାଗଧମ୍ମା ନିରୋଧଧମ୍ମା’’ତି ଯାଥାୱତୋ ଦସ୍ସନେନ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧୋ ଇଚ୍ଛତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି କାରଣମୁଖେନ ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋ ହୋତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଅଭିଣ୍ହପ୍ପୱତ୍ତସଂୱେଗୋ। ଉତ୍ତାସବହୁଲୋତି ଞାଣୁତ୍ତାସୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ବହୁସୋ ଉତ୍ରସ୍ତମାନସୋ। ତେନ ଆଦୀନୱାନୁପସ୍ସନମାହ। ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋତି ଇମିନା ପନ ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନମାହ, ଅରତିବହୁଲୋତିଆଦିନା ତସ୍ସା ଏୱ ଅପରାପରୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ବହିମୁଖୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରତୋ ବହିଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଞାଣମୁଖୋ, ତଥା ୱା ପୱତ୍ତିତୱିମୋକ୍ଖମୁଖୋ। ନିବ୍ବିଜ୍ଝନଂ ନିବ୍ବେଧୋ, ସୋ ଏତିସ୍ସା ଅତ୍ଥି, ନିବ୍ବିଜ୍ଝତୀତି ୱା ନିବ୍ବେଧା, ସା ଏୱ ପଞ୍ଞା ନିବ୍ବେଧିକା। ଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ନ ୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ସନ୍ତଗୁଣନିଗୁହନତାତି ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନାନଂ ବାହୁସଚ୍ଚଧୁତଧମ୍ମସୀଲାଦିଗୁଣାନଞ୍ଚେୱ ପଟିୱେଧଗୁଣସ୍ସ ଚ ନିଗୁହନଂ, ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାତି ଏତେନେୱ ପରିଯେସନପରିଭୋଗମତ୍ତଞ୍ଞୁତାପି ୱୁତ୍ତା ହୋତି। ତୀହି ସନ୍ତୋସେହୀତି ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ପଚ୍ଚେକଂ ତୀହି ସନ୍ତୋସେହି , ସବ୍ବେ ପନ ଦ୍ୱାଦସ। ପଟିସଲ୍ଲୀନେନ ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନଂ ନ ସଙ୍ଗଣିକାରାମାନଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜଂ ଉପଗତାନଂ। ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ୱିଗତଚିତ୍ତସଂକିଲେସାନଂ। ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିସମଧିଗମେନ ଅତିୱିଯ ୱୋଦାନଂ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ପତ୍ତାନଂ। କିଲେସୁପଧିଆଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ନିରୁପଧୀନଂ। ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିନିସ୍ସଟତ୍ତା ୱିସଙ୍ଖାରଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଉପଗତାନଂ, ଇମେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ୱିୱେକାନଂ ଲାଭୀ ପୱିୱିତ୍ତୋ ‘‘ପକାରେହି ୱିୱିତ୍ତୋ’’ତି କତ୍ୱା। ସମାସଜ୍ଜନଂ ପରିସିନେହୁପ୍ପାଦୋ ସଂସଗ୍ଗୋ, ସୱନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଂସଗ୍ଗୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ସମୁଲ୍ଲପନଂ ଆଲାପସଲ୍ଲପନଂ। ସଂସଗ୍ଗୱତ୍ଥୁନା ଇମିନା ତସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ ପରିଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ।

ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋତି ଏତ୍ଥ ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋ ନାମ ୱୀରିଯସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପରିପୁଣ୍ଣକରଣଂ। ତଂ ପନ ସବ୍ବସୋ କିଲେସାନଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ଓଧୁନନୱତ୍ତାତି କିଲେସାନଂ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସାୱଜ୍ଜସ୍ସ ଓଧୁନନୱସେନ ୱତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ଭିକ୍ଖୂନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଓତିଣ୍ଣଂ ନାମ ୱଜ୍ଜଂ ଅଜ୍ଝାଚରିତନ୍ତି ଆରୋଚିତଂ। ଅନୋତିଣ୍ଣଂ ଅନାରୋଚିତଂ। ତନ୍ତିୱସେନାତି ପାଳିଧମ୍ମୱସେନ, ଯୁତ୍ତସଦ୍ଦସ୍ସ ୱସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପାପେ ଲାମକେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଧମ୍ମେ ଚ ଗରହତି ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ପାପଗରହୀ। ତେନାହ ‘‘ପାପପୁଗ୍ଗଲେ’’ତିଆଦି। ଏକଦସ୍ସୀତି ଏକଭୱଦସ୍ସୀ, ଇଧଲୋକମତ୍ତଦସ୍ସୀ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସୁଖମତ୍ତାପେକ୍ଖୀ। ସମନ୍ତାତି ସମନ୍ତତୋ, ପରିତୋ ମେ କତ୍ଥଚି ମା ଅହୂତି ଯୋଜନା।

ସୋଳସହି ପଦେହୀତି ସୋଳସହି କୋଟ୍ଠାସେହି। ଅକୁପ୍ପନ୍ତି କେନଚି ଅକୋପନୀଯଂ। ଅଯଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନୋ ଗୁଣକଥା ସତ୍ଥୁ ୱଚନାନୁସାରେନ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳବ୍ଯାପିନୀ ଅହୋସି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତୁବ୍ବିଧା ୱଣ୍ଣନିଭା ପାତୁଭୱି ଉଳାରପୀତିସୋମନସ୍ସସମୁଟ୍ଠାନତ୍ତା। ସୁଟ୍ଠୁ ଓଭାସତୀତି ସୁଭୋ। ଓଭାସସମ୍ପତ୍ତିଯା ମଣିନୋ ଭଦ୍ଦକତାତି ଆହ ‘‘ସୁଭୋତି ସୁନ୍ଦରୋ’’ତି। ଜାତିମା ପରିସୁଦ୍ଧଆକରସମୁଟ୍ଠିତତ୍ତା। କୁରୁୱିନ୍ଦଜାତିଆଦିଜାତିୱିସେସୋପି ମଣି ଆକରପରିସୁଦ୍ଧମୂଲକୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ଜାତିସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି। ଧୋୱନାଦିପରିକମ୍ମେନାତି ଚତୂସୁ ପାସାଣେସୁ ଧୋୱନଦୋସନୀହରଣତାପନସଣ୍ହକରଣାଦିପରିକମ୍ମେନ। ରତ୍ତକମ୍ବଲସ୍ସ ୱସେନ ସଭାୱୱଣ୍ଣସିଦ୍ଧିଯା ୱେଳୁରିଯମଣି ଅତିୱିଯ ସୋଭତୀତି ଆହ ‘‘ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲେ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ’’ତି। ନିକ୍ଖନ୍ତି ଭଣ୍ଡମାହ। ତଞ୍ହି ଅପ୍ପକେନ ସୁୱଣ୍ଣେନ କତଂ ଭଣ୍ଡଂ ନ ସୋଭତି ସୋଭାୱିପୁଲେନାତି ଆହ ‘‘ଅତିରେକପଞ୍ଚସୁୱଣ୍ଣେନ କତପିଳନ୍ଧନ’’ନ୍ତି। ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି ପଞ୍ଚଧରଣସ୍ସ ସମଞ୍ଞା, ତସ୍ମା ପଞ୍ଚୱୀସତିସୁୱଣ୍ଣସାରିଯା ୱିଚିତ୍ତଆଭରଣଂ ଇଧ ‘‘ନିକ୍ଖ’’ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଞ୍ହି ୱିପୁଲଂ ନ ପରିତ୍ତକଂ। ମହାଜମ୍ବୁସାଖାଯ ପୱତ୍ତନଦିଯନ୍ତି ମହାଜମ୍ବୁସାଖାଯ ହେଟ୍ଠା ସଞ୍ଜାତନଦିଯଂ। ତଂ କିର ରତନଂ ରତ୍ତଂ। ସୁକୁସଲେନ...ପେ... ସମ୍ପହଟ୍ଟନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ କୁସଲେନ ସୁୱଣ୍ଣକାରେନ ଉକ୍କାଯ ତାପେତ୍ୱା ସମ୍ମା ପହଟ୍ଟଂ ମଜ୍ଜନାଦିୱସେନ ସୁକତପରିକମ୍ମଂ। ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗେତି ଧାତୁୱିଭଙ୍ଗସୁତ୍ତେ। କତଭଣ୍ଡନ୍ତି ଆଭରଣଭାୱେନ କତଂ ଭଣ୍ଡଂ।

ନାତିଉଚ୍ଚୋ ନାତିନୀଚୋ ତରୁଣସୂରିଯୋ ନାମ। ସତ୍ଥାରା ଆଭତୱଣ୍ଣୋ ଉବ୍ଭୂତଗୁଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନେୱ ମରଣଂ ଅଭିନନ୍ଦତୀତି ଅତ୍ତନୋପି ମରଣଂ ନେୱ ଅଭିନନ୍ଦତି ଅତ୍ତୱିନିପାତସ୍ସ ସାୱଜ୍ଜଭାୱତୋ। ବୋଧିସତ୍ତୋ ପନ ପରେସଂ ଅତ୍ଥାଯ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ ପରିଚ୍ଚଜତି କରୁଣାୱସେନ, ଏୱଂ ୱୋସଜ୍ଜନଂ ପରମତ୍ଥପାରମୀପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ସାୱକା ନ ତଥା କାତୁଂ ସକ୍କା ସିକ୍ଖାପଦତୋ। ନ ଜୀୱିତଂ ପତ୍ଥେତି ଜୀୱିତାସାଯ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଦିୱସସଙ୍ଖେପନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ତ୍ୱଂ ଇଦଂ ନାମ କମ୍ମଂ କରୋହି, ଇଦଂ ତେ ୱେତନନ୍ତି ଦିୱସଭାଗେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱେତନଂ। ତାଦିସୋ ହି ଭତକୋ ଦିୱସକ୍ଖଯମେୱ ଉଦିକ୍ଖତି, ନ କମ୍ମନିଟ୍ଠାନଂ। ନିବ୍ବିସଂ ଭତକୋ ଯଥାତି ୱେତନଂ ଭତିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ କାଲକ୍ଖଯଂ ଉଦିକ୍ଖନ୍ତୋ ଭତକପୁରିସୋ ୱିଯ।

ସୁସିମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ନାନାତିତ୍ଥିଯସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୧ ।ନାନାତିତ୍ଥିୟସାୱକାତି ପୁଥୁତିତ୍ଥିୟାନଂ ସାୱକା। ଛିନ୍ଦିତେତି ହତ୍ଥଚ୍ଛେଦାଦିୱସେନ ଛେଦେ। ମାରିତେତି ମାରଣେ। ନ ପାପଂ ସମନୁପସ୍ସତୀତି କିଞ୍ଚି ପାପଂ ଅତ୍ଥୀତି ନ ପସ୍ସତି, ପରେସଞ୍ଚ ତଥା ପୱେଦେତି। ୱିସ୍ସାସନ୍ତି ୱିସ୍ସତ୍ଥଭାୱଂ। ''କତକମ୍ମାନମ୍ପି ୱିପାକୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ୱଦନ୍ତୋ କତପାପାନଂ ଅକତପୁଞ୍ଞାନଞ୍ଚ ୱିସ୍ସତ୍ଥତଂ ନିରାସଙ୍କତଂ ଜନେତି।

ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛାୟାତି ତପସା ଅଚେଲୱତାଦିନା ପାପତୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନେନ, ''ପାପଂ ୱିରାଜୟାମା''ତି ଅଚେଲୱତାଦିସମାଦାନେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମିଞ୍ଚ ସମାଦାନେ ଠିତେନ ସଂୱରେନ ସଂୱୁତଚିତ୍ତୋ ସମନ୍ନାଗତୋ ପିହିତୋ ଚ ନାମ ହୋତୀତି ''ସୁସଂୱୁତତ୍ତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚତ୍ତାରୋ ୟାମା ଭାଗା ଚତୁୟାମା, ଚତୁୟାମା ଏୱ ଚାତୁୟାମା। ଭାଗତ୍ଥୋ ହି ଇଧ ୟାମ-ସଦ୍ଦୋ ୟଥା ''ରତ୍ତିୟଂ ପଠମୋ ୟାମୋ''ତି। ସୋ ପନେତ୍ଥ ଭାଗୋ ସଂୱରଲକ୍ଖଣୋତି ଆହ ''ଚାତୁୟାମେନ ସୁସଂୱୁତୋ''ତି, ଚତୁକୋଟ୍ଠାସେନ ସଂୱରେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଂୱୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିକ୍ଖିତ୍ତସବ୍ବସୀତୋଦକୋତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତସବ୍ବସୀତୁଦକପରିଭୋଗୋ। ସବ୍ବେନ ପାପୱାରଣେନ ୟୁତ୍ତୋତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ସଂୱରଲକ୍ଖଣେନ ପାପୱାରଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଧୁତପାପୋତି ସବ୍ବେନ ନିଜ୍ଜରଲକ୍ଖଣେନ ପାପୱାରଣେନପି ଧୁତପାପୋ। ଫୁଟ୍ଠୋତି ଅଟ୍ଠନ୍ନମ୍ପି କମ୍ମାନଂ ଖେପନେନ ୱିକ୍ଖେପପତ୍ତିୟା କମ୍ମକ୍ଖୟଲକ୍ଖଣେନ ସବ୍ବେନ ପାପୱାରଣେନ ଫୁଟ୍ଠୋ, ତଂ ଫୁସିତ୍ୱା ଠିତୋ। ନ ନିଗୁହନ୍ତୋତି ନ ନିଗୁହନହେତୁ ଦିଟ୍ଠସୁତେ ତଥେୱ କଥେନ୍ତୋ।

ନାନାତିତ୍ଥିୟାନଂୟେୱୌପଟ୍ଠାକୋତି ପରୱାଦୀନଂ ସବ୍ବେସଂୟେୱ ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଉପଟ୍ଠାକୋ, ତେସୁ ସାଧାରଣୱସେନ ଅଭିପ୍ପସନ୍ନୋ। କୋଟିପ୍ପତ୍ତୋତି ମୋକ୍ଖାଧିଗମେନ ସମଣଧମ୍ମେ ପରିୟନ୍ତମରିୟାଦପ୍ପତ୍ତୋ।

ସହଚରିତମତ୍ତେନାତି ସୀହନାଦେନ ସହ ୱସ୍ସକରଣମତ୍ତେନ। ସୀହେନ ସୀହନାଦଂ ନଦନ୍ତେନ ସହେୱ ସିଙ୍ଗାଲେନ ଅତ୍ତନୋ ସିଙ୍ଗାଲରୱକରଣମତ୍ତେନ। କୋତ୍ଥୁକୋତି ଖୁଦ୍ଦକକୋତ୍ଥୁ। ଆସଙ୍କିତସମାଚାରୋତି ଅତ୍ତନା ଚ ପରେହି ଚ ଆସଙ୍କିତବ୍ବସମାଚାରୋ। ସପ୍ପୁରିସାନନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ।

ତସ୍ସାତି ୱେଗବ୍ଭୁରିସ୍ସ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ। ସରୀରେ ଅନୁଆୱିସୀତି ସରୀରେ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ୱିୟ ଆୱିସି। ଅଧିମୁଚ୍ଚୀତି ୟଥା ଗହିତସ୍ସ ୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ନ ୱତ୍ତତି, ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ୱସେ ୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଅଧିଟ୍ଠହି। ଆୟୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସନେନ ସଂୟୁତ୍ତୋ । ପୱିୱେକିୟନ୍ତି କପ୍ପକଓହଭୁଞ୍ଜନସେନାସନେହି ପୱିୱିତ୍ତଭାୱଂ। ତେନାହ ''ତେ କିରା''ତିଆଦି। ରୂପେ ନିୱିଟ୍ଠାତି ଚକ୍ଖୁରୂପଧମ୍ମେ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠା। ତେନାହ ''ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ପତିଟ୍ଠିତା''ତି। ଦେୱଲୋକପତ୍ଥନକାମାତି ଦେୱଲୋକସ୍ସେୱ ଅଭିପତ୍ଥନକାମା। ମରଣଧମ୍ମତାୟ ମାତିୟା। ତେନାହ ''ମାତିୟାତି ମଚ୍ଚା''ତି। ପରଲୋକତ୍ଥାୟାତି ପରସମ୍ପତ୍ତିଭାୱାୟ ଲୋକସ୍ସ ଅତ୍ଥାୟ।

ପଭାସୱଣ୍ଣାତି ପଭାୟ ସମାନୱଣ୍ଣା। କେସଂ ପଭାୟାତି ଆହ ''ଚନ୍ଦୋଭାସା''ତିଆଦି। ସଞ୍ଝାରାଗପଭାସୱଣ୍ଣା ଇନ୍ଦଧନୁପଭାସୱଣ୍ଣାତି ପଚ୍ଚେକଂ ୟୋଜନା। ଆମୋ ଆମଗନ୍ଧୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆମିସଂ। ୱଧାୟାତି ୱିହିଂସିତୁଂ। ରୂପାତି ରୂପାୟତନାଦିରୂପିଧମ୍ମା।

ରାଜଗହସମୀପପ୍ପୱତ୍ତୀନଂ ରାଜଗହିୟାନଂ। ''ସେତୋ''ତି କେଲାସକୂଟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ''ସେତୋତି କେଲାସୋ''ତି। କେନଚି ନ ଘଟ୍ଟେତୀତି ଅଘଂ, ଅନ୍ତଲିକ୍ଖନ୍ତି ଆହ ''ଅଘଗାମୀନନ୍ତି ଆକାସଗାମୀନ''ନ୍ତି। ଉଦକଂ ଧୀୟତି ଏତ୍ଥାତି ଉଦଧି, ମହୋଦଧି। ୱିପୁଲୋତି ୱେପୁଲ୍ଲପବ୍ବତୋ। ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତାନନ୍ତି ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତଭାଗାନଂ। ବୁଦ୍ଧୋ ସେଟ୍ଠୋ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନାଦୀହି ସବ୍ବଗୁଣେହି।

ନାନାତିତ୍ଥିୟସାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟା ସଂୟୁତ୍ତନିକାୟ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ଦେୱପୁତ୍ତସଂୟୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୩। କୋସଲସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ଦହରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୨।ଭଗୱତାସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦୀତି ଭଗୱତୋ ଗୁଣେ ଅଜାନନ୍ତୋ କୋସଲରାଜା ଅତ୍ତନୋ ଖତ୍ତିଯମାନେନ କେୱଲଂ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ମୋଦି। ପଠମାଗତେ ହି ସତ୍ଥରି ତସ୍ସ ସମ୍ମୋଦିତାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ଖମନୀଯାଦୀନି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଯଥା ଭଗୱା ''କଚ୍ଚି ତେ, ମହାରାଜ, ଖମନୀଯଂ, କଚ୍ଚି ଯାପନୀଯ''ନ୍ତିଆଦିନା ତେନ ରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିଂ ପଠମଂ ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସି ପୁବ୍ବଭାସିତାଯ, ତଦନୁକରଣେନ ଏୱଂ ସୋପି ରାଜା ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦୋ ଅହୋସୀତି ଯୋଜନା। ତଂ ପନ ସମପ୍ପୱତ୍ତମୋଦନଂ ଉପମାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୀତୋଦକଂ ୱିଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୋଦିତନ୍ତି ସଂସନ୍ଦିତଂ ଏକୀଭାୱନ୍ତି ସମ୍ମୋଦନକିରିଯାଯ ସମାନତଂ ଏକରୂପତଂ, ଖମନୀଯନ୍ତି ''ଇଦଂ ଚତୁଚକ୍କଂ ନୱଦ୍ୱାରଂ ସରୀରଯନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖବହୁଲତାଯ ସଭାୱତୋ ଦୁସ୍ସହଂ, କଚ୍ଚି ଖମିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯ''ନ୍ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଯାପନୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିକଂ ଚିରପବନ୍ଧସଙ୍ଖାତାଯ ଯାପନାଯ କଚ୍ଚି ଯାପେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଂ। ସୀସରୋଗାଦିଆବାଧାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାବାଧଂ। ଦୁକ୍ଖଜୀୱିକାଭାୱେନ କଚ୍ଚି ଅପ୍ପାତଙ୍କଂ। ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣେ ଉଟ୍ଠାନସୁଖତାଯ କଚ୍ଚି ଲହୁଟ୍ଠାନଂ। ତଦନୁରୂପବଲଯୋଗତୋ କଚ୍ଚି ବଲଂ। ସୁଖୱିହାରସମ୍ଭୱେନ କଚ୍ଚି ଫାସୁୱିହାରୋ ଅତ୍ଥୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ କଚ୍ଚି-ସଦ୍ଦଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବଲୱପ୍ପତ୍ତା ପୀତି ପୀତିଯେୱ। ତରୁଣପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ। ସମ୍ମୋଦନଂ ଜନେତି କରୋତୀତି ସମ୍ମୋଦନୀଯଂ। ସମ୍ମୋଦିତବ୍ବତୋ ସମ୍ମୋଦନୀଯନ୍ତି ଇମଂ ପନ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସମ୍ମୋଦିତୁଂ ଯୁତ୍ତଭାୱତୋ''ତି ଆହ। ସରିତବ୍ବଭାୱତୋତି ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବଭାୱତୋ। ''ସରଣୀଯ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ''ସାରଣୀଯ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସୁଯ୍ଯମାନସୁଖତୋତି ଆପାଥମଧୁରତଂ ଆହ, ଅନୁସ୍ସରିଯମାନସୁଖତୋତି ୱିମଦ୍ଦରମଣୀଯତଂ। ବ୍ଯଞ୍ଜନପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ସଭାୱନିରୁତ୍ତିଭାୱେନ ତସ୍ସା କଥାଯ ୱଚନଚାତୁରିଯମାହ, ଅତ୍ଥପରିସୁଦ୍ଧତାଯାତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିରୁପକ୍କିଲେସତଂ। ଅନେକେହି ପରିଯାଯେହୀତି ଅନେକେହି କାରଣେହି। ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତାତି ଉପସଙ୍କମନୱସେନ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା। ଗୁଣାଗୁଣୱସେନାତି ଗୁଣୱସେନ ଗମ୍ଭୀରଭାୱଂ ୱା ଅଗୁଣୱସେନ ଉତ୍ତାନଭାୱଂ ୱା। ୱଚ୍ଛିକସାରଂ କତ୍ୱାତି ୱଚ୍ଛିକାଯ ଗହେତବ୍ବସାରୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା। ଲୋକନିସ୍ସରଣଭୱୋକ୍କନ୍ତିପଞ୍ହନ୍ତି ଲୋକତୋ ନିସ୍ସଟଭାୱପଞ୍ହଞ୍ଚେୱ ଆଦିତୋ ଭୱୋକ୍କମନପଞ୍ହଞ୍ଚ। ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ହି ''କିଂ ଭୱଂ ଗୋତମୋ ସବ୍ବଲୋକତୋ ନିସ୍ସଟୋ, ସବ୍ବସତ୍ତେହି ଚ ଜେଟ୍ଠୋ''ତି? ପୁଚ୍ଛତି ନାମ। ଯଥା ହି ସତ୍ଥୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତାଯ ଲୋକତୋ ନିସ୍ସଟତା ୱିଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ସବ୍ବସତ୍ତେହି ଜେଟ୍ଠଭାୱତୋ ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଅଗ୍ଗପସାଦସୁତ୍ତାଦୀହି (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪) ୱିଭାୱେତବ୍ବୋ। କଥଂ ପନ ସମ୍ବୁଦ୍ଧତା ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି? ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନତୋ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଦୀସୁ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୧୨୪) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ରାଜା ସତ୍ଥୁ ଅୱିପରୀତଧମ୍ମଦେସନଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ତତୋ ଏୱସ୍ସ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ''ୱୁଡ୍ଢତରେସୁପି ଚିରପବ୍ବଜିତେସୁ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱେ ଅଲବ୍ଭମାନେ ତବ୍ବିପରୀତେ କଥଂ ଲବ୍ଭେଯ୍ଯା''ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ''କିଂ ପନ ଭୱଂ ଗୋତମୋ''ତିଆଦିଂ ୱକ୍ଖତି। ରାଜା ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଯା ନ ପୁଚ୍ଛତି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମୁଖା ତେହି ଅସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଭାୱସ୍ସେୱ ପଟିଞ୍ଞାତତ୍ତା। ଯସ୍ମା ତେ ମୁସାୱାଦିତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠାକାଦୀନଂ ''ବୁଦ୍ଧା ମଯ''ନ୍ତି ପଟିଜାନିଂସୁ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଲୋକେ ମହାଜନେନ ଗହିତପଟିଞ୍ଞାୱସେନ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି। ସ୍ୱାଯମତ୍ଥୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ବୁଦ୍ଧସୀହନାଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଏୱ ଆୱେଣିକଂ ସୀହନାଦଂ। କାମଂ ମଗ୍ଗଞାଣପଦଟ୍ଠାନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ସମ୍ବୋଧିଞାଣେ ପନ ଗହିତେ ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତମେୱ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧି''ନ୍ତି।

ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗମନେନାତି ଯାଯ କାଯଚି ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଉପଗମନମତ୍ତେନ ସମଣା, ନ ସମିତପାପତାଯ। ଜାତିୱସେନାତି ଜାତିମତ୍ତେନ ବ୍ରାହ୍ମଣା, ନ ବାହିତପାପତାଯ। ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ସଙ୍ଘୋତି ପବ୍ବଜିତସମୂହତାମତ୍ତେନ ସଙ୍ଘୋ, ନ ନିଯ୍ଯାନିକଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧସୀଲସାମଞ୍ଞୱସେନ ସଂହତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଏତେସଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁପଟିଞ୍ଞାତାନଂ ପରିୱାରଭୂତୋ ଅତ୍ଥି। ସ୍ୱେୱାତି ପବ୍ବଜିତସମୂହସଙ୍ଖାତୋ ଏୱ। କେଚି ପନ ''ପବ୍ବଜିତସମୂହୱସେନ। ସଙ୍ଘିନୋ, ଗହଟ୍ଠସମୂହୱସେନ ଗଣିନୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ତେସଂ ମତିମତ୍ତଂ ଗଣେ ଏୱ ଲୋକେ ସଙ୍ଘସଦ୍ଦସ୍ସ ନିରୁଳ୍ହତ୍ତା। ଆଚାରସିକ୍ଖାପନୱସେନାତି ଅଚେଲକୱତଚରିଯାଦି-ଆଚାରସିକ୍ଖାପନୱସେନ। ପାକଟାତି ସଙ୍ଘୀଆଦିଭାୱେନ ପକାସିତା। ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛା''ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଲବ୍ଭମାନଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅପିଚ୍ଛତାଯ ୱତ୍ଥମ୍ପି ନ ନିୱାସେନ୍ତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନ ହି ତେସୁ ସାସନିକେସୁ ୱିଯ ସନ୍ତଗୁଣନିଗୁହନା ଅପ୍ପିଚ୍ଛା ଲବ୍ଭତୀତି।

ଯସୋତି କିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ। ତରନ୍ତି ଏତେନ ସଂସାରୋଘନ୍ତି ଏୱଂ ସମ୍ମତତ୍ତା ତିତ୍ଥଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଲଦ୍ଧୀତି ଆହ ‘‘ତିତ୍ଥକରାତି ଲଦ୍ଧିକରା’’ତି। ସାଧୁସମ୍ମତାତି ‘‘ସାଧୂ’’ତି ସମ୍ମତା, ନ ସାଧୂହି ସମ୍ମତାତି ଆହ ‘‘ସନ୍ତୋ…ପେ… ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସା’’ତି।

କପ୍ପକୋଲାହଲନ୍ତି କପ୍ପତୋ କୋଲାହଲଂ, ‘‘କପ୍ପୁଟ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଦେୱପୁତ୍ତେହି ଉଗ୍ଘୋସିତମହାସଦ୍ଦୋ। ଇମେତି ପୂରଣାଦୟୋ। ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲନ୍ତି ଦେୱତାହି ଘୋସିତଂ ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲଂ। ପୟିରୁପାସିତ୍ୱାତି ପୁରିସଯୁଗପରମ୍ପରାୟ ସୁତ୍ୱା। ଚିନ୍ତାମଣିୱିଜ୍ଜା ନାମ ପରଚିତ୍ତଜାନାପନୱିଜ୍ଜା। ସା କେୱଟ୍ଟସୁତ୍ତେ ‘‘ମଣିକା’’ତି ଆଗତା, ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଗନ୍ଧାରିସଞ୍ଞୱିଜ୍ଜାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ଗନ୍ଧାରିୟା ୱିକୁବ୍ବନଂ ଦସ୍ସେତି। ଅତ୍ତଭାୱେତି ସରୀରେ। ରାଜୁସ୍ମାତି ରାଜତେଜୋ।

ସୁକ୍କଧମ୍ମୋତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ନିକ୍କିଲେସତା। ଇଦଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଇଦଂ ପରମ୍ମୁଖା ‘‘ମୟଂ ବୁଦ୍ଧା’’ତି ୱତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମୁଖା ‘‘ନ ମୟଂ ବୁଦ୍ଧା’’ତି ତେହି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ଗହେତ୍ୱା। ଏୱମାହାତି ‘‘ଯେପି ତେ, ଭୋ ଗୋତମ…ପେ… ନୱୋ ଚ ପବ୍ବଜ୍ଜାୟା’’ତି ଏୱଂ ଅୱୋଚ। ଅତ୍ତନୋ ପଟିଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱାତି ‘‘ନ ମୟଂ ବୁଦ୍ଧା’’ତି ତେସଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁରତୋ ପୱତ୍ତିତଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା। ଇଦିସେ ଠାନେ କିଂ-ସଦ୍ଦୋ ପଟିସେଧୱାଚକୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କିନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପୱଚନ’’ନ୍ତି, କସ୍ମା ପଟିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ?

ନ ଉଞ୍ଞାତବ୍ବାତି ନ ଗରହିତବ୍ବା। ଗରହତ୍ଥୋ ହି ଅୟଂ ଉ-ସଦ୍ଦୋ। ‘‘ଦହରୋ’’ତି ଅଧିକତତ୍ତା ୱତ୍ତମାନତ୍ତା ଚ ‘‘ଖତ୍ତିୟୋତି ରାଜକୁମାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଉରସା ଗଚ୍ଛତୀତି ଉରଗୋ, ଯୋ କୋଚି ସପ୍ପୋ, ଇଧ ପନ ଅଧିପ୍ପେତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆସୀୱିସୋ’’ତି ଆହ। ସୀଲୱନ୍ତଂ ପବ୍ବଜିତଂ ଦସ୍ସେତି ସାମଞ୍ଞତୋ ‘‘ଭିକ୍ଖୂ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ। ଇଧ ପନ ଯସ୍ମା ‘‘ଭୱମ୍ପି ନୋ ଗୋତମୋ’’ତିଆଦିନା ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କଥଂ ସମୁଟ୍ଠାପେସି, ତସ୍ମା ଭଗୱା ଅତ୍ତାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ଅକାସି। ଯଦିପି ୱିସେସୋ ସାମଞ୍ଞଜୋତନାୟ ୱିଭାୱିତୋ ହୋତି, ସଂସୟୁପ୍ପତ୍ତିଦୀପକଂ ନୋତି ୱୁତ୍ତଗ୍ଗହଣଂ ପନ ତଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀତି। ତେନାହ ‘‘ଦେସନାକୁସଲତାୟା’’ତିଆଦି। ଇଦାନି ଅୱଞ୍ଞାପରିଭୱେ ପୟୋଗତୋ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଏତ୍ଥ ଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅଚିତ୍ତୀକତାକାରୱସେନ ଅୱଞ୍ଞାୟ ପାକଟଭାୱୋ, ୱମ୍ଭନୱସେନ ପରିଭୱସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟେନ କାୟପୟୋଗୱସେନ ଅୱଞ୍ଞା ଦସ୍ସିତା, ୱଚୀପୟୋଗୱସେନ ପରିଭୱୋ, ଉଭୟଂ ପନ ଉଭୟତ୍ଥାପି ପଭେଦତୋ ଗହିତଂ, ଅୱଞ୍ଞପରିଭୱାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଉଭୟତ୍ଥ ପରିଗ୍ଗହୋ। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପୀତି ତଂ ଅୱଞ୍ଞାଦି ସବ୍ବମ୍ପି। ଚତୂସୁପି ତଂ ନ କାତବ୍ବମେୱ ସମ୍ପତି ଆୟତିଞ୍ଚ ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା।

ତଦତ୍ଥଦୀପନାତି ତସ୍ସ ଆଦିତୋ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପନା। ୱିସେସତ୍ଥଦୀପନାତି ତତୋ ୱିସିଟ୍ଠତ୍ଥଦୀପନା । ଖେତ୍ତାନଂ ଅଧିପତୀତି ଖତ୍ତିୟୋତି ନିରୁତ୍ତିନୟେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଖେତ୍ତତୋ ୱିୱାଦା ସତ୍ତେ ତାୟତୀତି ଖତ୍ତିୟୋତି ଲୋକିୟା କଥୟନ୍ତି। ‘‘ମହାସମ୍ମତୋ, ଖତ୍ତିୟୋ, ରାଜା’’ତି ଏୱମାଗତେସୁ ଇମେସୁ ଦୁତିୟଂ। ଅକ୍ଖରନ୍ତି ସମଞ୍ଞା। ସା ହି ଉଦୟବ୍ବୟାଭାୱତୋ ‘‘ନ କଦାଚି ଖରତୀତି ଅକ୍ଖର’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ନାମଗୋତ୍ତଂ ନ ଜୀରତୀ’’ତି। ଜାତିସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନଜାତିଂ ଅତିୱିସୁଦ୍ଧଜାତିଂ। ତୀଣି କୁଲାନୀତି ବ୍ରାହ୍ମଣୱେସ୍ସସୁଦ୍ଦକୁଲାନି। ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଜାତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା।

କେୱଲଂ ନାମପଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ ଅପେକ୍ଖତେୱାତି ଆହ ‘‘ଠାନଂ ହୀତି କାରଣଂ ୱିଜ୍ଜତୀ’’ତି। ଉଦ୍ଧଟଦଣ୍ଡେନାତି ସମନ୍ତତୋ ଉବ୍ଭୂତେନ ଦଣ୍ଡେନ ସାସନେନ, ବଲୱଂ ଉପକ୍କମଂ ଗରୁକଂ ରାଜାନମ୍ପି। ତଂ ଖତ୍ତିୟଂ ପରିୱଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଖତ୍ତିୟଂ ଅୱଞ୍ଞାପରିଭୱକରଣତୋ ୱଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ତେନାହ ‘‘ନ ଘଟ୍ଟେୟ୍ୟା’’ତି।

ଉରଗସ୍ସ ଚ ନାନାୱିଧୱଣ୍ଣଗ୍ଗହଣେ କାରଣଂ ୱଦତି ‘‘ଯେନ ଯେନ ହୀ’’ତିଆଦିନା। ବହୁଭକ୍ଖନ୍ତି ମହାଭକ୍ଖଂ ସବ୍ବଭକ୍ଖଖାଦକଂ। ପାୱକଂ ସୋଧନଟ୍ଠେନ ଅସୁଦ୍ଧସ୍ସପି ଦହନେନ। ସୋତି ମଗ୍ଗୋ। କଣ୍ହୋ ୱତ୍ତନୀ ଇମସ୍ସାତି କଣ୍ହୱତ୍ତନୀ। ମହନ୍ତୋ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା। ଯାୱବ୍ରହ୍ମଲୋକପ୍ପମାଣୋତି କପ୍ପୱୁଟ୍ଠାନକାଲେ ଅରଞ୍ଞେ ଅଗ୍ଗିନା ଗହିତେ କାଲନ୍ତରେ ଏୱ କଟ୍ଠତିଣରୁକ୍ଖାଦିସଞ୍ଛନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଜାୟନ୍ତି ତତ୍ଥ ପାରୋହା’’ତି ପାଠଇୟଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ।

ଡହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ପଜ୍ଜୋସନାଦିନା। ୱିନସ୍ସନ୍ତି ସମଣତେଜସା ୱିନାସିତତ୍ତା। ‘‘ନ ତସ୍ସା’’ତି ଏତ୍ଥ ନ-କାରଂ ‘‘ୱିନ୍ଦରେ’’ତି ଏତ୍ଥ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବନ୍ତି ଆହ ‘‘ନ ୱିନ୍ଦନ୍ତୀ’’ତି। ୱତ୍ଥୁମତ୍ତାୱସିଟ୍ଠୋତି ଠାନମେୱ ନେସଂ ଅୱସିସ୍ସତି, ସୟଂ ପନ ସବ୍ବସୋ ସହ ଧନେନ ୱିନସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ସମ୍ମଦେୱ ସମାଚରେ’’ତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ରାଜାଦୀସୁ ସମ୍ମା ସମାଚରେୟ୍ୟ, ତଂ ୱିଭାଗେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଖତ୍ତିୟଂ ତାୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ତିସ୍ସୋ କୁଲସମ୍ପତ୍ତିୟୋତି ଖତ୍ତିୟ-ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତି-ମହାସାଲକୁଲାନି ୱଦତି। ପଞ୍ଚ ରୂପିବ୍ରହ୍ମଲୋକେ, ଚତ୍ତାରୋ

ଅରୂପୀବ୍ରହ୍ମଲୋକେତି ଏୱଂ ନୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ କମ୍ମଭୱୱିଭାଗେନ, ସେସାନଂ ଗଣନାନଂ ଉପପତ୍ତିଭୱୱିଭାଗେନ।

ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଅତିୱିୟ କମନୀୟଂ। ସା ପନସ୍ସା କନ୍ତତା ଅତିୱିୟ ଇଟ୍ଠତାୟ ମନୱଡ୍ଢନତାୟ ସୋଭନତାୟାତି ଆହ ''ଅତିଇଟ୍ଠଂ ଅତିମନାପଂ ଅତିସୁନ୍ଦରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ''ଅଭିକ୍କନ୍ତ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱା ନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ, ୱଚନଂ ପନ ଭଗୱତୋ ଧମ୍ମଦେସନାତି ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥମତ୍ତଦସ୍ସନଂ ୱା ଏତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୱସେନ ଲିଙ୍ଗୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଦୁତିୟପଦେପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଅଧୋମୁଖଠପିତନ୍ତି କେନଚି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତଂ। ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତନ୍ତି ସଭାୱେନେୱ ହେଟ୍ଠାମୁଖଂ ଜାତଂ। ଉଗ୍ଘାଟେୟ୍ୟାତି ୱିୱଟଂ କରେୟ୍ୟ। ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱାତି ''ପୁରତ୍ଥାଭିମୁଖୋ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ୱା ଗଚ୍ଛା''ତିଆଦୀନି ଅୱତ୍ୱା ହତ୍ଥେ ଗହେତ୍ୱା ନିସ୍ସନ୍ଦେହଂ କତ୍ୱା ''ଏସ ମଗ୍ଗୋ''ତି ଏୱଂ ୱତ୍ୱା ''ଗଚ୍ଛା''ତି ୱଦେୟ୍ୟ। କାଳପକ୍ଖଚାତୁଦ୍ଦସୀତି କାଳପକ୍ଖେ ଚାତୁଦ୍ଦସୀ। ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତଂ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଆଧେୟ୍ୟସ୍ସ ଅନାଧାରଭୂତଂ ଭାଜନଂ ତସ୍ସ ଆଧାରଭାୱାପାଦନୱସେନ ଉକ୍କୁଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ଅଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅଭିମୁଖତ୍ତା ହେଟ୍ଠାମୁଖଜାତତାୟ ସଦ୍ଧମ୍ମୱିମୁଖଂ, ତତୋ ଏୱ ଅଧୋମୁଖଭାୱେନ ଅସଦ୍ଧମ୍ମେ ପତିତନ୍ତି ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱୟଂ ଯଥାରହଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ, ନ ଯଥାସଙ୍ଖ୍ୟଂ। କାମଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୟୋପି ପଟିଚ୍ଛାଦକା, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ପନ ସୱିସେସଂ ପଟିଚ୍ଛାଦିକାତି ଆହ ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଗହନପଟିଚ୍ଛନ୍ନ''ନ୍ତି। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଜ୍ଜଂ ୱଦାମୀ''ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୩୧୦)। ସବ୍ବାପାୟଗାମିମଗ୍ଗୋ କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ ''କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋ''ତି କତ୍ୱା। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ଉଜୁପଟିପକ୍ଖତାୟ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ଅଟ୍ଠ ମିଚ୍ଛତ୍ତଧମ୍ମା ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗୋ। ତେନେୱ ହି ତଦୁଭୟପଟିପକ୍ଖତଂ ସନ୍ଧାୟ ''ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗଂ ଆୱିକରୋନ୍ତେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସପ୍ପିଆଦିସନ୍ନିସ୍ସୟୋ ପଦୀପୋ ନ ତଥା ଉଜ୍ଜଲୋ, ଯଥା ତେଲସନ୍ନିସ୍ସୟୋତି ତେଲପଜ୍ଜୋତଗ୍ଗହଣଂ। ଏତେହି ପରିୟାୟେହୀତି ଏତେହି ନିକ୍କୁଜ୍ଜିତୁକ୍କୁଜ୍ଜନପଟିଚ୍ଛନ୍ନୱିୱରଣାଦିଉପମୋପମିତବ୍ବପ୍ପକାରେହି।

ପସନ୍ନାକାରନ୍ତି ପସନ୍ନେହି କାତବ୍ବଂ ସକ୍କାରଂ। ସରଣନ୍ତି ପଟିସରଣଂ ପରାୟଣଂ। ଅଜ୍ଜତାତି ଅଜ୍ଜାତି ପଦସ୍ସ ୱଡ୍ଢନମତ୍ତଂ ହେତ୍ଥ ତା-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ''ଦେୱତା''ତି। ପାଣେହି ଉପେତନ୍ତି ପାଣେହି ସହ ସରଣଂ ଉପେତଂ। ''ଯାୱ ମେ ପାଣା ଧରନ୍ତି, ତାୱ ସରଣଂ ଗତମେୱ ମଂ ଧାରେତୂ''ତି ଆପାଣକୋଟିକଂ ଅତ୍ତନୋ ସରଣଗମନଂ ପୱେଦେତି। ତେନାହ ''ଯାୱ ମେ''ତିଆଦି। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ଅୱିଭତ୍ତଂ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ।

ଦହରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପୁରିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୩।ପୁରିମସୁତ୍ତେତି ପୁରିମସୁତ୍ତଦେସନାୟଂ। ତତ୍ଥ ହି ଉପସଙ୍କମନ୍ତୱେଲାୟ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣେ ଅଜାନନ୍ତୋ କେୱଲଂ ସମ୍ମୋଦନଂ କରୋତି। ଦେସନଂ ସୁତ୍ୱା ପନ ସତ୍ଥୁ ଗୁଣେ ଞତ୍ୱା ସରଣଙ୍ଗତତ୍ତା ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସମାଗମେ ଅଭିୱାଦେସି ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦି। ଅତ୍ତାନଂ ଅଧି ଅତ୍ଥନ୍ତଂ, ଅୱିଜହେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପୱତ୍ତଧମ୍ମା ଅତ୍ଥତ୍ତଂ ଏକତ୍ଥଂ ଗହଣୱସେନ, ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ଚେତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ। କାମଞ୍ଚାୟଂ ଅତ୍ଥତ୍ତସଦ୍ଦୋ ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତୱିସୟଜ୍ଝତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତଜ୍ଝତ୍ତେସୁ ପୱତ୍ତତି। ତେ ପନେତ୍ଥ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତ''ନ୍ତି, ନିୟକସଙ୍ଖାତଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମେସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ''ତି। ଲୁବ୍ଭନଲକ୍ଖଣୋତି ଗିଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣୋ, ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋତି କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣୋ, ବ୍ୟାପଜ୍ଜନସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁୟ୍ହନଲକ୍ଖଣୋତି ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣୋ, ଆରମ୍ମଣେ ସଭାୱସମ୍ମୋହଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିହେଠେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥନାସନଅନତ୍ଥୁପ୍ପାଦନେହି ୱିବାଧେନ୍ତି। ତତୋ ଏୱ ଯଥା ସଗ୍ଗମଗ୍ଗେସୁ ନ ଦିସ୍ସତି, ଏୱଂ କରୋନ୍ତୀତି ଆହ ''ନାସେନ୍ତି ୱିନାସେନ୍ତୀ''ତି। ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତାତି ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତା।

ପୁରିସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଜରାମରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୪।ଅଞ୍ଞତ୍ରଜରାମରଣାତି ଜରାମରଣେନ ୱିନା। ଜରାମରଣୱିରହିତୋ ଜାତୋ ନାମ ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋତି ପୁଚ୍ଛତି। ପାଠଇୟଂ ଜାତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ସାମିୱଚନଂ। ମହାସାଲାତି ଇମିନା ର-କାରସ୍ସ ଲ-କାରଂ କତ୍ୱା ''ମହାସାଲା''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ଯଥା ''ପୁରତ୍ଥିୟୋତି ପୁଲତ୍ଥିୟୋ''ତି। ମହାସାରପ୍ପତ୍ତାତି ମହନ୍ତଂ ୱିଭୱସାରଂ ପତ୍ତା। କୋଟିସତଂ ଧନଂ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ। ''କୁମ୍ଭଂ ନାମ ଦସ ଅମ୍ବଣାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ଇସ୍ସରାତି ୱିଭୱିସ୍ସରିୟେନ ଇସ୍ସରା। ସୁୱଣ୍ଣରଜତଭାଜନାଦୀନନ୍ତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ୱତ୍ଥସେୟ୍ୟାୱସଥାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅସାଧାରଣଧନାନଂ ନିଧାନଗତତ୍ତା ''ଅନିଧାନଗତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତୁଟ୍ଠିକରଣସ୍ସାତି ପାସାଦସିୱିକାଦିସୁଖସାଧନସ୍ସ।

ଆରକା କିଲେସେହୀତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ। ଆରକାତି ଚ ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ତେହି ଦୂରେତି ଅତ୍ଥୋ। ରାଗାଦୀନଂ ହତତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱତୋ, ଅନୁତ୍ତରଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତାଦିପଚ୍ଚଯା ଚ ଅରହଂ। କାମଞ୍ଚାଯଂ ସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା, ଅଭିଧମ୍ମନଯୋ ଏୱ ପନ ନିସ୍ସରିଯାଯୋତି ଆହ ''ଚତ୍ତାରୋ ଆସୱା''ତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସନ୍ତି ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯୱାସଂ। ୱୁତ୍ଥାତି ୱୁଟ୍ଠୱନ୍ତୋ। ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କରଣୀଯନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କତ୍ତବ୍ବଂ ପରିଞ୍ଞାପହାନସଚ୍ଛିକିରିଯଭାୱନାଭିସମଯଂ। ଏୱଂ ଗତଂ ସୋଳସୱିଧଂ ହୋତି। ଓସୀଦାପନଟ୍ଠେନ ଭାରା ୱିଯାତି ଭାରା। ତେନାହ ''ଭାରା ହୱେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୩।୨୨)। ଅନୁପଟିବଦ୍ଧତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଜହନତୋ ପରମତ୍ଥଦେସନାଯ ଚ ପରମତ୍ଥୋ ଅରହତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚାଯମତ୍ଥୋ ସବ୍ବସମିଦ୍ଧିସସନ୍ତତିପରିଯାପନ୍ନୋ ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମୋ ସମ୍ଭୱତି ଅକୁପ୍ପସଭାୱୋ, ଅପରିହାନଧମ୍ମେସୁ ପନ ଅଗ୍ଗଭୂତେ ଅରହତ୍ତେ ସାତିସଯୋ, ନ ଇତରେସୂତି ''ଅରହତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଓରମ୍ଭାଗିଯୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯୱିଭାଗଂ ଦସୱିଧମ୍ପି ଭୱେସୁ ସଂଯୋଜନଂ କିଲେସକମ୍ମୱିପାକୱଟ୍ଟପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ନିସ୍ସରିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ବନ୍ଧତୀତି ଭୱସଂଯୋଜନଂ। ସତିପି ହି ଅଞ୍ଞେସଂ ତପ୍ପକ୍ଖିଯଭାୱେନ ୱିନା ସଂଯୋଜନାନି ତେସଂ ତପ୍ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଅତ୍ଥି, ଭୱନିଯାମୋ ଓରମ୍ଭାଗିଯୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିଯସଙ୍ଗହିତୋତି ତଂତଂଭୱନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମନିଯାମୋ ଚ ହୋତି, ନ ଚ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନସଂଯୋଜନସ୍ସ କତାନିପି କମ୍ମାନି ଭୱଂ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ତେସଂଯେୱ ସଂଯୋଜନଟ୍ଠୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ସମ୍ମାକାରଣେହି ଜାନିତ୍ୱାତି ଞାଯେନ ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ସୋ ଯଥା ଜାନିତବ୍ବୋ; ତଥା ଜାନିତ୍ୱା, ପୁବ୍ବକାଲକିରିଯାୱିମୁତ୍ତା ହି ଅପରକାଲକିରିଯା ଚ ଯଥା ସମ୍ଭୱତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମଗ୍ଗପଞ୍ଞାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଭିଜ୍ଜନସଭାୱୋ ଖଣାଯତ୍ତତ୍ତା। ନିକ୍ଖିପିତବ୍ବସଭାୱୋ ମରଣଧମ୍ମତ୍ତା। ଅଯଂ କାଯୋ ଉସ୍ମାଯୁୱିଞ୍ଞାଣାପଗମୋ ଛଡ୍ଡନୀଯଧମ୍ମୋ, ଯସ୍ମିଂ ଯଂ ପତିଟ୍ଠିତଂ, ତଂ ତସ୍ସ ସନ୍ତାନଗତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତନ୍ତି କତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତୀତି ଆହ ''ଖୀଣାସୱସ୍ସ ହି ଅଜୀରଣଧମ୍ମୋପି ଅତ୍ଥୀ''ତିଆଦି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ବ୍ୟାମମତ୍ତେ କଳେୱରେ ସସଞ୍ଞିମ୍ହି ସମନକେ ଲୋକଞ୍ଚ ପଞ୍ଞପେମି ଲୋକସମୁଦଯଞ୍ଚ ଲୋକନିରୋଧଞ୍ଚା''ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୧। ୧୦୭; ଅ। ନି। ୪।୪୫)। ଅସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ, ''ଜୀରଣଧମ୍ମ''ନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଅଜୀରଣଧମ୍ମଂ ଠପେତ୍ୱା ଜୀରଣଧମ୍ମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତେସଂପାଯଂ କାଯୋ ଭେଦନଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱମାହ। ଜରଂ ପତ୍ତସ୍ସେୱ ହିସ୍ସ ଭେଦନନିକ୍ଖିପିତବ୍ବତାନିଯତେ ଅତ୍ଥେ ସୁତ୍ତଦେସନା ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି, ସା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। କିର-ସଦ୍ଦୋ ଅନୁସ୍ସୱତ୍ଥୋ, ତେନ ଅନୁସ୍ସୱାଗତୋଯମତ୍ଥୋ, ନ ଅଟ୍ଠକଥାଗତୋତି ଦୀପେତି। ତେନାହ ''ୱଦନ୍ତୀ''ତି। ଯେନାଯଂ ଅତ୍ଥୋ ହେତୁନା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସିୱିକସାଲାଯଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା କଥିତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ୱିହରତି ଜେତୱନେ''ତି ନିଦାନୱଚନେନ ଯଥା ନ ୱିରୁଜ୍ଝତି, ତଥା ୱେଦିତବ୍ବଂ। ନନୁ ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପୁଚ୍ଛାୱସିକୋ ନିକ୍ଖେପୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ସୁତ୍ତେକଦେସଂ ପନ ସନ୍ଧାଯ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକତାୱଚନଂ। କେଚି ପନ ''ଯାନଂ ଆରୁହିତ୍ୱା ରାଜା ଆଗତୋ, ରଞ୍ଞୋ ଆରୋହନୀଯରଥଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି।

ସରୀରେ ଫେଣପିଣ୍ଡସମେ କିଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ? ସବ୍ଭି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ସାଧୂହି ସହ ପୱେଦଯନ୍ତି। ନ ହି କଦାଚି ସାଧୂନଂ ସାଧୂହି ସହ କତ୍ତବ୍ବା ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୀଦନସଭାୱାନଂ କିଲେସାନଂ ଭିଜ୍ଜନପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ସବ୍ଭୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପୁରିମପଦସ୍ସାତି ''ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ ନ ଜରଂ ଉପେତୀ''ତି ପଦସ୍ସ। କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ବ୍ୟତିରେକୱସେନ। ସତଂ ଧମ୍ମୋ ନିବ୍ବାନଂ କିଲେସେହି ସଂସୀଦନଭିଜ୍ଜନସଭାୱୋ ନ ହୋତି, ତସ୍ମା ତଂ ଆଗମ୍ମ ଜରଂ ନ ଉପେତି। କିଲେସା ପନ ତନ୍ନିମିତ୍ତକା, ଏୱମଯଂ ୱୁତ୍ତକାରଣତୋ ଜରଂ ନ ଉପେତୀତି। ତେନାହ ''ଇଦ''ନ୍ତିଆଦି। ସୁନ୍ଦରାଧିୱଚନଂ ୱା ଏତଂ ''ସବ୍ଭୀ''ତି ପଦଂ ଅପାପତାଦୀପନତୋ, ସବ୍ଭିଧମ୍ମଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪), ନ ତେନ ଧମ୍ମେନ ସମତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀ''ତି (ଖୁ। ପା। ୬।୪; ସୁ। ନି। ୨୨୭) ଚ।

ଜରାମରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୫।ରହସି ଗତସ୍ସାତି ଜନସମ୍ବାଧତୋ ଅପକ୍କନ୍ତସ୍ସ। ନିଲୀନସ୍ସ ତେନେୱ ଜନୱିୱେକେନ ଏକମନ୍ତଂ ନିସଜ୍ଜାଯ ଏକୀଭାୱେନ ପଟିସଲ୍ଲୀନସ୍ସ ୱିଯ। ତେନାହ ''ଏକୀଭୂତସ୍ସା''ତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାସିତଂ କରୋନ୍ତୋ ଆହ ତସ୍ସ ୱଚନଂ ''ଏୱମେତ''ନ୍ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ତଥାପଚ୍ଚନୁଭାସନ୍ତୋ। ଅନ୍ତକେନାଧିପନ୍ନତ୍ତା ଏୱ ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦି ମାନୁସଂ ଭୱଂ ଜହତୋ। ଅନୁଗନ୍ତି ଅନୁଗତଂ, ତମେୱ ଅନୁଗାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଚଯନ୍ତି ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢିଯା ନିଚିତଭୂତଂ। ସମ୍ପରାଯିକନ୍ତି ସମ୍ପରାଯ ହିତଂ।

ପିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅତ୍ତରକ୍ଖିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୬।ପୀଦହନ୍ତି ସଂଯମନଂ। କମ୍ମପଥଭେଦଂ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସାତି ସୁପିନକାଲେ ୱିଯ ପୱତ୍ତିମତ୍ତତାଯ କମ୍ମପଥୱିସେସଂ ଅଗତସ୍ସ। କମ୍ମସ୍ସାତି ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ। ସଂୱରନ୍ତି ସଂୱରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି, ଇତରସ୍ସ ପନ ସଂୱରଭାୱୋ ପୁରିମେହି ତୀହି ପଦେହି ଦସ୍ସିତୋୱାତି। ଓତ୍ତପ୍ପମ୍ପି ଗହିତମେୱ ତଦୱିନାଭାୱତୋ। ନ ହି ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ପାପୌତ୍ରାସରହିତଂ, ଉତ୍ରାସୋ ୱା ପାପଜିଗୁଚ୍ଛନରହିତୋ ଅତ୍ଥୀତି।

ଅତ୍ତରକ୍ଖିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅପ୍ପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୭। ଉଠଆରସଦ୍ଦୋ ସେଟ୍ଠେ ବହୁକେ ଚ ଦିସ୍ସତୀତି ଆହ ‘‘ପଣୀତେ ଚ ବହୁକେ ଚା’’ତି। ମାନମଜ୍ଜନେନାତି ମାନୱସେନ ମଦପ୍ପତ୍ତିଯା। ଅତିକ୍କମନ୍ତି ସାଧୁମରିଯାଦୱୀତିକ୍କମଲକ୍ଖଣଂ ଦୋସଂ। କୂଟୋ ପାସୋ।

ଅପ୍ପକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅଡ୍ଡକରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୮। ଯସ୍ମା କାମନିମିତ୍ତଂ ସତ୍ତୋ ସମ୍ପଜାନମୁସା ଭାସତି, ତସ୍ମା କାମା ତସ୍ସ ପତିଟ୍ଠା ପଚ୍ଚଯୋ କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘କାମହେତୂ’’ତିଆଦି। ଭଦ୍ରମୁଖସୀସେନ ୱିଟଟୁଭଂ ଭଦ୍ରୋପଚାରେନ ଉପଚରତୀତି ଅତ୍ଥୋ, ୱିନିଚ୍ଛଯୋ କରୀଯତି ଏତ୍ଥାତି ଅଡ୍ଡକରଣଂ, ୱିନିଚ୍ଛଯଟ୍ଠାନଂ। ଖିପ୍ପନ୍ତି କୂଟଂ, ମଚ୍ଛଖିପ୍ପନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ଓଡ୍ଡିତନ୍ତି ଓଡ୍ଡନୱସେନ ଫଲଂ ପାପିତଂ।

ଅଡ୍ଡକରଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ମଲ୍ଲିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୧୯।‘‘କସ୍ମା ପୁଚ୍ଛତୀ’’ତି? ପୁଚ୍ଛାକାରଣଂ ଚୋଦେତ୍ୱା ସମୁଦଯତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅଯଂ କିର ମଲ୍ଲିକା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ମାଲାରାମଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପିତୁ ମାଲାରାମଂ ରକ୍ଖଣତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ଅୱସେସପୁପ୍ଫଗ୍ଗହଣତ୍ଥଞ୍ଚ ଗନ୍ତ୍ୱା। କାସିଗାମେତି କାସିରଟ୍ଠସ୍ସ ଗାମେ। ସୋ କିର ଗାମୋ ମହାକୋସଲରାଜେନ ଅତ୍ତନୋ ଧୀତୁଯା ପତିଘରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା ପୁପ୍ଫମୂଲତ୍ଥାଯ ଦିନ୍ନୋ, ତଂନିମିତ୍ତଂ। ଭାଗିନେଯ୍ୟେନ ଅଜାତସତ୍ତୁନା। ତସ୍ସାତି ରଞ୍ଞୋ ପସେନଦିସ୍ସ। ସାତି ମଲ୍ଲିକା। ନିୱତ୍ତିତୁନ୍ତି ତସ୍ସା ଧମ୍ମତାଯ ନିୱତ୍ତିତୁଂ ତସ୍ସୋ ୱଚନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତୁଂ। ନେୱଜ୍ଝଗାତି ୱତ୍ତମାନତ୍ଥେ ଅତୀତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ନାଧିଗଚ୍ଛତୀ’’ତି। ପୁଥୁ ଅତ୍ତାତି ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତା।

ମଲ୍ଲିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଯଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୦।ଥୂଣନ୍ତି ଯଞ୍ଞୂପତ୍ଥମ୍ଭଂ। ଉପନୀତାନି ଯଞ୍ଞଂ ଯଜିତୁଂ ଆରଦ୍ଧାଯ। ଏତ୍ତାୱତାତି ‘‘ଇଧ, ଭନ୍ତେ…ପେ… ରୁଦମାନା ପରିକମ୍ମାନି କରୋନ୍ତୀ’’ତି ଏତ୍ତକେନ ପାଠେନ। ସନ୍ନିଟ୍ଠାନନ୍ତି ‘‘ନଂ ଇଦ୍ଧିଂ ଲଭିସ୍ସାମି ନୁ ଖୋ, ନ ନୁ ଖୋ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ନିଚ୍ଛଯଂ ଅୱିନ୍ଦନ୍ତୋ ନ ଞାଯନ୍ତୋ। ଫେଣୁଦ୍ଦେହକନ୍ତି ଯଥା ଯତ୍ଥ କୁଥିତେ ଫେଣଂ ଉଦ୍ଦେହତି ନ ଉପଧୀଯତି, ଏୱଂ ଅନେକୱାରଂ ଫେଣଂ ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ତଂ ଦିୱସନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ରଞ୍ଞା ନିଦ୍ଦଂ ଅଲଭିତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖସେଯ୍ୟଦିୱସେ। ଆଲୋକଂ ଓଲୋକେତ୍ୱାତି ଲୋହକୁମ୍ଭିମୁଖୱଟ୍ଟିସୀସେ ପତ୍ତେ ତତ୍ଥ ମହନ୍ତଂ ଆଲୋକଂ ଓଲୋକେତ୍ୱା। ଅତ୍ତାନୋ ୱଚନଂ ରଞ୍ଞୋ ପୱତ୍ତିଞ୍ଞାପନତ୍ଥଂ। ମହାସଦ୍ଦୋ ଉଦପାଦି ‘‘ଏୱରୂପଂ ଯଞ୍ଞଂ ରାଜା କାରାପେତୀ’’ତି। ୱତ୍ତୁକାମୋ ଅହୋସି, ୱତ୍ତୁଞ୍ଚ ପନ ଅୱିସହନ୍ତୋ ‘‘ସ’’ ଇତି ୱତ୍ୱା ଲୋହକୁମ୍ଭିଯଂ ନିମୁଗ୍ଗୋ। ଇମଂ ଗାଥଂ ୱତ୍ତୁକାମୋ ଅହୋସୀତି ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏସ ନଯୋ ସେସପଦଦ୍ୱଯେପି। ଧମ୍ମଭେରିଂ ଚରାପେସୁଂ ‘‘କୋଚି କଞ୍ଚି ପାଣଂ ମା ହନତୂ’’ତି। ସୋ ଇଦ୍ଧିସାମିକୋ ପୁରିସୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠହି ଅତ୍ତନୋ ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପତ୍ତିଯା ସତ୍ଥୁ ଚ ଦେସନାୱିଲାସସମ୍ପତ୍ତିଯା, ରାଜା ପନ ମହାବୋଧିନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱତ୍ତା କିଞ୍ଚି ୱିସେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛି।

ସଙ୍ଗହଓହୃନୀତି ଲୋକସ୍ସ ସଙ୍ଗହକାରଣାନି। ନିପୁନ୍ନସସ୍ସତୋ ନଓଭାଗେ କସ୍ସକସ୍ସ ଦତ୍ୱା ରଞ୍ଞଂ ଏକଭାଗଗ୍ଗହଣଂ ଦସମଭାଗଗ୍ଗହଣଂ। ଏଓଂ କସ୍ସକା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ସସ୍ସାନି ସମ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ଆହ ''ସସ୍ସସମ୍ପାଦନେ ମେଧାଓିତାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ତତୋ ଓରଭାଗେ କିର ଛଭାଗଗ୍ଗହଣଂ ଜାତଂ। ଛମାସିକନ୍ତି ଛନ୍ନଂ ଛନ୍ନଂ ମାସାନଂ ପହୋନକଂ। ପାସେତୀତି ପାସଗତେ ଓିଯ କରୋତି। ଓାଚାଯ ପିଯସ୍ସ ପିଯକରସ୍ସ କମ୍ମଂ ଓାଚାପେଯ୍ୟଂ। ସଦ୍ଧସୋ ରଟ୍ଠସ୍ସ ଇଦ୍ଧାଦିଭାଓତୋ ଖେମଂ। ନିରବ୍ବୁଦଂ ଚୋରିଯାଭାଓତୋ। ଇଦଞ୍ହି ରଟ୍ଠଂ ଅଚୋରିଯଂ ନିରଗ୍ଗଳଅନ୍ତି ଓୁଚ୍ଚତି ଅପାରୁତଘରଭାଓତୋ।

ଉଦ୍ଧଂମୂଲକଂ କତ୍ୱାତି ଉମ୍ମୂଲଂ କତ୍ୱା। ଦ୍ୱୀହି ପରିଯଞ୍ଞେହୀତି ମହାଯଞ୍ଞସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଚ୍ଛା ଚ ପଓତ୍ତେତବ୍ବେହି ଦ୍ୱୀହି ପରିଓାରଯଞ୍ଞେହି। ସତ୍ତଓୀସତି...ପେ... ନସ୍ସାତି ସତ୍ତଓୀସାଧିକାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ପସୁସତାନଂ ଦ୍ୱାଓୀସତିଯା ଅସ୍ସାଦୀହି ଚ ସଟ୍ଠିଅଧିକଦ୍ୱିସତଆରଞ୍ଞକପସୂହି ଚ ସଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତାନଂ ପନ ନଓାଧିକଛସତପସୂନଂ ମାରଣେନ ଭେରଓସ୍ସ ପାପଭୀରୁକାନଂ ଭଯାଓହସ୍ସ। ତଥା ହି ଓଦନ୍ତି –

''ଛସତାନି ନିଯୁଜ୍ଜନ୍ତି, ପସୂନଂ ମଜ୍ଝିମେ ହନି,

ଅସ୍ସମେଧସ୍ସ ଯଞ୍ଞସ୍ସ, ଅଧିକାନି ନଓାପି ଚା''ତି।

ସମ୍ମନ୍ତି ଯୁଗଚ୍ଛିଦ୍ଦେ ପକ୍ଖିପିତଦଣ୍ଡକଂ। ପାସେନ୍ତୀତି ଖିପନ୍ତି। ସଂହାରିମେହୀତି ସକଟେହି ଓହିତବ୍ବେହି ଯୂପେହି। ପୁବ୍ବେ କିର ଏକୋ ରାଜା ସମ୍ମାପାସଂ ଯଜନ୍ତୋ ସରସ୍ସତିନଦୀତୀରେ ପଥଓିଯା ଓିଓରେ ଦିନ୍ନେ ନିମୁଗ୍ଗୋଯେଓ ଅହୋସି। ଅନ୍ଧବାଲବ୍ରାହ୍ମଣା ଗତାନୁଗତିଗତା ''ଅଯଂ ତସ୍ସ ସଗ୍ଗଗମନମଗ୍ଗୋ''ତି ସଞ୍ଞାଯ ତତ୍ଥ ସମ୍ମାପାସଯଞ୍ଞଂ ପଟ୍ଠପେନ୍ତି। ତେନ ଓୁତ୍ତଂ ''ନିମୁଗ୍ଗୋକାସତୋ ପଭୁତୀ''ତି। ଅଯୂପୋ ଅପ୍ପକଦିଓସୋ ଯାଗୋ, ସଯୂପୋ ବହୁଦିଓସଂ ସାଧେତ୍ୱୋ ସତ୍ରଯାଗୋ। ମନ୍ତପଦାଭିସଙ୍ଖତାନଂ ସପ୍ପିମଧୂନଂ ଓାଜମିତି ସମଞ୍ଞା, ହିରଞ୍ଞସୁଓଣ୍ଣଗୋମହିଂସାଦିସତ୍ତରସକଦକ୍ଖିଣସ୍ସ। ସାରଗବ୍ଭକୋଟ୍ଠାଗାରାଦୀସୁ ନତ୍ଥେତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଳଅନ୍ତି ନିରଗ୍ଗଳଓ। ତତ୍ଥ କିର ଯଞ୍ଞେ ଅତ୍ତନୋ ସାପତେଯ୍ୟଂ ଅନଓସେସତୋ ଅନିଗୂହିତ୍ୱା ନିଯ୍ୟାତୀଯତି। ମହାରମ୍ଭାତି ବହୁପସୁଘାତକମ୍ମା। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଓିଓିଧା ଯତ୍ଥ ହଞ୍ଞରେ''ତି ଓକ୍ଖମାନତ୍ତା ''ମହାକିଚ୍ଚା''ତି ଅତ୍ଥୋ ଓୁତ୍ତୋ, ଇଧ ''ମହାରମ୍ଭାତି ପପଞ୍ଚଓସେନ ଅଜେଳଅକା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ''ବହୁପସୁଘାତକମ୍ମା''ତି ଅତ୍ଥୋ ଓୁତ୍ତୋ। ନିରାରମ୍ଭାତି ଏତ୍ଥାପି ଓୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ଅନୁଗତଂ କୁଲନ୍ତି ଅନୁକୁଲଂ, କୁଲାନୁଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ତେନାହ ''ଯଂ ନିଚ୍ଚଭତ୍ତାଦି...ପେ... ଅତ୍ଥୋ''ତି।

ଯଞ୍ଞସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ବନ୍ଧନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୨୧।ଇଦନ୍ତି ''ଇଧ, ଭନ୍ତେ''ତିଆଦିକଂ ଓଚନଂ। ତେ ଭିକ୍ଖୂ ଆରୋଚେସୁନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ତେସୂତି ତେସୁ ରଞ୍ଞା ବନ୍ଧାପିତମନୁସ୍ସେସୁ। ସୁକତକାରଣନ୍ତି ସୁକାରଣକିରିଯଂ ଆରୋଚେସୁଂ, ନ କେଓଲଂ ତେସଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ବନ୍ଧାପିତଭାଓଂ । ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ଓିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରଞ୍ଞୋ କିରା''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଅଟ୍ଟଓଚ୍ଚୋତି ଅଟ୍ଟଂସୋ। ଅନ୍ତୋଘରଚାରିନୋତି ଅନ୍ତେପୁରଓାସିନୋ।

ଉକ୍କଣ୍ଠେତି ଯୁଦ୍ଧେ। ମନ୍ତୀସୂତି ଗୁଉମନ୍ତୀସୁ। ଅକୁତୂହଲନ୍ତି ସଞ୍ଞତଂ। ପିଯନ୍ତି ପିଯାଯିତବ୍ବଂ। ଅନ୍ନପାନମ୍ହି ମଧୁରେ ଅଭୁତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନେ। ଅତ୍ଥେତି ଅତ୍ଥେ କିଚ୍ଚେ ଜାତେ ଥିରନ୍ତି ନ କଥେନ୍ତି କାଯବଲମତ୍ତେନ ଅପନେତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ସୁଟ୍ଠୁ ରତ୍ତରତ୍ତାତି ଅତିଓିଯ ରତ୍ତା ଏଓ ହୁତ୍ୱା ରତ୍ତା। ସାରତ୍ତେନାତି ସାରଭାଓେନ ସାରଭାଓସଞ୍ଞାଯ। ଓହାରିନନ୍ତି ହେଟ୍ଠା ହରଣସୀଲନ୍ତି ଆହ ''ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଆକଡ୍ଢନକ''ନ୍ତି। ସିଥିଲନ୍ତି ସିଥିଲାକାରଂ, ନ ପନ ସିଥିଲଂ। ତେନାହ ଭଗଓା ''ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚ''ନ୍ତି।

ବନ୍ଧନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯଓଗ୍ଗୋ

୧। ସତ୍ତଜଟିଲସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୨୨।ପୁବ୍ବାରାମସଙ୍ଖାତେତି ସାଓତ୍ଥିନଗରସ୍ସ ପୁବ୍ବଦିସାଯ କତତ୍ତା ପୁବ୍ବାରାମେତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ। ତତ୍ରାତି ''ମିଗାରମାତୁଯା ପାସାଦେ''ତି ତସ୍ମିଂ

ସଂଖିତ୍ତଓଚନେ। ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନୁକ୍କମକଥା। ପଞ୍ଚନଂ ଅକାସି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଗ୍ଗୁପଟ୍ଠାଯିକଂ ଏକଂ ଉପାସିକଂ ଦିସ୍ୱା ତଂ ଠାନନ୍ତରଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୀ। ମେଣ୍ଡକପୁତ୍ତସ୍ସାତି ମେଣ୍ଡକସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତସ୍ସ। ମାତିଟ୍ଠାନେଠପେସି ତସ୍ସା ଉପକାରଂ ଗରୁଭାୱଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା। ତାଯ କାରିତେ ପାସାଦେତି ତାଯ ମହାଉପାସିକାଯ ମହାଲତାପସାଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ନୱହି କୋଟୀହି କରୀସମତ୍ତେ ଭୂମିଭାଗେ କାରିତେ ସହସ୍ସଗବ୍ଭପଟିମଣ୍ଡିତେ ପାସାଦେ।

ପରୂଳ୍ହକଚ୍ଛାତି ପରୂଳ୍ହକଚ୍ଛଲୋମା। କମଣ୍ଡଲୁଘଟିକାଦିଂ ପବ୍ବଜିତପରିକ୍ଖାରଂ। ନଗ୍ଗଭୋଗ୍ଗନିସ୍ସିରିକାନନ୍ତି ନଗ୍ଗାନଞ୍ଚେୱ ଭୋଗ୍ଗାନଞ୍ଚ ନିସ୍ସିରିକାନଞ୍ଚ। ତେ ହି ଅନିୱତ୍ଥୱତ୍ଥତାଯ ନଗ୍ଗା ଚେୱ, ଅଚେଲକୱତାଦିନା ଭୋଗ୍ଗସରୀରତାଯ ଭୋଗ୍ଗା, ସୋଭାରହିତତାଯ ନିସ୍ସିରିକା ଚ। ଅତ୍ତନା ଦିଟ୍ଠସୁତଂପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ନ କଥେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅକାରଣମେତଂ ତେସଂ ରଞ୍ଞୋ ପଯୁତ୍ତଚରପୁରିସଭାୱତୋ। ଏୱଂ କତେ ପନ ତେ ''ଅଞ୍ଞେପି ପବ୍ବଜିତା ଅତ୍ଥୀତି ଅଯଂ ଜାନାତୀ''ତି ମଞ୍ଞେଯ୍ୟୁନ୍ତି କୋହଞ୍ଞଂଚିତ୍ତୋ ଏୱଂ ଅକାସୀତି ସକ୍କା ୱିଞ୍ଞାତୁଂ। ତଥା ହି ତେନହ୍ନେନ ଅପରିତୋସମାନୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ।

କାସିକଚନ୍ଦନନ୍ତି ଉଜ୍ଜଲଚନ୍ଦନଂ। ତଂ କିର ୱଣ୍ଣୱସେନ ସମୁଜ୍ଜଲଂ ହୋତି ପଭସ୍ସରଂ, ତଦତ୍ଥମେୱ ନଂ ସଣ୍ହତରଂ କରୋନ୍ତି। ତେନାହ ''କାସିକଚନ୍ଦନନ୍ତି ସଣ୍ହଚନ୍ଦନ''ନ୍ତି। ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧଧାରଯାତି ୱଣ୍ଣସୋଭତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଗନ୍ଧଭାୱତ୍ଥଞ୍ଚ। ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧଧାରଯାତି ଛୱିରାଗକରଣତ୍ଥଞ୍ଚେୱ ସୁଗନ୍ଧତ୍ଥାଯ ଚ। ''ଗିହିନା''ତିଆଦୀହି ପଦେହି ଏୱଂ ପମାଦୱିହାରିନା ତଯା ଅରହନ୍ତୋ ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଦସ୍ସେତି।

ସଂୱାସୋ ନାମ ଇଧ କାଲେନ ଉପସଙ୍କମନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉପସଙ୍କମନ୍ତେନା''ତି ଆହ। କାଯୱାଚାହି ଅସଂଯତେନପି ସଂଯତାକାରୋ, ଅସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିଯେନପି ସଂୱୁତିନ୍ଦ୍ରିଯାକାରୋ। ପରିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀତି ୱୀମଂସିସ୍ସାମି ''ପରିସୁଦ୍ଧଂ ନୁ ଖୋ, ନୋ''ତି। ସପ୍ପଞ୍ଞେନାତି ସୀଲପରିଗ୍ଗଣ୍ହନପଞ୍ଞାଯ ସପ୍ପଞ୍ଞେନ। ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ସଭାୱସ୍ସ ସତୋ ସୀଲସ୍ସ ଅନୁପଧାରଣତୋ।

କଥନେନାତି ଅପରାପରଂ କଥନେନ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ''ଏକଚ୍ଚସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି। ଅରିଯୱୋହାରୋତି ଦିଟ୍ଠାଦିଲକ୍ଖଣେନ ୱୋହରିତୋ ''ଦିଟ୍ଠଂ ଅଦିଟ୍ଠ''ନ୍ତିଆଦିନା ପୱୁତ୍ତସଦ୍ଦୱୋହାରୋ। ତସ୍ସ ପନ କାରଣମେୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ''ଏତ୍ଥ ଚେତନା''ତି ଆହ। ଏସ ନଯୋ ଅନରିଯୱୋହାରେପି। ପରମତ୍ଥତୋ ହି ସଚ୍ଚୱାଚାଦଯୋ ମୁସାୱାଦାଦଯୋ ଚେତନାଲକ୍ଖଣାତି। ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୋହାରୋ ତଥା ତଥା ୱୋହରିତବ୍ବତୋ ଏୱମାହ ''ସଂୱୋହାରେନ ଖୋ, ମହାରାଜ, ସୋଚେଯ୍ୟଂ ୱେଦିତବ୍ବ''ନ୍ତି।

ଞାଣଥାମୋତି ଞାଣଗୁଣବଲଂ, ଯେନ ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିକପଟିଭାନାଦିନା ଅଚ୍ଚାଯିକକିଚ୍ଚକରଣୀଯାନି ନିଟ୍ଠାପେତି। ସଂକଥାଯାତି ଅତ୍ଥୱୀମଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତାଯ ସମ୍ମାକଥାଯ। ଉପ୍ପିଲୱତି ଲହୁକଭାୱତୋ। ହେଟ୍ଠାଚରକାତି ଅୱଚରକା। ଯେ ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ପରେସଂ ରହସ୍ସୱୀମଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତା, ତେସୁ ଓଚରକୱୋହାରୋତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଚରା ହୀ''ତିଆଦି।

ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନେନାତି ୱଣ୍ଣେନ ୱା ସଣ୍ଠାନେନ ୱା ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ୱା ସଣ୍ଠାନସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱା। ସୁଜାନୋ ପେସଲୋ ୱିସ୍ସସେତି ଯୋଜନା। ଲହୁକଦସ୍ସନେନାତି ପରିତ୍ତଦସ୍ସନେନ ୱିଜ୍ଜୁକେନ ୱିଯ। ପରିକ୍ଖାରଭଣ୍ଡକେନାତି ପବ୍ବଜିତପରିକ୍ଖାରଭୂତେନ ଭଣ୍ଡକେନ। ଲୋହଡ୍ଢମାସୋତି ଲୋହମଯୋ ଉପଡ୍ଢଗ୍ଘନକମାସୋ।

ସତ୍ତଜଟିଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ପଞ୍ଚରାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୩।ରୂପାତି ରୂପସଙ୍ଖାତା କାମଗୁଣା। ତେ ପନ ନୀଲାଦିୱସେନ ଅନେକଭେଦଭିନ୍ନାପି ରୂପାଯତନତ୍ତା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟତଂ ନାତିୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଆହ ''ନୀଲପୀତାଦିଭେଦଂ ରୂପାରମ୍ମଣ''ନ୍ତି। ତୋ-ସଦ୍ଦୋପି ଦା-ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ କାଲତ୍ଥୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଯତୋତି ଯଦା''ତି। ମନଂ ଆପଯତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ମନାପଂ, ମନୋରମଂ। ମନାପନିପ୍ଫତ୍ତିନ୍ତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମନସା ପିଯାଯିତଂ, ତସ୍ସ ଅଗ୍ଗଭାୱେନ ପରିଯନ୍ତଂ ପରମଂ କୋଟିଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଗ୍ଗଲମନାପନ୍ତି ଆରମ୍ମଣସଭାୱଂ ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱସେନ ମନାପଭାୱେନେୱ ଇଟ୍ଠତାଯ ଇଟ୍ଠନ୍ତି। ସମ୍ମତୀତି ସମଞ୍ଞା। ପୁଗ୍ଗଲମନାପଂ ନାମ ସଞ୍ଞାୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ୱିପରୀତମ୍ପି ଗଣ୍ହାତି ଇତରସଭାୱତୋତି ଆହ ''ଯଂ ଏକସ୍ସ...ପେ... ଇଟ୍ଠଂ କନ୍ତ''ନ୍ତି। ଇଦାନି ତଂ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟୱସେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଇଦଂ ପୁଗ୍ଗଲମନାପନ୍ତି ଇଦଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ୱିଯ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏୱଂଜାତିକଂ ତେନ ତେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ମନାପନ୍ତି ଗହେତବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ପୁଗ୍ଗଲମନାପଂ ନାମ।

ଲୋକେ ପଟିଓିଭତ୍ତଂ ନତ୍ଥି, ଓିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସନେନ ଲୋକେନ ମଧୁରଜାତେନପି ପଟିଓିଭତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତେନାହ ''ଓିଭଜିତ୍ୱା ପନ ଦସ୍ସେତବ୍ବ''ନ୍ତି। ଦିବ୍ବକପ୍ପମ୍ପୀତି ଦେଓଲୋକପରିଯାପନ୍ନସଦିସମ୍ପି ଅମନାପଂ ଉପଟ୍ଠାତି ଉଳାରପଣୀତାରମ୍ମଣପରିଚଯତୋ। ମଜ୍ଝିମାନଂ ପନ...ପେ... ଓିଭଜିତବ୍ବଂ ତେସଂ ମନାପସ୍ସ ମନାପତୋ, ଅମନାପସ୍ସ ଅମନାପତୋ ଉପଟ୍ଠାନତୋ। ତତ୍ଥପି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୋ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ଏଓଂ ଓେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''ତଞ୍ଚ ପନେତ''ନ୍ତିଆଦି। ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଭୂତଂ ଆରମ୍ମଣଂ କାମାଓଚରଜଓନେସୁ ଅକୁସଲସ୍ସ ଓସେନ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ପଓତ୍ତତୀତି କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ''ରଜ୍ଜତି ଦୁସ୍ସତୀ''ତି ଅକୁସଲସ୍ସେଓ ପଓତ୍ତି ଦସ୍ସିତା। ସେସକାମାଓଚରସ୍ସାପି ଓସେନ ପଓତ୍ତି ଲବ୍ଭତେଓ। ତଥା ହି ତଂ ଅପ୍ପଟିକୂଲେପି ପଟିକୂଲାକାରତୋ, ପଟିକୂଲେପି ଅପ୍ପଟିକୂଲାକାରତୋ ପଓତ୍ତତୀତି। ଓିପାକଚିତ୍ତଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି, ନ ସକ୍କା ଓିପାକଂ ଓଞ୍ଚେତୁନ୍ତି। କୁସଲକମ୍ମଂ ହି ଏକନ୍ତତୋ ଇଟ୍ଠମେଓ, ଅକୁସଲକମ୍ମଞ୍ଚ ଅନିଟ୍ଠମେଓ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଓିପାକଚିତ୍ତଂ ଯଥାସଭାଓତୋ ପଓତ୍ତତୀତି।

ଯଂ ପନ ସମ୍ମୋହଓିନୋଦନିଯଂ ''କୁସଲକମ୍ମଜଂ ଅନିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି ଏତ୍ତକମେଓ ଓୁତ୍ତଂ, ତଂ ପନ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତେନ ସୋଭନଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଜମ୍ପି ଏକଚ୍ଚାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଇଟ୍ଠନ୍ତି ଅନୁଞ୍ଞାତଂ ସିଯା। କୁସଲକମ୍ମଜଂ ପନ ସବ୍ବେସଂ ଇଟ୍ଠମେଓାତି ଓଦନ୍ତି। ତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ କେସଞ୍ଚି ମନୁସ୍ସରୂପଂ ଅମନାପଂ, ଯତୋ ତେ ଦିସ୍ୱାଓ ପଲାଯନ୍ତି। ମନୁସ୍ସା ଚ ଦେଓତାନଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଭାଯନ୍ତି, ତେସମ୍ପି ଓିପାକଓିଞ୍ଞାଣଂ ତଂ ରୂପଂ ଆରବ୍ଭ କୁସଲଓିପାକମେଓ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତାଦିସସ୍ସ ପନ ପୁଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାଓା ନ ତେସଂ ତତ୍ଥ ଅଭିରତି ହୋତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୁସଲକମ୍ମଜସ୍ସ ପନ ଅନିଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାଓୋ ଓିଯ ଅକୁସଲକମ୍ମଜସ୍ସ ସୋଭନସ୍ସ ଇଟ୍ଠସ୍ସ ଅଭାଓୋ ଓତ୍ତବ୍ବୋ। ହତ୍ଥିଆଦୀନମ୍ପି ହି ଅକୁସଲକମ୍ମଜଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଅକୁସଲଓିପାକସ୍ସେଓ ଆରମ୍ମଣଂ, କୁସଲକମ୍ମଜଂ ପନ ପଓତ୍ତେ ସମୁଟ୍ଠିତଂ କୁସଲଓିପାକସ୍ସ, ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେନ ଓୋମିସ୍ସକତ୍ତା ଅପ୍ପକଂ ଅକୁସଲକମ୍ମଜଂ ବହୁଲଂ ଅକୁସଲଓିପାକୁପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଂ ନ ଭଓିସ୍ସତୀତି ସକ୍କା ଓତ୍ତୁଂ। ଇଦାନି ତମେଓ ଓିପାକଓସେନ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଓଓତ୍ଥାନଂ ଓିଭାଓେତୁଂ ''କିଞ୍ଚାପି ହୀ''ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତଯିଦଂ ସମ୍ମୁତିମନାପସଂଓିଭାଗତ୍ଥଂ ଓୁତ୍ତଂ, ଇଧ ପନ ନ ତଥା ଓିଭତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଭଗଓା ପନା''ତିଆଦି।

ସୋ ଉପାସକୋ ଚନ୍ଦନଙ୍ଗଲଗାମେ ଜାତତ୍ତା ''ଚନ୍ଦନଙ୍ଗଲିକୋ''ତି ପଞ୍ଞାଯତି, ''ଚନ୍ଦନଓିଲାସୋ''ତି କେଚି। ତସ୍ସ ଉପାସକସ୍ସ ପଟିଭାନଂ ଉଦପାଦୀତି ଯୋଜନା। ତେ ରାଜାନୋ ହତପ୍ପଭେ ହତସୋଭେ ଦିସ୍ୱାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଉଦକାଭିସିତ୍ତେତି ଉଦକେନ ଅଭିସିଞ୍ଚିତେ। ଅଙ୍ଗାରେ ଓିଯାତି ଅଙ୍ଗାରକ୍ଖଣେ ଓିଯ।

କାଲସ୍ସେଓାତି ପଗେଓ। ଅଓିଗତଗନ୍ଧଂ ତଙ୍ଖଣଓିକସିତତାଯ। ଇଦିସଂ ଓଚନନ୍ତି ''ଅଚ୍ଛାଦେସୀ''ତି ଏଓରୂପଂ ଓଚନନ୍ତି।

ପଞ୍ଚରାଜସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୋଣପାକସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୨୪। ''ଦୋଣପାକକୁର''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଓିଭତ୍ତିଲୋପଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ ''ଦୋଣପାକଂ କୁର''ନ୍ତି। ଦୋଣସ୍ସାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଆଳହକାନଂ, ସୋଳସନାଳିଇନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଦୁପିଯନ୍ତି ତଦନୁରୂପଂ, ତସ୍ସ ଓୁତ୍ତପରିମାଣସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛଓିକନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁବ୍ବେତି ତଂଦିଓସତୋ ପୁରିମତରଦିଓସେସୁ। ବଲଓାତି ମହା। ଭତ୍ତପରିଳାହୋତି ଭତ୍ତସମ୍ମଦହେତୁକୋ। ଅସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଗହିତତାଲଓଣ୍ଟା ବୀଜନ୍ତି ଯମକତାଲଓଣ୍ଟେହି। ଫାସୁଓିହାରନ୍ତି ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯ ଲଦ୍ଧବ୍ବସୁଖଓିହାରଂ। ଭୋଜନମତ୍ତଞ୍ଞୂ ହି ସୁଖଓିହାରୋ ହୋତି। ତେନାହ ''ତନୁକସ୍ସ ଭଓନ୍ତି ଓେଦନା, ସଣିକଂ ଜୀରତି ଆଯୁ ପାଲଯ''ନ୍ତି।

ତନୁକସ୍ସାତି ତନୁକା ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ, ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଓିସଭାଗଓେଦନା ନ ହୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସଣିକନ୍ତି ମନ୍ଦଂ ମୁଦୁକଂ, ଅପରିସ୍ସଯମେଓାତି ଅତ୍ଥୋ। ଜୀରତୀତି ପରିଭୁତ୍ତାହାରୋ ପଚ୍ଚତି। ଆଯୁପାଲଯନ୍ତି ନିରୋଧୋ ଅଓେଦନୋ ଜୀଓିତଂ ରକ୍ଖନ୍ତୋ। ଅଥ ଓା ସଣିକଂ ଜୀରତୀତି ସୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରିମିତାହାରତାଯ ସଣିକଂ ଚିରେନ ଜୀରତି ଜରଂ ପାପୁଣାତି ଜୀଓିତଂ ପାଲେନ୍ତୋ।

ପରିଯାପୁଣିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ସଙ୍କଂ ସୋ ପରିଯାପୁଣି, ତତୋ ପରଞ୍ଚ ଯଥା ପଟିପଜ୍ଜି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରଞ୍ଞୋ ସନ୍ତି''ନ୍ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ତାଓତକେ ତଣ୍ଡୁଲେ ହାରେଯ୍ୟାସି ତଦୁପିଯଞ୍ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ପୁରିସଭାଗୋ ଏସାତି ମଜ୍ଝିମେନ ପୁରିସେନ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଭାଗୋ ଏସୋ, ଯଦିଦଂ ନାଳିକୋଦନମତ୍ତଂ। ସଲ୍ଲିଖିତସରୀରତାତି ଭମଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ଉଲ୍ଲିଖିତସ୍ସ ଓିଯ ସବ୍ବପରିଳାହଓୂପସମସ୍ସ ପୁଥୁଲତାପଗତସରୀରସ୍ସ। ସୀଲଂ ସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥୋତି ଓୁତ୍ତଂ, କୁତୋ ପନେତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି ଆହ

‘‘ଭୋଜନେ’’ତିଆଦି। ସୀଲଙ୍ଗଂ ନାମ ହୋତୀତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲସ୍ସ ଅଓଯଓ୍ୱୋ ଏକୋ ଭାଗୋ ହୋତି।

ଦୋଣପାକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଠମସଙ୍ଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୫। ୱେଦେନ ଞାଣେନ ଈହତି ଇରିଯତୀତି ୱେଦେହୀ, କୋସଲରାଜଭଗିନୀ ଅଜାତସତ୍ତୁନୋ ମାତା, ସା କିର ସମ୍ପଜଞ୍ଞଜାତିକା। ତେନାହ ‘‘ପଣ୍ଡିତାଧିୱଚନ’’ନ୍ତି, ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନି ଏତିସ୍ସନ୍ତି ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରଜ୍ଜାନନ୍ତି କାସିକରଜ୍ଜମଗଧରଜ୍ଜାନଂ ଅନ୍ତରେ, ସୋ ପନ ଗାମୋ କାସିକରଜ୍ଜୋ।

ପାପାତି ଲାମକା ନିହୀନାଚାରା। ମେଜ୍ଜତି ସିନିଯ୍ହତୀତି ମେତ୍ତି, ସା ଏତେସୁ ଅତ୍ଥୀତି ମିତ୍ତା। ସହ ଅଯନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ସହାଯା। ସମ୍ପୱଙ୍କନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ଓନତଂ। ଜଯକାରଣଂ ଦିସ୍ୱା ଆହ, ତଥା ହି ‘‘ଅଜ୍ଜ ଇମଂ ରତ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସେତୀ’’ତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱେରିଘାତୋ ନାମ ୱେରିପୁଗ୍ଗଲେ ସତୀତି ଆହ ‘‘ୱେରିପୁଗ୍ଗଲଂ ଲଭତୀ’’ତି।

ପଠମସଙ୍ଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦୁତିଯସଙ୍ଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୬।ସୁଣାଥାତି ‘‘ୱତ୍ୱା’’ତି ୱଚନସେସୋ। ଉପକପ୍ପତୀତି ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ସଯ୍ହଂ ହୋତୀତି କାତୁଂ ସକ୍କା ହୋତି। ‘‘ଯଦା ଚଞ୍ଞେ’’ତି ଚ-କାରୋ ନିପାତମତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଦା ଅଞ୍ଞେ’’ତି। ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତୀତି ୱିନାସଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ କରୋନ୍ତି। ୱିଲୁମ୍ପୀଯତୀତି ୱିଲୁତ୍ତପରସନ୍ତକସ୍ସ ଅସକତ୍ତା ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ କମ୍ମଫଲଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋ ୱିଯ ସଯମ୍ପି ପରେନ ୱିଲୁମ୍ପୀଯତି, ଧନଜାନିଂ ପାପୁଣାତି। ‘‘କାରଣ’’ନ୍ତି ହି ମଞ୍ଞତୀତି ପାପକିରିଯଂ ଅତ୍ତନୋ ହିତାୱହଂ କାରଣଂ କତ୍ୱା ମଞ୍ଞତି। ଜଯନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଇଦଂ ନାମ ଜିନାମୀ’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ସଯମ୍ପି ତତୋ ପରାଜଯଂ ପାପୁଣାତି। ଘଟେତାରନ୍ତି ପାପକମ୍ମୱିପାକଂ। କମ୍ମୱିୱଟ୍ଟେନାତି କମ୍ମସ୍ସ ୱିୱଟ୍ଟନେନ, ପଚ୍ଚଯଲାଭେନ ଲଦ୍ଧାୱସରେନ ୱିୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱିଗମିତେନ କମ୍ମେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଦୁତିଯସଙ୍ଗାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ମଲ୍ଲିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୭।ଏକଚ୍ଚାତି ପଣ୍ଡିତା ସପଞ୍ଞା। ସେଯ୍ୟାତି ୱରା। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ସସୁରସଦ୍ଦଲୋପଂ କତ୍ୱା ‘‘ସସ୍ସୁଦେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସସ୍ସୁସସୁରଦେୱତା’’ତି। ଦିସାଜେଟ୍ଠକାତି ଚତୂସୁପି ଦିସାସୁ ଜେଟ୍ଠକସୀସେନ ହି ଲୋକଂ ୱଦତି। ତାଦିସାଯାତି ତଥାରୂପାଯ ମେଧାୱିତାଦିଗୁଣୱୁତ୍ତିଯା। ସୁଭରିଯାଯାତି ସୁଖେତ୍ତଭୂତାଯ ସୁନ୍ଦରିତ୍ଥିଯାତି ଅତ୍ଥୋ।

ମଲ୍ଲିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଅପ୍ପମାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୮।ସମଧିଗ୍ଗଯ୍ହାତି ସମ୍ମା ଅତିୱିଯ ଗହେତ୍ୱା, ଞାଯେନ ୱିସେସତୋ ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। କାରାପକଅପ୍ପମାଦୋତି ତିଣ୍ଣଂ ପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ପୱତ୍ତକଅପ୍ପମାଦୋ। ସମୱଧାନନ୍ତି ସମୱରୋଧଂ ଅନ୍ତୋଗଧଂ। ଉପକ୍ଖେପନ୍ତି ବହି ଅହୁତ୍ୱା ପକ୍ଖିପିତଙ୍କତଂ। ସେସପଦଜାତାନି ୱିଯ ଅୱ…ପେ… ଧମ୍ମା ସପ୍ପଦେସତ୍ତା। ଅପ୍ପମାଦେ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ତସ୍ସ ନିପ୍ପଦେସତ୍ତା। ଅଗ୍ଗଂ ସେଟ୍ଠଂ ମହନ୍ତଂ ସେସଧମ୍ମାନଂଅପ୍ପମାଦୋ। ପଟିଲାଭକଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଗମହେତୁତାଯ। ଲୋକିଯୋପି ସମାନୋତି କାମାୱଚରୋପି ସମାନୋ। ମହଗ୍ଗତାନୁତ୍ତରାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ପୱତ୍ତଅପ୍ପମାଦୋ ହି ଇଧାଧିପ୍ପେତୋ।

ପସଂସନ୍ତି ପଣ୍ଡିତାତି ଯୋଜନା। ଅପ୍ପମାଦସ୍ସ ପାସଂସଭାୱେ ଏକନ୍ତତୋ କତ୍ତବ୍ବତାଯ ପନ ‘‘ଏତାନୀ’’ତିଆଦିନା କାରଣଂ ଆହ। ଇମିସ୍ସା ଯୋଜନାଯ ‘‘ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୂ’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଯସ୍ମା ପଣ୍ଡିତା ଅପ୍ପମାଦଂ ପସଂସନ୍ତି, ଯସ୍ମା ଚ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାସୁ ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଉଭୋ ଅତ୍ଥେ ଅଧିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ଆଯୁଆଦୀନି ପତ୍ଥଯନ୍ତେନ ଅପ୍ପମାଦୋୱ କାତବ୍ବୋତି। ଦୁତିଯଯୋଜନାଯ ପନ ପଣ୍ଡିତା ଅପ୍ପମାଦଂ ପସଂସନ୍ତି। କତ୍ଥ?

ପୁଞ୍ଜକିରିଯାସୁ। କସ୍ମାତି ଚେ? ଅପ୍ପମତ୍ତୋତିଆଦି। ତେନାହ ‘‘ଯସ୍ମା…ପେ… ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଅତ୍ଥପଟିଲାଭାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିହିତପଟିଲାଭା।

ଅପ୍ପମାଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୨୯। ସୀଲାଦିଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ କଲ୍ୟାଣୋ ଭଦ୍ଦକୋ ମିତ୍ତୋ ଏତସ୍ସାତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ଧମ୍ମୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେୱ ସ୍ୱାଖାତୋ ନାମ ହୋତି ସୁତ୍ୱା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚସ୍ସ ସାଧନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥଂ ପୂରେତୀ’’ତି। ଇତରସ୍ସାତି ପାପମିତ୍ତସ୍ସ। ତେନାତି ଅତ୍ଥପୂରଣେନ। ଏତନ୍ତି ‘‘ସୋ ଚ ଖୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ଏତଂ ୱଚନଂ। ଦେସନାଧମ୍ମୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ। ସୋ ହି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତୋ ପଚ୍ଚତ୍ତତୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ, ଇତରେ ତଦୁପନିସ୍ସଯା ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରେହି, ତେନ ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋତି ଏୱମତ୍ଥୋ ଗହେତବ୍ବୋ। ସାୱକବୋଧିସତ୍ତୱସେନ ହେସା ଦେସନା ଆଗତା। ନ ହି ସେସବୋଧିସତ୍ତାନଂ ପରୋପଦେସେନ ପଯୋଜନଂ ଅତ୍ଥି।

ଉପଡ୍ଢଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରନ୍ତସ୍ସ ଉପଡ୍ଢଗୁଣୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତୋ ଲଦ୍ଧବ୍ବୋ। ଉପଡ୍ଢଂ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରତୋତି ଇତରଂ ଉପଡ୍ଢଂ ଞାଣଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପୁରିସକାରତୋ। ଲୋକେପି ପାକଟୋଯମତ୍ଥୋ ‘‘ଆଚରିଯତୋ ଉପଡ୍ଢଂ, ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରତୋ ଉପଡ୍ଢଂ ଲଦ୍ଧବ୍ବା ତେୱିଜ୍ଜତା’’ତି, ତସ୍ମା ଥେରୋ ତଥା ଚିନ୍ତେସି। ନିପ୍ପଦେସନ୍ତି ଅନୱସେସତୋ। ତତୋତି କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତୋ। ଉପଡ୍ଢଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଉପଡ୍ଢଗୁଣୋ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ବହୂହି ପୁରିସେହି। ୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ୱିୱେଚନଂ ନତ୍ଥି ଏକଜ୍ଝଂ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିୱେଚେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତା। ଏସାତି ପରତୋଘୋସପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରତୋ ଚ ସିଜ୍ଝମାନୋ ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ତକନ୍ତି ଏତ୍ତକୋ ଭାଗୋ। ଯଦି ନ ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁଂ, ଅଥ କସ୍ମା ଉପଡ୍ଢନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତତାଯା’’ତିଆଦି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀସୁ ନ ସକ୍କା ଲଦ୍ଧୁଂ। ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟେ ସକଲମ୍ପି ନ ସମ୍ଭୱତି ପରତୋଘୋସମତ୍ତେନ ତେସଂ ଅସିଜ୍ଝନତୋ, ପଧାନହେତୁଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ପନ ‘‘ସକଲମେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୁବ୍ବଭାଗପଟିଲାଭଙ୍ଗନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଟିଲଦ୍ଧବ୍ବକାରଣଂ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସ ଉପଦେସେନ ୱିନା ତେନ ଉତ୍ତରି ୱିସେସତୋ ଅଲଦ୍ଧବ୍ବତୋ। ଅତ୍ଥତୋତି ପରମତ୍ଥତୋ। ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଂ…ପେ… ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା’’ତି ୱତ୍ୱା ସୁତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ପନ ସୀଲାଦଯୋ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିଯାପନ୍ନାତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋତିପି ୱଦନ୍ତିଯେୱା’’ତି।

ମାହେୱନ୍ତି ମା ଅହ ଏୱନ୍ତି ଛେଦୋ, ଅହାତି ନିପାତମତ୍ତଂ, ମାତି ପଟିସେଧେ ନିପାତୋ। ତେନାହ ‘‘ମା ଏୱଂ ଅଭଣୀ’’ତି। ‘‘ମାହେୱଂ ଆନନ୍ଦା’’ତି ୱଦତୋ ଭଗୱତୋ ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ତାଦିସସ୍ସ ନାମ ତେ, ଆନନ୍ଦ, କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତଗୁଣେ ସେୱତୋ ୱତ୍ତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ ଅଯାଥାୱତୋତି ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ଯଥାଭୂତଗୁଣକିତ୍ତନମୁଖେନ ପଟିକ୍ଖେପୋ ଯୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବହୁସ୍ସୁତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ ଭଗୱା ଆହାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସକଲମେୱ ହୀତି ଏତ୍ଥ ହି-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ। ତେନ ‘‘ମାହେୱ’’ନ୍ତି ତସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପସ୍ସ କାରଣଂ ଜୋତିତଂ, ନ ସରୂପତୋ ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସ୍ସେତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସିତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଇଦାନି…ପେ… ଆଦିମାହା’’ତି। ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଇଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ ପାଟିକଙ୍ଖିତବ୍ବଂ, ନ ପଟିକଙ୍ଖାନିମିତ୍ତେନାତି ଆହ ‘‘ଅୱସ୍ସଂଭାୱୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି।

ଇଧାତି ଅନ୍ତୋଗଧାୱଧାରଣପଦଂ, ଇଧେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ହି ସାସନେ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନା, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ। ଆଦିପଦାନଂଯେୱାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ୱାକ୍ୟେ ଆଦିତୋ ଏୱ ୱୁତ୍ତସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିପଦାନଂଯେୱ। ସମ୍ମାଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯସଚ୍ଚାନଂ ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯାଦିୱସେନ ସମ୍ମଦେୱ ଦସ୍ସନସଭାୱା। ସମ୍ମାଅଭିରୋପନଲକ୍ଖଣୋତି ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତେ ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସମ୍ମଦେୱ ଆରୋପନସଭାୱୋ। ସମ୍ମାପରିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣାତି ମୁସାୱାଦାଦୀନଂ ୱିସଂୱାଦନାଦିକିଚ୍ଚତାଯ ଲୂଖାନଂ ଅପରିଗ୍ଗାହକାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ପରିଗ୍ଗାହକସଭାୱା ସମ୍ମାୱାଚା ସିନିଦ୍ଧଭାୱେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ସମ୍ମାୱାଚାପଚ୍ଚଯଂ ସୁଭାସିତସୋତାରଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ମାପରିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣା। ଯଥା କାଯିକକିରିଯା କିଞ୍ଚି କତ୍ତବ୍ବଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି, ସଯଞ୍ଚ ସମୁଟ୍ଠହନଂ ଘଟନଂ ହୋତି, ତଥା ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତ ସଙ୍ଖାତା ୱିରତିପୀତି ସମୁଟ୍ଠାପନଲକ୍ଖଣା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା ଉକ୍ଖିପନଂ ସମୁଟ୍ଠାପନଂ କାଯିକକିରିଯାଯ ଭାରୁକ୍ଖିପନଂ ୱିଯ। ଜୀୱମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ୱା, ଜୀୱିତପୱତ୍ତିଯା ଆଜୀୱସ୍ସେୱ ୱା ସୁଦ୍ଧି ୱୋଦାନଂ। ଯଥା ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ୱଜ୍ଜାନଂ ଧମ୍ମେନ ପହାନାନୁପ୍ପାଦଅଚ୍ଚଲାଭାଦିପରିୱୁଡ୍ଢି ହୋତି, ଏୱଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂ ପଗ୍ଗହଣସଭାୱୋତି ସମ୍ମାପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ। କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚଅତ୍ତଗାହାନଞ୍ଚ ୱିଧମନୱସେନ ସମ୍ମାପତିଟ୍ଠାନସଭାୱାତି ସମ୍ମାଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣା ସମ୍ମାସତି। ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ସମ୍ମା ସମାଦହନଂ ଏକଗ୍ଗତାକରଣଂ ସଭାୱୋ ଏତସ୍ସାତି ସମ୍ମାସମାଧାନଲକ୍ଖଣୋ ସମ୍ମାସମାଧି। ତୀଣି କିଚ୍ଚାନି ହୋନ୍ତି ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମେସୁ , ଆରମ୍ମଣଧମ୍ମେସୁ, ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ଚ ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ଖଣେ ପୱତ୍ତିୱିସେସଭୂତାନି। ଇଦାନି ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସେଯ୍ୟଥିଦ’’ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଇମିନା ‘‘ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି ୱୁତ୍ତକିଲେସା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ଏକଟ୍ଠା ୱା ଅନେକଟ୍ଠା ୱାତି ଦସ୍ସେତି। ପଜହତି ପହାଯ ନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ନିରୋଧନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣଂ କରୋତି ସଚ୍ଛିକିରିଯାପଟିୱେଧେନ ପଟିୱିଜ୍ଝତି।

ନ କେୱଲଂ ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ, ଅଥ ଖୋ ଅପରେନପି ନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ନାନାଖଣା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ନାନାରମ୍ମଣା ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଦିଭାୱତୋ। ଏକକ୍ଖଣା ସକିଦେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ଏକାରମ୍ମଣା ନିବ୍ବାନୱିସୟତ୍ତା। ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମୟାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା। ତୀଣି ନାମାନି ଲଭତି କାମସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ପହାନୱସେନ ପୱତ୍ତିୟା। ପଟିପକ୍ଖପହାନୱସେନ ହିସ୍ସ ନାମତ୍ତୟଲାଭୋ। ଏସ ନୟୋ ସେସେସୁପି। ୱିରତିୟୋପି ହୋନ୍ତି ଚେତନାୟୋପି ପୁବ୍ବଭାଗେପି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ୱିରତିୟୋୱ ପଟିପକ୍ଖସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନସ୍ସ ମଗ୍ଗକିଚ୍ଚତ୍ତା। ନ ହି ଚେତନା ମଗ୍ଗସଭାୱା। ସମ୍ମପ୍ପଧାନସତିପଟ୍ଠାନୱସେନାତି ଚତୁବ୍ବିଧସମ୍ମପ୍ପଧାନଚତୁବ୍ବିଧସତିପଟ୍ଠାନୱସେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନୁପ୍ପାଦନାଦୀନଂ କୁସଲାନଞ୍ଚ ୱଡ୍ଢନତୋ। ପୁବ୍ବଭାଗେପି ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପୀତି ୟଥା ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିୱସେନ ନାନା। ଏୱଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି। ନ ହି ଏକୋପି ଚ ମଗ୍ଗସମାଧି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିଆଦିନାମାନି ଲଭତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ୱିୟ କିଚ୍ଚୱସେନ ଭେଦାଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେପି ସମ୍ମାସମାଧିୟେୱା’’ତି।

ଛନ୍ଦା ଜାତବ୍ବାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୱୁଦ୍ଧି ନାମ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ଭିୟ୍ୟୋଭାୱୋ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପାଦୋ ଏୱାତି ଆହ ‘‘ପୁନପ୍ପୁନଂ ଜନେତୀ’’ତି। ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅଭିୱଡ୍ଢଂ ପାପେନ୍ତୋ ନିବ୍ବତ୍ତେତି। ୱିୱିତ୍ତତାତି ୱିୱିତ୍ତଭାୱୋ। ସୋ ହି ୱିୱେଚନୀୟତୋ ୱିୱିଚ୍ଚତି, ୟଂ ୱିୱିଚ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତଂ, ତଦୁଭୟମ୍ପି ଇଧ ୱିୱିତ୍ତଭାୱସାମଞ୍ଞେନ ‘‘ୱିୱିତ୍ତତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସୁ ପୁରିମୋ ୱିୱେଚନୀୟତୋ ୱିୱିଚ୍ଚମାନତାୟ ୱିୱିଚ୍ଚନକିରିୟାୟ ସମଙ୍ଗୀ ଧମ୍ମସମୂହୋ ତାୟ ଏୱ ୱିୱିଚ୍ଚନକିରିୟାୟ ୱସେନ ୱିୱେକୋତି ଗହିତୋ। ଇତରୋ ସବ୍ବସୋ ତତୋ ୱିୱିତ୍ତସଭାୱତାୟ। ତତ୍ଥ ୟସ୍ମିଂ ଧମ୍ମପୁଞ୍ଜେ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ପୱତ୍ତତି, ତଂ ୟଥାୱୁତ୍ତାୟ ୱିୱିଚ୍ଚମାନତାୟ ୱିୱେକସଙ୍ଖାତଂ ନିସ୍ସାୟେୱ ପୱତ୍ତତି, ଇତରଂ ପନ ତଂନିନ୍ନତାତଂଆରମ୍ମଣତାହୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିୱେକଂ ନିସ୍ସିତଂ, ୱିୱେକେ ୱା ନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତି।

ୟଥା ୱା ୱିୱେକୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଝାନଂ ‘‘ୱିୱେକଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱଂ ୱିୱେକୱସେନ ପୱତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି ‘‘ୱିୱେକନିସ୍ସିତା’’ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ନିସ୍ସୟୋ ଚ ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗାନଂ ୱସେନ ମଗ୍ଗଫଲାନଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସତିପି ତାସଂ ପୁବ୍ବାପରଭାୱେ ‘‘ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ’’ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟାନଂ ସମୁପ୍ପାଦନଂ ୱିୟ ଅଭିନ୍ନଧମ୍ମାଧାରା ନିସ୍ସୟଭାୱନା ସମ୍ଭୱନ୍ତି। ତସ୍ସ ତଦଙ୍ଗ-ସମୁଚ୍ଛେଦନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତତଂ ୱତ୍ୱା ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତତାୟ ଅୱଚନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗଭାୱନାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା। ଭାୱିତମଗ୍ଗସ୍ସ ହି ଯେ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଧମ୍ମା। ତେସଂ କିଚ୍ଚଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକୋ। ଅଜ୍ଝାସୟତୋତି ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସାମୀ’’ତି ମହନ୍ତଅଜ୍ଝାସୟତୋ। ୟଦିପି ହି ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ଚିତ୍ତଂ, ସଙ୍ଖାରେସୁ ପନ ଆଦୀନୱଂ ସୁଟ୍ଠୁ, ଦିସ୍ୱା ତପ୍ପଟିପକ୍ଖେ ନିବ୍ବାନେ ନିନ୍ନତାୟ ଅଜ୍ଝାସୟତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତୋ ହୋତି, ଉଣ୍ହାଭିଭୂତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସୀତନିନ୍ନଚିତ୍ତତା ୱିୟ। କେଚି ପନ ‘‘ୟଥା ସଭାୱତୋ, ୟଥା ଅଜ୍ଝାସୟତୋ ନିସ୍ସରଣୱିୱେକନିସ୍ସିତତା, ଏୱଂ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିୱେକନିସ୍ସିତତାପି ସିୟା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ୟଦଗ୍ଗେନ ହି ନିବ୍ବାନନିନ୍ନତା ସିୟା, ତଦଗ୍ଗେନ ଫଲନିନ୍ନତାପି ସିୟା ‘‘କୁଦାସ୍ସୁ ନାମାହଂ ତଦାୟତନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି ଅଜ୍ଝାସୟସମ୍ପତ୍ତିୟା ଭାୱତୋ। ୟସ୍ମା ପହାନୱିନୟୋ ୱିୟ ରାଗନିରୋଧୋପି ଇଧାଧିପ୍ପେତୱିୱେକେନ ଅତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବିସିଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ଏସ ନୟୋ ୱିରାଗନିସ୍ସିତାଦୀସୂତି। ତେନାହ ‘‘ୱିୱେକତ୍ଥା ଏୱ ହି ୱିରାଗାଦୟୋ’’ତି।

ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସଦ୍ଦୋ ପରିଚ୍ଚାଗତ୍ଥୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନତ୍ଥୋ ଚାତି ୱୋସ୍ସଗ୍ଗସ୍ସ ଦୁୱିଧତା ୱୁତ୍ତା। ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଞ୍ହି ପହାନଂ, ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱେନ ନିରାସଙ୍କପୱତ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଦଙ୍ଗୱସେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ପହାନଂ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ, ତଥା ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ ତଂନିନ୍ନଭାୱେନ, ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଆରମ୍ମଣକରଣେନ ୱିସ୍ସଟ୍ଠସଭାୱତା ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନେୱାହ ‘‘ତତ୍ଥ ପରିଚ୍ଚାଗୱୋସ୍ସଗ୍ଗୋ’’ତିଆଦି। ଅୟଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ଅୟଂ ମିସ୍ସକୱସେନ ୱୁତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନାତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନପକାରେନ ତଂନିନ୍ନତଦାରମ୍ମଣକରଣପ୍ପକାରେନ ଚ।

ପୁବ୍ବେ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗୱଚନସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଆହ ‘‘ସକଲେନ ୱଚନେନା’’ତି। ପରିଣମନ୍ତଂ ୱିପସ୍ସନାକ୍ଖଣେ, ପରିଣତଂ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ। ପରିଣାମୋ ନାମ ଇଧ ପରିପାକୋତି ଆହ ‘‘ପରିପଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରିପକ୍କଞ୍ଚା’’ତି। ପରିପାକୋ ଚ ଆସେୱନଲାଭେନ ଲଦ୍ଧସାମତ୍ଥିୟସ୍ସ କିଲେସେ ପରିଚ୍ଚଜିତୁଂ ନିବ୍ବାନଂ ପକ୍ଖନ୍ଦିତୁଂ ତିକ୍ଖୱିସଦଭାୱୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୟ’’ନ୍ତିଆଦି। ଏସ ନୟୋତି ଯ୍ୱାୟଂ ନୟୋ ‘‘ୱିୱେକନିସ୍ସିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟଂ ୱୁତ୍ତୋ, ସେସେସୁ ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ, ଏୱଂ ତତ୍ଥ ନେତବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଟିଚ୍ଚାତି ନିସ୍ସାୟ। ଜାତିସଭାୱାତି ଜାୟନସଭାୱା। ସକଲୋତି ଅନୱସେସୋ, ସବ୍ବୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ କୋଚି ମଗ୍ଗୋ ସାୱସେସୋ ହୁତ୍ୱା ସମ୍ଭୱତି। ହେଟ୍ଠିମେ ମଗ୍ଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଉପରିମୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଏୱେ ନାମ ଅନନ୍ତରାୟେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ। ୱୱସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥେତି ୱଚସାୟତ୍ଥେ। ୱଣ୍ଣୟନ୍ତୀତି ଗୁଣୱଣ୍ଣନୱସେନ ୱିତ୍ଥାରେନ୍ତି।

କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମଅପୁତ୍ତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୦। ଦିୱ-ସଦ୍ଦୋ ଦିୱା-ସଦ୍ଦୋ ୱିୟ ଦିୱସପରିୟାୟୋ, ତସ୍ମା ୱିସେସନଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଦିୱସଦ୍ଦୋ ଅନ୍ତୱିସେସଂ ଦୀପେତୀତି ଆହ ''ଦିୱସସ୍ସ ଦିୱା''ତିଆଦି। ସଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧନଂ, ତସ୍ସ ପତୀତି ସମ୍ପତି, ଧନସାମିକୋ, ତସ୍ସ ହିତାୱହତ୍ତା ସାପତେୟ୍ୟନ୍ତି ଆହ ''ସାପତେୟ୍ୟନ୍ତି ଧନ''ନ୍ତି। ତସ୍ସ ଗେହେ କତାକତଭଣ୍ଡସ୍ସ ଅତିବହୁଭାୱତୋ ୱିମ୍ହୟପତ୍ତୋ ରାଜା ''କୋ ପନ ୱାଦୋ''ତି ଆହ। କାଠଅଲୋହଂ ନାମ ଅୟୋଫଲଂ। କଚ୍ଛପାଦିରୂପେହିପି ସୋୱଣ୍ଣାଦୀନି ଠପେନ୍ତି। ସକୁଣ୍ଡକଭତ୍ତନ୍ତି ସକୁଣ୍ଡେହି ୱା ସଥୁସେହି ୱା ପକ୍କଭତ୍ତଂ। ବିଲଙ୍ଗଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧଞ୍ଞବିଲଙ୍ଗଂ, ଆରନାଲନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ଦୁତିୟଂ ଅସ୍ସାତି ବିଲଙ୍ଗଦୁତିୟଂ। ତଞ୍ହି କଞ୍ଜିତୋ ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା କଞ୍ଜିକଂ ନାମ। ତୀହି ପଟ୍ଟେହି ୱତ୍ଥଖଣ୍ଡେହି କତନିୱାସନଂ ତିପଟ୍ଟୱସନଂ। ତେନାହ ''ତୀଣି…ପେ… ନିୱାସନ''ନ୍ତି।

ଅସନ୍ତୋ ନୀଚୋ ପୁରିସୋତି ଅସପ୍ପୁରିସୋତି ଆହ ''ଲାମକପୁରିସୋ''ତି। କମ୍ମସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱେନ ଓତରଣତାୟ ଫଲଂ ଅଗ୍ଗଂ ନାମ, ଉପରିଭୂମିଗତତ୍ତା ଉଦ୍ଧଂ ଅଗ୍ଗଂ ଅସ୍ସାତି ଉଦ୍ଧଗ୍ଗିକଂ। ଦକ୍ଖିଣନ୍ତି ଦାନମାହ। ସଗ୍ଗୋ ନାମ କାମଭୱୂପପତ୍ତିଭୱୋ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ''ସଗ୍ଗସ୍ସ ହିତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥୁପପତ୍ତିଜନନତୋତି ତତ୍ର ଉପପତ୍ତିୟା ଜନନତୋ, ଉପ୍ପାଦନତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସେତଂ ଉଦକଂ ଏତିସ୍ସାତି ସେତୋଦକା। ସୋ ୟେନ ଭାୱେନ ୟତ୍ଥ ପାକଟତରୋ ହୁତ୍ୱା ଦିସ୍ସତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୀଚୀନଂ ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନେ''ତି ଆହ। ସୁଖୋତରଣଟ୍ଠାନତାୟ କଦ୍ଦମାଦିଦୋସୱିରହତୋ ଚ ସୁନ୍ଦରତିତ୍ଥା। ତଂ ଅପେୟ୍ୟମାନନ୍ତି ତଂ ଉଦକଂ କେନଚି ଅପରିଭୁଞ୍ଜିୟମାନଂ। ଅତ୍ତନା କତ୍ତବ୍ବକିଚ୍ଚକରୋତି ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବକମ୍ମସଙ୍ଖାତକିଚ୍ଚକରୋ, ପରିଭୋଗୱସେନ ଚେୱ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବସଙ୍ଗଣ୍ହନୱସେନ ଚ ନିୟୋଜକୋତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲକିଚ୍ଚକରୋତି ଅତ୍ତନା କାତବ୍ବପୁଞ୍ଞକରୋ।

ପଠମଅପୁତ୍ତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିୟଅପୁତ୍ତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୧।ପିଣ୍ଡପାତେନାତି ସହୟୋଗେ କରଣୱଚନଂ। ପଟିପାଦନଂ ତେନ ସହ ୟୋଜନନ୍ତି ଆହ ''ପିଣ୍ଡପାତେନ ସଦ୍ଧିଂ ସଂୟୋଜେସି, ପିଣ୍ଡପାତଂ ଅଦାସୀତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ''ପଣୀତଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ, ପାଠଇଯଂ ପନ ''କଣାଜକଂ ଭୁଞ୍ଜତି ବିଲଙ୍ଗଦୁତିୟ''ନ୍ତି। ତଂ ତଂ ପୱତ୍ତିତଂ ୟେଭୁୟ୍ୟୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଇଦାନି ''ଇମସ୍ସ ସେଟ୍ଠିସ୍ସ କସ୍ସଚି ସମଣସ୍ସ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱା ଦେଥା''ତି ୱଚନଂ ନ ସୁତପୁବ୍ବଂ, ୟସ୍ମା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ନାମ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣାନୁଭାୱେହି ଲୋକେ ପାକଟା ସଞ୍ଜାତା ଏୱ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମା ସେଟ୍ଠିଭରିୟାୟ ''ନ ୟସ୍ସ ୱା ତସ୍ସ ୱା''ତିଆଦି ଚିନ୍ତିତଂ। ତଥା ହି ତେସଂ ଦେନ୍ତାପି ସବ୍ବଞ୍ଚ ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ପଣୀତମେୱ ଦେନ୍ତି। ନାସାପୁଟଂ ପହରି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ। ସୋ ଲୁଦ୍ଧତାୟ ''ବହୁ ୱତ ଧଞ୍ଞଂ ମମସ୍ସା''ତି ଚିତ୍ତଂ ସଂୟମେତୁଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ।

ୱିପ୍ପଟିସାରୁପ୍ପନ୍ନାକାରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱରମେତ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଇମସ୍ସ ସମଣସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଦେହୀ''ତି ୱଦତୋ ନ ଏକାୟ ଏୱ ଜୱନୱୀଥିୟା ୱସେନ ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି। ଅଥ ଖୋ ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ପୱତ୍ତଜୱନୱାରୋପି ଅତ୍ଥି ମଜ୍ଝେ ପୱତ୍ତଜୱନୱାରୋପି, ତଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ପୁବ୍ବପଚ୍ଛିମଚେତନାୱସେନା''ତି। ଏକା ଚେତନା ଦ୍ୱେ ପଟିସନ୍ଧିୟୋ ନ ଦେତୀତି ଏତ୍ଥ ସାକେତପଞ୍ହୱସେନ ନିଚ୍ଛୟୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଚୁଦ୍ଦସନ୍ନଂ ଚେତନାନଂ ପୁବ୍ବେ ପୁରେତରଂ କତତ୍ତା ପୁରାଣଂ।

ପରିଗଣ୍ହାତୀତି ପରିଗ୍ଗହୋତି ଆହ ''ପରିଗ୍ଗହିତଂ ୱତ୍ଥୁ''ନ୍ତି। ଅନ୍ୱାୟ ଉପନିସ୍ସାୟ ଜୀୱନ୍ତୀତି ଅନୁଜୀୱିନୋ। ସବ୍ବମେତନ୍ତି ଧନଧଞ୍ଞାଦିସବ୍ବଂ ଏତଂ ୟଥାୱୁତ୍ତପରିଗ୍ଗହୱତ୍ଥୁଂ। ନିକ୍ଖିପ୍ପଗାମିନନ୍ତି ନିକ୍ଖିପିତବ୍ବତାଗାମିନଂ। ନିକ୍ଖିପିତବ୍ବସଭାୱଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ନିକ୍ଖିପ୍ପସଭାୱ''ନ୍ତି। ପହାୟ ଗମନୀୟନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବସଭାୱମେୱା''ତି।

ଦୁତିୟଅପୁତ୍ତକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିୟୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୨। ‘‘ନୀଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତିଆଦି ଅପ୍ପକାସନଭାୱେନ ତମତୀତି ତମୋ, ତେନ ତମେନ ଯୁତ୍ତୋତି ତମୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂଯୋଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତବ୍ବୋହାରୋ ଯଥା ‘‘ମଞ୍ଚେରଯୋଗତୋ ମଞ୍ଚେରୋ’’ତି। ତସ୍ମା ତମୋତି ଅପ୍ପକାସନଭାୱେନ ତମୋ ତମଭୂତୋ ଅନ୍ଧକାରୋ ୱିଯ ଜାତୋ, ଅନ୍ଧକାରତ୍ତଂ ୱା ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ତମମେୱ ପରମ୍ପରତୋ ଅଯନଂ ଗତି ନିଟ୍ଠା ଏତସ୍ସାତି ତମପରାଯଣୋ, ତମପରାଯଣତଂ ୱା ପତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଯେନପି ତମଗ୍ଗହଣେନ ଖନ୍ଧତମୋୱ କଥିତୋ, ନ ଅନ୍ଧକାରତମୋ। ଖନ୍ଧତମୋତି ଚ ସମ୍ପତ୍ତିରହିତା ଖନ୍ଧପୱତ୍ତିଯେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ‘‘ଉଚ୍ଚେ କୁଲେ ପଚ୍ଚାଜାତୋ’’ତିଆଦି ପକାସନଭାୱେନ ଜୋତେତୀତି ଜୋତି, ତେନ ଜୋତିନା ଯୁତ୍ତୋତିଆଦି ସବ୍ବଂ ତମେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେତି ଜୋତିତମପରାଯଣୋ ଜୋତିଜୋତିପରାଯଣୋତି ଇତରେ ଦ୍ୱେ ପୁଗ୍ଗଲେ।

ୱେଣୁୱେତ୍ତାଦିକେହି ପେଠଆଦିକାରକା ୱିଲୀୱକାରକା। ମିଗମଚ୍ଛାଦୀନଂ ନିସାଦନତୋ ନେସାଦା, ମାଗୱିକମଚ୍ଛବନ୍ଧାଦଯୋ। ରଥେସୁ ଚମ୍ମେନ ହନନକରଣତୋ ରଥକାରା ଚମ୍ମକାରା ୱୁତ୍ତା। ‘‘ପୁ’’ ଇତି କରୀସସ୍ସ ନାମଂ, ତଂ କୁସେନ୍ତି ଅପନେନ୍ତୀତି ପୁକ୍କୁସା, ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକା। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋତି ୱିରୂପୋ। ଓକୋଟିମକୋତି ଆରୋହାଭାୱେନ ହେଟ୍ଠିମକୋଟିକୋ, ରସ୍ସକାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଲକୁଣ୍ଡକୋ’’ତି। ଲକୁ ୱିଯ ଘଟିକା ୱିଯ ଡେତି ପୱତ୍ତତୀତି ହି ଲକୁଣ୍ଡକୋ, ରସ୍ସୋ। କଣତି ନିମୀଲତୀତି କାଣୋ। ତଂ ପନସ୍ସ ନିମୀଲନଂ ଏକେନ ଅକ୍ଖିନା ଦ୍ୱୀହିପି ୱାତି ଆହ ‘‘ଏକକ୍ଖିକାଣୋ ୱା ଉଭଯକ୍ଖିକାଣୋ ୱା’’ତି। କୁଣନଂ କୁଣୋ, ହତ୍ଥୱେକଲ୍ଲଂ, ସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କୁଣୀ। ଖଞ୍ଜୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପାଦୱିକଲୋ। ହେଟ୍ଠିମକାଯସଙ୍ଖାତୋ ସରୀରସ୍ସ ପକ୍ଖୋ ପଦେସୋ ହତୋ ଅସ୍ସାତି ପକ୍ଖହତୋ। ତେନାହ ‘‘ପୀଠସପ୍ପୀ’’ତି। ପଦୀପେ ପଦୀପନେ ଏତବ୍ବଂ ନେତବ୍ବନ୍ତି ପଦୀପେଯ୍ୟଂ, ତେଲକପଲ୍ଲାଦିଉପକରଣଂ। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଆଗମନୱିପତ୍ତୀତି ଆଗମନଟ୍ଠାନୱସେନ ୱିପତ୍ତି ଆଗମୋ ଏତ୍ଥାତି କତ୍ୱା। ପୁବ୍ବୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତୀତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯୱସେନ ୱିପତ୍ତି। ଚଣ୍ଡାଲାଦିସଭାୱା ହିସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ପଠମୁପ୍ପନ୍ନପଚ୍ଚଯା, ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱା ପଚ୍ଚଯା, ତେହେୱସ୍ସ ୱିପତ୍ତି ଏୱ, ନ ସମ୍ପତ୍ତି। ପୱତ୍ତପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତୀତି ପୱତ୍ତେ ସୁଖପଚ୍ଚଯୱିପତ୍ତି। ତାଦିସେ ନିହୀନକୁଲେ ଉପ୍ପନ୍ନୋପି କୋଚି ୱିଭୱସମ୍ପନ୍ନୋ ସିଯା, ଅଯଂ ପନ ଦୁଗ୍ଗତୋ ଦୁରୂପୋ ହୋତି। ଆଜୀୱୁପାଯୱିପତ୍ତୀତି ଆଜୀୱନୁପାଯୱସେନ ୱିପତ୍ତି। ସୁଖେନ ହି ଜୀୱିକଂ ପୱତ୍ତେତୁଂ ଉପାଯଭୂତା ହତ୍ଥିସିପ୍ପାଦଯୋ ଇମସ୍ସ ନତ୍ଥି, ପୁପ୍ଫଛଡ୍ଡକସିଲାକୋଟ୍ଟନାଦିକମ୍ମଂ ପନ କତ୍ୱା ଜୀୱିକଂ ପୱତ୍ତେତି। ତେନାହ ‘‘କସିରୱୁତ୍ତିକେ’’ତି। ଅତ୍ତଭାୱୱିପତ୍ତୀତି ଉପଧିୱିପତ୍ତି। ଦୁକ୍ଖକାରଣସମାଯୋଗୋତି କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯସମୋଧାନଂ। ସୁଖକାରଣୱିପତ୍ତୀତି ସୁଖପଚ୍ଚଯପରିହାନି। ଉପଭୋଗୱିପତ୍ତୀତି ଉପଭୋଗସୁଖସ୍ସ ୱିନାସୋ ଅନୁପଲଦ୍ଧି। ଜୋତି ଚେୱ ଜୋତିପରାଯଣଭାୱୋ ଚ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ।

ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହୀତି ଲକ୍ଖଣୱଚନଂ ଏତଂ ଯଥା ‘‘ଯଦି ମେ ବ୍ୟାଧିତା ହୋନ୍ତି, ଦାତବ୍ବମିଦମୋସଧ’’ନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦସହି ଅକ୍କୋସୱତ୍ଥୂହି, ତତ୍ଥ ୱା ଯେନ କେନଚି ପରିଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋତି ଦାନଂ ଦାତୁଂ ଅପେକ୍ଖିତତାଯ ସମାହିତଚିତ୍ତୋ।

ପୁଗ୍ଗଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅଯ୍ୟିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୩।ଜରାଜିଣ୍ଣାତି ଜରାଯ ଜିଣ୍ଣା। ତେନ ପାକଟଜରାଯ ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତିମାହ। ୱଯୋୱୁଦ୍ଧାତି ୱଯସା ୱୁଦ୍ଧା। ତେନ ପଚ୍ଛିମୱଯସ୍ସ ଓସକ୍କସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱଦତି। ଜାତିମହଲ୍ଲିକାତି ଜାତିମହତ୍ତଗତା। ଚିରକାଲଂ ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ଦ୍ୱେ ତଯୋ ରାଜପରିୱଟ୍ଟେ ୱୀତିୱତ୍ତା। ୱଯୋ-ସଦ୍ଦୋ ସାଧାରଣୱଚନୋପି ଜିଣ୍ଣସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ଓସାନୱଯଂ ଏୱ ୱଦତୀତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଛିମୱଯଂ ସମ୍ପତ୍ତା’’ତି। ଅଯ୍ୟିକାତି ମାତାମହିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ହତ୍ଥୀ ଏୱ ରତନଭୂତୋ ହତ୍ଥିରତନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସତସହସ୍ସଗ୍ଘନକେନା’’ତିଆଦି। ସବ୍ବାନି ତାନୀତି କୁମ୍ଭକାରଭାଜନାନି, ତେହି ସବ୍ବିଂ ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ପମାଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ତେସୁ ହୀ’’ତିଆଦିମାହ, ତଂ ସୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟମେୱ।

ଅଯ୍ୟିକାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଇସ୍ସତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୫।ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ଏତ୍ଥ କା ଅସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତି? ତିତ୍ଥିୟାନଂ ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଚ ଅଲାଭାୟ ଅୟସାୟ ପରିସକ୍କନଂ। ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଭଗୱତୋ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ତଂ ସଵ୍ଵଦିସାସୁ ଯମକମହାମେଘୋ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ମହାଓଘଂ ୱିୟ ସଵ୍ଵା ପାରମିୟୋ ''ଇମସ୍ମିଂ ଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପାକଂ ଦସ୍ସାମା''ତି ସମ୍ପିଣ୍ଡିତା ୱିୟ ଲାଭସକ୍କାରମହୋଘଂ ନିଵ୍ଵତ୍ତୟିଂସୁ। ତତୋ ତତୋ ଅନ୍ନପାନୟାନୱତ୍ଥମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିହତ୍ଥା ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣାଦୟୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା – ''କହଂ ଭଗୱା, କହଂ ଦେୱଦେୱୋ ନରାସଭୋ ଲୋକନାଥୋ''ତି ଭଗୱନ୍ତଂ ପରିୟେସନ୍ତି, ସକଟସତେହିପି ପଚ୍ଚୟେ ଆହରିତ୍ୱା ଓକାସଂ ଅଲଭମାନା ସମନ୍ତା ଗାୱୁତପ୍ପମାଣମ୍ପି ସକଟଧୁରେନ ସକଟଧୁରଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚେୱ ଅନୁୱନ୍ଧନ୍ତି ଚ ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦବ୍ରାହ୍ମଣାଦୟୋ ୱିୟ। ସଵ୍ଵଂ ଖନ୍ଧକେ (ମହାୱ। ୨୮୨) ତେସୁ ତେସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଚ ଆଗତନୟେନ ୱେଦିତଵ୍ଵଂ। ଯଥା ଚ ଭଗୱତୋ, ଏୱଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସପି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି – ''ତେନ ଖୋ ପନ ସମୟେନ ଭଗୱା ସକ୍କତୋ ହୋତି ଗରୁକତୋ ମାନିତୋ ପୂଜିତୋ ଅପଚିତୋ ଲାଭୀ ଚୀୱର…ପେ… ପରିକ୍ଖାରାନଂ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋପି ଖୋ''ତିଆଦି (ଉଦା। ୩୮), ତଥା ''ଯାୱତା ଖୋ, ଚୁନ୍ଦ, ଏତରହି ସଙ୍ଘୋ ୱା ଗଣୋ ୱା ଲୋକେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ନାହଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଂ ସଙ୍ଘମ୍ପି ଏକଂ ଗଣମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି ଏୱଂ ଲାଭଗ୍ଗୟସଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତଂ, ଯଥରିୱାୟଂ, ଚୁନ୍ଦ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୋ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୭୬)। ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ। ନିଚ୍ଛରନ୍ତି ସଞ୍ଚରନ୍ତି। ନନ୍ତି କଥଂ।

ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଅୟୁତ୍ତଂ ତିତ୍ଥିୟାନଂ କଥା ମହାଜନସନ୍ନିପାତେ ନିଚ୍ଛାତିତା ହୋତୀତି। ତସ୍ମିଂ ଦାତଵ୍ଵଂ, ଚିତ୍ତପ୍ପସାଦମତ୍ତେନ ଦେନ୍ତେପି ହି ପୁଞ୍ଞଂ ପୱଡ୍ଢତି। ଆରୋଚିତଂ ଅତ୍ତନୋତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଭଗୱାତି ସତ୍ଥୁ ଆମନ୍ତନଂ। ଚିତ୍ତଂ ନାମ ଯଥାପଚ୍ଚୟଂ ପୱତ୍ତମାନଂ ନିଗଣ୍ଠା…ପେ… ପସୀଦତି ପସନ୍ନସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁଵ୍ଵେ ଅୱିସେସତୋ ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ଦାତଵ୍ଵଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଇଦାନି ତସ୍ସ ମହପ୍ଫଲଭାୱକରୋ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୱିସେସୋତି ଆହ ''ଅଞ୍ଞଂ ତୟା ପଠମଂ ପୁଚ୍ଛିତଂ, ଅଞ୍ଞଂ ପଚ୍ଛା''ତି। ସଲ୍ଲକ୍ଖେହି ଏତଂ। ପଚ୍ଛିମଂ ପୁରିମେନ ସନ୍ଧିଂ ଆନେହୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ପୁଚ୍ଛିତସ୍ସ ନାମ ପଞ୍ହସ୍ସ କଥନଂ ମୟ୍ହମେୱ ଭାରୋ। ସମୁପବ୍ୟୂଳ୍ହୋତି ଏକତୋ ସେନାୟ ରାସିୱସେନ ସମ୍ପିଣ୍ଡିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ରାସିଭୂତୋ''ତି। ଅସିକ୍ଖିତୋତି ସତ୍ତଟ୍ଠସଂୱଚ୍ଛରାନି ଧନୁସିପ୍ପେନ ସିକ୍ଖିତୋ। ଧନୁସିପ୍ପଂ ସିକ୍ଖିତ୍ୱାପି କୋଚି କତହତ୍ଥୋ ନ ହୋତି, ଅୟଂ ପନ ଅସିକ୍ଖିତୋ ନ କତହତ୍ଥୋ, ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଭାୱୋୟେୱ ଦ୍ୱାମମୁଟ୍ଠିବନ୍ଧୋ। ତିଣପୁଞ୍ଜମତ୍ତିକାପୁଞ୍ଜାଦୀସୂତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ପଂସୁପୁଞ୍ଜୱାଲୁକପୁଞ୍ଜସାରଫଲକଅୟୋଘନାଦିକେ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅକତପରିଚୟୋତି ତେସଂ ସନ୍ତିକା ୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ଅକତପରିଚୟୋ। ରାଜରାଜମହାମତ୍ତାଦିକେ ଉପେଚ୍ଚ ଅସନଂ ଉପାସନଂ, ନ କତଂ ଉପାସନଂ ଏତେନାତି ଅକତୂପାସନୋ। ଅସିକ୍ଖିତତାଦିନା ଭୀରୁଭାୱେନ ୱା କାୟସ୍ସ ଛମ୍ଭନଂ ସଙ୍କମ୍ପନଂ ଉତ୍ତାସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଛମ୍ଭୀତି ଆହ ''ପୱେଧିତକାୟୋ''ତି।

ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତାୟ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ''ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀନୋ ହୋତୀ''ତି ଆହ। ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନସ୍ସ ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା ତତିୟେନେୱ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀନଂ ହୋତି ପଟିଘସମ୍ପୟୋଗଂ। ଅସେକ୍ଖସ୍ସ ଅୟନ୍ତି ଅସେକ୍ଖଂ, ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତୟିଦଂ ନ ଅଗ୍ଗଫଲଂ ସୀଲମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ଅଥ ଖୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଅସେକ୍ଖସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତଂ ସୀଲଂ, ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଏୱ ନ ଅଧିପ୍ପେତୋ ସିକ୍ଖାୟ ଜାତତ୍ତା, ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧୋପୀତି । ସେକ୍ଖସ୍ସ ଏସୋତି ୱା, ଅପରିୟୋସିତସିକ୍ଖତ୍ତା ସୟମେୱ ସିକ୍ଖତୀତି ୱା ସେକ୍ଖୋ, ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ ହେଟ୍ଠିମେସୁ ଚ ତୀସୁ ଫଲେସୁ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଉପରି ସିକ୍ଖିତଵ୍ଵାଭାୱତୋ ଅସେକ୍ଖୋ। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତୋ ସେକ୍ଖୋତି ଅସେକ୍ଖୋ। ଅଗ୍ଗଫଲଭୂତୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱୁଚ୍ଚେୟ୍ୟ, ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପନ ୱିପସ୍ସକସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତଥା ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ସଵ୍ଵତ୍ଥାତି ''ଅସେକ୍ଖେନା''ତିଆଦୀସୁ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଥା ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧା ମିସ୍ସକା ଅଧିପ୍ପେତା, ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧାପୀତି ତଦଙ୍ଗୱିମୁତ୍ତିଆଦୟୋପି ୱେଦିତଵ୍ଵା, ନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱିମୁତ୍ତି ଏୱ।

ଯେନ ସିପ୍ପେନ ଇସ୍ସାସୋ ହୋତି, ତଂ ଇସ୍ସତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଉସୁସିପ୍ପ''ନ୍ତି। ଯସ୍ମା ୱାୟୋଧାତୁୟା ୱସେନ ସରୀରଂ ସଞ୍ଜାତଥାମଂ ହୋତି, ତଂ ବଲପଚ୍ଚୟଂ ସନ୍ଧାୟାହ ''ବଲଂ ନାମ ୱାୟୋଧାତୂ''ତି। ସମପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ହି ୱିସମପ୍ପୱତ୍ତିନିୱାରକଧାତୁ ବଲଂ ନାମ, ତେନ ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ବଲରୂପଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

ଯସ୍ମା ଅରହା ଏୱ ଏକନ୍ତତୋ ସୋରତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ଆହ ''ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ଅରହତ୍ତ''ନ୍ତି। ଏତେ ଦ୍ୱେତି ଖନ୍ତି ସୋରଚ୍ଚନ୍ତି ଏତେ ଦ୍ୱେ ଧମ୍ମା। ପାନୀୟଂ ପିୱନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ପପା, ଯୋ କୋଚି ଜଲାସୟୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ପାନୀୟଟ୍ଠାନନ୍ତି ଆହ ''ଚତୁରସ୍ସପୋକ୍ଖରଣୀଆଦୀନୀ''ତି। ଉଦକୱିକୂଲାଦୀସୁ କମନ୍ତି ଅତିକ୍କମନ୍ତି ଏତେହୀତି ସଙ୍କମନାନି, ସେତୁଆଦୀନି। ସେତୁକରଣଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ସେତୁଂ, ଚଙ୍କମନକରଣଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଚଙ୍କମନଂ, ମଗ୍ଗକରଣଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ମଗ୍ଗଂ କରେୟ୍ୟାତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତେନାହ ''ପଣ୍ଡାସା''ତିଆଦି।

ଭିକ୍ଖାଚାରୱତ୍ତନ୍ତି ଅରିୟାନଂ ହିତଂ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ। ଦେନ୍ତୋପୀତି ପି-ସଦ୍ଦେନ ଅଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦେନ୍ତୋପୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚିପି ଦେନ୍ତେନପି କମ୍ମଫଲଂ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ୱିପ୍ପସନ୍ନଚିତ୍ତେନେୱ ଦାତଵ୍ଵତ୍ତା। ଥନୟନ୍ତି ଇଦଂ ତସ୍ସ ମହାମେଘଭାୱଦସ୍ସନଂ, ଯୋ ହି ମହାୱସ୍ସଂ ୱସ୍ସତି, ସୋ ଗଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱିଜ୍ଜୁମାଲଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ପୱସ୍ସତି। ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ସମୋଧାନେତ୍ୱାତି ଖାଦନୀୟସ୍ସ ୱିୱିଧଜାତିୟାନି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା। ତେନାହ ''ରାସିଂ

କତ୍ୱା’’ତି।

ପକିରଣଂ ନାମ ୱିକିରଣମ୍ପି ହୋତି ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ଧାତୂନନ୍ତି ଆହ ‘‘ୱିକିରତୀ’’ତି। ପକିରନ୍ତୋ ୱିଯ ୱା ଦାନଂ ଦେତୀତି ଇମିନା ଗୁଣଖେତ୍ତମେୱ ଅପରିଯେସିତ୍ୱା କରୁଣାଖେତ୍ତେପି ମହାଦାନଂ ପୱତ୍ତେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ତେନ ‘‘ପକିରେତୀ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ଭଗୱତା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯଂ ଆଗତତିତ୍ଥିଯୱାଦେନ ଅପ୍ପଟିସେଧିତତାପି ଦୀପିତା ହୋତି। ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜଧାରାତି ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜମଯଧାରା ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜାଭିସନ୍ଦା। ସିନେହଯନ୍ତୀତି ଥୂଲଧାରେନପି ସିନେହେନ ସିନିଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତୀ। କିଲେଦଯନ୍ତୀତି ଅଲ୍ଲଭାୱଂ ପାପଯନ୍ତୀ। ଯଥାଯଂ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜଧାରା ଦାତାରଂ ଅନ୍ତୋ ସିନେହେତି ପୂରେତି ଅଭିସନ୍ଦେତି, ଏୱଂ ପଟିଗ୍ଗାହକାନମ୍ପି ଅନ୍ତୋ ସିନେହେତି ପୂରେତି ଅଭିସନ୍ଦେତି। ତେନେୱାହ ‘‘ଦଦଂ ପିଯୋ ହୋତି ଭଜନ୍ତି ନଂ ବହୂ’’ତିଆଦି (ଅ। ନି। ୫।୩୪) ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ‘‘ଦାତାରଂ ଅଭିୱସ୍ସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଦାଯକୱସେନେୱ ‘‘ସିନେହେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଯସ୍ମା ୱା ପଟିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ସିନେହୁପ୍ପତ୍ତି ଆମିସନିସ୍ସିତାତି ଦାଯକୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ଇସ୍ସତ୍ଥସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପବ୍ବତୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୬।ଖତ୍ତିଯାତି ଅଭିସେକପ୍ପତ୍ତା। ଇସ୍ସରିଯମଦୋ କାମଗେଧୋ। ପଥୱିମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମହନ୍ତତା ତଂନିୱାସିନଂ ଅନୁଯନ୍ତତାତି ସବ୍ବମିଦଂ ଯଥିଚ୍ଛିତସ୍ସ ରାଜକିଚ୍ଚସ୍ସ ସୁଖେନ ସମିଜ୍ଝନସ୍ସ କାରଣକିତ୍ତନଂ। ଯାଦିସେ ରାଜକିଚ୍ଚେ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପନ୍ନୋ, ତଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏସ କିର’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନ୍ତରଗମନାନୀତି ତିଣ୍ଣଂ ନିରନ୍ତରଗମନାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଗମନାନି। ଚୋରା ଚିନ୍ତଯିଂସୂତି ଏକୋ ଅନ୍ତରଭୋଗିକୋ ରାଜାପରାଧିକୋ ପଞ୍ଚସତମନୁସ୍ସପରିୱାରୋ ଚୋରିଯଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିଚରତି, ତେ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

‘‘ଅଯୁତ୍ତଂ ତେ କତ’’ନ୍ତି ସଚାହଂ ୱକ୍ଖାମୀତି ଯୋଜନା। ଧୁରୱିହାରେତି ରଥସ୍ସ ଧୁରଂ ୱିଯ ନଗରସ୍ସ ଧୁରଭୂତେ ୱିହାରେ। ସନ୍ଥମ୍ଭିତୁନ୍ତି ୱିସ୍ସାସଭାୱେନ ଉପଟ୍ଠାତୁଂ। ସଦ୍ଧାଯିକୋତି ସଦ୍ଧାଯ ଅଯିତବ୍ବୋ, ସଦ୍ଦହେଯ୍ୟୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ସଦ୍ଧାତବ୍ବୋ’’ତି। ପଚ୍ଚଯିକୋତି ପତ୍ତିଯାଯିତବ୍ବୋ। ଅବ୍ଭୁସମଂ ପୁଥୁଲଭାୱେନ। ନିପ୍ପୋଥେନ୍ତୋତି ନିମ୍ମଦ୍ଦେନ୍ତୋ। ସଣ୍ହକରଣୀଯଂ ଅତିସଣ୍ହଂ ପିସନ୍ତୋ ନିସଦପୋତୋ ୱିଯ ପିସନ୍ତୋ।

ଧମ୍ମଚରିଯାତିଆଦିଉମ୍ପି ସୀସଂ ଚେଲଞ୍ଚ ଅଚ୍ଛୁପେକ୍ଖିତ୍ୱା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ଏୱ କାତବ୍ବା ତସ୍ସା ଏୱ ପରଲୋକେ ପତିଟ୍ଠାଭାୱତୋ। ଆଚିକ୍ଖାମୀତି କଥେମି, କଥେନ୍ତୋ ଚ ଯଥା ତମତ୍ଥଂ ସମ୍ମଦେୱ ରାଜା ଜାନାତି, ଏୱଂ ଜାନାପେମୀତି । ନିପ୍ପତ୍ତି ଯୁଦ୍ଧେନ କାତବ୍ବଅତ୍ଥସିଦ୍ଧି। ୱିସିନୋତି ବନ୍ଧତି ଯଥାଧିପ୍ପେତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେନାତି ୱିସଯୋ, ସମତ୍ଥଭାୱୋ। ମନ୍ତସମ୍ପନ୍ନାତି ସମ୍ପନ୍ନରାଜମନ୍ତା। ମହାଅମଚ୍ଚାତି ମହୋସଧାଦିସଦିସା ନୀତିସତ୍ଥଚ୍ଛେକା ଅମଚ୍ଚପୁରିସା। ଉପଲାପେତୁନ୍ତି ପରେସଂ ଅନ୍ତରେ ୱିରୋଧତ୍ଥଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ।

ଦ୍ୱେଯେୱ ପବ୍ବତାତି ପବ୍ବତସଦିସା ଦ୍ୱେଯେୱ ଗହିତା। ରାଜୋୱାଦେତି ରାଜୋୱାଦସୁତ୍ତେ। ଆଗତାୱ ତତ୍ତନ୍ତିଯା ଅନୁରୂପତ୍ଥଂ। ୱିଲୁମ୍ପମାନାତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ୱିପତ୍ତୀତି ଭୋଗପରିହାନାଦିୱିନାସୋ। ହତ୍ଥିଯୁଦ୍ଧାଦୀହି ଜରାମରଣଂ ଜିନିତୁଂ ନ ସକ୍କା ସତ୍ତସ୍ସ ଅୱିସଯଭାୱତୋ। ଯେନ ପନ ଜିନିତୁଂ ସକ୍କା, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଭଗୱା ‘‘ବୁଦ୍ଧେ…ପେ… ନିୱେସଯେ’’ତି ଆହ। ରତନତ୍ତଯେ ହି ସଦ୍ଧା ନିୱିଟ୍ଠା ମୂଲଜାତା ପତିଟ୍ଠିତା ଏକନ୍ତତୋ ଜରାମରଣୱିଜଯାଯ ହୋତି। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ମା ସଦ୍ଧ’’ନ୍ତି।

ପବ୍ବତୂପମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

କୋସଲସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୪। ମାରସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ତପୋକମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୭। ଉରୁୱେଲାଯ ସମୀପେ ଗାମୋ ଉରୁୱେଲଗାମୋ, ତଂ ଉରୁୱେଲଗାମଂ ଅଭିମୁଖଭାୱେନ ସମ୍ମଦେୱ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅଭିସମ୍ବୋଧି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ, ତେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଚ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସାଯ ୱସ୍ସେସୁ ଆଦିତୋ ପନ୍ନରସ ୱସ୍ସାନି ପଠମବୋଧି, ଇଧ ପନ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ''ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତୋସତ୍ତାହସ୍ମିଂ ଯେୱା''ତି। ଅସୁଖଭାୱେନ ଅଞ୍ଞେହି କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟତ୍ତା ଦୁକ୍କରଂ କରୋତୀତି ଦୁକ୍କରକାରୋ, ସୋ ଏୱ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ଦୁକ୍କରକାରିକା। ତାଯ ମୁତ୍ତୋ ୱତମ୍ହୀତି ଚିନ୍ତେସି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ତଂ ଲୋକନାଥୋ ଛବ୍ବସ୍ସାନି ସମନୁଯୁଞ୍ଜତି? କମ୍ମପିଠଇତତ୍ତସେନ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅପଦାନେ (ଅପ। ଥେର ୧।୩୯।୯୨-୯୪) –

''ଅୱଚାହଂ ଜୋତିପାଲୋ, ସୁଗତଂ କସ୍ସପଂ ତଦା;

କୁତୋ ନୁ ବୋଧି ମୁଣ୍ଡସ୍ସ, ବୋଧି ପରମଦୁଲ୍ଲଭା।

''ତେନ କମ୍ମୱିପାକେନ, ଅଚରିଂ ଦୁକ୍କରଂ ବହୁଂ;

ଛବ୍ବସ୍ସାନୁରୁୱେଲାଯଂ, ତତୋ ବୋଧିମପାପୁଣିଂ।

''ନାହଂ ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ, ପାପୁଣିଂ ବୋଧିମୁତ୍ତମଂ;

କୁମ୍ମଗ୍ଗେନ ଗୱେସିସ୍ସଂ, ପୁବ୍ବକମ୍ମେନ ୱାରିତୋ''ତି।

ମାରେତୀତି ୱିବାଧେତି। ୱିପତ୍ତିଆଦିସଂଯୋଜନଞ୍ହି ସାଧୂନଂ ପରମତ୍ଥତୋ ମରଣଂ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧମାରଣତ୍ତା, ପାପତରତ୍ତା ପାପତମୋତି ପାପିମା। ସା ଚସ୍ସ ପାପତମତା ପାପୱୁତ୍ତିତାଯାତି ଆହ ''ପାପେନିଯୁତ୍ତୋ''ତି। ଅଧିପତୀତି କାମାଧିପତି। ଅପ୍ପହୀନକାମରାଗେ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ୱତ୍ତେତୀତି ୱସୱତ୍ତୀ। ତେସଂଯେୱ କୁସଲକମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତଂ କରୋତୀତି ଅନ୍ତକୋ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ଅପରିମୁତ୍ତପଚ୍ଚଯତ୍ତା ନମୁଚି। ମତ୍ତାନଂ ପମତ୍ତାନଂ ବନ୍ଧୂତି ପମତ୍ତବନ୍ଧୁ।

ତପୋକମ୍ମାତି ଅତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗତୋ। ଅପରଦ୍ଧୋତି ୱିରଜ୍ଝସି। ''ଅପରାଧୋ''ତିପି ଅତ୍ଥି, ସୋଯେୱ ଅତ୍ଥୋ। କାଯକିଲମଥଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଅମରତ୍ଥାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜତି, ସୋ ଚ କମ୍ମୱାଦୀହି ଅନୁଯୁଞ୍ଜିଯମାନୋ ଦେୱତ୍ଥାଯ ସିଯାତି ଆହ ''ଅମରଭାୱତ୍ଥାଯା''ତି। ସବ୍ବଂ ତପନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତପରିତାପନଂ। ଅତ୍ଥାୱହଂ ନ ଭୱତି ବୋଧିଯା ଅନୁପାଯତ୍ତା। କିଞ୍ଚସ୍ସାତି କିଞ୍ଚି ସିଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ଫିଯାରିତ୍ତଂୱ ଧମ୍ମନୀତି ଧମ୍ମଂ ୱୁଚ୍ଚତି ୱଣ୍ଣୁ, ସୋ ଇଧ ''ଧମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ଧମ୍ମନି ୱଣ୍ଣୁପଦେସେତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ଅରଞ୍ଞେ''ତି। ଉଭୋସୁ ପସ୍ସେସୁ ଫିଯାହି ଆକଡ୍ଢେୟ୍ୟ ଚେୱ ଅରିତ୍ତେହି ଉପ୍ପୀଳେୟ୍ୟ ଚ।

ସମ୍ମାୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ଗହିତା ମଗ୍ଗସୀଲସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ସମାଧିନୋ ହି ଗହଣେନ ସମ୍ମାୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ ଗହିତା ଉପକାରଭାୱତୋ। ପଞ୍ଞାଯାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ବୁଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ବୋଧୋ। ମଗ୍ଗୋତି ଆହ ''ବୋଧାଯାତି ମଗ୍ଗତ୍ଥାଯା''ତି। କଥଂ ପନ ମଗ୍ଗଂ ମଗ୍ଗତ୍ଥାଯ ଭାୱେତୀତି ଆହ ''ଯଥା ହୀ''ତିଆଦି। ତେନ ଯଥା ଯାଗୁପଚନାରମ୍ଭୋ ଯାୱଦେୱ ଯାଗୁଅତ୍ଥୋ, ଏୱଂ ମଗ୍ଗଭାୱନାରମ୍ଭୋ ମଗ୍ଗାଧିଗମତ୍ଥାଯାତି ଦସ୍ସେତି। ଆରମ୍ଭୋତି ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ବନ୍ଧାପନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କେଚି ପନ ''ମଗ୍ଗନ୍ତି ଅରିଯମଗ୍ଗଂ, ବୋଧାଯାତି ଅରହତ୍ତସମ୍ବୋଧାଯ, ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା 'ପତ୍ତୋସ୍ମି ପରମସୁଦ୍ଧି'ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି, ଅପରେ ପନ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସମ୍ବୋଧାଯାତି। ସୋ ହି ସବ୍ବସ୍ମାପି ବୋଧିତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ''ତି। ନିହତୋ ନିବ୍ବିସେୱନଭାୱଂ ପାପିତୋ। ତେନାହ ''ପରାଜିତୋ''ତି।

ତପୋକମ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ହତ୍ଥିରାଜୱଣ୍ଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୮।ଅନ୍ଧଭାୱକାରକେତି ପଚୁରଜନସ୍ସ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୁପ୍ପତ୍ତିନିୱାରଣେନ ଅନ୍ଧଭାୱକାରକେ। ମହାତମେତି ମହତି ତମସି। ପାସାଣଫଲକେ ମହାଚୀୱରଂ ସୀସେ ଠପେତ୍ୱାତି ଏତେନ ତଂ ଫଲକଂ ଅପସ୍ସାୟ ନିସିନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତି । ପଧାନନ୍ତି ଭାୱନଂ। ପରିଗ୍ଗଣ୍ହମାନୋତି ସଙ୍ଖସୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ, ଭାୱନଂ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ଅନୁପୁବ୍ବସମାପତ୍ତିୟୋ ଫଲସମାପତ୍ତିଞ୍ଚ ମନସିକରୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ନନୁ ଚା’’ତିଆଦି। ଅରିଟ୍ଠକୋତି ଅରିଟ୍ଠକୱଣ୍ଣୋ। ତେନାହ ‘‘କାଳଅକୋ’’ତି।

ଦୀଘମଦ୍ଧାନନ୍ତି ଚିରତରଂ କାଲଂ। ସଂସରନ୍ତି ଆସାଦନାଧିପ୍ପାୟେନ ସଞ୍ଚରନ୍ତୋ, ଅଲଂ ତୁୟ୍ହଂ ଏତେନ ନିପ୍ପୟୋଜନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନ ହି ତେନ ମାରସ୍ସ କାଚି ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧୀତି।

ହତ୍ଥିରାଜୱଣ୍ଣସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୩୯।ସୁସଂୱୁତାତି ମଗ୍ଗସଂୱରେନ ସୁଟ୍ଠୁ ସଂୱୁତା। ସୁପିହିତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ପିହିତା। ୱସାନୁଗାତି କାୟାଦିଦ୍ୱାରୱସାନୁଗା ୱସୱତ୍ତିନୋ ନ ହୋନ୍ତି। ବଦ୍ଧଚରାତି ପଟିବଦ୍ଧଚରିୟାତି।

ସୁଭସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପଠମମାରପାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୦।ଉପାୟମନସିକାରେନାତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀସୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ମନସିକରଣେନ। ଉପାୟୱୀରିୟେନାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାକୁସଲାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନାୟ ୱିଧିନା ପୱତ୍ତୱୀରିୟେନ। କାରଣୱୀରିୟେନାତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପାଦନାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ କାରଣଭୂତେନ ୱୀରିୟେନ। ଅନୁପ୍ପନ୍ନପାପକାନୁପ୍ପାଦନାଦିଅତ୍ଥାନି ହି ୱୀରିୟାନି ୟଦତ୍ଥଂ ହୋନ୍ତି, ତଂ ଅତ୍ଥଂ ସାଧେନ୍ତିୟେୱାତି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଦୀପକୋ ସମ୍ମା-ସଦ୍ଦୋ। ୟୋନିସୋସମ୍ମାସଦ୍ଦେନ ହି ଉପାୟକାରଣତ୍ଥଦୀପକତଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଉପାୟୱୀରିୟେନ କାରଣୱୀରିୟେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି ଉକ୍କଟ୍ଠନିଦ୍ଦେସେନ। ମାରେନ ‘‘ମୟ୍ହଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିକଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱାପି ନ ତୁସ୍ସତୀ’’ତିଆଦି।

କିଲେସପାସେନାତି କିଲେସମାରସ୍ସ ଉପାୟଭୂତେନ। କିଲେସମାରୋ ହି ସତ୍ତେ କାମଗୁଣପାସେହି ନିବନ୍ଧତି, ନ ପନ ସୟମେୱ। ତେନାହ ‘‘ଯେ ଦିବ୍ବା କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତା’’ତିଆଦି। ମାରବନ୍ଧନେତି କିଲେସମାରସ୍ସ ବନ୍ଧନଟ୍ଠାନେ, ଭୱଚାରକେତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ମେ ସମଣ ମୋକ୍ଖସୀତି ଇଦଂ ମାରୋ ‘‘ଅନୁତ୍ତରା ୱିମୁତ୍ତି ଅନୁପ୍ପତ୍ତା, ୱିମୁତ୍ତା ସବ୍ବପାସେହୀ’’ତି ଚ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ୱଦତି ସଦ୍ଦହନ୍ତୋପି ୱା ‘‘ଏୱମୟଂ ପରେସଂ ସତ୍ତାନଂ ମୋକ୍ଖାୟ ଉସ୍ସାହଂ ନ କରେୟ୍ୟା’’ତି ଅତ୍ତନୋ କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ୱଦତି।

ପଠମମାରପାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଦୁତିୟମାରପାସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୧।ଅନୁପୁବ୍ବଗମନଚାରିକନ୍ତି ଗାମନିଗମରାଜଧାନୀସୁ ଅନୁକ୍କମେନ ଗମନସଙ୍ଖାତଂ ଚାରିକଂ। ଏୱଂ ହି ଗତେସୂତି ଏୱଂ ତୁମ୍ହେସୁ ବହୂସୁ ଏକଜ୍ଝଂ ଗତେସୁ।

ଆଦିମ୍ହି କଲ୍ୟାଣଂ ଏତସ୍ସାତି ଆଦିକଲ୍ୟାଣଂ, ତଥା ସେସେସୁ। ସାସନସ୍ସ ଆଦି ସୀଲଂ ମୂଲକତ୍ତା। ତସ୍ସ ସମଥାଦୟୋ ମଜ୍ଝଂ ସାସନସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱେମଜ୍ଝଭାୱତୋ। ଫଲନିବ୍ବାନାନି ପରିୟୋସାନଂ ତଦଧିଗମତୋ ଉତ୍ତରି କରଣୀୟାଭାୱତୋ। ସାସନେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତି ନାମ ପଞ୍ଞାୟ ହୋତି, ତସ୍ସା ଚ ସୀଲଂ ସମାଧି ଚ ମୂଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୀଲସମାଧୟୋ ୱା ଆଦୀ’’ତି। ୟସ୍ମା ପଞ୍ଞା ଅନୁବୋଧପଟିୱେଧୱସେନ ଦୁୱିଧା, ତସ୍ମା ତଦୁଭୟଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ

‘‘ଓିପସ୍ସନାମଗ୍ଗା ମଜ୍ଝ’’ନ୍ତି ଆହ। ପଞ୍ଞାନିପ୍ଫତ୍ତି ଫଲକିଚ୍ଚଂ, ନିବ୍ବାନସଚ୍ଛିକିରିଯା ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ପରିଯୋସାନଂ ତତୋ ପରଂ କତ୍ତବ୍ବାଭାଓତୋତି ଆହ ‘‘ଫଲନିବ୍ବାନାନି ପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି। ଫଲଗ୍ଗହଣେନ ହି ସୌପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ଗଯ୍ହତି, ଇତରେନ ଇତରଂ, ତଦୁଭଯଓସେନ ପଟିପତ୍ତିଯା ଓସାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଫଲନିବ୍ବାନାନି ପରିଯୋସାନ’’ନ୍ତି। ‘‘ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ, ଭିକ୍ଖୁ, ଆଦିମେଓ ଓିସୋଧେହି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ? ସୀଲଞ୍ଚ ସୁଓିସୁଦ୍ଧଂ, ଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଜୁକା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୬୯) ଓଚନତୋ ସୀଲଦିଟ୍ଠୁଜୁକତାଯ ମତ୍ଥକଭୂତା ଓିପସ୍ସନା, ତଦଧିଟ୍ଠାନା ସୀଲସମାଧୀତି ଇମେ ତସ୍ସ ସାସନସ୍ସ ମୂଲନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୀଲସମାଧିଓିପସ୍ସନା ଓା ଆଦୀ’’ତି। ସେସଂ ଓୁତ୍ତନଯମେଓ।

କିଞ୍ଚାପି ଅଓଯଓୋିନିମୁତ୍ତୋ ସମୁଦାଯୋ ନତ୍ଥି, ଯେସୁ ପନ ଅଓଯଓେସୁ ସମୁଦାଯରୂପେନ ଅପେକ୍ଖିତେସୁ ଗାଥାତି ସମଞ୍ଞା, ତଂ ତତୋ ଭିନ୍ନଂ ଓିଯ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଚତୁପ୍ପଦିକଗାଥାଯ ତାଓ ପଠମପାଦୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପଞ୍ଚପଦଛପ୍ପଦାନଂ ଗାଥାନଂ ଆଦିପରିଯୋସାନଗ୍ଗହଣେନ ଇତରେ ଦୁତିଯାଦଯୋ ତଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଓା ମଜ୍ଝନ୍ତି ଅଓୁତ୍ତସିଦ୍ଧମେଓାତି ନ ଓୁତ୍ତଂ। ଏକାନୁସନ୍ଧିକସୁତ୍ତସ୍ସାତି ଇଦଂ ବହୁଓିଭାଗଂ ଯଥାନୁସନ୍ଧିନା ଏକାନୁସନ୍ଧିକଂ ସୁତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ, ଇତରସ୍ସ ପନ ତେଯେଓ ଦେସେତବ୍ବଧମ୍ମଓିଭାଗେନ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନଭାଗା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ନିଦାନନ୍ତି କାଲଦେସକପରିସାଦି-ଅପଦିସନଲକ୍ଖଣାଦିକୋ ଅତ୍ଥୋ। ଇଦମଓୋଚାତି ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ ତଦଓସେସନିଗମନପାଠଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଅନେକାନୁସନ୍ଧୀକସ୍ସ ସହ ନିଦାନେନ ପଠମୋ ଅନୁସନ୍ଧି ଆଦି। ସହ ନିଗମନେନ ପଚ୍ଛିମୋ ପରିଯୋସାନଂ, ଇତରେନ ମଜ୍ଝିମନ୍ତିଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନାନି ଓେଦିତବ୍ବାନି।

ସାତ୍ଥକନ୍ତି ଅତ୍ଥସମ୍ପତ୍ତିଯା ସାତ୍ଥକଂ କତ୍ୱା। ସବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପତ୍ତିଯା ସବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ସମ୍ପତ୍ତି ଚ ନାମ ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନତାତି ଆହ ‘‘ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି…ପେ… ଦେସେତା’’ତି। ସକଲପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ସୀଲାଦିପଞ୍ଚଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧପାରିପୂରିଯା। ନିରୁପକ୍କିଲେସଂ ଦିଟ୍ଠିମାନାଦିଉପକ୍କିଲେସାଭାଓତୋ। ଅଓିସେସତୋ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସକଲେ ସାସନେ ଭଓନ୍ତି। ଧମ୍ମୋତି ପନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଓା ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ ‘‘କତମେସାନଂ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗଓନ୍ତାନଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚିରଟ୍ଠିତିକଂ ଅହୋସୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୮) ଓିଯ। ଦୁକୂଲସାଣିଯା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ଓିଯ, ନ ତୁ ପାକାରସେଲାଦିପଟିଚ୍ଛନ୍ନା ଓିଯ। ତେନ ଧମ୍ମନିରୁତ୍ତିଯା ସକଲକିଲେସାନଂ ପହାନାନୁଭାଓଂ ଓଦତି। ଅଲାଭପରିହାନିଯା, ନ ଲଦ୍ଧପରିହାନିଯା। ଅଡ୍ଢୁଡ୍ଢାନୀତି ପଞ୍ଚସତାଧିକାନି ତୀଣି ପାଟିହାରିଯସହସ୍ସାନି। ସାତନ୍ତି ସୁଖଂ।

ଦୁତିଯମାରପାସସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସପ୍ପସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୪୨।ସୁରାକାରକାନନ୍ତି ପିଟ୍ଠସୁରାଯୋଜନକାନଂ। କୋସଲାନଂ ଇସ୍ସରୋତି କୋସଲୋ, କୋସଲରାଜସ୍ସ ଅଯନ୍ତି କୋସଲିକା। ପରିଭୋଗପାତୀତି ଭତ୍ତପରିଭୋଜନତ୍ଥାଯ ପାତି ପରିଭୋଗପାତି। କମ୍ମାରୁଦ୍ଧନପଣାଳିଇଯାତି କମ୍ମାରୁଦ୍ଧନପଣାଳିମୁଖେ। ଧମମାନାଯାତି ଧମିଯମାନାଯ। ତଂ ପନ ଯସ୍ମା ଭସ୍ତଓାତେହି ପୂରିତଂ ନାମ ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ଭସ୍ତଓାତେନ ପୂରିଯମାନାଯା’’ତି ଓୁତ୍ତଂ। ନିଯାମଭୂମିଯନ୍ତି ଭଗଓତୋ ପଟିସଲ୍ଲାନଟ୍ଠାନେ ସଞ୍ଚରନ୍ତଂ ମାରଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନାଓ ଦିସ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଓିଜ୍ଜୁଲତାଲୋକେନା’’ତି।

ସେଯ୍ୟତ୍ଥାଯାତି ସେଯ୍ୟାନିସଂସାଯ। ତେନାହ ‘‘ଠସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦି। ଅତ୍ତସଞ୍ଞତୋତି ଅତ୍ତଭାଓେନ ସଂଯତୋ। ତେନାହ ‘‘ସଂଯତତ୍ତଭାଓୋ’’ତି। ତଂସଣ୍ଠିତସ୍ସାତି ତସ୍ମିଂ ହତ୍ଥପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚରହିତେ ବୁଦ୍ଧମୁନିସ୍ମିଂ ଅଓଟ୍ଠିତସ୍ସ। ଓୋସ୍ସଜ୍ଜ ଚରେଯ୍ୟ ତତ୍ଥ ସୋତି ଇମିନା ଭଗଓା ତଂ ବ୍ୟାକରମାନୋ ଓିଭିଂସିତା ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଂ କରିସ୍ସତି ଭଯାଭାଓତୋ? କେଓଲଂ ପନ ଅନତ୍ଥଓଲିକଂ ଉପ୍ପାଠଏନ୍ତୋ ଓିଯ ତ୍ୱମେଓ ଆଯାସଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସସୀତି ମାରଂ ସନ୍ତଜ୍ଜେତି।

ଭେରଓାତି ଅଓୀତରାଗାନଂ ଭଯଜନକା। ତତ୍ଥାତି ତଂନିମିତ୍ତଂ। ଫଲେଯ୍ୟାତି ଭିଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ସତ୍ତିସଲ୍ଲନ୍ତି ସତ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ପୁଥୁସଲ୍ଲଂ। ଉରସ୍ମିଂ ଚାରଯେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଫାସୁଂ ଓିଜ୍ଝିତୁଂ ଠପେଯ୍ୟୁଂ ଉଗ୍ଗିରେଯ୍ୟୁଂ। ଖନ୍ଧୁପଧୀସୂତି ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତେସୁ ଉପଧୀସୁ। ତାଣଂ କରୋନ୍ତି ନାମାତି ତତୋ ଭଯନିମିତ୍ତତୋ ଅତ୍ତନୋ ତାଣଂ କରୋନ୍ତି ନାମ।

ସପ୍ପସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୁପତିସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୪୩।ଉଚ୍ଚଟ୍ଠାହାପନତ୍ଥଂଧୋଓିତ୍ୱା, ନ ରଜୋଜଲ୍ଲଓିକ୍ଖାଲନତ୍ଥଂ। ତେନାହ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନଂ ପନା’’ତିଆଦି। ଧୋତପାଦକେ ଗେହେତି ଧୋତପାଦେହି ଅକ୍କମିତବ୍ବକେ। ଓତ୍ତଭେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଧମ୍ମସ୍ସାମିଭାଓତୋ। ଓତ୍ତସୀସେଠତ୍ୱା ଧୋଓନ୍ତି ଅଞ୍ଞେସଂ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ।

ସୋପ୍ପପରିଗ୍ଗାହକେନାତି ଏତ୍ଥ ସୋପ୍ପଂ ନାମ ନିଦ୍ଦାଯ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପୱତ୍ତକିରିଯମଯଚିତ୍ତପ୍ପୱତ୍ତିରହିତା ନିରନ୍ତରଭୱଙ୍ଗସନ୍ତତୀତି ତଂ ସଭାୱତୋ ପଯୋଜନତୋ କାଲପରିଚ୍ଛେଦତୋ ପରିଗ୍ଗାହକଂ ଉପରିନିଦ୍ଦେସସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋପ୍ପପରିଗ୍ଗାହକେନ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନା''ତି। କେଚି ପନ ''ନିଦ୍ଦାସୋପ୍ପନା''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଭଗୱତୋ ସୋପ୍ପଂ ହୀଳେନ୍ତୋ ୱଦତି।

କିଂ ନୁତି ଏତ୍ଥଂ କିନ୍ତି ହେତୁନିସ୍ସକ୍କେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ''କସ୍ମା ନୁ ସୁପସୀ''ତି? ଦୁବ୍ଭୁଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି ନିସ୍ସିରିକୋ ଭିନ୍ନଭଗୋ, ସୋ ପନ ମତସଦିସୋ ୱିସଞ୍ଞିସଦିସୋ ଚ ହୋତୀତି ଆହ ''ମତୋ ୱିଯ ୱିସଞ୍ଞୀ ୱିଯ ଚା''ତି।

ଆଦିନାତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ''ବାହିରସ୍ସ ଉପାଦାଯ ଅଟ୍ଠାରସା''ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୮୪୨) ଆଗତଂ ତଣ୍ହାକୋଟ୍ଠାସଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିସତ୍ତତାଯାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ୱିସେସତୋ ଆସତ୍ତଭାୱେନ। ୱିସସ୍ସ ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକକମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିସମୂଲତା ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭୂତୱେଦନା ମୂଲଂ ଏତସ୍ସାତି ୱିସମୂଲା, ତଣ୍ହା। ତସ୍ସ ରୂପାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ, ନ ଅମତସ୍ସାତି ୱିସପରିଭୋଗତା। କହଚି ନେତୁନ୍ତି କହଚି ଭୱେ ସବ୍ବଥା ନେତୁଂ? ପରିକ୍ଖଯାତି ସବ୍ବସୋ ଖୀଣତ୍ତା। ତୁଯ୍ହଂ କିଂ ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବୁପଧିପରିକ୍ଖଯା ସୁଦ୍ଧସ୍ସ ମମ ପଟିପତ୍ତିଯଂ ତୁଯ୍ହଂ କିଂ ଉଜ୍ଝାଯନଂ? କେୱଲଂ ୱିଘାତୋୟେୱ ତେତି ଦସ୍ସେତି।

ସୁପତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ନନ୍ଦତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୪। ଅଟ୍ଠମଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ନନ୍ଦତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମଆଯୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୫।ପଣ୍ଣାସଂୱା ୱସ୍ସାନି ଜୀୱତି ୱସ୍ସସତତୋ ଉପରି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ଅନୁରୁଦ୍ଧୋ। ସଟ୍ଠି ୱା ୱସ୍ସାନି ସେଯ୍ୟଥାପି ଥେରୋ ବାକୁଲୋ। ପଟିହରିତ୍ୱା ପଚ୍ଚନୀକଭାୱେ ସାତଂ ସୁଖଂ ଏତସ୍ସାତି ପଚ୍ଚନୀକସାତୋ, ତବ୍ଭାୱୋ ପଚ୍ଚନୀକସାତତା, ତାଯ। ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅଭାସି ପଟିୱଚନଂ ଜାନମାନୋୱ।

ନ ହୀଳେଯ୍ୟ ନ ଜିଗୁଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଏୱନ୍ତି ସୋ ଦାରକୋ ୱିଯ କିଞ୍ଚି ଅଚିନ୍ତେନ୍ତୋ ସପ୍ପୁରିସୋ ଚରେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ହିସ୍ସ ଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଜ୍ଜଲିତସୀସୋ ୱିଯ ଚରେଯ୍ୟାତି ଯଥା ପଜ୍ଜଲିତସୀସୋ ପୁରିସୋ ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅକତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ୱୂପସମାଯ ୱାଯମେଯ୍ୟ, ଏୱଂ ସପ୍ପୁରିସୋ ଆଯୁଂ ପରିତ୍ତନ୍ତି ଞତ୍ୱା ତେନେୱ ନଯେନ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଗତଂ ଅନିଚ୍ଚଂ, ଅନିଚ୍ଚତ୍ତା ଏୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ଅନତ୍ତାତି ୱିପସ୍ସନମ୍ପି ଓତରିତ୍ୱା ତଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେନ୍ତୋପି ସଙ୍ଖାରୱିଗମାଯ ଚରେଯ୍ୟ ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ୟ।

ପଠମଆଯୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯଆଯୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୪୬।ନେମୀୱାତି ନେମିସୀସେନ ଚକ୍କଂ ୱଦତି। କୁବ୍ବରଂ ଅନୁପରିଯାଯତୀତି କୁବ୍ବରଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତତି। ତଥାଭୂତୋ ପନ ସୋ ତଂ ଅଜହନ୍ତୋୱାତି ଆହ ''ନ ୱିଜହତୀ''ତି। ଆଯୁ ଅନୁପରିଯାଯତୀତି ମଚ୍ଚାନଂ ଆଯୁ ଗତମ୍ପି ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ଭଗୱତୋ ପଟାଣି ହୁତ୍ୱା ୱଦତି, ଭଗୱା ପନ ତଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ''ଅଚ୍ଚଯନ୍ତି ଅହୋରତ୍ତା''ତିଆଦିନା ଆଯୁନୋ ଅଚ୍ଚଯଗମନମରଣତଂୟେୱ ପୱେଦେସି।

ଦୁତିଯଆଯୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟଵଗ୍ଗୋ

୧। ପାସାଣସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୪୭।ପଵିଜ୍ଝାତି ପଵତଂ ସବ୍ବତୋ ପଵତ୍ତେନ୍ତୋ ତତୋ ତତୋ ନିସ୍ସଜ୍ଜି। ସକଲନ୍ତି ସବ୍ବଭାଗଵନ୍ତଂ, ନିସ୍ସେସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ପାସାଣସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। କିଂନୁସୀହସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୪୮।ଵିଚକ୍ଖୁକମ୍ମାୟାତି ଵିଚକ୍ଖୁଭାଵକାମତାୟ। ୟଥା ସା ଭଗଵତୋ ଦେସିୟମାନଂ ଧମ୍ମଂ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ନ ପସ୍ସିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏଵଂ କାତୁଂ କାମତାୟ। ତେନାହ ‘‘ପରିସାୟା’’ତିଆଦି। ଵିନାସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଭେରଵାରମ୍ମଣେ ଭାୟନସ୍ସେଵ ଅଭାଵତୋ। ଦସବଲପ୍ପତ୍ତାତି ଦସହି ବଲେହି ସମନ୍ନାଗତା।

କିଂନୁସୀହସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସକଲିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୪୯।ମନ୍ଦଭାଵେନାତି ଜଳଅଭାଵେନ ମୋମୂହଭାଵେନାତି ମହାମୂଳ୍ହତାୟ। କଵ୍ୟକରଣେନ ମତ୍ତୋତି କଵ୍ୟକିରିୟାପସୁତତାଦିଵସେନ ମତ୍ତୋ କଵ୍ୟଂ କତ୍ୱା। କିମିଦଂ ସୋପ୍ପସେଵାତି ଇଦଂ ତଵ ସୋପ୍ପଂ କିମତ୍ଥଂ, ପୁରିସେନ ନାମ ପୁରିସତ୍ତକରେନ ଭଵିତବ୍ବଂ, ନ ସୋପ୍ପତିଯେଵ। ଅତ୍ଥଂ ସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ପରମତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନଂ ସମ୍ମା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା। ଅସଙ୍ଗ…ପେ… ନତ୍ଥି ସବ୍ବସୋ ସିଦ୍ଧତ୍ତଭାଵତୋ। ଜଗ୍ଗନ୍ତୋତି ଜାଗରନ୍ତୋ ପୁରିସୋ ଵିୟ, ନ ଭାୟାମି ଭୟହେତୂନଂ ଅଭାଵା। ନାନୁତପନ୍ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବଦାପି ଵିସ୍ସଟ୍ଠଭାଵତୋ, ମାମନ୍ତି ମମଂ। ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚି ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ଵୁତ୍ତଂ। ଠିତତ୍ତାତି ଉଦ୍ଦେସପରିପୁଚ୍ଛାୟ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତା। ହାନିନ୍ତି କସ୍ସଚି ଜାନିଂ।

ସକଲିକସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ପତିରୂପସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୫୦। ଅନୁରୁଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଅନୁରୋଧୋ, ରାଗୋ। ଵିରୁଜ୍ଝତି ଏତେନାତି ଵିରୋଧୋ, ପଟିଘୋ। ତେସୁ ଅନୁରୋଧଵିରୋଧେସୁ ତନ୍ନିମିତ୍ତଂ ସଜ୍ଜତି ନାମ ସଙ୍ଗଂ କରୋତି ନାମ, ଅନୁରୋଧଵିରୋଧୁପ୍ପାଦନମେଵ ତେସ୍ଥ ସଜ୍ଜନଂ। ୟଦଞ୍ଞମନୁସାସତୀତି ୟଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ଅନୁସାସନଂ, ତଂ ତେସଂ ହିତେସନଂ ଅନୁକମ୍ପନଂ, ତସ୍ମା ଅନୁକମ୍ପକେ ହିତେସକେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେ ଅନୁରୋଧଵିରୋଧେ ଆରୋପେତ୍ୱା ଵିକମ୍ପନତ୍ଥଂ ମିଚ୍ଛା ଵଦସୀତି।

ପତିରୂପସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମାନସସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୫୧।ଆକାସେ ଚରନ୍ତେତି ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞେ ସନ୍ଧାୟ ଵଦତି। ଅନ୍ତଲିକ୍ଖେ ଚରନ୍ତେପି କିଳସାଧନତୋ ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ। ମନସି ଜାତୋତି ମାନସୋ। ତଂ ପନ ମନସନ୍ତାନସମ୍ପୟୁତ୍ତତାୟାତି ଆହ ‘‘ମନସମ୍ପୟୁତ୍ତୋ’’ତି।

ମାନସସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପତ୍ତସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୫୨। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ତେଵ ସମୁଦୟଞ୍ଚ ଅସ୍ସାଦାଦୀନଵନିସ୍ସରଣାନି ଚ ଗହେତ୍ୱା ସମ୍ମା ତେସଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନଂ ଗହଣଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପଞ୍ଚ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧେ ଆଦିୟିତ୍ୱା’’ତି। ରୁପ୍ପନଵେଦିୟନସଞ୍ଜାନନଅଭିସଙ୍ଖରଣଵିଜାନନାନି ଖନ୍ଧାନଂ ସଭାଵଲକ୍ଖଣାନି। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ

ରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନି ଚେୱ ସମୁଦୟାଦୀନି ଚ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦସ୍ସେତୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଦସ୍ସେତି, ହତ୍ଥାମଲକଂ ୱିୟ ପାକଟେ ୱିଭୂତେ କତ୍ୱା ୱିଭାୱେତି। ଗଣ୍ହାପେତୀତି ତେ ଧମ୍ମେ ମନସା ଅନୁପେକ୍ଖିତେ ଦିଟ୍ଠିୟା ସୁପ୍ପଟିୱିଦ୍ଧେ କରୋନ୍ତୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପେତି। ସମାଦାନମ୍ହାତି ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ଆଦିୟନେ ଖନ୍ଧାନଞ୍ଚ ସମ୍ମସନୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତଧମ୍ମୱସେନ ସମାଦିୟନେ। ପଟିୱିଦ୍ଧଗୁଣେନାତି ତାୟ ଦେସନାୟ, ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପଚ୍ଚତ୍ତପୁରିସକାରେନ ଚ ତେସଂ ପଟିୱିଦ୍ଧଗୁଣେନ । ଜୋତାପେତୀତି ତେସଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟାଦିକିଲେସମଲୱିଧମନେନ ପଭସ୍ସରଂ କରୋତି। ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱାତି ତାୟ ଦେସନାୟ ପାପେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥଂ ପୟୋଜନଂ ଦଳ୍ହଂ କତ୍ୱା। ତେନାହ ‘‘ଅୟଂ ନୋ’’ତିଆଦି। କମ୍ମକାରକଚିତ୍ତଂ ନାମ ଓତରଣଚିତ୍ତଂ। ‘‘ୟୋନିସୋମନସିକାରପୁବ୍ବକଂ ୱିପସ୍ସନାଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି କେଚି। ଓହିତସୋତାତି ଅନଞ୍ଞତ୍ଥୱିହିତତାୟ ଧମ୍ମସ୍ସୱନାୟ ଅପ୍ପିତସୋତା, ତତୋ ଏୱ ତଦତ୍ଥଂ ଠପିତସୋତା।

ଏତେ ରୂପାଦୟୋ ଖନ୍ଧେ ୟଞ୍ଚ ସଙ୍ଖତଂ ସମିଦ୍ଧପଚ୍ଚୟେହି କତଂ, ତଞ୍ଚ ‘‘ଏସୋ ଅହଂ ନ ହୋମି, ଏତଂ ମୟ୍ହଂ ନ ହୋତୀ’’ତି ପସ୍ସନ୍ତୋତି ୟୋଜନା। ଖେମୋ ଅତ୍ତାତି ଖେମତ୍ତା, ତଂ ଖେମତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଖେମିଭୂତଂ ଅତ୍ତଭାୱ’’ନ୍ତି। ପରିୟେସମାନା ମାରସେନା।

ପତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଛଫସ୍ସାୟତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୩। ସଞ୍ଜାୟତି ଏତସ୍ମାତି ସଞ୍ଜାତି, ସୋ ଏୱ ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମୋ ସମୋସରତି ଏତ୍ଥାତି ସମୋସରଣଂ, ସୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୋ, ତେନ ସଞ୍ଜାତିସମୋସରଣଟ୍ଠେନ। ଭୟଭେରୱଂ ସଦ୍ଦନ୍ତି ଭାୟତି ଏତସ୍ମାତି ଭୟଂ, ତଦେୱ ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ଭେରୱାୱହତ୍ତା ଭେରୱଂ, ଦେୱାଦିସଦ୍ଦନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଗତୱଲାହକେ ଦେୱେ ଉପ୍ପାତୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସଦ୍ଦୋ ଦେୱଦୁନ୍ଦୁଭି। ଅସନିପାତାଦିସଦ୍ଦୋ ଅସନିପାତସଦ୍ଦୋ। ଉନ୍ଦ୍ରୀୟତୀତି ୱିପରିୱତ୍ତତି। ଲୋକୋ ଅଧିମୁଚ୍ଛିତୋତି ଅତିଅଦ୍ଧକାୟୋ ୱିୟ ମୁଚ୍ଛଂ ଆପନ୍ନୋ। ମାରସ୍ସାତି କିଲେସମାରସ୍ସ। ଠାନଭୂତନ୍ତି ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତଂ।

ଛଫସ୍ସାୟତନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପିଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୪।ତତ୍ଥ ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଞାତିମିତ୍ତକୁଲେ। ପାହୁନକାନୀତି ପହିତବ୍ବପଣ୍ଣାକାରାନି। ଆଗନ୍ତୁକପଣ୍ଣାକାରାନୀତି ଆଗନ୍ତୁକାନଂ ଉପଗତାନଂ ଦାତବ୍ବପଣ୍ଣାକାରାନି। ସୟଂଚରଦିୱସେତି କୁମାରକାନଞ୍ଚ କୁମାରିକାନଞ୍ଚ ସୟଂ ଅତ୍ତନା ଚରିତବ୍ବଛଣଦିୱସେ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମୱୟଜାତିଗୋତ୍ତା’’ତିଆଦିମାହ। ସମୱୟସମଜାତିକସମଗୋତ୍ତାତି ପଚ୍ଚେକଂ ସମ-ସଦ୍ଦୋ ୟୋଜେତବ୍ବୋ। ଗୋତ୍ତସମତା ଚ ଆୱାହୱିୱାହୟୋଗ୍ଗତାୱସେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ନ ଏକଗୋତ୍ତତାୱସେନ। ତତୋ ତତୋ ଗାମତୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଦାତବ୍ବେ ଅସତି। ଛଣୱସେନ ପହିଣିତୁଂ ସମ୍ପାଦିତଂ ପୂୱଂ ଛଣପୂୱଂ। ତାସଂ ସମ୍ପତ୍ତିୟାତି ତାସଂ ଦାନଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନଞ୍ଚାତି ତସ୍ସା ଦୁୱିଧାୟପି ସମ୍ପତ୍ତିୟା।

ଞାଣଂ ନାମ ଆୱଜ୍ଜନପୁବ୍ବକଂ, ତସ୍ମା ଅଜାନନସ୍ସ ‘‘ଅନାୱଜ୍ଜନତାୟା’’ତି କାରଣଂ ୱତ୍ୱା ସେସକାରଣଂ ୱଦନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଉପଚାରଭେଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧଂ ଦିସ୍ୱା ମନୁସ୍ସେହି କାତବ୍ବୌପଚାରସ୍ସ ଭିନ୍ଦନଂ। ଭିନ୍ଦିତୁନ୍ତି ୱିଧମିତୁଂ।

ଭଗୱା ପନାତି ପନସଦ୍ଦୋ ୱିସେସତ୍ଥଜୋତକୋ। ତେନ ନ କେୱଲଂ ଭଗୱା ଉପ୍ପଣ୍ଡନଂ ପରିହରନ୍ତୋ ତଂ ଗାମଂ ନ ପୁନ ପାୱିସି, ଅଥ ଖୋ ମାରଂ ଅନୁକମ୍ପନ୍ତୋତି ଇଦଂ ୱିସେସଂ ଜୋତେତି।

ଜନେସୀତି ଅପୁଞ୍ଞଂ ଜନେସି, ଜନେନ୍ତୋ ଚ ୟଥା ତତୋ ଆୟତିଂ ଥିରତରଂ ମହନ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନିପ୍ଫଜ୍ଜିସ୍ସତି, ଏୱଂ ନିପ୍ଫାଦେସି। ଆସଜ୍ଜନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନନ୍ତି ନିପାତମତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚତି ମଦ୍ଦତି ଅଭିଭୱତୀତି କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ମଦ୍ଦିତୁଂ ସମତ୍ଥ’’ନ୍ତି।

ପିଣ୍ଡସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କସ୍ସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୫।ନିବ୍ବାନଂ ଅପଦିସିତ୍ୱାତି ନିବ୍ବାନଂ ନିସ୍ସାୟ ନିବ୍ବାନଗୁଣେ ଆରବ୍ଭାତି ଅତ୍ଥୋ। ହଟହଟକେସୋତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ୱିକିଣ୍ଣତ୍ତା

ଆକୁଲାକୁଲକେସୋ। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୱିଞ୍ଞାଣାଯତନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଥା ଚକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣେନ ଫସ୍ସୋ ୱିସେସିତୋ, ତେନ ଏୱ ୱିଞ୍ଞାଣାଯତନଂ। ତଥା ସତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଚ ଗହଣଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି। ନନୁ ଚେତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣେନ ୱିସେସିତତ୍ତା ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରିକାନଂ ସବ୍ବେସଂ ୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ଗହଣନ୍ତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ପଠମେନ ଚକ୍ଖୁଗ୍ଗହଣେନାତି ନାଯଂ ଦୋସୋ। ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତନ୍ତି ଆୱଜ୍ଜନାଯ ଅନନ୍ତରପଚ୍ଚଯଭୂତମେୱ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସାୱଜ୍ଜନକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ତଦାରମ୍ମଣମ୍ପୀତି ଜୱନଚିତ୍ତେନ ସହ ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତମ୍ପି। ''ୱିଞ୍ଞାଣାଯତନ''ନ୍ତି ଚ ୱୁତ୍ତେ ନିମ୍ମଲମେୱ।

''ଚକ୍ଖୂ''ତି ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ପନ ମାରସ୍ସ ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଆପନ୍ନୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଂ ଲୋକେ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଉପକ୍କୱିପକ୍କନ୍ତି ଚକ୍ଖୁପାକରୋଗେନ ଉପରି ହେଟ୍ଠା ଚ ସବ୍ବସୋ ପକ୍କଂ କୁଥିତଂ। ଏସେୱ ନଯୋତି ଇମିନା ଯଂ ଲୋକେ କୁଟ୍ଠକିଲାସଗଣ୍ଡକଚ୍ଛୁଆଦୀହି ଉପଦ୍ଦୁତଂ ୱଣପୀଠକାଦିୱସେନ ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ ଅସୁଚିଂ ଅନ୍ତମସୋ ପରମଜେଗୁଚ୍ଛରୂପମ୍ପି, ସବ୍ବଂ ତଂ ତୱେୱ ହୋତୂତି ଏୱମାଦିଂ ଅପଦିସତି।

ଯଂ ଭଣ୍ଡକନ୍ତି ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦିଖେତ୍ତୱତ୍ଥାଦିଉପକରଣଂ ଗହଟ୍ଠା, ପବ୍ବଜିତା ଚ ଯଂ ପତ୍ତଚୀୱରାଦିଂ ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସନ୍ତାୱ ୱଦନ୍ତି, ଏତେସୁ ପରିଗ୍ଗହଣ୍ହେସୁ ଚ ତେସଂ ପରିଗ୍ଗାହକପୁଗ୍ଗଲେସୁ ଚ ତେ ଚିତ୍ତଂ ଯଦି ଅତ୍ଥି, ତାନି ଆରବ୍ଭ ତୱ ଚିତ୍ତଂ ଯଦି ଭୱତି, ଏୱଂ ତ୍ୱଂ ତତ୍ଥ ବଦ୍ଧୋ ଏୱ ହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ନ ମେ ସମଣ ମୋକ୍ଖସୀ''ତି।

ଯଂ ଭଣ୍ଡକଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଉପକରଣଂ ଲୋକେ ବହୁଜନା ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ନ ତଂ ମଯ୍ହନ୍ତି ତଂ ମଯ୍ହଂ ନ ହୋତି, ନ ତତ୍ଥ ମମ ତଣ୍ହାୱସେନ ମମନ୍ତି ନତ୍ଥି। ନ ତେ ଅହନ୍ତି ଯେ ପୁଗ୍ଗଲା ଏତ୍ଥ ବଦ୍ଧା, ତେପି ଅହଂ ନ ହୋମି, ତତ୍ଥ ମେ ଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧୋ ନତ୍ଥି। ନ ମେ ମଗ୍ଗମ୍ପି ଦକ୍ଖସୀତି ଏୱଂ ସବ୍ବସୋ ବନ୍ଧାଭାୱେନ ମୁତ୍ତସ୍ସ ମେ ଗତମଗ୍ଗମ୍ପି ମାର ତ୍ୱଂ ନ ଦକ୍ଖସି ନ ପସ୍ସିସ୍ସସି, ଯେ ଭୱାଦଯୋ ତୁଯ୍ହଂ ୱିସଯା, ତେସୁ ଭୱଯୋନିଗତିଆଦୀସୁ ମଯ୍ହଂ ଗତମଗ୍ଗଂ ନ ପସ୍ସିସ୍ସସି ଭୱନିସ୍ସଟ୍ଟତ୍ତାତି।

କସ୍ସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ରଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୬।ଅହନନ୍ତି କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଅହନନ୍ତେନା''ତି, ପଚ୍ଚତ୍ତେ ଏୱ ୱା ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ''ଅହନନ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା''ତି ୱଚନସେସେନ ଭୱିତବ୍ବନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଜିନନ୍ତି ଅନ୍ତୋଗଧହେତୁଅତ୍ଥଂ ୱଦତୀତି ଆହ ''ପରସ୍ସ ଧନଜାନିଂ ଅକରୋନ୍ତେନା''ତି। ଅକାରାପେନ୍ତେନାତି ପରସ୍ସ ଧନଜାନିଂ ଅକାରେନ୍ତେନ। ଅସୋଚନ୍ତେନାତି ଭୋଗବ୍ଯସନାଦିୱସେନ ପରଂ ଅସୋଚନ୍ତେନ। କସ୍ମା ଭଗୱା ଏୱଂ ଚିନ୍ତେସୀତି ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ଇତୀ''ତିଆଦିନା। ରଜ୍ଜେ ୱିଜିତେ ଦଣ୍ଡକରପୀଠଇତେତି ଧନଦଣ୍ଡାଦିଦଣ୍ଡେନ ଚେୱ ବଲିନା ଚ ବାଧିତେ।

ଇଚ୍ଛନକକୋଟ୍ଠାସାତି ଚେତୋୱସିଭାୱାଦିକସ୍ସ ସାଧନକକୋଟ୍ଠାସା। ୱଡ୍ଢିତାତି ଭାୱନାପାରିପୂରିୱସେନ ଅନୁବ୍ରୂହିତା। ପୁନପ୍ପୁନଂ କତାତି ଭାୱନାଯ ବହୁଲୀକରଣେନ ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତିତା। ଯୁତ୍ତଯାନନ୍ତି ଯଥା ଯୁତ୍ତାନଂ ଆଜଞ୍ଞରଥାନଂ ସାରଥିନା ଅଧିଟ୍ଠିତଂ ଯଥାରୁଚି ପୱତ୍ତତି, ଏୱଂ ଯଥାରୁଚିପୱତ୍ତିତଂ ଗମିତା। ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନାତି ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ। ୱତ୍ଥୁକତାତି ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସସୋଧନେନ ଇଦ୍ଧିୱିସଯତାଯ ପତିଟ୍ଠାନଭାୱତୋ ସୁୱିସୋଧିତପରିସ୍ସଯୱତ୍ଥୁ ୱିଯ କତା। ଅୱିଜହିତାତି ପଟିପକ୍ଖଦୂରୀଭାୱତୋ ସୁଭାୱିତଭାୱେନ ତଂତଂଅଧିଟ୍ଠାନଯୋଗ୍ଗତାଯ ନ ଜହାପିତା। ନିଚ୍ଚାନୁବଦ୍ଧାତି ତତୋ ଏୱ ନିଚ୍ଚଂ ଅନୁବଦ୍ଧା ୱିଯ କତା। ସୁପରିଚିତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସବ୍ବଭାଗେନ ଭାୱନାନୁପଚଯଂ ଗମିତା। ଅୱିରାଧିତୱେଧିହତ୍ଥୋ ୱିଯାତି ଅୱିରଜ୍ଝନଭାୱେନ ୱିରଜ୍ଝନହତ୍ଥୋ ୱିଯ। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାରଦ୍ଧାତି ଭାୱନାଉପ୍ପତ୍ତିଯା ସମ୍ମଦେୱ ସମ୍ପାଦିତା। ଚିନ୍ତେଯ୍ଯାତି ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଚିନ୍ତେଯ୍ଯ।

ପବ୍ବତସ୍ସାତି ପବ୍ବତୋ ଅସ୍ସ। ପବ୍ବତୋ ଅସ୍ସାତି ପବ୍ବତୋ ଭୱେଯ୍ଯ କୀଦିସସ୍ସାତି ଆହ ''ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସା''ତିଆଦି। ଜାତରୂପସ୍ସାତି ଆତପରୂପସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ। ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁମ୍ପି ତାୱ ମହନ୍ତୋତି ଯତ୍ତକୋ ସୋ ପବ୍ବତୋ ହୋତି, ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ତତ୍ତକୋ। ଏକସ୍ସାତି ଏକସ୍ସପି ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନାଲଂ ନ ପରିଯତ୍ତୋ ତଣ୍ହାଯ ଦୁପ୍ପୂରଣଭାୱା। ଏୱଂ ଜାନନ୍ତୋତି ଏୱଂ ତଣ୍ହାଯ ଦୁପ୍ପୂରଣଭାୱାଦୀନୱତଂ ଜାନନ୍ତୋ। ସମଂ ଚରେଯ୍ଯାତି ପରୱତ୍ଥୁପରାମାସାଦିଂ ୱିହାଯ କାଯାଦୀହି ସମମେୱ ପଟିପଜ୍ଜେଯ୍ଯ।

ଦୁକ୍ଖଂ ତଣ୍ହାନିଦାନଂ, ତଣ୍ହା କାମଗୁଣନିଦାନା, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯକାମଗୁଣନିଦାନତ୍ତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ଦୁକ୍ଖଂ। ଯତୋନିଦାନଂ ହୋତୀତି ଯଂନିଦାନଂ ଯଂକାରଣଂ ତଂ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ଯୋ ଅଦକ୍ଖୀତି ଯୋ ପରିଞ୍ଞାତୱତ୍ଥୁକୋ ଏୱଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତସ୍ସ ନିଦାନଭୂତେ କାମଗୁଣେ ଚ ତଥତୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସି। କେନ କାରଣେନ ନମେଯ୍ଯ? ତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। କାମଗୁଣୌପଧିନ୍ତି କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଂ ଉପଧିଂ। ସଙ୍ଗତି ଏତ୍ଥାତି ସଙ୍ଗୋ ଏସୋ, ଲଗ୍ଗନମେତନ୍ତି ଏୱଂୱିଦିତ୍ୱା। ତମେୱ କାମାଭିଭୂତୋ ନପ୍ପଟିସେୱେଯ୍ଯ ନ ଲଗ୍ଗେଯ୍ଯାତି ଏୱଂ ୱିନଯାଯ ୱୂପସମାଯ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯାତି।

ରଜ୍ଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୭।ଜଟାଚୁମ୍ବଟକେନାତି ସୀସେ ପଟିମୁକ୍କେନ ଜଟାକଲାପେନ। ଅପରିଗ୍ଗହବ୍ରାହ୍ମଣପଦ୍ଭଜିତା ହି ଜଟାଯ ଉଞ୍ଛାଚରିଯଂ ଚରନ୍ତି। ଉଦୁମ୍ବରଦଣ୍ଡଞ୍ଚ ଅତ୍ତଗୁତ୍ତତ୍ଥାଯ ଗହିତଂ ତେସଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱପ୍ପକାସନଂ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପିଚ୍ଛଭାୱପ୍ପକାସନତ୍ଥ''ନ୍ତି। ସୀସଂ ଓକମ୍ମେତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ ଅତିୱିଯ ସୀସସ୍ସ ଓକମ୍ପିତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ହନୁକେନ ଉରଂ ପହରନ୍ତୋ ଅଧୋନତଂ କତ୍ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜିଵ୍ହଂ ନୀହରିତ୍ୱାତି ଲମ୍ବନଚାଲନୱସେନ ମୁଖତୋ ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା। ତେନାହ ''ଉଦ୍ଧ''ନ୍ତିଆଦି। ତିସାଖନ୍ତି ତିଭଙ୍ଗଭକୁଟି ୱିଯ ନଲାଟେ ଜାତତ୍ତା ନଲାଟିକଂ। ତେନାହ ''ନଲାଟେ ଉଟ୍ଠିତଂ ୱଲିତ୍ତଯ''ନ୍ତି, ତିଭଙ୍ଗୱଲିକଂ ନଲାଟେ କତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋୱ ତେଲେତି ଅତ୍ତନୋୱ ପାପକମ୍ମନିବ୍ଭତ୍ତକେ ତେଲେ, ପଚିତବ୍ଭଟ୍ଠାନଗେହେତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସମିଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୮।ମଯ୍ହଂଲାଭାତି ଏୱରୂପସ୍ସ ନାମ ସଞ୍ଚାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସତ୍ଥୁସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ, ଏୱରୂପସ୍ସ ଚ ନାମ ନିଯ୍ୟାନିକସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସ ପଟିଲାଭୋ, ଏୱରୂପାନଞ୍ଚ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନାନଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପଟିଲାଭୋ, ଏତେ ମଯ୍ହଂ ସୁଲଦ୍ଧଲାଭା। ମଯ୍ହଂ ସୁଲଦ୍ଧନ୍ତି ଯଞ୍ଚେତଂ ମମ ନିଯ୍ୟାନିକସାସନେ ପଦ୍ଭଜ୍ଜା ଉପସମ୍ପଦା, ତସ୍ମିଞ୍ଚ ଅଭିରତୀତି ସଦ୍ଭଞ୍ଚେତଂ ମଯା ସୁଲଦ୍ଧଂ। ଯଥା ପନସ୍ସ ଏୱଂ ଚେତସୋ ପରିୱିତକ୍କୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଚରିତାନୁରୂପୱସେନ ଗହିତଂ ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ପାସାଦିକନ୍ତି ପସାଦାୱହଂ। ଏୱମହୋସୀତି ''ଲାଭା ୱତ ମେ''ତିଆଦିନା ଏୱଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ଅହୋସି। ନିସିନ୍ନସଦିସୋତି ନିସିନ୍ନୋ ୱିଯ। ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେତି ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ନିସିନ୍ନଂ ମାରୋ ଉପସଙ୍କମି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ। ତସ୍ସାତି ସମିଦ୍ଧିତ୍ଥେରସ୍ସ। କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ସପ୍ପାଯନ୍ତି କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାଯ ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ ସପ୍ପାଯଂ ଉପକାରାୱହଂ ଭୱିସ୍ସତି।

ମଯ୍ହନ୍ତି ମଯା। ସତି ଚ ପଞ୍ଞା ଚ ସତିପଞ୍ଞା, ତା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ଜାନନସମତ୍ଥନଭାୱେନ ଅୱବୁଦ୍ଧା। ଥେରୋ କିର ତଦା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେସି। କାମନ୍ତି ଯଥାରୁଚି। କେଚି ''କାମଂ କରସ୍ସୂତି ଆଯସ୍ମତୋ 'କାମା'ତି ମାରସ୍ସ ଆଲପନ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ୱିଭିଂସକାରହାନୀତି ଭଯାନକାରହାନି। ରୂପାନୀତି ୱିପ୍ପକାରାନି। ୱିପ୍ପକାରତ୍ଥୋପି ହି ରୂପସଦ୍ଦୋ ''ରୂପଂ ଦସ୍ସେତି ଅନପ୍ପକ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ନ କମ୍ପେସ୍ସସୀତି ସମଣଧମ୍ମକରଣତୋ ନ ଚଲିସ୍ସସି।

ସମିଦ୍ଧିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଗୋଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୫୯।ପଦ୍ଭତସ୍ସ ପସ୍ସେତି ପଦ୍ଭତପାଦେ ଉପଚ୍ଚକାଯଂ। ସମଯେ ସମଯେ ଲଦ୍ଧତ୍ତା ସାମଯିକଂ। ତେନାହ ''ଅପ୍ପିତପ୍ପିତକ୍ଖଣେ ପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମେହି ୱିମୁଚ୍ଚତୀ''ତି। ଲୋକିଯୱିମୁତ୍ତି ହି ଅନଚ୍ଚନ୍ତପହାଯିତାଯ ସମଯୱିମୁତ୍ତି ନାମ, ଲୋକୁତ୍ତରୱିମୁତ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତପହାଯିତାଯ ଅସମଯୱିମୁତ୍ତି। ତାହି ସମନ୍ନାଗତା ''ସମଯୱିମୁତ୍ତା, ଅସମଯୱିମୁତ୍ତା''ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯାୱ ପଠମଜ୍ଝାନନିବ୍ଭତ୍ତନଂ, ତାୱ କସ୍ମା ପରିହାଯୀତି ଅତ୍ଥୋ? ସାବାଧତ୍ତାତି ସରୋଗତ୍ତା। ୱାତପିତ୍ତସେମ୍ହୱସେନାତି କଦାଚି ୱାତପିତ୍ତୱସେନ, କଦାଚି ୱାତସେମ୍ହୱସେନ, ଉଭିନ୍ନମ୍ପି ସନ୍ନିପାତୱସେନ। ଅନୁସାଯିକୋତି କାଯଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ସଯିତୋ, ଯାପ୍ପାମଯଭାୱେନ ଠିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମାଧିସ୍ସାତି ସମାଧିଭାୱନାଯ। ଉପକାରକଧମ୍ମେ ଉତୁଭୋଜନାଦିକେ। ପୂରେତୁନ୍ତି ସମୋଧାନେତୁଂ। ପରିହାଯୀତି ସରୀରସ୍ସ ଅକଲ୍ଲଭାୱତୋ।

ଆହରେଯ୍ୟନ୍ତି ଜୀୱିତହରଣତ୍ଥାଯ ଉପନେଯ୍ୟଂ। ନିବଦ୍ଧା ଗତି ହୋତି କେୱଲଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକୂପପତ୍ତିତୋ, ନ ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ୱିଯ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱେନ। ତେନାହ ''ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ଭତ୍ତତୀ''ତି।

ଜଲମାନାତି ସମୁଟ୍ଠିତନିଯତୈଦ୍ଧିଯା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣପରିୱାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ସଦେୱକେ ଲୋକେ ଜଲମାନା। ମଂସଚକ୍ଖୁ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ଚକ୍ଖୁମା। ଆନୁଭାୱଧରାତି ଅଚିନ୍ତେଯ୍ୟାପରିମେଯ୍ୟବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱସମ୍ପନ୍ନା। ଆନୁଭାୱପରିଯାଯୋପି ହି ଜୁତି-ସଦ୍ଦୋ ହୋତି ''ଇଦ୍ଧିଜୁତିବଲୱୀରିଯୂପପତ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୫୮୯, ୧୫୯୫) ୱିଯ। ଅନୱସେସତୋ ମାନଂ ସିଯତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ ମାନସଂ। ତନ୍ନିବ୍ବତ୍ତନା ପନ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ମାନସତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ସୀଲାଦୀନୀତି ଅନୁତ୍ତରସୀଲାଦୀନି। ସିକ୍ଖମାନୋତି ସିକ୍ଖାନି ଭାୱେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ। ନ ଚିତ୍ତଭାୱନା। ତେନାହ ''ସକରଣୀଯୋ''ତି। ଜନେତି ସତ୍ତସ୍ସ କାଯେ, ସଦେୱକେ ଲୋକେତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସ୍ସୁତାତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ୱିସ୍ସୁତା।

ୱେଦନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱାତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଅତ୍ତକିଲମଥଂ ଅନୁପ୍ପାଦନୱସେନ ୱିକ୍ଖମ୍ଭେତ୍ୱା ତଂଯେୱ ୱେଦନଂ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଓଷ୍ଠିପସ୍ସନା ୱୀଥିମେୱ ଓତରତୀତି କତ୍ୱା ମୂଲକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ସମସୀସୀ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯୀ''ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ପଭେଦଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସମସୀସୀ ନାମ ତିୱିଧୋ ହୋତୀ''ତିଆଦିମାହ। ଇରିଯାପଥୱସେନ ସମସୀସୀ ଇରିଯାପଥସମସୀସୀ। ଏସ ନଯୋ ସେସଦ୍ୱଯେପି।

ଇରିଯାପଥକୋପନଞ୍ଚାତି ଇରିଯାପଥେହି ଅସମାଯୋଗୋ। ଏକପ୍ପହାରେନେୱାତି ଏକୱେଲାଯମେୱ। ପରିନିବ୍ବାନୱସେନାତି ଅନୁପାଦିସେସପରିନିବ୍ବାନୱସେନ, ନ କିଲେସକ୍ଖଯମତ୍ତେନ। ଏତ୍ଥାତି ଏତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ନଯେସୁ। ଏୱଂ ସତି ତେନେୱ ଇରିଯାପଥେନ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ତେନେୱ ଇରିଯାପଥେନ, ଏକସ୍ମିଂ ଅନ୍ତୋରୋଗେଯେୱ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ୱା ତେନେୱ ରୋଗେନ ପରିନିବ୍ବାଯନ୍ତା ଖୀଣାସୱା ବହୱୋପି ସମସୀସିନୋ ଏୱ ସମ୍ଭୱେଯ୍ୟୁଂ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସୀସଞ୍ଚେତ୍ଥ ତେରସ – ପଲିବୋଧସୀସଂ ତଣ୍ହା, ବନ୍ଧନସୀସଂ ମାନୋ, ପରାମାସସୀସଂ ଦିଟ୍ଠି, ୱିକ୍ଖେପସୀସଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ, କିଲେସସୀସଂ ଅୱିଜ୍ଜା, ଅଧିମୋକ୍ଖସୀସଂ ସଦ୍ଧା, ପଗ୍ଗହସୀସଂ ୱୀରିଯଂ, ଉପଟ୍ଠାନସୀସଂ ସତି, ଅୱିକ୍ଖେପସୀସଂ ସମାଧି, ଦସ୍ସନସୀସଂ ପଞ୍ଞା, ପୱତ୍ତିସୀସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଗୋଚରସୀସଂ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ସଙ୍ଖାରସୀସଂ ନିରୋଧୋତି। ଇମେସୁ ତେରସସୁ ସୀସେସୁ ପଲିବୋଧସୀସାଦୀନି ପୱତ୍ତିସୀସଞ୍ଚ ପରିଯାଦିଯିତବ୍ବାନି, ଅଧିମୋକ୍ଖସୀସାଦୀନି ପରିଯାଦାଯକାନି, ପରିଯାଦାଯକଫଲଂ ଗୋଚରସୀସଂ। ତଞ୍ହି ୱିସଯଜ୍ଝତ୍ତଂ ଫଲଂ ୱିମୋକ୍ଖୋ, ପରିଯାଦାଯକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଚ ଆରମ୍ମଣଂ ସଙ୍ଖାରସୀସଂ ସଙ୍ଖାରୱିୱେକଭୂତୋ ନିରୋଧୋତି ପରିଯାଦିଯିତବ୍ବାନଂ ପରିଯାଦାଯକଫଲାରମ୍ମଣାନଂ ସହ ୱିଯ ସଂସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସନେନ ସମସୀସିଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ତେରସ ସୀସାନି ୱୁତ୍ତାନି। ଇଧ ପନ ''ଅପୁବ୍ବଂ ଅଚରିମଂ ଆସୱପରିଯାଦାନଞ୍ଚ ହୋତି ଜୀୱିତପରିଯାଦାନଞ୍ଚା''ତି (ପୁ। ପ। ୧୬) ୱଚନତୋ ତେସୁ କିଲେସପୱତ୍ତସୀସାନମେୱ ୱସେନ ଯୋଜନଂ କରୋନ୍ତୋ ''ଏତ୍ଥ ଚ ପୱତ୍ତିସୀସ''ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପୱତ୍ତିସୀସଂ ପୱତ୍ତତୋ ୱୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ମଗ୍ଗୋ ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିକରଣୱସେନ ଯଦିପି ପରିଯାଦୀଯତି, ଯାୱ ପନ ଚୁତି, ତାୱ ପୱତ୍ତିସବ୍ଭାୱତୋ ''ପୱତ୍ତିସୀସଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ଖେପେତୀ''ତି ଆହ। କିଲେସପରିଯାଦାନେନ ପନ ମଗ୍ଗଚିତ୍ତେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତରଂ ୱିଯ ନିପ୍ଫାଦେତବ୍ବା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣୱାରା ଚ କିଲେସପରିଯାଦାନସ୍ସେୱ ୱାରାତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହନ୍ତି। ''ୱିମୁତ୍ତସ୍ମିଂ ୱିମୁତ୍ତମିତି ଞାଣଂ ହୋତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧। ୭୮; ସଂ। ନି। ୩।୧୨) ୱଚନତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣପରିସମାପନେନ କିଲେସପରିଯାଦାନଂ ସମାପିତଂ ନାମ ହୋତି, ତଂ ପନ ପରିସମାପନଂ ଯଦି ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ହୋତି, ତେନେୱ ଜୀୱିତପରିସମାପନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ଇମାଯ ୱାରଚୁତିସମତାଯ କିଲେସପରିଯାଦାନଜୀୱିତପରିଯାଦାନାନଂ ଅପୁବ୍ବାଚରିମତା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଏକତୋ ଉପ୍ପାଦୋ ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିମାହ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନନ୍ତି ଚୁତିଚିତ୍ତମଗ୍ଗଚିତ୍ତାନଂ। ତନ୍ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଂ ପରିପୁଣ୍ଣଜୱନଚିତ୍ତାନଂ ସତ୍ତକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିଯା, ଅପରିପୁଣ୍ଣାନଂ ୱା ପଞ୍ଚକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୱତ୍ତିଯା। କିଞ୍ଚାପି ''ଏକୋ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା''ତି ୱୁତ୍ତଂ ଯଥା ''ଏକଂ ୱା ଦ୍ୱେ ୱା ତଦାରମ୍ମଣଚିତ୍ତାନୀ''ତି, ହେଟ୍ଠିମନ୍ତେନ ପନ ଦ୍ୱେ ପୱତ୍ତନ୍ତି।

ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁପାଦିସେସେନାତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନେନ।

ଧୂମାଯିତତ୍ତନ୍ତି ଧୂମସ୍ସ ୱିଯ ଅଯିତଭାୱଂ ପୱତ୍ତିଆକାରଂ। ଧୂମସଦିସା ୱଲାହକା ଧୂମୱଲାହକା, ତିମିରୱଲାହକା, ଯେ ମହିକା ''ତିମିର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତେନାତି ପତିଟ୍ଠଂ ଅଲଭନ୍ତେନ। ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତଲକ୍ଖଣେ ଏତଂ କରଣୱଚନଂ, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତି ହି ଉପ୍ପାଦେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ନାମ ସିଯା, ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ଯଦେୱ ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନକାରଣଂ, ତଦେୱ ପରିନିବ୍ବାନକାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତକାରଣା''ତି।

ସୋକେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ''ଅଫଲୋ ୱତ ମେ ୱାଯାମୋ ଜାତୋ''ତି ସୋକେନ ଅଭିଭୂତସ୍ସ। ଅଭସ୍ସଥାତି ବଲୱସୋକାଭିତୁନ୍ନସ୍ସ ସତିସମ୍ମୋସା ସିଥିଲଂ

ଗହିତା ଭସ୍ମି ପତିତା ସା କଚ୍ଛା।

ଗୋଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସତ୍ତୱସ୍ସାନୁବନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୦। ଯସ୍ମା କପିଲୱତ୍ଥୁତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମାରୋ ଓତାରାପେକ୍ଖୋ ଲୋକନାଥଂ ଅନୁବନ୍ଧିତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପୁରେ ବୋଧିଯା ଛବ୍ବସ୍ସାନୀ’’ତି। ଅତିଗହେତ୍ୱାତି ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ତସ୍ସ ଯଥାରୁଚି ପଟିପତ୍ତିଂ ଅନୁୱତ୍ତୋ ୱିଯ ହୁତ୍ୱା।

ଅୱଜ୍ଝାଯନ୍ତୋତି ପଜ୍ଝାଯନ୍ତୋ। ଜିତୋ ୱିତ୍ତପରାଜିତୋ ଅସି ନୁ। ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ଗରୁତରଂ।

ଖନିତ୍ୱା ଉମ୍ମୂଲେତ୍ୱା। କାମାସୱାଦୀନି ପଜହନ୍ତୋ ଅନାସୱୋ।

ପେହୀତି ଅପେହି। ପାରଗାମିନୋତି ପାରଙ୍ଗମନସୀଲା। ତେକାଲିକୋ ଅଯଂ ଗାମି-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ ‘‘ଯେପୀ’’ତିଆଦି।

ମାରୱିସୂକାନୀତି ମାରକଣ୍ଟକାନି କଣ୍ଟକସଦିସାନି ମାରସ୍ସ ଦୁରାଚାରାନି। ୱିରୁଦ୍ଧସେୱିତାନି ୱିରୋଧୱସେନ ତାସଂଯେୱ ୱେୱଚନାନି। ତାନି ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପ୍ପମାଯୂ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନିବ୍ବେଜନୀଯାତି ନିବ୍ବେଦଦାଯିକା। ଉକ୍କଣ୍ଠନୀଯାତି ଉକ୍କଣ୍ଠୱହା।

ୱିକପ୍ପୱସେନୱେଦିତବ୍ବୋ ଓପମ୍ମପରିକପ୍ପୱିସଯତ୍ତା ତସ୍ସ କିରିଯାପଦସ୍ସ। ତେନାହ ‘‘ଅନୁପରିଗଚ୍ଛେଯ୍ଯା’’ତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ମେଦୱଣ୍ଣୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ମୁଦୁନ୍ତି ମୁଦୁମଧୁରସଂ ୱିନ୍ଦେଯ୍ଯାମ ପଟିଲଭେଯ୍ଯାମ। ଅସ୍ସାଦୋତି ଅସ୍ସାଦେତବ୍ବୋ।

ସତ୍ତୱସ୍ସାନୁବନ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମାରଧୀତୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୧।ଚିନ୍ତେସୀତି ସୋକୱସିକୋ ହୁତ୍ୱା ଚିନ୍ତଯି। ଗଣିକାରହତ୍ଥିନିଯୋତି ଦୀପକକରେଣୁଯୋ। ଏକସତଂ ଏକସତନ୍ତି ଏକସତଂ ଏକସତଂ ପଚ୍ଚେକଂ ସତଂ ସତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକେକଂ ସତଂ ସତଂ କତ୍ୱା’’ତି। କୁମାରିୱଣ୍ଣସତନ୍ତି କୁମାରିତ୍ଥୀନଂ ଅତ୍ତଭାୱାନଂ ସତଂ। ତା କିର ପଠମଂ କଞ୍ଞାରୂପେନ ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେସୁଂ। ଅନୁପଗତପୁପ୍ଫାନଞ୍ହି ସମଞ୍ଞା କଞ୍ଞାତି। ପୁନ ଯଥାୱୁତ୍ତକୁମାରିରୂପେନ ଉପଗତପୁପ୍ଫା ହି କୁମାରୀ। ପୁନ ୱଧୁକାରୂପେନ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅୱିଜାତୱଣ୍ଣସତ’’ନ୍ତି । ତତିଯୱାରେ ଯୁୱତିରୂପେନ। ୱିଜାତା ହି ଇତ୍ଥୀ ଅନତିକ୍କନ୍ତମଜ୍ଝିମୱଯା ଯୁୱତୀ। ଏତ୍ତାୱତା ବାଲା ତରୁଣୀ ପୋରୀତି ତିୱିଧାସୁ ଇତ୍ଥୀସୁ ପୁରିମା ଦ୍ୱେ ଦସ୍ସିତା, ପରିଯୋସାନୱାରେସୁ ମନୁସ୍ସଜାତିକାନଂ ମନୁସ୍ସିତ୍ଥିଯୋୱ ରୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ତେନ ମନୁସ୍ସରୂପେନ ତା ଅତ୍ତାନଂ ଦସ୍ସେସୁଂ।

ଅତ୍ଥସ୍ସ ପତ୍ତିନ୍ତି ଏକନ୍ତତୋ ହିତାନୁପ୍ପତ୍ତିଂ। ହଦଯସ୍ସ ସନ୍ତିନ୍ତି ପରମଚିତ୍ତୁପସମଂ। କିଲେସସେନନ୍ତି କାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଂ ପଠମଂ କିଲେସସେନଂ। ସା ହି କିଲେସସେନା ଅଚ୍ଛରାସଙ୍ଘାତସଭାୱାପି ପଟିପକ୍ଖଯମାନା ପିଯାଯିତବ୍ବଚ୍ଛିତବ୍ବରୂପଭାୱତୋ ପିଯରୂପସାତରୂପା ନାମ ଅତ୍ତନୋ କିଚ୍ଚୱସେନ। ଏକୋ ଅହଂ ଝାଯନ୍ତୋତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ କିଲେସସଙ୍ଗଣିକାଯ ଚ ଅଭାୱତୋ ଏକୋ ଅସହାଯୋ ଅହଂ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନେନ ନିଜ୍ଝାଯନ୍ତୋ। ଅନୁବୁଜ୍ଝିନ୍ତି ଅନୁକ୍କମେନ ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ବୁଜ୍ଝିଂ ପଟିବୁଜ୍ଝିଂ। ତସ୍ମାତି ଯଥାୱୁତ୍ତୱିୱେକସୁଖସମଧିଗମନିମିତ୍ତଂ। ଅକରଣେନାତି ମିତ୍ତସନ୍ଥୱସ୍ସ ଅକରଣେନ। ସକ୍ଖୀତି ସକ୍ଖିଭାୱୋ।

କତମେନୱିହାରେନାତି ଝାନସମାପତ୍ତୀନଂ କତମେନ ୱିହାରେନ। ଇଧ ଦୁତିଯପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାୱଣ୍ଣନାଯମେୱ ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଅନାମନ୍ତେନ ‘‘ତଂ ପୁଗ୍ଗଲ’’ନ୍ତି ସମ୍ମୁଖା ଠିତମ୍ପି ଭଗୱନ୍ତଂ ଅସମ୍ମୁଖା ୱିଯ କତ୍ୱା ୱଦତି, କଥଂ ଦ୍ୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ଅୱିତକ୍କଝାଯୀ’’ତି ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ଅଯମେୱେତ୍ଥ କାଯପସ୍ସଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବାତି ଆହ ‘‘ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେନ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସକାଯସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା ପସ୍ସଦ୍ଧକାଯୋ’’ତି। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକେ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରେ। କାମାଲଯାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଅନାଲଯୋ। ନ ସରତୀତି ନ ସୱତି। ରାଗୱସେନ ହି ସତ୍ତା ସଂସାରମନୁସୱନ୍ତି। ନ ଥିନୋତି ନ ଥିନମିଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ। ମୋହୱସେନ ହି ସତ୍ତା ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଦିଯଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସନ୍ତି

ଖୁଦ୍ଦକଓତ୍ଥୁଓିଭଙ୍ଗେ (ଓିଭ। ୮୪୨, ୯୭୬) ଆଗତେସୁ ଅଟ୍ଠସୁ କିଲେସସତେସୁ ଅଟ୍ଠସତଂ ତଣ୍ହାଓିଚରିତାନି ଅପନେତ୍ୱା ସେସା ପଞ୍ଞାସାଧିକଂ ସତଂ କିଲେସା, ତେ ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୩୧) ଆଗତାହି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୟା ଦିଟ୍ଠୀହି ସହ ପଞ୍ଚପଞ୍ଞାସାଧିକଂ ସତ୍ତସତଂ ହୋତି; ତା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନଭାଓେନ ଦିଗୁଣିତା ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସଂ ଦସାଧିକଂ ହୋତି; ତଂ ଅପ୍ପକଂ ପନ ଊନମଧିକଂ ଓା ଗଣନୁପଗଂ ନ ହୋତୀତି ''ଦିୟଡ୍ଢକିଲେସସହସ୍ସ''ନ୍ତି ଓୁତ୍ତଂ। ଇତରେସଂ ଅତୀତାଦିଭାଓାମସନତୋ ଅଗ୍ଗହଣଂ ପହାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ଓିତ୍ଥାରୋ ପନ ଅଭିଧମ୍ମଟୀକାୟଂ (ଧ। ସ। ଅନୁଟୀ। ନିଦାନକଥାଓଣ୍ଣନା) ଓୁତ୍ତନୟେନ ଓେଦିତବ୍ବୋ। ପଠମପଦେନାତି ''ନ କୁପ୍ପତୀ''ତି ଇମିନା ପଦେନ। ଦୁତିୟେନାତି ''ନ ସରତୀ''ତି ପଦେନ। ତତିୟେନାତି ''ନ ଥିନୋ''ତି ପଦେନ। ନୀଓରଣପ୍ପହାନେନ ଖୀଣାସଓତଂ ଦସ୍ସେତି, ଅନଓସେସତୋ ନୀଓରଣାନଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତପ୍ପହାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ।

ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକକିଲେସୋଘଂ ତିଣ୍ଣୋତି ଛନ୍ନଂ ଦ୍ୱାରାନଂ ଓସେନ ପଓତ୍ତନକିଲେସୋଘଂ ତରିତ୍ୱା ଠିତୋ। କାମୋଘଦିଟ୍ଠୋଘଭଓୋଘଟ୍ଠକିଲେସଭାଓତୋ ''ପଞ୍ଚୋଘଗ୍ଗହଣେନ ଓା ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂୟୋଜନାନି ଓେଦିତବ୍ବାନୀ''ତି ଆହ। ରୂପରାଗାଦୟୋ ଓିସେସତୋ ନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକାତି ଓୁତ୍ତଂ ''ଛଟ୍ଠଗ୍ଗହଣେନ ପଞ୍ଚୁଦ୍ଧମ୍ଭାଗିୟାନି ଓେଦିତବ୍ବାନୀ''ତି।

ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସାତି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାମିଓଚନନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମଚ୍ଚୁରାଜସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ''ତି ଆହ। ନୟମାନାନନ୍ତି ଅନାଦରେ ସାମିଓଚନନ୍ତି କତ୍ୱା ଓୁତ୍ତଂ ''ନୟମାନେସୂ''ତି।

ଉହଚ୍ଚାତି ବୁଦ୍ଧଂ ନିସ୍ସାୟ। ''ଇଦମଓୋଚା''ତି ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ଏତେନ ସଂୟୁତ୍ତେସୁ ଅୟଂ ନିଗମନପାଠୋ, ହେଟ୍ଠା ଅନାଗତନୟତ୍ତା ପନ କେସୁଚି ପୋତ୍ଥକେସୁ ନ ଲିଖୀୟତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଦଦ୍ଦଲ୍ଲମାନାତି ଜଜ୍ଜକାରସ୍ସ ହି ଦଦ୍ଦକାରଂ କତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସୋ। ତେନାହ ''ଅତିଓିୟ ଜଲମାନା''ତି। ନୀହରୀତି ତାସଂ କାୟଓଚୀଓିକାରଂ ନ ମନସିକରୋନ୍ତୋ ତିଣାୟପି ଅମଞ୍ଞମାନୋଓ ଅନପେକ୍ଖେନେଓ ନୀହରି। ଫଲତୋ ଭଟ୍ଠନ୍ତି ଫଲସିପାଟିକତୋ ଭଟ୍ଠଂ। କୁଣ୍ଡତିଣାଦିଗଚ୍ଛତୂଲଂ ପୋଟକିତୂଲଂ।

ମାରଧୀତୁସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିୟଓଗ୍ଗଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟା ସଂୟୁତ୍ତନିକାୟ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ମାରସଂୟୁତ୍ତଓଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୫। ଭିକ୍ଖୁନୀସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଆଳଵିକାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୬୨ ।ଆଳଵିଯଂଜାତାତି ଆଳଵିଯଂ ଵିଜାଯିତ୍ଵା ସଂଵଡ୍ଢମାନା। ତେନାହ ''ଆଳଵିନଗରତୋଯେଵ ଚ ନିକ୍ଖମ୍ମ ପଵ୍ବଜିତା''ତି। ଧନଂ ସମାଦପେତ୍ଵାତି ଚେତିଯସ୍ସ ରାଜା ଏକଂ ମୁଖଂ, ରାଜପୁତ୍ତୋ ଏକଂ, ଅମଚ୍ଚାନଂ ଜେଟ୍ଠକୋ ହୁତ୍ଵା ସେନାପତି ଏକଂ, ଜନପଦାନଂ ଜେଟ୍ଠକୋ ହୁତ୍ଵା ସେଟ୍ଠି ଏକନ୍ତି ଏଵଂ ଚତୂସୁ ମୁଖେସୁ ନଵକମ୍ମେ କଯିରମାନେ ସେଟ୍ଠିନା ଗହିତମୁଖେ କମ୍ମେ ଓଲୀଯମାନେ ଏକୋ ଉପାସକୋ ଅରିଯସାଵକୋ ପଞ୍ଚ ସକଟସତାନି ଯୋଜାପେତ୍ଵା ଜନପଦଂ ଗନ୍ତ୍ଵା ''ଯୋ ଯଂ ଦାତୁଂ ଉସ୍ସହତି ହିରଞ୍ଞଂ ଵା ସୁଵଣ୍ଣଂ ଵା ସତ୍ତଵିଧରତନଂ ଵା ହରିତାଲଂ ଵା ମନୋସିଲଂ ଵା, ସୋ ଧନଂ ଦେତୂ''ତି ସମାଦପେତ୍ଵା ଯଥାଲଦ୍ଧଂ ପଠମଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ପେସେତ୍ଵା ''ନଵକମ୍ମଂ ନିଟ୍ଠିତ''ନ୍ତି ସୁତ୍ଵା ଏକକଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଅନ୍ତରାମଗ୍ଗେ ଚୋରା ପଲିବୁନ୍ଧିତ୍ଵା ତତୋ କିଞ୍ଚିପି ଧନଂ ଅଲଭନ୍ତା ''ସଚେ ନଂ ମୁଞ୍ଚିସ୍ସାମ, ଅନତ୍ଥଂ ନୋ କରେଯ୍ଯା''ତି ଜୀଵିତା ଵୋରୋପେସୁଂ। ଅନପରାଧେ ଅରିଯସାଵକେ ଅପରାଧକା ତେ ଚୋରା ଅନ୍ଧା ଜାତା, ତସ୍ମା ତଂ ଠାନଂ ''ଅନ୍ଧଵନ''ନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯିତ୍ଥାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଖୀଣାସଵାନଂ ଯସ୍ମା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଚିତ୍ତଵିଵେକୋ ହୋତିଯେଵ ଉପଧିଵିଵେକସ୍ସ ସିଦ୍ଧତ୍ତା। ତସ୍ମା ''କାଯଵିଵେକତ୍ଥିନୀ''ତି ଵୁତ୍ତଂ।

ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ନିଵ୍ବାନଂ ସଵ୍ବସଙ୍ଖତସ୍ସ ନିସ୍ସଟତ୍ତା। ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣେନାତି ପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣେନ, ପଗେଵ ମଗ୍ଗଫଲଞ୍ଞାଣେହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନିଵ୍ବାନପଦନ୍ତି ନିଵ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମକୋଟ୍ଠାସଂ। ଵିନିଵିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ହଦଯଂ ଵିନିଵିଦ୍ଧେନ ହଦଯମ୍ହି ଵିଜ୍ଝିତ୍ଵା ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଏତେ ପଞ୍ଚ କାମା ସତ୍ତିସୂଲସଦିସା। ଅଧିକୁଟ୍ଟନଭଣ୍ଡିକାତି ଆଘାତନଘଟିକା।

ଆଳଵିକାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୋମାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୬୩।ଠାନନ୍ତି ଇସ୍ସରିଯଟ୍ଠାନଂ ଵିସଯଜ୍ଝତ୍ତଂ। ଦୁପ୍ପସହଂ ଅକମ୍ପିଯଭାଵତ୍ତା। ଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲପଞ୍ଞାଯାତି ଏତ୍ଥ ଇତ୍ଥିଯୋ ହି ଦହରକୁମାରିକାକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଓଦନପଚନଵିଧିଂ ଅନୁତିଟ୍ଠନ୍ତିଯୋ ଉକ୍ଖଲିଯଂ ଉଦକଂ ତାପେତ୍ଵା ତଣ୍ଡୁଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧିଯା ତେସଂ ପାକକାଲପ୍ପମାଣଂ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ତାନି ଦଵ୍ବିଯା ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵାପି ଵଣ୍ଣସଣ୍ଠାନଗ୍ଗହଣମତ୍ତେନ ପକ୍କାପକ୍କଭାଵଂ ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, କେଵଲଂ ପନ ଦ୍ଵୀହି ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଉପ୍ପୀଳିତକାଲେ ଏଵ ଜାନନ୍ତି, ତସ୍ମା ଦ୍ଵୀହଙ୍ଗୁଲିକେହି ଦୁଵ୍ବଲପଞ୍ଞତ୍ତା ''ଦ୍ଵଙ୍ଗୁଲପଞ୍ଞା''ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଫଲସମାପତ୍ତିଞ୍ଞାଣପ୍ପଵତ୍ତିକିତ୍ତନେନ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅସମ୍ମୋହଵିହାରୋ ଦୀପିତୋ ହୋତୀତି ଆହ ''ଞାଣମ୍ହି ଵତ୍ତମାନମ୍ହୀତି ଫଲସମାପତ୍ତିଞ୍ଞାଣେ ପଵତ୍ତମାନେ''ତି। ଵିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସାତି ଅସମ୍ମୋହପଟିଵେଧତୋ ଵିସେସେନ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକମେଵ ସଚ୍ଚାଭିସମଯତୋ ପୁଵ୍ବଭାଗେ ଵିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ। ଅଞ୍ଞଂ ଵାତି ଇତ୍ଥିପୁରିସତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଵା କିଞ୍ଚି ଵତ୍ଥୁଂ। ''ଅହଂ ଅସ୍ମୀ''ତି ମାନଦିଟ୍ଠିଗାହତଣ୍ହାଗାହଵସେନ ଗହିତଵତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଯେଵାତି ଆହ ''ଅହଂ ଅସ୍ମୀତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିଵସେନା''ତି।

ସୋମାସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କିସାଗୋତମୀସୁତ୍ତଵଣ୍ଣନା

୧୬୪। ''କିସାଗୋତମୀ''ତି ଏତ୍ଥ କା ପନାଯଂ କିସାଗୋତମୀ, କିସ୍ସ ଅଯଂ ଭିକ୍ଖୁନୀ ହୁତ୍ଵା ସମଣଧମ୍ମଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେସୀତି ତମତ୍ଥଂ ଵିଭାଵେତୁଂ ''ପୁଵ୍ବେ କିରା''ତିଆଦିମାରଦ୍ଧଂ। ଅଙ୍ଗାରାଵାତି ଅଦ୍ଧାରିଟ୍ଠକଵଣ୍ଣଅଙ୍ଗାରା ଏଵ ଜାତା। ଦାରୁସାକନ୍ତି ଅଦ୍ଧମାସକେନ ଦାରୁଂ ସାକଞ୍ଚ ଆହରିସ୍ସାମୀତି ଅନ୍ତରାପଣେ ଅନ୍ତରଵୀଥିଂ ଗତା।

ସିଦ୍ଧତ୍ଥକନ୍ତି ସାସପଂ। ସାଲାଯନ୍ତି ଅନାଥସାଲାଯଂ। ଖୁରଗ୍ଗେଯେଵାତି ଖୁରସିଖେ ଏଵ, କେସୋରୋହନକ୍ଖଣେ ଏଵାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକମାସୀତି ଏତ୍ଥ ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ସଂହିତାଵସେନ ଚ ପୁରିମପଦେ ଵା ରସ୍ସତ୍ତଂ। ପରପଦେ ଵା ଦୀଘତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଏକା ଆସୀ''ତି। ଭାଵନପୁଂସକମେତଂ ''ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦୀ''ତିଆଦୀସୁ ଵିଯ। ପୁତ୍ତମରଣଂ ଅନ୍ତଂ ଅତୀତଂ ଇଦାନି ପୁତ୍ତମରଣସ୍ସ ଅଭାଵତୋ। ତେନେଵାହ ''ପୁତ୍ତମରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ''ତି। ପୁରିସଂ ଗଵେସିତୁନ୍ତି ଯଥା ମଯ୍ହଂ ପୁରିସଗଵେସନା ନାମ ସଵ୍ବସୋ ନତ୍ଥି, ତଥା ଏଵ ପୁତ୍ତଗଵେସନାପି ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ମେ

ପୁତ୍ତମରଣଂ ଏତଦନ୍ତଂ, ସବ୍ବେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ଭୱାଦୀସୁ ଚ ତଣ୍ହାନନ୍ଦିଯା ଅଭାୱକଥନେନ ସବ୍ବସତ୍ତେସୁ ତଣ୍ହା ସବ୍ବସୋ ୱିସୋସିତା, ତସ୍ମାଯେୱ କାରକଅୱିଜ୍ଜାକ୍ଖନ୍ଧୋ ପଦାଲିତୋତି ଅତ୍ତନୋ ନିକ୍କିଲେସତଂ ପୱେଦେନ୍ତୀ ଥେରୀ ସୀହନାଦଂ ନଦୀତି।

କିସାଗୋତମୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱିଜଯାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୫। ପଞ୍ଚ ଅଙ୍ଗାନି ଏତସ୍ସାତି ପଞ୍ଚଙ୍ଗଂ, ପଞ୍ଚଙ୍ଗମେୱ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ, ତେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକେନ। ଆତତନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆତତଂ ନାମ ଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧେସୁ ଭେରିଆଦୀସୁ ଏକତଲଂ ତୂରିଯଂ। ୱିତତଂ ନାମ ଉଭଯତଲଂ। ଆତତୱିତତଂ ନାମ ତନ୍ତିବଦ୍ଧୱୀଣାଦି। ସୁସିରଂ ୱଂସାଦି। ଘନଂ ସମ୍ମାଦି। ତତଆଦିୱିସେସୋପି ଆତତମେୱାତି ''ଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧେସୂ''ତି ୱିସେସନଂ। ଏକତଲଂ କୁମ୍ଭଥୂଣଦଦ୍ଦରାଦି। ଉଭଯତଲଂ ଭେରିମୁଦିଙ୍ଗାଦି। ଚମ୍ମପରିଯୋନଦ୍ଧଂ ସେସଂ ତନ୍ତିବଦ୍ଧଂ ସବ୍ବଂ ଆତତୱିତତଂ ନାମ, ଗୋମୁଖୀଆଦୀନମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱଂସାଦୀତି ଆଦିସଦ୍ଦେନ ସଙ୍ଖସିଙ୍ଗାନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ। ସମ୍ମତାଳଅ-କଂସତାଳଅ-ସିଲାତାଳଅ-ସଲାକତାଳଆଦି ସମ୍ମାଦି ନାମ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମତାଳଂ ନାମ ଦଣ୍ଡମଯତାଳଂ, କଂସମଯତାଳଂ କଂସତାଳଂ, ସିଲାଯଂ ଅଯୋପତ୍ତେନ ଚ ତାଳନତାଳଂ। ସବ୍ବେ କାମଗୁଣେ। ଉଗ୍ଘରିତପଗ୍ଘରିତଟ୍ଠେନାତି ଉପରି ଘରଣେନ ଚ ୱିସ୍ସନ୍ଦନେନ ଚ। ଏୱନ୍ତି ''ଇମିନା ପୂତିକାଯେନା''ତି। ଅରୂପଟ୍ଠାଯିନୋତି ସତ୍ତାଧିଟ୍ଠାନେନାଯଂ ଧମ୍ମଦେସନାତି ଆହ ''ସବ୍ବଭ୍ୱାତି ସବ୍ବେସୁ ରୂପାରୂପଭୱେସୂ''ତି। ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ରୂପାରୂପଭୱାନଂ ଗହିତତ୍ତା। ଭୱଭାୱସାମଞ୍ଞତୋ, ତଦଧିଟ୍ଠାନତୋ ଗହିତେ କାମଭୱେ। ଅୱିଜ୍ଜାତମୋ ୱିହତୋ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ସମୁଗ୍ଘାତିତତ୍ତା।

ୱିଜଯାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୬।ଅଗ୍ଗତୋପଟ୍ଠାଯାତି ସବ୍ବଅଗ୍ଗତୋ ପଭୁତି ଯାୱ ମୂଲା ଅନ୍ତରାଯୁତ୍ତଂ ସମ୍ମଦେୱ ପୁପ୍ଫିତଂ ସାଲରୁକ୍ଖଂ। ୱଣ୍ଣଧାତୁସୀସେନ ୱଣ୍ଣଧାତୁସମ୍ପନ୍ନଂ ଦୁତିଯଂ ଭିକ୍ଖୁନିଂ ୱଦତୀତି ଆହ ''ତଯା ସଦିସା ଅଞ୍ଞା ଭିକ୍ଖୁନୀ ନତ୍ଥୀ''ତି। ପଖୁମସୀସେନ ଅକ୍ଖିଭଣ୍ଡଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ''ପଖୁମନ୍ତରିକାଯନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅକ୍ଖୀନଂ ମଜ୍ଝେ''ତି। ନାସୱଂସେତି ନାସୱଂସମୂଲେ। ''ନ ପସ୍ସସୀ''ତି ୱତ୍ୱା ଅଦସ୍ସନେ କାରଣଂ ଆହ ''ୱସୀଭୂତମ୍ହୀ''ତି।

ଉପ୍ପଲୱଣ୍ଣାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଚାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୭।ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ। ଗାହାପେସୀତି ସମାଦାପେସି ''ଜାତିଂ ମା ରୋଚା''ତି। ଅଞ୍ଞନ୍ତି ବନ୍ଧୱଧତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଛେଦନାଦିଂ। ନିୱେସେସୀତି ପୱିସାପେସି।

ଚାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ଉପଚାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୮।ପୁନପ୍ପୁନଂ...ପେ... ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି କାରଣସ୍ସ ଅସମୂହତତ୍ତା। ସନ୍ତାପିତୋ କିଲେସସନ୍ତାପେହି। ଅଗତୀତି ଅୱିସଯୋ।

ଉପଚାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୀସୁପଚାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୬୯।ସମଣିସଦିସାତି ସମଣଲିଙ୍ଗସ୍ସ ଧାରଣେନ ସମଣିସଦିସା, କସ୍ସଚିପି ପାସଣ୍ଡସ୍ସ ଅରୁଚ୍ଚନତୋ ମୋନମଗ୍ଗସ୍ସ ଅପ୍ପଟିପଜ୍ଜନତୋ ତୱ ସମଣିଭାୱଂ ନାନୁପସ୍ସାମୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାସଂ ଡେନ୍ତୀତି ପାସଂ ସଜ୍ଜେନ୍ତି, ଯଥା ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିପାସେ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିମୁକ୍କଂ ହୋତି, ଏୱଂ

ସଜ୍ଜେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥାଭୂତା ଚ ତେ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତେ ଖିତ୍ତା ୱିଯ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଚିତ୍ତେସୁ ଦିଟ୍ଠିପାସଂ ଖିପନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପାସେ ମୋଚେତୀତି ଦିଟ୍ଠିପାସେ ସତ୍ତାନଂ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ନୀହରତି ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତାଯ। ତସ୍ମାତି ପାସମୋଚନତୋ ପାସଣ୍ଡୋତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ଇତୋ ବହିଦ୍ଧାଯେୱ ପାସଣ୍ଡା ହୋନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିଗମନଂ। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା ସଙ୍ଖେପି ବାହିରକସମଯେ ସନ୍ଧାଯ ଚୂଳସୀହନାଦସୁତ୍ତେ ‘‘ଛନ୍ନୱୁତି ପାସଣ୍ଡା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପସୀଦନ୍ତୀତି ଦିଟ୍ଠିପଙ୍କେ ସଂସାରପଙ୍କେ ଚ ପକାରେହି ଅଗାଧା ଓସୀଦନ୍ତି।

ଅଭିଭୱିତ୍ୱାତି ସବ୍ବସଂକିଲେସପ୍ପହାନେନ ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଅଜିତୋତି ଅଜିନି ଅୱିଜଯତ୍ତା। ସବ୍ବାନି ଅକୁସଲକମ୍ମାନି କୁସଲକମ୍ମାନି ଚ ଖୀଣାନି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବକମ୍ମକ୍ଖଯୋ, ଅରହତ୍ତଂ। ଉପଧଯୋ ସମ୍ମଦେୱ ଖୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଉପଧିସଙ୍ଖଯୋ, ନିବ୍ବାନଂ।

ସୀସୁପଚାଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସେଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୦।କେନିଦଂପକତଂ ବିମ୍ବନ୍ତି ଇଦଂ ଅତ୍ତଭାୱସଞ୍ଞିତଂ ବିମ୍ବଂ ବ୍ରହ୍ମା-ୱିସଣୁପୁରିସ-ପଜାପତିଆଦୀସୁ କେନ କତଂ ନିମ୍ମିତଂ ନିବ୍ବତ୍ତିତନ୍ତି କତ୍ତବ୍ବମୋହଂ ନାମ କାତୁକାମୋ ପୁଚ୍ଛତି। ଅଘନ୍ତି ଅଘୱତ୍ଥୁ। ତେନାହ ‘‘ଦୁକ୍ଖପତିଟ୍ଠାନତ୍ତା’’ତି। ହେତୁନିରୋଧେନାତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖତସ୍ସ ହେତୁନୋ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧେନ। ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲେନାତି ତଦୱସିଟ୍ଠକିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯସ୍ସ ୱେକଲ୍ଲଭାୱେନ, ଅପଚ୍ଚଯଭାୱୂପଗମନେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସେଲାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ୱଜିରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୧।ସୁଦ୍ଧସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋତି ରୂପାରୂପୱିଭାଗେ କିଲେସସଙ୍ଖାରସମୂହୋ। ପରମତ୍ଥତୋତି ସଭାୱେନ। ଯଥା ନ ହି ସତ୍ତସଞ୍ଞିତସଙ୍ଖାରପୁଞ୍ଜୋ ନାମ ପରମତ୍ଥତୋ ଉପଲବ୍ଭତି, ଏୱଂ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତୋ ନାମ କୋଚି ନ ଉପଲବ୍ଭତି ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ୱିଜ୍ଜମାନେସୁତି ଯଥାପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୱିଯା ଲବ୍ଭମାନେସୁ। ତେନାକାରେନାତି ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦିଆକାରେନ। ୱୱତ୍ଥିତେସୁତି ପଚ୍ଚେକଂ ପଚ୍ଚଯୱିସେସସମୁଟ୍ଠିତଂ ସଣ୍ଠାନୱିସେସଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ପୁରିସୋ ହତ୍ଥୀ ଅସ୍ସୋ’’ତିଆଦିନା ଅଭିସଙ୍ଖତୋ ପୱତ୍ତେସୁ। ସମ୍ମୁତୀତି ସତ୍ତୋତି ୱୋହାରୋ। ତେନାହ ‘‘ସମଞ୍ଞାମତ୍ତମେୱା’’ତି। ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଞ୍ଞିତଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ୱୁତ୍ତଂ ହେତଂ ଭଗୱତା ‘‘ସଂଖିତ୍ତେନ ପଞ୍ଚୁପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା ଦୁକ୍ଖା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୭; ମ। ନି। ୧।୧୨୦; ୩।୩୭୩; ୱିଭ। ୨୦୨) ଅଞ୍ଞୋ ନେୱ ସମ୍ଭୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତଦୁକ୍ଖତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ନ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି ତତୋ ଅଞ୍ଞଂ ନ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଉପ୍ପାଦତୋ ହୋତି ନିରୋଧୋତି।

ୱଜିରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ଭିକ୍ଖୁନୀସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୬। ବ୍ରହ୍ମସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ବ୍ରହ୍ମାଯାଚନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୨।ପରିୱିତକ୍କୋଉଦପାଦୀତି ଧମ୍ମଗମ୍ଭୀରତାପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣହେତୁକୋ ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜି। ଅଯଂ ପରିୱିତକ୍କୋ କସ୍ମା ଉଦପାଦି? କସ୍ମା ଚ ଉଦପାଦୀତି ତଂ ସଙ୍ଗଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଆଚିଣ୍ଣସମାଚିଣ୍ଣୋତି ଆଚରିତୋ ଚେୱ ଆଚରନ୍ତେହି ଚ ସମ୍ମଦେୱ ଆଚରିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେନ ଅଯଂ ପରିୱିତକ୍କୋ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ପଠମାଭିସମ୍ବୋଧିଯଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତେୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଧମ୍ମତାତି ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠମେ ସତ୍ତାହେତି ଇଦଂ ସତ୍ତମସତ୍ତାହତୋ ପରଂ ସତ୍ତାହବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଇତରେସଂ ୱିଯ ଅଟ୍ଠମସ୍ସ ନାମ ସତ୍ତାହସ୍ସ ପୱତ୍ତିତସ୍ସ ସବ୍ଭାୱା। ସପଚ୍ଚଗ୍ଘେତି ମହଗ୍ଘେ। ‘‘ପଚ୍ଚଗ୍ଘେ’’ତି ୱା ପାଠୋ, ଅଭିନୱେତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଲମଯେତି ମୁଗ୍ଗୱଣ୍ଣସିଲାମଯେ।

ପଟିୱିଦ୍ଧୋତି ସଯମ୍ଭୁଞାଣେନ ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ପଟିମୁଖଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝନୱସେନ ପତ୍ତୋ, ଯାଥାୱତୋ ଅୱବୁଦ୍ଧୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୋ ତବ୍ବିନିମୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝିତବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଗମ୍ଭୀରୋତି ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ୱିଯ ମକସତୁଣ୍ଡସୂଚିଯା ଅଞ୍ଞତ୍ର ସମୁପଚିତପରିପକ୍କଞାଣସମ୍ଭାରେହି ଅଞ୍ଞେସଂ ଞାଣେନ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ। ତେନାହ ‘‘ଉତ୍ତାନପଟିକ୍ଖେପୱଚନମେତ’’ନ୍ତି। ଯୋ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟପତିଟ୍ଠୋ, ସୋ ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ସରୂପତୋ ୱିସେସତୋ ଚ ପସ୍ସିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଆହ ‘‘ଗମ୍ଭୀରତ୍ତାୱ ଦୁଦ୍ଦସୋ’’ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି କିଚ୍ଛେନ କେନଚି କଦାଚିଦେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଂ ପନ ଦଟ୍ଠୁମେୱ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ସ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁ ଅନୁ ବୁଜ୍ଝନକୋ କଦାଚି ନତ୍ଥୀତି ଆହ ‘‘ଦୁଦ୍ଦସତ୍ତାୱ ଦୁରନୁବୋଧୋ’’ତି। ଦୁକ୍ଖେନ ଅୱବୁଜ୍ଝିତବ୍ବୋ ଅୱବୋଧସ୍ସ ଦୁକ୍କରଭାୱତୋ। ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ‘‘ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞଥ, ଭିକ୍ଖୱେ, କତମଂ ନୁ ଖୋ ଦୁକ୍କରତରଂ ୱା ଦୁରଭିସମ୍ଭୱତରଂ ୱା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୫) ସୁତ୍ତପଦଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସନ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ୱା ସନ୍ତୋ। ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତାଯ ନିବ୍ବୁତୋ। ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ପଧାନଭାୱଂ ନୀତୋତି ୱା ପଣୀତୋ। ଅତିତ୍ତିକରଣଟ୍ଠେନ ଅତପ୍ପକୋ ସାଦୁରସଭୋଜନଂ ୱିଯ। ତତ୍ଥ ଚ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣନ୍ତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ସନ୍ତଂ ସନ୍ତାରମ୍ମଣଞ୍ଚାତି ସନ୍ତାରମ୍ମଣଂ, ଅନୁପସନ୍ତସଭାୱାନଂ କିଲେସାନଂ ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ ସନ୍ତୋ। ନିବ୍ବୁତସବ୍ବପରିଳାହତ୍ତା ନିବ୍ବୁତୋ। ସନ୍ତପଣୀତଭାୱେନେୱ ତଦତ୍ଥାଯ ଅସେଚନକତାଯ ଅତପ୍ପକତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ତେନାହ ‘‘ଇଦଂ ଦ୍ୱଯଂ ଲୋକୁତ୍ତରମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। ଉତ୍ତମଞାଣସ୍ସ ୱିସଯତ୍ତା ନ ତକ୍କେନ ଅୱଚରିତବ୍ବୋ। ତତୋ ଏୱ ନିପୁଣଞାଣଗୋଚରତାଯ ସଣ୍ହସୁଖୁମସଭାୱତ୍ତା ଚ ନିପୁଣୋ। ବାଲାନଂ ଅୱିସଯତ୍ତା ଯଥାୱୁତ୍ତେହି ପଣ୍ଡିତେହି ଏୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ପଣ୍ଡିତୱେଦନୀଯୋ। ଆଲୀଯନ୍ତି ଅଭିରମିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସେୱୀଯନ୍ତୀତି ଆଲଯା, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। ଆଲଯନ୍ତି ଅଲ୍ଲୀଯନ୍ତି ଅଭିରମଣୱସେନ ସେୱନ୍ତୀତି ଆଲଯା, ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି। ରମନ୍ତୀତି ରତିଂ ୱିନ୍ଦନ୍ତି କୀଳନ୍ତି ଲଳନ୍ତି। ଆଲଯରତାତି ଆଲଯନିରତା।

ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯାତି ଠାନସଦ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଠାନନ୍ତି ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ତିଟ୍ଠତି ଫଲଂ ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯାତି ହି ଠାନଂ, ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ। ଇମେସଂ ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯା ଏୱ ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା ଯଥା ‘‘ଦେୱୋ ଏୱ ଦେୱତା’’। ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱା ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ପତି ପଚ୍ଚଯଭାୱୋ ଉପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତା ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତା। ତେନ ପରମତ୍ଥପଚ୍ଚଯଲକ୍ଖଣୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ପଟିଚ୍ଚ ସମୁପ୍ପଜ୍ଜତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ। ପଦଦ୍ୱଯେନପି ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ଏୱ ୱିଭାୱିତୋ। ତେନାହ ‘‘ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି। ସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯା, ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ। ତେସଂ ସଙ୍ଖାରାଦିପଚ୍ଚଯାନଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାଯଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୨।୫୭୨-୫୭୩) ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତିଆଦି ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥାଦିଅଭିଧେଯ୍ୟଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ଥତୋ ନିବ୍ବାନମେୱ। ଇଦାନି ଅସ୍ସ ନିବ୍ବାନଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯସ୍ମା ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ଆଗମ୍ମାତି ପଟିଚ୍ଚ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚଯହେତୁ। ସମ୍ମନ୍ତୀତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱୂପସମୱସେନ ସମ୍ମନ୍ତି। ତଥା ସନ୍ତା ଚ ସୱିସେସଂ ଉପସନ୍ତା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ୱୂପସମ୍ମନ୍ତୀ’’ତି। ଏତେନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିସଂଯୁତ୍ତେ ହି ନିବ୍ବାନେ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱୂପସମପରିଯାଯୋ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଉପଧୀଯତି ଏତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପଧି, ଖନ୍ଧାଦଯୋ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠାତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପରିଚ୍ଚତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବା ତଣ୍ହାତି ଅଟ୍ଠସତପ୍ପଭେଦା ସବ୍ବାପି ତଣ୍ହା। ସବ୍ବେ କିଲେସରାଗାତି କାମରାଗରୂପରାଗାଦିଭେଦା ସବ୍ବେପି କିଲେସଭୂତା ରାଗା, ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ଇଧ ‘‘କିଲେସରାଗା’’ତି ଅଧିପ୍ପେତା, ନ

ଲୋଭଓିସେସା ଏୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ପରିଡାହଭାୱାପାଦନତୋ। ଯଥାହ ''ରତ୍ତମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତଂ , ଦୁଟ୍ଠମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତଂ, ମୂଳ୍ହମ୍ପି ଚିତ୍ତଂ ୱିପରିଣତ''ନ୍ତି (ପାରା। ୨୭୧)। ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପଲୁଜ୍ଜନ୍ତି ୱିକ୍ଖୀୟନତୋ ସବ୍ବସୋ ତେନ ୱିସଂଯୁତ୍ତଭାୱତୋ। ସଙ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜରାମରଣାଦିଭେଦଂ ସଙ୍ଖଂ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖଂ। ଭୱେନ ଭୱନ୍ତି ତେନ ତେନ ଭୱେନ ଭୱନ୍ତରଂ ଭୱନିକନ୍ତିଭାୱେନ ସଂସିବ୍ବତି। ଫଲେନ ୱା ସବ୍ବିଂ କମ୍ମଂ ସତଣ୍ହସ୍ସେୱ ଆୟତିଂ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱତୋ। ତତୋ ୱାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱତୋ। ଚିରନିସଜ୍ଜାଚିରଭାସନେହି ପିଟ୍ଠିଆଗିଲାୟନତାଲୁଗଲସୋସାଦିୱସେନ କାୟକିଲମଥୋ ଚେୱ କାୟୱିହେସା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା। ସା ଚ ଖୋ ଦେସନାୟ ଅତ୍ଥମଜାନନ୍ତାନଂ ଅପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ୱସେନ, ଜାନନ୍ତାନଂ ପନ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତାନଞ୍ଚ ଦେସନାୟ କାୟପରିସ୍ସମୋପି ସତ୍ଥୁ ଅପରିସ୍ସମୋୟେୱ। ତେନାହ ଭଗୱା – ''ନ ଚ ମଂ ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ୱିହେସେସୀ''ତି (ଉଦା। ୧୦)। ତେନେୱାହ – ''ଯା ଅଜାନନ୍ତାନଂ ଦେସନା ନାମ, ସୋ ମମ କିଲମଥୋ ଅସ୍ସା''ତି। ଉଭୟନ୍ତି ଚିତ୍ତକିଲମଥୋ ଚିତ୍ତୱିହେସା ଚାତି ଉଭୟମ୍ପେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ନତ୍ଥି ବୋଧିମୂଲେ ଏୱ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା। ଅନୁବ୍ରୂହନଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡନଂ। ସୋତି ଅପିସ୍ସୁତି ନିପାତୋ। ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତା ୱା ଅଚ୍ଛରିଯା ଅନଚ୍ଛରିଯା, ୱୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥୋପି ହି -କାରୋ ହୋତି ଯଥା ''ଅସେକ୍ଖା ଧମ୍ମା''ତି। କପ୍ପାନଂ ସତସହସ୍ସଂ ଚତ୍ତାରି ଚ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟାନି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଧମ୍ମସଂୱିଭାଗକରଣତ୍ଥମେୱ ପାରମିୟୋ ପୂରେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମଧିଗତଧମ୍ମରଜ୍ଜସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିଦୀପନତା ଗାଥତ୍ଥସ୍ସ ଚ ଅଚ୍ଛରିୟତା ତସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅତ୍ଥଦ୍ୱାରେନ ହି ଗାଥାନଂ ଅନଚ୍ଛରିୟତା। ଗୋଚରା ଅହେସୁନ୍ତି ଉପଟ୍ଠହିଂସୁ। ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ୱିତକ୍କେତବ୍ବତାୱାତି ଆହ ''ପରିୱିତକ୍କୟିତବ୍ବତଂ ପାପୁଣିଂସୂ''ତି।

ଯଦି ସୁଖାପଟିପଦାୱ, କଥଂ କିଚ୍ଛତାତି ଆହ ''ପାରମୀପୂରଣକାଲେ ପନା''ତିଆଦି। ଏୱମାଦୀନି ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜାନି ଦେନ୍ତସ୍ସ। ହ-ଇତି ୱା ବ୍ୟତ୍ତନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ''ଏକଂସତ୍ଥେ''ତି କେଚି। ହ ବ୍ୟତ୍ତଂ, ଏକଂସେନ ୱା ଅଲଂ ନିପ୍ପୟୋଜନଂ ଏୱଂ କିଚ୍ଛେନ ଅଧିଗତସ୍ସ ପକାସିତୁଂ ଦେସିତୁନ୍ତି ଯୋଜନା। ହଲନ୍ତି ୱା ଅଲନ୍ତି ଇମିନା ସମାନତ୍ଥପଦଂ ''ହଲନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ରାଗଦୋସପରେତେହୀତି ଫୁଟ୍ଠୱସେନ ୱିୟ ସପ୍ପେନ ରାଗେନ ଦୋସେନ ଚ ଫୁଟ୍ଠେହି ଅଭିଭୂତେହି। ରାଗଦୋସାନୁଗତେହୀତି ରାଗଦୋସେହି ଅନୁବଦ୍ଧେହି।

ନିଚ୍ଚାଦୀନନ୍ତି ନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱିପଲ୍ଲାସାନଂ। ଏୱଂଗତନ୍ତି ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ଆକାରେନ ପୱତ୍ତଂ ବୁଜ୍ଝିତବ୍ବଂ। କାମରାଗରତ୍ତା ଚ ଭୱରାଗରତ୍ତା ଚ ନୀୱରଣେହି ନିୱୁତଚିତ୍ତତାୟ ଦିଟ୍ଠିରାଗରତ୍ତା ୱିପରୀତାଭିନିୱେସେନ ନ ଦକ୍ଖନ୍ତି ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝିସ୍ସନ୍ତି। ସଭାୱେନାତି ଅୱିପରୀତସଭାୱେନ। ଏୱଂ ଗାହାପେତୁନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିଆଦିନା ସଭାୱେନ ଯାଥାୱତୋ ଧମ୍ମଂ ଜାନାପେତୁଂ। ରାଗଦୋସପରେତତାପି ନେସଂ ସମ୍ମୂଳ୍ହଭାୱେନେୱାତି ଆହ ''ତମୋଖନ୍ଧେନ ଆୱୁଟା''ତି।

ଧମ୍ମଦେସନାୟ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିୟା କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''କସ୍ମା ପନା''ତିଆଦିନା ସୟମେୱ ଚୋଦନଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଅଞ୍ଞାତୱେସେନାତି ଇମସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାୱକଭାୱୂପଗମନେନ ଅଞ୍ଞାତୱେସେନ। ''ଅଞ୍ଞତରତାପସୱେସେନା''ତି କେଚି, ସୋ ପନସ୍ସ ଅରହତ୍ତାଧିଗମନେନେୱ ୱିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ତିୱିଧଂ କାରଣଂ ଅପ୍ପୋସ୍ସୁକ୍କତାପତ୍ତିୟା ପଟିପକ୍ଖସ୍ସ ବଲୱଭାୱୋ, ଧମ୍ମସ୍ସ ଗମ୍ଭୀରତା, ତତ୍ଥ ଚ ଭଗୱତୋ ସାତିସୟଂ ଗାରୱନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତସ୍ସ ହୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଟିପକ୍ଖା ନାମ ରାଗାଦୟୋ କିଲେସା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିୟା ଅନ୍ତରାୟକରତ୍ତା। ତେସଂ ବଲୱଭାୱତୋ ଚିରପରିଭାୱନାୟ ସତ୍ତସନ୍ତାନତୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧିୟତାୟ ତେ ସତ୍ତେ ମତ୍ତହତ୍ଥିନୋ ୱିୟ ଦୁବ୍ବଲପୁରିସଂ ଅଧିଭୱିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରିତ୍ୱା ଅନୟବ୍ୟସନଂ ଆପାଦେନ୍ତା ଅନେକସତଯୋଜନାୟାମୱିତ୍ଥାରଂ ସୁନିଚିତଂ ଘନସନ୍ନିୱେସଂ କଣ୍ଟକଦୁଗ୍ଗମ୍ପି ଅଧିସେନ୍ତି। ଦୂରପଭେଦଦୁଚ୍ଛେଜ୍ଜତାହି ଦୁବ୍ବିସୋଧିୟତଂ ପନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଥସ୍ସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଚ ଅନ୍ତୋ ଅମଦ୍ଦିତାୟ କଞ୍ଜିୟପୁଣ୍ଣା ଲାବୁ, ଚିରପାରିୱାସିକତାୟ ତକ୍କଭରିତା ଚାଟି, ସ୍ନେହତିନ୍ତଦୁବ୍ବଲଭାୱେନ ୱସାପୀତପିଲୋତିକା, ତେଲମିସ୍ସିତତାୟ ଅଞ୍ଜନମକ୍ଖିତହତ୍ଥୋ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀୟା ୱୁତ୍ତା। ହୀନୂପମା ଚେତା ରୂପପବନ୍ଧଭାୱତୋ ଅଚିରକାଲିକତ୍ତା ଚ ମଲୀନତାୟ, କିଲେସସଂକିଲେସୋ ଏୱ ପନ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀୟତରୋ ଅନାଦିକାଲିକତ୍ତା ଅରୂପନିସ୍ସିତତ୍ତା ଚ। ତେନାହ ''ଅତିସଂକିଲିଟ୍ଠା''ତି।

ଯଥା ଚ ଦୁବ୍ବିସୋଧନୀୟତରତାୟ, ଏୱଂ ଗମ୍ଭୀରଦୁଦ୍ଦସଦୁରନୁବୋଧାନମ୍ପି ୱୁତ୍ତୌପମା ହୀନୂପମାୱ। ଗମ୍ଭୀରୋପି ଧମ୍ମୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନେନ ଞାଣେନ ୱିସଦଭାୱଂ ଆପନ୍ନେନ ସୁପାକଟୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନଂ ପନ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିପଟିବଦ୍ଧଂ, ସା ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନାଧୀନା, ତଂ ସତ୍ଥରି ଧମ୍ମେ ଚ ପସାଦାୟତ୍ତଂ। ସୋ ଗରୁଟ୍ଠାନିୟାନଂ ଅଜ୍ଝେସନହେତୁକୋତି ପଣାଲିକାୟ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମସମ୍ପଟିପତ୍ତିୟା ବ୍ରହ୍ମାୟାଚନାନିମିତ୍ତନ୍ତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅପିଚା''ତିଆଦିମାହ।

ଉପକ୍କିଲେସଭୂତଂ ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜଂ ଏତସ୍ସାତି ଅପ୍ପରଜଂ, ଅପ୍ପରଜଂ ଅକ୍ଖି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁ ଯେସଂ ତେ ତଂସଭାୱାତି କତ୍ୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପଞ୍ଞାମୟେ''ତିଆଦିମାହ। ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜଂ ଯେସଂ ତଂସଭାୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅସ୍ସୱନତାତି ''ସୟଂ ଅଭିଞ୍ଞା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ କରଣେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ''ଅସ୍ସୱନତାୟା''ତି। ଦସପୁଞ୍ଞକିରିୟୱସେନାତି

ଦାନାଦିଦସୱିଧପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନଂ ୱସେନ। ତେନାହ ‘‘କତାଧିକାରା’’ତିଆଦି। ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୮୨) ପନ ‘‘ଦ୍ୱାଦସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱସେନା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଦାନାଦୀସୁ ସରଣଗମନ-ପରହିତପରିଣାମନାଦିପକ୍ଖିପନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ରାଗାଦିମଲେନ ସମଲେହି ପୂରଣାଦୀହି ଛହି ସତ୍ଥାରେହି ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞେହି କଙ୍କରଚନାୱସେନ ଚିନ୍ତାକୱିଆଦିଭାୱେ ଠତ୍ୱା ତକ୍କପରିଯାହତଂ ୱୀମଂସାନୁଚରିତଂ ସଯଂପଟିଭାନଂ ଚିନ୍ତିତୋ। ତେ କିର ବୁଦ୍ଧକୋଲାହଲାନୁସ୍ସୱେନ ସଞ୍ଜାତକୁତୂହଲଂ ଲୋକଂ ୱଞ୍ଚେନ୍ତା କୋହଞ୍ଞେ ଠତ୍ୱା ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପଟିଜାନନ୍ତା ଯଂ କଞ୍ଚି ଅଧମ୍ମମେୱ ‘‘ଧମ୍ମୋ’’ତି ଦୀପେସୁଂ। ତେନାହ ‘‘ତେ ହି ପୁରେତରଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା’’ତିଆଦି। ଅପାପୁରେତନ୍ତି ଏତଂ କସ୍ସପସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତରଧାନତୋ ପଭୁତି ପିହିତଂ ନିବ୍ବାନମହାଦ୍ୱାରଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ସଦ୍ଧମ୍ମଦେସନାହତ୍ଥେନ ଅପାପୁର ୱିୱର।

ସେଲୋ ପବ୍ବତୋ ଉଚ୍ଚୋ ହୋତି ଥିରୋ ଚ, ନ ପଂସୁପବ୍ବତୋ ମିସ୍ସକପବ୍ବତୋ ଚାତି ଆହ ‘‘ସେଲେ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନୀ’’ତି। ଧମ୍ମମଯଂ ପାସାଦନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମମାହ। ସୋ ହି ସବ୍ବସୋ ପସାଦାୱହୋ, ସବ୍ବଧମ୍ମେ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପାସାଦସଦିସୋ ଚ। ପଞ୍ଞାପରିଯାଯୋ ୱା ଇଧ ଧମ୍ମ-ସଦ୍ଦୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପଞ୍ଞାମଯ’’ନ୍ତି। ସା ହି ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ପାସାଦୋତି ଅଭିଧମ୍ମେ ଆଗତା। ତଥା ଚାହ –

‘‘ପଞ୍ଞାପାସାଦମାରୁଯ୍ହ, ଅସୋକୋ ସୋକିନିଂ ପଜଂ;

ପବ୍ବତଟ୍ଠୋୱ ଭୂମଟ୍ଠେ, ଧୀରୋ ବାଲେ ଅୱେକ୍ଖତୀ’’ତି। (ଧ। ପ। ୨୮);

ଯଥା ହୀତିଆଦୀସୁ ଯଥା ଚ ପବ୍ବତେ ଠତ୍ୱା ଅନ୍ଧକାରେ ହେଟ୍ଠା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଖେତ୍ତକେଦାରପାଳିକୁଟିକାଯୋ ତତ୍ଥ ସଯିତମନୁସ୍ସା ଚ ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି ଅନୁଜ୍ଜଲଭାୱତୋ, କୁଟିକାସୁ ପନ ଅଗ୍ଗିଜାଲା ପଞ୍ଞାଯତି ସମୁଜ୍ଜଲଭାୱତୋ, ଏୱଂ ଧମ୍ମପାସାଦମାରୁଯ୍ହ ସତ୍ତଲୋକଂ ଓଲୋକଯତୋ ଭଗୱତୋ ଞାଣସ୍ସ ଆପାଥଂ ନାଗଚ୍ଛନ୍ତି ଅକତକଲ୍ୟାଣା ସତ୍ତା, ଞାଣଗ୍ଗିନା ଅନୁଜ୍ଜଲଭାୱତୋ ଅନୁଳାରଭାୱତୋ ଚ ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା ସରା ୱିଯ ହୋନ୍ତି, କତକଲ୍ୟାଣା ପନ ଭବ୍ବପୁଗ୍ଗଲା ଦୂରେ ଠିତାପି ଭଗୱତୋ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ପରିପକ୍କଞାଣଗ୍ଗିତାଯ ସମୁଜ୍ଜଲଭାୱତୋ ଉଳାରସନ୍ତାନତାଯ ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତୋ ୱିଯ ଚାତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଗରୁଟ୍ଠାନୀଯଂ ପଯିରୁପାସିତ୍ୱା ଗରୁତରଂ ପଯୋଜନଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଅଭିପତ୍ଥନା ଅଜ୍ଝେସନା, ସାପି ଅତ୍ଥତୋ ଯାଚନାୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଅଜ୍ଝେସନନ୍ତି ଯାଚନ’’ନ୍ତି। ପଦେସୱିସଯଂ ଞାଣଦସ୍ସନଂ ଅହୁତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧାନଂଯେୱ ଆୱେଣିକଭାୱତୋ ଇଦଂ ଞାଣଦ୍ୱଯଂ ‘‘ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଇମେସଞ୍ହି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ‘ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂ’ତି ନାମ’’ନ୍ତି। ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମାନଂ ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ନାମଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଦସ୍ସନମତ୍ତଭାୱତୋ। ଯତୋ ତାନି ଞାଣାନି ୱିଜ୍ଜୂପମଭାୱେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଞାଣଂ ପନ ଞାଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ସିଖାପ୍ପତ୍ତିଯା ଦସ୍ସନମତ୍ତଂ ନ ହୋତୀତି ‘‘ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂ’’ତି ନ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯତୋ ତଂ ୱଜିରୂପମଭାୱେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନାତି ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖଜାତିକା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ। ଯସ୍ମା ମନ୍ଦକିଲେସା ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ତସ୍ମା ବହଲକିଲେସା ‘‘ମହାରଜକ୍ଖା’’ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନସମତ୍ଥତାଯ ତିକ୍ଖାନି ସୂରାନି ୱିସଦାନି, ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ମୁଦୂନି। ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଆକାରାତି ସଦ୍ଦହନାଦିପ୍ପକାରେ ୱଦତି। ସୁନ୍ଦରାତି କଲ୍ୟାଣା। ସମ୍ମୋହୱିନୋଦନିଯଂ ପନ ‘‘ଯେସଂ ଆସଯାଦଯୋ କୋଟ୍ଠାସା ସୁନ୍ଦରା, ତେ ସ୍ୱାକାରା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମାଯ ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନାଯ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସଂସନ୍ଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କାରଣଂ ନାମ ପଚ୍ଚଯାକାରୋ, ସଚ୍ଚାନି ୱା। ପରଲୋକନ୍ତି ସମ୍ପରାଯଂ। ତଂ ଦୁକ୍ଖାୱହଂ ୱଜ୍ଜଂ ୱିଯ ଭଯତୋ ପସ୍ସିତବ୍ବନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପରଲୋକଞ୍ଚେୱ ୱଜ୍ଜଞ୍ଚ ଭଯତୋ ପସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି। ସମ୍ପତ୍ତିଭୱତୋ ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ତା ୱିପତ୍ତିଭୱୋ ପରଲୋକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପର…ପେ… ପସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ପାଳିଇତି ଏତ୍ଥ ‘‘ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା’’ତି ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୱିଭାୱନେ ଅଯଂ ତସ୍ସ ତଥାଭାୱସାଧନପାଳି। ସଦ୍ଧାଦୀନଞ୍ହି ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ବଲୱଭାୱୋ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେ ସତି ହୋତି। ତେସଞ୍ଚ ବଲୱଭାୱୋ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱେତି ୱିମୁତ୍ତିପରିପାଚକଧମ୍ମାନଂ ସୱିସେସଂ ଅତ୍ଥିତାନତ୍ଥିତାୱସେନ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା ମହାରଜକ୍ଖାତିଆଦଯୋ ପାଳିଯଂ (ପଟି। ମ। ୧।୧୧୧) ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସିତା ‘‘ସଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖୋ’’ତିଆଦିନା। ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଏୱ ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଭୂତୋ ଲୋକୋ ସମ୍ପତ୍ତିଭୱଲୋକୋ, ସୁଗତିସଙ୍ଖାତୋ ଉପପତ୍ତିଭୱୋ। ସମ୍ପତ୍ତି ଭୱତି ଏତେନାତି ସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକୋ, ସୁଗତିସଂୱତ୍ତନିଯୋ କମ୍ମଭୱୋ। ଦୁଗ୍ଗତିସଙ୍ଖାତୌପପତ୍ତିଭୱ-ଦୁଗ୍ଗତିସଂୱତ୍ତନିଯକମ୍ମଭୱା ୱିପତ୍ତିଭୱଲୋକ-ୱିପତ୍ତିସମ୍ଭୱଲୋକା। ପୁନ ଏକକଦୁକାଦିୱସେନ ଲୋକଂ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଆହାରାଦଯୋ ୱିଯ ହି ଆହାରଟ୍ଠିତିକା ସଙ୍ଖାରା ସବ୍ବେ ଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି। ତତ୍ଥ ଏକୋ ଲୋକୋ ସବ୍ବେ ସତ୍ତା ଆହାରଟ୍ଠିତିକାତି ଯାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ କଥାଯ ସବ୍ବେସଂ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତା ୱୁତ୍ତା, ତାଯ ସବ୍ବୋ ସଙ୍ଖାରଲୋକୋ ଏକୋ ଏକୱିଧୋ ପକାରନ୍ତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ। ଦ୍ୱେ ଲୋକାତିଆଦୀସୁପି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନାମଗ୍ଗହଣେନ ଚେତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଗ୍ଗହଣଂ ତସ୍ସ

ଅଲୋକସଭାୱତ୍ତା।

ନନୁ ଚ ‘‘ଆହାରଟ୍ଠିତିକା’’ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚୟାୟତ୍ତୱୁତ୍ତିତାୟ ମଗ୍ଗଫଲାନମ୍ପି ଲୋକତା ଆପଜ୍ଜତୀତି? ନାପଜ୍ଜତି, ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟାନଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଧମ୍ମାନଂ ଇଧ ‘‘ଲୋକୋ’’ତି ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଅଥ ୱା ନ ଲୁଜ୍ଜତି ନ ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଯୋ ଗହିତୋ ତଥା ନ ହୋତି, ସୋ ଲୋକୋତି ତଂଗହଣରହିତାନଂ ଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ନତ୍ଥି ଲୋକତା। ଉପାଦାନାନଂ ଆରମ୍ମଣଭୂତା ଖନ୍ଧା ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧା। ଅନୁରୋଧାଦିୱତ୍ଥୁଭୂତା ଲାଭାଦୟୋ ଅଟ୍ଠଲୋକଧମ୍ମା। ଦସାୟତନାନୀତି ଦସ ରୂପାୟତନାନି। ସେସଂ ସୁୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟମେୱ। ୱିୱଟ୍ଟଜ୍ଝାସୟସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ତସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଖଂ ତେଭୂମକକମ୍ମଂ ଗରହିତଙ୍କଂ ୱଜ୍ଜିତଙ୍କଞ୍ଚ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ସବ୍ବେ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ୱଜ୍ଜା, ସବ୍ବେ ଭୱଗାମିକମ୍ମା ୱଜ୍ଜା’’ତି । ଅପ୍ପରଜକ୍ଖତାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଦୁକେସୁ ଏକେକସ୍ମିଂ ଦସ ଦସ କତ୍ୱା ‘‘ପଞ୍ଞାସାୟ ଆକାରେହି ଇମାନି ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟାନି ଜାନାତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଅନ୍ୱୟତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନଂ ପରୋପରିୟତ୍ତଂ ଜାନାତୀତି କତ୍ୱା ତଥା ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖାଦିଭବ୍ବାଦିୱସେନ ଆୱଜ୍ଜେନ୍ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ତେ ସତ୍ତା ପୁଞ୍ଜପୁଞ୍ଜାୱ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ନ ଏକେକା।

ଉପ୍ପଲାନି ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପଲିନୀ। ଉପ୍ପଲଗଚ୍ଛୋପି ଜଲାସୟୋପି ଚ। ଇଧ ପନ ଜଲାସୟୋ ଅଧିପ୍ପେତୋତି ଆହ ‘‘ଉପ୍ପଲୱନେ’’ତି। ଯାନି ହି ଉଦକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନିମୁଗ୍ଗାନେୱ ହୁତ୍ୱା ପୁସନ୍ତି ୱଡ୍ଢନ୍ତି, ତାନି ଅନ୍ତୋନିମୁଗ୍ଗପୋସୀନି। ଦୀପିତାନୀତି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ପକାସିତାନି, ଇଧେୱ ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞାନିପୀ’’ତିଆଦିନା ଦସ୍ସିତାନି। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂତି ଉଗ୍ଘଟନଂ ନାମ ଞାଣୁଗ୍ଘଟନଂ, ଞାଣେନ ଉଗ୍ଘଟିତମତ୍ତେନେୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିପଞ୍ଚିତଂ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ଜାନାତୀତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ନିଦ୍ଦେସାଦୀହି ଧମ୍ମାଭିସମୟାୟ ନେତବ୍ବୋତି ନେୟ୍ୟୋ। ପଜ୍ଜତି ଅତ୍ଥୋ ଏତେନାତି ପଦଂ, ପଜ୍ଜତେ ଞାୟତେତି ୱା ପଦଂ, ତଦତ୍ଥୋ। ପଦଂ ପରମଂ ଏତସ୍ସ, ନ ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧୋତି ପଦପରମୋ।

ଉଦାହଟୱେଲାୟାତି ଉଦାହାରେ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସେ ଉଦାହଟମତ୍ତେୟେୱ। ଧମ୍ମାଭିସମୟୋତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ଞାଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅଭିସମୟୋ। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକାୟ ଠପିୟମାନାୟ ଦେସନାନୁସାରେନ ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସଂଖିତ୍ତେନ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ୱିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ୱିଭଜିୟମାନେ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ‘‘ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉଦ୍ଦେସତୋତି ଉଦ୍ଦେସହେତୁ। ଉଦ୍ଦିସନ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଦିସାପେନ୍ତସ୍ସ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିପୁଚ୍ଛତୋତି ଅତ୍ଥଂ ପରିପୁଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଅନୁପୁବ୍ବେନ ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ହୋତୀତି ଅନୁକ୍କମେନ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ହୋତି। ନ ତାୟ ଜାତିୟା ଧମ୍ମାଭିସମୟୋ ହୋତୀତି ତେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଅନ୍ତମସୋ ଝାନଂ ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଦପରମୋତି ଅୟଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଛବ୍ବିଧଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନପଦଂ ଛବ୍ବିଧଂ ଅତ୍ଥପଦନ୍ତି ଇଦଂ ପଦମେୱ ପରମଂ ଅସ୍ସାତି ପଦପରମୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱାସନାହୋତୀତି ଦେସନା ଫଲୱୋହାରେନ ୱାସନା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତା। ନ ହି କାଚି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଦେସନା ନିରତ୍ଥକା। ଯେତି ଯେ ଦୁୱିଧେ ପୁଗ୍ଗଲେ। ୱିଭଙ୍ଗେ କମ୍ମାୱରଣେନାତି ପଞ୍ଚୱିଧେନ ଆନନ୍ତରିୟକମ୍ମେନ। ୱିପାକାୱରଣେନାତି ଅହେତୁକପଟିସନ୍ଧିୟା। ଯସ୍ମା ପନ ଦୁହେତୁକାନମ୍ପି ଅରିୟମଗ୍ଗପଟିୱେଧୋ ନତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଦୁହେତୁକା ପଟିସନ୍ଧିପି ୱିପାକାୱରଣମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କିଲେସାୱରଣେନାତି ନିୟତମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା। ଅସ୍ସଦ୍ଧାତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧାରହିତା। ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକାତି କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦରହିତା। ଉତ୍ତରକୁରୁକା ମନୁସ୍ସା ଅଚ୍ଛନ୍ଦିକଟ୍ଠାନଂ ପୱିଟ୍ଠା। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାତି ଭୱଙ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ପରିହୀନା। ଭୱଙ୍ଗପଞ୍ଞାୟ ପନ ପରିପୁଣ୍ଣାୟପି ଯସ୍ସ ଭୱଙ୍ଗଚଲନଂ ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋ ନ ହୋତି, ସୋପି ଦୁପ୍ପଞ୍ଞୋ ଏୱ ନାମ। ଅଭବ୍ବା ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନ୍ତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତନିୟାମସଙ୍ଖାତଂ ମଗ୍ଗଂ ଓକ୍କମିତୁଂ ଅଧିଗନ୍ତୁଂ ଅଭବ୍ବା। ନ କମ୍ମାୱରଣେନାତିଆଦୀନି ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ରାଗଚରିତାଦିଆଦୀସୁ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ପରମତ୍ଥଦୀପନିୟଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗସଂୱଣ୍ଣନାୟଂ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ମହାଟୀ। ୧।୪୩) ୱୁତ୍ତନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ପୱିସନମଗ୍ଗୋ ୱିୱରିତ୍ୱା ଠପିତୋ ମହାକରୁଣୂପନିସ୍ସୟେନ ସୟମ୍ଭୁଞାଣେନ ଅଧିଗତତ୍ତା। ସଦ୍ଧଂ ପମୁଞ୍ଚନ୍ତୁତି ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧଂ ଧମ୍ମସମ୍ପଟିଚ୍ଛନଯୋଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୁ, ସଦ୍ଦହନାକାରେନ ନଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖେନ ଅକିଚ୍ଛେନ ପୱତ୍ତନୀୟତାୟ ସୁପ୍ପୱତ୍ତିତଂ। ନ ଭାସିଂ ନ ଭାସିସ୍ସାମୀତି ଚିନ୍ତେସିଂ।

ସବ୍ବୁ ସନ୍ତିକଂ ଉପଗତାନଂ ଦେୱାନଂ ବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଚ ତସ୍ସ ପୁରତୋ ଅନ୍ତରଧାନଂ ନାମ ଅତିଟ୍ଠନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସକଟ୍ଠାନମେୱ ଗତୋ’’ତି। ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିୟାଦି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିକୋ ଧମ୍ମୋ ଏୱ ୱିନେୟ୍ୟସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କନ୍ତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଅଥ ୱା ଚକ୍କନ୍ତି ଆଣା। ଧମ୍ମନ୍ତି ଦେସନା। ଅଥ ୱା ଅତ୍ଥଧମ୍ମତୋ ଅନପେତତ୍ତା ଧମ୍ମଞ୍ଚ ତଂ ପୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଧମ୍ମେନ ଞାୟେନ ଚକ୍କନ୍ତିପି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ। ଯଥାହ ‘‘ଧମ୍ମଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଚକ୍କଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଚକ୍କଞ୍ଚ ପୱତ୍ତେତି ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମେନ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କଂ, ଧମ୍ମଚରିୟାୟ ପୱତ୍ତେତୀତି ଧମ୍ମଚକ୍କ’’ନ୍ତିଆଦି (ପଟି। ମ। ୨।୪୦-୪୧)।

ପଓଡ଼େସୀତି ପଟ୍ଟପେସି।

ବ୍ରହ୍ମାଯାଚନସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଗାରଓସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୭୩।ଅଯଂଓିତକ୍କୋତି ଅଯଂ ‘‘କିନ୍ନାହଂ ଓିହରେଯ୍ୟ’’ନ୍ତି ଏଓଂ ପଓତ୍ତିତଓିତକ୍କୋ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିନ୍ତି ପରସ୍ମିଂ। ଅତ୍ତା ନ ହୋତୀତି ହି ଅଞ୍ଞୋ, ପରୋ। ସୋ ପନେତ୍ଥ ନ ଯୋ କୋଚି ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଅଥ ଖୋ ଗରୁଟ୍ଠାନୀଯୋ। ତେନାହ ‘‘କଞ୍ଚି ଗରୁଟ୍ଠାନେ ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା’’ତି। ପତିସ୍ସଓତି ଗରୁନୋ ‘‘ଆମା’’ତି ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତୀତି ପତିସ୍ସୋ, ନ ପତିସ୍ସୋତି ଅପ୍ପତିସ୍ସୋ। ପତିସ୍ସଯରହିତୋ ଗରୁପସ୍ସଯରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଦେଓକେତି ଅଓଯଓେନ ଓିଗ୍ଗହୋ ସମୁଦାଯୋ ସମାସତ୍ଥୋ। ସଦେଓକଗ୍ଗହଣେନ ପଞ୍ଚକାମାଓଚରଦେଓଗ୍ଗହଣଂ ପାରିସେସଞାଯେନ ଇତରେସଂ ପଦନ୍ତରେହି ସଙ୍ଗହିତତ୍ତା, ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ ଛଟ୍ଠକାମାଓଚରଦେଓଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞାଯେନ। ତତ୍ଥ ହି ମାରୋ ଜାତୋ ତନ୍ନିଓାସୀ ଚ ହୋତି। ସବ୍ରହ୍ମକଓଚନେନ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣଂ ପଚ୍ଚାସତ୍ତିଞାଯେନେଓ। ‘‘ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣିଯା ପଜାଯା’’ତି ସାସନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ। ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକାନଂ ଅସମିତପାପାନଂ ଅବାହିତପାପାନଞ୍ଚ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ତେନେଓ ଓଚନେନ ଗହିତତ୍ତା। କାମଂ ‘‘ସଦେଓକେ’’ତିଆଦିଓିସେସନାନଂ ଓସେନ ସତ୍ତଓିସଯୋ ଲୋକସଦ୍ଦୋତି ଓିଞ୍ଞାଯତି ତୁଲ୍ୟଯୋଗଓିସଯତ୍ତା ତେସଂ। ‘‘ସଲୋମକୋ ସପକ୍ଖକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପନ ଅତୁଲ୍ୟଯୋଗେପି ଅଯଂ ସମାସୋ ଲବ୍ଭତୀତି ବ୍ୟଭିଚାରଦସ୍ସନତୋ ପଜାଗହଣନ୍ତି ପଜାଓଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣଂ। ଦେଓଭାଓସାମଞ୍ଞେନ ମାରବ୍ରହ୍ମେସୁ ଗହିତେସୁପି ଇତରେହି ତେସଂ ଲବ୍ଭମାନଓିସେସଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଓିସୁଂ ଗହଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମାରୋ ନାମା’’ତିଆଦିମାହ। ମାରୋ ବ୍ରହ୍ମାନମ୍ପି ଓିଚକ୍ଖୁକମ୍ମାଯ ପହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଙ୍ଖେସ’’ନ୍ତି। ଉପରୀତି ଉପରିଭାଓେ। ବ୍ରହ୍ମାତି ଦସସହସ୍ସିବ୍ରହ୍ମାନଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ତଥା ଚାହ ‘‘ଦସହି ଅଙ୍ଗୁଲୀହି’’ତିଆଦି। ଇଧ ଦୀଘନିକାଯାଦଯୋ ଓିଯ ବାହିରକାନମ୍ପି ଗଣ୍ଠନିକାଯୋ ଲବ୍ଭତୀତି ଆହ ‘‘ଏକନିକାଯାଦିଓସେନା’’ତି।

ଓତ୍ଥୁଓିଜ୍ଜାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଓିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନାନି ସଙ୍ଗହିତାନି। ଯଥାସକଂ କମ୍ମକିଲେସେହି ପଜାତତ୍ତା ନିଙ୍କତ୍ତା ପଜା, ସତ୍ତନିକାଯୋ। ତସ୍ସା ପଜାଯ। ସଦେଓମନୁସ୍ସାଯାତି ଓା ଇମିନା ସମ୍ମୁତିଦେଓଗ୍ଗହଣଂ ତଦଓସିଟ୍ଠମନୁସ୍ସଲୋକଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ ଦଟ୍ଠଙ୍କଂ। ଏଓଂ ଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଭାଗସୋ ଲୋକଂ ଗହେତ୍ୱା ଯୋଜନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚେତ୍ଥା’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଲୋକଓସେନ ଓୁତ୍ତାନି ‘‘ଲୋକୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ କମ୍ମକମ୍ମଫଲାନୀ’’ତି କତ୍ୱା, ପଜାଓସେନ ‘‘ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ପଜାଯତୀ’’ତି କତ୍ୱା। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନତରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରିପୁଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନତା ଅଧିପ୍ପେତା ‘‘ସମ୍ପନ୍ନଂ ସାଲିକେଦାର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧୪।୧) ଓିଯ। ତେନାହ ‘‘ଅଧିକତରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ପରିପୁଣ୍ଣମ୍ପି ‘‘ଅଧିକତର’’ନ୍ତି ଓତ୍ତଙ୍କତମରହତି। ସେସେସୁପି ‘‘ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନତର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ।

କାରଣନ୍ତିଆଦୀସୁ କାରଣନ୍ତି ଯୁତ୍ତିଂ। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଅଓିପରୀତତ୍ଥଂ। ଓୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅଭିଓୁଦ୍ଧିନିମିତ୍ତଂ।

ଇମିନା ଓଚନେନାତି ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଅନନ୍ତରଂ ଓୁତ୍ତଓଚନେନ। ନ କେଓଲଂ ଇମିନାଓ, ସୁତ୍ତନ୍ତରମ୍ପି ଆନେତ୍ୱା ପଟିବାହିତଙ୍କୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ମେ ଆଚରିଯୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଏତ୍ଥ ଯଂ ଓତ୍ତଙ୍କଂ, ତଂ ସୁମଙ୍ଗଲଓିଲାସିନିଯା ଦୀଘନିକାଯଟ୍ଠକଥାଯ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୩।୧୬୨) ଓୁତ୍ତମେଓ। ସରନ୍ତି କରଣେ ଏତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତଓଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସରନ୍ତେନା’’ତି, ସରନ୍ତି ଓା ସରଣହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଗାରଓସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ବ୍ରହ୍ମଦେଓସୁତ୍ତଓଣ୍ଣନା

୧୭୪।ଏକକୋତି ଓିଓେକଟ୍ଠିତତାଯ ନିସ୍ସଟୋ। ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଭାଓୋ ତସ୍ସାନେନ ଦୀପିତୋ, କିଲେସସଙ୍ଗଣିକାଭାଓୋ ପନ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ’’ତିଆଦୀହି ପକାସିତୋ। ପେସିତତ୍ତୋତି ନିଙ୍କାନଂ ପତି ପେସିତଚିତ୍ତୋ। ସମ୍ମଦେଓାତି ଞାଯେନେଓ। ସୋ ପନ ଯଦି ଆଗମନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଲବ୍ଭତି, ଓତ୍ତଙ୍କମେଓ ନତ୍ଥି, ଅଥ ପଟିପଦାରମ୍ଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଲବ୍ଭତି, ଏଓମ୍ପି ଓଟ୍ଟତେଓାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯଥା ଓା ତଥା ଓା’’ତିଆଦି ଓୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗାଧିଗମେନ ଅସମ୍ମୋହପଟିଓେଧସ୍ସ ସିଖାପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ମଗ୍ଗଧମ୍ମେସୁ ଓିଯ ଫଲଧମ୍ମେସୁପି ସାତିସଯୋ ଅସମ୍ମୋହୋତି ‘‘ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞା’’ତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସାମଂ ଜାନିତ୍ୱା’’ତି। ଯଥା ଜାନନା ପନସ୍ସ ସଚ୍ଛିକରଣଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖକିରିଯାତି ‘‘ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା’’ତି ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା’’ତି। ତଥା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚସ୍ସ

ୱିପସ୍ସନାପଟିଲାଭୋତି ‘‘ଉପସମ୍ପଜ୍ଜା’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ପଟିଲଭିତ୍ୱା’’ତି। ଏତେନାତି ‘‘ଖୀଣା ଜାତୀ’’ତିଆଦିୱଚନେନ।

ଜାତିଖୀଣାତି ଏତ୍ଥ ଜାତିସୀସେନ ତବ୍ବିକାରୱନ୍ତୋ ଖନ୍ଧା ୱୁତ୍ତା। ପୁବ୍ବେୱ ଖୀଣତ୍ତାତି ମଗ୍ଗାଧିଗମନତୋ ପଗେୱ ଅତୀତଭାୱେନେୱ ଖୀଣତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଅନାଗତେସ୍ୱୁ ୱାଯାମାଭାୱତୋତି ଅୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ଅନାଗତଭାୱସାମଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ଲେସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତାତି ସଂକିଲିଟ୍ଠା ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନାତି ସିଯାତି ୱଚନସେସୋ। ଯଥା ଅଜାତଫଲତରୁଣରୁକ୍ଖମୂଲେ ଛିନ୍ନେ ଆଯତିଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହାନି ଫଲାନି ଛେଦନପଚ୍ଚଯା ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାନି ନଟ୍ଠାନି ନାମ ହୋନ୍ତି, ଏୱମେୱ ଭାୱନାଯ ଅସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନାରହା କିଲେସା ତପ୍ପଚ୍ଚଯା ଜାତି ଚ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ପହୀନାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ମଗ୍ଗସ୍ସ ପନା’’ତିଆଦିନା। ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମତଂ ଆପଜ୍ଜନେନ ଞାଣେନ ଖୀଣରାଗୱସେନ।

ସୋଠଅସକିଚ୍ଚଭାୱାଯାତି ସୋଠଅସକିଚ୍ଚତାଯ, ସୋଠଅସୱିଧସ୍ସ ୱା କିଚ୍ଚସ୍ସ ଭାୱାଯ ଉପ୍ପାଦନାଯ। ପାଠଇଯଂ ସପଦାନନ୍ତି ସପଦାନଚାରୋ ୱୁତ୍ତୋ ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସେନାତି ଆହ ‘‘ସପଦାନଚାର’’ନ୍ତି। ଅନୁକ୍କମ୍ମାତି ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଆହୁତିପିଣ୍ଡନ୍ତି ଜୁହିତବ୍ବପିଣ୍ଡଂ, ଜୁହନୱସେନ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବପାଯାସପିଣ୍ଡନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଭୂତବଲିକମ୍ମନ୍ତି ତଥା ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ବଲିକମ୍ମକରଣଂ। ହରିତୁପଲିତ୍ତନ୍ତି ଅଲ୍ଲଗୋମଯେନ କତପରିଭଣ୍ଡଂ। ୱନମାଲପରିକ୍ଖିତ୍ତନ୍ତି ମନୋହରାହି ୱନପୁପ୍ଫମାଲାହି ପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ। ଧୂମକଟଚ୍ଛୁତି ଧୂମପାନଂ। ସୀଲଗନ୍ଧନ୍ତି ସୀଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନକିତ୍ତିଗନ୍ଧଂ। ଘାଯମାନସ୍ସାତି ଉପଗତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ।

ଇମମ୍ହାଠାନାତି ଇମସ୍ମା ମନୁସ୍ସାନଂ ୱସନଟ୍ଠାନା, ମହାପଥୱିତଲତୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସଚ୍ଚହେଟ୍ଠିମୋତି ବ୍ରହ୍ମପାରିସଜ୍ଜାନଂ ୱାସବ୍ରହ୍ମଲୋକମାହ। ବ୍ରହ୍ମପଥୋ ନାମ ଚତ୍ତାରି କୁସଲଜ୍ଝାନାନି ବ୍ରହ୍ମଲୋକମଗ୍ଗଭାୱତୋ। ଜୀୱିତପଥୋ ନାମ ଜୀୱିତପୱତ୍ତିଉପାଯଭାୱତୋ। ‘‘ଭୁଞ୍ଜତୁ ଭୱଂ ମହାବ୍ରହ୍ମା’’ତି ୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘କିଂ ଜପ୍ପସୀ’’ତିଆଦି। ତିଣବୀଜାନୀତି ସାଲିତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି। ଗୋଯୂସନ୍ତି ଖୀରଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱଦତି। ଅଯମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ନେତାଦିସୋ ବ୍ରହ୍ମଭକ୍ଖୋ’’ତି ୱଦନ୍ତେନ ଦୀପିତୋତି।

ଅତିଦେୱପତ୍ତୋପି ପଞ୍ଚଖନ୍ଧୂପଧୀନଂ ଅଭିତାଯ କିଲେସୂପଧିଆଦୀନଂଯେୱ ୱିରହିତଭାୱୋ ଗହିତୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ର ହି ଭାୱପଚ୍ଚଯଂ ତଦତ୍ଥୋ ୱିଞ୍ଞାଯତୀତି ଆହ ‘‘ଅତିଦେୱଭାୱଂ ପତ୍ତୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ବ୍ରହ୍ମାନୋପି ଦେୱଗତିପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଦେୱା ଏୱ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତିବ୍ରହ୍ମଭାୱଂ ପତ୍ତୋ’’ତି।

ଅତ୍ତାନଂଭାୱେତ୍ୱାତି ସୀଲାଦୀହି ଗୁଣେହି ଅତ୍ତାନଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ପରିବ୍ରୂହିତ୍ୱା ଠିତୋ।

ପୁଥୁଜ୍ଜନା ତସା ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିପରିତ୍ତାସୱସେନ ତାସନତୋ। ଖୀଣାସୱା ଥାୱରା ନାମ ସଚ୍ଚସୋ ଗତୀସୁ ସଞ୍ଚରଣାଭାୱତୋ। ତଥା ହି ଚତୁନ୍ନଂ ସଚ୍ଚାନଂ ସଚ୍ଚସୋ ଅଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଭୱଦାଯଜ୍ଜସ୍ସ ତଣ୍ହାଦାସବ୍ୟସ୍ସ ଭାୱତୋ ଏକଚ୍ଚାସୁ ଗତୀସୁ ସଞ୍ଚରଣସଭାୱତୋ ସେକ୍ଖା ଥାୱରା ନ ହୋନ୍ତି। ଭଜମାନାତି ଭଜାପିଯମାନା। ଥାୱରପକ୍ଖମେୱ ଭଜନ୍ତି ସଚ୍ଚସେଟ୍ଠପକ୍ଖଂ ଏକନ୍ତପସଟ୍ଠଂ ଭଜମାନଭାୱଂ ଉପାଦାଯ।

ପହୀନକିଲେସୋ ଖୀଣାସୱୋ ୱିସେନୋ। ସୁଖଂ ଆଯତି ସୁଖାଯତି, ତସ୍ସ କାରକଂ ସୁଖାଯତିକଂ।

ବ୍ରହ୍ମଦେୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ବକବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୫। ‘‘ସସ୍ସତୋ ଅତ୍ତା ଚ ଲୋକୋ ଚା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ସହ କାଯେନାତି ସହ ତେନ ବ୍ରହ୍ମତ୍ତଭାୱେନ। ବ୍ରହ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରହ୍ମୱତ୍ଥୁଂ। ଅନିଚ୍ଚଂ ‘‘ନିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱଦତି ଅନିଚ୍ଚତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଅପଞ୍ଞାଯମାନତ୍ତା। ଥିରନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ, ୱିନାସାଭାୱତୋ ସାରଭୂତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପାଦୱିପରିଣାମାଭାୱତୋ ସଦା ୱିଜ୍ଜମାନଂ। କେୱଲନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଖଣ୍ଡ’’ନ୍ତି। କେୱଲନ୍ତି ୱା ଜାତିଆଦୀହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ, ୱିରହିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଉପ୍ପାଦାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଏୱ ଅଚୱନଧମ୍ମଂ। କୋଚି ଜାଯନକୋ…ପେ… ଉପପଜ୍ଜନକୋ ୱା ନତ୍ଥି ନିଚ୍ଚଭାୱତୋ ଠାନେନ ସଦ୍ଧିଂ ତନ୍ନିୱାସୀନଂ। ନିଚ୍ଚଭାୱଞ୍ହି ସୋ ପଟିଜାନାତି। ତିସ୍ସୋ ଝାନଭୂମିଯୋତି ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭୂମିଯୋ। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଭୂମିୱିସେସା ହି ଅସଞ୍ଞସୁଦ୍ଧାୱାସାରୁପ୍ପଭୱା। ନିସ୍ସରଣନ୍ତି ୱା ଏତ୍ଥ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ, ନ ପରିସମାପନତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ‘‘ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଇମିନା ‘‘ଅସଞ୍ଞ…ପେ… ଭୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପଟିବାହତୀତି ସନ୍ତଂଯେୱ ସମାନଂ ଅଜାନନ୍ତୋୱ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତି ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏକେ ଉତ୍ତରୱିହାରୱାସିନୋ।

ହେଟ୍ଠୂପପତ୍ତିକୋତି ହେଟ୍ଠା ଭୂମୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋପପତ୍ତିକୋ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରିତୁଂ ‘‘ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ହେଟ୍ଠୁପପତ୍ତିକଂ କତ୍ୱାତି

ଯଥାଠିତଭୂମିତୋ ହେଟ୍ଠା ତତିଯଜ୍ଝାନଭୂମିଯଂ ଉପପତ୍ତିଝାନଂ କତ୍ୱା, ନ ଉପରିଝାନସ୍ସ ୱିଯ ପତ୍ଥନାମତ୍ତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଠମକାଲେତି ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ପଠମକାଲେ। ଅଞ୍ଞାସି ଆସନ୍ନଭାୱତୋ। ଉଭଯନ୍ତି ତଂ ତଂ ଅତ୍ତନା କତକମ୍ମଞ୍ଚେୱ ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତି ଉଭଯଂ। ପମୁସ୍ସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିଂ ଅନୁପଧାରେନ୍ତୋ।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଗତୋତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସହ ପୱତ୍ତୋ। ସହଯୋଗେ ହି ଇଦଂ କରଣୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି। ଅଞ୍ଞାଣୀତି ଅୱିଦ୍ୱା। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁୱିରହତୋ ଅନ୍ଧୀଭୂତୋ, ଅନ୍ଧଭାୱଂ ଆପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନାଗତେ ସଦ୍ଦୋ ହୋତାଯଂ ‘‘ୱକ୍ଖତୀ’’ତି ଯତ୍ରସଦ୍ଦପଯୋଗେନ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ୱତ୍ତମାନକାଲିକୋ। ତେନାହ ‘‘ଭଣତୀ’’ତି। ତେନାହ ‘‘ଯତ୍ରା’’ତିଆଦି।

ମଗ୍ଗଚୋରୋତି ମଗ୍ଗପରିବୁନ୍ଧକଚୋରୋ। ସନ୍ତଜ୍ଜିଯମାନୋତି ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ୱତ, ଭୋ, ବକୋ ବ୍ରହ୍ମା’’ତିଆଦିନା ସନ୍ତଜ୍ଜିଯମାନୋ। ସତିଂ ଲଭିତ୍ୱାତି ତେନେୱ ସନ୍ତଜ୍ଜନେନ ଯୋନିସୋ ଉମ୍ମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା ପୁରିମଜାତିୱିସଯଂ ସତିଂ ଲଭିତ୍ୱା। ନିପ୍ପୀଳଇତୁକାମୋତି ଘଂସେତୁକାମୋ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ‘‘ଇଦଂ ପସ୍ସ ଯାୱଞ୍ଚ ତେ ଅପରଦ୍ଧ’’ନ୍ତି। ପୁଞ୍ଞକମ୍ମାତି ପୁଞ୍ଞକାରିନୋ। ୱେଦେହି ଞାଣେହି ଗତତ୍ତା ପୱତ୍ତତ୍ତା। ଅନ୍ତିମା ବ୍ରହ୍ମୁପପତ୍ତୀତି ସବ୍ବପଚ୍ଛିମା ବ୍ରହ୍ମଭାୱପ୍ପତ୍ତି। ଅସ୍ମାଭିଜପ୍ପନ୍ତୀତି ଅସ୍ମେ ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତି। ଆଯୁୱଣ୍ଣାଦିୱସେନ ବ୍ରୂହିତଗୁଣତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମା। ଅଞ୍ଞେହି ମହନ୍ତା ବ୍ରହ୍ମା ମହାବ୍ରହ୍ମା। ଅଭିଭୂତି ତଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଜେଟ୍ଠକଭାୱେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଅନଭିଭୂତୋତି ଅଞ୍ଞେହି ନ ଅଭିଭୂତୋ। ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୂତି ଏକଂସୱଚନମେତଂ। ଦସ୍ସନୱସେନ ଦସୋ, ସବ୍ବଂ ପସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱସୱତ୍ତୀତି ସବ୍ବଜନଂ ୱସେ ୱତ୍ତେତି। ଇସ୍ସରୋତି ଲୋକେ ଇସ୍ସରୋ। କତ୍ତା ନିମ୍ମାତାତି ଲୋକସ୍ସ କତ୍ତା ନିମ୍ମାତା। ସେଟ୍ଠୋ ସଜିତାତି ଅଯଂ ଲୋକସ୍ସ ଉତ୍ତମୋ ସଂୱିଭଜିତା ଚ। ୱସୀ ପିତା ଭୂତଭବ୍ୟାନନ୍ତି ଆଚିଣ୍ଣୱସିତ୍ତା ୱସୀ, ଅଯଂ ପିତା ଭୂତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଭବ୍ୟାନଂ ସମ୍ଭୱେସୀନନ୍ତି ପତ୍ଥେନ୍ତି ୱିକତ୍ଥେନ୍ତି ପିହେନ୍ତି ମାନେନ୍ତି।

ଏତନ୍ତି ୱିପରୀତସଞ୍ଞାୱସେନ ‘‘ଇଦଂ ନିଚ୍ଚଂ ଇଦଂ ଧୁୱଂ ଇଦଂ ସସ୍ସତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତଂ ଏତଂ ଅପ୍ପଂ ପରିତ୍ତକନ୍ତି ତଂ ଭଗୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ତଂ ପନ ‘‘ଏକସ୍ମିଂ କୋସଲକେ ତିଲୱାହେ ୱସ୍ସସତେ ୱସ୍ସସତେ ଏକେକତିଲୁଦ୍ଧାରେ କଯିରମାନେ ତିଲାନି ପରିକ୍ଖଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଅବ୍ବୁଦେ ଆଯୂ’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋ ଅବ୍ବୁଦୋ, ତଂୱସେନ ୱୀସତିଗୁଣଂ ନିରବ୍ବୁଦୋ, ତେସଂ ନିରବ୍ବୁଦାନଂ ୱସେନ ନିରବ୍ବୁଦସତସହସ୍ସଂ। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ପଦୁମେ ଆଯୁନୋ ୱସ୍ସଗଣନା ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସଂଯୁତ୍ତେ ପରତୋ ଆଗମିସ୍ସତି। ଅନନ୍ତଦସ୍ସୀତି ଅନନ୍ତସ୍ସ ଞେଯ୍ୟସ୍ସ ଅନୱସେସତୋ ଦସ୍ସୀ। ୱତସୀଲୱତ୍ତନ୍ତି ସମାଦାନୱସେନ ୱତଭୂତଂ ଚାରିତ୍ତସୀଲୱସେନ ସମାଚିଣ୍ଣତ୍ତା ସୀଲୱତ୍ତଂ। ତଂ ପନ ଏକମେୱାତି ଆହ ‘‘ସୀଲମେୱା’’ତି।

ଅପାଯେସୀତି ଏତ୍ଥ ଯଦା ସୋ ପିପାସିତେ ମନୁସ୍ସେ ପାନୀଯଂ ପାଯେସି, ତଂ ସମୁଦାଗମତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତତ୍ରା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ପୁବ୍ବେତି ପୁରିମଜାତିଯଂ। ଏସ ବ୍ରହ୍ମା ‘‘ଜରାମରଣସ୍ସ ଅନ୍ତଂ କରିସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ଝାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତି, ସୋ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବାନସଞ୍ଞୀ ଅହୋସି। ଝାନରତିଯା ୱୀତିନାମେତୀତି ତଦା ତସ୍ସା କିରିଯାଯ ଅୱିଚ୍ଛେଦତୋ ପୱତ୍ତିଂ ଉପାଦାଯ ୱତ୍ତମାନପଯୋଗୋ। ରତ୍ତନ୍ଧକାରେ ପୁରତୋ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ସକଟସ୍ସ ଅନୁସ୍ସରଣୱସେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ସକଟାନଂ ନିୱତ୍ତନଂ ହୋତୀତି ‘‘ସବ୍ବସକଟାନି ତଥେୱ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

କମ୍ମସଜ୍ଜାତି ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା। ୱିଲୋପନ୍ତି ୱିଲୁତ୍ତଭଣ୍ଡଂ। ଏଣିକୂଲସ୍ମିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ‘‘ପନିହତାଯ ନିଚ୍ଚଗଙ୍ଗାଯ ନାମ’’ନ୍ତି କେଚି। ‘‘ଏଣିମିଗବହୁଲତାଯ ସୋ ଗଙ୍ଗାଯ ତୀରପ୍ପଦେସୋ ଏଣିକୂଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି ଅପରେ। ଗଙ୍ଗେଯ୍ୟକୋତି ଗଙ୍ଗାସନ୍ନିୱାସୀ।

ବଦ୍ଧଚରୋତି ପଟିବଦ୍ଧଚରିଯୋ। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ତେୱାସିକୋ’’ତି। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ତସ୍ମା ଅଞ୍ଞାସି, ଇଧ ମଯ୍ହଂ ପମୁଟ୍ଠଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ଜାନାସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସବ୍ବଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଓଭାସଯନ୍ତୋ ସବ୍ବମ୍ପିମଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ଭଗୱା ଓଭାସଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ଅତ୍ତନୋ ଓଭାସଂ ଓଭାସେନ୍ତୋ ତିଟ୍ଠତି।

ବକବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅଞ୍ଞତରବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୬।ତେଜୋକସିଣପରିକମ୍ମଂକତ୍ୱାତି ‘‘ତେଜୋକସିଣପରିକମ୍ମଜ୍ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିସ୍ସାମୀ’’ତି ଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦୋ ଏୱେତ୍ଥ ତେଜୋକସିଣପରିକମ୍ମଂ। ନ ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱିଯ ତତ୍ଥ ଝାନସମାପଜ୍ଜନେନ ପରିକମ୍ମପପଞ୍ଚୋ ଅତ୍ଥି ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ଚିଣ୍ଣୱସୀଭାୱସ୍ସ ପରମୁକ୍କଂସଭାୱପ୍ପତ୍ତତ୍ତା। ତସ୍ସ କିର ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ‘‘ଯଥାହଂ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ ଅଞ୍ଞୋ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଲଦ୍ଧି, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନତ୍ଥି ସୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା, ଯୋ ଇଧ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା’’ତି। ଭଗୱା ତସ୍ସ ତଂ ଲଦ୍ଧିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ ତେଜୋଧାତୁଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଉପରି ଆକାସେ ନିସୀଦି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ତେଜୋଧାତୁଂ…ପେ… ତଥାଗତଂ ଦିସ୍ୱା’’ତି। ଅଟ୍ଠିୱେଧଂ ୱିଯଂ ୱିଜ୍ଝିତଙ୍କୋ ଅଟ୍ଠିୱେଧୀ, ଯଥା ଅଟ୍ଠିଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱଂ ୱିଜ୍ଝିତଙ୍କୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଯଂ ପନ ଅଟ୍ଠିୱେଧୀ

ୱିଯ ଅଟ୍ଠିୱେଧୀ, ଯଥା ସୋ ଲଦ୍ଧିଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସେସାନନ୍ତି ମହାକସ୍ସପମହାକପ୍ପିନଅନୁରୁଦ୍ଧଥେରାନଂ।

ଅଞ୍ଞତ୍ରବ୍ରହ୍ମସରୀରୱିମାନାଲଙ୍କାରାଦୀନଂ ପଭାତି ବ୍ରହ୍ମାନଂ ସରୀରପ୍ପଭା ୱିମାନପ୍ପଭା ଅଲଙ୍କାରୱତ୍ଥାଦୀନଂ ପଭାତି ଇମସ୍ମିଂ ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଇମା ସଦ୍ଦା ପଭା ଅଭିଭୁଯ୍ୟ ପଭସ୍ସରଭାୱେନ ଅଭିଭୱନ୍ତିଂ। ନତ୍ଥି ମେ ସାତି ଇଦାନି ମେ ସା ଦିଟ୍ଠି ନତ୍ଥି, “ନତ୍ଥି ସୋ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା, ଯୋ ଇଧ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା”ତି ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି ନତ୍ଥି। ତେନାହ “ତତ୍ରାସ୍ସ…ପେ… ପହୀନା”ତି। ଏତ୍ଥାତି ଏତସ୍ମିଂ ସମାଗମେ। ଯଥା ତସ୍ସ ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସଦ୍ଧସୋ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ୱିମୁଞ୍ଚତି ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ମହନ୍ତଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଦେସେସି।

“ଅଜ୍ଜାପି ତେ, ଆୱୁସୋ”ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତେନ ତତ୍ତକେନେୱ। ସରୂପେନ ୱୁତ୍ତାତି ପଠମେନ ପାଦେନ ଚତସ୍ସୋ, ଦୁତିଯେନ ଏକନ୍ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞା ସରୂପେନ ୱୁତ୍ତା। କସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଦିବ୍ବସୋତଂ ନାଗତନ୍ତି? ଆହ “ତାସଂ ୱସେନ ଆଗତମେୱା”ତି। ଯେନ ଇମା ଲୋକୁତ୍ତରା ଅଭିଞ୍ଞା ଅଧିଗତା, ନ ତସ୍ସ ଦିବ୍ବସୋତସମ୍ପାଦନଂ ଭାରିଯଂ ପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ ସୁଖେନେୱ ଇଜ୍ଝନତୋ।

ଅଞ୍ଞତରବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ବ୍ରହ୍ମଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୭।ପଚ୍ଚେକଂଦ୍ୱାରବାହନ୍ତି ପଚ୍ଚେକଂ ଦ୍ୱାରବାହଂ। ପଚ୍ଚେକ-ସଦ୍ଦୋ ଚେତ୍ଥ ଆୱୁତ୍ତିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ; “ପଚ୍ଚେକଂ ପଚ୍ଚେକ”ନ୍ତି ଆହ “ଏକେକୋ ଏକେକ”ନ୍ତି। ତେସୁ ହି ଏକୋ ପଚ୍ଚେକବ୍ରହ୍ମା ଗନ୍ଧକୁଟିଯା ଏକଦ୍ୱାରବାହଂ ନିସ୍ସାଯ ଠିତୋ, ଅପରୋ ଅଞ୍ଞଂ। ପଚ୍ଚେକବ୍ରହ୍ମାତି ଚ ଏକଚାରୀ ବ୍ରହ୍ମା, ନ ପରିସଚାରୀ ବ୍ରହ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମିଦ୍ଧି ନାମ ସଗ୍ଗେ ସୁଖୁପକରଣେହି, ବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଚ ଝାନଂ ସୁଖୁପକରଣନ୍ତି ଝାନସୁଖେନ ସମିଦ୍ଧୋତି। ସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତା ବ୍ରହ୍ମାନଞ୍ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଗୁଣେହି ୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୀତି ଆହ “ଫୀତୋତି ଅଭିଞ୍ଞାପୁପ୍ଫେହି ସୁପୁପ୍ଫିତୋ”ତି। ଅସହନ୍ତୋତି ନସହନ୍ତୋ ନରୋଚେନ୍ତୋ।

ସତପଦନ୍ତି ସତସଦ୍ଦୋ। ରୂପୱସେନାତି ରୂପସଦ୍ଦୱସେନ, ରୂପସଦ୍ଦେନ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥା ପନ୍ତିୱସେନାତି ଏତ୍ଥାପି। ଏକଚ୍ଚେତି ଏକେ ମିଗାରୀ, ତେସଂ ବ୍ରହ୍ମାନିସାରୂପକାନଂ ପଞ୍ଚସତାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। “କସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଗମିସ୍ସାମୀ”ତି ୱିମାନସମ୍ପତ୍ତିଯଂ ୱିମ୍ହଯକ୍ଖିକୋ ଅହଙ୍କାରୱସେନ ୱଦତି। ରଣନ୍ତି ନିନ୍ଦନ୍ତି ଏତେହୀତି ରଣା, ଦୋସା। ୱିରୋଧିପଚ୍ଚଯସନ୍ନିପାତେ ୱିକାରୁପ୍ପତ୍ତି ରୁପ୍ପନଂ ରୂପସ୍ସ ପୱେଧନନ୍ତି ଆହ “ସୀତାଦୀହି ଚ ନିଚ୍ଚଂ ପୱେଧିତ”ନ୍ତି। ସୁମେଧୋ ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞୋ ସୋ ସତ୍ଥା ରୂପେ ନ ରମତି, କିଂ ପନ ମନ୍ଦପଞ୍ଞୋ ରୂପେ ସରଣଞ୍ଚ ପୱେଧିତଞ୍ଚ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ରମସୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ବ୍ରହ୍ମଲୋକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। କୋକାଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୮। ପମାଣକରାନଂ ରାଗାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଖୀଣାସୱୋ ରାଗାଦିୱସେନ ନ ସକ୍କା ଇମଂ ପମାତୁନ୍ତି ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ, ଅପ୍ପମେଯ୍ୟାନି ୱା ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ୱିଚ୍ଛିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ପମିତଂ ପମେଯ୍ୟଂ ତସ୍ସ କତୋ ପରିମେଯ୍ୟୋ ନତ୍ଥି। ତେନାହ “ଖୀଣାସୱୋ…ପେ… ଦୀପେତୀ”ତି। ତନ୍ତି ଖୀଣାସୱଂ। ପମେତୁଂ ରନ୍ଧଗୱେସୀ ହୁତ୍ୱା ୱଜ୍ଜତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ। ଯଥାସଭାୱତୋ ତସ୍ସ ମିନନେ ନିହୀନପଞ୍ଞତାଯ ଅୱକୁଜ୍ଜପଞ୍ଞଂ।

କୋକାଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କତମୋଦକତିସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୭୯। କିଂ କୁସଲଗୱେସିତାଯ “କିଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲ”ନ୍ତିଆଦିନା କିନ୍ତି ସୁଣାତି ଏତାଯାତି କିସ୍ସ ୱା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା।

କତମୋଦକତିସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ତୁରୂବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୦। ଆବାଧୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆବାଧିକୋ। ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେତି ଅନାଗତାନନ୍ତରେ ସୁତ୍ତେ। ୱରାକୋତି ଅନୁଗ୍ଗହୱଚନମେୱ, ନ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତୱଚନଂ। ପିଯସୀଲାତି ଇମିନା ଏତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ''ପେସଲା''ତି ପଦସିଦ୍ଧୀତି ଦସ୍ସେତି। କବରକ୍ଖାନୀତି ବ୍ଯାଧିବଲେନ ପରିଭିନ୍ନୱଣ୍ଣତାଯ କବରଭୂତାନି ଅକ୍ଖୀନି। ଯଞ୍ଚକନ୍ତି ଯଂ ତ୍ୱଂ ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅଞ୍ଞଥା କରୋସି, ତତ୍ତକଂ ତଯା ଅପରଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ଅନାଗାମିନୋ ନାମ କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ଯାପାଦା ପହୀନା ହୋନ୍ତି, ତ୍ୱଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦବ୍ଯାପାଦୱସେନ ଇଧାଗତୋ, ତସ୍ମା ଯାୱ ତେ ଇଦଂ ଅପରଦ୍ଧନ୍ତି ଅଯମେତ୍ଥେୱ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅବିରୂଳ୍ହଧମ୍ମୋତି ଅପ୍ପରୂଳ୍ହଧମ୍ମୋ। ଗିଲିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଉପରି ପତିତ୍ୱା ଠିତୋ ୱିଯ। କୁଠାରିସଦିସା ମୂଲଚ୍ଛେଦନଟ୍ଠେନ। ଉତ୍ତମତ୍ଥେତି ଅରହତ୍ତେ। ଖୀଣାସୱୋତି ୱଦତି ସୁନକ୍ଖତ୍ତୋ ୱିଯ ଅଚେଲଂ କୋରକ୍ଖତ୍ତିଯଂ। ଯୋ ଅଗ୍ଗସାୱକୋ ୱିଯ ପସଂସିତବ୍ବୋ ଖୀଣାସୱୋ, ତଂ ''ଦୁସ୍ସୀଲୋ ଅଯ''ନ୍ତି ଯୋ ୱା ୱଦତି। ସମକୋୱ ୱିପାକୋତି ପସଂସିଯନିନ୍ଦା ୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣପରିଧଂସନୱସେନ ପୱତ୍ତା ଯାୱ ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ କଟୁକତରୱିପାକା, ତାୱ ନିନ୍ଦିଯପସଂସାପି ମହାସାୱଜ୍ଜତାଯ ସମୱିପାକା ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣସମାରୋପନେନ ଅତ୍ତନୋ ପରେସଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପତ୍ତିହେତୁଭାୱତୋ ପସଂସିଯେନ ତସ୍ସ ସମଭାୱକରଣତୋ ଚ। ଲୋକେପି ହି ଅଯଂ ପୁରେ ସମଣଗାରୱ୍ହୋ ହୋତି, ପଗେୱ ଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନଦୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋତି ସମଂ କରୋନ୍ତୀତି।

ସକେନାତି ଅତ୍ତନୋ ସାପତେଯ୍ଯେନ। ଅଯଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକୋ ଅପରାଧୋ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକତ୍ତା ସପ୍ପତିକାରତ୍ତା ଚ ତସ୍ସ। ଅଯଂ ମହନ୍ତତରୋ କଲି କତୂପଚିତସ୍ସ ସମ୍ପରାଯିକତ୍ତା ଅପ୍ପତିକାରତ୍ତା ଚ।

''ନିରବ୍ବୁଦୋ''ତି ଗଣନାୱିସେସୋ ଏକୋତି ଆହ ''ନିରବ୍ବୁଦଗଣନାଯା''ତି, ସତସହସ୍ସଂ ନିରବ୍ବୁଦାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିରବ୍ବୁଦପରିଗଣନଂ ପନ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯମରିଯଗରହୀ ନିରଯଂ ଉପେତୀତି ଏତ୍ଥ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଆଯୁପ୍ପମାଣଂ ପାକତିକେନ ଅରିଯୂପୱାଦିନା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ଅଗ୍ଗସାୱକାନଂ ପନ ଗୁଣମହନ୍ତତାଯ ତତୋପି ଅତିୱିଯ ମହନ୍ତତରା ଏୱା''ତି ୱଦନ୍ତି।

ତୁରୂବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। କୋକାଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୧। ଦ୍ୱେ କୋକାଲିକନାମକା ଭିକ୍ଖୂ, ତତୋ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ – ''କୋ ଅଯଂ କୋକାଲିକୋ''ତି? ପୁଚ୍ଛା। ସୁତ୍ତସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ – ''କସ୍ମା ଚ ଉପସଙ୍କମୀ''ତି? ପୁଚ୍ଛା । ଅଯଂ କିରାତିଆଦି ଯଥାକ୍କମଂ ତାସଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ୱିୱେକୱାସଂ ୱସିତୁକାମତ୍ତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଚ ମା କସ୍ସଚି…ପେ… ୱସିଂସୁ।

ପକ୍କମିସ୍ସନ୍ତୀତି ଆଘାତଂ ଉପ୍ପାଦେସି ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାୱିଘାତନତୋ। ଥେରା ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ନିସ୍ସାଦନିଂସୁ ପଯୁତ୍ତୱାଚାଯ ଅକତତ୍ତା ଥେରେହି ଚ ଅଦୀପିତତ୍ତା। ପୁବ୍ବେପି…ପେ… ମଞ୍ଞେତି ଇମିନା ଥେରାନଂ କୋହଞ୍ଞେ ଠିତଭାୱଂ ଆସଙ୍କତି ଅୱଣେ ୱଣଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ୱିଯ, ସୁଦ୍ଧେ ଆଦାସତଲେ ଲେଖଂ ଉଟ୍ଠାପେନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ।

ଅପରଚ୍ଛିତ୍ୱାତି ଭଗୱତୋ ସମ୍ମୁଖା ''ପାପଭିକ୍ଖୂ ଜାତା''ତି ୱତ୍ୱା। ଆହ ''ସଦ୍ଧାଯ ଆକରୋ ପସାଦାୱହୋ''ତି। ପଚ୍ଚତ୍ତସଦ୍ଧାଯିକୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ''ସଦ୍ଧାତବ୍ବୱଚନୋ''ତି।

ପୀଠଅକା ନାମ ବାହିରତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଟ୍ଠିଂ ଭିନ୍ଦତି, ଇମା ପନ ପଠମଂଯେୱ ଅଟ୍ଠିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଗ୍ଗତା। ତରୁଣବେଲୁୱମତ୍ତିଯୋତି ତରୁଣବିଲ୍ଲଫଲମତ୍ତିଯୋ। ୱିସଗିଲିତୋତି ଖିତ୍ତପହରଣୋ। ତଞ୍ଚ ବଠଇସଂ ୱିସସମଞ୍ଞା ଲୋକେ। ''ଆରକ୍ଖଦେୱତାନଂ ସୁତ୍ୱା''ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ମଗଧରଟ୍ଠେ ସଂୱୋହାରତୋ ମାଗଧକୋ ପତ୍ଥୋ, ତେନ। ତିଲସକଟଂ ତିଲୱାହାଏତି ୱୁତ୍ତୋ। ପଚ୍ଚିତବ୍ବଟ୍ଠାନସ୍ସାତି ନିରଯଦୁକ୍ଖେନ ପଚ୍ଚିତବ୍ବପଦେସସ୍ସ। ଏତଂ ''ଅବ୍ବୁଦୋ''ତି ନାମଂ।

ଓସ୍ସଗଣନାତି ଏକତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଦସଗୁଣିତଂ ଅବ୍ବୁଦଆଯୁମ୍ହି, ତତୋ ପରଂ ୱୀସତିଗୁଣଂ ନିରବ୍ବୁଦାଦୀସୁ ଓସ୍ସଗଣନା ୱେଦିତବ୍ବା। ସଙ୍ଖାତି ଅବବାଦୀସୁ ପଦୁମପରିଯୋସାନେସୁ ସବ୍ବେସୁ ନିରଯେସୁ। ଏସେୱ ନଯୋତି ହେଟ୍ଠିମତୋ ଉପରିମସ୍ସ ଉପରିମସ୍ସ ୱୀସତିଗୁଣତଂ ଅତିଦିସତି।

କୋକାଲିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ସନଙ୍କୁମାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୨।ପୋରାଣକତ୍ତାତି ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ଚିରକାଲତ୍ତା। ଜାତତ୍ତା ଜନୋ, ତଂ ଇତୋ ଜନେତୋ, ତସ୍ମିଂ। ଖତ୍ତିଯୋ ସେଟ୍ଠୋ ଲୋକମରିଯାଦପରିପାଲନାଦିନା ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯଂ ସତ୍ତାନଂ ନିଯୋଜନେନ ବହୁକାରତ୍ତା। ସୋ ହି ପରେ ତଥା ପଟିପାଦେନ୍ତୋ ସଯମ୍ପି ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠିତୋୟେୱ ହୋତୀତି ସେଟ୍ଠୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପଟିପକ୍ଖୱିଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପୁବ୍ବେନିୱାସାଦୀନଂ ୱିଦିତକରଣଟ୍ଠେନ ୱିଜ୍ଜାତି। ସଦ୍ଧାହିରୋତ୍ତପ୍ପବାହୁସଚ୍ଚୱୀରିଯସତିପଞ୍ଞାତି ଇମେ ସତ୍ତ ସଦ୍ଧମ୍ମା। ଚରନ୍ତି ଅଗତପୁବ୍ବଂ ଦିସଂ ଏତେହୀତି ଚରଣାନି, ସୀଲାଦଯୋ ପନ୍ନରସ ଧମ୍ମା।

ସନଙ୍କୁମାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦେୱଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୩। ଅପ୍ପଞ୍ଞତ୍ତେ ଏୱ ସିକ୍ଖାପଦେ ଛେଜ୍ଜଗାମିକମ୍ମସ୍ସ କତତ୍ତା ସଲିଙ୍ଗେନେୱ ଚ ଠିତତ୍ତା ''ଦେୱଦତ୍ତୋ ସାସନତୋ ପକ୍କନ୍ତୋ''ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଅଚିରପକ୍କନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ''ସାସନତୋ ପକ୍କନ୍ତେ''ତି ଅୱତ୍ୱା ''ୱେଠଉୱନତୋଗଯାସୀସଂ ଗତେ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପକତତ୍ତୋ ହି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଭିନ୍ଦେଯ୍ୟ, ନ ଅପକତତ୍ତୋତି। ୱଠଅୱାଯାତି ୱଠଅୱାଯ କୁଚ୍ଛିଯଂ ଜାତଂ।

ଦେୱଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୪।ଜନତନ୍ତି ଜନାନଂ ସମୂହଂ, ଜନସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରେତି ଯତ୍ତକେ କସନାଦିକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତାନଂ ସଞ୍ଚାରୋ ହୋତି, ଏତ୍ତକଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅନୁପଚାରେ। ସଂଯୋଜନୱିପ୍ପମୋକ୍ଖାତି ସଂଯୋଜନୱିମୋକ୍ଖହେତୁ। ୱିୱେକରତିଂ ପୱିୱେକସୁଖଞ୍ଚାନଂ ଅଲଭନ୍ତୋ। ଚିତ୍ତାନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥନ୍ତି ପୁବ୍ବେ ମଂ ମନୁସ୍ସା ''ଅରଞ୍ଞୱାସେନ ପୱିୱିତ୍ତୋ ଅସଂସଟ୍ଠୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ''ତି ମଞ୍ଞିଂସୁ, ଇଦାନି ଗାମନ୍ତେ ୱସନ୍ତଂ ଦିସ୍ୱା ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ନିୱୁଟ୍ଠୋତି ଅପ୍ପସାଦଂ ଆପଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି। ଯଦିପି ମେ ଇଧ ଅଭିରତି ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଇଧେୱ ୱସିସ୍ସାମୀତି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତେନ ହୁତ୍ୱା ନ ୱସିତବ୍ବଂ, କୋ ଅତ୍ଥୋ ଚିତ୍ତୱସଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ସତିପଟ୍ଠାନପରାଯଣୋତି ସତିପଟ୍ଠାନଭାୱନାରତୋ। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ଗଣୱାସୋପି ପାସଂସୋ ୱିୱେକୱାସେନ ୱିନା ସମଣକିଚ୍ଚସ୍ସ ଅସିଜ୍ଝନତୋ।

ୱଟ୍ଟଭଯତୋ ପମୁତ୍ତୋ ଅଞ୍ଚାସଯୱସେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନିସୀଦି ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂତି ଇମିନା ସତ୍ତୂପଲଦ୍ଧିଯା ଅନିସ୍ସିତତ୍ତା ଯଥାରୁଚିଯା ତେସଂ ନିସଜ୍ଜଂ ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ ''ଇମିନା''ତିଆଦି।

ଇମିନା ଚ ଇମିନା ଚ ଆକାରେନ ଜାତନ୍ତି ନ ଅନୁସ୍ସୱଦସ୍ସନମେତଂ, ନ ଅନୁସ୍ସୱଗ୍ଗହଣଂ। ତକ୍କହେତୁ ନଯହେତୁ ୱା ନ ୱଦାମୀତି ଯୋଜନା। ପିଟକଂ ଗନ୍ଥୋ ସମ୍ପଦୀଯତି ଏତସ୍ସାତି ପିଟକସମ୍ପଦାନଂ, ଗନ୍ଥସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନତୋ ତେନ ପିଟକସ୍ସ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନକଭାୱେନ, କେନଚି ଗନ୍ଥାନୁସାରେନ ଏୱଂ ନ ୱଦାମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ବ୍ରହ୍ମସ୍ସ ସେଟ୍ଠସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚରିଯଂ ୱାଚସିକଂ ପୱତ୍ତତୀତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଧମ୍ମଦେସନା। ଭାୱିତେନ ମରଣସ୍ସ ସବ୍ବସୋ ଭାଗେନ ୱିପ୍ପହାନେନ ମରଣପରିଚ୍ଚାଗୀନଂ। ତେ ଚ ଖୀଣଜାତିକାତି ଆହ ''ଖୀଣାସୱାନ''ନ୍ତି।

ଦସଧାଦସାତି ଦସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଦସ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଞନ୍ତି ପଞ୍ଚସତାଧିକସହସ୍ସତୋ ଅଞ୍ଞଞ୍ଞଂ। ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜଭାଗିନୋତି ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତପୁଞ୍ଜଞ୍ଜସ୍ସ ଭାଗିନୋ ତସ୍ମା ଦେସନାୟ ଏତ୍ତକା ସତ୍ତା ଜାତାତି ଗଣେତୁଂ ଅହଂ ନ ସକ୍କୋମୀତି ଦସ୍ସେତି। ବ୍ରହ୍ମଧମ୍ମଦେସନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୁନା ୱୁତ୍ତଂ ଆହ।

ଅନ୍ଧକୱିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅରୁଣୱତୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୫।ଅଭିଭୂ ସମ୍ଭୱୋତି ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମହାଥେରାନଂ ନାମାନି। ତେସଂ ୱିଭାଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତେସୂ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତେ ଦ୍ୱେ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅଗ୍ଗସାୱକାତି ଦସ୍ସେତି। ଅୱଜ୍ଝାୟନ୍ତୀତି ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ଚିନ୍ତେନ୍ତି। ଖିଯ୍ୟନ୍ତି ତଂ ଲାମକତୋ ଚିନ୍ତେତବ୍ବତଂ ପାପେନ୍ତି ପାପକତଂ କରୋନ୍ତି। ୱିପାଚେନ୍ତୀତି ତମେୱ ଲାମକତୋ ଚିନ୍ତେତବ୍ବତଂ ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପାପେନ୍ତା। ସବ୍ବେ ପାସଣ୍ଡା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମଯେ ସିଦ୍ଧନ୍ତେ ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ସମଯେ ପଟିଲାଭେ ପଟିଲଦ୍ଧଅତ୍ଥେ ପୁରିସକାରଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତୀତି ଯୋଜନା।

ଆରମ୍ଭୱୀରିଯନ୍ତି ମଚ୍ଚୁସେନାସଙ୍ଖାତକିଲେସଧୁନନେ ଆରମ୍ଭୱୀରିଯଂ, ଯା ''ଆରମ୍ଭଧାତୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ନିକ୍କମୱୀରିଯନ୍ତି କୋସଜ୍ଜପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ୱୀରିଯଂ, ଯା ''ନିକ୍କମଧାତୂ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଯୋଗଂ କରୋଥାତି ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନତୋ ତତୋପି ବଲୱତରଂ ଭାୱନାଭିଯୋଗଂ ପୱତ୍ତେଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ପରକ୍କମଥା''ତି। କିଲେସସେନା ନାମ ରାଗାଦିକିଲେସସମୂହୋ, ସୋ ମରଣପଚ୍ଚଯଭାୱତୋ ''ମଚ୍ଚୁନୋ ସେନା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ''ମହାସେନେନ ମଚ୍ଚୁନା''ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୨୭୨, ୨୭୫, ୨୭୬)। ଖନ୍ଧାନଂ ପଠମାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ଜାତି, ତଦଞ୍ଞଞ୍ଞଂ ପନ ତେସଂ ପଟିପାଟି ପୱତ୍ତଂ ସଂସାରୋତି ଅଧିପ୍ପାଯେନାହ ''ଜାତିଞ୍ଚ ସଂସାରଞ୍ଚା''ତି। ଯସ୍ମା ''ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋ''ତିଆଦୀସୁ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ଭୱେ ଆଦାନନିକ୍ଖେପପରିଚ୍ଛିନ୍ନଖନ୍ଧପ୍ପୱତ୍ତି ''ଜାତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ସା ଏୱ ଯାୱ ପରିନିବ୍ବାନା ଅପରାପରଂ ପୱତ୍ତମାନୋ ସଂସାରୋ ''ଇତୋ ଚିତୋ ସଂସରଣ''ନ୍ତି କତ୍ୱା, ତସ୍ମା ଆହ ''ଜାତିସଙ୍ଖାତଂ ୱା ସଂସାର''ନ୍ତି। ପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତି ପରିଯୋସାନଂ। ଓଭାସଂ ଫରୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଆଲୋକଟ୍ଠାନେତି ଅତ୍ତନା କତଆଲୋକଟ୍ଠାନେ। ଆଲୋକକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥୀତି ଅନ୍ଧକାରଟ୍ଠାନେ ଆଲୋକଦସ୍ସନଂ ୱିଯ ଆଲୋକଟ୍ଠାନେ ଆଲୋକଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ ନତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତେସଂ ସତ୍ତାନଂ ''କିଂ ଆଲୋକୋ ଅଯଂ, କସ୍ସ ନୁ ଖୋ ଅଯଂ ଆଲୋକୋ''ତି? ୱିଚିନନ୍ତାନଂ ଚିନ୍ତେନ୍ତାନଂ। ସବ୍ବେତି ସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟଂ ସବ୍ବେ ଦେୱମନୁସ୍ସା। ଓସଟାୟ ପରିସାୟାତି ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ସବ୍ବୋସଟାୟ ପରିଚିତପରିଚ୍ଛିନ୍ନାୟ ପରିସାୟ। ସଦ୍ଦଂ ସୁଣିଂସୂତି ନ କେୱଲଂ ସଦ୍ଦମେୱ ସୁଣିଂସୁ, ଅଥ ଖୋ ଅତ୍ଥୋପୀତି ଯଥାଧିପ୍ପେତୋ ତେସଂ ପକତିସୱନୂପଚାରେ ୱିଯ ପାକଟୋ ଅହୋସି, ତିସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ୱିଞ୍ଞାପେସୀତି।

ଅରୁଣୱତୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୬।ଏୱଂ ତଂ କୁସିନାରାୟ ହୋତୀତି ଯଥା ଅନୁରୋଧପୁରସ୍ସ ଥୂପାରାମୋ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାୟଂ, ଏୱଂ ତଂ ଉଯ୍ୟାନଂ କୁସିନାରାୟ ଦକ୍ଖିଣପଚ୍ଛିମଦିସାୟଂ ହୋତି। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ନଗରଂ ପୱିସିତୁକାମା ଉଯ୍ୟାନତୋ ଉପେଚ୍ଚ ୱତ୍ତନ୍ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଏତେନାତି ଉପୱତ୍ତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ମା। ତନ୍ତି ସାଲପନ୍ତିଭାୱେନ ଠିତଂ ସାଲୱନଂ। ଅନ୍ତରେନାତି ୱେମଜ୍ଝେ। ଅପ୍ପମଜ୍ଜନଂ ଅପ୍ପମାଦୋ, ସୋ ପନ ଅତ୍ଥତୋ ଞାଣୂପସଂହିତା ସତି। ଯସ୍ମା ତତ୍ଥ ସତିଯା ବ୍ୟାପାରୋ ସାତିସଯୋ, ତସ୍ମା ''ସତିଅୱିପ୍ପୱାସେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମାଦପଦେଯେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଭାସି ଅତ୍ଥତୋ ତସ୍ସ ସକଲସ୍ସ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ସଙ୍ଗଣ୍ହନତୋ।

ଝାନାଦୀସୁ ଚିତ୍ତେ ଚ ପରମୁକ୍କଂସଗତୱସୀଭାୱତାୟ ''ଏତ୍ତକେ କାଲେ ଏତ୍ତକା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାଯିସ୍ସାମୀ''ତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ ପରିନିବ୍ବାନପରିକମ୍ମନ୍ତି ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଥେରୋତି ଅନୁରୁଦ୍ଧତ୍ଥେରୋ।

ଅଯମ୍ପି ଚାତି ଯଥାୱୁତ୍ତପଞ୍ଚସଟ୍ଠିଯା ଝାନାନଂ ସମାପନ୍ନକଥାପି ସଙ୍ଖେପକଥା ଏୱ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଭଗୱା ତଦା ଦେୱସିକଂ ୱଳଞ୍ଜନସମାପତ୍ତିଯୋ ସବ୍ବାପି ଅପରିହାପେତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜି ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନିବ୍ବାନପୁରଂ ପୱିସନ୍ତୋ''ତିଆଦିମାହ। ଚତୁୱୀସତି…ପେ… ପୱିସିତ୍ୱାତି ଏତ୍ଥ କେଚି ତାୱ ଆହୁ ''ଭଗୱା ଦେୱସିକଂ ଦ୍ୱାଦସକୋଟିସତସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ଦ୍ୱାଦସକୋଟିସତସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁମେୱ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ତଦାପି ଚତୁୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା 'ତଥାଗତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରହନ୍ତଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ ଦ୍ୱେ ୱିତକ୍କା ବହୁଲଂ ସମୁଦାଚରନ୍ତି ଖେମୋ ଚ ୱିତକ୍କୋ ପୱିୱେକୋ ଚ ୱିତକ୍କୋ'ତି (ଇତିୱୁ॰ ୩୮)। ଖେମୋ ହି ୱିତକ୍କୋ ଭଗୱତୋ

ମହାକରୁଣାସମାପତ୍ତିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତୋ, ପଞ୍ଚିଓ୍ୱେକେଓ୍ୱିତକ୍କୋ ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିଂ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ହି ଭଓ୍ୱଙ୍ଗପରିଓ୍ୱାସୋ ଲହୁକୋ ମହନ୍ତକପ୍ପତ୍ତୋ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଓ୍ୱସୀଭାଓ୍ୱୋ, ତସ୍ମା ସମାପଜ୍ଜନଓ୍ୱୁଟ୍ଠାନାନି କତିପଯଚିତ୍ତକ୍ଖଣେହେଓ୍ୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ପଞ୍ଚ ରୂପାଓ୍ୱଚରସମାପତ୍ତିଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାସମାପତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ନିରୋଧସମାପତ୍ତି ଅରହତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତି ଚାତି ଦ୍ୱାଦସେତା ସମାପତ୍ତିଯୋ ଭଗଓ୍ୱା ପଚ୍ଚେକଂ ଦିଓ୍ୱସେ ଦିଓ୍ୱସେ କୋଟିସତସହସ୍ସକ୍ଖତ୍ତୁଂ ପୁରେଭତ୍ତଂ ସମାପଜ୍ଜତି, ତଥା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତନ୍ତି ଏଓ୍ୱଂ ଚତୁଓ୍ୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ଦେଓ୍ୱସିକଂ ଓ୍ୱଠଞ୍ଜନକକସିଣସମାପତ୍ତିଯୋ''ତି।

ଅପରେ ପନାହୁ ''ଯଂ ତଂ ଭଗଓ୍ୱତା ଅଭିସମ୍ବୋଧିଦିଓ୍ୱସେ ପଚ୍ଛିମଯାମେ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗମୁଖେନ ପଟିଲୋମନଯେନ ଜରାମରଣତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଞାଣଂ ଓତାରେତ୍ୱା ଅନୁପଦଧମ୍ମଓ୍ୱିପସ୍ସନଂ ଆରଭନ୍ତେନ ଯଥା ନାମ ପୁରିସୋ ସୁଓ୍ୱିଦୁଗ୍ଗଂ ମହାଗହନଂ ମହାଓ୍ୱନଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନିସାନସିଲାଯଂ ଫରସୁଂ ନିସିତଂ କରୋତି, ଏଓ୍ୱମେଓ୍ୱଂ ନିସାନସିଲାସଦିସିଯୋ ସମାପତ୍ତିଯୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଞାଣସ୍ସ ତିକ୍ଖଓ୍ୱିସଦଭାଓ୍ୱଂ ସମ୍ପାଦେତୁଂ ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପଚ୍ଚେକଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗେସୁ ଲକ୍ଖକୋଟିସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଓ୍ୱସେନ ସମ୍ମସନଞାଣଂ ପଓ୍ୱତ୍ତେତି, ତଦନୁସାରେନ ଭଗଓ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଭୂତୋପି ଅନୁଲୋମପଟିଲୋମତୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗମୁଖେନ ଓ୍ୱିପସ୍ସନାଓ୍ୱସେନ ଦିଓ୍ୱସେ ଦିଓ୍ୱସେ ଲକ୍ଖକୋଟିଫଲସମାପତ୍ତିଯୋ ସମାପଜ୍ଜତି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ, 'ଚତୁଓ୍ୱୀସତିକୋଟିସତସହସ୍ସସଙ୍ଖା ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଓ୍ୱିସିତ୍ୱା'''ତି।

ଇମାନି ଦ୍ୱେପି ସମନନ୍ତରାନେଓ୍ୱ ପଚ୍ଚଓ୍ୱେକ୍ଖଣାଯପି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ନାନନ୍ତରିଯକତାଯ ଝାନପକ୍ଖିକଭାଓ୍ୱତୋ। ଯସ୍ମା ସବ୍ବପଚ୍ଛିମଂ ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ ତତୋ ତତୋ ଚଓ୍ୱନତୋ ''ଚୁତୀ''ତି ଓ୍ୱୁଚ୍ଚତି , ତସ୍ମା ନ କେଓ୍ୱଲଂ ଅଯମେଓ୍ୱ ଭଗଓ୍ୱା, ଅଥ ଖୋ ସବ୍ବେପି ସତ୍ତା ଭଓ୍ୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନେଓ୍ୱ ଚଓ୍ୱନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେ ହି କେଚୀ''ତିଆଦି ଓ୍ୱୁତ୍ତଂ। ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେନାତି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଯାପନ୍ନେନ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ କାଲଂ କାଲକିରିଯଂ କରୋନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, କାଲଗମନତୋ ଓ୍ୱା କରୋନ୍ତି ପେଚ୍ଚାତି।

ପଟିଭାଗପୁଗ୍ଗଲଓ୍ୱିରହିତୋ ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ଅସଦିସତାଯ ସଦିସପୁଗ୍ଗଲରହିତୋ। ସଙ୍ଖାରା ଓ୍ୱୂପସମନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଓ୍ୱୂପସମୋତି ଏଓ୍ୱଂ ସଙ୍ଖାତଂ ଞାତଂ କଥିତଂ ନିବ୍ବାନମେଓ୍ୱ ସୁଖନ୍ତି। ଲୋମହଂସନକୋତି ଲୋମାନଂ ହଟ୍ଠଭାଓ୍ୱାପାଦନୋ। ଭିଂସନକୋତି ଅଓ୍ୱୀତରାଗାନଂ ଭଯଜନକୋ ଆସି ଅହୋସି। ସବ୍ବାକାରଓ୍ୱରଗୁଣୂପେତେତି ସବ୍ବେହି ଆକାରଓ୍ୱରେହି ଉତ୍ତମକାରଣେହି ସୀଲାଦିଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତେ। ଅସଙ୍କୁଟିତେନାତି ଅକୁଟିତେନ ଓ୍ୱିପ୍ଫାରିକାଭାଓ୍ୱତୋ। ସୁଓ୍ୱିକସିତେନେଓ୍ୱାତି ପୀତିସୋମନସ୍ସଯୋଗତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଓ୍ୱିକସିତେନ। ଓ୍ୱେଦନଂ ଅଧିଓ୍ୱାସେସି ସଭାଓ୍ୱସମୁଦଯାଦିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପଞ୍ଞାତତ୍ତା। ଅନାଓ୍ୱରଣଓ୍ୱିମୋକ୍ଖୋ ସବ୍ବସୋ ନିବ୍ବିଦଭାଓ୍ୱୋ। ତେନାହ ''ଅପଞ୍ଞତ୍ତିଭାଓ୍ୱୂପଗମୋ''ତି। ପଜ୍ଜୋତନିବ୍ବାନସଦିସୋତି ପଦୀପସ୍ସ ନିବ୍ବାନସଦିସୋ ତତ୍ଥ ଓ୍ୱିଲୀଯିତ୍ୱା ଅଓ୍ୱଟ୍ଠାନାଭାଓ୍ୱତୋ।

ପରିନିବ୍ବାନସୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯଓ୍ୱଗ୍ଗଓ୍ୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ବ୍ରହ୍ମସଂଯୁତ୍ତଓ୍ୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ବ୍ରାହ୍ମଣସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଅରହନ୍ତୱଗ୍ଗୋ

୧। ଧନଞ୍ଜାନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୭।ଧନଞ୍ଜାନିଗୋତ୍ତାତି ଏତ୍ଥ ପୁବ୍ବପୁରିସତୋ ଆଗତସ୍ସ କୁଲୱଂସସ୍ସ ନାମାଭିଧାନସଙ୍ଖାତଂ ଗଂ ତାଯତୀତି ଗୋତ୍ତଂ। (କିଂ ପନ ତନ୍ତି? ଅଞ୍ଞକୁଲପରମ୍ପରାସାଧାରଣଂ ତସ୍ସ କୁଲସ୍ସ ଆଦିପୁରିସସମୁଦାଗତଂ ତଂକୁଲପରିଯାପନ୍ନସାଧାରଣଂ ସାମଞ୍ଞରୂପନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।) ଧନଞ୍ଜାନିଗୋତ୍ତଂ ଏତିସ୍ସନ୍ତି ଧନଞ୍ଜାନିଗୋତ୍ତା। ତସ୍ସା ଉଦାନସ୍ସ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ସୋ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ନାନାରସଭୋଜନଂ ଦେତୀତି ଯୋଜନା। ପଞ୍ଚଗୋରସସମ୍ପାଦିତଂ ସାଲିଭତ୍ତଂ ସୂପସାକବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ନାନାରସଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନଂ। ମଣ୍ଡଲଗ୍ଗଖଗ୍ଗନ୍ତି ମଣ୍ଡଲଗ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଖଗ୍ଗଂ। ଦୁୱିଧୋ ହି ଖଗ୍ଗୋ ମଣ୍ଡଲଗ୍ଗୋ ଦୀଘଗ୍ଗୋତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଅଗ୍ଗୋ ମଣ୍ଡଲାକାରେନ ଠିତୋ, ସୋ ମଣ୍ଡଲଗ୍ଗୋ। ଯସ୍ସ ପନ ଅସିପୁତ୍ତିକା ୱିଯ ଦୀଘୋ, ସୋ ଦୀଘଗ୍ଗୋ।

ସାସନାତି ଅନୁସାସନା। ‘‘ନମୋ…ପେ… ସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତା ପଞ୍ଚପଦିକଗାଥା। ସତ୍ଥୁସାସନେ ହି ଲୋକିଯଚ୍ଛନ୍ଦଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ଏସା ପଞ୍ଚପଦିକଗାଥାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଓକ୍କାୱରଧରାତି ପୁବ୍ବପୁରିସସଙ୍ଖାତୌକ୍କାକୱଂସୱରଧାରିକା। ସକ୍ୟାତି ସକ୍ୟୁଣେଯ୍ୟଂ।

ଏୱନ୍ତି ‘‘ସଚେ ମେ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନୀ’’ତିଆଦିନା ଇମିନା ପକାରେନ। ‘‘ପଞ୍ଚ ଗାଥାସତାନି ପନ ଅଟ୍ଠକଥଂ ଆରୁଳ୍ହାନି, ଇଧ ପନ ଦ୍ୱେ ଏୱ ଉଦ୍ଧଟା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ପହରିତୁଂ ୱାତି ଏକୱାରମ୍ପି ହତ୍ଥେନ ୱା ପାଦେନ ୱା ପହରିତୁମ୍ପି ପରାମସିତୁମ୍ପି ଅସକ୍କୋନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ହି ତସ୍ସା ଅରିଯସାୱିକାଯ ଆନୁଭାୱେନ ଅତ୍ତନୋ ସାମତ୍ଥିଯେନ ୱସେ ୱତ୍ତାପନତ୍ଥଂ ସନ୍ତଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ତଦନୁୱତ୍ତନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସୋ ଅହୋସି। ତେନାହ ‘‘ଭୋତୀ’’ତିଆଦି।

ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସାତି ଅତ୍ତନୋ ସାମିକବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ଉପସଂହରନ୍ତୀତି ଉପନେନ୍ତୀ। ତସ୍ମିଂ ସମଯେତି ତସ୍ମିଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ‘‘ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଦୁକ୍ଖା’’ତି ଭଗୱତୋ ୱଚନଂ ଅନୁସ୍ସରିତ୍ୱା ‘‘ଦସବଲସ୍ସ ଭଗୱତୋ’’ତିଆଦୀସୁ ଯଥାପରିଚିତଂ ଗୁଣପଦଂ ଅନୁସ୍ସରି। ତେନାହ ‘‘ଦସବଲଂ ସରୀ’’ତି।

ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚରହିତତାଯ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ସଂଯତାଭାୱତୋ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନ୍ତରେ ମେତ୍ତିଭେଦେନ ଭିଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଏୱମେୱାତି ଯଥା ଏତରହି ଅକାରଣେନ, ଏୱମେୱ ଅଞ୍ଞଦାପି ଅକାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍କାରଣତାଦୀପନେ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ, ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ ପନ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ। ନିକ୍କାରଣତା ଚ ନାମ ନିରତ୍ଥକତା, ନିରତ୍ଥକୱିପ୍ପଲାପଭାୱେନେତ୍ଥ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣେ ପୱତ୍ତି ଗୱେସିତବ୍ବା। ଗରହତ୍ଥୋ ୱାଯଂ ଏୱଂ-ସଦ୍ଦୋ ଅନେକତ୍ଥତ୍ତା ନିପାତାନଂ। ଗରହତ୍ଥତା ଚସ୍ସ ୱସଲିସଦ୍ଦସନ୍ନିଧାନତୋ ପାକଟା ଏୱ।

ଗାମନିଗମରଟ୍ଠପୂଜିତୋତି ଇମିନା ଗାମନିଗମରଟ୍ଠସାମିକେହି ପୂଜିତଭାୱୋ ଦୀପିତୋ ଗାମାଦୀନଂ ତେସଂ ୱସେ ୱତ୍ତନତୋ। ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ସେସନ୍ତି ଅଭିକ୍କନ୍ତନ୍ତିଆଦି, ଯମ୍ପି ଚଞ୍ଞଂ ଇଧାଗତଂ ହେଟ୍ଠା ୱଣ୍ଣିତଞ୍ଚ।

ଧନଞ୍ଜାନୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅକ୍କୋସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୮।ଭାରଦ୍ୱାଜୋୱ ସୋତି ଭାରଦ୍ୱାଜୋ ନାମ ଏୱ ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ଗୋତ୍ତୱସେନ ହି ତଯିଦଂ ନାମଂ, ୱିସେସେନ ପନେତଂ ଜାତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚମତ୍ତେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଜାନିକତାତି ଞାତିୱଗ୍ଗହାନିକତା। ପକ୍ଖୋ ଭିନ୍ନୋତି ତତୋ ଏୱ ଞାତିପକ୍ଖୋ ନଟ୍ଠୋ। ଯଥା ଦୋମନସ୍ସିତୋ ଅନତ୍ତମନୋତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ଲଭତି, ଏୱଂ କୁପିତୋତି ଆହ ‘‘ଦୋମନସ୍ସେନ ଚା’’ତି। ଦସହୀତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଚହି ଗାଥାସତେହି ଅକ୍କୋସନ୍ତୋ ତଥା ଅକ୍କୋସେଯ୍ୟାତି କତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ପନ ଯେନ କେନଚି ଅକ୍କୋସନ୍ତୋପି ଅକ୍କୋସତିଯେୱ ନାମ। କରୋସି ମମ ଭାତିକସ୍ସ ପବ୍ବଜ୍ଜଂ।

ସମ୍ଭୁଞ୍ଜତୀତି ସମ୍ଭୋଗଂ କରୋତି। ଅକ୍କୋସାଦୀହି ଏକତୋ ଭୁଞ୍ଜତି। ୱୀତିହରତୀତି ବ୍ୟତିହାରଂ କରୋତି, ଅକ୍କୋସତୋ ପଚ୍ଚକ୍କୋସନାଦିନା ୱିନିମଯଂ

କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘କତସ୍ସ ପଟିକାରଂ କରୋତୀ’’ତି। ଅସ୍ସ ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ସୁତ୍ୱା ‘‘ସପତି ମ’’ନ୍ତି ସଞ୍ଜିନୋ ଭୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜୀତି ଯୋଜନା। ଅସ୍ସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ସୁତ୍ୱାତି ପଦଂ ଉଭୟତ୍ଥାପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ ‘‘ତୱେୱେତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାତି ସୁତ୍ୱା, ଅନୁସ୍ସୱୱସେନ ସୁତ୍ୱା’’ତି ଚ। କାମଂ କିସୱଚ୍ଛାଦୟୋ ସପନଂ ନାଦଂସୁ, ଦେୱତାନଂଯେୱ ହି ସୋ ଅତ୍ଥୋ, ସତ୍ତାନଂ ପନ ତଥା ସଞ୍ଞା ଉପ୍ପନ୍ନା, ସୋପି ତଥାସଞ୍ଞୀ ଅହୋସି। ତେନାହ ‘‘ଅନୁସ୍ସୱୱସେନା’’ତି।

ଦନ୍ତସ୍ସ ସଙ୍ଗସୋ ଦମଥଂ ଉପଗତତ୍ତା। ନିବ୍ବିସେୱନସ୍ସାତି ରାଗଦୋସାଦିହେତୁକୱିପ୍ଫନ୍ଦନରହିତସ୍ସ। ତସ୍ସେୱାତି ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତସ୍ସେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତେନ କୋଧେନ ପାପଂ ହୋତି ପାପସ୍ସ ସନ୍ତାନନ୍ତରସଙ୍କନ୍ତିଯା ଅଭାୱତୋ। କେଚି ପନ ‘‘ତସ୍ସେୱାତି ତସ୍ସେୱ ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତପୁରିସସ୍ସ ତେନ ପଟିକୁଜ୍ଝନେନ। ପାପିୟୋତି ପଟିକୁଜ୍ଝନ୍ତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଲାମକତରୋ’’ତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥଂ ୱଦନ୍ତି। ସତିଯା ସମନ୍ନାଗତୋ ହୁତ୍ୱା ପଟିସଙ୍ଖାନେ ଠିତୋ ଅଧିୱାସେତି, ନ ସହୋ ମୂଳ୍ହୋ ହୁତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଉଭିନ୍ନଂ ତିକିଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ଉଭିନ୍ନଂ ଉପ୍ପନ୍ନକୋଧସଙ୍ଖାତଂ କିଲେସବ୍ୟାଧିଂ ତିକିଚ୍ଛନ୍ତଂ ୱୂପସମେନ୍ତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ। ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋତିଆଦିନା ପୁରିମାସୁ ଗାଥାସୁ ପଣ୍ଡିତାନି ପଦାନି ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଯାଥାୱତୋ ୱିନୀତା ଅରିୟଧମ୍ମସ୍ସ କୋୱିଦା ନାମ ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଧମ୍ମସ୍ସାତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଧମ୍ମସ୍ସା’’ତି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମସ୍ସ ୱା’’ତି।

ଅକ୍କୋସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଅସୁରିନ୍ଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୮୯।ତେନେୱାତି ଭାତୁପବ୍ବଜିତେନେୱ। ଅସ୍ସେୱାତି ତିତିକ୍ଖସ୍ସ। ‘‘ତଂ ଜୟଂ ହୋତୀ’’ତି ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ସୋ ଜୟୋ ହୋତୀ’’ତି, ଦୁଜ୍ଜୟଂ କୋଧଂ ତିତିକ୍ଖାୟ ଜିନନ୍ତସ୍ସାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଯସ୍ମା ତିତିକ୍ଖାଦୟୋ ନ କୋଧୱସିକଂ ଧୁରଂ, ତଂ ପନ ବାଲାନଂ ମଞ୍ଞନାମତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ଇମମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘କତମସ୍ସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଜାନତୋୱ ଜୟୋ ନ ଅୱିଜାନତୋ ତିତିକ୍ଖାୟ ଅଭାୱତୋ। ନ ହି ଅୱିଜାନନ୍ତୋ ଅନ୍ଧବାଲୋ କୋଧଂ ୱିଜେତୁଂ ସକ୍କୋତି। କେୱଲଂ ଜୟଂ ମଞ୍ଞତି କିଲେସେହି ପରାଜିତୋ ସମାନୋପୀତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅସୁରିନ୍ଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ବିଲଙ୍ଗିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୦।ସୁଦ୍ଧନ୍ତି କେୱଲଂ ସମ୍ଭାରୱିରହିତଂ। ସମ୍ଭାରଯୁତ୍ତନ୍ତି କଟୁକଭଣ୍ଡାଦିସମ୍ଭାରସହିତଂ। କଞ୍ଜିତୋ ନିବ୍ବତ୍ତା କଞ୍ଜିକଂ, ଆରନାଲଂ, ବିଲଙ୍ଗନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନାମଂ ଗହିତଂ ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ‘‘ବିଲଙ୍ଗିକଭାରଦ୍ୱାଜୋ’’ତି ୱିସେସନୱସେନ। ତୟୋତି ଧନଞ୍ଜାନିୟା ସାମିକୋ ଭାରଦ୍ୱାଜୋ, ଅକ୍କୋସକଭାରଦ୍ୱାଜୋ, ଅସୁନ୍ଦରିକଭାରଦ୍ୱାଜୋତି ଆଦିତୋ ତୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ ଆଗତା ତୟୋ। ମେତି ମୟ୍ହଂ।

ବିଲଙ୍ଗିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅହିଂସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୧।ଏସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ‘‘ଅହିଂସକୋ ଅହ’’ନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ସାଧେତୁଂ ଇଚ୍ଛାୟ କଥେସୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅହିଂସକପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛୀ’’ତି। ତଥା ଚେ ଅସ୍ସାତି ଯଥା ତେ ନାମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ, ତଥା ଚେତଂ ଭୱେୟ୍ୟାସି ଅନ୍ୱତ୍ଥନାମକୋ ଭୱେୟ୍ୟାସି ଅହିଂସକୋ ଏୱ ସିୟାତି। ନ ଦୁକ୍ଖାପେତି ଦୁକ୍ଖମତ୍ତମ୍ପି ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ଦୁକ୍ଖତୋ ଅପନେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅହିଂସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଜଟାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୨।ଜଟାପଞ୍ହସ୍ସାତି ‘‘ଅନ୍ତୋଜଟା ବହିଜଟା’’ତି ଏୱଂ ଜଟାପରିୟାୟସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ।

ଜଟାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ସୁଦ୍ଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୩।ସୁଦ୍ଧିକପଞ୍ହସ୍ସାତି ‘‘ନାବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ଏୱଂ ସୁଦ୍ଧସନ୍ନିସ୍ସିତସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ। ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋତି ପଞ୍ଚୱିଧନିୟମଲକ୍ଖଣେନ ସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ତପୋକମ୍ମନ୍ତି ଅନସନପଞ୍ଚାତପତପ୍ପନାଦିପରିଭେଦନତପୋକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି। ୱିଜ୍ଜାତି ତୟୋ ୱେଦାତି ୱଦନ୍ତି ‘‘ତାୟ ଇଧଲୋକଞ୍ଚ ପରଲୋକଞ୍ଚ ଞାୟନ୍ତୀ’’ତି କତ୍ୱା। ଗୋତ୍ତଚରଣନ୍ତି ଗୋତ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ଚରଣଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ସୁଜ୍ଝତି ଜେଟ୍ଠଜାତିକତ୍ତା। ତଥା ହି ସୋ ଏୱ ତପଂ ଆଚରିତୁଂ ଲଭତି, ନ ଇତରୋ। ଅଞ୍ଞା ଲାମିକା ପଜାତି ଇତରୱଣ୍ଣଂ ୱଦତି। ୱଚନସହସ୍ସମ୍ପୀତି ଗାଥାନେକସହସ୍ସମ୍ପି। ଅନ୍ତୋ କିଲେସେହି ପୂତିକୋ ସଭାୱେନ ପୂତିକୋ। କିଲିଟ୍ଠେହି କାୟକମ୍ମାଦୀହି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି।

ସୁଦ୍ଧିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଅଗ୍ଗିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୪।ଅଗ୍ଗିପରିଚରଣୱସେନାତି ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତଜୁହନୱସେନ। ସନ୍ନିହିତୋତି ମିସ୍ସୀଭାୱଂ ସମ୍ପାପିତୋ। ତଥାଭୂତୋ ଚ ସୋ ସପ୍ପିନା ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜିତୋ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ସଂଯୋଜିତୋ’’ତି। ଅପାୟମଗ୍ଗଂ ଓକ୍କମତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପାଦୀନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ସମୁପ୍ପାଦନତୋ। ତେନାହ ‘‘ଇମଂ ଲଦ୍ଧି’’ନ୍ତିଆଦି।

ଜାତିଯାତି ସଦୋସକିରିୟାପରାଧସ୍ସ ଅସମ୍ଭୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧାୟ ଜାତିଯା। ନାନପ୍ପକାରେ ଅଟ୍ଠାରସୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନସଞ୍ଞିତେ ଗନ୍ଥେ। ସୁତୱାତି ସୁତ୍ୱା ନିଟ୍ଠଂ ପତ୍ତୋ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେନାତି ଇଦଂ ଲୋକେ ସାସନେ ଚ ନିରୁଳ୍ହତାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେ ହି ପୁବ୍ବେନିୱାସଂ ଜାନନ୍ତା ପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେନେୱ ଜାନନ୍ତି, ଭଗୱା ପନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନପି ଜାନାତି। ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସବ୍ବସୋ ଜାତି ଖୀୟତି ଏତେନାତି ଜାତିକ୍ଖୟୋ, ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୋ , ତେନ ପତ୍ତବ୍ବତ୍ତା ଆପନ୍ନତ୍ତା ଚ ଜାତିକ୍ଖୟୋ ଅରହତ୍ତଂ। ଜାନିତ୍ୱା ୱୋସିତୱୋସାନୋତି ୱିଜାନିତବ୍ବଂ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା ସୋଳସସୁ କିଚ୍ଚେସୁ ନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତାୟ ୱୋସିତୱୋସାନୋ।

ଉପ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତ୍ୱାତି ପାୟସଦାନସ୍ସ ଆଗମନଂ ପକାସେତ୍ୱା। ଗାଥାହି ଅଭିଗୀତନ୍ତି ଦ୍ୱୀହି ଗାଥାହି ମୟା ଅଭିଗୀତଂ। ଅଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତଂ। ‘‘ଅଭୋଜନେୟ୍ୟ’’ନ୍ତି କସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ, ନନୁ ଭଗୱତୋ ଅଜ୍ଝାସୟୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସୁଦ୍ଧୋତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ପନ ପୁବ୍ବେ ଅଦାତୁକାମୋ ପଚ୍ଛା ଗାଥା ସୁତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନାୟ ମୁଦୁହଦୟୋ ହୁତ୍ୱା ଦାତୁକାମୋ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ତଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଅନାଗତେ ଦିଟ୍ଠାନୁଗତିଆପଜ୍ଜନତ୍ଥଂ ପଟିକ୍ଖିପି। ତଥା ହି ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତେ ଚ ଏୱମେୱ ପଟିପଜ୍ଜି। ତେନାହ ‘‘ତ୍ୱଂ ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତିଆଦି। କିଲଞ୍ଜମ୍ପି…ପେ… ପକାସିତାତି ଏତେନ ଗାଥଂ ଉଦ୍ଦେସଟ୍ଠାନେୱ ଠପେତ୍ୱା ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱିହାରେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେସୀତି ଦସ୍ସେତି। ଗାୟନେନାତି ଗାୟନକେନ, ଗାନେନ ୱା। ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ହିତଞ୍ଚେୱ ତସ୍ସ କାରଣଞ୍ଚ। ସମ୍ପସ୍ସନ୍ତାନନ୍ତି ସମ୍ମଦେୱ ପସ୍ସନ୍ତାନଂ। ଧମ୍ମୋତି ପୱେଣିଆଗତୋ ଚାରିତ୍ତଧମ୍ମୋ ନ ହୋତି। ଭୋଜନେସୁ ଉକ୍କଂସଗତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁଧାଭୋଜନ’’ନ୍ତି ଆହ। ଧମ୍ମେ ସତୀତି ଅରିୟାନଂ ଆଚାରଧମ୍ମେ ସତି ତଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଜୀୱନ୍ତାନଂ ଏତଦେୱ ସେଟ୍ଠନ୍ତି ‘‘ସୋମଂ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟ ପାୟସ’’ନ୍ତି ତଂ ଆରବ୍ଭ କଥାୟ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା।

ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି ଅୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ। ସେସା ପଚ୍ଚୟା ନିଦ୍ଦୋସା ତେ ଆରବ୍ଭ କଥାୟ ଅପ୍ପୱତ୍ତିତତ୍ତା। କୁକ୍କୁଚ୍ଚୱୂପସନ୍ତନ୍ତି ଅଗ୍ଗିଆହିତପଦସ୍ସ ୱିୟ ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅନ୍ନେନ ପାନେନାତି ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତଂ ଯଥା ‘‘କାକେହି ସପ୍ପି ରକ୍ଖିତବ୍ବ’’ନ୍ତି। ତେନାହ ‘‘ଦେସନାମତ୍ତମେତ’’ନ୍ତି। ବହୁସସ୍ସଫଲଦାୟକଂ ସୁଖେତ୍ତଂ ୱିୟ ପଟିୟତ୍ତନ୍ତି ସମ୍ମା କସନବୀଜନୌଦକାନୟନାପନୟନାଦିନା ସୁସଜ୍ଜିତଂ ଖେତ୍ତଂ ୱିୟ ସୀଲାଦିଗୁଣୱିସେସସମ୍ପାଦନେନ ପଟିୟତ୍ତଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଂ ଏତଂ।

ଅଗ୍ଗିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସୁନ୍ଦରିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୫। ଆନେତ୍ୱା ହୁନିତବ୍ବତୋ ଆହୁତି। ସପ୍ପିମଧୁପାୟସାଦୀହି ଅଗ୍ଗିଂ ଜୁହୋତି ଏତ୍ଥାତି ଅଗ୍ଗିହୁତ୍ତଂ, ସାଧିଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେନାହ ‘‘ଅଗ୍ଗ୍ୟାୟତନ’’ନ୍ତିଆଦି। ସୁୱିସୋଧିତୋ ଚସ୍ସାତି ନିହୀନଜାତିକାନଂ ଅନେନ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିସୋଧିତୋ ଚ ଭୱେୟ୍ୟ। ‘‘ମେ’’ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଅଫଲଂ କରୋତୀତି ଇତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ଦେମୀତି ପଦଂ। ତାୱ ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଆଗତସଦିସମେୱାତି ପେୟ୍ୟାଲୱସେନ ଠପେସି, ନ ସପ୍ପିସଙ୍ଖାରଟ୍ଠପନଂ। ହିମପାତସ୍ସ ଚ ସୀତୱାତସ୍ସ ଚ ପଟିବାହନତ୍ଥନ୍ତି ଅକାରଣମେତନ୍ତି ତଂ ଅନାଦିୟିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞମେୱ ସୁକାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଟିବଲୋୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଞ୍ଞାନିତ୍ୱାତି ‘‘ନାୟଂ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ’’ତି ସଞ୍ଞାନିତ୍ୱା।

ନୀଚକେସନ୍ତନ୍ତି ରସ୍ସକେସନ୍ତଂ। ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୁଦ୍ଧିଅତ୍ଥା ସିଖାତି ଆହ ‘‘ପୱତ୍ତମତ୍ତମ୍ପି, ସିଖଂ ଅଦିସ୍ୱା’’ତି, ‘‘ପରମହଂସପରିକ୍ଖାଦିନା’’ତି କେଚି।

ଅକାରଣଂ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱସ୍ସ ଜାତି ଅଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱହେତୂନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ଅପଟିକ୍ଖେପଭାୱତୋ। ଏତନ୍ତି ସୀଲାଦିଭେଦଂ ଚରଣଂ। ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ଅଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱକାରକପାପଧମ୍ମାନଂ ତଦଙ୍ଗାଦିୱସେନ ପଜହନତୋ। ଅସ୍ସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ତମତ୍ଥନ୍ତି ତଂ ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଭାୱସ୍ସ କାରଣତାସଙ୍ଖାତମତ୍ଥଂ ଉପମାୟ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ। ସାଲାଦିକଟ୍ଠା ଜାତୋୱାତି ସାଲାଦିୱିସୁଦ୍ଧକଟ୍ଠାୱ ଜାତୋ। ସାପାନଦୋଣିଆଦିଅୱିସୁଦ୍ଧକଟ୍ଠା ଜାତୋ ଅଗ୍ଗିକିଚ୍ଚଂ ନ ଚ ନ କରୋତି। ଏୱନ୍ତି ଯଥା ଅଗ୍ଗି ଯତୋ କୁତୋଚି ଜାତୋପି ଅଗ୍ଗିକିଚ୍ଚଂ କରୋତିୟେୱ, ଏୱଂ ଚଣ୍ଡାଲକୁଲାଦୀସୁ ଜାତୋପି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ ନ ନ ହୋତି ଗୁଣସମ୍ପଦାୱସେନ ଅରିୟାନଂ ୱଂସେ ପଜାତତ୍ତାତି ଆହ ‘‘ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ଜାତିମା’’ତି। ଧିତିୟା ଗୁଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ପମୁଖଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଧିତିୟାତି ୱୀରିୟେନ। ତଞ୍ହି ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପାଦନପରିବ୍ରୂହନେହି ତେ ଧାରେତି। ହିରିୟା ଦୋସେ ନିସେଧେତି, ସମ୍ମଦେୱ ପାପାନଂ ଜିଗୁଚ୍ଛନେ ସତି ତେସଂ ପୱତ୍ତିୟା ଅୱସରୋ ଏୱ ନତ୍ଥି। ମୋନଧମ୍ମେନ ଞାଣସଙ୍ଖାତେନ ଓତ୍ତପ୍ପଧମ୍ମେନ। କାରଣାକାରଣଜାନନକୋତି ତେସଂ ତେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଯଥାଭୂତଂ ଠାନଂ, ପାପଧମ୍ମାନଂ ୱା ୱିପ୍ପକାରସଭାୱଟ୍ଠାନଂ ଜାନନକୋ।

ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚେନ ନିବ୍ବାନେନ ଆରମ୍ମଣପଚ୍ଚୟଭୂତେନ ଅରିୟମଗ୍ଗେନ ଦନ୍ତୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦମେନାତି ତତୋ ଏୱ ଅରିୟେନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରେନ ଉପଗତୋ। ୱିଦନ୍ତି ତେହି ସଚ୍ଚାନୀତି ୱେଦା। ମଗ୍ଗୱେଦାନଂ ଅନ୍ତନ୍ତି ଅରିୟଫଲଂ। କିଲେସାନଂ ଅନ୍ତନ୍ତି ତେସଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧଟ୍ଠାନଂ। ଯଞ୍ଞୋତି ଅଗ୍ଗଫଲଂ। ନିରତ୍ଥକନ୍ତି ଅଫଲଂ ତେସଂ ଅନାଗମନତୋ, ଆଗତାନମ୍ପି ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟାଭାୱତୋ। ଜୁହତି ଦେତି।

ସୁଯିଟ୍ଠନ୍ତି ସୁଦାନଂ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଲାଭେନ। ସୁହୁତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ସୁଯିଟ୍ଠନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମ୍ମଦେୱ ଯିଟ୍ଠଂ ସାରେ ଉପନୀତଂ ମମ ଇଦଂ ଦେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁ। ସୁହୁତନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଉପହଟମତ୍ତେତି ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ‘‘ଭୁଞ୍ଜତୁ ଭୱ’’ନ୍ତି ଉପନୀତମତ୍ତେ। ନିବ୍ବତ୍ତିତୋଜମେୱାତି ସୱତ୍ଥୁକଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁତୋ ୱିୱେଚିତଓଜମେୱ। ତେନ ତଂ ସୁଖୁମତ୍ତଂ ଗତନ୍ତି ତଂ ହତ୍ଥସେସଂ ସଚ୍ଚସୋ ସୁଖୁମଭାୱଂ ଗତନ୍ତି ଓଜାୟ ଅନୋଳାରିକତାୟ ପୁରିମାକାରେନେୱ ପଞ୍ଞାୟମାନତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଓଜାୟ ଏୱ କେୱଲାୟ ଗହଣଂ ସନ୍ଧାୟ। ସା ହି ଅୱିନିବ୍ଭୋଗୱୁତ୍ତିତାୟ ୱିସୁଂ ଗଣ୍ହିତୁଂ ନ ସକ୍କା, ତସ୍ମା ଦେୱତାହିପି ସୱତ୍ଥୁକା ଗୟ୍ହତି। ମନୁସ୍ସାନଂ ୱତ୍ଥୂତି କରଜକାୟମାହ। ଓଳାରିକୱତ୍ଥୁତାୟ ଦେୱାନଂ ୱିୟ ଗହଣୀ ନ ତିକ୍ଖାତି ଦିବ୍ବୋଜସମ୍ମିସ୍ସତାୟ ସମ୍ମା ପରିଣାମଂ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସୁଖୁମାପି ସମାନା ଦିବ୍ବୋଜା ତେନ ପାୟସେନ ମିସ୍ସିତା ଓଳାରିକସମ୍ମିସ୍ସତାୟ ସୁଖୁମୱତ୍ଥୁକାନଂ ଦେୱାନଂ ସୁଖଦା ନ ହୋତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତି ‘‘ଗୋଯୂସେ ପନା’’ତିଆଦିନା। ପରିଭୋଗୱତ୍ଥୁନୋ ଓଳାରିକତାୟ ୱା ଦେୱାନଂ ଦୁକ୍କରଂ ସମ୍ମା ପରିଣାମେତୁଂ, ଦିବ୍ବୋଜାୟ ଗରୁତରଭାୱେନ ମନୁସ୍ସାନଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ‘‘ନ ଖ୍ୱାହ’’ନ୍ତିଆଦି। ସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠିତା ତେଜୋଧାତୁ ଝାନାନୁଭାୱସନ୍ତେଜିତା ତିକ୍ଖତରା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅଟ୍ଠ… ପେ… ପରିଣାମେୟ୍ୟା’’ତି। ଭଗୱତୋ ପନ ସୁଦ୍ଧେନେୱ ପରିଣମତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ପାକତିକେନେୱା’’ତି, ଝାନାନୁଭାୱପ୍ପତ୍ତେନ ଝାନେନ ୱିନା ସଭାୱସିଦ୍ଧେନେୱ।

‘‘ଅପ୍ପହରିତେ’’ତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ ଅଭାୱତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଅପ୍ପହରିତେତି ଅହରିତେ’’ତି। ପାତିସତେପି ପାୟସେ। ନ ଆଲୁଳତୀତି ନ ଆୱିଲଂ ହୋତି। ଅନାଗନ୍ତାୱ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ‘‘ଅତ୍ତନାପି ନ ପରିଭୁଞ୍ଜି, ଅଞ୍ଞେସଂ ନ ଦାପେସି, କେୱଲଂ ପାୟସଂ ନାସେସୀ’’ତି ଦୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ।

ଦାରୁସମାଦହାନୋତି ଦାରୁହରିଦ୍ଧି ଦାରୁସ୍ମିଂ ତସ୍ସ ଦହନ୍ତୋ। ଯଦୀତିଆଦି ଦାରୁଝାପନସ୍ସ ବହିଦ୍ଧଭାୱସାଧନଂ ଅସୁଦ୍ଧହେତୂନଂ ପଟିପକ୍ଖାଭାୱତୋ ତସ୍ସ। ଖନ୍ଧାଦୀସୁ କୁସଲାତି ତେସୁ ସଭାୱତୋ ସମୁଦୟତୋ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ ଅସ୍ସାଦତୋ ଆଦୀନୱତୋ ନିସ୍ସରଣତୋ ଜାନନତୋ ଛେକା ପଣ୍ଡିତା।

ଞାଣଜୋତିନ୍ତି ଞାଣମଯଂ ଜୋତିଂ। ଜାଲେମୀତି ପଜ୍ଜଲିତଂ କରୋମି। ନିଚ୍ଚଂ ପଜ୍ଜଲିତଗ୍ଗି ସବ୍ବତ୍ଥକମେଓ୍ୱ ୱିଗତସମ୍ମୋହନ୍ଧକାରତାଯ ଏକୋଭାସଭାୱତୋ। ସବ୍ବସୋ ୱିକ୍ଖେପାଭାୱତୋ ନିଚ୍ଚସମାହିତତ୍ତୋ। ଏୱଂ ୱଦତୀତି ଚରିତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଚରାମୀତି ଏୱଂ ୱତ୍ତମାନଂ ୱିଯ ୱଦତି ଆସନ୍ନତଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା।

ଖାରିଭାରୋତି ଖାରିଭାରସଦିସୋ। ତେନାହ ''ଯଥା''ତିଆଦି। ଖନ୍ଧେନ ୱୟ୍ହମାନୋତି କାଜେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଖନ୍ଧେନ ୱୟ୍ହମାନୋ। ପଥୱିଯା ସନ୍ଧିଂ ଫୁସେତି ଭାରସ୍ସ ଗରୁକଭାୱେନ କାଜସ୍ସ ପରିଣମନେନ। ମାନେନ ଅତ୍ତନୋ ଜାତିଆଦୀନି ପଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ତାନି ନ ସହତୀତି ଆହ – ''ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଇସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୋ''ତି, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜାତିଆଦିମାନୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଗରୁତରଗ୍ଗହଣେନ ସଂସୀଦେଯ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କୋଧୋ ଧୂମୋତି ଯଥାପି ଭାସୁରୋ ଅଗ୍ଗି ଧୂମେନ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ, ଏୱଂ କୋଧେନ ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠୋ। ଞାଣଗ୍ଗୀତି ତସ୍ସ କୋଧୋ ଧୂମୋ। ମୁସାୱାଦୋୱ ମୋସୱଜ୍ଜଂ। ଯଥା ଞାଣେ ସତି ମୁସାୱାଦୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ମୁସାୱାଦେ ସତି ଞାଣମ୍ପୀତି ତେନ ତଂ ନିରୋଧିତଂ ୱିଯ ହୋତୀତି ଆହ – ''ମୁସାୱାଦେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଞାଣ''ନ୍ତି। ଯଥା ସୁଜାଯ ୱିନା ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଯାଗୋ ନ ଇଜ୍ଝତି, ଏୱଂ ପହୂତଜିୱ୍ହାଯ ୱିନା ସତ୍ଥୁ ଧମ୍ମଯାଗୋ ନ ଇଜ୍ଝତୀତି ଜିୱ୍ହା ସୁଜାପରିଯାଯା ୱୁତ୍ତା। ଜୋତି ଠିଯତି ଏତ୍ଥାତି ଜୋତିଟ୍ଠାନଂ ୱେଦି, ଯଂ ଅଗ୍ଗିକୁଣ୍ଡଂ। ସତ୍ତାନଂ ହଦଯଂ ଜୋତିଟ୍ଠାନଂ ଞାଣଗ୍ଗିନୋ ତତ୍ଥ ସମୁଜ୍ଜଲନତୋ। ଅତ୍ତାତି ଚିତ୍ତଂ ''ଆହିତୋ ଅହଂ ମାନୋ ଏତ୍ଥା''ତି କତ୍ୱା।

ଧମ୍ମୋ ରହଦୋତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦିଆଲସିଯାଭାୱତୋ କିଲେସମଲପକ୍ଖାଲନତୋ ପରମଗ୍ଗିନିବ୍ବୁତାୱହନତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗଧମ୍ମୋ ଅନାୱିଲୋ ରହଦୋ। ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱାଲୁକାତି ୱିପରିୱତ୍ତିତୱାଲୁକା ହୁତ୍ୱା। ଆଲୁଠଆତି ଆକୁଲଜାତା। ପଣ୍ଡିତାନଂ ପସତ୍ଥୋତି ପଣ୍ଡିତାନଂ ପୁରତୋ ସେଟ୍ଠୋ। ସେଟ୍ଠଭାୱେନ ସନ୍ତୋ ପାସଂସୋ ହୁତ୍ୱା କିଲେସେ ଭିନ୍ଦତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତୀତି ସବ୍ଭୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନାହ ''ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନା''ତି। ତଥା ଚାହ ଭଗୱା ''ମଗ୍ଗାନଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ସେଟ୍ଠୋ''ତି (ଧ। ପ। ୨୭୩)।

ୱଚୀସଚ୍ଚନ୍ତି ଇମିନା ''ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତା ୱାଚା ସୁପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତୀ''ତି ସମ୍ମାୱାଚଂ ଦସ୍ସେତି। ସଚ୍ଚସଂଯମପଦେହି ଦସ୍ସିତା ମଗ୍ଗଧମ୍ମା ଇଧ ''ଧମ୍ମୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ – ''ଧମ୍ମୋତି ଇମିନା…ପେ… ଦସ୍ସେତୀ''ତି। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ ଗହିତଂ ଅନନ୍ତରଗାଥାଯ ଅନେକେହି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ଅତ୍ଥତୋତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତାଦିଅତ୍ଥତୋ। ତାଯ ହି ସକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତିଯା ଇତରେ ସବ୍ବେପି ତଦନୁୱତ୍ତିକା ହୋନ୍ତି। ତଗ୍ଗତିକତ୍ତାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଉପକାରକଭାୱେନ ତାଯ ସମାନଗତିକତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ୱିତକ୍କେନାହଟଂ ପଞ୍ଞା ୱିଚିନିତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତଥା ହି ସୋ ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେନ ସଙ୍ଗହଂ ଗତୋ। ଧମ୍ମୋତି ସଭାୱତୋ ସମାଧି ଗହିତୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ତଦୁପକାରତ୍ତା। ତଥା ହି ''ଏୱଂଧମ୍ମା ତେ ଭଗୱନ୍ତୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୩; ମ। ନି। ୩।୧୯୭; ସଂ। ନି। ୫।୩୭୮) ସମାଧି ''ଧମ୍ମୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଂ ଗହିତଂ ସବ୍ବେସଂ ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଯଥାହ – ''ଯାୱତା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମା ସଙ୍ଖତା ୱା ଅସଙ୍ଖତା ୱା, ୱିରାଗୋ ତେସଂ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତୀ''ତି (ଇତିୱୁ। ୯୦; ଅ। ନି। ୪।୩୪)। ଅତ୍ଥତୋତି ତତୋ ଏୱ ପରମତ୍ଥତୋ, ଅନନ୍ତରଂ ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ୱା ମଗ୍ଗଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣଭାୱତୋ। ପଞ୍ଚଙ୍ଗାନି ଗହିତାନି ତାସଂ ମଗ୍ଗଭାୱତୋ। ତୀଣି ଅଙ୍ଗାନି। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନାମାତି ଏତଂ ନିବ୍ବାନଗାମି ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନାମ। ମଜ୍ଝେ ସିତାତି ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚାଦିଅନ୍ତଦ୍ୱଯୱିୱଜ୍ଜନେନ ମଜ୍ଝେ ମଜ୍ଝିମପଟିପଦାଭାୱେନ ନିସ୍ସିତା। ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଗ୍ଗହଣଂ ହେତ୍ଥ ପଧାନତାଯ ନିଦସ୍ସନମତ୍ତଂ। ସେଟ୍ଠପ୍ପତ୍ତୀତି ସେଟ୍ଠଭାୱପ୍ପତ୍ତି। ତ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋତି ''ସ ଉଜୁଭୂତେସୂ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ମଜ୍ଝେ ତ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ, ''ସ ଦୁଜ୍ଜୁଭୂତେସୂତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ତେସଂ ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋ। ସ-ଇତି ସୁନ୍ଦରିକୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱୁତ୍ତୋତି କତ୍ୱା ଆହ ''ସ ତ୍ୱ''ନ୍ତି, ସୋ ତ୍ୱନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମୋ ସାରିଯୋ ପରିଧାନଭୂତା ଅଲଙ୍କାରା ଏତସ୍ସାତି ଧମ୍ମସାରୀ। ଅଥ ୱା ଧମ୍ମେହି ସାରିତୱାତି ଧମ୍ମସାରୀ, ତେହି ସାରେତ୍ୱା ଠିତୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''କୁସଲଧମ୍ମେହୀ''ତିଆଦି।

ସୁନ୍ଦରିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ବହୁଧୀତରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୬।ସମନ୍ତତୋତି ଦକ୍ଖିଣୱାମାନଂ ୱସେନ ସମନ୍ତତୋ। ଉରୁବଦ୍ଧାସନନ୍ତି ଉରୂନଂ ବନ୍ଧନୱସେନ ନିସଜ୍ଜନଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉରୂନଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞବନ୍ଧନୱସେନ ଆଭୁଜିତାକାରଂ ସନ୍ଧାଯାହ ''ଆଭୁଜିତ୍ୱାତି ବନ୍ଧିତ୍ୱା''ତି। ହେଟ୍ଠିମକାଯସ୍ସ ଅନୁଜୁକଂ ଠପନଂ ନିସଜ୍ଜାୱଚନେନେୱ ବୋଧିତନ୍ତି ''ଉଜୁଂ କାଯ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାଯ-ସଦ୍ଦୋ ଉପରିମକାଯୱିସଯୋତି ଆହ ''ଉପରିମଂ ସରୀରଂ ଉଜୁକଂ ଠପେତ୍ୱା''ତି। ତଂ ପନ ଉଜୁକଟ୍ଠପନଂ ସରୂପତୋ ପଯୋଜନତୋ ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଟ୍ଠାରସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପରିମୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପରି-ସଦ୍ଦୋ ଅଭିସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ଆହ ''କମ୍ମଟ୍ଠାନାଭିମୁଖ''ନ୍ତି, ବହିଦ୍ଧା ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ନିୱାରେତ୍ୱା କମ୍ମଟ୍ଠାନଂଯେୱ ପୁରେକ୍ଖତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଗ୍ଗହଟ୍ଠୋ ''ପରିଣାଯିକା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ମୁଖନ୍ତି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ ''ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖମୁଖ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ପଟିପକ୍ଖତୋ ନିଗ୍ଗମନଟ୍ଠୋ ହି ନିଯ୍ୟାନଟ୍ଠୋ, ତସ୍ମା ପରିଗ୍ଗହିତନିଯ୍ୟାନନ୍ତି ସବ୍ବଥା

ଗହିତସମ୍ମୋସଂ ପରିଚ୍ଛଉସମ୍ମୋସଂ ସତିଂ କତ୍ୱା ପରମଂ ସତିନେପକ୍କଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଛନ୍ଦଣ୍ଡା…ପେ… ନିସୀଦି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପସାଦସଞ୍ଜାନନତ୍ଥଂ। ଅଟୱିମୁଖା ଚରମାନାତି ଗୋଚରଂ ଗଣ୍ହନ୍ତା।

ଅଜ୍ଜସଟ୍ଠିନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ଛନ୍ନଂ ପୂରଣୀ ସଟ୍ଠୀ ଦିୱସଖ୍ୟୁତ୍ତି, ଅଜ୍ଜ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଛ ଦିୱସେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଚେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅଜ୍ଜ ଛଦିୱସମତ୍ତକାତି ଅଜ୍ଜତୋ ଛଟ୍ଠଦିୱସମତ୍ତକା। ଲାମକାତି ନିହୀନା ନିପ୍ପୁଲା। ତେନାହ ‘‘ତିଲଖାଣୁକା’’ତିଆଦି।

ଉସ୍ସାହେନାତି ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ପସାରେନ ଅଭିଭୱନେନ। ତଂ ପନ ନେସଂ ଅଭିଭୱନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କଣ୍ଠନଙ୍ଗୁଟ୍ଠାଦୀନୀ’’ତିଆଦିମାହ।

‘‘ଉପ୍ପାଟକପାଣକା’’ତି ତଚଂ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ୱିଯ ଖାଦକପାଣକା ଉକାମଙ୍ଗୁଲାଦଯୋ।

କଠଆରପିଙ୍ଗଲାତି ନିକ୍ଖନ୍ତପିଙ୍ଗଲକ୍ଖିକା, କଠଆରପିଙ୍ଗଲାତି ୱା ରତ୍ତଗତ୍ତା ଚ ପିଙ୍ଗଲଚକ୍ଖୁକା ଚ। ତିଲକାହତାତି ଆହତତିଲକା, ତିଲପ୍ପମାଣେହି ବିନ୍ଦୂହି ସମନ୍ତତୋ ସଞ୍ଛତସରୀରା।

ପଟିଗାଥାହି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମଦେସନଂ ୱଡ୍ଢେସୀତି ପକତିଯା ତସ୍ସ ଅତ୍ତନା କଥେତବ୍ବଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ପଚ୍ଚଜ୍ଜାଗୁଣକିତ୍ତନୱସେନ ସତ୍ଥା ୱଡ୍ଢେସି। ପବ୍ବଜିତ୍ୱାତି ଇଣାଯିକାନଂ ଅତ୍ତନୋ ପଲିବୋଧଂ ତଥା ତଥା ଜାନାପେତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା।

ଯଥା ଚ ତତ୍ଥ ଭଗୱା ପଟିପଜ୍ଜି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପୁନ ଦିୱସେ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଂ ତଂ କୁଲଘରଂ ପେସେତ୍ୱାତି ତଂ ତଂ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧୀତରଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସାନୁଚ୍ଛୱିକସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଦେନ୍ତୋ ତଂ ତଂ କୁଲଘରଂ ପେସେତ୍ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମେ ଗରୁକରଣାଭାୱତୋ।

‘‘ନଟ୍ଠେ ମତେ ପବ୍ବଜିତେ, ନପୁଂସକେପି ଭତ୍ତରି;

ଇତ୍ଥିଯା ପତିସେଟ୍ଠାଯ, ନ ଅଞ୍ଞୋ ପତି ଇଚ୍ଛିଯୋ’’ତି। –

ଅଯଞ୍ହି ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମୋ। ଅଗ୍ଗିକଟ୍ଠାନେତି ମାତାମହିଟ୍ଠାନେ ଠପେସି ସତ୍ଥୁ ଚିତ୍ତାରାଧନୱସେନାତି।

ବହୁଧୀତରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଉପାସକୱଗ୍ଗୋ

୧। କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୭।ଦକ୍ଖିଣାଗିରିସ୍ମିନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣାଗିରିଜନପଦେ, ତସ୍ମିଂ ଦକ୍ଖିଣାଗିରିଜନପଦେ ଦକ୍ଖିଣାଗିରିୱିହାରେ। ଖନ୍ଧେସୁ ଠପେତ୍ୱା ଯୁଗେ ଯୋତ୍ତେହୀତି ଯୋତ୍ତରଜ୍ଜୂହି ଯୁତ୍ତାନି ପଯୋଜିତାନି ଇଚ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥୋ।

ପଠମଦିୱସେତି ୱପନଦିୱସେସୁ ପଠମଦିୱସେ ଆରଦ୍ଧଦିୱସେ। ପଞ୍ଚଙ୍ଗାନିପି ପରିପୁଣ୍ଣାନି, ପଗେୱ ଇତରଙ୍ଗାନୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ଚଙ୍ଗା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ହରିତାଲମନୋସିଲାଅଞ୍ଜନେହି ଉରତ୍ଥନାଦୀସୁ ଠପିତତ୍ତା ଆଭାଯ ଉଜ୍ଜଲଗତ୍ତା। ଅୱସେସା ବଲୀବଦ୍ଦା। କିଲନ୍ତଗୋଣଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଅକିଲନ୍ତସ୍ସ ଯୋଜନଂ କିଲନ୍ତପରିୱତ୍ତନଂ।

ସୀହକୁଣ୍ଡଲାନୀତି ସୀହମୁଖକୁଣ୍ଡଲାନି। ବ୍ରହ୍ମୱେଠନନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମୁନୋ ୱେଠନସଦିସଂ, ଅସ୍ସନଖୱେଠନସଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ବୁଦ୍ଧାନଂ କିଚ୍ଚାନି କାଲୱସେନ ୱିଭତ୍ତାନି ପଞ୍ଚ କିଚ୍ଚାନି ଭୱନ୍ତି। ପୁରେଭତ୍ତକିଚ୍ଚନ୍ତି ଭତ୍ତତୋ ପୁବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧେନ କାତବ୍ବକିଚ୍ଚଂ। ୱୀତିନାମେତ୍ୱାତି

ଫଲସମାପତ୍ତିୟା କାଲଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା। କଦାଚି ଏକୋତିଆଦି ତେସଂ ତେସଂ ୱିନେୟ୍ୟାନଂ ୱିନୟନାନୁରୂପପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନଂ। ପକତିୟାତି ପକତିବୁଦ୍ଧୱେସେନ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ହି ରୂପକାୟସ୍ସ ଅସୀତିଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନପଟିମଣ୍ଡିତ-ଦ୍ୱତ୍ତିଂସମହାପୁରିସ- ଲକ୍ଖଣ-କାୟପ୍ପଭା-ବ୍ୟାମପ୍ପଭା-କେତୁମାଲାୱିଚିତ୍ତତା ବୁଦ୍ଧୱେସୋ। କଦାଚି ଅନେକେହି ପାଟିହାରିୟେହି ୱତ୍ତମାନେହୀତି ଇମିନା ପାରମୀନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦଭୂତାନି ପାଟିହାରିୟାନି ରୁଚିୱସେନେୱ ପକାସନକାନି ଭୱନ୍ତି, ନ ସବ୍ବଦାତି ଦସ୍ସେତି। ଏୱଞ୍ଚ କତ୍ୱା "ଇନ୍ଦଖୀଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଠପିତମତ୍ତେ ଦକ୍ଖିଣପାଦେ"ତିଆଦିୱଚନଂ ସମତ୍ଥିତଂ ହୋତି। ଭଗୱତୋ କାୟେ ପୀତରସ୍ମୀନଂ ୟେଭୁୟ୍ୟତାୟ "ସୁୱଣ୍ଣରସସିଞ୍ଚନାନି ୱିୟା"ତି ୱତ୍ୱା କାୟମ୍ହି ନୀଲାଦିରସ୍ମୀହି ତହଂ ତହଂ ପୀତମିସ୍ସିତଂ ସନ୍ଧାୟ "ୱିଚିତ୍ରପଟପରିକ୍ଖିତ୍ତାନି ୱିୟ ଚା"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମଧୁରେନାକାରେନ ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତି ତୁଟ୍ଠରୱରୱନତୋ।

ତତ୍ଥାତି ୱିହାରେ। ଗନ୍ଧମଣ୍ଡଲମାଠେତି ହତ୍ଥେନ କତପରିଭଣ୍ଡେ ସମୋସରିତଗନ୍ଧପୁପ୍ଫଦାମେ ମଣ୍ଡଲମାଠେ।

ଉପଟ୍ଠାନେତି ପମୁଖେ। "ଓୱଦତୀ"ତି ୱତ୍ୱା ତତ୍ଥୋୱାଦଂ ସାମଞ୍ଞତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ, "ଭିକ୍ଖୱେ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମ୍ପତ୍ତୀତି ଚକ୍ଖାଦିଇନ୍ଦ୍ରିୟପାରିପୂରି ଚେୱ ହତ୍ଥାଦିସମ୍ପଦା ଚ। ସମସ୍ସାସିତକାୟୋ କିଲମଥୱିନୋଦନେନ। "ତଞ୍ଚ ଖୋ ସମାପଜ୍ଜନେନା"ତି ୱଦନ୍ତି। ଦୁତିୟଭାଗେତି ଇମିନା ଅପରଭାଗଂ ତୟୋ ଭାଗେ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପୁରିମଭାଗଂ ସେୟ୍ୟନିସଜ୍ଜାୱସେନ ସମାପତ୍ତୀହି ୱୀତିନାମେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ଲୋକନ୍ତି ରାଜଗହାଦୀସୁ ୟଂ ତଦା ଉପନିସ୍ସାୟ ୱିହରତି, ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ୱା ବୁଜ୍ଝନକଂ ୱିନେୟ୍ୟସତ୍ତଲୋକଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ୱୋଲୋକେତି। କାଲୟୁତ୍ତନ୍ତି ତେସଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟପରିପାକକାଲାନୁରୂପଂ। ସମୟୟୁତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ସମୟୟୁତ୍ତନ୍ତି ୱା ତେହି ଆଜାନିତବ୍ବୱିସେସପଟିଲାଭାନୁରୂପଂ।

ପଟିସଲ୍ଲୀନୋତି କାଲପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପନ୍ନୋ। ଅଧିପ୍ପାୟଂ ସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ତଂ ଅୱିରାଧେନ୍ତୋ, ଅଜ୍ଝାସୟାନୁରୂପନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ସକଲ…ପେ… ଦେୱତାୟୋତି ଏତ୍ଥ ଲୋକଧାତୁସାକଲ୍ଲଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ନ ଦେୱତାସାକଲ୍ଲଂ। ନ ହି ମହାସମୟେ ୱିୟ ସବ୍ବଦା ମଜ୍ଝିମୟାମେ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଠେ ସବ୍ବତ୍ଥ ସବ୍ବା ଦେୱତା ସତ୍ଥୁ ସମୀପଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି। କିଲାସୁଭାୱୋ କିଲମଥୋ।

ୱିହାରଚୀୱରପରିୱତ୍ତନୱସେନାତି ୱିହାରେ ନିୱତ୍ଥନିୱାସନପରିୱତ୍ତନୱସେନ। ଆଦିୟିତ୍ୱାତି ପାରୁପନୱସେନ ଗହେତ୍ୱା। ତେନାହ "ଧାରେତ୍ୱା"ତି। ଭିକ୍ଖାଚାରନ୍ତି ଭିକ୍ଖତ୍ଥଂ ଚରିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ।

ଅତିରୋଚମାନନ୍ତି ତଂ ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ସବ୍ବଦିସାସୁ ୱିରୋଚମାନଂ। ସରୀରପ୍ପଭନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସରୀରପ୍ପଭଂ। ଜଙ୍ଗମଂ ୱିୟ ପଦୁମସରନ୍ତି ରତନମୟକିଞ୍ଜକ୍ଖଂ ରଜତମୟକଣ୍ଣିକଂ ସମନ୍ତତୋ ସମ୍ଫୁଲ୍ଲିତକଞ୍ଚନପଦୁମଂ ସଞ୍ଚାରିମସରଂ ୱିୟ। ଗଗନତଲନ୍ତି ଅବ୍ଭମହିକାଦିଉପକ୍କିଲେସୱିଗମେନ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଆକାସତଲଂ ୱିୟ। ତସ୍ମିଂ ହି ତାରାଗଣକିରଣଜାଲସମୁଜ୍ଜଲତାୟ ସମନ୍ତତୋ ୱିରୋଚତି। କନକସିଖରନ୍ତି କନକଗିରିସିଖରଂ। ସିରିୟା ଜଲମାନନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ଅନୱଜ୍ଜାୟ ସବ୍ବାକାରେନ ପରିପୁଣ୍ଣକାୟତାୟ ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣାୟ ରୂପକାୟସିରିୟା ସମୁଜ୍ଜଲଂ, ୟସ୍ସା ରୁଚିରଭାୱୋ ୱିଦ୍ଧେ ୱିଗତୱଲାହକେ ପୁଣ୍ଣମାସିୟଂ ପରିପୁଣ୍ଣକଲମନୋମମଣ୍ଡଲଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଅତିରୋଚତି, ପଭସ୍ସରଭାୱୋ ସହସ୍ସରଂସିକିରଣତେଜୋଜାଲସମୁଜ୍ଜଲଂ ସୂରିୟମଣ୍ଡଲଂ ଅଭିଭୱତି, ହେମସମୁଜ୍ଜଲଭାୱୋ ତଦୁଭୟେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ପୱତ୍ତମାନଂ ଏକକ୍ଖଣେ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୱିଜ୍ଜୋତନସମତ୍ଥ-ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ପଭାସମୁଦୟଂ ଅଭିୱିହଚ୍ଚ ଭାସତି ତପତି ୱିରୋଚତି।

ସମନ୍ତପାସାଦିକେତି ସମନ୍ତତୋ ପସାଦାୱହେ। ତଞ୍ଚ ଖୋ ସବ୍ବସୋ ସରିତବ୍ବତାୟାତି ଆହ "ପସାଦନୀୟେ"ତି। ଉତ୍ତମଦମଥସମଥମନୁପ୍ପତ୍ତେତି କାୟୱାଚାହି ଅନୁତ୍ତରଂ ଦନ୍ତଭାୱଞ୍ଚେୱ ଅନୁତ୍ତରଂ ଚିତ୍ତୱୂପସମଞ୍ଚ ସମ୍ପତ୍ତେ। ଅପ୍ପସାଦେନାତି ପସାଦାଭାୱେନ, ପସାଦପଟିକ୍ଖେପେନ ୱା ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେନ। ଉଭୟଥାପି ନୋତି ଅପ୍ପସାଦୋ ମଚ୍ଛରିୟନ୍ତି ଉଭୟଥାପି ନୋ ଏୱ, ଅଥ ଖୋ ଅନତ୍ତମନତାୟ ଉପାରମ୍ଭାଧିପ୍ପାୟେନ ଅପସାଦେନ୍ତୋ, ଭଗୱତୋ ମୁଖତୋ କିଞ୍ଚି ଦେସେତୁକାମୋ ୱା ଏୱମାହ। ତତ୍ଥ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଭଗୱତୋ ପନା"ତିଆଦିମାହ। ଅତିତ୍ତନ୍ତି ତିତ୍ତିଂ ଅଗଚ୍ଛନ୍ତଂ। କମ୍ମଭଙ୍ଗନ୍ତି କମ୍ମହାନିଂ।

ତିକ୍ଖପଞ୍ଞୋ ଏସ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ତଥା ହି ନ ଚିରସ୍ସେୱ ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସତି। କଥାପୱତ୍ତନତ୍ଥମ୍ପି ଏୱମାହ – "ଏୱଂ ଅହଂ ଇମସ୍ସ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ସୋତୁଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ"ତି। ୱେନେୟ୍ୟୱସେନାତି ଅତ୍ତନୋ କସନକାରିଭାୱକିତ୍ତନମୁଖେନ ୱିନେତବ୍ବପୁଗ୍ଗଲୱସେନ।

ଓଠଆରିକାନୀତି ପାକଟିକାନି। "ଏସ ଉତ୍ତମଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟୋ"ତି ସଞ୍ଜାତବହୁମାନୋ। ପାଠଇୟଂ "ୟୁଗଂ ୱା ନଙ୍ଗଲଂ ୱା"ତି ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ତେନ ବୀଜାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ବୀଜଂ ୱା ଈସଂ ୱା ପରିଗ୍ଗହୟୋତ୍ତାନି ୱାତି ଅୟମତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ତଥା ହି ଭଗୱା ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପଟିୱଚନଂ ଦେନ୍ତୋ "ସଦ୍ଧା ବୀଜ"ନ୍ତିଆଦିମାହ। ପୁବ୍ବଧମ୍ମସଭାଗତାୟାତି ପଠମଂ ଗହିତଧମ୍ମସଭାଗତାୟ। ୟଂ ପନେତ୍ଥ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ

ଅଟ୍ଠକଥାରୁଳ୍ହମେଓ ଗହେତବ୍ବଞ୍ଚ ସଦ୍ଦତୋ ଅତ୍ଥାପତ୍ତିତୋ ୱା ଇଧ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ବୁଦ୍ଧାନଂ ଆନୁଭାୱୋ ଅଯଂ, ଯଦିଦଂ ପସଙ୍ଗାଗତଧମ୍ମମୁଖେନ ଦେସନଂ ଆରଭିତ୍ୱା ୱେନେୟ୍ୟୱିନଯନଂ।

ଅନନୁସନ୍ଧିକାତି ପୁଚ୍ଛାନୁସନ୍ଧିୱସେନ ଅନନୁସନ୍ଧିକା। ଏୱନ୍ତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାକାରେନ। ଏତ୍ଥାତି ଏତିସ୍ସା ଦେସନାଯ। ସୋତି ଭଗୱା। ତସ୍ସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ଅନୁକମ୍ପାଯାତି ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେ ହି ସତିପି ଅନୁକମ୍ପାଯ ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ତେ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ, ତଥା ଜାନନ୍ତୋପି ଅନନୁକମ୍ପକୋ, ଭଗୱା ପନ ଉଭଯଧମ୍ମପାରିପୂରିଯା ‘‘ଇଦଂ ଅପୁଚ୍ଛିତ’’ନ୍ତି ଅପରିହାପେତ୍ୱା କଥେତି। ସମୂଲନ୍ତିଆଦିନା ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିୱରନ୍ତୋ ‘‘ତତ୍ଥା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବୀଜସ୍ସ କସିଯା ମୂଲଭାୱୋ ନାନନ୍ତରିଯତୋ ତପ୍ପମାଣୱିଧାନତୋ ଚାତି ଆହ ‘‘ତସ୍ମିଂ…ପେ… କତ୍ତବ୍ବତୋ’’ତି। ତେନ ଅନ୍ୱଯତୋ ବ୍ୟତିରେକତୋ ଚ ବୀଜସ୍ସ କସିଯା ମୂଲଭାୱଂ ୱିଭାୱେତି। କୁସଲାତି ଇମିନା ଅକୁସଲା ତତୋ ଅଞ୍ଞଥାପି କରୋନ୍ତି, ତଂ ପନ ଅପ୍ପମାଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ତସ୍ସାତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ବୀଜଟ୍ଠାନିଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଚ ଉପକାରଭାୱତୋ। ଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧସମତ୍ଥଭାୱତୋତି ତଥା ୱୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଫଲେନ ସମ୍ବନ୍ଧିତୁଂ ଯୋଜେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱତୋ। ତପୋ ୱୁଟ୍ଠୀତି ୱୁତ୍ତୱଚନଂ ସଦ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସଙ୍ଖେପତୋ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପାକଟଂ କାତୁଂ ‘‘ଅଯଂ ହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। କସ୍ସକସ୍ସ ଉପକାରସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁଟ୍ଠି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅଟ୍ଠାନେ ୱୁତ୍ତା ନାମ ନ ହୋତି। କସ୍ମା? ବୀଜସ୍ସ ୱପ୍ପକାଲେ ଅନୁରୂପାଯ ୱୁଟ୍ଠିଯା ଇଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ, ତସ୍ମା ଅୱସାନେ ମଜ୍ଝେ ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନାଯ ଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧସମତ୍ଥତା ତସ୍ସା ୱିଭାୱିତା ନ ସିଯା। ଅତ୍ତନୋ ଅୱିସଯେତି ଝାନାଦିଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ। ପଚ୍ଛାପୀତି କସିସମ୍ଭାରକଥନତୋ ପଚ୍ଛାପି। ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ଏକନ୍ତେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ତଦନନ୍ତରଂଯେୱାତି ବୀଜାନନ୍ତରଂଯେୱ। ୱୁଚ୍ଚମାନା ୱୁଟ୍ଠି ସମତ୍ଥା ହୋତି, ବୀଜସ୍ସ ଫଲେନ ସମ୍ବନ୍ଧନେ ସମତ୍ଥାତି ଦୀପିତା ହୋତି ଅନନ୍ତରୱଚନେନେୱ ତସ୍ସା ଆସନ୍ନୋପକାରତ୍ତଦୀପନତୋ।

ସମ୍ପସାଦଲକ୍ଖଣାତି ପସୀଦିତବ୍ବେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସମ୍ପଦେୱ ପସୀଦନଲକ୍ଖଣା। ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣାତି ସଦ୍ଧେୟ୍ୟୱତ୍ଥୁନୋ ଏୱମେତନ୍ତି ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣା। ମୂଲବୀଜନ୍ତିଆଦୀସୁ ମୂଲମେୱ ବୀଜଂ ମୂଲବୀଜଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି ବୀଜଗାମସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ଭୂତଗାମୋ ପନ ମୂଲଂ ବୀଜଂ ଏତସ୍ସାତି ମୂଲବୀଜନ୍ତିଆଦିନା ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବୀଜବୀଜନ୍ତି ପଞ୍ଚମଂ ପନ ପଚ୍ଚଯନ୍ତରସମୱାଯେ ସଦିସଫଲୁପ୍ପତ୍ତିଯା ୱିସେସକାରଣଭାୱତୋ ୱିରୂହନସମତ୍ଥେ ସାରଫଲେ ନିରୁଳ୍ହୋ ବୀଜସଦ୍ଦୋ ତଦତ୍ଥସିଦ୍ଧିଯା ମୂଲାଦୀସୁପି କେସୁଚି ପୱତ୍ତତୀତି ତତୋ ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ ଏକେନ ବୀଜ-ସଦ୍ଦେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ବୀଜବୀଜ’’ନ୍ତି ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ରୂପରୂପ’’ନ୍ତି ଚ ଯଥା। ଏୱମ୍ପି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ଇମସ୍ସପି ନିପ୍ପରିଯାଯେନେୱ ବୀଜଭାୱୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି…ପେ… ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି।

ଇଦାନି କଥମ୍ପି ୱତ୍ତବ୍ବେ ସଦ୍ଧାଯ ଓପମ୍ମତ୍ତେ ବୀଜେ ସଦ୍ଧାଯ ବୀଜଭାୱଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ତତ୍ଥ ଯଥା’’ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। କାମଂ ସବ୍ବୂପନିସଂ ସୀଲଂ, ତଥାପି ସମାଧିସ୍ସ ୱିଯ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମାନଂ ଆଦିମୂଲଭାୱତୋ ସଦ୍ଧାଯପି ପତିଟ୍ଠା ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ହେଟ୍ଠା ସୀଲମୂଲେନ ପତିଟ୍ଠାତୀ’’ତି। ଯସ୍ମା ସବ୍ବସ୍ସେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଦ୍ଧାୱସେନ ସମଥୱିପସ୍ସନାରମ୍ଭୋ, ତସ୍ମା ସା ‘‘ଉପରି ସମଥୱିପସ୍ସନଙ୍କୁରଂ ଉଟ୍ଠାପେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତନ୍ତି ଧଞ୍ଞବୀଜଂ। ପଥୱିରସଂ ଆପୋରସନ୍ତି ସସମ୍ଭାରପଥୱୀଆପେସୁ ଲଦ୍ଧୂମାନଂ ରସଂ। ଗହେତ୍ୱାତି ପଚ୍ଚଯପରମ୍ପରାଯ ଗହେତ୍ୱା। ଧଞ୍ଞପରିପାକଗହଣତ୍ଥନ୍ତି ଧଞ୍ଞପରିପାକନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥଂ। ରସନ୍ତି ସଦ୍ଧାସୀଲମୂଲହେତୁସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାରସଂ ଆଦିଯିତ୍ୱା। ଅରିଯମଗ୍ଗନାଳଏନାତି ଅରିଯମଗ୍ଗସୋତେନ ଅରିଯଫଲଧଞ୍ଞପରିପାକଗହଣତ୍ଥନ୍ତି ଅରିଯଫଲମେୱ ଧନାଯିତବ୍ବତୋ ଧଞ୍ଞଂ ତସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିଅତ୍ଥଂ। ଧଞ୍ଞନାଳଅଂ ନାମ କଣ୍ଡସ୍ସ ନିସ୍ସଯଭୂତୋ ପଚ୍ଛିମଦେସୋ, କଣ୍ଡୋ ତବ୍ଭନ୍ତରୋ ତଂନିସ୍ସଯୋଯେୱ ଦଣ୍ଡୋ। ପସୱୋ ନାମ ପୁପ୍ଫଂ। ୱୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅୱଯୱପାରିପୂରିୱସେନ ୱୁଦ୍ଧିଂ। ୱିରୂଳ୍ହିନ୍ତି ମୂଲସନ୍ତାନଦଳ୍ହତାଯ ୱିରୁଳ୍ହତଂ। ୱେପୁଲ୍ଲନ୍ତି ପତ୍ତନାଳଆଦୀହି ୱିପୁଲଭାୱଂ। ଖୀରଂ ଜନେତ୍ୱାତି ତରୁଣସଲାଟୁକଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା ତଣ୍ଡୁଲସ୍ସ ବୀଜସ୍ସ ବୀଜଭୂତଂ ଖୀରଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା। ଏସାତି ସଦ୍ଧା। ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି କମ୍ମପଥାକମ୍ମପଥସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିସହିତେନ ଆଦିତୋ ପୱତ୍ତସୀଲମତ୍ତେନ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ୱୁଦ୍ଧିନ୍ତିଆଦୀସୁ ସୁପରିସୁଦ୍ଧାହି ସୀଲଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧୀହି ୱୁଦ୍ଧିଂ, ଦିଟ୍ଠିକଙ୍ଖାୱିତରଣୱିସୁଦ୍ଧୀହି ୱିରୂଳ୍ହିଂ। ମଗ୍ଗାମଗ୍ଗପଟିପଦାଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧୀହି ୱେପୁଲ୍ଲଂ ପତ୍ୱା। ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିଖୀରନ୍ତି ସାଦୁରସସୁୱିସୁଦ୍ଧିଭାୱତୋ ଞାଣଦସ୍ସନୱିସୁଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତଂ ଖୀରଂ ଜନେତ୍ୱା। ଅନେକ…ପେ… ଫଲନ୍ତି ଅନେକପଟିସମ୍ଭିଦା-ଅନେକାଭିଞ୍ଞାଞାଣପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅରହତ୍ତଫଲସୀସଂ ନିପ୍ଫାଦେତି।

ବୀଜକିଚ୍ଚକରଣତୋତି ବୀଜକିଚ୍ଚସ୍ସ କରଣତୋ। ଯଞ୍ହି ତଂସଦିସସ୍ସ ୱିସଦିସସ୍ସ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାପନସମ୍ବନ୍ଧନନିପ୍ଫାଦନସଙ୍ଖାତଂ ବୀଜସ୍ସ କିଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ କରଣତୋ ନିବ୍ବତ୍ତନତୋ ‘‘ଏୱଂ ସଦ୍ଧା ବୀଜକିଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମିନା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ ସଦ୍ଧାଯ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ବୀଜଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ସା ଚାତିଆଦିନା ତମେୱତ୍ଥଂ ସମତ୍ଥେତି। ଇଦାନି ତତ୍ଥ ଆଗମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଦ୍ଧାଜାତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତେନ ଯଥା ସପ୍ପୁରିସୂପନିସ୍ସଯସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ଚ, ଏୱଂ ଅନୱସେସାଯ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଯା ସଦ୍ଧା ମୂଲକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ୱୀରିଯଞ୍ଚ ଅକୁସଲଧମ୍ମେ, ଦୁକ୍କରକାରିକା ଧୁତଙ୍ଗଞ୍ଚ ଅକୁସଲଧମ୍ମେ ଚେୱ କାଯଞ୍ଚ ତପତି ୱିବାଧତୀତି ତପୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ ୱୀରିୟସ୍ସ ଧୋରୟ୍ହଭାୱେନ ଗୟ୍ହମାନତ୍ତା, ଇତରେସଂ ୱୁଟ୍ଠିଭାୱସ୍ସ ଅନୁଯୁଞ୍ଜମାନତ୍ତା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କଲଲଙ୍ଗାରୱୁଟ୍ଠିଆଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ସମନୁଗ୍ଗହିତନ୍ତି ଉପଗତଂ। ୱିରୁହନାମିଲାୟନନିପ୍ଫତ୍ତିୱଚନେହି ଧଞ୍ଞବୀଜସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିୟ ତେସଂ ୱୁଦ୍ଧିୟା ସଦ୍ଧାବୀଜସନ୍ତାନସ୍ସ ତପୋୱୁଟ୍ଠିୟା ଆଦିମଜ୍ଝପରିୟୋସାନେସୁ ଉପକାରତଂ ଦସ୍ସେତି।

ପୁରିମପଦେସୁପୀତି ଅପି-ସଦ୍ଦେନ ପରପଦେସୁପୀତି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ “ହିରୀ ମେ ଈସା, ମନୋ ମେ ଯୋତ୍ତ”ନ୍ତି ଇଚ୍ଛିତତ୍ତା, “ସତି ମେ”ତି ଏତ୍ଥ ମେ-ସଦ୍ଦୋ ଆନେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବୋ। ଉଦକମ୍ପି ତାୱ ଦାତବ୍ବଂ ହୋତି ନଦୀତଠଆକାଦିତୋ ଆନେତ୍ୱା। ୱୀରିୟବଲୀବଦ୍ଦେ ଚତୁବ୍ବିଧେ ଯୋଜେତ୍ୱା। ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅତ୍ଥୀତି ୱଚନସେସୋ।

ସହ ୱିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗପଞ୍ଞା ଅଧିପ୍ପେତା ଅମତପ୍ଫଲାୟ କସିୟା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ୱିପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାଚାତି ଦୁୱିଧାପି ପଞ୍ଞା ଉପନିସ୍ସୟା ହୋତି ୱିସିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ତେନାହ “ଯଥା ହୀ”ତିଆଦି। ପଞ୍ଞାତି ପକାରେହି ଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। ପଞ୍ଞୱତଂ ପଞ୍ଞା ପୁରତୋ ହୋତି ଯୋନିସୋମନସିକାରସ୍ସ ୱିସେସପଚ୍ଚୟଭାୱତୋ, ସହଜାତାଧିପତୀସୁ ଚ ଉକ୍କଟ୍ଠଭାୱତୋ। ସିରୀତି ସୋଭଗ୍ଗଂ। ସତଂ ଧମ୍ମା ସଦ୍ଧାଦୟୋ, ଅନ୍ୱାୟିକାତି ଅନୁଗାମିନୋ। ଈସାବଦ୍ଧା ହୋତୀତି ହିରିସଙ୍ଖାତଈସାୟ ବଦ୍ଧା ହୋତି , ପଞ୍ଞାୟ କଦାଚି ଅପ୍ପୟୋଗତୋ ମନୋସୀସେନ ସମାଧି ଇଧ ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ “ମନୋସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମାଧିୟୋତ୍ତସ୍ସା”ତି। ସମଂ ଉପନେତ୍ୱା ବନ୍ଧିତ୍ୱା ବଦ୍ଧରଜ୍ଜୁକତ୍ତା ସମାଧିୟୋତ୍ତଂ। ଏକତୋ ଗମନନ୍ତି ଲୀନଚ୍ଚାରଦ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ଏକପସ୍ସତୋ ଗମନଂ ୱାରେତି। ମଜ୍ଝିମାୟ ୱିପସ୍ସନାୱୀଥିୟା ପଟିପାଦନତୋ କାୟାଦୀସୁ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚତ୍ତଭାୱୱିଗମନେ ପଞ୍ଞାୟ ୱିସେସପଚ୍ଚୟା ସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ – “ସତିୟୁତ୍ତା ପଞ୍ଞା”ତି ତସ୍ସା ସତିୱିପ୍ପୟୋଗାସବ୍ଭାୱତୋ। ସନ୍ତତିଘନାଦୀନଂ ଅୟଂ ୱିସେସୋ – ପୁରିମପଚ୍ଛିମାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ନିରନ୍ତରତାୟ ଏକୀଭୂତାନଂ ୱିୟ ପୱତ୍ତି ସନ୍ତତିଘନତା, ଏକସମୂହୱସେନ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି ସମୂହଘନତା, ଦୁବ୍ବିଞ୍ଞେୟ୍ୟକିଚ୍ଚଭେଦୱସେନ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି। କିଚ୍ଚଘନତା, ଏକାରମ୍ମଣୱସେନ ଏକୀଭୂତାନମିୱ ପୱତ୍ତି ଆରମ୍ମଣଘନତା। ସବ୍ବେସଂ, ସବ୍ବାନି ୱା କିଲେସାନଂ ମୂଲସନ୍ତାନକାନି ସବ୍ବ…ପେ… ସନ୍ତାନକାନି। ଅନୁପ୍ପୟୋଗୋ ହି ଅତ୍ଥୋ। ପଦାଲେତୀତି ଭିନ୍ଦତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦତି। ସା ଚ ଖୋ “ପଦାଲେତୀ”ତି ୱୁତ୍ତା ଲୋକୁତ୍ତରାୱ ପଞ୍ଞା ଅନୁସୟପ୍ପହାନସ୍ସ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା। ସନ୍ତତିଘନାଦିଭେଦନା ପନ ଲୋକିୟାପି ହୋତି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗସ୍ସ ନିପ୍ଫାଦନତୋ। ତେନାହ “ଇତରା ପନ ଲୋକିକାପି ସିୟା”ତି।

ହିରୀୟତୀତି ଲଜ୍ଜତି, ଜିଗୁଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା “ପାପକେହି ଧମ୍ମେହୀ”ତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ହେତୁମ୍ହି ୱା କରଣୱଚନଂ। ଓତ୍ତପ୍ପମ୍ପି ଗହିତମେୱ, ନ ହି ଲଜ୍ଜନଂ ନିବ୍ଭୟଂ ପାପଭୟଂ ୱା ଅଲଜ୍ଜନଂ ଅତ୍ଥୀତି। ରୁକ୍ଖଲଟ୍ଠୀତି ରୁକ୍ଖଦଣ୍ଡୋ। ତେନ ପଦେସେନ କସନତୋ ୱିସେସତୋ ନଙ୍ଗଲନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ “ଈସା ଯୁଗନଙ୍ଗଲଂ ଧାରେତୀ”ତି। କାମଂ ପଞ୍ଞାରହିତା ହିରୀ ଅତ୍ଥି, ହିରିରହିତା ପନ ପଞ୍ଞା ନତ୍ଥେୱାତି ଆହ “ହିରି…ପେ… ଅଭାୱତୋ”ତି। ସନ୍ଧିଟ୍ଠାନେ କମ୍ପନାଭାୱତୋ ଅଚଲଂ। ଥିରଭାୱେନ ଅସିଥିଲଂ। ହିରିପଟିବଦ୍ଧପଞ୍ଞା ପଟିପକ୍ଖୱସେନ ଚ ଅସିଥିଲଭାୱେନ ଚ ଅଚଲା ଅସିଥିଲାତି ଆହ “ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣା ଅହିରିକେନା”ତି। ନାଠଇୟା ମିନମାନପୁରିସୋ ୱିୟ ଆରମ୍ମଣଂ ମୁନାତି ପରିଚ୍ଛେଦତୋ ଜାନାତୀତି ମନୋ। ମନୋସୀସେନାତି ମନସୋ ଅପଦେସେନ। ତଂସମ୍ପୟୁତ୍ତୋତି ଇମିନା କୁନ୍ତସହଚରଣତୋ ପୁରିସୋ କୁନ୍ତୋ ୱିୟ ମନସହଚରଣସମାଧି “ମନୋ”ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଦସ୍ସେତି। ସାରଥିନାତି କସ୍ସକେନ। ସୋ ହି ଇଧ ବଲୀବଦ୍ଦାନଂ ସାରଣତୋ ପାଚନତୋ “ସାରଥୀ”ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ଏକାବନ୍ଧନନ୍ତି ଏକାବଦ୍ଧକରଣଂ। ସକକିଚ୍ଚେତି ସକକିଚ୍ଚେନ ୟୁତ୍ତେ। ତେନ ହି ଈସାଦୀସୁ ଯଥାରହଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଏକାବଦ୍ଧେସୁ କତେସୁ ନଙ୍ଗଲେସୁ କିଚ୍ଚଂ ଇଜ୍ଝତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ତଂ “ସକକିଚ୍ଚେ ପଟିପାଦେତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିକ୍ଖେପସଭାୱେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଅୱିକ୍ଖେପସଭାୱେନ । ବନ୍ଧିତ୍ୱାତି ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚୟଭାୱେନ ଅତ୍ତନା ସମ୍ବନ୍ଧିତ୍ୱା। ସକକିଚ୍ଚେତି ହିରୀଆଦୀହି ଯଥାସକଂ କତ୍ତବ୍ବେ କିଚ୍ଚେ।

ଚିରକତାଦିମତ୍ଥନ୍ତି ଚିରଭାସିତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ। ସରତି ଅନୁସ୍ସରତି କାୟାଦିଂ ଅସୁଭାଦିତୋ ନିଜ୍ଝାୟତି। ଫାଲେତୀତି ପଦାଲେତି। ପାଜେନ୍ତି ଗମେନ୍ତୀତି ତଂ ପାଜନଂ। ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ “ପାଚନ”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ଜ-କାରସ୍ସ ଚ-କାରଂ କତ୍ୱା। ଫାଲପାଚନନ୍ତି ଇମମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଯଥା ହି ବ୍ରାହ୍ମଣ…ପେ… ସତୀ”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ତତ୍ଥ ଯଥା”ତିଆଦିମାହ। ନଙ୍ଗଲଂ ଅନୁରକ୍ଖତି ଭିଜ୍ଜନଫାଲନତୋ। ପୁରତୋ ଚସ୍ସ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅସ୍ସ ନଙ୍ଗଲସ୍ସ କସ୍ସନେ ଭୂମିୟା ୱିଲିଖନେ ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛତି ପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ହୋତି। ଗତିୟୋତି ପୱତ୍ତିୟୋ। ସମନ୍ୱେସମାନାତି ସରଣୱସେନ ଗୱେସମାନା। ଆରମ୍ମଣେ ୱା କାୟାଦିକେ ଉପଟ୍ଠାପୟମାନା ଅସୁଭାଦିୱସେନ ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲଂ ରକ୍ଖତି। ସଭାୱାସଭାୱୂପଗମେ ଫାଲୋ ୱିୟ ନଙ୍ଗଲସ୍ସ “ଆରକ୍ଖା”ତି ୱୁତ୍ତା “ସବ୍ବାନତ୍ଥତୋ ସତି ରକ୍ଖତୀ”ତି କତ୍ୱା। ତଥା ହେସା ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଚିରକତଚିରଭାସିତାନଂ ଅସମ୍ମୁସ୍ସନୱସେନ ସତି ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲସ୍ସ ପୁରତୋ ହୋତୀତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ପୁରତୋଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ସତି…ପେ… ନୋ ପମୁଟ୍ଠେ”ତି ଆହ। ସତିପରିଚିତେତି ସତିୟା ପଟ୍ଠାପିତେ। “ଉପଟ୍ଠାପିତେ”ତିପି ପାଠୋ, ଅୟମେୱତ୍ଥୋ। ସଂସୀଦିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ସକିଚ୍ଚକିରିୟାୟ ସଂସୀଦନଂ କାତୁଂ ନ ଦେତି। କୋସଜ୍ଜସଙ୍ଖାତଂ ସଂସୀଦନଂ କୋସଜ୍ଜସଂସୀଦନଂ।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ୱୁତ୍ତଂ କାୟିକୱାଚସିକସଂଯମସ୍ସ କଥିତତ୍ତା। ଆହାରେ ଉଦରେ ଯତୋତି ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଆହାରେ ସଂଯତଭାୱଦସ୍ସନେନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତାୟ ଚତୂସୁପି ପଚ୍ଚଯେସୁ ସଂଯତଭାୱୋ ଦୀପିତୋତି ଆହ "ଆହାରମୁଖେନା"ତିଆଦି। ସଂଯତଭାୱୋ ଚେତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯହେତୁ ଅନେସନାଭାୱୋତି ୱୁତ୍ତଂ "ନିରୁପକ୍କିଲେସୋତି ଅତ୍ଥୋ"ତି। ଭୋଜନସଦ୍ଦୋ ଆହାରପରିଭୋଗେ ନିରୁଳ୍ହୋତି କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ "ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାମୁଖେନା"ତି। ପରିଭୁଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ପନ ଭୋଜନସଦ୍ଦମୁଖେନାତି ୱୁତ୍ତେ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ଥୋ ଲବ୍ଭତେୱ। ତେନାତି କାୟଗୁତ୍ତାତିଆଦିୱଚନେନ। ନ ୱିଲୁମ୍ପନ୍ତୀତି "ଦୀପେତୀ"ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଦ୍ୱୀହାକାରେହୀତି ଅଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ଅଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ଦିଟ୍ଠାଦୀନଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠାଦିୱସେନାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱିପ୍ପକାରେହି। ଅୱିସଂୱାଦନଂ ଅୱିତଥକଥନଂ। ଛେଦନଂ ମୂଲପ୍ପଦେସେ ନିକନ୍ତନଂ। ଲୁନନଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଛେଦନଂ। ଉପ୍ପାଟନଂ ଉମ୍ମୂଲନଂ। ଅସିତେନାତି ଦତ୍ତେନ, ଲାୟିତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସଂୱାଦନସଙ୍ଖାତାନଂ ତିଣାନଂ, ଅଟ୍ଟନ୍ନଂ ଅନରିୟୱୋହାରାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାଭୂତଞ୍ଞାଣନ୍ତି ନାମ ରୂପପରିଚ୍ଛେଦକଞ୍ଞାଣଂ। ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ ଅୱିପରୀତୱୁତ୍ତିକତ୍ତା "ଛେଦକଂ" ଛିନ୍ଦନକଂ। ନିଦ୍ଦାନନ୍ତି ନିଦ୍ଦାୟକଂ। ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଦିଟ୍ଠି "ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚ"ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଦ୍ୱୀସୁ ୱିକପ୍ପେସୂତି ଭାୱକତ୍ତୁସାଧନୱସେନ ଦ୍ୱୀସୁ ୱିକପ୍ପେସୁ। "ନିଦ୍ଦାନ"ନ୍ତି ଉପଯୋଗୱସେନେୱ ଅତ୍ଥୋ।

ସୀଲମେୱ "ସୋରଚ୍ଚ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ "ପାଣାତିପାତାଦୀହି ସୁଟ୍ଠୁ ଓରତସ୍ସ କମ୍ମ"ନ୍ତି କତ୍ୱା। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ଅଭାୱତୋ ସୁନ୍ଦରଭାୱତୋ ସୁନ୍ଦରେ ନିବ୍ବାନେ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ରତତ୍ତା ସୁରତୋ, ଅରହା। ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସୋରଚ୍ଚଂ, ଅରହତ୍ତଂ। ଅପ୍ପମୋଚନମେୱ ଅଚ୍ଚନ୍ତାୟ ପମୋଚନଂ ନ ହୋତି।

ଯଦଗ୍ଗେନ ୱିପସ୍ସନାୟ ପଞ୍ଞାୟ ତଂସହଗତୱୀରିୟସ୍ସ ଚ ନଙ୍ଗଲଧୋରୟ୍ହତା, ତଥାପୱତ୍ତକୁସଲଭାୱନାୟ ଚ କସିଭାୱୋ ଚ, ତଦଗ୍ଗେନ ତତୋ ପୁରେତରଂ ପୱତ୍ତପଞ୍ଞାୱୀରିୟପାରମୀନଂ ନଙ୍ଗଲଧୋରୟ୍ହତା, ତଥାପୱତ୍ତକୁସଲଭାୱନାୟ ଚ କସିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯଥା ହୀ"ତିଆଦିମାହ। ଧୁରଂ ୱହତୀତି ଧୋରୟ୍ହଂ। ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଘନନ୍ତି ଅସ୍ମିମାନାଦିଭେଦଂ ଘନଂ। ୱହିତବ୍ବା ଆଦିଭୂତା ଧୁରା ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ଧୁରା, ପୁରିମଧୁରୱାହକା। ତଂମୂଲକା ଅପରଂ ଧୁରଂ ୱହନ୍ତା ଧୋରୟ୍ହା। ଧୁରା ଚ ଧୋରୟ୍ହା ଚ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ ଏକତ୍ତୱସେନ। ୱହନ୍ତନ୍ତି କସନେନ ପୱତ୍ତନ୍ତଂ।

କାମଯୋଗାଦୀହି ଯୋଗେହି ଖେମତ୍ତା ଅନୁପଦ୍ଦୱତ୍ତା। ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଅଧିକିଚ୍ଚ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ। ୱାହୀଯତି ୱିପସ୍ସନାୟ ସହଗତଂ। ଅଭିମୁଖଂ ୱାହୀଯତି ମଗ୍ଗପରିୟାପନ୍ନଂ। ଖେତ୍ତକୋଟିନ୍ତି ଖେତ୍ତମରିୟାଦଂ। ଦିଟ୍ଠେକଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠିୟା ସହଜାତେକଟ୍ଠେ ପହାନେକଟ୍ଠେ ଚ। ଓଳାରିକେତି ଉପରିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନପହାତବ୍ବାପି ଦୁତିୟମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେହି ଓଳାରିକାତି। ଅଣୁସହଗତେତି ଅଣୁଭୂତେ। ଇଦଂ ହେଟ୍ଠିମମଗ୍ଗୱଜ୍ଝେ ଉପାଦାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବକିଲେସେ ଅୱସିଟ୍ଠସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହନ୍ତଂ ଅନିୱତ୍ତନ୍ତଂ ଗଚ୍ଛତି ପୁନ ପହାତବ୍ବତାୟ ଅଭାୱତୋ। ଅନିୱତ୍ତନ୍ତନ୍ତି ନ ନିୱତ୍ତନ୍ତଂ, ଯଥା ନିୱତ୍ତନଂ ନ ହୋତି, ଏୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ "ନିୱତ୍ତନରହିତ"ନ୍ତିଆଦି। ଏତଂ ପନ ତୱ ଧୁରଧୋରୟ୍ହଂ।

ଏୱମେସା କସୀତି ଯଥାୱୁତ୍ତସ୍ସ ପଚ୍ଚାମସନଂ। ତେନାହ "ନିଗମନଂ କରୋନ୍ତୋ"ତି। ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ହି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପୁନ ୱଚନଂ। ପଞ୍ଞାନଙ୍ଗଲେନ ସତିଫାଲଂ ଆକୋଟେତ୍ୱାତି ପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତେନ ନଙ୍ଗଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ସତିଫାଲସ୍ସ ଏକାବଦ୍ଧଭାୱକରଣେନ ଆକୋଟେତ୍ୱା। କଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥ "କସୀ"ତି ପଦଂ ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ "କଟ୍ଠା କସୀ"ତି। କମ୍ମପରିଯୋସାନନ୍ତି ଯଥାୱୁତ୍ତକସିକମ୍ମସ୍ସ ପରିଯୋସାନଭୂତଂ। ଯଦିପି ପୁବ୍ବେ "ପଞ୍ଞା ମେ ଯୁଗନଙ୍ଗଲ"ନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ତୁଦ୍ଦେସିକୱସେନାୟଂ ଅମତପ୍ଫଲା କସି ଦସ୍ସିତା, ମହାକାରୁଣିକସ୍ସ ପନ ଭଗୱତୋ ଦେସନା ସବ୍ବସ୍ସପି ସତ୍ତନିକାୟସ୍ସ ସାଧାରଣା ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସା ଖୋ ପନେସା"ତିଆଦିମାହ।

ଦିୱସେଯେୱାତି ତଂଦିୱସେ ଏୱ। ଆଦିମାହାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ କଥାପରିଯୋସାନେ ପାଠପଦେସୋ ଗହିତୋତି ତଦଞ୍ଞଂ "ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ"ତିଆଦିପାଠଂ ସନ୍ଧାୟ "ତତୋ ପରଞ୍ଚା"ତି ଆହ।

କସିଭାରଦ୍ୱାଜସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଉଦୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୮।ଏତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି "ଓଦନେନ ପୂରେସୀ"ତି ଏତଂ ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। "ଗହେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନାମ ନାହୋସୀତି ଭଗୱତୋ ଅଧିଟ୍ଠାନବଲେନା"ତି

ୱଦନ୍ତି। ତଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ ୱିନେତୁକାମତାୟ କିର ଭଗୱା ତଥା ଅକାସି।

ଉପାରମ୍ଭଭୟେନାତି ପରୂପୱାଦଭୟେନ। ଅୱଦ୍ଧାୱ ନିୱତ୍ତୋ ''ଅବ୍ଭୁଗତୋପି ପାସଣ୍ଡୋ ୱାଚାମତ୍ତେନପି ନ ପୂଜେତବ୍ବୋ''ତି ବ୍ରାହ୍ମଣଧମ୍ମେ ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ପଚ୍ଚନ୍ତୋତି ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ଅୱଦ୍ଧା ପଚ୍ଚନ୍ତୋ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ନ ତାୱ ଞାଣଂ ପରିପଚ୍ଚନ୍ତି। ଏତଂ ୱଚନଂ...ପେ... ମଗମାସି ''ପୁନପ୍ପୁନଞ୍ଚେୱ ୱପନ୍ତି ବୀଜ''ନ୍ତିଆଦିନା ଧମ୍ମଂ କଥେତୁଂ ଅୱସ୍ସଂ ଆକଙ୍ଖନ୍ତୋ। ପକାରତୋ କସ୍ସତୀତି ପକଟ୍ଠକୋ, ରସତଣ୍ହାୟ ପକଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ''ରସଗିଦ୍ଧୋ''ତି।

''ପୁନପ୍ପୁନଞ୍ଚେୱ ୱପନ୍ତି ବୀଜ''ନ୍ତି ଇମଂ ଦେସନଂ ଆରଭୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବୀଜନ୍ତି ଚ ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ନିଦସ୍ସନତ୍ଥୋ ୱା। ତେନ ଅୱୟୱେନ ସମୁଦାୟଂ ନିଦସ୍ସେତି। ଓସକ୍କସୀତି ସଙ୍କୋଚସି। ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱପନଂ କତଂ। ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଅଲମେତ୍ତାୱତା''ତି। ''ୱସ୍ସିତ୍ୱା''ତି ୱୁଟ୍ଠିଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା।

ଦେସନା...ପେ... ଦସ୍ସେତି ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ୱୁତ୍ତଂ ଅୟୁତ୍ତୱଚନଂ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋପି ଦିୱସେ ଦିୱସେ ଭିକ୍ଖାଚରିୟା ନାମ ଭିକ୍ଖୂନଂ କାୟଗତା ୱୁତ୍ତୀତି। ଖୀରଂ ହନ୍ତେନ ନୟନ୍ତୀତି ୱା ଖୀରନିକା। କିଲମତୀତି ତଂତଂକିଚ୍ଚକରଣୱସେନ ଖିଜ୍ଜତି। ଫନ୍ଦତୀତି ଅନନ୍ତସମାୟୋଗୱସେନ ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି। ଅପୁନବ୍ଭୱାୟାତି ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିୟା। ମଗ୍ଗୋ ନାମାତି ଉପାୟୋ ନାମ ନିବ୍ବାନଂ, ତସ୍ମିଂ ଲଦ୍ଧେ ପୁନବ୍ଭୱାଭାୱତୋ। ''ପୁନପ୍ପୁନ''ନ୍ତି ୱଚନଂ ଉପାଦାୟ ବୀଜୱପନାଦୟୋ ପୁନପ୍ପୁନଧମ୍ମା ନାମ ଜାତାତି ଆହ ''ସୋଳସ ପୁନପ୍ପୁନଧମ୍ମେ ଦେସେନ୍ତେନା''ତି।

ଉଦୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦେୱହିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୧୯୯।ଉଦରୱାତେହୀତି ୱାତକତୱିଚ୍ଛନତୋଦନାଦିୱସେନ ଅପରାପରଂ ୱତ୍ତମାନେହି ଉଦରୱାତେହି, ତସ୍ସ ୱା ୱିକାରେହି। ନିବଦ୍ଧୁପଟ୍ଠାକକାଲେ ପନ ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକୋୱ। ଅରଞ୍ଜଞ୍ଜନ୍ତି ଭଗୱତୋ ଭିକ୍ଖୂନଞ୍ଚ ୱସନଟ୍ଠାନଭୂତଂ ତପୋୱନଂ। ତଂ ନିଦ୍ଧୂମଂ ହୋତି ଉଦକତାପନସ୍ସପି ଅକରଣତୋ। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ଉଣ୍ହୋଦକୱିଚ୍ଛିଣନଚରିୟାୟ ଜୀୱିକାକପ୍ପନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା।

ୱତ୍ତମେତଂ ତସ୍ସ ପଟିକାରଦ୍ଧଂ ପରିକଥାଦୀନମ୍ପି କାତୁଂ ଲବ୍ଭନତୋ। ଇଦାନି ତତ୍ଥ କାରଣମ୍ପି ସୱିସୟଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱଣ୍ଣଂ ହୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭଗୱା ହି ଆୟସ୍ମତୋ ଉପୱାଣସ୍ସ ଦେୱହିତବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ତଂ ସମ୍ପାୱିତଂ ଭୱିସ୍ସତି ତିକିଚ୍ଛାପଟିୟତ୍ତଂ, ତାୟ ଚ ଅତ୍ତନୋ ରୋଗସ୍ସ ୱୂପସମନଂ, ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ଚ ଦେୱହିତବ୍ରାହ୍ମଣୋ ମମ ସନ୍ତିକଂ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଧମ୍ମସ୍ସୱନେନ ସରଣେସୁ ସୀଲେସୁ ଚ ପତିଟ୍ଠହିସ୍ସତୀତି ସଲ୍ଲମିଦଂ ଞତ୍ୱା ଏୱଂ ''ଇଙ୍ଘ ମେ ତ୍ୱଂ, ଉପୱାଣ, ଉଣ୍ହୋଦକଂ ଜାନାହୀ''ତି ଅୱୋଚ। ଆଗମନୀୟପ୍ପଟିପଦଂ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପଦଂ ପୁବ୍ବଭାଗପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଅନୁତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମତ୍ତା। ସଦେୱକେନ ଲୋକେନାତି ଅନୱସେସତୋ ଲୋକସ୍ସ ଗହଣଂ। ଫଲୱିସେସାକଙ୍ଖାୟ ପୂଜେତବ୍ବାତି ପୂଜନୀୟା, ତେ ଏୱ ଇଧ ''ପୂଜନେୟ୍ୟା''ତି ୱୁତ୍ତା। ତଥା ଆଦରେନ ପୂଜେତବ୍ବତାୟ ସକ୍କାରିୟା, ଆ-କାରସ୍ସ ରସ୍ସତ୍ତଂ, ରି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଚ ରେ-ଆଦେସଂ କତ୍ୱା ''ସକ୍କରେୟ୍ୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ''ଅପଚୟେୟ୍ୟା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ୟ-କାରଲୋପଂ କତ୍ୱା ''ଅପଚେୟ୍ୟା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେସନ୍ତି ସଦେୱକେନ ପୂଜନେୟ୍ୟାଦୀନଂ। ହରିତୁନ୍ତି ନେତୁଂ।

ଏତ୍ତକେନପୀତି ଉପସଙ୍କମନାଦିନା ଏତ୍ତକେନ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନପି କତୱତ୍ତେନ ଅୟଂ କିତ୍ତି...ପେ... ସୋମନସ୍ସଜାତୋ।

ଯଜମାନସ୍ସାତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଂ ଦେନ୍ତସ୍ସ। ଦକ୍ଖିଣାୟ ଇଜ୍ଝନଂ ନାମ ୱିପୁଲଫଲଭାୱୋତି ଆହ ''ମହପ୍ଫଲୋ ହୋତୀ''ତି। ୱିଦିତନ୍ତି ପଟିୱିଦ୍ଧପଚ୍ଚକ୍ଖକତଂ। ଆଜାନାତୀତି ୱୁତ୍ତଭୱାଦିଂ ପରିୟାଦାୟ ଜାନାତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ଜାନିତ୍ୱାତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଅଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତତାୟ କତକିଚ୍ଚତଂ ପତ୍ତୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣେନ ଅତ୍ତନା କତୋ କାରୋ ଚ ଭଗୱତୋ ଏୱ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଇମିନା ଖୀଣାସୱେ ଯଜନାକାରେନ ଯଜନ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଦେୱହିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମହାସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୦। ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ଅନିସ୍ସୟସ୍ସ ଜିଣ୍ଣଭାୱେନ ୱିସେସତୋ କାୟୋ ଲୂଖୋ ଜାତୋ, ଜିଣ୍ଣପିଲୋତିକଖଣ୍ଡେହି ସଙ୍ଘଟିତଂ ପାୱୁରଣଂ, ତସ୍ମା

‘‘ଲୂଖପାୱୁରଣୋ’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ଜିଣ୍ଣପାୱୁରଣୋ’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ପୁଭେସୁ ଏକମେକୋ ଏକମେକାଯ ୱାଚାଯ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ।

ସମ୍ମୁଚ୍ଛନଂ ନାମ ଇଧ ସମ୍ମନ୍ତନନ୍ତି ଆହ ‘‘ସଦ୍ଧିଂ ମନ୍ତଯିତ୍ୱା’’ତି। ନନ୍ଦିସ୍ସନ୍ତି ଅଭିନନ୍ଦିଂ। ଅତୀତତ୍ଥେ ହି ଇଦଂ ଅନାଗତୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ନନ୍ଦିଜାତୋ… ପେ… ଅହୋସି’’ନ୍ତି। ଭୁସ୍ସନ୍ତାତି ନିବ୍ଭୁସ୍ସନୱସେନ ରୱନ୍ତା।

ୱଯୋଗତନ୍ତି ପଚ୍ଛିମୱଯଂ ଉପଗତଂ। ସୋ ପନ ଯସ୍ମା ପୁରିମେ ଦ୍ୱେ ୱଯେ ଅତିକ୍କମୱସେନ ଗତୋ। ପଚ୍ଛିମଂ ଏକଦେସତୋ ଅତିକ୍କମନୱସେନ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ତଯୋ ୱଯେ ଗତଂ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ପଚ୍ଛିମୱଯେ ଠିତ’’ନ୍ତି।

ନିପ୍ପରିଭୋଗୋତି ଜିଣ୍ଣଭାୱେନ ଜୱପରକ୍କମହାନିଯା ଅପରିଭୋଗୋ ନ ଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୋ। ଖାଦନା ଅପନୀଯତୀତି ଯୱସଂ ଅଦଦନ୍ତା ତତୋ ନୀହରନ୍ତି ନାମ। ଥେରୋତି ୱୁଡ୍ଢୋ।

ଅନସ୍ସୱାତି ନ ୱଚନକରା। ଅପ୍ପତିସ୍ସାତି ପତିସ୍ସଯରହିତା। ଅୱସୱତ୍ତିନୋତି ନ ମଯ୍ହଂ ୱସେନ ୱତ୍ତନକା। ସୁନ୍ଦରତରୋତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକାରିଭାୱେନ ସୁନ୍ଦରତରୋ।

ପୁରତୋତି ଉପତ୍ଥମ୍ଭକଭାୱେନ ପୁରତୋ କତ୍ୱା। ଉଦକେ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭତି ତତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠତୋ ଥିରପତିଟ୍ଠଭାୱତୋ। ଅନ୍ଧପତିଟ୍ଠୋ ହି ଦଣ୍ଡୋ ଦଣ୍ଡଧରପୁରିସସ୍ସ ପତିଟ୍ଠଂ ଲଭାପେତି।

ବ୍ରାହ୍ମଣିଯୋତି ଅତ୍ତନୋ ବ୍ରାହ୍ମଣିଯୋ। ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ‘‘ଅସୁକସ୍ସ ଗେହେ ଅସୁକସ୍ସ ଗେହେ’’ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଦେସିକଂ କତ୍ୱା ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ। ମା ନିସ୍ସାଦେହି, ଅମ୍ହାକଂ ରୁଚ୍ଚନଟ୍ଠାନମେୱାତି ତୱ ପୁତ୍ତାନଂ ଗେହେସୁ ଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ରୁଚ୍ଚନଟ୍ଠାନଂ। ତତ୍ଥମେୱ ଗମିସ୍ସାମାତି ସଙ୍ଖେପମ୍ପି ଏତେସଂ ଅନୁଗ୍ଗହଂ କାତୁକାମୋ ଭଗୱା ଏୱମାହ।

ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲପଟିଲାଭତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଯଦଗ୍ଗଂ ମଯଂ ଇମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ମହାସମ୍ପତ୍ତିଦାନାଦିନା ଅନୁଗ୍ଗହୋ କତୋ, ସୋ ଚସ୍ସ ପୁତ୍ତପରିଜନସ୍ସପି ଅତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋତି ସତ୍ଥା ନ ସବ୍ବକାଲଂ ତସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପୁତ୍ତାନଂ ଗେହଂ ଅଗମାସି, ତେ ଏୱ ପନ କାଲେନ କାଲଂ ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଯଥାୱିଭୱଂ ସକ୍କାରସମ୍ମାନଂ ଅକଂସୂତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମହାସାଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ମାନତ୍ଥଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୧।ମାନେନଥଦ୍ଧୋତି ‘‘ଅଯଂ ଖୋ’’ତିଆଦିନା ପଗ୍ଗହିତେନ ମାନେନ ଥଦ୍ଧୋ ବଚ୍ଛିତଚିତ୍ତୋ ଥଦ୍ଧଅଯୋସଲାକୋ ୱିଯ କସ୍ସଚିପି ଅନୋନତୋ। ନ କିଞ୍ଚି ଜାନାତି ଲୋକେ ପଟିସନ୍ଥାରମତ୍ତସ୍ସପି ଅଜାନନତୋ।

ଅବ୍ଭୁତୱିତ୍ତଜାତାତି ସଞ୍ଜାତଅବ୍ଭୁତୱିତ୍ତା। ୱିତ୍ତଂ ୱିତ୍ତୀତି ଚ ତୁଟ୍ଠିପରିଯାଯା। ଅଭୂତପୁବ୍ବାଯାତି ଯା ତସ୍ସା ପରିସାଯ ୱିତ୍ତି ତଦା ଭୂତା, ସା ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ଅଭୂତା। ତେନାହ ‘‘ଅଭୂତ…ପେ… ସମନ୍ନାଗତା’’ତି। ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସାତି ଅନେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ। ଅପଚିତାତି ପରମନିପଚ୍ଚେନ ପୂଜନୀଯସାମଞ୍ଞତୋ ତତ୍ଥ ଅତ୍ତନୋ ପକ୍ଖିପନଂ ଇଧ ଦେସନାକୋସଲ୍ଲଂ।

ମାନତ୍ଥଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପଚ୍ଚନୀକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୨।‘‘ସଙ୍ଗଂ ସେତ’’ନ୍ତି କେନଚି ୱୁତ୍ତେ ତସ୍ସ ପଚ୍ଚନୀକଂ କରୋନ୍ତସ୍ସେୱ ଅସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ। ୱିନେତ୍ୱାତି ୱିନାସେତ୍ୱା। ସୁଣାତୀତି ଅତ୍ଥୋତି ‘‘ସୁଣାତୀ’’ତି କିରିଯାପଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ ‘‘ଜଞ୍ଞା ସୁଭାସିତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା। ନ ହି ଅସୁତ୍ୱା ଦେସିତଂ ଜାନିତୁଂ ସକ୍କୋନ୍ତି।

ପଚ୍ଚନୀକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ୱନକମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୩। ୱନକମ୍ମେ ନିୟୁତ୍ତୋ, କିରିଯମାନେନ ୱନକମ୍ମଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ୱନକମ୍ମିକୋ। ଇମସ୍ମିଂ ୱନସଣ୍ଡେତି ଇମସ୍ମିଂ ଏୱଂମହନ୍ତେ ୱନସଣ୍ଡେ। ନ ମେ ୱନସ୍ମିଂ କରଣୀଯମତ୍ଥି ଯଥା, ''ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତୁଯ୍ହ''ନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଇତରଂ ପନ ଯଂ ମହାକିଲେସୱନଂ, ତଂ ମଗ୍ଗଞାଣଫରସୁନା ସମାଧିମଯସିଲାଯଂ ସୁନିସିତେନ ସବ୍ବସୋ ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲଂ, ତତୋ ଏୱ ନିବ୍ବନଥୋ ନିକ୍କିଲେସଗହନୋ। ୱିୱେକାଭିରତିଯା ଏକକୋ ଅଭିରତୋ ପଟିପକ୍ଖୱିଗମେନ। ତେନାହ ''ଅରତିଂ…ପେ… ଜହିତ୍ୱା''ତି।

ୱନକମ୍ମିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କଟ୍ଠହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୪।ଧମ୍ମନ୍ତେୱାସିକାତି କିଞ୍ଚିପି ଧନଂ ଅଦତ୍ୱା କେୱଲଂ ଅନ୍ତେୱାସିକା। ତେନାହ ''ୱେଯ୍ୟାୱଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ସିପ୍ପୁଗ୍ଗଣ୍ହନକା''ତି। ଗମ୍ଭୀରସଭାୱେତି ସମନ୍ତତୋ ଦୂରତୋ ଗହନସଚ୍ଛନ୍ନୱିପୁଲତରରୁକ୍ଖଗଚ୍ଛଲତାଯ ଚ, ତଦା ହିମପିଣ୍ଡସିନ୍ନଭାୱେନ ମଯୂରଯାନେହି ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଚ ଗମ୍ଭୀରଭାୱେ।

ବହୁଭେରୱେତି ବହୁଭଯାନକେ। ଅନିଞ୍ଜମାନେନାତି ଇଦ୍ଧମ୍ଭୂତଲକ୍ଖେ କରଣୱଚନଂ। ଅତିସୁନ୍ଦରଂ ୱତାତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ନାମ ଅରଞ୍ଞେ ଏୱଂ ନିଚ୍ଚଲକାଯୋ ନିସିନ୍ନୋ ଝାଯନ୍ତୋ ଅତିୱିଯ ସୁନ୍ଦରଞ୍ଚ ଝାନଂ ଝାଯସୀତି ୱଦତି।

ଅଚ୍ଛେରରୂପନ୍ତି ଅଚ୍ଛରିଯଭାୱଂ। ସେଟ୍ଠପତ୍ତିଯାତି ସେଟ୍ଠଭାୱପତ୍ତିଯା।

''ଲୋକାଧିପତିସହବ୍ୟତଂ ଆକଙ୍ଖମାନୋ''ତି ଇମିନା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଲୋକାଧିପତିସହଯୋଗଂ ପୁଚ୍ଛତି, ''କସ୍ମା ଭୱ''ନ୍ତିଆଦିନା ପନ ତଦଞ୍ଞୱିସେସାକଙ୍ଖଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି ଆହ ''ଅପରେନପି ଆକାରେନ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତି।

କଙ୍ଖାତି ତଣ୍ହା ଅଭିକଙ୍ଖଣୱସେନ ପୱତ୍ତା। ଅନେକସଭାୱେସୂତି ରୂପାଦିୱସେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଦିୱସେନ ଏୱଂ ନାନାସଭାୱେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ। ଅସ୍ସାଦରାଗୋ ଲୋଭୋ ଅଭିଜ୍ଝାତି ନାନପ୍ପକାରା। ସେସକିଲେସା ୱା ଦିଟ୍ଠିମାନଦୋସାଦଯୋ। ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅୱସ୍ସିତା ସତ୍ତାନଂ ଅୱସ୍ସଯଭାୱତ୍ତା। ପଜପ୍ପାପନୱସେନାତି ପକାରେହି ତଣ୍ହାଯନୱସେନ। ନିରନ୍ତାତି ଅନ୍ତରହିତା ନିରୱସେସା।

ଅନୁପଗମନୋତି ଅନୁପାଦାନୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ଦୀପେତି, ତସ୍ସ ହି ୱସେନ ଏୱ ନାନାସଭାୱେସୁ ଭଗୱା ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୀତି ''ସବ୍ବେ… ପେ… ଦସ୍ସନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅରହତ୍ତଂ ସମ୍ବୋଧାଯାହ, ତଞ୍ହି ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ''ଅନୁତ୍ତର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

କଟ୍ଠହାରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ମାତୁପୋସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୫।ଇତୋତି ମନୁସ୍ସଭାୱତୋ। ପଟିଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅଭିଗନ୍ତ୍ୱା। ସଗ୍ଗେ ହି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୋ କମ୍ମଫଲେନ ଧମ୍ମତାୱସେନ ପଟିସନ୍ଧିକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଭିରତିୱସେନ ଅଭିରମତି ଏୱ ନାମାତି।

ମାତୁପୋସକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଭିକ୍ଖକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୬। ୱିରୂପଂ ଗନ୍ଧଂ ପସୱତୀତି ୱିସ୍ସୋ, ଦୁଗ୍ଗନ୍ଧୋ। ବାହିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନତୋ ବହିକତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା। ତଂ ପନ ଅନୱସେସତୋ ପଜହନ୍ତି ଆହ ''ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଜହିତ୍ୱା''ତି। ସଙ୍ଖାଯତି ସମ୍ମଦେୱ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦତି ଏତାଯାତି ସଙ୍ଖା, ଞାଣନ୍ତି ଆହ ''ସଙ୍ଖାଯାତି ଞାଣେନା''ତି। ଭିନ୍ନକିଲେସତ୍ତାତି ନିରୁତ୍ତିନଯେନ ଭିକ୍ଖୁସଦ୍ଦସିଦ୍ଧିମାହ।

ଭିକ୍ଖକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ସଙ୍ଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୭।ପଚ୍ଚେତୀତି ପତ୍ତିଯାଯତି ସଦ୍ଦହତି। ତଥାଭୂତୋ ଚ ତମତ୍ଥଂ ନିକାମେନ୍ତୋ ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଇଚ୍ଛତି ପତ୍ଥେତୀ’’ତି। ସାଧୁ, ଭନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ସାଧୁ-ସଦ୍ଦୋ ଆଯାଚନତ୍ଥୋ, ନ ଅଭିନନ୍ଦନତ୍ଥୋତି ‘‘ଆଯାଚମାନୋ ଆହା’’ତି ୱତ୍ୱା ଆଯାଚନେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଥେରସ୍ସ କିରା’’ତିଆଦିମାହ। ଉଦକସୁଦ୍ଧିକୋ ନ ଏକଂସେନ ଅପାଯୂପଗୋ, ଲଦ୍ଧିଯା ପନ ସାୱଜ୍ଜକିଲେସଭୂତଭାୱତୋ ଆଯାଚତି। ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ଅପଦିସନ୍ତୋ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦିମାହ। ଫଲଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଏତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୱସଂ, କାରଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅତ୍ଥାନିସଂସଂ ଅତ୍ଥକାରଣ’’ନ୍ତି। ପପଞ୍ଚସୂଦନିଯଂ ପନ ଫଲେନେୱ ଅରଣୀଯତୋ ଅତ୍ଥୋ, କାରଣନ୍ତି କତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥୋ ଏୱ ଅତ୍ଥୱସୋ, ତସ୍ମା ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥୱସେତି ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥେ ଦ୍ୱେ କାରଣାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଙ୍ଗାରୱସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଖୋମଦୁସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୮। ଏୱଂଲଦ୍ଧନାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପାୱିସୀତି ଯୋଜନା। ଏୱମେୱନ୍ତି କେନଚି ଅନିମନ୍ତିତେନ ସଯମେୱ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେ। ଅଫାସୁକଧାତୁକନ୍ତି ଅଯୁତ୍ତରୂପଂ। ସଭାଧମ୍ମନ୍ତି ସଭାଯ ଚରିତବ୍ବଂ ଚାରିତ୍ତଧମ୍ମଂ। ଅସଞ୍ଚାଲେତ୍ୱାତି ଆସନତୋ ଅୱୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା। ଉଜୁକମେୱ ଆଗଚ୍ଛତି ଲୋକଗ୍ଗନାଯକୋ ଭଗୱା ସବ୍ବସତ୍ତୁତ୍ତମୋ ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଲୋକସ୍ସ ଅପଚିତିଂ ନ ଦସ୍ସେତି। ଯେ ସଦ୍ଧସୋ ସଂକିଲେସେ ପଜହନ୍ତି, ତେୱ ପଣ୍ଡିତେ ‘‘ସନ୍ତୋ’’ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ଏତେ’’ତିଆଦିନା।

ଖୋମଦୁସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ବ୍ରାହ୍ମଣସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୮। ୱଙ୍ଗୀସସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ନିକ୍ଖନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୦୯।ଆଳୱିଯନ୍ତି ଆଳୱିନଗରସମୀପେ। ଅଗ୍ଗଚେତିଯେତି ଗୋତମକଚେତିଯାଦୀହି ଉତ୍ତମଚେତିଯେ। ତଂ କିର ଭୂମିରାମଣେଯ୍ୟକଭାୱେନ ମନୁଞ୍ଞତାଯ ପଧାନଯୁତ୍ତତାଦିସମ୍ପତ୍ତିଯା ଚ ଇତରଚେତିଯେହି ସେଟ୍ଠସମ୍ମତଂ। କପ୍ପତ୍ଥେରେନାତି ‘‘କପ୍ପୋ’’ତି ଗୋତ୍ତତୋ ଆଗତନାମୋ ଥେରୋ, ସହସ୍ସପୁରାଣଜଟିଲାନଂ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅଯଂ ମହାଥେରୋ। ଓହୀନକୋତି ଥେରେସୁ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିଟ୍ଠେସୁ ୱିହାରେ ଏୱ ଅୱହୀନକୋ ଠିତୋ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ‘‘ୱିହାରପାଲୋ’’ତିଆଦି। ସମଲଙ୍କରିତ୍ୱାତି ସମଂ ଅଲଙ୍କାରେନ ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା। କୁସଲଚିତ୍ତଂ ୱିଦ୍ଧଂସେତି ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ। ଏତସ୍ମିନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ରାଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ। ‘‘ଏକସ୍ମି’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ, ଏକସ୍ମିଂ ୱିସଭାଗୱତ୍ଥୁକେ ରାଗେ ଉପ୍ପନ୍ନେ। ଧମ୍ମୋ ୱାତି ମମ ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଧମ୍ମୋ ୱା। ଯେନ କାରଣେନ ପରୋ ଅନଭିରତିଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ଇଦାନେୱ ଅଭିରତିଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ୟ, ତଂ କାରଣଂ କୁତୋ ଲଦ୍ଧାତି ଯୋଜନା, ତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ, ତସ୍ସ ଅଭାୱକାରଣୱଚନଂ।

ଅନଗାରିଯନ୍ତି ଅଗାରୱିରହତୋ ଅନଗାରଂ ପବ୍ବଜ୍ଜା। ତତ୍ଥ ନିଯୁତ୍ତା ଅନଗାରିଯଂ କ-କାରସ୍ସ ଯ-କାରଂ କତ୍ୱା, ପବ୍ବଜିତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଧାୱନ୍ତୀତି ହଦଯଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଧାୱନ୍ତି। ଉଗ୍ଗତାନନ୍ତି ଉଳାରାନଂ ପୁତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘ମହେସକ୍ଖା ରାଜଞ୍ଞଭୂତା’’ତି। ଉତ୍ତମପ୍ପମାଣନ୍ତି ସହସ୍ସପଲଂ ସମନ୍ତାତି ସମନ୍ତତୋ। ପରିକିରେଯ୍ୟୁନ୍ତି ୱିଜ୍ଝେଯ୍ୟୁଂ। ଏତସ୍ମା ସହସ୍ସାତି ଯଥାୱୁତ୍ତା ଧନୁଗ୍ଗହସହସ୍ସତୋ। ଅତିରେକତରା ଅନେକସହସ୍ସା। ଇତ୍ଥିଯୋ ଓଲୋକନସିତଲପିତରୋଦିତସରେ ଖିପନ୍ତିଯୋ। ନେୱ ମଂ ବ୍ଯାଧଯିସ୍ସନ୍ତି ନେୱ ମଂ ନିଜ୍ଝାଯିସ୍ସନ୍ତି। ‘‘ବ୍ଯାଧଯିସ୍ସତୀ’’ତି ପାଠୋତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚାଲେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ’’ତି। ଧମ୍ମେ ସମ୍ହୀତି ସକେ ସନ୍ତିକେ ପତିଟ୍ଠିତେ ସାସନଧମ୍ମେ। ତେନାହ ‘‘ଅନଭିରତିଂୱିନୋଦେତ୍ୱା’’ତିଆଦି।

ମଗ୍ଗନ୍ତି ‘‘ମଗ୍ଗୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ସୋ ହି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗମଗ୍ଗୋ’’ତି।

ନିକ୍ଖନ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଅରତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୦।ୱିହାରଗରୁକୋକିରେସ ଥେରୋତି ଏତେନ ଥେରୋ ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧିୱିହାରିକଂ ୱଙ୍ଗୀସଂ ଓୱଦିତୁଂ ଅନୱସରୋ। ତେନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ତସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ରାଗୋ ଅନୁଦ୍ଧଂସେତୀତି ଦସ୍ସେତି। ସାସନେ ଅରତିନ୍ତି ସୀଲପରିପୂରଣେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନାଯ ଚ ଅନଭିରତିଂ। କାମଗୁଣେସୁ ଚ ରତିନ୍ତି ପଞ୍ଚସୁ କାମକୋଟ୍ଠାସେସୁ ଅସ୍ସାଦଂ। ପାପୱିତକ୍କନ୍ତି କାମସଙ୍କପ୍ପଂ। ସବ୍ବାକାରେନାତି ସବ୍ବେ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନାକାରେନ। ଯଥା ମହନ୍ତଂ ଅରଞ୍ଞଂ ୱନଥନ୍ତି, ଏୱଂ ମହନ୍ତଂ କିଲେସୱନଂ ‘‘ୱନଥ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପଥୱିଞ୍ଚ ୱେହାସନ୍ତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନଂ, ତସ୍ମା ପଥୱିଯଂ ଆକାସେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ପଥୱିଟ୍ଠିତ’’ନ୍ତିଆଦି। ଜଗତୀତି ଚ ପଥୱିଯା ୱେୱଚନଂ। ତେନାହ ‘‘ଅନ୍ତୋପଥୱିଯ’’ନ୍ତି। ପରିଜୀରତୀତି ସବ୍ବସୋ ଜରଂ ପାପୁଣାତି। ସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ମୁତତ୍ତାତି ୱିଞ୍ଞାତତ୍ତଭାୱା’’ତି।

ପଟିଘପଦେନ ଗନ୍ଧରସା ଗହିତା ଘାନଜିୱ୍ହାନଂ ପଟିହନନୱସେନ ପୱତ୍ତନତୋ। ମୁତପଦେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣଂ ଗହିତଂ ମୁତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବତୋ। ନ ଲିପ୍ପତୀତି ନ ମକ୍ଖୀଯତି।

ସଟ୍ଠି-ସଦ୍ଦୋ ଛ-ସଦ୍ଦେନ ସମାନତ୍ଥୋତି ‘‘ସଟ୍ଠିନିସ୍ସିତା’’ତି ପଦସ୍ସ ‘‘ଛଆରମ୍ମଣନିସ୍ସିତା’’ତି ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ପୁଥୂ ଅଧମ୍ମୱିତକ୍କାତି ରୂପୱିତକ୍କାଦିୱସେନ ବହୂ ନାନାୱିତକ୍କା ମିଚ୍ଛାସଙ୍କପ୍ପା। ଜନତାଯ ନିୱିଟ୍ଠାତି ମହାଜନେ ପତିଟ୍ଠିତା। ତେସଂ ୱସେନାତି ତେସମ୍ପି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ୱସେନ। ନ କତ୍ଥଚି ଆରମ୍ମଣେ। କିଲେସୱଗ୍ଗଗତୋତି କିଲେସସଙ୍ଗଣିକଂ ଉପଗତୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟ, କିଲେସୱିତକ୍କା ନ ଉପ୍ପାଦେତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲୱଚନଂ କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥା।

ଦବ୍ବଜାତିକୋତି ଦବ୍ବରୂପୋ। ନେପକ୍କେନାତି କୋସଲ୍ଲେନ। ନିବ୍ବାନଂ ପଟିଚ୍ଚାତି ଅସଙ୍ଖତଧାତୁଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପଟିଚ୍ଚ। ପରିନିବ୍ବାନକାଲନ୍ତି

ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନକାଲଂ।

ଅରତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ପେସଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୧।ଏତେସନ୍ତି ଏତେସଂ ମହଲ୍ଲକାନଂ। ନ ପାଠଇ ଆଗଚ୍ଛତି ଅପ୍ପଗୁଣଭାୱତୋ। ନ ଚ ପାଠଇ ଉପଟ୍ଠାତି, ଏକାଯ ପାଠଇଯା ସତି ପାଠଇଗତିଯା ତଥା ତଥା ଉପଟ୍ଠାନମ୍ପି ନେସଂ ନତ୍ଥୀତି ୱଦତି। ନ ଅଟ୍ଟକଥାତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସିଥିଲଧନିତାଦିତଂତଂବ୍ଯଞ୍ଜନବୁଦ୍ଧିଂ ଅହାପେତ୍ୱା ଉଚ୍ଚାରଣଂ ପଦବ୍ଯଞ୍ଜନମଧୁରତା। ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞତି ଅଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ହୀଠଅନୱସେନ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପଟିଭାନସୁତେନ ଅତ୍ତାନଂ ପସଂସତି ସମ୍ଭାୱେତି। ମାନସ୍ସ ପଣ୍ଡିତାଯ ସହଜାତନିସ୍ସଯାଦିପଚ୍ଚଯଧମ୍ମା ତଂସହଭୁଧମ୍ମା। ମାନୱସେନ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଅହୁୱା। ମା ଅହୋସୀତି ଯୋଜନା। ୱଣ୍ଣଭଣନନ୍ତି ପରେହି କିରିଯମାନଂ ଗୁଣାଭିତ୍ଥୱଂ। ଅଖିଲୋତି ପଞ୍ଚଚେତୋଖିଲରହିତୋ। ନିସ୍ସେସଂ ନୱୱିଧନ୍ତି ନୱୱିଧମ୍ପି ମାନଂ କସ୍ସଚି ଏକଦେସସ୍ସପି ଅସେସତୋ। ୱିଜ୍ଜାଯାତି ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗୱିଜ୍ଜାଯ। ଅଚ୍ଚନ୍ତମେୱ ସମିତତାଯ ୱୂପସମିତତାଯ ସମିତାୱୀ।

ପେସଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୨।ରାଗୋତି ଏତ୍ଥ ଆଯସ୍ମତୋ ୱଙ୍ଗୀସସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା କାରଣଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ''ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ପରିଗ୍ଗହେତୁନ୍ତି କାଯୱେଦନାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସତିଗୋଚରଂ। ଅସୁଭଦୁକ୍ଖାଦିତୋ, ରୂପାଦିଏକେକମେୱ ୱା ଛଠଆରମ୍ମଣଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାଦିତୋ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ପରିଚ୍ଛିଜ୍ଜ ଜାନିତୁଂ। ଇତ୍ଥିରୂପାରମ୍ମଣେତି ଇତ୍ଥିସନ୍ତାନେ ରୂପସଭାୱେ ଆରମ୍ମଣେ।

ନିବ୍ବାପନନ୍ତି ନିବ୍ବାପଯତି ଏତେନାତି ନିବ୍ବାପନଂ। ୱିପଲ୍ଲାସେନାତି ଅସୁଭେ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସଭାୱହେତୁ। ରାଗଟ୍ଠାନିଯନ୍ତି ରାଗୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁ। ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣନ୍ତି ସୁଭାରମ୍ମଣଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣସୀସେନ ତତ୍ଥ ଇଟ୍ଠାକାରଗ୍ଗହଣଂ ୱଦତି। ତଞ୍ହି ୱଜ୍ଜନୀଯଂ। ପରତୋତି ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ଅଞ୍ଞତୋ। ସଙ୍ଖାରା ହି ''ମା ଭିଜ୍ଜନ୍ତୁ''ତି ଇଚ୍ଛିତାପି ଭିଜ୍ଜନ୍ତେୱ, ତସ୍ମା ତେ ଅୱସୱତ୍ତିତ୍ତା ପରୋ ନାମ, ସା ଚ ନେସଂ ପରତା ଅନିଚ୍ଚଦସ୍ସନେନ ପାକଟା ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପରତୋ ପସ୍ସାତି ଅନିଚ୍ଚତୋ ପସ୍ସା''ତି। କାମଂ ୱିପସ୍ସନା ସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତଂ ନ ପରିଚ୍ଚଜତି ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ୱତ୍ତନତୋ, ଯେସଂ ପନ ନିମିତ୍ତାନଂ ଅଗ୍ଗହଣେନ ଅନିମିତ୍ତାତି ଗହିତୁଂ ଅରହତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନିଚ୍ଚାଦୀନଂ ନିମିତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସଲକ୍ଖଣ-ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣ-ଦସ୍ସନୱସେନ ମାନସ୍ସ ଦସ୍ସନାଭିସମଯୋ, ୱିପସ୍ସନାଯ ପହାନାଭିସମଯୋ। ''ମଗ୍ଗେନା''ତି ୱଦନ୍ତି, ମଗ୍ଗେନେୱ ପନ ଅସମ୍ମୋହତୋ ପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧୱସେନ ଦସ୍ସନାଭିସମଯୋ, ପହାନପଟିୱେଧୱସେନ ପହାନାଭିସମଯୋ। ରାଗାଦିସନ୍ତତାଯାତି ରାଗାଦୀନଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିୱସେନ ୱୂପସମେତତ୍ତତୋ ସନ୍ତଭାୱେନ।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସୁଭାସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୩। ଅଙ୍ଗୀଯନ୍ତି ହେତୁଭାୱେନ ଆଗମଭାୱେନ ଅୱଯୱଭାୱେନ ୱା ଞାଯନ୍ତୀତି ଅଙ୍ଗାନି, କାରଣାନି, ଅୱଯୱା ୱାତି ଆହ ''ଅଙ୍ଗେହୀତି କାରଣେହି, ଅୱଯୱେହି ୱା''ତି। ୱିରତିଯୋ ସୁଭାସିତୱାଚାଯ ପୁବ୍ବଂ ପଟିଟ୍ଠିତା ହୋନ୍ତୀତି ମୁସାୱାଦାୱେରମଣିଆଦଯୋ ତସ୍ସା ୱିସେସହେତୂତି ଆହ ''ମୁସାୱାଦା…ପେ… କାରଣାନୀ''ତି। ଯସ୍ମା ଅରିଯୱୋହାରା ୱିସେସତୋ ଚେତନାସଭାୱା, ତସ୍ମା ୱଚୀସୁଚରିତସମୁଦାଯସ୍ସ ସଚ୍ଚୱାଚାଦଯୋ ଅଙ୍ଗଭୂତାତି ଆହ ''ସଚ୍ଚୱଚନାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅୱଯୱା''ତି। ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ତେନାହ ''ସମନୁଆଗତା ପୱତ୍ତା''ତି। ୱାଚା ହି ତାଯ ୱିରତିଯା ସମ୍ମା ଅନୁରୂପତୋ ଆଗତା ପୱତ୍ତାତି ''ସମନ୍ନାଗତା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କରଣୱଚନନ୍ତି ସହଯୋଗେ କରଣୱଚନଂ। ତେନାହ ''ଯୁତ୍ତା''ତି। ସହଜାତାପି ହି ଚେତନା ଯଥାସମାଦିନ୍ନାଯ ୱିରତିଯା ସମ୍ମା ଅନୁରୂପତୋ ଯୁତ୍ତାତି ୱତ୍ତୁଂ ଅରହତି।

ସମୁଲ୍ଲପନୱାଚାତି ସଦ୍ଦୱାଚା, ସା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱାଚା ନାମ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତି ପନ ୱୁଚ୍ଚତି ଏତାଯାତି ୱାଚା ନାମ, ତଥା ୱିରତି ଚେତନାୱାଚା। ନ ସା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାତି ସା ଚେତନାୱାଚା ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱାଚା ୱିଯ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ନ ଅଧିପ୍ପେତା ''ସୁଭାସିତା ହୋତୀ''ତି ୱଚନତୋ। ତେନାହ

‘‘ଅଭାସିତଙ୍କତୋ’’ତି। ସୁଟ୍ଠୁ ଭାସିତାତି ସମ୍ମା ଞାୟେନ ଭାସିତା ୱଚୀସୁଚରିତଭାୱତୋ। ଅତ୍ଥାୱହତନ୍ତି ହିତାୱହକାଲଂ ପତି ଆହ। କାରଣସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ୟୋନିସୋମନସିକାରେନ କାରଣୱିସୁଦ୍ଧିଂ। ଦୋସାଭାୱନ୍ତି ଅଗତିଗମନାଦିଦୋସାଭାୱଂ। ରାଗଦୋସାଦିୱିନିମୁତ୍ତଞ୍ହି ତଂ ଭାସତୋ ଅନୁରୋଧୱିରୋଧୱିୱଜ୍ଜନତୋ ଅଗତିଗମନଂ ଦୂରସମୁଗ୍ଘାଟିତମେୱାତି। ଅନୁୱାଦୱିମୁତ୍ତାତି ଅପୱାଦୱିରହିତା। ସଙ୍କାକାରସମ୍ପତ୍ତିଂ ଦୀପେତି, ଅସତି ହି ସଙ୍କାକାରସମ୍ପତ୍ତିୟଂ ଅନୁୱଜ୍ଜତାପି।

କିଞ୍ଚାପି ପୁବ୍ବେ ଧମ୍ମାଧିଟ୍ଠାନା ଦେସନା ଆରଦ୍ଧା, ପୁଗ୍ଗଲଜ୍ଝାସୟତୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ…ପେ… ୱଚନମେତଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ ‘‘ଅଞ୍ଞତରନିଦ୍ଦୋସୱଚନ’’ନ୍ତି ଅୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତଂ, ‘‘ଧମ୍ମଂୟେୱ ଭାସତୀ’’ତିଆଦିନା ପନ ଅଧମ୍ମଦୋସାଦିରହିତାୟ ୱାଚାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା ଇଧାପି ସୁଭାସିତା ୱାଚା ଅଧିପ୍ପେତାତି। ‘‘ସୁଭାସିତଂୟେୱା’’ତି ଅୱଧାରଣେନ ନିୱତ୍ତିତଂ ସରୂପତୋ ଦସ୍ସେତି ‘‘ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତ’’ନ୍ତି ଇମିନା। ତେନାହ ‘‘ତସ୍ସେୱ ୱାଚଙ୍ଗସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାସନନିୱାରଣ’’ନ୍ତି। ପଟିୟୋଗୀନିୱତ୍ତନତ୍ଥୋ ହି ଏୱ-ସଦ୍ଦୋ, ତେନ ପିସୁଣୱାଚାପଟିକ୍ଖେପୋ ଦସ୍ସିତୋ। ‘‘ସୁଭାସିତ’’ନ୍ତି ୱା ଇମିନା ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱଚୀସୁଚରିତଂ ଗହିତନ୍ତି ‘‘ନୋ ଦୁବ୍ଭାସିତନ୍ତି ଇମିନା ମିଚ୍ଛାୱାଚପ୍ପହାନଂ ଦୀପେତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବୱଚୀସୁଚରିତସାଧାରଣୱଚନଞ୍ହି ସୁଭାସିତନ୍ତି। ତେନ ପରଭେଦନାଦିକଂ ଅସଦ୍ଧୁଦ୍ଧିକଞ୍ଚ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ୱଚନଂ ଅପିସୁଣାଦିୱିସୟନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଭାସିତଙ୍ଗୱଚନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଭାସିତଙ୍ଗସ୍ସ ୱଚନସ୍ସ ସଭାୱଲକ୍ଖଣଂ ଦୀପେତୀତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ୟଦି ଏୱଂ ନନୁ ଅଭାସିତଙ୍ଗଂ ପଠମଂ ୱତ୍ୱା ଭାସିତଙ୍ଗଂ ପଚ୍ଛା ୱତ୍ତବ୍ବଂ ୟଥା ‘‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ, ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହା’’ତି ଆହ ‘‘ଅଙ୍ଗପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ପନା’’ତିଆଦି।

ପଠମେନାତି ‘‘ସୁଭାସିତ’’ନ୍ତି ପଦେନ। ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ହିତସୁଖାୱହଧମ୍ମତୋ ଅନପେତଂ। ମନ୍ତାୱଚନନ୍ତି ମନ୍ତାୟ ପୱତ୍ତେତବ୍ବୱଚନଂ। ପଞ୍ଞୱା ଅୱିକିଣ୍ଣୱାଚୋ ହି ନ ଚ ଅନତ୍ଥାୱହଂ ୱାଚଂ ଭାସତି। ଇତରେହି ଦ୍ୱୀହୀତି ତତିୟଚତୁତ୍ଥପଦେହି। ‘‘ଇମେହି ଖୋତିଆଦୀନୀତି କରଣେ ଏତଂ ଉପୟୋଗୱଚନ’’ନ୍ତି କେଚି। ତଂ ୱାଚନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକଂ। ୟଞ୍ଚ ୱାଚଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅଞ୍ଞେତି ଇତୋ ବାହିରକା ଞାୟୱାଦିନୋ ଅକ୍ଖରଚିନ୍ତକା ଚ। ‘‘ପଟିଞ୍ଞାହେତୁଉଦାହରଣୂପନୟନିଗମନାନି ଅୱୟୱା ୱାକ୍ୟସ୍ସା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ନାମାଦୀହୀତି ନାମାଖ୍ୟାତପଦେହି। ଲିଙ୍ଗଂ ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗାଦି ୱଚନଂ ଏକୱଚନାଦି। ପଠମାଦି ୱିଭତ୍ତି ଅତୀତାଦି କାଲଂ। କତ୍ତା ସମ୍ପଦାନଂ ଅପାଦାନଂ କରଣଂ ଅଧିକରଣଂ କମ୍ମଞ୍ଚ କାରକଂ। ସମ୍ପତ୍ତୀହି ସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ଏତେ ଅୱୟୱାଦିକେ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ପଟିସେଧେତୀତି ତଂ ୟଥାୱୁତ୍ତୱିସେସମ୍ପି ୱାଚଂ ‘‘ଇମେହି ଖୋ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଭଗୱା ପଟିସେଧେତି। ଖୋ-ସଦ୍ଦୋ ହେତ୍ଥ ଅୱଧାରଣତ୍ଥୋ। ତେନାହ ‘‘ଅୱୟୱାଦୀ’’ତିଆଦି। ୟା କାଚି ଅସଭାୱନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣା। ସା ମିଲକ୍ଖୁଭାସା। ସୀହଙ୍ଗଅକେନେୱାତି ସୀହଙ୍ଗଅଭାସାୟ ପରିୟାପନ୍ନେନ ୱଚନେନ। ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୂତି ସଂସାରେ ଅତିୱିୟ ସଞ୍ଜାତସଂୱେଗା ତନ୍ନିସ୍ସରଣେ ନିନ୍ନପୋଣମାନସା ହୁତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିୟା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିଂସୁ।

ପାତୋୱ ଫୁଲ୍ଲିତକୋକନଦନ୍ତି ପାତୋୱ ସଂଫୁଲ୍ଲପଦୁମଂ। ଭିଜ୍ଜିୟତେତି ନିବ୍ଭିଜ୍ଜିୟତି ନିବ୍ଭିଗ୍ଗୋ ଜାୟତି। ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ଗତାତି ମନୁସ୍ସଭାୱଂ ଉପଗତା।

ବୁଦ୍ଧନ୍ତରେତି ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦନ୍ତରେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦାନଂ ଅନ୍ତରା। ତଦା ହି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ସାସନେ, ନ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ଦିପ୍ପମାନେ।

ଜରାୟ ପରିମଦ୍ଦିତନ୍ତି ୟଥା ହତ୍ଥଚରଣାଦିଅଙ୍ଗାନି ସିଥିଲାନି ହୋନ୍ତି, ଚକ୍ଖାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ସୱିସୟଗ୍ଗହଣେ ଅସମତ୍ଥାନି ହୋନ୍ତି, ୟୋବ୍ବନଂ ସବ୍ବସୋ ୱିଗତଂ, କାୟବଲଂ ଅପଗତଂ, ସତିମତିଧିତିଆଦୟୋ ୱିପ୍ପୟୁତ୍ତା, ପୁବ୍ବେ ଅତ୍ତନୋ ୱାଦପଟିକରା ପୁତ୍ତଦାରାଦୟୋପି ଅପସାଦକା, ପରେହି ୱୁଟ୍ଠାପନୀୟସଂୱେସନୀୟତା ପୁନଦେୱ ବାଲଭାୱପ୍ପତ୍ତି ଚ ହୋନ୍ତି, ଏୱଂ ଜରାୟ ସବ୍ବସୋ ୱିମଦ୍ଦିତଂ। ଏତନ୍ତି ସରୀରଂ ୱଦତି। ମିଲାତଚ୍ଛୱିଚମ୍ମନିସ୍ସିତନ୍ତି ଜିଣ୍ଣଭାୱେନ ଅପ୍ପମଂସଲୋହିତତ୍ତା ମିଲାତେହି ଗତୟୋବ୍ବନେହି ଧମ୍ମେହି ସନ୍ନିସ୍ସିତଂ। ଘାସମାମିସନ୍ତି ଘାସଭୂତଂ ଆମିସଂ ମଚ୍ଚୁନା ଗିଲିତ୍ୱା ୱିୟ ପତିଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋ। କେସଲୋମାଦିନାନାକୁଣପପୂରିତଂ। ତତୋ ଏୱ ଅସୁଚିଭାଜନଂ ଏତଂ। ସବ୍ବଥାପି ନିସ୍ସାରତାୟ କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧସମଂ।

ଅନୁଚ୍ଛୱିକାହୀତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅନୁରୂପାହି। ନ ତାପେୟ୍ୟାତି ଚିତ୍ତଞ୍ଚ କାୟଞ୍ଚ ନ ତାପେୟ୍ୟ। ତାପନା ଚେତ୍ଥ ସମ୍ପତି ଆୟତି ଚ ୱିସାଦନା। ନ ବାଧେୟ୍ୟାତି ‘‘ନାଭିଭୱେୟ୍ୟା’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥଦସ୍ସନଂ। ଅପିସୁଣୱାଚାୱସେନାତି ସବ୍ବସୋ ପହୀନପିସୁଣୱାଚତାୱସେନ। ପାପାନୀତି ଲାମକାନି ନିକିଟ୍ଠକାନି। ତେନାହ ‘‘ଅପ୍ପିୟାନୀ’’ତିଆଦି। ଅନାଦାୟାତି ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା।

ସାଧୁଭାୱେନାତି ନିଦ୍ଦୋସମଧୁରଭାୱେନ। ଅମତସଦିସାତି ସଦିସେ ତବ୍ବୋହାରୋତି, କାରଣେ ୱାୟଂ କାରିୟୱୋହାରୋତି ଆହ ‘‘ନିବ୍ବାନାମତପଚ୍ଚୟତ୍ତା ୱା’’ତି। ପଚ୍ଚୟୱସେନ ହି ସା ତଦା ଦସ୍ସନପ୍ପତ୍ତି। ଚରିୟାତି ଚାରିତ୍ତଂ। ପୋରାଣା ନାମ ପଠମକପ୍ପିକା, ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ୱା ଅରିୟା।

ପଟିଟ୍ଠିତାତି ନିଚ୍ଚଲଭାୱେନ ଅଟ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯାଯତ୍ତଭାୱତୋ ଅୱିସଂୱାଦନକା। ଉଭଯଥା ପଟିପତ୍ତିଂ ଆହ ''ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚ ଅତ୍ଥେ ପଟିଟ୍ଠିତା''ତି। ଅତ୍ଥେ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକାଦିହିତେ ପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ଏୱ ଧମ୍ମେ ଅୱିହିଂସାଦିଧମ୍ମେ ପଟିଟ୍ଠିତା। ଅନୁପରୋଧକରନ୍ତି ଏତେନ ହିତପରିଯାଯୋଯଂ ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋତି ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମିକନ୍ତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତଂ, ଅତ୍ଥଧମ୍ମୂପସଂହିତଂ ୱା।

ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯାତି ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତିଯତ୍ଥଂ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତକିରିଯାଯ ଅନ୍ତକରଣତ୍ଥଂ। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋ ଖେମାଯ ଭାସତି, ତସ୍ମା ଖେମୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁଯା ଖେମା, ତସ୍ମା ସା ସବ୍ବୱାଚାନଂ ଉତ୍ତମାତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମନ୍ତାୱଚନୱସେନାତି ସବ୍ବଦୋସରହିତୱସେନ।

ସୁଭାସିତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୪। ୱାକ୍କରଣଚାତୁରିଯତୋ ୱଚନଗୁଣହେତୂନଂ ପୂରିଯା ପୂରେ ଭୱାତି ପୋରୀ, ତାଯ ପୋରିଯା। ତେନାହ ''ଅକ୍ଖରାଦିପରିପୁଣ୍ଣାଯା''ତି। ଅୱିବଦ୍ଧାଯାତି ପିତ୍ତାଦୀହି ନ ୱିବଦ୍ଧାଯ ଅନୁପଦ୍ଧୁତାଯ। ତେନାହ ''ଅପଲିବୁଦ୍ଧାଯା''ତିଆଦି। ନିଦ୍ଦୋସାଯାତି ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ୱିଗତଦୋସାଯ। ଅକ୍ଖଲିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯାତି ଅଗଲିତପଦବ୍ୟଞ୍ଜନାଯ, ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାପନିଯାତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ବୋଧନେ ପରିଯତ୍ତାଯ। ଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଗାଥାସୁଖତ୍ଥଂ ରସ୍ସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

''ସଂଖିତ୍ତେନପି ଦେସେତି, ୱିତ୍ଥାରେନପି ଭାସତୀ''ତି ନଯିଦଂ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କିତ୍ତନୱସେନ ପୱତ୍ତିତଂ ୱଚନଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ସା ହି ୱିତ୍ଥାରଦେସନା ଏୱ ହୋତି। ଯା ପନ ଦେସନା କଦାଚି ଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗାହକାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ସଂଖିତ୍ତେନେୱ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ନିକ୍ଖିପତି, ଯା ଚ କଦାଚି ୱିତ୍ଥାରେନ, ତଦୁଭଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ଚତ୍ତାରିମାନୀ''ତିଆଦି। ସଭାୱମଧୁରୋ ପଚ୍ଚଯୱସେନ ମଧୁରତରୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯଥା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିୱିଧାକାରଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ କଥେତୁଂ ପଟିଭାତୀତି ପଟିଭାନଂ, ଦେସନାପକାରଞ୍ଞାଣଂ। ତେନାହ ''ସମୁଦ୍ଦତୋ''ତିଆଦି। ଓଦହନ୍ତୀତି ଅୱଜାନନୱସେନ ଗମେନ୍ତି।

ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପୱାରଣାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୫।ତସ୍ମିଂ ଅହୂତି ତସ୍ମିଂ ଅହନୀତି ଆହ ''ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ''ତି। ଅନସନେନାତି ସବ୍ବସୋ ଆହାରସ୍ସ ଅଭୁଞ୍ଜନେନ। ସାସନିକସୀଲେନ ବାହିରକଅନସନେନ ୱା ଉପେତା ହୁତ୍ୱାତି ଯୋଜନା। ୱା-ସଦ୍ଦେନ ଖୀରପାନମଧୁସାଯନାଦୀନିପି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପକାରେହି ଦିଟ୍ଠାଦୀହି ୱାରେତି କାଯକମ୍ମାଦିକେ ସରାପେତି ଗାରୟ୍ହେ କରୋତି ଏତାଯାତି ପୱାରଣା, ପଟିପତ୍ତିୱିସୋଧନାଯ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ୱଜ୍ଜସୋଧନାଯ ଓକାସଦାନଂ। ଯସ୍ମା ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ୱସ୍ସଂୱୁଟ୍ଠେହି କାତବ୍ବା ଏସା ୱିସୁଦ୍ଧିଦେସନା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ୱସ୍ସଂୱୁଟ୍ଠପୱାରଣାଯ। ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣାତିପି ଏତିସ୍ସାୱ ନାମ''ନ୍ତି। ତଦା ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ତୁଣ୍ହୀଭାୱସ୍ସ ଅନୱସେସତାଯପି ୱଣ୍ଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ ''ତୁଣ୍ହୀଭୂତ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ଯତୋ ଯତୋ…ପେ…ନତ୍ଥୀ''ତି। ହତ୍ଥସ୍ସ କୁକ୍କୁଚ୍ଚତା ଅସଂଯମୋ ଅସମ୍ପଜଞ୍ଞକିରିଯା ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ତଥା ପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ, ୱା-ସଦ୍ଦୋ ଅୱୁତ୍ତୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ, ତେନ ତଦଞ୍ଞେସମଭାୱୋ ୱିଭାୱିତୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପଞ୍ଚପସାଦେହୀତି ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣେହି ପସାଦେହି। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥୋ ଯଥାରୁଚି କିରିଯାଯ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥେତି ପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନେୱ ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥେ ନକାରୋ, ମେ କିଞ୍ଚି କିରିଯଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା ନ ଗରହଥ, କିଂ ନୁ ଗରହଥ କାଯୱାଚାହୀତି ଅତ୍ଥୋ। କେଚି ''ଦ୍ୱାରାନେୱା''ତି ଦ୍ୱାରସୀସେନ ଦ୍ୱାରପ୍ପୱତ୍ତଚରିଯଂ ୱଦନ୍ତି। ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣାଯ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ଯେନ ପୱାରିତଂ, ତେନେୱ ୱିସୁଦ୍ଧୀତି ଞାଯତି, ଯେନ ନ ପୱାରିତଂ। କିଂ ନୁ ତଂ ଅୱିସୁଦ୍ଧନ୍ତି ସିଯା କସ୍ସଚି ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ଆସଙ୍କା? ତନ୍ନିୱାରଣତ୍ଥମାହ ''ନୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା''ତି। ମନୋଦ୍ୱାରଂପରିସୁଦ୍ଧଂ ଅସୁଚିକାରକୌପକ୍କିଲେସାନଂ ଦୂରୀକତତ୍ତା। ଇଦାନି ଏତରହି ବୁଦ୍ଧକାଲେ। ଏତ୍ଥାତି ମନୋଦ୍ୱାରପରିସୁଦ୍ଧିଯଂ।

କାଯୱଚୀସମାଚାରପରିସୁଦ୍ଧିଯା ପୱେଦିତାଯ ମନୋସମାଚାରପରିସୁଦ୍ଧି ଅତ୍ଥତୋ ପୱେଦିତାୱ ହୋତୀତି ''କାଯିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱା''ଇଚ୍ଚେୱାହ। ତଥା ହି ୱୁତ୍ତଂ ''କାଯିକଂ ୱା ୱାଚସିକଂ ୱାତି ଇଦଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରକ୍ଖିଯତଂ ସନ୍ଧାଯ ଥେରୋ ଆହା''ତି। ''ଭିକ୍ଖୱେ, ପୱାରେମି ୱୋ''ତି

ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘୱିସଯତ୍ତା ପୱାରଣାଯ ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘେନ ୱତ୍ତଙ୍ଗଂ ପଟିୱଚନଂ ଦେନ୍ତୋ ଧମ୍ମସେନାପତି "ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଭାରଂ ୱହନ୍ତୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ତେନାହ "ନ ଖୋ ମଯଂ, ଭନ୍ତେ"ତିଆଦି। ଅରକ୍ଖିଯାନୀତି ପରାନୁୱାଦତୋ ନ ଭାଯିତବ୍ବାନି ସୁପରିସୁଦ୍ଧଭାୱତୋ।

"ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସା"ତି ଇଦଂ ଅଧିପ୍ପାଯିକୱଚନନ୍ତି ତଦଧିପ୍ପାଯଂ ୱିୱରନ୍ତୋ "କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତୋ ପଟ୍ଠାଯା"ତିଆଦିମାହ। କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତୋତି ୱିଭତ୍ତେ ନିସ୍ସକ୍କଂ, ତସ୍ମା କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧତୋ ଓରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋତି। ଅଞ୍ଞେନାତି ଇତୋ ଭଗୱତୋ ଅଞ୍ଞେନ। ଅନୁପ୍ପାଦିତପୁବ୍ବସ୍ସାତି ପରସନ୍ତାନେ ନ ଉପ୍ପାଦିତପୁବ୍ବସ୍ସ। ସସନ୍ତାନେ ପନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ୱସେନ ନ ଉପ୍ପାଦିତୋତି ନ ସକ୍କା ୱତ୍ତୁଂ। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମ୍ମା ଅନୁ ଉପଗତା। ଭଗୱତୋ ସୀଲାଦଯୋ ଗୁଣାତି ବୁଦ୍ଧଭୂତସ୍ସ ଗୁଣା ଅଧିପ୍ପେତାତି ଆହ "ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗମେୱ ନିସ୍ସାଯ ଆଗତା"ତି। ସବ୍ବଗୁଣାତି ଦସବଲଞାଣାଦଯୋ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧଗୁଣା। ଭନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ଇତିସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ। ତେନ "ଇମେସଂ ପନ…ପେ… ୱାଚସିକଂ ୱା"ତି ଯାୱାଯଂ ପାଠଇପଦେସୋ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଗଣ୍ହାତି। ତେନାହ "ଇଦଂ ଥେରୋ…ପେ… ପୱାରେନ୍ତୋ ଆହା"ତି।

ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞଞାଣାନୁଭାୱସିଦ୍ଧଂ ଚକ୍କରତନଂ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ତେନ ପୱତ୍ତିତଂ ନାମ, ନ ଇତରନ୍ତି ପଠମନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଯସ୍ମା ପୱତ୍ତିତସ୍ସେୱ ଅନୁପୱତ୍ତନଂ, ପଠମନଯୋ ଚ ତଂସଦିସେ ତବ୍ବୋହାରୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ତଂ ଅନାଦିଯିତ୍ୱା ଦୁତିଯନଯୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଦସୱିଧନ୍ତି ଅନ୍ତୋଜନସ୍ମିଂ, ବଲକାଯେ ରକ୍ଖାୱରଣଗୁତ୍ତିଯା ସଂୱିଧାନଂ, ଖତ୍ତିଯେସୁ ଅନୁଯୁତ୍ତେସୁ, ବ୍ରାହ୍ମଣଗହପତିକେସୁ, ନେଗମଜାନପଦେସୁ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେସୁ, ମିଗପକ୍ଖୀସୁ ଅଧମ୍ମଚାରପଟିକ୍ଖେପୋ, ଅଧନାନଂ ଧନାନୁପ୍ପଦାନଂ, ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛନନ୍ତି ଏୱଂ ଦସୱିଧଂ। ତତ୍ଥ ଗହପତିକେ ପକ୍ଖିଜାତେ ଚ ୱିସୁଂ କତ୍ୱା ଗହଣୱସେନ ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ। ଚକ୍କୱତ୍ତିୱତ୍ତନ୍ତି ଚକ୍କୱତ୍ତିଭାୱାୱହଂ ୱତ୍ତଂ। ଯସ୍ମା ଯାଥାୱତୋ ପୱତ୍ତିତଂ, ତଦନୁରୂପକଂ ପନ ଞାଯେନ ଯୁତ୍ତକେନ ପୱତ୍ତିତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଆହ "ସମ୍ମା ନଯେନ ହେତୁନା କାରଣେନା"ତି। ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତାତି ଉଭଯଭାଗେହି ଉଭଯଭାଗତୋ ୱିମୁତ୍ତାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋତି ଦସ୍ସେତି "ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ୱିମୁତ୍ତା, ଅରୂପା…ପେ… ନାମକାଯତୋ"ତି ଇମିନା। ତେୱିଜ୍ଜାଦିଭାୱନ୍ତି ତେୱିଜ୍ଜଛଳଭିଞ୍ଞଚତୁପ୍ପଟିସମ୍ଭିଦଭାୱଂ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତା ହି ତଂ ତିୱିଧଂ ଅପ୍ପତ୍ତା କେୱଲଂ ପଞ୍ଞାଯ ଏୱ ୱିମୁତ୍ତା।

ୱିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠାଯାତି ୱିସୁଦ୍ଧିପୱାରଣଟ୍ଠାଯ। ସଂଯୋଜନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନସଙ୍ଖାତେ ଚେୱ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ବନ୍ଧନସଙ୍ଖାତେ ଚ। ୱିଜିତସଙ୍ଗାମନ୍ତି ଯଥା ରାଗାଦଯୋ ପୁନ ନ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପନ୍ତି, ଏୱଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସେନାଯ ୱସେନ ୱିଜିତସଙ୍ଗାମଂ। ତେନାହ "ୱିଜିତରାଗଦୋସମୋହସଙ୍ଗାମ"ନ୍ତି। ମାରବଲସ୍ସାତି ମାରସେନାଯ, ମାରସ୍ସ ୱା ସାମତ୍ଥିଯସ୍ସ। ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ଥନ୍ତି ୱିନେତବ୍ବଜନସମୂହଂ। ସକଟାଦିସତ୍ଥସଭାଗତୋ ୱିନେଯ୍ୟୋୱ ସତ୍ଥୋତି ତଂ ୱେନେଯ୍ୟସତ୍ଥଂ। ସୀଲସାରାଦିଅଭାୱତୋ ଅନ୍ତୋତୁଚ୍ଛୋ।

ପୱାରଣାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ପରୋସହସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୬। ସହସ୍ସତୋ ପରଂ ଅଡ୍ଢତେଯ୍ୟଭିକ୍ଖୁସତଂ ତଦା ଭଗୱନ୍ତଂ ପଯିରୁପାସତୀତି ଆହ "ପରୋସହସ୍ସନ୍ତି ଅତିରେକସହସ୍ସ"ନ୍ତି। ନିବ୍ବାନେ କୁତୋଚି ଭଯଂ ନତ୍ଥୀତି କୁତୋଚିପି କାରଣତୋ ନିବ୍ବାନେ ଭଯଂ ନତ୍ଥି ଅସଙ୍ଖତଭାୱେନ ସବ୍ବସୋ ଖେମତ୍ତା। ତେନାହ ଭଗୱା – "ଖେମଞ୍ଚ ୱୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମଂ ଦେସେସ୍ସାମି ଖେମଗାମିନିଞ୍ଚ ପଟିପଦ"ନ୍ତିଆଦି (ସଂ। ନି। ୪।୩୭୯-୪୦୮)। ନ କୁତୋଚି ଭଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେତି ଅକୁତୋଭଯଂ, ନିବ୍ବାନଂ। ତେନାହ "ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତସ୍ସା"ତିଆଦି। ୱିପସ୍ସିତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱତୋ ନାମୱସେନ ଇସୀନଂ ସତ୍ତମଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତେ ହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ସୁତ୍ତେ ବହୁସୋ କିତ୍ତିତା। ଇସୀନନ୍ତି ୱା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକବାହିରକେସୀନଂ ସତ୍ତମୋ ଉତ୍ତରୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନାତି କାରଣସମୁଟ୍ଠାନୱସେନ। ତଦସ୍ସ ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେତୁଂ "ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପଟିଭାନସମ୍ପନ୍ନୱାଚାଯ ଅଞ୍ଞେ ଇସତି ଅଭିଭୱତୀତି ୱଙ୍ଗୀସୋ। ତେନାହ "ପଟିଭାନସମ୍ପତ୍ତି"ନ୍ତିଆଦି।

କିଲେସୁମ୍ମୁଜ୍ଜନସତାନୀତି ରାଗାଦିକିଲେସାନଂ ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନାଦିନଯେହି ସୱିସଯେ ଅଯୋନିସୋ ଉଟ୍ଠାନାନି। ଯଦି ଅନେକାନି ସତାନି, ଅଥ କସ୍ମା "ଉମ୍ମଗ୍ଗପଥ"ନ୍ତି? ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ "ୱଚପଥତ୍ତା ପନ ପଥ"ନ୍ତି। ରାଗଦୋସମୋହମାନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ରାଗଖିଲାଦୀନି ପଞ୍ଚଖିଲାନି। ୱିଭଜନ୍ତନ୍ତି ୱିଭଜନୱସେନ କଥେନ୍ତଂ। ୱିଭଜିତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ୱିଚ୍ଛେଦେତ୍ୱା।

ଅମତେଅକ୍ଖାତେତି ଅମତାୱହେ ଧମ୍ମେ ଦେସିତେ। ଧମ୍ମସ୍ସ ପସ୍ସିତାରୋ ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧେନ। ଅସଂହୀରା ଦିଟ୍ଠିୱାତେହି।

ଅତିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଅତିକ୍କମଭୂତନ୍ତି ଅତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଭୂତଂ। ଦସଡ୍ଢାନନ୍ତି ଦସନ୍ନଂ ଉପଡ୍ଢାନଂ। ତେନାହ ''ପଞ୍ଚନ୍ନ''ନ୍ତି। ଜାନନ୍ତେନାତି ଧମ୍ମସ୍ସ ସୁଦୁଲ୍ଲଭତଂ ଜାନନ୍ତେନ।

ପରୋସହସ୍ସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୭।ଏୱଂଗହିତନାମୋତି ''ଅଞ୍ଞାସି ୱତ, ଭୋ, କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ''ତି ସତ୍ଥୁ ୱଚନଂ ନିସ୍ସାୟ ଭିକ୍ଖୂହି ଅଞ୍ଞେହି କୋଣ୍ଡଞ୍ଞନାମକେହି ୱିସେସନତ୍ଥଂ ଏୱଂଗହିତନାମୋ। ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ସଂୱଚ୍ଛରାନଂ ୱସେନ ଚିରସ୍ସଂ। ଛଦ୍ଦନ୍ତଭୱନେତି ଛଦ୍ଦନ୍ତନାଗରାଜଭୱନଟ୍ଠାନେ। ପଞ୍ଞୱା ମହାସାୱକୋ ରତ୍ତଞ୍ଞୁତାୟ। ''ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନନ୍ତି ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଦେୱାନଂ, ଇମସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନଞ୍ଚାତି ଏୱଂ ଦସସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳେ ଦେୱମନୁସ୍ସାନ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଗ୍ଗନ୍ତିଆଦିତୋ। ତତ୍ଥାତି ମନ୍ଦାକିନିତୀରେ।

ୱସ୍ସଗ୍ଗେନାତି ୱସ୍ସପଟିପାଟିୟା। ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞାସିକୋଣ୍ଡଞ୍ଞତ୍ଥେରଂ। ମହାବ୍ରହ୍ମାନଂ ୱିୟ ଲୋକିୟମନୁସ୍ସା ହରାୟନ୍ତି। ପାମୋକ୍ଖଭୂତୋ ଆୟସ୍ମା ଥେରୋ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଜନପଦେ ୱସିତ୍ୱା ତଦନୁକ୍କମେନ ମନ୍ଦାକିନିତୀରଂ ଉପଗତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ – ''ଇଚ୍ଛାମହଂ, ଭନ୍ତେ, ଜନପଦେ ୱସିତୁ''ନ୍ତି।

ଆନୁଭାୱସମ୍ପନ୍ନା ଦିବ୍ବାୟୁକା ତେ ହତ୍ଥିନାଗାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାନଂ ପାରିଚରିୟାୟ କତପରିଚୟା''ତି। ଥେରସ୍ସ ସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠାନେ ଆୱରଣସାଖା ହରିତ୍ୱା ଅପନେତ୍ୱା। ମୁଖୋଦକଞ୍ଚେୱ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଞ୍ଚ ଠପେତୀତି ସଳଲଦେୱଦାରୁକଟ୍ଠାଦୀନି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘଂସିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତ୍ୱା ଜାଲେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପାସାଣଖଣ୍ଡାନି ତାପେତ୍ୱା ତାନି ଦଣ୍ଡକେହି ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ତଳାକାସୁ ଉଦକସୋଣ୍ଡୀସୁ ଖିପିତ୍ୱା ଉଦକସ୍ସ ତତ୍ତଭାୱଂ ଞତ୍ୱା ନାଗଲତାଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଉପନେନ୍ତୋ ମୁଖୋଦକଞ୍ଚ ଠପେତି। ୱତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଅନ୍ତୋକୁଟିୟା ବହି ଚ ପମୁଖେପି ଅଙ୍ଗଣେପି ସାଖାଭଙ୍ଗେହି ସମ୍ମଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱକ୍ଖମାନନୟେନ ଆହାରଂ ଉପନେନ୍ତୋ ୱତ୍ତଂ କରୋତି।

ପତିଟ୍ଠପ୍ପମାଣେତି କଟିପ୍ପମାଣେ, ଅୟମେୱ ୱା ପାଠୋ ତାୱ ମହନ୍ତମେୱାତି ୟାୱ ମହନ୍ତଂ ସେତପଦୁମୱନଂ , ତାୱ ମହନ୍ତମେୱ। ଏସେୱ ନୟୋ ରତ୍ତକୁମୁଦୱନାଦୀସୁ। ଖାଦନ୍ତା ମନୁସ୍ସା। ପକ୍କପୟୋଘନିକା ୱିୟାତି ସୁପକ୍କପୟୋଘନଂ ୱିୟ। ଘନଭାୱେନ ପନ ପକ୍ଖିତ୍ତଖୁଦ୍ଦମଧୁ ୱିୟ ହୋତି। ତେନାହ ''ଏତଂ ପୋକ୍ଖରମଧୁ ନାମା''ତି। ମୁଳାଲନ୍ତି ସେତପଦୁମାନଂ ମୂଲଂ। ଭିସନ୍ତି ତେସଂୟେୱ କନ୍ଦଂ। ଏକସ୍ମିଂ ପବ୍ବେତି ଏକେକସ୍ମିଂ ପବ୍ବନ୍ତରେ। ପାଦଘଟକନ୍ତି ଦୋଣସ୍ସ ଚତୁଭାଗୋ ସଣ୍ଠାନତୋ ଖୁଦ୍ଦକୋ, ତସ୍ମା ପାଦଘଟକପ୍ପମାଣନ୍ତି ତୁମ୍ବମତ୍ତଂ। ସୋଣ୍ଡିଆୱାଟେତି ଖୁଦ୍ଦକସୋଣ୍ଡିୟୋ ଚେୱ ଖୁଦ୍ଦକଆୱାଟେ ଚ।

ଏତଂ ଭୋଜନନ୍ତି ୟଥାୱୁତ୍ତଂ ନିରୁଦକପାୟସଭୋଜନଂ। କେଚି ସଞ୍ଜାନନ୍ତି ୟେ ଥେରା ୱୁଡ୍ଢତରା। କେଚି ନ ସଞ୍ଜାନନ୍ତି ୟେ ନୱା ଅଚିରପବ୍ବଜିତା।

ବୁଦ୍ଧାନୁବୁଦ୍ଧୋତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅନୁବୁଦ୍ଧୋ। ବାଳ୍ହୱୀରିୟୋତି ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନଂ ୱସେନ ଚିରନିଚିତୱୀରିୟୋ। ତିଣ୍ଣଂ ୱିୱେକାନନ୍ତି କାୟଚିତ୍ତୌପଧିୱିୱେକାନଂ ଲାଭୀତି ୟୋଜନା। ଚତସ୍ସୋ ୱଦତି ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରୋ ସୟଂପଟିଭାନଂ, ନ ସେସାଭିଞ୍ଞାନଂ ଅଭାୱତୋତି ଆହ ''ଇତରା''ତିଆଦି। ପରିସା ସନ୍ନିସୀଦି ନିସ୍ସଦ୍ଦଭାୱେନ ତୁଣ୍ହୀ ଅହୋସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଜାନାପେସୀତି ପଠମଂ ଅତ୍ତନା ଞାତଂ ଉପଟ୍ଠିତଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିନିବ୍ବାନକାଲଂ ଅନୁ ପଚ୍ଛା ସତ୍ଥାରଂ ଜାନାପେସୀତି ଏୱଂ ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ତନ୍ତି ଆସାଳ୍ହିପୁଣ୍ଣମାୟ ଇସିପତନେ ୟଂ ଦସ୍ସନଂ, ୟଂ ୱା ଦୁକ୍କରଚରିୟାୟଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଦିତୋ ଦସ୍ସନଂ, ତଂ, ଭନ୍ତେ, ପଠମଦସ୍ସନଂ। ଓନତୱିନତାତି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ଚ ଓନତା ୱିନତା। କମ୍ପେତ୍ୱାତି ଥୋକଂ ଚାଲେତ୍ୱା ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଏକନିନ୍ନାଦୋ ତେସଂ ହତ୍ଥିନାଗାନଞ୍ଚେୱ ନାଗୟକ୍ଖକୁମ୍ଭଣ୍ଡାନଂ ଦେୱତାନଞ୍ଚ ସଦ୍ଦେନ। ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଦେୱାନଂ ଅଦଂସୂତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ସଚ୍ଛାୟମକଂସୁ ପସାଦନୀୟେସୁ ପସାଦୱସେନ ସନ୍ନିପତିତପରିସାୟ ପସାଦଜନନତ୍ଥଂ ଭଗୱତି ନିକ୍ଖମିତ୍ୱାତି ଭଗୱତି ଗନ୍ଧକୁଟିତୋ ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା। ଧରତିୟେୱାତି ଅଦୁଟ୍ଠତଂ ପତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତେୱ।

କୋଣ୍ଡଞ୍ଞସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୮।ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତୀତି ତେସଂ ଅରିଯାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପତି ଅୱେକ୍ଖତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖତି। ପବ୍ବତସ୍ସାତି ଇସିଗିଲିପବ୍ବତସ୍ସ। ଦୁକ୍ଖପାରଂ ଗତନ୍ତି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପାରଂ ପରିଯନ୍ତଂ ଗତଂ । ସବ୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ସବ୍ବେହି ବୁଦ୍ଧଗୁଣେହି ଚ ସାୱକଗୁଣେହି ଚ ପରିପୁଣ୍ଣଂ। ଅନେକାକାରସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ରୂପଘୋସଲୂଖଧମ୍ମପ୍ପମାଣିକାନଂ ସତ୍ତାନଂ ତେହି ତେହି ଆକାରେହି ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଅନେକେହି ଅନନ୍ତାପରିମେଯ୍ୟେହି ପସୀଦିତବ୍ବାକାରେହି ସମନ୍ନାଗତଂ। ତେ ପନ ଆକାରା ଯସ୍ମା ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣା ବୁଦ୍ଧଗୁଣା ଏୱ, ତସ୍ମା ଆହ ‘‘ଅନେକେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତ’’ନ୍ତି।

ମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଗଗ୍ଗରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୧୯।ତେତି ତେ ଦେୱମନୁସ୍ସେ। ‘‘ସରୀରୱଣ୍ଣେନାତି ସରୀରେ ଛୱିୱଣ୍ଣେନା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ସରୀରୱଣ୍ଣେନାତି ୱା ଧମ୍ମରୂପକାଯଗୁଣେନ। ‘‘ଯସସା’’ତିପି ପାଠୋ, ସୋ ଏୱତ୍ଥୋ। ୱିଗତମଲୋତି ଅବ୍ଭମହିକାଦୀହି ୱିଗତୁପକ୍କିଲେସୋ । ଭାଣୁ ୱୁଚ୍ଚତି ପଭା, ସାତିସଯୋ ଭାଣୁ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଭାଣୁମା। ସୂରିଯୋତି ଆହ ‘‘ଆଦିଚ୍ଚୋ ୱିଯା’’ତି।

ଗଗ୍ଗରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୦। ସୋ କିର ୱିଚରତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ‘‘ଯଥାଯଂ ଦୀପୋ ଜମ୍ବୁଦୀପୋତି ଜମ୍ବୁନା ପଞ୍ଞାତୋ, ଏୱାହମ୍ପି ତେନ ଜମ୍ବୁନା ପଞ୍ଞାଯିସ୍ସ’’ନ୍ତି ଜମ୍ବୁସାଖଂ ପରିହରିତ୍ୱା। ୱାଦଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ୱାଦେ ସଚେ ତେ ପରାଜଯୋ ହୋତି, ତ୍ୱଂ ମେ ଦାସୋ ହୋହି। ସଚେ ମେ ପରାଜଯୋ, ଅହଂ ତେ ଭରିଯା’’ତି ଏୱଂ କତିକଂ କତ୍ୱା। ୱାଦେ ଜଯପରାଜଯାନୁଭାୱେନାତି ତଥାପୱତ୍ତିତେ ୱାଦେ ପରିବ୍ବାଜକସ୍ସ ଜଯାନୁଭାୱେନ ଚେୱ ଅତ୍ତନୋ ପରାଜଯେନ ଚ। ୱଯଂ ଆଗମ୍ମାତି ସିପ୍ପୁଗ୍ଗହଣୱଯଂ ଆଗମ୍ମ। ୱିଜ୍ଜନ୍ତି ମନ୍ତଂ।

ନିବ୍ବତ୍ତଗତିୱିଭାୱନୱସେନ ଛୱସୀସଭାୱଂ ଦୂସେତି ୱିନାସେତୀତି ଛୱଦୂସକଂ ସିପ୍ପଂ, ତଥାପୱତ୍ତଂ ମନ୍ତପଦଂ। ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନାତି ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତସତ୍ତସ୍ସ ସୀସଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଠିତଂ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ଆନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତ୍ୱା। ଖୀଣାସୱସ୍ସ ସୀସନ୍ତି ପରମତ୍ଥିଚ୍ଛତାଯ କଞ୍ଚିପି ଅଜାନାପେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବୁତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଛଡ୍ଡିତଂ ସୀସକଟାହଂ। ଦସ୍ସେସୀତି ଅତ୍ତନୋ ଆନୁଭାୱେନ ଆନେତ୍ୱା ଦସ୍ସେସି।

‘‘ତୁମ୍ହେ, ଭୋ ଗୋତମ, ଜାନାଥା’’ତି କାମଂ ୱଙ୍ଗୀସୋ ନିବ୍ବତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ସନ୍ଧାଯ ପୁଚ୍ଛତି, ଭଗୱା ପନ ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଆମ, ୱଙ୍ଗୀସ…ପେ… ଗତିଂ ଜାନାମୀ’’ତି ଆହ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ନିବ୍ବାନଂ ଅରହତୋ ଗତୀ’’ତି। ୱଙ୍ଗୀସୋ ସଯଂ ମନ୍ତବଲେନ ଗତିପରିଯାପନ୍ନସ୍ସ ଗତିଂ ଜାନନ୍ତୋ ଭଗୱନ୍ତମ୍ପି ‘‘ଅଯମ୍ପି ତଥା’’ତି ମଞ୍ଞମାନୋ ‘‘ମନ୍ତେନ ଜାନାସି, ଭୋ ଗୋତମା’’ତି ଆହ। ଭଗୱା ଅତ୍ତନୋ ବୁଦ୍ଧଞାଣମେୱ ମନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଦୀପେନ୍ତୋ ‘‘ଆମ, ୱଙ୍ଗୀସ, ଏକେନ ମନ୍ତେନେୱ ଜାନାମୀ’’ତି ଆହ। ମୁଧା ଏୱ ଦାତବ୍ବନ୍ତି ଅମୂଲିକୋ। ଅନନ୍ତରହିତାଯ ଭୂମିଯା ସଯନଂ ଥଣ୍ଡିଲସେଯ୍ୟା। ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ସାଯତତିଯଂ ଉଦକୋରୋହଣଭୂମିହରଣାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ସୋ ତଂ…ପେ… ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣୀତି ଇମିନା ୱଙ୍ଗୀସତ୍ଥେରୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ନ ଚିରସ୍ସେୱ ସୁଖାଯ ପଟିପଦାଯ ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତୋ ୱିଯ ଦିସ୍ସତି, ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ, ଆଯତିଂ ଥେରୋ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସମଥୱିପସ୍ସନାସୁ କମ୍ମଂ ଆରଭିତ୍ୱାପି ଦୁକ୍ଖାଯ ପଟିପଦାଯ ତାଦିସଂ କାଲଂ ୱୀତିନାମେତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣି। ତେନାହ –

‘‘ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱତ ମଂ ସନ୍ତଂ, ଅଗାରସ୍ମାନଗାରିଯଂ;

ୱିତକ୍କା ଉପଧାୱନ୍ତି, ପଗବ୍ଭା କଣ୍ହତୋ ଇମେ’’। (ସଂ। ନି। ୧।୨୦୯; ଥେରଗା। ୧୨୧୮);

ଆଯସ୍ମତୋ ୱଙ୍ଗୀସସ୍ସ ଅନଭିରତି ଉପ୍ପନ୍ନା ହୋତି, ରାଗୋ ଚିତ୍ତଂ ଅନୁଦ୍ଧଂସେତି, ‘‘କାମରାଗେନ ଡଯ୍ହାମି, ଚିତ୍ତଂ ମେ ପରିଡଯ୍ହତୀ’’ତିଆଦି (ଥେରଗା। ୧୨୩୨)।

ୱିମୁତ୍ତିସୁଖନ୍ତି ସବ୍ବସୋ କିଲେସୱିମୁତ୍ତିଯଂ ନିବ୍ବାନେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସମ୍ପତିଅରହତ୍ତଫଲସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେନ୍ତୋତି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ କାଲଂ ପତି ସମ୍ମଦେୱ

ୱେଦେନ୍ତୋ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ। କୱିନା କତଂ, ତତୋ ୱା ଆଗତଂ, ତସ୍ସ ୱା ଇଦନ୍ତି କାୱେଯ୍ୟଂ, ତଦେୱେତ୍ଥ ''କାୱେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯେ ନିଯାମଗତଦ୍ଦସାତି ଯେ ଭିକ୍ଖୂ ଅରିଯା ବୁଦ୍ଧାନଂ ସାୱକା ଫଲଟ୍ଠଭାୱେନ ନିଯାମଗତା ଚେୱ ମଗ୍ଗଟ୍ଠଭାୱେନ ନିଯାମଦସା ଚ। ନିଯାମୋତି ହି ସମ୍ମତ୍ତନିଯାମୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୁଆଗମନନ୍ତି ମମ ଇମସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସନ୍ତିକେ ଆଗମନଂ ଉପଗମନଂ, ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଧମ୍ମୱିନଯେ ଆଗମନଂ ପବ୍ବଜନଂ ଉପସମ୍ପଦା ସୁନ୍ଦରଂ ଆଗମନଂ। ତତ୍ଥ କାରଣମାହ ''ତିସ୍ସୋ ୱିଜ୍ଜା''ତିଆଦି। ଅୱୁତ୍ତମ୍ପି ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥତୋ ଗହିତମେୱ ଥେରସ୍ସ ଛଳଭିଞ୍ଞଭାୱତୋ।

ୱଙ୍ଗୀସସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ୱଙ୍ଗୀସସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

୯। ୱନସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ୱିୱେକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୧।ସଂୱେଜେତୁକାମାତି ଅତ୍ଥତୋ ସଂୱେଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୁକାମା। ତଥାଭୂତା ନଂ କିଲେସସଙ୍ଗଣିକାଦିତୋ ୱିୱେଚେତୁକାମା ନାମ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱିୱେକଂ ପଟିପଜ୍ଜାପେତୁକାମା’’ତି। ବାହିରେସୂତି ଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତତୋ ବହିଭୂତେସୁ। ପୁଥୁତ୍ତାରମ୍ମଣେସୂତି ରୂପାଦିନାନାରମ୍ମଣେସୁ। ଚରତୀତି ପୱତ୍ତତି। ତ୍ୱଂ ଜନୋତି ତ୍ୱଂ ଅତ୍ତନୋ କିଲେସେହି ଜନନତୋ ୱିସୁଂ ଜାତୋ ତାଦିସେ ଏୱ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଜନେ ଇମଂ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୱସେନ ପୱତ୍ତମାନଂ ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିନଯସ୍ସୁ ୱିନୋଦେହି। ସତଂ ତଂ ସାରଯାମସେତି ନିପ୍ପାନିକସାସନେ ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ଅରଞ୍ଞୱାସେନ ଚ ସତିମନ୍ତଂ ପଣ୍ଡିତଂ ତଂ ମଯମ୍ପି ଯଥାଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିତକ୍କଂ ୱିନୋଦନାଯ ସାରଯାମ, ସତଂ ୱା ସପ୍ପୁରିସାନଂ କିଲେସୱିଗମନଧମ୍ମଂ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱସନ୍ତଂ ତଂ ସାରଯାମ ୱଚ୍ଚୁକ୍କଂ। ପାତାଲନ୍ତି ମୋହପାତାଲଂ କିଲେସରଜୋ, ତଦେୱ ‘‘ପାତାଲ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମା ଅୱହରୀତି ହେଟ୍ଠା ଦୁଗ୍ଗତିସୋତଂ ମା ଉପନେସି। ସିତନ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧଂ। ତେନାହ ‘‘ସରୀରଲଗ୍ଗ’’ନ୍ତି। ୱିୱେକମାପନୋତି କିଲେସୱିୱେକଂ ସମଥୱିପସ୍ସନାଭାୱନମାପନୋ। ଉତ୍ତମୱୀରିଯନ୍ତି ଉସ୍ସୋଳ୍ହିଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତଂ ୱୀରିଯଂ, ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମପ୍ପଧାନୱୀରିଯଂ ୱା ସମ୍ପତ୍ତଂ। ପଗ୍ଗଯ୍ହାତି ଆରୋପେତ୍ୱା। ପରମୱିୱେକନ୍ତି ପରମଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକଂ।

ୱିୱେକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଉପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୨।କାଯଦରଥୋ ହୋତିଯେୱ ନିଯମେନ, ନ ଚିତ୍ତଦରଥୋ ତସ୍ସ ମଗ୍ଗେନେୱ ସମୁଗ୍ଘାଟିତତ୍ତା।

ଜରାତୁରୋତି ଜରାଭିଭୱନେନ ଆତୁରୋଯେୱ। ପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଉପରିଟ୍ଠତାଯ ପରିତୋ ଦୀଘପୁଥୁଲତାଯ ଅତିୱିଯ ୱିଜ୍ଝତୀତି ସତ୍ତିସଲ୍ଲଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱଂ ହିସ୍ସ ତଣ୍ହାସଲ୍ଲସ୍ସ ସଦିସତା। ଅୱିଜ୍ଜାଯ ପନ ସମ୍ମୋହାପାଦନେନ ଦୁକ୍ଖାପାଦନେନ ଚ ୱିସସଦିସତା। ରୁପ୍ପତୋତି ୱିକାରଂ ଆପାଦିଯମାନସ୍ସ ପୀଳଇଯମାନସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ଘଟ୍ଟିଯମାନସ୍ସା’’ତି।

ପବ୍ବଜିତନ୍ତି ସସନ୍ତାନତୋ ପବ୍ବଜିତଂ ୱା ରାଗାଦିମଲତୋ ପବ୍ବଜିତଂ ୱା। ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଥେରସ୍ସେୱେତଂ ୱଚନଂ, ତସ୍ମା ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ଏତ୍ଥ ଗାଥାଯ ଅତ୍ଥୋ। ଦେୱତାଯ ହୀତିଆଦି ୱୁତ୍ତସ୍ସେୱ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପାକଟକରଣଂ। ଏତ୍ଥାତି ସେସଗାଥାସୁ। ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ‘‘ଅନୁତ୍ତାନପଦୱଣ୍ଣନା’’ତି ଆହ। ୱିନଯାତି ହେତୁମ୍ହି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ତସ୍ସ ହେତୁମ୍ହି କରଣୱଚନେନ ଅତ୍ଥମାହ ‘‘ୱିନଯେନା’’ତି। ତଥା ‘‘ସମତିକ୍କମା’’ତି ଏତ୍ଥାପି। ପରମପରିସୁଦ୍ଧଂ ସଂକିଲେସସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନତୋ। ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯନ୍ତି ସମ୍ପାୱିତୱୀରିଯଂ। ସମ୍ପାୱନଞ୍ଚସ୍ସ ପଗ୍ଗଣ୍ହନଂ ପରିପୂରଣଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯଂ ପରିପୁଣ୍ଣୱୀରିଯ’’ନ୍ତି।

ଉପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। କସ୍ସପଗୋତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୩।ଛେତନ୍ତି ମିଗାନଂ ଜୀୱିତଂ ଛେତଂ। ତେନାହ ‘‘ମିଗଲୁଦ୍ଦକ’’ନ୍ତି। ରୋହିତମିଗନ୍ତି ଲୋହିତୱଣ୍ଣଂ ଖୁଦ୍ଦକମିଗଂ, ‘‘ମହାରୋହିତମିଗ’’ନ୍ତି କେଚି। ସତ୍ଥୁ ସନ୍ତିକେ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସ ଜନପଦସ୍ସ ସୁଲଭଭିକ୍ଖତାଯ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ଇମମତ୍ଥଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ପଠମସୁତ୍ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଯଂ ପନ ଥେରୋ ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞୋ ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକୋ। ଠତ୍ୱାତି ପଦାନୁବନ୍ଧନୱସେନ ଗମନଂ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଥେରସ୍ସ ଆସନଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା। ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୋତୁଂ ଆରଦ୍ଧୋ। ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକଂ ଜାଲାପେସୀତି ଅଧିଟ୍ଠାନବଲେନ ଦଣ୍ଡଦୀପିକଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକଂ ଜାଲାପେସି। ଅକ୍ଖୀହିପି ପସ୍ସତି ଅଙ୍ଗୁଟ୍ଠକଂ ଜାଲମାନଂ। କଣ୍ଣେହିପି ସୁଣାତି ତେନ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ଧମ୍ମଂ ଏକଦେସେନ। ଚିତ୍ତଂ ପନସ୍ସ ଧାୱତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଏତସ୍ସପୀତି ଲୁଦ୍ଦକସ୍ସପି।

ଅପ୍ପପଞ୍ଞନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପ-ସଦ୍ଦୋ ‘‘ଅପ୍ପହରିତେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ଅଭାୱତ୍ଥୋତି ଆହ ‘‘ନିପ୍ପଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। କାରଣଜାନନସମତ୍ଥେନାତି ଇମିନା କାରଣେନ ସତ୍ତାନଂ ସୁଖଂ, ଇମିନା ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏୱଂ ସମାଚରମାନେନ କାରଣଂ ଜାନିତୁଂ ସମତ୍ଥେନ କମ୍ମସ୍ସକତଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଣାତୀତି

କେୱଲଂ ସୱନମତ୍ତୱସେନ ସୁଣାତି, ନ ତଦତ୍ଥୱସେନ। ତେନାହ ‘‘ଅତ୍ଥମସ୍ସ ନ ଜାନାତୀ’’ତି। କାରଣରୂପାନୀତି ସଭାୱକାରଣାନି। କିଂ ମେ ଇମିନାତି? ‘‘ଇଦଂ ପପଞ୍ଚ’’ନ୍ତି ପହାଯ। ୱୀରିଯଂ ପଗ୍ଗଯ୍ହାତି ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ ୱୀରିଯଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା।

କସ୍ସପଗୋତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୪।ସମ୍ବହୁଲାତି ସୁତ୍ତନ୍ତନଯେନ ସମ୍ବହୁଲା। ସୁତ୍ତନ୍ତେ ସଙ୍ଖାଯିଂସୂତି ସୁତ୍ତନ୍ତିକା। ୱିନଯଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ୱିନଯଧରା। ଯୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ୱାସଧୁରେ ଯୋଗଂ କରୋନ୍ତି। ଘଟେନ୍ତୀତି ତତ୍ଥ ୱାଯାମଂ କରୋନ୍ତି। କରୋନ୍ତାନଂଯେୱ ଅରୁଣୋ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

କୋମେତି କିଂ ଇମେ? ତେନାହ ‘‘କହଂ ଇମେ’’ତି? ୱଜ୍ଜିଭୂମିଂ ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠଂ ଗତାତି ୱଜ୍ଜିଭୂମିଯା। ତେନାହ ‘‘ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠାଭିମୁଖା ଗତା’’ତି। ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ନିକେତଂ ନିବଦ୍ଧନିୱାସଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅନିକେତା ତେନାହ ‘‘ଅଗେହା’’ତି। ଉତୁ ଏୱ ସପ୍ପାଯଂ, ଉତୁୱସେନ ୱା କାଯଚିତ୍ତାନଂ କଲ୍ଲତ୍ତା ସପ୍ପାଯଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି।

ସମ୍ବହୁଲସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୫।ଅତିୱେଲନ୍ତି ଅତିବହୁକାଲଂ। ଭିକ୍ଖୂନା ନାମ ଉପଗତାନଂ ଉପନିସିନ୍ନକଥାମତ୍ତଂ ୱତ୍ୱା ଗନ୍ଥଧୁରେହି ୱାସଧୁରେହି ୱା ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ନାତିୱେଲଂ ତେସଂ ସଞ୍ଞତ୍ତିବହୁଲେନ। ଥେରୋ ପନ ତଦା କେନଚି କାରଣେନ ବହୁୱେଲଂ ଗିହିସଞ୍ଞତ୍ତିବହୁଲୋ ଅହୋସି, ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଅତିୱେଲ’’ନ୍ତିଆଦି। ଇଦାନି ତମତ୍ଥଂ ୱିଭାୱେତୁଂ ‘‘ଭଗୱତୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତନ୍ତି ତଂ ତାଦିସଂ ସଞ୍ଞାପନଂ ସନ୍ଧାଯ ଏତଂ ‘‘ଅତିୱେଲଂ ଗିହିସଞ୍ଞତ୍ତିବହୁଲୋ’’ତି ୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ କଥଂ ସୁତ୍ୱାତି ସଙ୍ଘସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଥେରେନ କଥିତତ୍ତା ୱୁତ୍ତଂ। ସତ୍ଥୁସାସନନ୍ତି ପିଟକତ୍ତଯଂ ୱଦତି।

ପସକ୍କିଯାତି ଉପସଙ୍କିତ୍ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା। ତଂ ପନ ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝୋଗାହନଂ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ପୱିସିତ୍ୱା’’ତି। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖତୋ ନିବ୍ବିନ୍ନହଦଯସ୍ସ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିନିସ୍ସଟଂ ନିବ୍ବାନଂ ଯାଥାୱତୋ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସମ୍ମଦେୱ ସମସ୍ସାସକରଂ ହୁତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠହନ୍ତଂ ତଂ ଉପରି ଅଧିଗମାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ କରୋନ୍ତୋ ନିବ୍ବାନଂ ହଦଯେ ନିକ୍ଖିପତି ନାମାତି ଆହ – ‘‘ନିବ୍ବାନଂ…ପେ… ଓପେତି ନାମା’’ତି। ନିବ୍ବାନଂ…ପେ… ଆରମ୍ମଣତୋ ଓପେତି ନାମାତି ଆନେତ୍ୱା ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅତ୍ଥୱିରହିତା ‘‘ବିଳଇବିଳଈ’’ତି ପୱତ୍ତକିରିଯା ବିଳଇକା, ଅଯଂ ପନ ଗିହିସଞ୍ଞତ୍ତିକଥା ଥେରସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସାମଞ୍ଞତ୍ଥଅସାଧନତୋ ଦେୱତାଯ ବିଳଇକା ୱିଯାତି ବିଳଇବିଳଇକାତି ୱୁତ୍ତା।

ଆନନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଅନୁରୁଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୬।ଅନନ୍ତରେଅତ୍ତଭାୱେତି ଅତୀତାନନ୍ତରେ ଦେୱତ୍ତଭାୱେ। ଥେରୋ ହି ତାୱତିଂସଦେୱଲୋକା ଚୱିତ୍ୱା ଇଧୂପପନ୍ନୋ। ଅଗ୍ଗମହେସୀତି କାଚି ପରିଚାରିକା ଦେୱଧୀତା ଚିତ୍ତପଣିଧାନମତ୍ତେନ ଇଦାନିପି ଦେୱକାଯେ ଭୱିସ୍ସତି ଉପଚିତକୁସଲଧମ୍ମତ୍ତାତି ମଞ୍ଞମାନା ତସ୍ମିଂ ୱତ୍ତମାନଂ ୱିଯ କଥେନ୍ତୀ ‘‘ସୋଭସୀ’’ତି ଆହ। ଏୱଂ ଅତୀତମ୍ପିସ୍ସ ଦିବ୍ବସୋତଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ୱିଯ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ ନାତିଚିରକାଲତ୍ତାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ପୁବ୍ବେପି ସୋଭସୀ’’ତି ଆହ। ସୁଗତିନିରଯାଦିଦୁଗ୍ଗତିଯା ୱସେନ ଦୁଗ୍ଗତା ଏତରହୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପଟିପତ୍ତିଦୁଗ୍ଗତିଯା କାମେସୁ ସମ୍ମୁଚ୍ଛିତଭାୱତୋ।

ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୋତି ନିୱିସନ୍ତୋ। ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହୀତି ଚିରକାଲପରିଭାୱନାଯ ୱିରୁଳ୍ହମୂଲେହି ଅଯୋନିସୋମନସିକାରାଦିପଚ୍ଚଯମୂଲକେହି ୱୁଚ୍ଚମାନେହି ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି। ରତ୍ତୋ ରାଗୱସେନାତି ସଭାୱତୋ ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ଯଥାସମୀହିତେ ଇଟ୍ଠାକାରେ ସଙ୍କାଯେ ସଞ୍ଜାତରାଗୱସା ରତ୍ତୋ ଗିଦ୍ଧୋ ଗଧିତୋ। ପତିଟ୍ଠାତୀତି ୱରୁଯ୍ହ ତିଟ୍ଠତି। ଦୁଟ୍ଠୋ ଦୋସୱସେନାତି ସଭାୱତୋ ସଙ୍କପ୍ପତୋ ଚ ଯଥାସମୀହିତେ ଅନିଟ୍ଠାକାରେ ସଙ୍କାଯେ ସଞ୍ଜାତଦୋସୱସେନ ଦୁଟ୍ଠୋ ରୁପିତଚିତ୍ତୋ। ମୂଳ୍ହୋ ମୋହୱସେନାତି ଅସମପେକ୍ଖନେନ ମୂଳ୍ହୋ ମୁଯ୍ହନୱସେନ। ୱିନିବଦ୍ଧୋତି ଅହଂକାରେନ

ୱିସେସତୋ ନିବନ୍ଧନତୋ ମାନୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ବନ୍ଧିତୋ। ମାନୱସେନାତି ତେନ ତେନ ମଞ୍ଞନାକାରେନ। ପରାମଟ୍ଠୋତି ଧମ୍ମସଭାୱଂ ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରତୋ ଆମଟ୍ଠୋ। ଦିଟ୍ଠିୱସେନାତି ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନୱସେନ। ଥାମଗତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସୱସେନ ଥାମଂ ଥିରଭାୱଂ ଉପଗତୋ। ଅନୁସଯୱସେନାତି ମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନତାଯ ଅନୁ ଅନୁ ସନ୍ତାନେ ସଯନୱସେନ। ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠୋ ହି ତେସଂ ଅନୁସଯଟ୍ଠୋ। ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋତି ସଂସଯିତୋ। ୱିକ୍ଖେପଗତୋତି ୱିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱଂ ଉପଗତୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧତଭାୱୱସେନ। ତାପୀତି ତାପି ଦେୱକଞ୍ଞାଯୋ। ଏୱଂ ପତିଟ୍ଠିତାୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତନଯେନ ରତ୍ତଭାୱାଦିନା ସଙ୍ଖାଯସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତା ଏୱ। ନରଦେୱାନନ୍ତି ପୁରିସଭୂତଦେୱାନଂ।

ପଟିଗନ୍ତୁନ୍ତି ଅପେକ୍ଖାୱସେନ ତତୋ ଅପଗନ୍ତୁଂ ଅପେକ୍ଖଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୁଂ। ଦୁସ୍ସନ୍ତନ୍ତି ଦସନ୍ତଂ, ''ୱତ୍ଥ''ନ୍ତି କେଚି। ସୂଚିଂ ଯୋଜେତ୍ୱାତି ସିଙ୍ଘନସୁତ୍ତେନ ସୂଚିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ପାସେ ଚ ପୱେସେତ୍ୱା। ମନାପକାଯେ ଦେୱନିକାଯେ ଜାତା ମନାପକାଯିକା। ତେସଂ ପଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମନସା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ସମଜ୍ଜନ୍ତି ସଂହିତଂ। ଗମନଭାୱନ୍ତି ଗମନଜ୍ଝାସଯଂ। ୱିକ୍ଖୀଣୋତି ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ଖୀଣୋ। ଦେୱତାନଂ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାରୋଚନେ ଦୋସୋ ନତ୍ଥୀତି ତାସଂ ପୁନ ଅନାଗମନତ୍ଥଂ ଅରହତ୍ତଂ ବ୍ୟାକାସି।

ଅନୁରୁଦ୍ଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନାଗଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୭।ଅତିକାଲେନାତି ଅତିୱିଯ ପୁବ୍ବଣ୍ହକାଲେନ, କାଲସ୍ସେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। କୋଟିସମ୍ମୁଞ୍ଜନିଯାତି ସମ୍ମୁଞ୍ଜନିକୋଟିଯା, ସମ୍ମୁଞ୍ଜନିଯା ଏକଦେସେନେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମିନା ସମ୍ମଜ୍ଜନେ ଅମନାପକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ୱୀତିୱତ୍ତେତି ଗିହିସଂସଗ୍ଗୱସେନ କାଲଂ ୱୀତିନାମେନ୍ତୋ ମଜ୍ଝନ୍ହେ ବହୁୱୀତିୱତ୍ତେ। ଅଞ୍ଞେହି ଭିକ୍ଖୂହୀତି ନାତିକାଲଂ ପୱିଟ୍ଠେହି। ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଞ୍ଚେତଂ। ଭାଯାମି ନାଗଦତ୍ତନ୍ତି ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଂ ଭାଯିତବ୍ବଂ କତ୍ୱା ଦେୱତା ୱଦନ୍ତୀ ପଟିପତ୍ତିଯଂ ନିଯୋଜେତି। ସୁପ୍ପଗବ୍ଭନ୍ତି କାଯପାଗବ୍ବିଯାଦୀହି ଅତିୱିଯ ସମନ୍ନାଗତଂ।

ନାଗଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। କୁଲଘରଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୮।ଓଗାହପ୍ପତ୍ତୋତି ୱିସ୍ସାସୱସେନ ଅନୁପ୍ପୱେସଂ ପତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞତରଂ କୁଲନ୍ତି ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଜାଯମ୍ପତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ''ବହୂପକାରଂ ମେ ଏତଂ କୁଲଂ ଚିରଂ ସପ୍ପାଯାହାରଦାନାଦିନା; ତସ୍ମା ଇଧାହଂ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ଜାତୋ; ଇମେସଂଯେୱ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମପଟିଗ୍ଗଣ୍ହନେନ ପୁଞ୍ଞଂ ୱଡ୍ଢେସ୍ସାମୀ''ତି ଚିନ୍ତେସି। ତେନାହ ''ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା କିଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତିଆଦି। ସାତି ଦେୱତା। ଉଭୋପେତେତି ତଂ ଭିକ୍ଖୁଞ୍ଚ ଘରଣିଞ୍ଚ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ପଟିଗାଧପ୍ପତ୍ତାତି ପଟିଗାଧଂ ପତ୍ତା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠିତୱିସ୍ସାସେନ।

ୱିସ୍ସମପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ସନ୍ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ସଣ୍ଠାନଂ, ୱିସ୍ସମନଟ୍ଠାନଂ। ସମାଗନ୍ତ୍ୱାତି ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା। ପଟିଞ୍ଞୂଦାହରଣେହି ମନ୍ତଯତୀତି ମନ୍ତନଂ, ଞାପକଂ କାରଣଂ। ପଟିଲୋମସଦ୍ଦାତି ପଟିଲୋମଭାୱେନ ପତିତତ୍ତା ଅସଚ୍ଚୱିଭାୱନା ପଟିକୂଲସଦ୍ଦା। ତେନ କାରଣେନାତି ତେନ କାରଣପଟିରୂପକେନ ମିଚ୍ଛାୱଚନେନ। ନ ମଙ୍କୁହୋତବ୍ବଂ ଅକାରକଭାୱତୋ। ସଦ୍ଦେନ ପରିତସ୍ସତୀତି ପରେହି ଅତ୍ତନି ପଯୁତ୍ତମିଚ୍ଛାସଦ୍ଦମତ୍ତେନ ପରିତସ୍ସନସୀଲୋ। ୱତଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଯଥାସମାଦିନ୍ନୱତଂ ଲହୁଚିତ୍ତତାଯ ନ ପାରିପୂରିଂ ଗଚ୍ଛତି। ସମ୍ପନ୍ନୱତୋତି ପରିପୁଣ୍ଣସୀଲାଦିୱତଗୁଣୋ

କୁଲଘରଣୀସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୨୯।ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠେ ରାଜପୁତ୍ତୋତି ୱଜ୍ଜିରଟ୍ଠେ ଜାତସଂୱଦ୍ଧୋ ୱଜ୍ଜିରାଜପୁତ୍ତୋ। ସବ୍ବରତ୍ତିଚାରୋତି ଛଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଇତୋ ଚିତୋ ଚରନ୍ତେହି ଅନୁଭୱିତବ୍ବନକ୍ଖତ୍ତମହୋ। ତେନାହ ''କତ୍ତିକନକ୍ଖତ୍ତଂ ଘୋସେତ୍ୱା'' ତିଆଦି। ଏକାବଦ୍ଧଂ ହୋତୀତି ଯସ୍ମା ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱା ତସ୍ମିଂ ଦିୱସେ ନକ୍ଖତ୍ତଂ ଘୋସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱସିଦ୍ଧାଯ ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଯା ମହନ୍ତଂ ନକ୍ଖତ୍ତକୀଳିଆସୁଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ ତେହି ଏକାବଦ୍ଧଂ ୱିଯ ହୋତି। ଭେରିଆଦିତୂରିଯାନନ୍ତି ଭେରିମୁଦିଙ୍ଗସଙ୍ଖପଣୱୱୀଣାଦିତୂରିଯାନଂ। ତାଳିତାନନ୍ତି ଆରଦ୍ଧଲଯାନୁରୂପଂ ପହଟାନଂ। ୱୀଣାଦୀନନ୍ତି ୱୀଣାୱେଣୁଗୋମୁଖୀଆଦୀନଂ। ୱାଦିତାନନ୍ତି ଯଥାରଦ୍ଧମୁଚ୍ଛନାନୁରୂପଂ ସଙ୍ଘଟ୍ଟିତାନଂ। ଅଭାସୀତି ତେନ ସଦ୍ଦେନ ଆକଡ୍ଢିଯମାନହଦଯୋ ଅଯୋନିସୋ

ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ‘‘ମହତୀ ୱତ ମେ ଜାନୀ’’ତି ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତୋ ଅଭାସି। ଛଡ୍ଡିତଦାରୁକଂ ୱିଯାତି ୱନେ ଛଡ୍ଡିତନିରତ୍ଥକକଳିଙ୍ଗରଂ ୱିଯ। ଲାମକତରୋତି ନିହୀନତରୋ। ଦେୱତା ପଠମଗ୍ଗିତଂ ଆଣିଂ ପଟାଣିଯା ନୀହରନ୍ତୀ ୱିଯ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ଅପନେନ୍ତୀ ‘‘ତସ୍ସ ତେ ବହୁକା ପିହଯନ୍ତୀ’’ତି ଅୱୋଚାତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଥେରୋ’’ତିଆଦିମାହ। ସଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଯଥା ନେରଯିକା ପିହଯନ୍ତି, ଏୱଂ ସମ୍ମାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ତୁଯ୍ହଂ ବହୂ ପିହଯନ୍ତି, ତସ୍ମା ତ୍ୱଂ ‘‘ପାପିଯୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ମା ମଞ୍ଞିତ୍ଥାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ୱଜ୍ଜିପୁତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସଜ୍ଝାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୦।ନିସ୍ସରଣପରିଯତ୍ତିୱସେନାତି ଅଦ୍ଧା ଇମଂ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖତୋ ନିସ୍ସରିତୁଂ ଲବ୍ଭାତି ଏୱଂ ନିସ୍ସରଣପରିଯତ୍ତିୱସେନ। ସଜ୍ଝାଯନତୋତି ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେ ଠତ୍ୱା ସଜ୍ଝାଯନତୋ। ଇଦାନି ତସ୍ସ ନିସ୍ସରଣପରିଯତ୍ତିୱସେନ ସଜ୍ଝାଯନକରଣଂ, ପଟିପତ୍ତିୱସେନ ୱତ୍ତପଟିୱତ୍ତକରଣଂ, ୱିପସ୍ସନାଭାୱନଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ କିରା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅରହତ୍ତଂ ପତ୍ତଦିୱସେ ପଟିପତ୍ତିକିଚ୍ଚନାଯ ପୁରିମଦିୱସେସୁପି ତଥା ପଟିପଜ୍ଜି, ୱିପସ୍ସନଂ ପନ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତୁଂ ନାସକ୍ଖୀତି ଦସ୍ସେତି। କାଲଂ ଅତିୱତ୍ତେତୀତି ଇଦଂ ‘‘ସଙ୍କସାଯତୀ’’ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱଚନଂ। ଥେରସ୍ସାତି ସଜ୍ଝାଯକତ୍ଥେରସ୍ସ।

ଧମ୍ମପଦାନୀତି ସୀଲାଦିଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧଦୀପକାନି ପଦାନି। ତେନାହ ‘‘ସବ୍ବମ୍ପି ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ଅଧିପ୍ପେତ’’ନ୍ତି। ନ ଗଣ୍ହାସି ଉଦ୍ଦେସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ପାଠଇଯଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୂହି ସଂୱସନ୍ତୋ’’ତି ଇମିନା ତେସଂ ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥାଯପି ଧମ୍ମୋ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବୋତି ଦସ୍ସେତି। ୱିରଜ୍ଜତି ଏତେନାତି ୱିରାଗୋ, ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ଜାନିତ୍ୱାତି ପରିଞ୍ଞାଭିସମଯୱସେନ ଦିଟ୍ଠସୁତାଦିଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନନ୍ତି ପହାନଂ। ନ ବୁଦ୍ଧୱଚନସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ। ଭଣ୍ଡାଗାରିକପରିଯତ୍ତିଯାପି ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ପଗେୱ ନିସ୍ସରଣତ୍ଥାଯ, ତତ୍ଥ ପନ ମତ୍ତା ଜାନିତବ୍ବାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା’’ତିଆଦିମାହ।

ସଜ୍ଝାଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଅକୁସଲୱିତକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୧।ଅକୁସଲେୱିତକ୍କେତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅକୁସଲେ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କେ। ଯୋନି ୱୁଚ୍ଚତି ଉପାଯୋ, ତସ୍ମା ଅସୁଭାଦିକେ ସୁଭାଦିୱସେନ ମନସିକାରୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋତି ଆହ ‘‘ଅନୁପାଯମନସିକାରେନା’’ତି। ପାସାଦିକକମ୍ମଟ୍ଠାନନ୍ତି ପସାଦାୱହଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦିକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ। ବଲୱପୀତିଞ୍ଚ ସୁଖଞ୍ଚାତି ନୀୱରଣୱିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ବଲୱନ୍ତଂ ଉପଚାରଜ୍ଝାନସହଗତଂ ପୀତିଞ୍ଚ ସୁଖଞ୍ଚ।

ଅକୁସଲୱିତକ୍କସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ମଜ୍ଝନ୍ହିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୨।ନନ୍ଦନୱଗ୍ଗେତି ନନ୍ଦନୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନାଯଂ ତତ୍ଥ ଇଧାପି ଗାଥାଯ ୱିସେସାଭାୱତୋ। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗୀତଂ ଇଧ ଗହିତନ୍ତି? ଦେୱତାପଟିସଂଯୁତ୍ତତଂ ଉପାଦାଯ ଦେୱତାସଂଯୁତ୍ତେ ସଙ୍ଗହିତମ୍ପି ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିସଂଯୁତ୍ତତ୍ତା ଇଧ ଗହିତଂ।

ମଜ୍ଝନ୍ହିକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୩। ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୩। ତେରସମେ ଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ତଂ ୱିତ୍ଥାରିତମେୱାତି ଯୋଜନା। ଜନ୍ତୁଦେୱପୁତ୍ତସୁତ୍ତେତି ଜନ୍ତୁଦେୱପୁତ୍ତସୁତ୍ତସଂୱଣ୍ଣନାଯ। ‘‘ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗୀତଂ ଇଧାପୀ’’ତିଆଦି ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ପାକତିନ୍ଦ୍ରିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ଗନ୍ଧତ୍ଥେନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୪।ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଗନ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଉପେଚ୍ଚ ନିଜ୍ଝାଯତି, ରୂପାରମ୍ମଣେନ ୱିଯ ୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ, ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣେନ ତଂ ଉପେଚ୍ଚ ନିଜ୍ଝାଯତି ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ, ଯାଥାୱତୋ ସଭାୱତୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପସିଙ୍ଘିସ୍ସତୀତି ତଣ୍ହାୱସେନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସିଙ୍ଘିସ୍ସତି।

ଏକଙ୍ଗମେତଂଥେଯ୍ୟାନନ୍ତି ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଥେଯ୍ୟୱତ୍ଥୂସୁ ୱିଭଜିଯମାନେସୁ ଏକମଙ୍ଗମେତଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣନ୍ତି ଆହ ‘‘ଥେନିତବ୍ବାନ’’ନ୍ତିଆଦି। ଓଳାପେକ୍ଖାଯ ଥେଯ୍ୟାଯ ପୱତ୍ତମାନାଯ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣତାପି ତସ୍ସା ସିଯା, ସା ପନ ନ ମଧୁରା ଥେଯ୍ୟକତା ଚାତି ‘‘ପଞ୍ଚକୋଟ୍ଠାସାନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। କାମଞ୍ଚ ତଂ ଗନ୍ଧାରମ୍ମଣଂ କେନଚି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ନ ହୋତୀତି ଆଦିଯିତୁଂ ସକ୍କା, ସତ୍ଥାରା ପନ ଅନନୁଞ୍ଞାତତ୍ତା ନ ଯୁତ୍ତୋ ତସ୍ସ ପରିଭୋଗୋ। ଯଂ ପନ ତେନ ଭିକ୍ଖୁନା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନ ହରାମି ନ ଭଞ୍ଜାମୀ’’ତି, ତସ୍ସପି ଅଯମେୱ ପରିହାରୋ। ୱଣ୍ଣୀଯତି ଫଲଂ ଏତେନାତି ୱଣ୍ଣଂ, କାରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ୱଣ୍ଣେନାତି କାରଣେନା’’ତି।

ତସ୍ମିନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ଭିକ୍ଖୁସ୍ମିଂ। ଆକିଣ୍ଣକମ୍ମନ୍ତୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଆଦିୱସେନ ଅକୁସଲକମ୍ମନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠିମୋହତଣ୍ହାଦିୱସେନ ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କୁସଲକମ୍ମାନଂ ପଟିକ୍ଖେପନତୋ। ଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଚ କଥିନକକ୍ଖଳଅଖରିଗତତ୍ତା ‘‘ଅଖୀଣକମ୍ମନ୍ତୋ କକ୍ଖଳଅକମ୍ମନ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଆକିଣ୍ଣଲୁଦ୍ଦୋତି ଆକିଣ୍ଣୋ ହୁତ୍ୱା କକ୍ଖଳଓ। ତେନାହ ‘‘ବହୁପାପୋ’’ତିଆଦି। ମକ୍ଖିତୋତି ଲିତ୍ତୋ। ତନ୍ତି ଦେୱତାଚୋଦନଂ। ତସ୍ମାତି ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠିତତ୍ତା‘‘ଦ୍ୱଞ୍ଞାରହାମି ୱତ୍ତୱେ’’ତି ଏୱମାହ।

ଗୱେସନ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦନୱସେନ ପରିଯେସନ୍ତସ୍ସ। ଅନେକଯୋଜନାଯାମୱିତ୍ଥାରଂ ଗଗନତଲଂ ଢ୍ୱାପେତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୱଲାହକକୂଟପ୍ପମାଣଂ ୱିଯ। ସୁଦ୍ଧୋତି ସୀଲେନ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଅଯନ୍ତି ଜାନାସି। ସୁଗତିନ୍ତି ସୁନ୍ଦରନିଟ୍ଠିଂ। ତେନ ନିବ୍ବାନସ୍ସପି ସଙ୍ଗହୋ ସିଦ୍ଧୋ।

ଗନ୍ଧଥେନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ୱନସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୦। ଯକ୍ଖସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ଇନ୍ଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୫। ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାୟକଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦୋ ନାମ ମହେସକ୍ଖୋ, ଇନ୍ଦୋତି ସମଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି କତ୍ୱା ‘‘ଇନ୍ଦକୋ’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ଇନ୍ଦକସ୍ସ। ଇନ୍ଦକୂଟେ ପବ୍ବତେ ନିୱସତୀତି ଇନ୍ଦକୂଟନିୱାସୀ, ତସ୍ସ ଇନ୍ଦକୂଟନିୱାସିନୋ। ବଲିକମ୍ମେହି ଯଜିତବ୍ବତୋ ପୂଜିତବ୍ବତୋ ଯକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ। ଇନ୍ଦସ୍ସ ନିୱାସଟ୍ଠାନଭୂତଂ କୂଟଂ ଇନ୍ଦକୂଟନ୍ତି ଯକ୍ଖତୋ କୂଟେନ ନାମଂ ଲଦ୍ଧଂ। ଇନ୍ଦକୂଟୋ ଇନ୍ଦୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଯଥା ‘‘କେଲାସକୂଟୋ କେଲାସୋ’’ତି। ଇନ୍ଦୋ ଯକ୍ଖୋତି କୂଟତୋ ଯକ୍ଖେନ ନାମଂ ଲଦ୍ଧଂ। ନ ଚେତ୍ଥ ଇତରୀତରନିସ୍ସୟଦୋସୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୁପଲକ୍ଖଣଭାୱତୋ ଯଥା ତଂ ‘‘କାୟକମ୍ମଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି। ରୂପନ୍ତି ସକଲଂ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧମାହ, ନ ରୂପାୟତନନ୍ତି। ଇମଂ ସରୀରଂ ପେଚ୍ଚ ଅୟଂ କିନ୍ତି ପଟିଲଭତୀତି ଚୋଦେତି।

କୁତୋ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ପରାଧାରରୂପେ ଜୀୱେ ଅତ୍ତନି ମାତୁକୁଚ୍ଛିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ରୂପସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋତି କୁତୋ ନାମ ଠାନତୋ ଆଗଚ୍ଛତି। ତେନାହ ‘‘ଇମାନି ଚ ଅଟ୍ଠୀନି ଇମା ଚ ମଂସପେସିୟୋ’’ତିଆଦି। କଥଂ ନ୍ୱୟନ୍ତି ଅୟଂ କୁଚ୍ଛିସଙ୍ଖାତେ ଗବ୍ଭରେ କଥଂ ସଜ୍ଜତୀତି ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘ସୀହାନଂୱ ନଦନ୍ତାନଂ, ଦାଠୀନଂ ଗିରିଗବ୍ଭରେ’’ତିଆଦିନା (ଥେରଗା। ନିଦାନଗାଥା) ଗବ୍ଭରୋ ଚ କୁଚ୍ଛିୱାଚକୋ ଆଗତୋ। ତେନାହ ‘‘ଗବ୍ଭରସ୍ମିନ୍ତି ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମି’’ନ୍ତି। ପୁଗ୍ଗଲୱାଦୀତି ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନୋ। ଯଥା ହି ମଚ୍ଛମଂସଂ ଭୁତ୍ତଂ ଫେଣଂ ୱିୟ ହୁତ୍ୱା ୱିଲୀୟତି, ନ ଚ ପଞ୍ଞାୟତି ସତ୍ତଭାୱେନ ଅପ୍ପୱତ୍ତନତୋ, ଏୱମେୱଂ ଯଦି ମାତୁକୁଚ୍ଛିସ୍ମିଂ ଗବ୍ଭଭାୱେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରୂପଂ ସତ୍ତୋ ନ ଭୱେୟ୍ୟ ନୋ ୱଡ୍ଢେୟ୍ୟ, ୱିଲୀୟିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ପଞ୍ଞାୟତି ଚ ତଂ ରୂପଂ, ତସ୍ମା ଜୀୱୋତି ଇମାୟ ଲଦ୍ଧିୟା। ଏୱମାହାତି ‘‘ରୂପଂ…ପେ… ଗବ୍ଭରସ୍ମି’’ନ୍ତି ଏୱମୱୋଚ। ପଠମନ୍ତି ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ପଠମଂ। ତେନାହ ‘‘ପଠମେନ ପଟିସନ୍ଧିୱିଞ୍ଞାଣେନ ସଦ୍ଧି’’ନ୍ତି। ‘‘ଜାତିଉଣ୍ଣଂସୂହୀତି ଜାତିଏଠଅକାୟ ଉଣ୍ଣଂସୂହୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ‘‘ଗବ୍ଭଂ ଫାଲେତ୍ୱା ଗହିତୌଣ୍ଣା ଜାତିଉଣ୍ଣା। ତସ୍ସା ଅଂସୂହି ତୀହି କତସୁତ୍ତଗ୍ଗେ’’ତି ସଂଯୁତ୍ତଭାଣକାନଂ ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅନାୱିଲୋତି ଅଚ୍ଛୋ, ସୁପ୍ପସନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂୱଣ୍ଣପ୍ପଟିଭାଗନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣସଣ୍ଠାନସମ୍ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। କଲଲଂ ସମ୍ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅତ୍ତଭାୱୋ ଭୂତୁପାଦାରୂପସଙ୍ଖାତୋ ସନ୍ତାନୱସେନ ପୱତ୍ତମାନୋ କଲଲଂ ନାମାତି କଥୀୟତି।

କଲଲାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକଲଲରୂପହେତୁ ତଂ ନିସ୍ସାୟ ପଚ୍ଚୟଂ କତ୍ୱା। ମଂସଧୋୱନୋଦକୱଣ୍ଣନ୍ତି ୱଣ୍ଣତୋ ମଂସଧୋୱନୋଦକୱଣ୍ଣଂ, ସଣ୍ଠାନତୋ ପନ ୱିଲୀନତିପୁସଦିସଂ।

ପରିପକ୍କନ୍ତି ପରିପାକକଲଲଭାୱତୋ ପରିପାକଂ ଗତଂ ସୁପରିପାକଂ ଗତଂ। ସମୂହତନ୍ତି ସମୂହଭୂତଂ ସଙ୍ଗତଂ। ୱିୱଚ୍ଚମାନନ୍ତି ପରିଣମନ୍ତଂ। ତବ୍ଭାୱନ୍ତି କରଣେ ଏତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ତବ୍ଭାୱେନ ପରିଣମନ୍ତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିସ୍ସକ୍କେ ୱା ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ତବ୍ଭାୱତୋ କଲଲଭାୱତୋ କଲଲଂ ୱିପରିଣମନ୍ତଂ। ଅବ୍ବୁଦଂ ନାମ ଜାୟତି, ଅବ୍ବୁଦଂ ନାମ ସମ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିଲୀନତିପୁସଦିସା ସଣ୍ଠାନୱସେନ, ୱଣ୍ଣୱସେନ ପନ ସିତା ଅରତ୍ତାୱ ହୋତୀତି ୱଦନ୍ତି। ମଣ୍ଡନ୍ତି ଦାରିକାନଂ ତଥା ପୀଠଅନତୋ ନିବ୍ବତ୍ତମରିଚପକ୍କସ୍ସ ସାରଭୂତଂ ରସଂ। ସବ୍ବଭାଗେହି ମୁଚ୍ଚତୀତି ସୋ ମଣ୍ଡୋ କପାଲେ ଅଲଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସ ସବ୍ବଭାଗେହି ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ପିଣ୍ଡିତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଏୱରୂପା ପେସି ହୋତୀତି ସା ପେସି ଗବ୍ଭାସୟେ କତ୍ଥଚି ଅଲଗ୍ଗା ଯଥାୱୁତ୍ତମଣ୍ଡୋ ୱିୟ ପିଣ୍ଡିତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ତେନାହ ‘‘ୱିଲୀନତିପୁସଦିସା’’ତି।

ପେସି ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି ଏତ୍ଥ ପେସୀତି ନିସ୍ସକ୍କେ ପଚ୍ଚତ୍ତୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ତତୋ ପେସିତୋ’’ତି।

ଘନସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ। ନିବ୍ବତ୍ତଂ କମ୍ମପଚ୍ଚୟାତି ତଂସଣ୍ଠାନଂ ରୂପଧମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତିୟା ଜାୟତି। ‘‘ଜରାମରଣଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨। ୨୦) ହି ୱୁତ୍ତଂ।

ପୀଠଅକାତି ପୀଠଅକସଦିସା ମଂସପିଣ୍ଡା ଜାୟନ୍ତି।

ସତ୍ତମାଦୀନୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅଟ୍ଠମସତ୍ତାହତୋ ପଟ୍ଠାୟ ଯାୱ ଏକଚତ୍ତାଲୀସା ଚତୁତ୍ତିଂସ ସତ୍ତାହାନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ପରିଣତକାଲନ୍ତି ଗବ୍ଭସ୍ସ ପରିଣତକାଲଂ। ନୱମାସତୋ ବହି ପରିପକ୍କୋ ନାମ ହୋତି କେସଲୋମାଦିନିବ୍ବତ୍ତିତୋ। ତେନାହ ‘‘ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସେ ସତ୍ତାହେ ଏତାନି ଜାୟନ୍ତୀ’’ତି।

ତସ୍ସାତି ଗବ୍ଭସେୟ୍ୟକସତ୍ତସ୍ସ। ମାତୁଉଦରପଟଲେନ ଏକାବଦ୍ଧୋ ହୋତି ଯତୋ ମାତରା ପରିଭୁତ୍ତଆହାରୋ ଆମାସଯେ ପତିଟ୍ଠିତେ ଗବ୍ଭସ୍ସ ନାଭିନାଳଅନୁସାରେନ ଗବ୍ଭଗତସ୍ସ ସରୀରଂ ସମ୍ପତ୍ୱା ଆହାରକିଚ୍ଚଂ କରୋତି। ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତୀତି ଗବ୍ଭଗତସ୍ସ କାଯେ ଓଜାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସା ଚ ତଂ ପଚ୍ଚଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଓଜଟ୍ଠମକଂ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ମାତରା ପରିଭୁତ୍ତଆହାରପଚ୍ଚଯେନ ଗବ୍ଭଗତୋ ଦସ ମାସେ ଯାପେତି ଅତ୍ତନୋ ନାଭିନାଳଅନୁସାରଗତେନେୱ ତେନ ଯାୱ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସତ୍ତାହୋ, ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଆହରଣତୋ। କେଚି ପନ ''ମାତରା ପରିଭୁତ୍ତଆହାରୋ ବାହିରଓଗ୍ଗୋ ୱିଯ ତସ୍ସ କାଯଂ ଅଭିସନ୍ଦେତି ପରିସନ୍ଦେତି, ତେନ ସୋ ଯାପେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। କୁଚ୍ଛିଗତଂ ଉଦରପଟଲେନ ତିରୋହିତତ୍ତା ବହି ଠିତନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନ ଅରହତୀତି ''କୁଚ୍ଛିଯା ଅବ୍ଭନ୍ତରଗତୋ''ତି ଆହ। ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ନରୋତି ମାତୁ ତିରୋକୁଚ୍ଛିଗତୋ। ଏୱଂ ଖୋତି ଇମିନା ଯଥାୱୁତ୍ତାକାରେନ ଅଯଂ ସତ୍ତୋ...ପେ... ନିଦ୍ଦଉତି, ତସ୍ମା ରୂପଂ ନ ଜୀୱୋ। ନ ହି ଦିଟ୍ଠିଗତସ୍ସ ସତ୍ତାହକ୍କମେନ ୱୁଡ୍ଢିପ୍ପତ୍ତୋ ଇଚ୍ଛିତୋ ଅନିଚ୍ଚତାପତ୍ତିତୋ।

ଇନ୍ଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସକ୍କନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୬।ସକ୍କନାମକୋତି ବଲିପୁତ୍ତୋ ୱିଯ ସକ୍କସ୍ସ ୱସେନ ଗହିତନାମୋ। ''ଏସୋ କିରା''ତି ପାଠୋ। ''ଏକୋ କିରା''ତିପି ଲିଖନ୍ତି। ମାରସ୍ସ ପକ୍ଖେ ଗତୋ ମାରପକ୍ଖିକୋ। ଯଦଞ୍ଞଞ୍ଞନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯନ୍ତି କିରିଯାପରାମସନଂ, ତସ୍ମା ଯଂ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅନୁସାସନଂ, ତଂ ସମଣସ୍ସ ନ ସାଧୂତି ଯୋଜନା। କାରଣେନାତି କାରଣମତ୍ତେନ ସଂୱାସୋ ଜାଯତି। ଯେନ କେନଚି ଗହଟ୍ଠେନ ୱା ପବ୍ବଜିତେନ ୱା। ତଂ କାରଣନ୍ତରଂ ସମାଗତଂ ପୁରିସଂ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ ଅନୁକମ୍ପିତୁଂ ନାରହତି ୱିସେସାଧିଗମାଭାୱା, ସତି ପନ ତସ୍ମିଂ ସୱିସେସଂ ପସାଦୋ ହୋତୀତି। ମନସା ଚେ...ପେ... ନ ତେନ ହୋତି ସଂଯୁତ୍ତୋ ସିନେହୱସେନ ଅନୁକମ୍ପା ଅନୁଦ୍ଦଯା ତସ୍ସା ଅସଂକିଲିଟ୍ଠସଭାୱତ୍ତା।

ସକ୍କନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୭। ଗଯାଯ ଅୱିଦୂରେ ଭୱୋ ଗାମୋ ''ଗଯା''ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ''ଗଯାଯ''ନ୍ତି, ତେନାହ ''ଗଯାଯ ଅୱିଦୂରେ ନିୱିଟ୍ଠଗାମଂ ଉପନିସାଯାତି ଅତ୍ଥୋ''ତି। ଗୋଚରଗାମନିଦସ୍ସନଂ ହେତଂ। ଇଦଂ ଉପରି ଇଦଂ ହେଟ୍ଠାତି ନତ୍ଥି ଉପ୍ପଟିପାଟିଯୋ ମଞ୍ଚପାଦାନଂ ଦ୍ୱୀସୁ ପସ୍ସେସୁ ଦୀଘଭାୱେନ। ବଲିକମ୍ମତ୍ଥାଯ କତଂ ଦେୱତାଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଦେୱଟ୍ଠାନେ ଠପେନ୍ତି। ଅଟ୍ଟପାଦମଞ୍ଚସଦିସୋ କିର ସୋ ହେଟ୍ଠୁପରିପରିୱତ୍ତେତବ୍ବତୋ। କଥିନସିଙ୍ଘନସୂଚି କଥିନସୂଚି। ଅପଚ୍ଚତ୍ଥରିତ୍ୱାତି କିଞ୍ଚି ସଙ୍ଘିକସେନାସନସ୍ସ ଉପରି ପଟିଚ୍ଛଦନଂ ଅପଚ୍ଚତ୍ଥରିତ୍ୱା। ଗୱଚ୍ଛିୱିଚ୍ଛିତଂ ୱିଯାତି ତେହି ସୂଚିଲୋମେହି ଗୱଚ୍ଛିଜାଲଂ ୱିଯ ଗତଂ ସବ୍ବସୋ ସମୋହତଂ।

ଇଧାପି ''ଖରସରୀରୋ''ତି ୱତ୍ୱା ଖରସରୀରଂ କଥିନସୂଚିସଦିସତାଯ ଲୋମସ୍ସାତି ତସ୍ସ ତଥାଭାୱସ୍ସ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୋ କିରା''ତିଆଦିମାହ। ଅତ୍ତନୋ ହତ୍ଥେହୀତି ସଙ୍ଘିକତେଲସମ୍ମକ୍ଖିତେହି ଅତ୍ତନୋ ସରୀରଂ ମକ୍ଖେସି। ଇତୀତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ।

ସମାଗମଟ୍ଠାନନ୍ତି ଯକ୍ଖସନ୍ନିପାତଟ୍ଠାନଂ। ସୋତି ସୂଚିଲୋମୋ ଯକ୍ଖୋ। ମନ୍ତି ଚ ତମେୱ ୱଦତି।

ଉଟ୍ଠାପେତ୍ୱାତି ଉଦ୍ଧଗ୍ଗା କତ୍ୱା। ଅପନାମେସୀତି ଯଥା ସୋ ଅତ୍ତନୋ କାଯଂ ଉପନେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ତଥା କରୋନ୍ତୋ ଥୋକଂ ଅପନାମେସି। ଅମନୁଞ୍ଞୋତି ଫରୁସତିକ୍ଖତାଯ ନ ମନୁଞ୍ଞୋ। ଚିତ୍ତଂ ୱା ତେ ଖିପିସ୍ସାମୀତି ମଯ୍ହଂ ଆନୁଭାୱେନ ତୱ ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପଂ ୱା କରିସ୍ସାମି। ଯଥା ପନ ସୋ ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପଂ କରେୟ୍ୟ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯେସଞ୍ହି''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଭେରୱଂ ୱାତି ୱୁତ୍ତାକାରେନ ଅଞ୍ଞଥା ୱା ଭଯାନକଂ ଦସ୍ସନମତ୍ତେନେୱ ସତ୍ତାନଂ ଭଯଂ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଲୋମହଂସଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ସମତ୍ଥଂ। ''କଥେନ୍ତାନଂଯେୱା''ତି ୱା ପାଠୋ। ତଂ ଦ୍ୱୀସୁ ପାଦେସୁ ଗହେତ୍ୱା ପାରଂ ଗଙ୍ଗାଯ ଖିପିସ୍ସାମୀତି ଯୋଜନା।

କୁତୋନିଦାନାତି କସ୍ମା କାରଣା? ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ସମାସପଦମେତଂ, ୱିଭତ୍ତିଅଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''କିଂନିଦାନା କିଂପଚ୍ଚଯା''ତି? ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଚିତ୍ତଂ ଓସ୍ସଜନ୍ତୀତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନୱସେନ ପୁରତୋ ଖିପନ୍ତି। କୁତୋ ସମୁଟ୍ଠାଯାତି ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କାନଂ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ପୁଚ୍ଛତି?

କାମରାଗାଦଯୋ ସୁଭନିମିତ୍ତାଦୀସୁ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରହେତୂ। କାମୋ ପନ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଚ ନିଯକଜ୍ଝତ୍ତପରିଯାପନ୍ନୋତି ଆହ ‘‘ଅଯଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ନିଦାନଂ ଏତେସନ୍ତି ଇତୋନିଦାନା’’ତିଆଦି। ଏୱମେୱାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ଵୀଠଆପସୁତକୁମାରକା ୱିଯ ମିଚ୍ଛାୱିତକ୍କା ଦଟ୍ଠବ୍ବା, ତେସଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନଭୂତୋ ଲୋକୋ ୱିଯ ଅଯଂ ଅତ୍ତଭାୱଲୋକୋ। ତେହି ଓସ୍ସଜିଯମାନଂ ଧଙ୍କଂ ୱିଯ ଚିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ପାଦେ ବଦ୍ଧଦୀଘସୁତ୍ତକଂ ୱିଯ ତଂ ଦୂରାନୁବନ୍ଧଂ ସଂଯୋଜନନ୍ତି ଏୱଂ ଉପମାଯ ସଂସନ୍ଦନଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ପାପୱିତକ୍କାନଂ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକିଲେସାନଞ୍ଚ ତଣ୍ହା ୱିସେସପଚ୍ଚଯୋ ତଦଭାୱେନ ତେସଂ ଅଭାୱତୋତି ଆହ ‘‘ତଣ୍ହାସିନେହତୋ ଜାତା’’ତି। ଅତ୍ତଭାୱପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ‘‘ଅତ୍ତନି ସମ୍ଭୂତା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତେନ ନେସଂ ଅନଞ୍ଞହେତୁକତଂ ଦସ୍ସେତି, ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସେୱ ଖନ୍ଧଜାତୀତି ଇମିନା ପନ ପୁଥୁଭାୱଞ୍ଚ, ୱିସତ୍ତାତିଆଦିନା ଦୁବ୍ବିନିସ୍ସଟତଞ୍ଚ। ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ରୂପାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ପୁଥୂସୁ। ପୁଥୂ କିଲେସକାମା କାମରୂପତଣ୍ହାଦଯୋ। ତେହି କିଲେସକାମେହି କରଣଭୂତେହି। ଅତ୍ତଭାୱଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଯେ ୱିପସ୍ସନାଯ ଯୁତ୍ତପଯୁତ୍ତା ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତି।

ଯତୋତି ପଚ୍ଚତ୍ତେ ନିସ୍ସକ୍କୱଚନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯଂ ନିଦାନମସ୍ସା’’ତି। ‘‘ୱିନୋଦେନ୍ତୀ’’ତି କତ୍ତୁନିଦ୍ଦେସେନ ଯେନ ନ ୱିନୋଦେନ୍ତି, ତଂ କାରଣଂ ବାଧିତମେୱାତି ଆହ ‘‘ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ ୱିନୋଦେନ୍ତୀ’’ତି। ୱିନୋଦନଞ୍ଚେତ୍ଥ ସନ୍ତାନତୋ ନୀହରଣଂ ବହିକରଣଂ ସବ୍ବସୋ ପହାନଂ, ପହୀନେ ଚ ତସ୍ମିଂ କିଲେସେ ଓଘଂ ତରନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଦୁତ୍ତର’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଏତସ୍ମିଂ ଅଧିଗତେ ନ ପୁନ ଭୱୋତି ଅପୁନବ୍ଭୱୋ, ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଅପୁନବ୍ଭୱସଙ୍ଖାତସ୍ସା’’ତିଆଦି। ଯସ୍ମା ଏତ୍ଥ ‘‘ଯେ ନଂ ପଜାନନ୍ତି, ଯତୋନିଦାନ’’ନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯସଚ୍ଚାନି, ୱିନୋଦନଗ୍ଗହଣେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଂ, ଅପୁନବ୍ଭୱଗ୍ଗହଣେନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ପକାସିତଂ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସେନ୍ତୋ’’ତି।

ତସ୍ମିଂଯେୱାତି ଯତ୍ଥ ଠିତୋ ‘‘ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚା’’ତିଆଦିନା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛି, ତସ୍ମିଂଯେୱ ପଦେସେ ଠିତୋ। ଦେସନାନୁସାରେନାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁ ସାମୁକ୍କଂସିକଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅନୁସ୍ସରଣେନ। ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ନିବ୍ବାନଂ ପତି ଅନୁବୋଧଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତ୍ୱା। ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋତି ସହସ୍ସନଯପଟିମଣ୍ଡିତସ୍ସ ପଠମମଗ୍ଗସ୍ସ ଅଧିଗମେନ ପଠମଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପଟିଲଭତୀତି ଯୋଜନା। ନ କିଲିଟ୍ଠଭାୱେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି ମହାନୁଭାୱତ୍ତା ଅରିଯଧମ୍ମସ୍ସ। ସେତକଣ୍ଡୁପୀଠଅକସୂଚିଯୋତି ସେତଭାୱଂ ପତ୍ୱା କଣ୍ଡୁପୀଠଅକା ଲୋମସୂଚିଯୋ ସବ୍ବା ଅନୱସେସା ପତିତା ପରିଭଟ୍ଠା ଅପଗତା। ଭୁମ୍ମଦେୱତାପରିହାରନ୍ତି ଭୁମ୍ମଦେୱତ୍ତଭାୱନ୍ତି।

ସୂଚିଲୋମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ମଣିଭଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୮।ସୁଖଂ ପଟିଲଭତୀତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକାଦିଭେଦଂ ସୁଖଂ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ନିଚ୍ଚମେୱ ସେଯ୍ୟୋ ସତିମତୋ ଆଯତିଂ ହିତଚରଣତୋ। ମଣିଭଦ୍ଦୋ ‘‘ସତିମାପୁଗ୍ଗଲୋ ସତୋକାରୀ ସମ୍ପତି ୱେରଂ ନପ୍ପସୱତୀ’’ତି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ‘‘ୱେରା ଚ ପରିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ଆହ। ଭଗୱା ପନ ସତିମନ୍ତତାସିଦ୍ଧିଯା ୱେରପରିମୁଚ୍ଚନଂ ନ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକଂ, ନାପି ଏକନ୍ତିକଂ ପଟିପକ୍ଖେନ ପରତୋ ଚ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାତି ତଂ ନିସେଧେନ୍ତୋ ‘‘ୱେରା ଚ ନ ପରିମୁଚ୍ଚତୀ’’ତି ୱତ୍ୱା, ଯଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତିକଂ ଏକନ୍ତିକଞ୍ଚ ପରସ୍ସ ୱସେନ ୱେରପରିମୁଚ୍ଚନଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯସ୍ସା’’ତି ଗାଥମାହ। କରୁଣାଯାତି ଅପ୍ପନାପତ୍ତାଯ କରୁଣାଯ। କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗେତି କରୁଣାଭାୱନାଯ ୱସେନ ଉପ୍ପାଦିତପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରେ। ସୋତି କରୁଣାଭାୱନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ମେତ୍ତଂସୋତି ମେତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଅଂସୋ ଏକୋ କୁସଲକୋଟ୍ଠାସୋ ଏତସ୍ସାତି ମେତ୍ତଂସୋ। ତସ୍ସ କେନଚୀତି ତସ୍ସ ଅରହତୋ କରୁଣାଯ ମେତ୍ତାଭାୱନାଯ ଚ ସାତିସଯତ୍ତା ତଦଭାୱେନ କେନଚି ପୁଗ୍ଗଲେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱେରପ୍ପସଙ୍ଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ଇମିନା ଖୀଣାସୱେପି ମେତ୍ତାକରୁଣାଭାୱନାରହିତେ କୋଚି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଦୋସେନ ୱେରଂ କରେଯ୍ୟ, ନ ପନ ତସ୍ମିଂ ମେତ୍ତାକରୁଣାଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସମନ୍ନାଗତେ କୋଚି ୱେରଂ କରେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ମହିଦ୍ଧିକା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରଭାୱନାତି ଦସ୍ସେତି।

ମଣିଭଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସାନୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୩୯।ଯକ୍ଖେନଗହିତୋ ହୋତୀତି ଯକ୍ଖେନ ଅନୁପୱିଟ୍ଠୋ ହୋତି। ତସ୍ସ ଯକ୍ଖଗହଣସ୍ସ କାରଣଂ ମୂଲତୋ ପଭୁତି ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସ ଅନ୍ତିମଭୱିକତ୍ତା ଆଦିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାଯ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ପୂରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେତି ‘‘ସୋ ପବ୍ବଜିତକାଲତୋ’’ତିଆଦିନା।

ପଚ୍ଚାହାରନ୍ତି ପଟିକ୍ଖେପଂ। ଇମସ୍ମିଂ ସରଭଞ୍ଜେତି ଇମସ୍ମିଂ ମମ ଧମ୍ମଭଣନେ। ପତ୍ତିନ୍ତି ପତ୍ତିଦାନଂ। ପିଯା ହୋନ୍ତି, ତେନାହ ଭଗୱା ''ଆକଙ୍ଖେଯ୍ଯ ଚେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ 'ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀନଂ ପିଯୋ ଚ ଅସ୍ସଂ ମନାପୋ ଚ ଗରୁ ଚ ଭାୱନୀଯୋ ଚା'ତି, ସୀଲେସ୍ୱେୱସ୍ସ ପରିପୂରକାରୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୬୫)। ତଥା ଚାହ ''ତସ୍ମିଂ ସାମଣେରେ''ତିଆଦି।

ୱୁଡ୍ଢିମନ୍ୱାଯାତି ଯୋବ୍ବନପ୍ପତ୍ତିଯା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ ପରିୱୁଡ୍ଢିମାଗମ୍ମ। କାମସମ୍ଭୋଗସମତ୍ଥତାୱସେନ ପରିପକ୍କିନ୍ଦ୍ରିଯୋ। ଅନୁଯୋଜେତ୍ୱାୱାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ, ଗିହିଭାୱେ ୱା ଅନୁଯୋଜେତ୍ୱାୱ। ''ପୁଦ୍ଧେ ତୁଯ୍ହଂ ପୁତ୍ତୋ ସୀଲୱା କଲ୍ଯାଣଧମ୍ମୋ ଲଜ୍ଜୀ କୁକ୍କୁଚ୍ଚକୋ ସିକ୍ଖାକାମୋତି ସମ୍ଭାୱିତୋ, ଇଦାନି ତତୋ ଅଞ୍ଞଥା ଜାତୋ''ତି ଘୋସନାୱସେନ ଦେୱତାନଂ ଅନ୍ତରେ ମାହେୱ ମେ ଲଜ୍ଜଂ ଉପ୍ପାଦେଯ୍ଯ।

ପାଟିହାରିଯପକ୍ଖଞ୍ଚାତି ଚାତୁଦ୍ଦସୀପଞ୍ଚଦସୀଅଟ୍ଠମୀନଂ ଯଥାକ୍କମଂ ଆଦିତୋ ଅନ୍ତତୋ ଆଦିଅନ୍ତତୋ ଚ ପୱେସନନିକ୍ଖମନୱସେନ ଉପୋସଥସୀଲସ୍ସ ପଟି ପଟି ଅଭିମୁଖଂ ପଚ୍ଚାୱହିତବ୍ବପକ୍ଖଞ୍ଚ। ତେରସିଯାପୀତି ପରଂ ସତ୍ତମୀନୱମୀସୁପୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପୱେସଭୂତଞ୍ହି ଉପୋସଥସୀଲସ୍ସ ସତ୍ତମୀସୁ ସମାଦିନ୍ନଂ ସୀଲଂ ପଟିପଦଂ, ନୱମୀସୁ ନିକ୍ଖମଭୂତନ୍ତି ଆଚରିଯା। ପୋରାଣଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ପକ୍ଖସ୍ସମନାନୁଗମନପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ''ମନୁସ୍ସା''ତିଆଦି। ଅଡ୍ଢମାସନ୍ତି ସକଲକାଲପକ୍ଖଂ । ଏୱଞ୍ହି ୱସ୍ସୱାସସ୍ସ ଅନୁଗମନଂ ଗତଂ ହୋତି। ସୁଟ୍ଠୁ ସମାଗତନ୍ତି ସୁପରିସୁଦ୍ଧଂ ସମ୍ପନ୍ନଂ କତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନଂ ଆଗତଂ। ତଂ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆହ ''ସମ୍ପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି। ଅରହନ୍ତାନଂ ଅନୁକରଣେନ ସେଟ୍ଠଚରିଯଂ। ''ନ ତେ ହି ଯକ୍ଖା କୀଳନ୍ତୀ''ତି ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତସ୍ସ କାଯେ ଅଧିମୁଚ୍ଚନଂ ଅତ୍ତନୋ କୀଳନଂ ୱିଯ ହୋତୀତି କତ୍ୱା ଆହ।

ଉପାସିକା ଯଥାୱୁତ୍ତୌପୋସଥସୀଲେନ ସୀଲୱତୀ, ସାମଣେରୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ସାମଣେରସୀଲେନ ସୀଲୱା। ଉପ୍ପତିତ୍ୱାତି ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତ୍ୱା। ମୋକ୍ଖୋ ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖାୱହସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ କତୂପଚିତତ୍ତା।

ଦୁୱିଧେପି କାମେତି ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମେ। କିଲେସକାମଂ ପରିଚ୍ଚଜନ୍ତୋ ଏୱ ହି ୱତ୍ଥୁକାମେ ପରିଚ୍ଚଜତି ନାମ। ୱିବ୍ଭମନୱସେନ ଆଗଚ୍ଛତି ଭିକ୍ଖାଯ ଆହିଣ୍ଡନାଦିପବ୍ବଜିତକିଚ୍ଚତୋ। ଉପ୍ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ୱିଗତସୀଲସ୍ସ ଜୀୱତୋ ଆନାପାନମତ୍ତେନ ଜୀୱନ୍ତୋପି ସୋ ମତକୋୱ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ମରଣଞ୍ହେତଂ, ସୁନକ୍ଖତ୍ତ, ଅରିଯସ୍ସ ୱିନଯେ, ଯୋ ସିକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯ ହୀନାଯାୱତ୍ତତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୪୫)।

ଉଣ୍ହତ୍ଥେନାତି ସପରିଳାହଟ୍ଠେନ। ଅଭିଧାୱଥାତି ଅଭିଧାୱତୀତି ଇମସ୍ମିଂ ଅଭିଧାୱନକିଚ୍ଚେ ଭଦ୍ଦଂ ତେ ହୋତୂତି ୱତ୍ୱା ଗିହିଭାୱାଯ ଅଭିଧାୱଥ। ନୀହରିତ୍ୱାତି ନିକ୍ଖାମେତ୍ୱା। ଏକାଦସହି ଅଗ୍ଗୀହି ଆଦିତ୍ତତ୍ତା ମହାଡାହସଦିସେ। ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱାତି ଗିହିଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ, ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା। ହିରୋତ୍ତପ୍ପଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱା ''ମମ ଉପ୍ପବ୍ବଜିତୁକାମତଂ ସବ୍ରହ୍ମଚାରିନୋ ଜାନିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି। ଚତୁନ୍ନଂ ପରିସାନଂ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖୋଭୱସେନ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ଖୋଭେତ୍ୱା।

ସାନୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ପିଯଙ୍କରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୦।ପଚ୍ଚନ୍ତେତି ପରିଯନ୍ତେ। ପାଟିଯେକ୍କନ୍ତି ସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ୱିସୁଂ। ଯମକୱଗ୍ଗାଦିକା ବ୍ରାହ୍ମଣୱଗ୍ଗପରିଯୋସାନା ଛବ୍ବୀସତି ୱଗ୍ଗା ଏତିସ୍ସାତି ଛବ୍ବୀସତିୱଗ୍ଗା, ତନ୍ତୀତି ପାଠଇ। ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦି ଏୱରୂପଂ ଦୁବ୍ଭୋଜନଂ, ''ଅସୁଚିଜେଗୁଚ୍ଛଭାୱେନ ଦୁଟ୍ଠୁ ଭୋଜନ''ନ୍ତି କତ୍ୱା, ଦୁବ୍ଭୋଜନଗ୍ଗହଣେନ ୱା ୱନ୍ତଗବ୍ଭମଲାଦୀନି ଅତିଦିସତି। ଛୱିଆଦୀନି ଛେତ୍ୱାତି ଛୱିଆଦୀନି ଅତିୱିଜ୍ଝ ଅତିୱିଯ ପୱିସିତ୍ୱା। ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜଂ ଆହଚ୍ଚ ଅଟ୍ଠାସି ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନୌଳଆରୋଳଆରରୂପପ୍ପୱତ୍ତିଯା। ତେନାହ ''ହଦଯଙ୍ଗମନୀଯୋ ହୁତ୍ୱା''ତି।

ଧମ୍ମତାଯସମାଦିଣ୍ଣନ୍ତି କସ୍ସଚି ସନ୍ତିକେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଯମେୱ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ସଂଯତା ହୋମାତି ଯଥାସଂଯତା। ତତିଯପଦେନାତି ''ସିକ୍ଖେମ ସୁସୀଲ୍ଯ''ନ୍ତି ଇମିନା ପଦେନ। ସେସାତି ୱୁତ୍ତାୱସେସା। ତିସ୍ସୋ ଅଦିନ୍ନାଦାନମିଚ୍ଛାଚାରସୁରାପାନୱିରତିଯୋ। ଗହିତା ଗୋବଲୀବଦ୍ଦଞାଯେନ। ଛାତକଂ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖଞ୍ଚ ଏତ୍ଥାତି ଛାତକଦୁବ୍ଭିକ୍ଖା, ଜିଘଚ୍ଛାଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାବହୁଲାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପିସାଚଯକ୍ଖଯୋନିଯାତି ପେତ୍ତିୱିସଯସଦିସଯକ୍ଖଯୋନିଯା ଅପି ନାମ ମୁଚ୍ଚେମାତି ଯୋଜନା।

ପିଯଙ୍କରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ପୁନବ୍ବସୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୧। ୱସନଟ୍ଠାନଗ୍ଗହଣେନ ରତ୍ତିଟ୍ଠାନଦିୱାଟ୍ଠାନାଦଯୋ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦ୍ୱାଦସହତ୍ଥମତ୍ତମେୱ ଗଣ୍ହାତି ପକତିସଞ୍ଚରଣୂପଚାରମତ୍ତଦସ୍ସନତୋ। ଯଥାପରିସନ୍ତି ପରିସାନୁରୂପଂ, ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ପରିସା ତିଟ୍ଠତି, ତଂ ତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛତି ପରିସପରିଯନ୍ତିକତ୍ତା। ସତ୍ଥୁ ମୁଖୱିକାରାଭାୱତୋ ପୱେସାନୁଞ୍ଞଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୀ "ନୂନ ଅଯଂ କତାଧିକାରା ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ଅନୁମାନସିଦ୍ଧଂ ଉପନିସ୍ସଯଂ ଦିସ୍ୱା। ଏକୀଭାୱଗମନେନାତି ହତ୍ଥପାସୂପଗମନେନ ପରିସାଯ ମିସ୍ସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତିଯା। ପୁତ୍ତକାତି ପୁତ୍ତପୁତ୍ତିଯୋ। ଅନୁକମ୍ପାଯଞ୍ହି କ-ସଦ୍ଦୋ।

ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣେନ ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ମୁଞ୍ଚିଯମାନା ଗନ୍ଥା "ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ପମୁଚ୍ଚନ୍ତୀ"ତି ୱୁତ୍ତା। ୱେଲାତିକ୍କନ୍ତାତି ପମାଣତୋ ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ନ ସକ୍କାତି ଆହ "ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତା"ତି। ପିଯାଯନାତି ଆସୀସନା। ଆସୀସନଂ ପେମୱସେନ ପେମୱତ୍ଥୁନୋ ଏସନା ପତ୍ଥନାୱ ହୋତୀତି ଆହ "ମଗ୍ଗନା ପତ୍ଥନା"ତି। ତତୋତି ପିଯପୁତ୍ତାଦିତୋ। ପାଣୀନନ୍ତି ସାମିଅତ୍ଥେ ପୁଥୁୱଚନଂ ଦୁକ୍ଖସଦ୍ଦାପେକ୍ଖଂ। କେ ମୋଚେତୀତି ମୋଚନକିରିଯାଯ କମ୍ମଂ ପୁଚ୍ଛତି? ଇଭରୋ ପନ ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତିୱିପରିଣାମୋତି "ପାଣିନେତି ଆହରିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବ"ନ୍ତି ଆହ। ଅଭିସମ୍ବୁଧନ୍ତି ଅଭିସମ୍ବୁଧନ୍ତୋ। ତେନାହ "ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ"ତି। ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସାତି ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନନ୍ତି ଆହ "ସଦ୍ଧମ୍ମମେୱ ଅଜାନିତ୍ୱା"ତି।

ପୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୀତି ପୁତ୍ତସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିଅନୁମୋଦନଂ କରୋନ୍ତୀ। ଉଗ୍ଗତାତି ଏତ୍ଥ କଲଲେ ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖେ ନିମୁଜ୍ଜମାନା ତତୋ ସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତି ଅଜ୍ଜ ବୁଦ୍ଧାନୁଭାୱେନ ପଞ୍ଞାସୀସଂ ଉକ୍ଖିପିତା ଉଗ୍ଗତା। ପୁନ ୱିନିପାତାଭାୱତୋ ସମ୍ମଦେୱ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ସମୁଗ୍ଗତା। ତଥାଭୂତା ସାସନେପି ଉଗ୍ଗତା ସମୁଗ୍ଗତା ଜାତା। ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧଭାୱନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚପଟିୱେଧସ୍ସ ଅତ୍ଥିଭାୱଂ। କଣ୍ଡୁକଚ୍ଛୁଆଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଜେଗୁଚ୍ଛଅସାତାଦିଂ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ଦିବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଟିଲଭତି ପୱତ୍ତିଯଂ ସମ୍ପତ୍ତିଦାଯିନୋ କମ୍ମସ୍ସ କତୋକାସତ୍ତା। ତୁଣ୍ହୀ ଉତ୍ତରିକେ ହୋହୀତି ମାତୁ-ୱଚନଂ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଅୱିବନ୍ଧକରଣସମ୍ପାପଯୋଗେନ ଯଥାଲଦ୍ଧୱିସେସାଯ ମାତୁଯା ୱସେନ ଯସ୍ମା ଧୀତା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପତ୍ତିଲାଭୀ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ "ମାତୁ ଆନୁଭାୱେନେୱା"ତି।

ପୁନବ୍ବସୁସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ସୁଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୨।କରଣୀଯେନାତି ଏତ୍ଥ କରଣୀଯନ୍ତି ୱାଣିଜ୍ଜକମ୍ମଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ତଂ ୱିୱରନ୍ତୋ "ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ଚା"ତିଆଦିମାହ। ୱିକ୍କୀଯତୀତି ୱିକ୍କଯଂ ଗଚ୍ଛତି। ତଥେୱ କରୋତୀତି ଯଥା ରାଜଗହସେଟ୍ଠିନା ସାୱତ୍ଥିଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କତଂ, ତଥେୱ ରାଜଗହଂ ଗନ୍ତ୍ୱା କରୋତି। ସ୍ୱାଯନ୍ତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ।

ତଂ ଦିୱସନ୍ତି ଯଂ ଦିୱସଂ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ, ଗହପତି, ରାଜଗହସମୀପଂ ଉପଗତୋ, ତଂ ଦିୱସଂ। ପଣ୍ଣନ୍ତି ସାସନଂ। ନ ସୁଣୀତି ଅସୁଣନ୍ତୋ "ପଣ୍ଣଂ ନ ସୁଣୀ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଧମ୍ମଗାରୱେନ ହି ସୋ ସେଟ୍ଠି ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ତିଣାଯପି ନ ମଞ୍ଞି। ତେନାହ "ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥାଯା"ତିଆଦି। ଦାରକରୂପାନନ୍ତି ଦାରକାନଂ। ଅନତ୍ଥନ୍ତରକରୋ ହି ରୂପ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା "ଗୋରୂପାନ"ନ୍ତି। ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦିକାଦିଭେଦଂ ପଞ୍ଚପ୍ପକାରଂ ପୀତିଂ ପଟିଲଭି। ଅନୁକ୍କମେନ ହି ତା ଏତସ୍ସ ସମ୍ଭୱନ୍ତି। "ସୀସେନ ଉଟ୍ଠାଯ…ପେ… ଗଚ୍ଛତୀ"ତି ପଦଂ ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନରୂପୱସେନ ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ସିୱଥିକାଯ ୱସତୀତି ସିୱଥିକାଯ ସମୀପେ ୱସତି। ସୁସାନସ୍ସାସନ୍ନଟ୍ଠାନେ ହି ସୋ ୱିହାରୋ। ଅଥସ୍ସାତି ଅଥସ୍ସ ଅନାଥପିଣ୍ଡିକସ୍ସ "ଅକାଲୋ…ପେ… ଉପସଙ୍କମିସ୍ସାମୀ"ତି ଏତଂ ଅହୋସି। ବୁଦ୍ଧଗତାଯ ସତିଯାତି ଅଞ୍ଞଂ କିଞ୍ଚି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧଗତାଯ ଏୱ ସତିଯା ସଯନୱରଗତୋ ନିପଜ୍ଜି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ "ତଂ ଦିୱସ"ନ୍ତିଆଦି।

ବଲୱପ୍ପସାଦୋତି ବୁଦ୍ଧାରମ୍ମଣା ବଲୱତୀ ସଦ୍ଧା। ପୀତିଆଲୋକୋତି ପୁରିମବୁଦ୍ଧେସୁ ଚିରକାଲଂ ପରିଚଯଂ ଗତସ୍ସ ବଲୱତୋ ପସାଦସ୍ସ ୱସେନ "ବୁଦ୍ଧୋ"ତି ନାମଂ ସୱନମତ୍ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ଉଳାରାଯ ପୀତିଯା ସମୁଟ୍ଠାପିତୋ ୱିପସ୍ସନୋଭାସସଦିସୋ ସାତିସଯୋ ଆଲୋକୋ ହୋତି ଚିତ୍ତପଚ୍ଚଯୌତୁସମୁଟ୍ଠାନୋ। ତେନାହ "ସବ୍ବତମଂ ୱିଗଚ୍ଛୀ"ତିଆଦି। "ଦେୱତା ହି କତା"ତିପି ୱଦନ୍ତି, ପୁରିମୋ ଏୱେତ୍ଥ ଯୁତ୍ତୋ।

ଅମନୁସ୍ସାତି ଅଧିଗତୱିସେସା ଦେୱତା। ତା ହି ସେଟ୍ଠିସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ପସ୍ସିଂସୁ। ତେନାହ "ଅଯଂ ମହାସେଟ୍ଠୀ"ତିଆଦି। ଅଲ୍ଲସରୀରନ୍ତି ତାୱଦେୱ ଛଡ୍ଡିତଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନଂ ୱା କଳେୱରଂ। ଅପରମ୍ପୀତି ମତଂ କୁଥିତକୁଣପଂ। ପରିକିରିଂସୂତି ସମନ୍ତତୋ ଓସରିତା ଅହେସୁଂ। ଆଲୋକୋ ଅନ୍ତରଧାଯିପୀତିୱେଗସ୍ସ ମନ୍ଦଭାୱେନ ତଂସମୁଟ୍ଠାନରୂପାନଂ ଦୁବ୍ବଲଭାୱତୋ।

ଇମିନାୱାତି ଅଧିକାରେନ ସହସ୍ସପଦେନ ଏୱ ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବାନି। ପଦଂ ୱୀତିହରତି ଏତ୍ଥାତି ପଦୱୀତିହାରୋ, ପଦୱୀତିହାରଟ୍ଠାନଂ। ସମଗମନେତି ଦୁତୱିଲମ୍ବିତଂ ଅକତ୍ୱା ସମଗମନେ। ତତୋତି ତେସୁ ସୋଳସଭାଗେସୁ। ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପଦୱୀତିହାରପଦେସଂ ସୋଳସଧା ଭିନ୍ନସ୍ସ ଏକୋ ଭାଗୋ। ପୱତ୍ତଚେତନାତି ଯଥାୱୁତ୍ତକଲାସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପଦେସସ୍ସ ଲଙ୍ଘନଧାୱନପୱତ୍ତଚେତନା। ପଦଂ ୱା ୱୀତିହରତି ଏତେନାତି ପଦୱୀତିହାରୋ, ତଥାପୱତ୍ତା କୁସଲଚେତନା। ‘‘ତସ୍ସା ଫଲଂ ସୋଳସଧା କତ୍ୱା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ପତିଟ୍ଠହନ୍ତସ୍ସ ୱସେନ ଗହିତନ୍ତି ଯୋଜନା। ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତାଯ ଏୱ ରତନତ୍ତଯପୂଜାଯ ଧମ୍ମସ୍ସୱନସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦସମାଦାନସ୍ସ ସରଣଗମନସ୍ସ ଚ ଅତ୍ଥାଯ ଗଚ୍ଛତୋପି ୱସେନ ୱଟ୍ଟତି। ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଗମନଂ ଲୋକୁତ୍ତରୱିସେସାଧିଗମସ୍ସ ଏକନ୍ତିକଂ, ଦୁତିଯଂ ଅନେକନ୍ତିକନ୍ତି ‘‘ୱଟ୍ଟତିଯେୱା’’ତି ସାସଙ୍କୱଚନଂ।

ସୋତି ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ ସେଟ୍ଠି। ଅନୁଯୁତ୍ତାତି ଅନୁଗାମିନୋ ସହାଯା। ତେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱଦତି। ‘‘ସିୱକୋ ଅମନୁସ୍ସୋ’’ତି ଅପରେ। ନ କେୱଲଂ ‘‘ଅନୁଯୁତ୍ତାପି ମେ ଅତ୍ଥି, କସ୍ମା ଭାଯାମୀ’’ତି ଏୱଂ ସୂରୋ ଅହୋସି? ଅଥ ଖୋ ବୁଦ୍ଧଗତାଯ ତିକ୍ଖୱିସଦସଭାୱେନ ସଦ୍ଧଂ ପରିସ୍ସଯଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱାପି ଅଗମାସୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପିଚା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣା ହି ସଦ୍ଧା, ତାଯ ଯୁତ୍ତକୋ ସପ୍ପୁରିସୋପି ସଦ୍ଧମ୍ମଗୁଣୱସେନ ସଦ୍ଧଂ ପରିସ୍ସଯଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ।

ସବ୍ବକାମସମିଦ୍ଧତା ପରିଚ୍ଚାଗସୀଲତା ଉଳାରଜ୍ଝାସଯତା ପରଦୁକ୍ଖାପନଯକାମତା ପରେସଂ ହିତେସିତା ପରସମ୍ପତ୍ତିପମୋଦନାତି ଏୱମାଦୀନଂ ମହାଗୁଣାନଂ ୱସେନ ନିଚ୍ଚକାଲଂ ଅନାଥାନଂ ପିଣ୍ଡଦାଯକତ୍ତା ‘‘ଅନାଥପିଣ୍ଡିକୋ’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମଂ। ଏୱମାହାତି ‘‘ଏହି ସୁଦତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ଆହ।

କିଲେସପରିନିବ୍ବାନେନାତି ସବ୍ବସୋ ରାଗାଦିକିଲେସୱୂପସମେନ। କିଲେସୱୂପସମନ୍ତି ସବ୍ବସୋ ସବ୍ବେସଂ କିଲେସାନଂ ୱୂପସମଂ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ପତ୍ୱା। ଅନୁପୁବ୍ବିକଥନ୍ତି ଦାନାଦିକଥଂ। ସା ହି ଅନୁପୁବ୍ବେନ କଥେତବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅନୁପୁବ୍ବିକଥା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ଅଥ ଖୋ ଭଗୱା ଅନୁପୁବ୍ବିଂ କଥଂ କଥେସି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଦାନକଥଂ ସୀଲକଥଂ ସଗ୍ଗକଥଂ କାମାନଂ ଆଦୀନୱଂ ଓକାରଂ ସଂକିଲେସଂ ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଂ ପକାସେସୀ’’ତି (ଚୂଳୱ. ୩୦୫)। ମତ୍ଥକେତି ଅନୁପୁବ୍ବିକଥାଯ ଉପରି ପରତୋ। ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ପକାସେସୀତି ଯଥା ମହାସେଟ୍ଠି ସହସ୍ସନଯପଟିମଣ୍ଡିତେ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠାତି, ଏୱଂ ପୱତ୍ତିନିୱତ୍ତିଯୋ ସହ ହେତୁନା ୱିଭଜନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପକାସେସୀତି।

ସୁଦତ୍ତସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ପଠମସୁକ୍କାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୩।ରଥିକନ୍ତି ରଚ୍ଛଂ। ଗହେତ୍ୱାତି ଗନ୍ତ୍ୱା। ସିଙ୍ଘାଟକନ୍ତି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ତିକୋଣା ରଚ୍ଛା ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଧ ପନ ‘‘ଚତୁକ୍କ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ମଧୁପୀକା’’ତି ଏତ୍ଥ ମଧୁ-ସଦ୍ଦେନ ମଧୁୱିସେସୋ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆହ ‘‘ଗନ୍ଧମଧୁପାନଂ ପୀତା ୱିଯା’’ତି। ସାମଞ୍ଞଜୋତନା ହି ୱିସେସେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଗନ୍ଧମଧୂତି ଚ ଅତିୱିଯ ମଧୁରୋ ମଦନିଯୋ ଏକୋ ମଧୁୱିସେସୋ। ତେନାହ ‘‘ଅସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ସଯତେୱା’’ତି।

ନ ପଟିୱାନୀଯଂ ନ ଅପନେତବ୍ବନ୍ତି ଅପ୍ପଟିୱାନୀଯଂ। ତେନାହ ‘‘ବାହିରକଞ୍ଚି’’ତିଆଦି। ଯଂ କିଞ୍ଚି ସନ୍ତପଣୀତଭାୱାୱହଂ ନ ସେଚନନ୍ତି ଅସେଚନକଂ। ତତୋ ଏୱ ଅନାସିତ୍ତକଂ। ଓଜୱନ୍ତନ୍ତି ବହୁସମ୍ମତଓଜୱନ୍ତସଦିସତାଯ ଓଜୱନ୍ତଂ। ତେନାହ ‘‘ଯଥା ହୀ’’ତିଆଦି। ଧମ୍ମତାଯାତି ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱେନେୱ। ମଧୁରୋ ଇଟ୍ଠୋ। ପିୱନ୍ତୀ ୱିଯାତି ସୁକ୍କାଯ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ଉପନୀଯମାନଂ ସଦ୍ଧମ୍ମାମତରସଂ ଅତ୍ତନୋ ସୋତଞ୍ଜଲିଂ ପୂରେତ୍ୱା ଓଦହନ୍ତୀୱ। ୱଲାହକତୋ ଆଗତଂ ୱଲାହକଂ।

ପଠମସୁକ୍କାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ଦୁତିଯସୁକ୍କାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୪।ବହୁଂ ୱତ ପୁଞ୍ଞଂ ପସୱତି ସବ୍ବଗନ୍ଥୱିମୁତ୍ତିଯା ସୀଲସମନ୍ନାଗତେନ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟାଯ ସୁକ୍କାଯ ଥେରିଯା ଭୋଜନସ୍ସ ଦିନ୍ନତ୍ତା।

ଦୁତିଯସୁକ୍କାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। ଚୀରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୫।ଏକାଦସମଂ ଉତ୍ତାନମେୱ ଦସମେନ ସଦିସତ୍ତା। ତତ୍ଥ ହି ଭୋଜନଂ ଉପାସକସ୍ସ ଆଭତଂ, ଇଧ ଚୀୱରଦାନନ୍ତି ଅଯମେୱ ୱିସେସୋ।

ଚୀରାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୨। ଆଳୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୬।ଆଳୱିଯନ୍ତି ଇତ୍ଥିଲିଙ୍ଗୱସେନ ତଂ ରଟ୍ଠମ୍ପି ନଗରମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି। ରଟ୍ଠେ ଅଧିପ୍ପେତେପି ନ ଏତ୍ଥ ବହୁୱଚନଂ ତଥାରୁଳ୍ହିଯା ଅଭାୱତୋ। ତଞ୍ଚ ଭୱନନ୍ତି ତଞ୍ଚ ଆଳୱକସ୍ସ ଯକ୍ଖସ୍ସ ଭୱନଂ। ତତ୍ଥାତି ଆଳୱକସ୍ସ ଭୱନେ। ''ଅଥ ଖୋ ଆଳୱକୋ ଯକ୍ଖୋ ଯେନ ଭଗୱା ତେନୁପସଙ୍କମୀ''ତି ଏତ୍ଥ ତସ୍ମିଂ ପାଠପଦେସେ। ଅଯମନୁପୁବ୍ବିକଥାତି ଅଯଂ ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅନୁପୁବ୍ବତୋ ଆଗତା କଥା। ଆଳୱିଯା ଇସ୍ସରୋତି ଆଳୱୋ, ଆଳୱକୋତି ଚ ରାଜା ୱୁତ୍ତୋ। କଦାଚି ଚୋରପଟିବାହନତ୍ଥଂ, କଦାଚି ଉସ୍ସାହସତ୍ତିୱିଭାୱନୱସେନ ପଟିରାଜନିସେଧନତ୍ଥଂ, କଦାଚି ଲକ୍ଖଯୋଗ୍ଗୱିନିଯୋଗୱସେନ ୱ୍ଯାଯାମକରଣତ୍ଥଞ୍ଚ। ମିଗାନଂ ୱନନତୋ ୱସନତୋ ୱାନତୋ ୱା ''ମିଗୱା''ତି ଲଦ୍ଧସମଞ୍ଞଂ ମିଗୱଂ। ତସ୍ସେୱାତି ରଞ୍ଞୋ ଏୱ। ମିଗୋତି ଏକୋ ଏଣିମିଗୋ। ତିଯୋଜନନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଉଦକଂ ୱିଯ ପୱିସିତ୍ୱା ଠିତନ୍ତି ଯଥା ପରିସ୍ସମପତ୍ତୋ ଉଦକଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଠିତୋ ନିରସ୍ସାସୋ ହୋତି, ଏୱଂ ୱିଯ ଠିତଂ। ମୂଲନ୍ତି ସମୀପଂ। ଯକ୍ଖଂ ଦିସ୍ୱାୱ ରଞ୍ଞୋ ଭଯଂ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଉରୁତ୍ଥମ୍ଭଂ ଅହୋସି, ତସ୍ମା ରାଜା ପଲାଯିତୁଂ ନାସକ୍ଖି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଖାଦିତୁଂ ଉପଗତୋ''ତି। ଅଥ ରାଜା ଦ୍ୱିଧା ଛିନ୍ନଂ ମିଗଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେତୁକାମୋ ଅହୋସି। ଯକ୍ଖୋ ''ନନୁ ମମ ହତ୍ଥଗତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ମିଗୋପି ମମ ସନ୍ତକୋ, ତତ୍ଥ କିନ୍ନାମ ତେ କେରାଟିଯମିଦଂ ଦତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ମୋଚନ''ନ୍ତି ରାଜାନଂ ନ ମୁଞ୍ଚି। ଅଥ ରାଜା ତସ୍ସ ତାଦିସଂ ପଟିଞ୍ଞଂ ଅକାସି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ରାଜା ତେନ ସଦ୍ଧି''ନ୍ତିଆଦି। ଭୱନଂ ଅନୁପଗତନ୍ତି ଇଦଂ ମମ ଭୱନଂ ଅନୁପଗତଂ। ଅନନୁଞ୍ଞାତନ୍ତି ଉପଗତେନ ସାମିଭୂତେନ ଅନନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ। ଏତେନ ଉପଗତଂ ତଂ, ଇଦାନି ତାଦିସେନ ଅନୁଞ୍ଞାତଞ୍ଚ ଖାଦିତୁଂ ଲଭାମୀତି ଦସ୍ସେତି।

ମଚ୍ଚୁପଥେତି ମଚ୍ଚୁଗୋଚରେ। ଆସନ୍ନମରଣତାଯ ଏୱମାହଂସୁ।

ତଂ ଆଳୱକକୁମାରଂ ଆଦାଯ ପଚ୍ଛିମଂସୂତି ଯୋଜନା। ତସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ମହେସୀ ଆଳୱକକୁମାରସ୍ସ ମାତାତି ୱୁତ୍ତା। ଦେୱିସହସ୍ସାନଂ ୱିପ୍ପଲପନ୍ତୀନନ୍ତି ୱଚନଂ ପରିଣାମେତବ୍ବଂ।

ଦେସନାପରିଯୋସାନେତି ଯକ୍ଖଂ ଦମେତ୍ୱା ପଚ୍ଚାଗନ୍ତ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରସମୀପେ ରୁକ୍ଖମୂଲେ ନିସିନ୍ନେନ ଭଗୱତା ସରାଜିକାଯ ମହତିଯା ପରିସାଯ ଦେସିତଦେସନାଯ ପରିଯୋସାନେ। ସୋତି ଭଗୱା। ଭୱନେ ଏୱାତି ୱିମାନେ ଏୱ। ଭଗୱାପି ପସ୍ସତି ପକତିଚକ୍ଖୁନାୱ ନିଗ୍ରୋଧସ୍ସ ଉପରି ନିବ୍ବତ୍ତତ୍ତା।

ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ''ରୋସେତୁକାମତାଯା''ତି ୱଚନେ। ତେସନ୍ତି ସାତାଗିରିହେମୱତାନଂ। କାଲଦୀପଦେସକୁଲଜନେତ୍ତିଆଯୁପ୍ପମାଣୱିସଯଂ ପଞ୍ଚମହାୱିଲୋକିତଂ। ''ସୀତଂ ବ୍ୟପଗତଂ ହୋତି, ଉଣ୍ହଞ୍ଚ ଉପସମ୍ମତୀ''ତିଆଦିନା (ବୁ। ୱଂ। ୨।୮୩) ଆଗତାନି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତାନି। କଟିପ୍ପଦେସୱତ୍ଥିକୋସକଣ୍ଠତୋ ତିଧା। ସଦ୍ଦୋତି ଆଳୱକସ୍ସ ଉଗ୍ଘୋସିତସଦ୍ଦୋ।

ଇମିନା ପସଙ୍ଗେନ ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପଂ ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପୱତ୍ତେ ଅପରେପି ତଯୋ ସଦ୍ଦେ ଯଥା ଏତେ, ଏୱଂ ଆଳୱକସ୍ସ ଉଗ୍ଘୋସିତସଦ୍ଦୋପୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଚତ୍ତାରୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଓସକ୍କନ୍ତେତି ପରିହାଯମାନେ।

ଚୁଣ୍ଣେନ୍ତୋତି ଚୁଣ୍ଣେତୁଂ ସମତ୍ଥତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ, ନ ପନ ଚୁଣ୍ଣନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ତେନାହ ''ମା କସ୍ସଚୀ''ତିଆଦି। ଉସ୍ସାୱବିନ୍ଦୁମତ୍ତମ୍ପୀତି ଉସ୍ସାୱପତନମତ୍ତମ୍ପି। ଖୁରପ୍ପଂ ସଲ୍ଲଂ।

ସେଟ୍ଠାନୀତି ଅଜେଯ୍ୟେନ ଅପ୍ପଟିହତଭାୱେନ ଉତ୍ତମାନି। ଦୁସ୍ସାୱୁଧନ୍ତି ଆୱୁଧକିଚ୍ଚକରଂ ଉତ୍ତରିଯଂ ଦୁସ୍ସଂ। ଇମାନି କିର ସକ୍କାଦୀନଂ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ନିବ୍ବତ୍ତାନି ଅପ୍ପଟିହତପ୍ପଭାୱାନି ପଟିପକ୍ଖୱିଧମନଯୁତ୍ତାନି ଅୱଚ୍ଛାନି ଆୱୁଧାନି। ତେନାହ ''ଯଦି ହୀ''ତିଆଦି।

ଅସନିୱିଚକ୍କଂ ୱିଯାତି ଅସନିମଣ୍ଡଲଂ ୱିଯ।

ପିତ୍ତନ୍ତି ଅଲଗଦ୍ଦପିତ୍ତଂ। ଭିନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ଆସିଞ୍ଚେୟ୍ୟ। ସୁଖନ୍ତି ସୁକରଂ। ମୁଦୁଭୂତଚିତ୍ତଵଵତ୍ଥାନକରଣତ୍ଥନ୍ତି ମୁଦୁଭୂତଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ଵଵତ୍ଥାନସ୍ସ କରଣତ୍ଥଂ।

ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେତି "ନ ଖ୍ଵାହ"ନ୍ତି ଏଵଂ ଵୁତ୍ତେ। ଭଗଵତୋ ସାସନେ ଠିତେ ପୟିରୁପାସିତ୍ଵା ଉଗ୍ଗହିତଂ ଭଗଵନ୍ତଂ ପୟିରୂପାସିତ୍ଵା ଉଗ୍ଗହିତମେଵ ନାମାତି ଆହ "କସ୍ସପଂ…ପେ॥ ଉଗ୍ଗହେସୁ"ନ୍ତି। ପୁଟ୍ଠପଞ୍ହାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ପୁଟ୍ଠପଞ୍ହା। ଯସ୍ମା ବୁଦ୍ଧଵିସୟେ ପୁଟ୍ଠପଞ୍ହା, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧଵିସୟାଵ ହୋନ୍ତି।

ପଟିସେଧେତ୍ଵାତି ଵାଚାୟ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଭାଵେନେଵ ପଟିସେଧେତ୍ଵା। "ଯଦାକଙ୍ଖସୀ"ତି ପଦସନ୍ଧିଵସେନ ନିଦ୍ଦେସୋତି ଆହ "ଯଦି ଆକଙ୍ଖସୀ"ତି। ତେନ ତୁୟ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛଂ ତାଵ ସୁତ୍ଵା ଵିସ୍ସଜ୍ଜେସ୍ସନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ତେନାହ "ନ ମେ"ତିଆଦି। ଦୁତିୟଵିକପ୍ପେ ଦ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିକରୋତି ଆହ "ଯଂ ଆକଙ୍ଖସୀ"ତି। "ପୁଚ୍ଛ, ଆଵୁସୋ, ସୁତ୍ଵା ଜାନିସ୍ସାମୀ"ତି ଅଵତ୍ଵା ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଅନିୟମେତ୍ଵା ଵଚନଂ ସବ୍ବଵିସୟଂ ହୋତୀତି ଆହ "ସବ୍ବଂ ତେ"ତିଆଦି।

କିଂସୂତି ଏତ୍ଥ କିନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାୟଂ, ସୂତି ସଂସୟେ, କିଂ ନୂତି ଅତ୍ଥୋ? ଇଧାତି ଇମସ୍ମିଂ ଲୋକେ। ତସ୍ମା ଵିତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ମା ଵିତ୍ତିକରଣତୋ ଵିତ୍ତଂ। ସୁକତନ୍ତି ସୁଟ୍ଠୁ ସକ୍କଚ୍ଚଂ କତଂ। ସୁଖନ୍ତି ଇଟ୍ଠଫଲଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ପଧାନଂ, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ "କାୟିକଚେତସିକଂ ସାତ"ନ୍ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ନିସ୍ସନ୍ଦଫଲଞ୍ହି ତଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେଵ ହୋତି। ଅପ୍ପେତୀତି ପାପେତି। ଅତିସୟତ୍ଥଜୋତନୋ ତର-ସଦ୍ଦୋତି ଆହ "ଅତିସୟେନ ସାଦୂ"ତି। ରସସଞ୍ଞିତାୟ ଇଟ୍ଠାନଂ ରାଗାଦିଧମ୍ମାନଂ। କେନ ପକାରେନାତି କଥଂ-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଅତ୍ଥମାହ। କଥଂଜୀଵିନ୍ତି ଯଦି ସମାସପଦମେତଂ, "କଥ"ନ୍ତି ସାନୁନାସିକା କତାତି ଆହ "ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥ"ନ୍ତିଆଦି।

ସଦ୍ଧୀଧ ଵିତ୍ତନ୍ତି ଏକଦେସେନ ସମୁଦାୟଦସ୍ସନଂ ସମୁଦ୍ଦପବ୍ବତନିଦସ୍ସନଂ ଵିୟ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ ଆଦିଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। "ଵିତ୍ତିକରଣତୋ ଵିତ୍ତ"ନ୍ତି ଵୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ସଦ୍ଧାୟ ହେତୂପମାହି ଯୋଜେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯଥା ହୀ"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ତେନ ସୁଖାଵହନତୋ, ଦୁକ୍ଖପଟିବାହନତୋ, ଦାଲିଦ୍ଦିୟୂପସମନତୋ, ରତନପଟିଲାଭହେତୁତୋ, ଲୋକସନ୍ତତିଆଵହନତୋ ଚ ସଦ୍ଧା ଵିତ୍ତଂ ଯଥା ତଂ ହିରଞ୍ଞସୁଵଣ୍ଣାଦୀନି। ତେନାହ "ଏଵ"ନ୍ତିଆଦି। ନନୁ ଚେତନା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦୟୋ ଚ ସାତିସୟଂ ଵିପାକସୁଖଂ ଆଵହନ୍ତି, ତଂ କଥଂ ସଦ୍ଧା ଆଵହତୀତି? ସଦ୍ଧାଧୁରଭାଵସଭାଵତୋ। ତେନାହ "ସଦ୍ଧାଧୁରେନ ପଟିପନ୍ନାନ"ନ୍ତି। ତସ୍ସ ଚ ସେସପଦେସୁପି ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ଯଂ ହିରଞ୍ଞସୁଵଣ୍ଣାଦି ସଦ୍ଧାଵିତ୍ତସ୍ସ ଓପମ୍ମଂ, ତଂ ହୀନଂ, ସଦ୍ଧାଵିତ୍ତମେଵ ଉତ୍ତମନ୍ତି ପାଠଇୟଂ ସେଟ୍ଠଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ "ଯସ୍ମା ପନା"ତିଆଦି ଵୁତ୍ତଂ। ପରଲୋକଂ ଗତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ଅନୁଗାମିକଂ। ଅଞ୍ଞେହି ନ ସାଧାରଣନ୍ତି ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣଂ। ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିହେତୂତି ସବ୍ବାସଂ ସୀଲସମ୍ପଦାଦୀନଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ହେତୁ। ଅନତ୍ଥାୟ ହୋତି ଅନୁପାୟପଟିପତ୍ତିତୋ। ତସ୍ମା ଅନୁଗାମିକତ୍ତା। ଅନଞ୍ଞସାଧାରଣତ୍ତା ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିହେତୁଭାଵତୋ ହିରଞ୍ଞାଦିଵିତ୍ତନିଦାନତ୍ତା ଚ ସଦ୍ଧାଵିତ୍ତମେଵ ସେଟ୍ଠଂ। ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦଦେସନା ଯଥା "ସତ୍ଥା ଦେଵମନୁସ୍ସାନ"ନ୍ତି।

"ଦସକୁସଲଧମ୍ମୋ"ତି ଇମିନା ଏକଚ୍ଚାନଂଯେଵ ଦାନାଦିଧମ୍ମାନଂ ସଙ୍ଗହୋ, ନ ସବ୍ବେସନ୍ତି ଅସଙ୍ଗହିତସଙ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥଂ "ଦାନସୀଲଭାଵନାଧମ୍ମୋ ଵା"ତି ଵୁତ୍ତଂ। "ସୁଖ"ନ୍ତି ତିଵିଧସ୍ସପି ସୁଖସ୍ସ ସାଧାରଣଗ୍ଗହଣମେତନ୍ତି ତଂ ସଵିସେସଲଦ୍ଧଂ ପୁଗ୍ଗଲଵସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ସୋଣସେଟ୍ଠି…ପେ… ଆଵହତୀ"ତି ଆହ। ଯୋ ସୋ ପଦୁମଵତିୟା ଦେଵିୟା ପୁତ୍ତୋ ମହାପଦୁମୋ ନାମ ରାଜା ଦିବ୍ବସୁଖସଦିସଂ ରଜ୍ଜସୁଖମନୁଭଵିତ୍ଵା ପଚ୍ଛା ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ଵା ନିବ୍ବାନସୁଖମନୁଭଵି, ତଂ ନିଦସ୍ସନଭାଵେନ ଗହେତ୍ଵା ଆହ "ମହାପଦୁମାଦୀନଂ ଵିୟ ନିବ୍ବାନସୁଖଞ୍ଚ ଆଵହତୀ"ତି।

ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରନୟେନ ସଚ୍ଚସଦ୍ଦଂ ସଂଵଣ୍ଣେନ୍ତୋ "ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତୀ"ତି ଆହ। ଵାଚାସଚ୍ଚେ ଦିସ୍ସତି ସଚ୍ଚସଦ୍ଦୋ "ଭଣେ"ତି ଵୁତ୍ତତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଵିରତିସଚ୍ଚେ ଦିସ୍ସତି। ଵେରମଣୀସୁ ହି ପତିଟ୍ଠିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା "ସଚ୍ଚେ ଠିତା"ତି ଵୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅତ୍ତାକାରମ୍ପି ଵତ୍ଥୁଂ ଇଦମେଵ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ପଵତ୍ତିୟାକାରଂ ଉପାଦାୟ ଦିଟ୍ଠି ଏଵ ସଚ୍ଚନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚେ ଦିସ୍ସତୀତି ଯୋଜନା। ବ୍ରାହ୍ମଣସଚ୍ଚାନୀତି ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସଚ୍ଚାନି, ଯାନି "ସବ୍ବେ ପାଣା ଅଵଜ୍ଝା, ସବ୍ବେ କାମା ଅନିଚ୍ଚା, ସବ୍ବେ ଭଵା ଅନିଚ୍ଚା, ନାହଂ କ୍ଵଚନି କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚନତସ୍ମି"ନ୍ତିଆଦିନା (ଅ। ନି। ୪।୧୮୫) ଚତୁକ୍କନିପାତେ ଆଗତାନି। ପରମତ୍ଥଭୂତଂ ସଚ୍ଚଂ ନିବ୍ବାନଂ। ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ କତ୍ଵାତି ଅନ୍ତୋଗଧମେଵ କତ୍ଵା, ତେହି ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚାନମ୍ପି ସାଦୁତରତ୍ତା। ଯସ୍ସାନୁଭାଵେନାତି ଯସ୍ସ ଵାଚାସଚ୍ଚସ୍ସ ଆନୁଭାଵେନ।

ଉଦକମ୍ହି ଧାଵତୀତି ଉଦକପିଟ୍ଠିୟଂ ଅଭିଜ୍ଜମାନାୟଂ ପଥଵିୟା ଵିୟ ଧାଵତି ଗଚ୍ଛତି ମହାକପ୍ପିନରାଜା ଵିୟ। ଵିସମ୍ପି ସଚ୍ଚେନ ହନନ୍ତି ପଣ୍ଡିତାତି କଣ୍ହଦୀପାୟନାଦୟୋ ଵିୟ। ସଚ୍ଚେନାତି ମଚ୍ଛଜାତକେ ବୋଧିସତ୍ତସ୍ସ ଵିୟ ସଚ୍ଚେନ ଦେଵୋ ଥନୟଂ ପଵସ୍ସତି। ସଚ୍ଚେ ଠିତାତି ଵିରତିସଚ୍ଚେ ଵାଚାସଚ୍ଚେ ଚ ଠିତା ତୟୋପି ବୋଧିସତ୍ତା। ନିବ୍ବୁତିନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ଥୟନ୍ତି। ସାଦୁତରନ୍ତି ସାତତରଂ ଇଟ୍ଠତରଵିପାକଦାନତୋ।

ରସାନନ୍ତି ନିଦ୍ଧାରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ନିଦ୍ଧାରଣଞ୍ଚ କୋଚି କୁତୋଚି କେନଚି ଇମନ୍ତି କସ୍ସଚି ୱଚନଂ ନ ସାଧେତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଯେ ଇମେ"ତିଆଦିମାହ। ତେନ ହି ନିବ୍ବାନଂ ରସସମୁଦାଯତୋ ସାଦୁତରତାୱିସେସେନ ନିଦ୍ଧାରୀଯତି। ତତ୍ଥ ଯେ ଇମେ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଯୋଜନା। ସାଯନୀଯଧମ୍ମାତି ଜିୱ୍ହାଯ ସାଯିତବ୍ବା ଧମ୍ମା। ରସାଯତନଂ ରସୋତି ଆହ "ମୂଲରସୋ ଖନ୍ଧରସୋ"ତିଆଦି। ଫଲରସନ୍ତି ଫଲସ୍ସ ରସଂ, ଫଲଂ ପୀଳେତ୍ୱା ତାପେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବରସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅରସରୂପୋତି ଆଚାରରହିତସଭାୱୋ। ରୂପସ୍ସ ଅସ୍ସାଦନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଧମ୍ମା ରୂପରସା। ଏସ ନଯୋ ସଦ୍ଦରସାଦୀସୁ। ସଦ୍ଦରସୋତି ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ଭୂତୋ ରସୋ। ୱିମୁତ୍ତିରସୋତି ୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିକୋ ରସୋ। ଅତ୍ଥରସୋତି ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିୱିଜ୍ଝନୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୁଖଂ ଅତ୍ଥରସୋ, ତଥା ଧମ୍ମରସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ରୂପାଚାରାତିଆଦୀସୁ ରସଗ୍ଗହଣେନ ଫଲରସଂ ୱଦତି। ସୋ ହି ଫଲସ୍ସ ରୂପୋ ଚ, ରସିତବ୍ବତୋ ଆସାଦେତବ୍ବତୋ ରସୋ ଚାତି "ରୂପରସୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆଚାରୋ ପନ ସାମଗ୍ଗୀରସହେତୁତାଯ "ରସୋ"ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସଚ୍ଚଂ ହୱେତି ଏତ୍ଥ ହୱେତି ଏକଂସତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ଏକଂସତ୍ଥୋ ଚ ଅୱଧାରଣମେୱାତି ଆହ "ସଚ୍ଚମେୱ ସାଦୁତର"ନ୍ତିଆଦି। ସରୀରମୁପବ୍ରୂହେନ୍ତି, ନ ଚିତ୍ତଂ। ନନୁ ଚ ସୁଖୁପ୍ପତ୍ତିପଯୋଜନତ୍ତା ଚିତ୍ତମ୍ପି ଉପବ୍ରୂହେନ୍ତୀତି? ନ, ସୁଖସ୍ସ ସରୀରବ୍ରୂହନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା। ୱିରତିସଚ୍ଚୱାଚାତି ସଚ୍ଚୱିସେସେନ ସମ୍ପଜ୍ଜନଂ ୱଦତି। ଚିତ୍ତମୁପବ୍ରୂହେତି ପଦାଲିକାଯ ୱିରତିୱାଚାଯ ସଚ୍ଚରସେ ସତି ସମଥୱିପସ୍ସନାଦୀହି ଚିତ୍ତପରିବ୍ରୂହନସ୍ସ ସମ୍ଭୱତୋ ମଗ୍ଗଫଲାନିସଂସଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅସଂକିଲେସିକଞ୍ଚ ସୁଖମାୱହତି ୱିୱଟ୍ଟସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତା। ୱିମୁତ୍ତିରସୋତି ଫଲସୁଖଂ ୱଦତି ନିବ୍ବାନସୁଖମ୍ପି ୱା। ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚରସୋ ନାମ ନିବ୍ବାନରସୋ। ତଥା ହି ତଂ "ଅଚ୍ଚୁତିରସଂ ଅସ୍ସାସକରଣରସ"ନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନ ପରିଭାୱିତତ୍ତାତି ୱିମୁତ୍ତିରସସ୍ସ ସାଦୁତରଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ଏୱଂ ସନ୍ତେପି "ୱିମୁତ୍ତିରସପରିଭାୱିତତ୍ତା"ତି ଏତେନ କାମଂ ୱିମୁତ୍ତିରସୋ ୱା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚରସୋ ୱା ସାଦୁତରରସାତି ଦସ୍ସେତି। ତଦଧିଗମୂପାଯଭୂତନ୍ତି ତସ୍ସ ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚସ୍ସ ଅଧିଗମୂପାଯଭୂତଂ। ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଧମ୍ମଞ୍ଚାତି ଫଲଞ୍ଚ କାରଣଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ପୱତ୍ତିତୋ ଅତ୍ଥରସା ଧମ୍ମରସା ଚ ସାଦୂ, ତତୋପି ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚମେୱ ସାଦୁରସନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଲୋକୁତ୍ତରଂ ଲୋକିଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଂ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅନ୍ଧୋ, ଲୋକିଯତ୍ଥମେୱ ଜାନନ୍ତୋ ଏକଚକ୍ଖୁ, ଉଭଯଂ ଜାନନ୍ତୋ ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁ। ପରହିତଂ ଅତ୍ତହିତଞ୍ଚ ଅଜାନନ୍ତୋ ଅନ୍ଧୋ, ଅତ୍ତହିତମେୱ ଜାନନ୍ତୋ ଏକଚକ୍ଖୁ, ଉଭଯତ୍ଥଂ ଜାନନ୍ତୋ ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁ। ସୋ ଦ୍ୱିଚକ୍ଖୁପୁଗ୍ଗଲୋ ପଞ୍ଞାଜୀୱୀ। ତଂ ପନ ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତୱସେନ ୱିଭଜିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ "ଗହଟ୍ଠୋ ୱା"ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଗହଟ୍ଠପଟିପଦଂ ଆରାଧେତ୍ୱା ଚାତି ଯୋଜନା। ଆରାଧେତ୍ୱାତି ଚ ସାଧେତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ପୁରିମନଯେନେୱାତି କସ୍ସପସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୱିସ୍ସଜ୍ଜିତନଯେନେୱ। କିଞ୍ଚାପୀତି ଅନୁଜାନନସନ୍ଦସ୍ସନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। କିଂ ଅନୁଜାନାତୀତି? ଗାଥାଯ ଚତୂହି ପଦେହି ୱୁତ୍ତେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଏକସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ସିଦ୍ଧିଯଂ ଇତରେସମ୍ପି ସିଦ୍ଧିଂ ଅନୁଜାନାତି। ତେନାହ "ଯୋ ଚତୁବ୍ବିଧମୋଘଂ...ପେ... ପରିସୁଜ୍ଝତୀ"ତି। କିଂ ସନ୍ଦସ୍ସେତୀତି? ଯେସଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ବଲୱଭାୱେନ ଓଘତରଣାଦି ନ ସିଜ୍ଝତି, ତେସଂ ପଟିପକ୍ଖାନଂ ନିସ୍ସନ୍ଦେହୱସେନ ସନ୍ଦସ୍ସନଂ। ତେନାହ "ଏୱଂ ସନ୍ତେପୀ"ତିଆଦି। ଓଘତରଣନ୍ତି ଓଘତରଣପଟିପତ୍ତିଂ। ଅସଦ୍ଦହନ୍ତୋତି ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ଓଘଂ ତରତୀତି ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ। ନ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ପକ୍ଖନ୍ଦନଲକ୍ଖଣାଯ ସଦ୍ଧାଯ ନ ଉଗ୍ଘାଟୀଯତୀତି ନ ଓତରତି। ଚିତ୍ତୱୋସ୍ସଗ୍ଗେନାତି ଯଥାକାମାଚାରୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜନେନ। ପମତ୍ତୋ ପମାଦଂ ଆପନ୍ନୋ। ତତ୍ଥେୱାତି କାମେସୁ ଏୱ। ୱିସତ୍ତତ୍ତା ଲଗ୍ଗତ୍ତା। ୱୋକିଣ୍ଣୋତି ୱିସେୱିତୋ। ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚତୁବ୍ବିଧସ୍ସପି ଅତ୍ଥସ୍ସ ହେତୁଭାୱେନ ପଚ୍ଚାମସନଂ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖନ୍ତି ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯାଦୀନଂ ପଟିପକ୍ଖଂ ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ଓକାସତ୍ତା।

ଏତାଯାତି ଗାଥାଯଂ ଇମିନା ପଦେନାତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ସପ୍ପୁରିସସଂସେୱୋ ସଦ୍ଧମ୍ମସ୍ସୱନଂ ଯୋନିସୋମନସିକାରୋ ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତୀତି ଇମେସଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଧିଗମସ୍ସ ଅଙ୍ଗାନଂ ଆସନ୍ନକାରଣଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଆହ "ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗପଦଟ୍ଠାନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯ"ନ୍ତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – "ସଦ୍ଧାଜାତୋ ଉପସଙ୍କମତି , ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ପଯିରୁପାସତି, ପଯିରୁପାସନ୍ତୋ ସୋତଂ ଓଦହତି, ଓହିତସୋତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତୀ"ତିଆଦି (ମ। ନି। ୨।୧୮୩, ୪୩୨)। ଦିଟ୍ଠୋଘଂ ତରତି ଏତେନାତି ଦିଟ୍ଠୋଘତରଣଂ, ଦିଟ୍ଠୋଘସ୍ସ ତରଣଂ। କାମଞ୍ଚେତ୍ଥ "ତରତି ଓଘ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ, ୱତ୍ତମାନସମୀପେପି ପନ ୱତ୍ତମାନଂ ୱିଯ ୱୋହରଣଂ ଯୁତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠୋଘସ୍ସ ତିଣ୍ଣଭାୱସ୍ସ ଏକନ୍ତିକତ୍ତାତି "ସୋତାପନ୍ନଞ୍ଚ ପକାସେତୀ"ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାଦିପଟିପତ୍ତନ୍ତରାଯକରାନଂ ପାପଧମ୍ମାନଂ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ସୋତାପନ୍ନୋ...ପେ... ଅପ୍ପମାଦେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। "ସୋତାପତ୍ତି...ପେ... ତରତୀ"ତି ଏତ୍ତକେ ୱୁତ୍ତେ ସକିଦେୱ ଇମସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଆଗମନମ୍ପି ଗହିତଂ ସିଯାତି ତନ୍ନିୱତ୍ତନତ୍ଥଂ "ଆରାଧେତ୍ୱା...ପେ... ଅୱସେସ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ନନୁ "ଅୱସେସ"ନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଅତିଣ୍ଣଂ ଅନୱସେସଂ ଭୱୋଘୱତ୍ଥୁ ଗହିତମେୱ ସିଯାତି? ନ, ଉପରି ଦ୍ୱୀହି ମଗ୍ଗେହି ତରିତବ୍ବାନଂ ତେସଂ ପରତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପହାନୱସେନ ୱୁଚ୍ଚମାନତ୍ତା। ଅପୱାଦୱିସଯମ୍ପି ପରିହରତି – "ଏୱଂ ଏସା ଚୋଦନା ଅତ୍ତନୋ ୱିସଯେ ନ ପତିଟ୍ଠାତୀ"ତି। ଅନାଦିକାଲଭାୱତ୍ତା କାମସଞ୍ଞାଯ କାମୋଘତରଣଂ ମହତା ଏୱ ୱୀରିଯେନ ସାଧେତବ୍ବନ୍ତି ଆହ "ୱୀରିଯେନା"ତି। ତତିଯଂ ମଗ୍ଗଂ ଆରାଧେତ୍ୱା। କାମୋଘସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ କାମୋଘୱତ୍ଥୁ, କାମଗୁଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ସବ୍ବୋ କାମଭୱୋ। କାମୋଘସଞ୍ଞିତନ୍ତି କାମୋଘସଙ୍ଖାତଂ। କାମନଟ୍ଠେନ କାମୋ ଚ ସୋ ଦୁକ୍ଖୋ ଚାତି କାମଦୁକ୍ଖଂ। ଅସ୍ସାଦନଟ୍ଠେନ କାମୋ ଏୱ ସଞ୍ଞାତି କାମସଞ୍ଞା, ସବ୍ବସୋ ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା ୱିଗତା କାମସଞ୍ଞା ଏତିସ୍ସାତି

ୱିଗତକାମସଞ୍ଞା। ସବ୍ବେସଂ ରାଗାଦିମଲାନଂ ମୂଲଭୂତତ୍ତା ସତ୍ତସନ୍ତାନସ୍ସ ୱିସେସତୋ ମଲୀନସଭାୱାପାଦନତୋ ପରମଂ ଉକ୍କଂସଗତଂ ମଲନ୍ତି ପରମମଲଂ, ଅୱିଜ୍ଜା। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପରମଂ ମଲ’’ନ୍ତି (ଧ। ପ। ୨୪୩)।

ପଞ୍ଞାପଦଂ ଗହେତ୍ୱାତି ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଦଂ ହଦଯେ ଠପେତ୍ୱା। ତପ୍ପସଙ୍ଗେନ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନେନ ସବ୍ବେହି ୱିଯ ଉଗ୍ଗହିତନିଯାମେନ। ସଙ୍ଖତ୍ୱେୱାତି ପଞ୍ଚସୁପି ଠାନେସୁ। ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିପୁଚ୍ଛାତି ପଞ୍ଞାଦିଅତ୍ଥସମଧିଗମସ୍ସ ଯୁତ୍ତିଯା କାରଣସ୍ସ ପୁଚ୍ଛା। ତେନାହ ‘‘ଅଯଂ ହୀ’’ତିଆଦି। ପଞ୍ଞାଦିଅତ୍ଥଂ ଞତ୍ୱାତି ପଞ୍ଞାଧନ-କିତ୍ତି-ମିତ୍ତ-ଅଭିସମ୍ପରାଯସଙ୍ଖାତଂ ଅତ୍ଥଂ ସରୂପତୋ ସଚ୍ଚପଟିୱେଧନିପ୍ଫାଦନେନ ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା। ନନୁ ଏସ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞଂ ତଦଧିଗମୂପାଯଂ ଲୋକିଯପଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସୋ କସ୍ମା ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି? ସଚ୍ଚମେତଂ, ଉପରି ପନ ସମାଧିସ୍ସ ଯୁତ୍ତିଂ ପୁଚ୍ଛିତୁକାମୋ ପଞ୍ଞାଯ ସେଟ୍ଠଭାୱତୋ, ତସ୍ସ ଚ ଏକଦେସେନେୱ ଅଧିଗତତ୍ତା ତମେୱ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି। ‘‘କାଯ ଯୁତ୍ତିଯା’’ତିଆଦି ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ ଅତିଦିସ୍ସତି ‘‘ଏସ ନଯୋ ଧନାଦୀସୂ’’ତି। ତତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥଯୁତ୍ତିପୁଚ୍ଛାଭାୱୋ ପନ ‘‘ସଙ୍ଖତ୍ୱେୱା’’ତି ଇମିନା ୱିଭାୱିତୋତି।

ସଦ୍ଧାସୁସ୍ସୂସାଅପ୍ପମାଦୌଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତେହି ଚତୂହି କାରଣେହି। କାଯସୁଚରିତାଦିଭେଦେନ ଆଜୀୱଟ୍ଠମକସୀଲଭୂତେନ। ସମଥୱିପସ୍ସନାଭୂତେନ ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ବୋଧିପକ୍ଖିଯେ ଏୱ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ‘‘ଅପରଭାଗେ’’ତି ଆହ। ପରିଯାଯବୋଧିପକ୍ଖିଯା ପନ ୱିସେସତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗାମିନିୱିପସ୍ସନାକାଲେପି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପୁବ୍ବଭାଗେତି ୱା ତରୁଣୱିପସ୍ସନାକାଲଂ। ତତୋ ପୁବ୍ବସାଧନଞ୍ଚ ସଦ୍ଧାଯ ‘‘ଅପରଭାଗେ’’ତି ପୁନାହ, ତତୋ ପରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଧମ୍ମନ୍ତି ପଟିପତ୍ତିଧମ୍ମଂ। ନ ସଦ୍ଧାମତ୍ତକେନେୱ ପଞ୍ଞଂ ଲଭତୀତି ଯୋଜନା। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ‘‘ସଦ୍ଦହାନୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଯସ୍ମା ପନା’’ତିଆଦି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତୀତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତମେୱ ଅତ୍ଥଂ ୱିୱରତି। ନ କେୱଲଂ ସୁସ୍ସୂସାମତ୍ତେନ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭୋ, ଅଥ ଖୋ ଅପ୍ପମାଦେନ ପଞ୍ଞଂ ଲଭତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ପାଠଇଯଂ ‘‘ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ୱିଚକ୍ଖଣୋ’’ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ତଦତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ।

ଇଦାନି ସଦ୍ଧାଦୀନଂ ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭସ୍ସ ତଂତଂୱିସେସପଚ୍ଚଯାନି ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏୱ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୁସ୍ସୂସାଯାତି ସୋତୁକାମତାଯ। ସା ଅତ୍ଥତୋ ଉପସଙ୍କମନାଦି। ପଞ୍ଞାଧିଗମୂପାଯନ୍ତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମମାହ। ତେନାହ ‘‘ସୁଣାତୀ’’ତି। ଗହିତଂ ନ ପମୁସ୍ସତି, ସତିଅୱିପ୍ପୱାସଲକ୍ଖଣୋ ହି ଅପ୍ପମାଦୋତି। ନ କେୱଲଂ ଯାଥାୱତୋ ଗହଣକୋସଲ୍ଲମେୱ ୱିଚକ୍ଖଣତା, ଅଥ ଖୋ ଯାଥାୱତୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପଟିୱେଧନଞ୍ଚାତି ଆହ ‘‘ୱିତ୍ଥାରିକଂ କରୋତୀ’’ତି। ଇଦାନି ପଞ୍ଞାପଟିଲାଭହେତୁଂ ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସୁସ୍ସୂସାଯ ୱା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ଥମୁପପରିକ୍ଖତୀତି ସୁତକତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପାଠଇଅତ୍ଥୂପପରିକ୍ଖାପୁବ୍ବକଂ ରୂପାରୂପୱିଭାଗଂ ପରମତ୍ଥଂ ସଲକ୍ଖଣତୋ ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣତୋ ଚ ଉପପରିକ୍ଖତି ୱୀମଂସତି। ଅନୁପୁବ୍ବେନାତି ଏୱଂ ଞାତପରିଞ୍ଞଂ ପତ୍ୱା ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ତତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ତୀରଣପରିଞ୍ଞଂ ପହାନପରିଞ୍ଞଞ୍ଚ ମତ୍ଥକଂ ପାପେନ୍ତୋ ମଗ୍ଗପ୍ପଟିପାଟିଯା ପରମତ୍ଥସଚ୍ଚଭୂତଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତି।

ଇମାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଚତ୍ତାରି କାରଣାନି ମତ୍ଥକଂ ପାପେତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ଦେସକାଲାଦୀନି ଅହାପେତ୍ୱା’’ତି। ଯସ୍ମିଂ ଦେସେ ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଯେ ଚ ସହାଯକେ ନିସ୍ସାଯ ଯଂ କିଞ୍ଚି ତିରେତବ୍ବଂ, ତାନି ଦେସକାଲାଦୀନି ଅନତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଅଭିୱୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତେନ ‘‘ଅଯଂ ନାମ ଦେସୋ, ଯତ୍ଥାହଂ ଏତରହି ୱସାମି, ଅଯଂ କାଲୋ, ଇମେ ମିତ୍ତା, ଇମେ ଅମିତ୍ତା, ଇମେ ଆଯୱଯା, ଅହଞ୍ଚ ଏଦିସୋ ଜାତି-କୁଲ-ପଦେସ-ବଲଭୋଗ-ପରିୱାରାଦୀହି, ତଂ କିଞ୍ଚି ଇଦାନି ଆରଦ୍ଧବ୍ବଂ, ଇଦାନି ନାରଦ୍ଧବ୍ବ’’ନ୍ତି ସବ୍ବଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ହି ଲୋକିଯସ୍ସ ଧନସ୍ସ ପଟିରୂପାଧିଗମୂପାଯଂ କରୋତି ନାମ। ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ପନ ସୀଲୱିସୋଧନାଦିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱହିତବ୍ବଭାୱେନ ଧୁରୋ ୱିଯାତି ଧୁରୋ, ଭାରୋ। ଇଧ ପନ ଧୁରସମ୍ପଗ୍ଗହୋ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ଧୁରୋ, ୱୀରିଯଂ। ସୋ ସାତିସଯୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଧୁରୱା। ‘‘ଉଟ୍ଠାତା’’ତି ପଦେନ କାଯିକୱୀରିଯସ୍ସ ୱକ୍ଖମାନତ୍ତା ‘‘ଚେତସିକୱୀରିଯୱସେନା’’ତି ୱିସେସିତଂ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ ଧୋରଯ୍ହଭାୱତୋ। ତିଣା ଭିଯ୍ୟୋ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ତିଣଂ ୱିଯ ପରିଭୱନ୍ତୋ ଅତିଭୁଯ୍ୟ ୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆଦିନା ନଯେନାତି ଏତ୍ଥ ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ –

‘‘କରଂ ପୁରିସକିଚ୍ଚାନି, ସୋ ସୁଖା ନ ୱିହାଯତି; (ଦୀ। ନି। ୩।୨୫୩);

‘‘ନ ଦିୱା ସୋପ୍ପସୀଲେନ, ରତ୍ତିମୁଟ୍ଠାନଦେସ୍ସିନା;

ନିଚ୍ଚଂ ମତ୍ତେନ ସୋଣ୍ଡେନ, ସକ୍କା ଆୱସିତୁଂ ଘର’’ନ୍ତି ଚ। (ଦୀ। ନି। ୩।୨୫୩); –

ଏୱମାଦୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅସିଥିଲପରକ୍କମୋ ଅନଲସଭାୱତୋ। ଏକମୂସିକାଯାତି ଏକାଯ ମତମୂସିକାଯ। ନଚିରସ୍ସେୱାତି ଚତୁମାସବ୍ଭନ୍ତରେଯେୱ। ଚତୁସତସହସ୍ସସଙ୍ଖଂ ଚୂଳଅନ୍ତେୱାସୀ ୱିଯାତି କାକଣିକଡ୍ଢକହାପଣ-ସୋଳଅସ-କହାପଣ-ଚତୁୱୀସତି-କହାପଣ-ସତହରଣକ୍କମେନ ଦ୍ୱେ

ସତସହସ୍ସାନି, ଚୂଳଅକମହାସେଟ୍ଠିନୋ ଧୀତୁଲାଭଓସେନ ଦ୍ୱେ ସତସହସ୍ସାନୀତି ଏୱଂ ଚତୁସତସହସ୍ସସଙ୍ଖଂ ଧନଂ ଏକମୂଲେନ ଯଥା ଚୂଳଅନ୍ତେୱାସୀ ୱିନ୍ଦି, ଏୱଂ ଅଞ୍ଞୋପି ପତିରୂପକାରୀ ଧୁରୱା ଉଟ୍ଠାତା ୱିନ୍ଦତେ ଧନଂ। ଅଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୋ ଚୂଳଅକସେଟ୍ଠିଜାତକେନ ଦୀପେତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ଅପ୍ପକେନପି ମେଧାୱୀ, ପାଭତେନ ୱିଚକ୍ଖଣୋ;

ସମୁଟ୍ଠାପେତି ଅତ୍ତାନଂ, ଅଣୁଂ ଅଗ୍ଗିଂୱ ସନ୍ଧମ''ନ୍ତି। (ଜା। ୧।୧।୪);

ୱତ୍ତଂ କତ୍ୱାତି ଅଧିଟ୍ଠାନୱତ୍ତଂ କତ୍ୱା। ''ସଚ୍ଚୱାଦୀ ଭୂତୱାଦୀ''ତି କିତ୍ତିଂ ପପ୍ପୋତୀତି ଯୋଜନା। ଇଚ୍ଛିତପତ୍ଥିତନ୍ତି ଯେହି ମିତ୍ତଂ ଇଚ୍ଛତି, ତେହି ଇତରଂ ପତ୍ଥିତଂ। ମିତ୍ତାନି ଗନ୍ଥତୀତି ମିତ୍ତଭାୱଂ ଘଟେତି। ଦାନସ୍ସ ପିଯଭାୱକରଣତୋ ''ଦଦଂ ପିଯୋ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଂ ଦାନଂ ଏକନ୍ତତୋ ମିତ୍ତଭାୱାୱହଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଦୁଦ୍ଦଦଂ ୱା ଦଦଂ ତଂ ଗନ୍ଥତୀ''ତି ଆହ। ଦଦନ୍ତି ଚ ଲକ୍ଖଣୱଚନମେତନ୍ତି ଆହ ''ଦାନମୁଖେନ ୱା''ତିଆଦି।

ଆଳଅୱକସ୍ସ ଅଜ୍ଝାସଯାନୁରୂପଂ ଗହଟ୍ଠୱସେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ। ସଦ୍ଧା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଦ୍ଧୋ, ତସ୍ସ ସଦ୍ଧସ୍ସ। ଘରମେସିନୋତି ଘରାୱାସସଙ୍ଖାତଂ ଘରଂ ଏସନ୍ତସ୍ସ। ଘରାୱାସସନିସ୍ସିତତ୍ତା ''ଘର''ନ୍ତି କାମଗୁଣା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ଆହ ''ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣେ''ତି। ''ଏତେ ଚତୁରୋ ଧମ୍ମା''ତିଆଦିନା ଗହିତା ଅନନ୍ତରଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତଧମ୍ମା ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ଇମେ କୁସଲା, ଇମେ ଅକୁସଲା''ତିଆଦିନା ତେ ଅତ୍ଥେ ଯାଥାୱତୋ ଧାରଣତୋ ଉପଧାରଣତୋ ଧମ୍ମୋ। ସଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧାରଣଂ, ଅୱିଚ୍ଛେଦତୋ ସନ୍ଧାରଣତୋ କୁସଲସନ୍ତାନଂ ଧାରେତୀତି ଧିତି, ୱୀରିଯଂ। ଚଜତି ଏତେନାତି ଚାଗୋ, ଦାନଂ। ପଚ୍ଚଯୱେକଲ୍ଲତୋ ଫଲୁପ୍ପାଦନସମତ୍ଥତାୱସେନ ସନ୍ତି।

ଅଞ୍ଞେପୀତି ଇତୋ ଯଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୁଦାଯତୋ ଅଞ୍ଞେପି ଧମ୍ମା ଯଦି ସନ୍ତି, ତେ ଧମ୍ମେ ପୁଚ୍ଛସ୍ସୁତି। କିଲେସେ, କାଯୱାଚାଦିକେ ୱା ଦମେତୀତି ଦମୋ, ପଞ୍ଞା। ଉଟ୍ଠହତି ଉସ୍ସହତି ଏତେନାତି ଉଟ୍ଠାନଂ, ୱୀରିଯଂ। ଏତ୍ଥାତି ଏତିସ୍ସା ପୁଚ୍ଛାଯ। ସନ୍ଧିନ୍ତି ସଙ୍ଖେପତୋ ଭାୱତ୍ଥପଦାନଂ ବନ୍ଧନେନ ସହ। ଏକମେକଂ ପଦନ୍ତି ପଞ୍ଞାଦିକମେକେକଂ ପଦଂ। ''ପଞ୍ଞା ଇମସ୍ମିଂ ଠାନେ ପଞ୍ଞାତି ଧମ୍ମୋତି ଚ ଆଗତା''ତିଆଦିନା ପଞ୍ଞାଦିଅତ୍ଥସ୍ସ ଉଦ୍ଧରଣଂ ଅତ୍ଥୁଦ୍ଧାରୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ''ପଞ୍ଞା ପଜାନନା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୬) ୱେୱଚନପଦାନଂ ଉଦ୍ଧରଣଂ ପଦୁଦ୍ଧାରୋ। ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା, ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ, ଦମେତୀତି ଦମୋତି ଏୱଂ ପଦସ୍ସ କଥନଂ ପଦୱଣ୍ଣନା।

ଅଜ୍ଜାତି ୱା ଏତରହି। ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନାତି ''ସଦ୍ଦହାନୋ ଅରହତ''ନ୍ତିଆଦିନା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ। ସଚ୍ଚସମ୍ପଟିୱେଧାୱଗହଣଂ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତେନ ପକାରେନ ଦିଟ୍ଠସଚ୍ଚତାଯ ଇଧଲୋକପରଲୋକତ୍ଥଂ ଯାଥାୱତୋ ଜାନନ୍ତୋ। ଏୱଞ୍ଚ ଯକ୍ଖୋ ସତ୍ଥୁ ଦେସନାନୁଭାୱସିଦ୍ଧଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନେନ ଅତ୍ତନୋ ପଟିଲାଭସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''କଥଂସୁ ଲଭତେ ପଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦିମାହାତି ଆଚରିଯା। ସମ୍ପରାଯିକୋତି ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ଲୁତ୍ତନିଦ୍ଦିଟ୍ଠୋ, ତେନ ''ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋ ଚା''ତି ଅଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ଏୱାତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯୋ ଅତ୍ଥୋ…ପେ… ଦସ୍ସେତୀ''ତି ଆହ। ଅରୀଯତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମାତି ଅତ୍ଥୋ, କାରଣଂ। ୱିଚକ୍ଖଣେ ସପଯୋଜନତାଯ।

ତସ୍ସ ଞାଣସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଆୱିଭାୱନସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ। ଗୁଣୱିସେସେହି ଚ ସଦିସସ୍ସପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଭାୱତୋ ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଭଗୱା। ତେନାହ –

''ନଯିମସ୍ମିଂ ଲୋକେ ପରସ୍ମିଂ ୱା ପନ,

ବୁଦ୍ଧେନ ସେଟ୍ଠୋୱ ସମୋୱ ୱିଜ୍ଜତି;

ଆହୁନେଯ୍ୟାନଂ ପରମାହୁତିଂ ଗତୋ,

ପୁଞ୍ଞତ୍ଥିକାନଂ ୱିପୁଲଫଲେସିନ''ନ୍ତି। (ୱି। ୱ। ୧୦୪୭);

ସହିତପଟିପତ୍ତିନ୍ତି ପଞ୍ଞାସଙ୍ଗାହିକଂ ଅତ୍ତନୋ ପଟିପତ୍ତିଂ। ସୁନ୍ଦରା ବୋଧି ସୁବୋଧି, ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ସୁବୋଧି ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧି, ସା ଏୱ ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିତା। ଧମ୍ମସ୍ସୱନତ୍ଥଂ ସନ୍ନିପତିତଦେୱତାହି ସଙ୍ଘୁଟ୍ଠସାଧୁକାରସଦ୍ଦୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ।

ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣନ୍ତି ସତସହସ୍ସକପ୍ପେ ପୁଞ୍ଞସମ୍ଭାରସ୍ସ କତତ୍ତା ତେସଂ ପୁଞ୍ଞାନଂ ୱସେନ ସତପୁଞ୍ଞଲକ୍ଖଣଂ ଅନେକପୁଞ୍ଞନିବ୍ବତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ।

ଅଭିନନ୍ଦିୟତାୟ ସବ୍ବେହି ଅଙ୍ଗେହି ସମୁପେତଂ ସମନ୍ନାଗତଂ। କତପୁଞ୍ଞଞ୍ଜଭାୱଂ ବ୍ୟଞ୍ଜେନ୍ତୀତି ବ୍ୟଞ୍ଜନାନି , ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନି। ତେସଂ ପରିପୁଣ୍ଣତ୍ତା ପରିପୁଣ୍ଣବ୍ୟଞ୍ଜନଂ। ତଂ ଯକ୍ଖୋ…ପେ… ପୂରେସୀତି ଗାଥାପୂରଣତ୍ଥମେୱ ହି ଭଗୱା ତଥାରୂପାନି ଅକାସି। ଅବ୍ୟାଧିତାତି ଅରୋଗା। ‘‘ଅବ୍ୟଥିତା’’ତି କେଚି ପଠନ୍ତି, ସଯସନ୍ତାସରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

‘‘ହତ୍ଥୟୋ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ‘‘ହତ୍ଥକୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଳୱିନଗରନ୍ତି ଆଳୱିନଗରୱାସିନୋ ୱଦତି। ଭୱତି ହି ତତ୍ରଟ୍ଠତାୟ ତଂ-ସଦ୍ଦୋ ଯଥା ‘‘ଗାମୋ ଆଗତୋ, ମଞ୍ଚା ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୀ’’ତି। ଏକକୋଲାହଲେନ ୱତ୍ତମାନେନ।

ସମ୍ପିଣ୍ଡିତ୍ୱାତି ସନ୍ନିପତିତ୍ୱା। କାମଂ ସମ୍ଭାରୋ ତେନ କତୋତି ନତ୍ଥି, ଯୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ପନ ବହୁସୋ ଉସ୍ସାହସ୍ସ କତତ୍ତା ‘‘ଯୁଦ୍ଧମାଦିଂ କତ୍ୱା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମେୱ ଆଳୱକସୁତ୍ତଂ କଥେସି ତସ୍ସା ଏୱ ଦେସନାୟ ସନ୍ନିପତିତପରିସାୟ ସପ୍ପାୟତ୍ତା। ତେନାହ ‘‘କଥାପରି…ପେ… ଅହୋସୀ’’ତି। ଚତୂହି ୱତ୍ଥୂହୀତି ଚତୂହି ସଙ୍ଗହୱତ୍ଥୂହି। ପରିସନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପରିସଂ। ‘‘ଇତରଞ୍ଚା’’ତିପି ୱଦନ୍ତି।

ଆଳୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିୟା ସଂଯୁତ୍ତନିକାୟ-ଅଟ୍ଠକଥାୟ

ଯକ୍ଖସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାୟ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୧। ସକ୍କସଂଯୁତ୍ତଂ

୧। ପଠମୱଗ୍ଗୋ

୧। ସୁୱୀରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୭।ଅଭିଯଂସୂତି ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜାଭିମୁଖା ହୁତ୍ୱା ଗଚ୍ଛିଂସୁ। ତତ୍ରାତି ତସ୍ମିଂ ଅସୁରାନଂ ଅଭିଯାନେ ଅଯଂ ଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନା ଅନୁପୁବ୍ବତୋ କଥା। ତେତ୍ତିଂସ ପୁରିସେ ଗହେତ୍ୱାତି ତେତ୍ତିଂସ ପୁରିସେ ପୁଞ୍ଞକିରିଯାଯ ସହାଯଭୂତେ ଗହେତ୍ୱା। ‘‘ଯାୱଜୀୱଂ ମାତାପିତୁଭରୋ ଅସ୍ସ’’ନ୍ତିଆଦିନା ସମାଦିନ୍ନାନି ସତ୍ତ ୱତପଦାନି ପୂରେତ୍ୱା। ଅଧିଗଣ୍ହନ୍ତଂ ଅଭିଭୱନ୍ତଂ। ପୁତ୍ତହତାଯାତି ହତପୁତ୍ତାଯ। ସା ସୁରା ନ ହୋତି, ନ ସୁରଂ ପିୱିମ୍ହାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ତତୋ ପଟ୍ଠାଯାତି ‘‘ନ ସୁରା’’ତି ୱୁତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ‘‘ନ ସୁରନ୍ତି ନ ଦିବ୍ବନ୍ତୀତି ଅସୁରା’’ତି କେଚି। ହେଟ୍ଠିମତଲେ ଅନ୍ତୋଭୂମିଯଂ ଆଯାମତୋ ଦସଯୋଜନସହସ୍ସଂ।

ଉରଗାଦିସହଚରିତାନି ଠାନାନି ଉରଗାଦୀନୀତି ଆହ ‘‘ଉରଗାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୂ’’ତି। ପଠମାଲିନ୍ଦେତି ପଠମେ ପରିଭଣ୍ଡେ। ପଞ୍ଚଯୋଜନସହସ୍ସୱିତ୍ଥାରପୁଥୁବହଲାହି ସିନେରୁସ୍ସ ଚତୂସୁପି ପସ୍ସେସୁ ଚତ୍ତାରୋ ପରିଭଣ୍ଡା। ସିନେରୁସ୍ସ ହି ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପସ୍ସେ ଯୁଗନ୍ଧରାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସତପରିତ୍ତଦୀପପରିୱାରେ ମହାଦୀପେ ଚ ଲଭିତବ୍ବସ୍ସ ମହତୋ ଅଢ଼ସ୍ସ ୱସେନ ମହଦ୍ଧା। କୁପିତାୱିଲଚିତ୍ତାତି କୁପିତେନ କୋପେନ ଆକୁଲଚିତ୍ତା। ଯୁଦ୍ଧେସୀତି ଯୁଦ୍ଧେସିନୋ। ସେସେସୂତି ସେସେସୁ ପରିଭଣ୍ଡେସୁ। ସେସାତି ସୁପଣ୍ଣାଦଯୋ।

ୱମ୍ମିକମକ୍ଖିକାତି ସପକ୍ଖିକୌପଚିକା। ଓସକ୍କିତ୍ୱାତି ପିଟ୍ଠିଭାଗେନ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା।

ପମାଦଂ ଆପାଦେସୀତି ସକ୍କସ୍ସ ଆଣାଯ ପମାଦଂ ଆପଜ୍ଜି। ସଟ୍ଠିଯୋଜନଂ ୱିତ୍ଥାରେନ। ସୁୱଣ୍ଣମହାୱୀଥିନ୍ତି ସୁୱଣ୍ଣମଯଭୂମିଜଗତିୱୀଥିଂ।

ଅନୁଟ୍ଠହନ୍ତୋତି ଉଟ୍ଠାନଂ କାଯିକୱୀରିଯଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। ଅୱାଯମନ୍ତୋତି ୱାଯାମଂ ଚେତସିକୱୀରିଯଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। କିଞ୍ଚି କିଚ୍ଚନ୍ତି କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିଭେଦଂ ଅଞ୍ଞତରଂ କିଚ୍ଚଂ କତ୍ତବ୍ବକମ୍ମଂ। ୱରନ୍ତି ପୱରଂ। ତେନାହ ‘‘ଉତ୍ତମ’’ନ୍ତି। ତଞ୍ଚ ଖୋ କସିତବ୍ବଟ୍ଠାନଂ ଅଧିପ୍ପେତନ୍ତି ଆହ ‘‘ଓକାସ’’ନ୍ତି। କମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱାତି କିଞ୍ଚିପି ଜୀୱିତହେତୁଭୂତଂ କମ୍ମଂ ଅକତ୍ୱା। ଜୀୱିତଟ୍ଠାନଂ ନାମାତି ତସ୍ସ ଜୀୱିତସ୍ସ ହେତୁ ନାମ। ନିବ୍ବାନସ୍ସ ମଗ୍ଗୋତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ ଅଧିଗମୁପାଯଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ।

ସୁୱୀରସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସୁସୀମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୮।ଅନ୍ତରେତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ। ଏୱଂନାମକନ୍ତି ‘‘ସୁସୀମୋ’’ତି ଏୱଂନାମକଂ। ଏକଂ ପୁତ୍ତମେୱ ଅଞ୍ଞତରଂ ଅତ୍ତନୋ ପୁତ୍ତମେୱ।

ସୁସୀମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଧଜଗ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୪୯।ସମୁପବ୍ବୂଳ୍ହୋତି ଉଭିନ୍ନଂ ସହ ଏୱ ସମାଗମୋ, ଭୁସଂ ୱା ବ୍ଯୂଳ୍ହୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୁସା ପନସ୍ସ ବ୍ଯୂଳ୍ହତା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସେନାନଂ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡିତଭାୱେନାତି ଆହ ‘‘ସମ୍ପିଣ୍ଡିତୋ ରାସିଭୂତୋ’’ତି। ପଚ୍ଛିମନ୍ତୋତି ରଥପଞ୍ଜରସ୍ସ ପରନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମକୋଟ୍ଠାସୋ। ରଥସନ୍ଧିତୋତି ରଥପଞ୍ଜରସ୍ସ କୁବ୍ବରେନ ସନ୍ଧିଂ ସମ୍ବନ୍ଧନଟ୍ଠାନତୋ। ତଦେୱ ପମାଣନ୍ତି ତଦେୱ ‘‘ଦିଯଡ୍ଢଯୋଜନସତାଯାମୋ’’ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପମାଣମେୱ। ଦିଗୁଣଂ କତ୍ୱାତି ‘‘ପଚ୍ଛିମନ୍ତୋ ସତଯୋଜନୋ’’ତିଆଦିନା ଦିଗୁଣଂ କତ୍ୱା। ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲସୂରିଯମଣ୍ଡଲକିଙ୍କିଣିକଜାଲାଦିଭେଦସ୍ସ ସେସାଲଙ୍କାରସ୍ସ। ପସ୍ସନ୍ତାନଂ ଦେୱାନଂ। ରାଜା ନୋତି ଅମ୍ହାକଂ ରାଜା ଦେୱସେଟ୍ଠୋ। ଦୁତିଯଂ ଆସନଂ ଲଭତୀତି ସକ୍କେ ନିସିନ୍ନେ ତସ୍ସ ଅନନ୍ତରଂ ଦୁତିଯଂ ଆସନଂ ଲଭତି। ତସ୍ମା ଦେୱସେଟ୍ଠତାଯ ସକ୍କୋ ୱିଯ ଗାରୱଟ୍ଠାନିଯୋ, ଯତୋ ସକ୍କୋ ‘‘ତସ୍ସ ଧଜଗ୍ଗଂ ଉଲ୍ଲୋକେଯ୍ଯାଥା’’ତି ଆହ। ଏସ ନଯୋ ସେସେସୁପି। ଅସୁରେହି ପରାଜିତୋତି ଅସୁରେହି ପରାଜଯଂ ଆପାଦିତୋ। ରଜଧଜଂ ଦିସ୍ୱାତି ପରସେନାଯ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତିଯା ଉଟ୍ଠିତରଜମତ୍ତମ୍ପି ଦିସ୍ୱା ଠିତୋପି ତଂ ରଜଧଜଂ

ଦିସ୍ୱା ଭୀରୁଭାୱେନ ପଲାୟନଧମ୍ମୋ।

ଯସ୍ସ ଧଜଗ୍ଗପରିତ୍ତସ୍ସ। ଆନୁଭାୱୋ ୱତ୍ତତି ଅସମ୍ମୁଖୀଭୂତାହିପି ଦେୱତାହି ସିରସା ସମ୍ପଟିଚ୍ଛିତବ୍ବତୋ। ଚୋରଭୟାଦୀହୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ରୋଗଭୟାଦୀନଞ୍ଚେୱ ୱଚ୍ଛଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ ୱିଧିନା ଭାୱିତେ ପରିତ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ଥେ ଉପଚାରଟ୍ଠାନାଦୀନମ୍ପି ଇଚ୍ଛନତୋ।

ଦୀଘୱାପୀନାମକେ ଗାମେ ଚେତିୟଂ ଦୀଘୱାପିଚେତିୟଂ। ମୁଦ୍ଧୱେଦିକା ନାମ ହମ୍ମିୟଂ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା କତୱେଦିକା। ବୁଦ୍ଧଗତଂ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ପରିତ୍ତରକ୍ଖଗୁତ୍ତିଂ ଆହ। ପରିତ୍ତସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ଦ୍ୱେ ଇଟ୍ଠକା...ପେ... ଅଟ୍ଠଂସୁ। ତଥା ହି ତସ୍ମିଂ ନିସ୍ସେଣିୟଂ ଠିତେ...ପେ... ଅଟ୍ଠଂସୂତି।

ଧଜଗ୍ଗସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ୱେପଚିତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୦। “ମହାନୁଭାୱତାୟ ଅସୁରାନଂ ଚିତ୍ତୱେପନେନ ୱେପଚିତ୍ତୀ”ତି ୱଦନ୍ତି। ଇସୀହି ପନ ଅଭୟଂ ଯାଚିତେ “ଭୟମେୱ ଦଦାମୀ”ତି ୱତ୍ୱା ତେହି “ଅକ୍ଖୟଂ ହୋତୁ ତେ ଭୟ”ନ୍ତି ଅଭିସପୱସେନ ଖୁତ୍ତକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୱେପନଚିତ୍ତତାୟ “ୱେପଚିତ୍ତୀ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଂ ଲୋକିୟା “ପୁଲୋମୋ”ତି ଚ ୱଦନ୍ତି। ନିପାତପଦାନିପି କାନିଚି ଅତ୍ଥୱିସେସଜୋତକାନି ହୋନ୍ତୀତି ଆହ “ନିପାତମତ୍ତ”ନ୍ତି ହେତୁଅତ୍ଥାଦୀନମେତ୍ଥ ଅସମ୍ଭୱତୋ। ତନ୍ତି ସକ୍କଂ ଦେୱାନମିନ୍ଦଂ। କଣ୍ଠେ ପଞ୍ଚମେହୀତି କଣ୍ଠବନ୍ଧନପଞ୍ଚମେହି, ୱିଭତ୍ତିଅଲୋପେନ ନିଦ୍ଦେସୋ। ଚିତ୍ତେନେୱାତି “ଇମଂ ବନ୍ଧାମି, ଅୟଂ ବଜ୍ଝତୂ”ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତେନେୱ। ବଜ୍ଝତି ବଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଅୟଂ ଦେୱାନୁଭାୱୋ। ମୁଚ୍ଚତୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଦସହୀତି “ଚୋରୋସୀ”ତିଆଦିନା ଇଧ ୱୁତ୍ତେହି ଦସହି। ତେନାହ “ଇମେହୀ”ତି। ନିଙ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ଚିରକାଲତଂ ଉପାଦାୟ ଖୁଂସନୱସେନ ୱଦତି “ଜରସକ୍କା”ତି। ନ ତଂ ଅକ୍କୋସଂ ମନସି କରୋତି ଦୀଘରତ୍ତଂ ଖନ୍ତିସୋରଚ୍ଚେସୁ ନିରୁଠହଅଜ୍ଝାସୟତ୍ତା। ମହାପଟିଗ୍ଗହଣନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଉପସମବ୍ଯଞ୍ଜନଂ। ଅସ୍ସାତି ୱେପଚିତ୍ତିସ୍ସ।

ପଟିସଂୟୁଜେତି ପଟିସତ୍ତୁ ହୁତ୍ୱା ସଂୟୁଦ୍ଧଂ କରେୟ୍ୟ। ତେନାହ “ପଟିପ୍ଫରେୟ୍ୟା”ତି। ଉପସମଂ...ପେ... ମଞ୍ଞେ ଉପସମେନେୱ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକସ୍ସ ନାୟକଭୂତସ୍ସ କୋଧସ୍ସ ପଟିସେଧନତୋ। ତାଦିସେ ହି କୋଧୋ ପଟିକିରିୟଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ଅନୁପାଦାନୋ ୱିୟ ଜାତୱେଦୋ ୱୂପସମ୍ମତି। ଯଦା-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥୋ, ନ କାଲତ୍ଥୋତି ଆହ “ଯସ୍ମା ତଂ ମଞ୍ଞତୀ”ତି। ତାୱଦେୱ ଦ୍ୱେ ଗାୱୋ ଯୁଜ୍ଝନ୍ତେତି ତସ୍ମିଂୟେୱ ଖଣେ ଦ୍ୱୀସୁ ଗୋଣେସୁ ଯୁଜ୍ଝନ୍ତେସୁ।

ଖନ୍ତିତୋ ଉତ୍ତରିତରୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ନ ୱିଜ୍ଜତି ଅନନ୍ତରେୱ ଅସ୍ସ ୱିରୋଧଂ ଅନତ୍ଥଂ ପଟିବାହିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସ୍ସ ଚେୱ ସମ୍ପରାୟିକସ୍ସ ଚ ସଂୱିଧାନତୋ। ତଂ ଖନ୍ତିଂ ପରମଂ ଆହୁ ସେଟ୍ଠବଲଂ ୱିରୋଧପଚ୍ଚୟଂ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ପୱତ୍ତନତୋ। ବାଲୟୋଗତୋ ବାଲୋ, ତସ୍ସ ବଲଂ ବାଲବଲଂ, ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଆହ “ବାଲବଲଂ ନାମ ଅଞ୍ଞାଣବଲ”ନ୍ତି। ତଂ ଯସ୍ସ ବଲନ୍ତି ତଂ ଅଞ୍ଞାଣବଲଂ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ବଲଂ, ଅବଲମେୱ ତଂ ପଞ୍ଞାବଲେନ ୱିଦ୍ଧଂସେତବ୍ବତୋ। ପଟିୱତ୍ତା ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଧମ୍ମଟ୍ଠଂ ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ନତ୍ଥି। ପଟିୱଚନମତ୍ତଂ ପନ କୋଚି ୱଦେୟ୍ୟାପି, ତଂ ଅକାରଣନ୍ତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ୱା”ତିଆଦିମାହ। ବାଲବଲନ୍ତି “ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା”ତି ୱଚନସ୍ସ କାରଣୱଚନଂ। ତସ୍ସେୱ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଟିକୁଜ୍ଝନକସ୍ସ। ନାନତ୍ତାୱିତକ୍କନତୋ ଉଭିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥଂ। ତିକିଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ଅନତ୍ଥପଟିବାହନମୁଖେନ ପଣ୍ଡିତକିଚ୍ଚକରଣେନ ପଟିସେଧେନ୍ତଂ। “ବାଲୋ ଅୟ”ନ୍ତି ଏୱଂ ପଜ୍ଝଞ୍ଝପେତୁଂ ହେତୁଫଲାନଂ ଅନୱବୋଧତୋ ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଅଛେକାତି।

ୱେପଚିତ୍ତିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ସୁଭାସିତଜୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୧।“ଛେକତାୟା”ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱତ୍ତୁଂ ଛେକଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଏୱଂ କିରସ୍ସା”ତିଆଦିମାହ। ଗାହନ୍ତି ଲଦ୍ଧିଂ। ମୋଚେତ୍ୱାତି ଯସ୍ସ ପୁନ “ଚୋରୋ”ତି ଉତ୍ତରି ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ୱିମୋଚେତ୍ୱାତି ପଠମଂ ୱତ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଗରୂତି ଭାରିୟଂ, ଦୁକ୍କରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛାତି “ପରସ୍ସା”ତି ୱୁତ୍ତୋ ସୋ କିଞ୍ଚି ପଠମଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନୋ ଅଧିପ୍ପାୟଂ ପୱେଦେତି ନାମ, ତଂ ଯଥାସତ୍ତି ୱିଦିତମନୋ ତସ୍ସ ଉତ୍ତରି ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କୋତି। ତେନାହ “ପରସ୍ସ ୱଚନଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ପନ ପଚ୍ଛା ସୁଖଂ ୱତ୍ତୁ”ନ୍ତି। ଅପି ଚ ଅସୁରିନ୍ଦେନ “ହୋତୁ, ଦେୱାନମିନ୍ଦ, ସୁଭାସିତେନ ଜୟୋ”ତି ପଠମଂ ୱୁତ୍ତଂ, ୱିସେସୋ ଚ ପୁବ୍ବଂ ଉପନେନ୍ତଂ ଅନୁୱତ୍ତତି। ୱଚସି କୁସଲୋ ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା ତଂ ୱିସେସଂ ତେନେୱ ପୁବ୍ବଂ ଉପନୟାପେନ୍ତୋ ଉପଲାପନୱସେନ “ତୁମ୍ହେ ଖ୍ୱେତ୍ଥା”ତିଆଦିମାହ। ପୁବ୍ବଦେୱାତି ସକ୍କପମୁଖାୟ ଦେୱପରିସାୟ ଲୋକେ ପୁବ୍ବେୱ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା “ପୁବ୍ବଦେୱା”ତି ପସଂସୱଚନଂ। ୱେପଚିତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାୟ “ତୁମ୍ହେ”ତି “ପୁବ୍ବଦେୱା”ତି ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ତା “ତୁମ୍ହାକଂ ତାୱ ପୱେଣିଆଗତଂ ଭଣଥା”ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗାରୱଟ୍ଠାନିୟତ୍ତା ୱେପଚିତ୍ତିନୋ

ବହୁୱଚନପୟୋଗୋ। ଦଣ୍ଡେନ ଅୱଚାରୋ ଅୱଚରଣଂ ଦଣ୍ଡାୱଚରୋ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତୋ ଦଣ୍ଡାୱଚରୋତି ଅଦଣ୍ଡାୱଚରା, ସଙ୍କେନ ୱୁତ୍ତା ଗାଥାୟୋ।

ସୁଭାସିତଜୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। କୁଲାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୨।ରଥସଦ୍ଦୋତି ରଥାଲଙ୍କାରଭୂତାନଂ କିଙ୍କିଣିକଜାଲାଦୀନଂ ସଦ୍ଦୋ। ତଥା ଧଜସଦ୍ଦୋ। ଆଜାନୀୟସଦ୍ଦୋତି ଆଜାନୀୟାନଂ ହସିତସଦ୍ଦୋ ଚ। କରୁଣାସମାୱଜ୍ଜିତହଦୟୋତି ପାଣାନଂ ଅନୁପରୋଧେନ ପଣାମିତଚିତ୍ତୋ। ଈସାମୁଖେନାତି ରଥକପ୍ପରମୁଖେନ। ପୁଞ୍ଜପଞ୍ଚୟନିବ୍ବତ୍ତୋତି ଉଚ୍ଚଆରଂ ସୁୱିପୁଲଂ ପୁଞ୍ଜଂ ପଞ୍ଚୟଂ କତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ନ ସଜ୍ଜତି କତ୍ଥଚି ଅପ୍ପଟିଘଟ୍ଟନେନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ। ସିମ୍ବଲିୱନେନାତି ସିମ୍ବଲିୱନମଜ୍ଝେନ । ୱିଭଗ୍ଗଂ ନିମ୍ମଥିତନ୍ତି ଇତୋ ଚିତୋ ୱିଭଗ୍ଗଞ୍ଚେୱ ନିରୱସେସତୋ ମଥିତଞ୍ଚ ହୋତି।

କୁଲାୱକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ନଦୁବ୍ଭିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୩।ସୁପଟ୍ଟିକୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ଅତିୱିୟ ପଟ୍ଟିକୋ ପଟିସତ୍ତୁ। ଗହିତୋସୀତି ଦେୱପାସେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗହିତୋ ଅସି। ବଦ୍ଧୋୱ ଅହୋସି ସକ୍କସ୍ସ ପୁଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ। ଚେତିୟରାଜା କିର ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ ତତୋ ପୁବ୍ବେ କେନଚି ଅୱୁତ୍ତପୁବ୍ବଂ ଖରମୁସାୱାଦଂ ଅଭାସି, ତାୱଦେୱ ୱିରଚ୍ଛିତ୍ୱା ମହାପଥୱିୟା ୱିୱରେ ଦିନେ ନିପତିତ୍ୱା ଅୱୀଚିଅଗ୍ଗିଜାଲାନମିନ୍ଧନମହୋସି। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଚେତିୟରଞ୍ଞୋ ପାପଂ ସନ୍ଧାୟା’’ତି। ମହାପାପାନୀତି ମହନ୍ତାନି ଗରୁତରାନି ପାପାନି। ତଥା ହି ୱେପଚିତ୍ତିନୋ ସପଥକରଣେ ନିଦସ୍ସନଭାୱେନ ଏତାନି ଅଟ୍ଠକଥାୟଂ ଆଗତାନୀତି।

ନଦୁବ୍ଭିୟସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ୱେରୋଚନଅସୁରିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୪।ଦ୍ୱାରପାଲରୂପକାନିୱିୟାତି ଦ୍ୱାରପାଲାକାରେନ କତପଟିମାୟୋ ୱିୟ। ୱାୟମେଥେୱ, ନ ଅନ୍ତରା ସଂକୋଚଂ ଆପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ନିପ୍ଫନ୍ନସୋଭନେସୂତି ନିପ୍ଫନ୍ନଭାୱେନ ସୁନ୍ଦରେସୁ। ସଙ୍କେ ହି ଅନିପ୍ଫନ୍ନା ଅତ୍ଥା ନ ସୋଭନ୍ତି। କିଚ୍ଚଜାତାତି ୱିପ୍ପକତଭାୱେନ ସଞ୍ଜାତକିଚ୍ଚା। ଅକିଚ୍ଚଜାତୋତି ଅସଞ୍ଜାତକିଚ୍ଚୋ କିଚ୍ଚରହିତୋ ନାମ ନତ୍ଥି ଗମନଟ୍ଠିତସୟନନିସଜ୍ଜାଦିୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଦୁକ୍ଖୱିନୋଦନଭାୱତୋ। ସଂୟୋଗପରମାତ୍ୱେୱ ସମ୍ଭୋଗାତି ଇମେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସଂଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୱତ୍ଥୂନି ନାମ ପକତିୟା ୱିରୋଧସୀଲାନିପି ଅସଂୟୋଗେନ ୱା ଅସୁନ୍ଦରାନିପି, ତାନି ଅଭିସଙ୍ଖରଣପଚନସଂୟୋଜନପରମାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି ତଥା ସତି ସମ୍ଭୋଗାରହଭାୱୂପଗମନତୋ। ତେନାହ ‘‘ପାରିୱାସିକଓଦନାଦୀନୀ’’ତିଆଦି। ଉଣ୍ହାପେତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବୟୁତ୍ତେ ପରିଭଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ୱେରୋଚନଅସୁରିନ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ଅରଞ୍ଞାୟତନଇସିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୫। ଜାମାତିକା ୱୁଚ୍ଚତି ଧୀତୁପତି, ସସୁରୋ ଭରିୟାୟ ପିତା, ତସ୍ମା ଇମେ ଅନ୍ତରୱତ୍ତିନୋ ଦ୍ୱେ ଜନା ସକ୍କୱେପଚିତ୍ତିନୋ ସୁଜାୟ ୱସେନ ଜାମାତିକସସୁରା। ‘‘ଚିରଦିକ୍ଖିତାନ’’ନ୍ତି ଦିକ୍ଖିତ୍ୱା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଚିରକାଲାନଂ ୱତସମାଦାନୱସେନ ଇତୋ ବାହିରକାନଂ ପବ୍ବଜିତାନନ୍ତି ଆହ ‘‘ଚିରସମାଦିନ୍ନୱତାନ’’ନ୍ତି। ଇତୋ ପଟିକ୍କମାତି ଇତୋ ୟଥାଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଅପେହି ଅପକ୍କମ। ନ ପଟିକ୍କୂଲସଞ୍ଞିନୋ ଗୁଣେ ଗାରୱୟୋଗତୋ। ଦେୱା ହି ୟେଭୁୟ୍ୟେନ ‘‘ମୟଂ ପୁବ୍ବେ ଗୁଣୱନ୍ତେ ପୟିରୁପାସିତ୍ୱା ତେସଂ ଓୱାଦେ ଠତ୍ୱା ପୁଞ୍ଞାନି ଉପଚିନିତ୍ୱା ଇଧୂପପନ୍ନା’’ତି ଗୁଣୱନ୍ତେସୁ ଆଦରଭାୱଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତି।

ଅରଞ୍ଞାୟତନଇସିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସମୁଦ୍ଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୬।ଚକ୍କୱାଳଅମହାସମୁଦ୍ଦପିଟ୍ଠିୟନ୍ତି ଚକ୍କୱାଳଅପଦ୍ଦତପାଦସମନ୍ତା ମହାସମୁଦ୍ଦତୀରପିଟ୍ଠିୟଂ। ଯଥେୱ ସିନେରୁସମୀପେ ମହାସମୁଦ୍ଦୋ ଅନୁପୁବ୍ବନିନ୍ନୋ ଅନୁପୁବ୍ବପୋଣୋ ଅନୁପୁବ୍ବପବ୍ଭାରୋ, ଏୱଂ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ଚକ୍କୱାଳଅପାଦସମୀପେପି। ତେନାହ ‘‘ରଜତପଟ୍ଟୱଣ୍ଣେ ୱାଲୁକପୁଲିନେ’’ତି। ୱୁଉପ୍ପକାରାସୂତି ଅନନ୍ତରସୁତ୍ତେ ୱୁଉପ୍ପକାରାସୁ। ଅସ୍ସମପଦେନାତି ଅସ୍ସମପଦୱେମଜ୍ଝେନ। ଏୱଂ ଚିନ୍ତୟିଂସୂତି ‘‘ୟଂ ନୂନ ମୟ’’ନ୍ତିଆଦିନା ୟଥା ପାଠଇୟଂ ଆଗତଂ, ଏୱଂ ମନ୍ତୟିଂସୁ।

ଇଚ୍ଛିତକରୋତି ୟଦିଚ୍ଛିତକରଣଂ। ଦୁଟ୍ଠାନନ୍ତି ଦୁରାସୟାନଂ। ତେ ପନ ଦୁଟ୍ଠଜ୍ଝାସୟା ୱିରୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତୀତି ଆହ ‘‘ଦୁଟ୍ଠାନଂ ୱିରୁଦ୍ଧାନ’’ନ୍ତି। ପୱୁତ୍ତନ୍ତି ବୀଜଂ ସନ୍ଧାୟ ୱପିତଂ। ତେନାହ ‘‘ଖେତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠାପିତ’’ନ୍ତି।

ସାୟମାସଭତ୍ତନ୍ତି ସାୟଂ ଅସିତବ୍ବଭୋଜନଂ। ୟଥାୱାରଂ ଭକ୍ଖିତମେତଂ ଦେୱାନଂ ୱିୟ ସୁଖୁମଂ ଗୁରୁୱାସଞ୍ଚ ନ ହୋତୀତି ‘‘ଭତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଗେଲଞ୍ଜଞ୍ଜାତନ୍ତି ସଞ୍ଜାତଗେଲଞ୍ଜଂ। ୱେପତୀତି କମ୍ପତି ପୱେଧତି।

ସମୁଦ୍ଦକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ପଠମୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ଦୁତିୟୱଗ୍ଗୋ

୧। ୱତପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୭। ସମାଦାତବ୍ବତୋ ୱତାନି, ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଙ୍କରସଭାୱେନ ପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ପଦାନି, ତତୋ ଏୱ ଅସଂକିଣ୍ଣଭାଗାତି କତ୍ୱା ‘‘ୱତକୋଟ୍ଠାସାନୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସମତ୍ତାନୀତି ପୁଞ୍ଞୱିସେସତାୟ ପୁଜ୍ଜଭୱଫଲନିବ୍ବତ୍ତନେନ କିତ୍ତିସଞ୍ଞାନେନ ଚ ସମଂ ଅତ୍ତାନି ସମତ୍ତାନି। ପରିପୁଣ୍ଣାନୀତି ଅଖଣ୍ଡାଦିଭାୱେନ ସବ୍ବସୋ ପୁଣ୍ଣାନି। ସମାଦିନ୍ନାନୀତି ତନ୍ଥ ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାୟ ସମ୍ମା ଆଦିନ୍ନାନି। ମାତୁଲାନୀତି ପିତୁଭଗିନୀ, ନ ୟା କାଚି ମାତୁଲସ୍ସ ଭରିୟା କୁଲଜେଟ୍ଠକାନଂ ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା, ଭରିୟାପି ୱା ମାତୁଲସମ୍ବନ୍ଧତୋ ଗହେତବ୍ବା, ତଥା ସତି ମହାପିତୁଭରିୟାଦୀନମ୍ପି ସଙ୍ଗହୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଜେଟ୍ଠଭଗିନୀନଂ ସଙ୍ଗହୋ। ଅପଚିତିକାରକୋତି ତେସଂ ପଚ୍ଚୁଟ୍ଠାନକରୋ। ୟୋ କୋଚି ଦଦନ୍ତୋପି ସାପେକ୍ଖୋ ଦେତି, ସୋ ମୁତ୍ତଚାଗୋ ନ ହୋତି, ଅୟଂ ପନ ନ ଏୱନ୍ତି ‘‘ମୁତ୍ତଚାଗୋ ହୋତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସ୍ସଟ୍ଠଚାଗୋତି ନିରପେକ୍ଖପରିଚ୍ଚାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୟଥା ପାଣାତିପାତବହୁଲୋ ‘‘ଲୋହିତପାଣୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଥା ଦାନବହୁଲୋ ‘‘ପୟତପାଣୀ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମଦାନତ୍ଥାୟ ସଦା ଧୋତହତ୍ଥୋ’’ତି। ୱୋସ୍ସଗ୍ଗରତୋତି ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ପରିଚ୍ଚଜନେ ଅଭିରତୋ। ପରେହି ୟାଚିତବ୍ବାରହୋତି ପରେହି ୟାଚିତୁଂ ୟୁତ୍ତୋ ଇଚ୍ଛିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ତାୱଦେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନତୋ। ଦାନେନେୱ ୟୁତ୍ତୋତି ସବ୍ବକାଲଂ ଦାନେନେୱ ୟୁତ୍ତୋ ଅଭିଣ୍ହଂ ପୱତ୍ତମହାଦାନତ୍ତା। ଦାନେ ଚ ସଂୱିଭାଗେ ଚାତି ପରସ୍ସ ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ପରିଚ୍ଚଜନସଙ୍ଖାତେ ଦାନେ ଚ ଅତ୍ତନା ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବତୋ ସଂୱିଭଜନସଙ୍ଖାତେ ସଂୱିଭାଗେ ଚ ରତୋ ଅଭିରତୋ।

ୱତପଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୨। ସକ୍କନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୮।ମନୁସ୍ସଭୂତୋତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଭୂତୋ, ମନୁସ୍ସତ୍ତଂ ୱା ପତ୍ତୋ। ଆୱସଥନ୍ତି ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ କାରେତ୍ୱା ଅଦାସି, ତସ୍ମା ୱାସଂ ଅଦାସୀତି ୱାସୱୋ। ଅତ୍ଥ-ସଦ୍ଦୋ ଇଧ କାରଣପରିୟାୟୋତି ଆହ ‘‘ସହସ୍ସମ୍ପି କାରଣାନ’’ନ୍ତି। ସ୍ୱାୟମତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱିଭାୱିତୋୱ। ୱିନିଚ୍ଛିନତି, ତସ୍ମା ସହସ୍ସଂ ପଞ୍ଞାଅକ୍ଖୀନି ଏତସ୍ସାତି ସହସ୍ସକ୍ଖୋ। ମଘଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଧନଂ, ତଂ ପନ ସଦ୍ଧାସଙ୍ଖାତଂ ମଘଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମଘୱା। ପୁରେ ଦାନଂ ଦଦାତୀତି ପୁରିନ୍ଦଦୋ ଅନୁନାସିକଲୋପଂ ଅକତ୍ୱା। ପୁଞ୍ଞାନି କାତୁଂ ସକ୍କୋତୀତି ସକ୍କୋ।

ସକ୍କନାମସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ମହାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୫୯।ସୋତି ସକ୍କୋ ଦେୱରାଜା। ବହୁୱଚନେ ୱତ୍ତବ୍ବେ ଏକୱଚନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱଚନଂ, ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ବହୁୱଚନେତି ବହୁମ୍ହି ଅତ୍ଥେତି ଅତ୍ଥୋ । ଯଥା ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ ତେ ଧମ୍ମେ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ସକ୍କୋ ସକ୍କତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝଗା, ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସକ୍କୋ କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନନ୍ତରେତି ସକ୍କଭାୱସ୍ସ ଅତୀତାନନ୍ତରେ ଅତ୍ତଭାୱେ। ତଂ ସନ୍ଧାୟ ସକ୍କସ୍ସ ମଘମାଣୱକାଲେ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ, ତାୟ ସକ୍କଭାୱୂପଗମନଞ୍ଚାତି ତଂ ସଦ୍ଧଂ। ୱୁତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ମହାଲିସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଦଲିଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୦।ମନୁସ୍ସଦଲିଦ୍ଦୋତି ମନୁସ୍ସେସୁ ଦୁଗ୍ଗତୋ। ମନୁସ୍ସକାରୁଞ୍ଞତନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ପରମନିହୀନତଂ। ମନୁସ୍ସକପଣୋତି ମନୁସ୍ସେସୁ ୱା ପରମନିହୀନୋ। ତସ୍ମିଂ ଠାନେତି ତସ୍ସ ଦେୱପୁତ୍ତସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଟ୍ଠାନେ। ଲାମକତୋ ଚିନ୍ତେନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ପୁରିମୱତ୍ଥୁଂ ନିସ୍ସାୟ ହୀନତୋ ଚିନ୍ତେନ୍ତି। କଥେନ୍ତୀତି ତମେୱ ପରେସଂ କଥେନ୍ତି। ୱିହାରେନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ୱିହାରିକଂ କରୋନ୍ତି। ସବ୍ବଦା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ ପରିୱାରସମ୍ପନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଅୱୁଟ୍ଠରତନେ ହତ୍ଥିକ୍ଖନ୍ଧେ ମହଚ୍ଚରାଜାନୁଭାୱେନ ନିସିନ୍ନତ୍ତା ଜନକାଯେନ ସମୁଲ୍ଲୋକିଯମାନୋ। ଅୱଲମ୍ବନ୍ତୀତି ଓଲମ୍ବନ୍ତି। ୱନ୍ଦନମତ୍ତଂ ୱା ନାହୋସି, ଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମମତ୍ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସମାନାଦରକିରିଯଂ ପଚ୍ଚାସୀସତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ''ତିଆଦି। କ୍ୱାଯନ୍ତି କୋ ଅଯନ୍ତି ବ୍ୟାପନ୍ନୱସେନ ୱଦତି। କାଠଅରଞ୍ଞେହି ସୁତ୍ତେହି ସିବ୍ବିତତ୍ତା ୱଣ୍ଣୱିକାରଂ ଦିସ୍ୱା ''କୁଟ୍ଠିଚୀୱରାନି ପାରୁତୋ''ତି ଆହ। ମହାନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତିତ୍ୱା ମହାଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତି। ତଦନୁରୂପପାପକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକାୱସେସେନ ଲଦ୍ଧୋକାସେନ ରାଜଗହେ...ପେ... ପଟିସନ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହି। କାମଞ୍ଚ ଏତ୍ଥ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ କୁସଲକମ୍ମେନେୱ, ତସ୍ସ ପନ ଅକୁସଲକମ୍ମସ୍ସ ୱିପାକିନୋ ବଲୱଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତଂ ''ୱିପାକାୱସେସେନା''ତି। ତେନାହ ''ଗହିତକାଲତୋ...ପେ... ନିକ୍ଖନ୍ତୋ''ତି। ଭିକ୍ଖାୟ ଚରିତୁଂ ସମତ୍ଥକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ରୋଗସ୍ସ ବଲୱତାୟ ମଂସାନି...ପେ... ପତନ୍ତି। ଞାଣଂ ପେସେତ୍ୱାତି ୱିପସ୍ସନାପଟିପାଟିଯା ଭାୱନାଞାଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଟିପେସେତ୍ୱା ପୱତ୍ତେତ୍ୱା। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ପରିପକ୍କତ୍ତା ସତ୍ଥୁ ଦେସନାୱିଲାସେନ ସୋତାପତ୍ତିଫଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ଚୁମ୍ବଟନ୍ତି ପାଦଚୁମ୍ବଟଂ। କୁଟ୍ଠିନୋ ହି ସକଲପାଦତଲଂ ମା ରୁଜୀତି ଚୁମ୍ବଟଂ କତ୍ୱା ତଂ ପାଦତଲେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ମତ୍ତିକପାତିଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ୱିୟ ତଥା ନିହୀନମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱତୋ ଚୱିତ୍ୱା ସୁୱଣ୍ଣପାତିଂ ପଟିଲଭନ୍ତୋ ୱିୟ ଦେୱତ୍ତଭାୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଦୁତିଯଚିତ୍ତୱାରେ ଆଦାନଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଦେୱଲୋକେ ନିବ୍ବତ୍ତୋ।

ମଗ୍ଗେନାଗତାତି ମଗ୍ଗାଧିଗମନେନ ଆଗତା ଉପ୍ପନ୍ନା। ଅରିଯକନ୍ତସୀଲନ୍ତି ଅରିଯାନଂ କନ୍ତଂ ମନାପଂ ମନୋରମଂ ସୀଲଧମ୍ମଂ। ଅରିଯାନଂ ଅଧିଚିତ୍ତଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖା ୱିୟ ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାପି ସବ୍ବା ଅତିୱିୟ କନ୍ତା ଏୱାତି ଆହ ''କିଞ୍ଚାପୀ''ତିଆଦି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେତି ଇମସ୍ମିଂ ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ଭୱସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ଥେ ନିଦ୍ଧାରେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନେ। ପଞ୍ଚସୀଲମ୍ପି ଯସ୍ମା ଦିଟ୍ଠି ୱିୟ ଭୱନ୍ତରେପି ଅପ୍ପହୀନଂ।

ଦଲିଦ୍ଦସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ରାମଣେୟ୍ୟକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୧। ଆରମନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସତ୍ତାତି ଆରାମା, ମନୋରମା ଉପୱନାଦଯୋ। ତେ ଏୱ ଚେତେନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସଦ୍ଧାୟ ଅତ୍ତନୋ ପୀତିସୋମନସ୍ସଂ ସନ୍ଧହନ୍ତୀତି ଚେତିଯାତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମନୁସ୍ସରମଣୀଯଭାୱସ୍ସାତି ମନୁସ୍ସାନଂ ଆରମଣୀଯଭାୱସ୍ସ। ତସ୍ସ ପନ ସୀଲାଦିଗୁଣୱସେନ ଅଚିନ୍ତେୟ୍ୟାପରିମେୟ୍ୟାନୁଭାୱତାପି ହୋତୀତି ଭଗୱା ''ନାଗନ୍ତି ସୋଚଅସି''ନ୍ତି ଅୱୋଚ। ଅଚେତନାୟ ଭୂମିଯା ରମଣୀଯତା ନାମ ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠାନଂ ଅରିଯାନଂ ସେୱନୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବାତି ୱୁତ୍ତଂ ''ଇଦାନି...ପେ... ଗାମେ ୱାତିଆଦିମାହା''ତି।

ରାମଣେୟ୍ୟକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଯଜମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୨।ଯଜନ୍ତାନନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣେୟ୍ୟଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଦେନ୍ତାନଂ। ଅଟ୍ଟୁପ୍ପତ୍ତିକୋ ସୁତ୍ତନିକ୍ଖେପୋତି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥୱଣ୍ଣନଂ କାତୁଂ ''ତଦା କିରା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଗ୍ଗନ୍ତି ସେଟ୍ଠଂ। ତେହି ତେହି ୱା ଯଥାଲଦ୍ଧସପ୍ପିଆଦଯୋ ମା ନସ୍ସନ୍ତୁ, ଅଗ୍ଗଭାୱେନ ଗହିତାନି ସପ୍ପିଆଦୀନି କେୱଲଂ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଝାପନେନ, ଦେୱା ମନୁସ୍ସା

ମିଚ୍ଛାଗାହେନ ମା ନସ୍ସନ୍ତୁ। ତକ୍କେନାତି ତକ୍କମତ୍ତେନ। ‘‘କଥେମା’’ତି ଅମ୍ହେ ମଞ୍ଞଥ, ଇଦାନି ପସ୍ସଥ, ପଚ୍ଚକ୍ଖତୋ ଅଯଂ ୱୋ…ପେ… ଆଗଚ୍ଛତୀତି ଆହଂସୂତି ଯୋଜନା।

ଉପଧିୱିପାକନ୍ତି ଉପଧୀସୁ ୱା ୱିପଚ୍ଚତି, ଉପଧଯୋ ୱା ୱିପାକା ଏତସ୍ସାତି ଉପଧିୱିପାକଂ। ୱିପ୍ଫାରୱନ୍ତଂ ହୋତି ୱିପୁଲପକ୍ଖତାଯ। ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦଂସୁ ‘‘ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନା ଚ ଏୱଂ ୱୱାଦୋ ଦିନ୍ନୋ’’ତି।

ଯଜମାନସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୭। ବୁଦ୍ଧୱନ୍ଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୩।ଉଟ୍ଠେହୀତି ଉଟ୍ଠାନଂ କାଯିକୱୀରିଯଂ କରୋହି। ତେନାହ ‘‘ୱିଚର, ଲୋକେ’’ତି। ଚେତସିକୱୀରିଯଂ ପନ ଭଗୱତା ମତ୍ଥକଂ ପାପିତମେୱ। ତେନାହ ‘‘ୱିଜିତସଙ୍ଗାମା’’ତି। ଦ୍ୱାଦସଯୋଜନିକସ୍ସ ଉଚ୍ଚଭାୱେନ। ୱିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଆଯାମତୋ ଚ ଅନେକଯୋଜନସତସହସ୍ସପରିମାଣଚକ୍କୱାଳଅଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ପନ୍ନଭାରାତି ପାତିତଭାର। ନିକ୍ଖେପିତଟ୍ଠତୋ ଭାରାତି ଆହ ‘‘ଓରୋପିତଖନ୍ଧା’’ତିଆଦି। ତେ ହି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମ୍ପାତନଟ୍ଠେନ ଭାରା ନାମ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ଭାରା ହୱେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩। ୨୨)। ତଦେକଦେସୋ ଚ କିଲେସାଭିସଙ୍ଖାରା। ପନ୍ନରସାଯ ପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିନ୍ତି ଯଥା ପନ୍ନରସପୁଣ୍ଣମାଯ ରତ୍ତିଯଂ ପରିପୁଣ୍ଣକାଲେ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତୋ ଚନ୍ଦୋ ସୋଭତି, ଏୱଂ ତୱ ଚିତ୍ତଂ ସବ୍ବସୋ ଉପକ୍କିଲେସୱିମୁତ୍ତଂ ସୋଭତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ବୁଦ୍ଧୱନ୍ଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮। ଗହଟ୍ଠୱନ୍ଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୪।ପୁଥୁଦ୍ଦିସାତି ବହୁଦିସା। କା ପନ ତାତି ଆହ ‘‘ଚତସ୍ସୋ ଦିସା ଚତସ୍ସୋ ଅନୁଦିସା ଚା’’ତି। ଅନୁଦିସାଗହଣେନ ହେଟ୍ଠା ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋପି ଗଯ୍ହତୀତି ଚ ଦସ୍ସେତି। ଭୂମିୱାସିନୋତି ଭୂମିପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିନୋ। ଏତେନ ରୁକ୍ଖପବ୍ବତନିୱାସିନୋପି ଗହିତା ହୋନ୍ତି। ଚିରରତ୍ତସମାହିତଚିତ୍ତେତି ଉପଚାରପ୍ପନାଝାନାନି ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ଅପରିହୀନଜ୍ଝାନତାଯ ଚିରକାଲଂ ସମାହିତଚିତ୍ତେ। ଆପାଣକୋଟିକନ୍ତି ଜୀୱିତପରିଯନ୍ତଂ ଯାୱଜୀୱଂ। ଏୱମାଦୀତି ଆଦି-ସଦ୍ଦେନ ଅୱସେସପୁଞ୍ଞକିରିଯୱତ୍ଥୂନି ସଙ୍ଗଣ୍ହାତି। ନିଚ୍ଚସୀଲୱସେନ ପଞ୍ଚହି, ନିଯମସୀଲୱସେନ ଦସହି। ପି-ସଦ୍ଦେନ ତତୋ କତିପଯେହି ଉପୋସଥସୀଲୱସେନ ଅଟ୍ଠହିପୀତି ଦସ୍ସେତି। ଧମ୍ମିକେହୀତି ଧମ୍ମତୋ ଅନପେତେହି। ପମୁଖୋତି ପମୋକ୍ଖୋ।

ଗହଟ୍ଠୱନ୍ଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ସତ୍ଥାରୱନ୍ଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୫।ବ୍ରହ୍ମଜାଣୁକୋତି ଦକ୍ଖିଣଜାଣୁମଣ୍ଡଲଂ ପଥୱିଯଂ ଠପେତ୍ୱା ୱନ୍ଦମାନୋ ବ୍ରହ୍ମଜାଣୁକୋ ନାମ ତଥାଭୂତୋ ହୁତ୍ୱା। ଯଜିତଟ୍ଠତୋ ଯକ୍ଖୋ, ପୂଜନୀଯୋ। ଏୱଂ ପୂଜାୱିସେସଯୋଗତୋ ସକ୍କୋତି ଆହ ‘‘ସୋ ଯକ୍ଖୋତି ସୋ ସକ୍କୋ’’ତି। ସକ୍କସ୍ସ ନମକ୍କାରଭାଜନଭୂତଞ୍ହି ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ମାତଲି ‘‘କୋ ନାମ ସୋ ଯକ୍ଖୋ’’ତି ଆହ। ଗୁଣନେମିତ୍ତକେହୀତି ଗୁଣହେତୁକେହି ଅନନ୍ତାନି ହି ବୁଦ୍ଧାନଂ ନାମାନି, ତାନି ଚ ଖୋ ସବ୍ବାନିପି ଗୁଣନେମିତ୍ତକାନେୱ। ଅନନ୍ତଗୁଣତ୍ତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନି ନାମାନି, ସଗୁଣେନ ମହେସିନୋ;

ଗୁଣେନ ନାମମୁଦ୍ଧେଯ୍ୟଂ, ଅପି ନାମସହସ୍ସତୋ’’ତି। –

ତସ୍ମା ଅନୋମନାମନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣଗୁଣନାମନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସମତିକ୍କମେନାତି ସମ୍ମା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ଦନୱସେନ ଅତିକ୍କମନେନ। କିଲେସାରୀନଂ ଅପେତଚଯୋତି ଅପଚଯୋ, ସୋ ଆରମିତଟ୍ଠେନ ଆରାମୋ ଏତେସନ୍ତି ଅପଚଯାରାମା। ତେନାହ ‘‘ୱଟ୍ଟୱିଦ୍ଧଂସନେ ରତା’’ତି।

ସତ୍ଥାରୱନ୍ଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ସଙ୍ଘଭେଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୬।ପୂତିମ୍ହି ଦେହେ ମାତୁ ସରୀରେ ସଯନତୋ, ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ୱା ପୂତିଦେହଂ ସରୀରଂ ତସ୍ମିଂ ଠିତତାଯ ଅୱହରିତ୍ୱା ସଯନତୋ ପୂତିଦେହସଯାତି ଯୋଜନା। କୁଣପମ୍ହେତେତି ଏତେ ମନୁସ୍ସା ଅସୁଚିଦୁଗ୍ଗନ୍ଧଜେଗୁଚ୍ଛପଟିକ୍କୂଲେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସଙ୍ଖାତେ କୁଣପସ୍ମିଂ ଦସ ମାସେ ନିମୁଗ୍ଗା। ତେସଂ କିନ୍ନାମ ତ୍ୱଂ ପିହଯସୀତି ଯୋଜନା। ଏତେସଂ ଏତଂ ୱିହଯାମୀତି ଏତେସଂ ଇସୀନଂ ଏତଂ ସମ୍ମାପଟିପତ୍ତିଂ ୱିହଯାମି। ଇଦାନି ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ନ ତେସଂ କୋଟ୍ଠେ ଓପେନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧଞ୍ଞଂ କୋଟ୍ଠେ ନ ପକ୍ଖିପନ୍ତି ପକ୍ଖିପିତବ୍ବସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତୋ। ତେନାହ ‘‘ନ ହି ଏତେସଂ ଧଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ପରେସଂ ନିଟ୍ଠିତନ୍ତି ପରେସଂ ଗହିତଂ ସନ୍ତକଂ ତେସଂ ପାକାଯ ନିଟ୍ଠିତଂ। ଭିକ୍ଖାଚାରୱତ୍ତେନାତି ପିଣ୍ଡାଚରିଯାଯ। ଏସମାନା ପରିଯେସନ୍ତା। ଏୱଂ ପରିଯିଟ୍ଠେନ। ଯାପେନ୍ତି, ନ ଏସନ୍ତି ଅନେସନଂ। ସୁସମାଦିନ୍ନସୁବ୍ବତାତି ସୁଟ୍ଠୁ ସମାଦିନ୍ନସୋଭନୱତା।

ଏୱଂ ସୁଭାସିତଭାସିନୋତି ଗଣ୍ଠଧୁରୱିପସ୍ସନାଧୁରାନଂ ୱସେନ ଗୁଣପରିମାଣସୁଭାସିତସ୍ସେୱ ଭାସନସୀଲା । ଅରିଯେନ ତୁଣ୍ହୀଭୂତେନ ତୁଣ୍ହୀଭୂତା। ତତୋ ଏୱ ମନସ୍ସ ସାତିସଯଂ ସମଞ୍ଚରା। ଗହିତଦଣ୍ଡେସୁ ପରାମାସାଦିପଯୁତ୍ତେସୁ ଦଣ୍ଡାଦାନାଦିହେତୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକକିଲେସପରିଳାହାଭାୱତୋ ନିବ୍ବୁତା। ତେନାହ ‘‘ୱିସ୍ସଟ୍ଠଦଣ୍ଡା’’ତି। ସାଦାନେସୂତି ସଭୱାଦାନେସୁ। ଅନାଦାନାତି ତବ୍ବିରହିତା। ତେନାହ ‘‘ଭୱଯୋନୀ’’ତିଆଦି।

ସଙ୍ଘଭେଦନାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଦୁତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ତତିଯୱଗ୍ଗୋ

୧। ଛେତ୍ୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୭।ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ ହେଟ୍ଠା ଦେୱପୁତ୍ତସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ।

ଛେତ୍ୱାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ଦୁବ୍ବଣ୍ଣିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୮।ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଦୁଦ୍ଦସିକୋ ୱିରୂପୱଣ୍ଣୋ। ଓକୋଟିମକୋତି ରସ୍ସଭାୱେନ ଅୱରକୋଟିମକୋ। ସକ୍କେନ ଗହିତନାମମେୱେତଂ, ନ ପନ ସୋ ତଥାରୂପୋ କୋଚି ଯକ୍ଖୋ। ତେନାହ ‘‘ଏକୋ ରୂପାୱଚରବ୍ରହ୍ମା’’ତି। ଯଦି ଏୱଂ କସ୍ମା ସୋ ତଥାରୂପୋ ହୁତ୍ୱା ଆଗତୋତି ଆହ ‘‘ସକ୍କୋ କିରା’’ତି। କଥଂ ପନେତ୍ଥ ଞାଯତି ‘‘ସୋ ଏକୋ ରୂପାୱଚରବ୍ରହ୍ମା, ନ ପନେସୋ ଅୱରୁଦ୍ଧକଯକ୍ଖୋ’’ତି ଯୁତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅୱରୁଦ୍ଧକଯକ୍ଖା ପନା’’ତିଆଦିମାହ। ଦେୱାନଂ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। ଫରୁସେନାତି ଫରୁସସମାଚାରେନ। ‘‘କୋ ନାମ ମଯ୍ହଂ ଆସନେ ସନ୍ନିସିନ୍ନୋ’’ତି ଅକ୍ଖନ୍ତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦେନ୍ତୋ ଖନ୍ତିଯଂ ଠତ୍ୱା। ବଲୱଚିତ୍ତୀକାରନ୍ତି ଗରୁତରଂ ସକ୍କାରବହୁମାନଂ। ନୀଚୱୁତ୍ତିଯାତି ପରମନିପଚ୍ଚକାରେ ସୁଖୂପସମନେ ଚ ଦସ୍ସିଯମାନେ। ସକ୍କସ୍ସ ତାଯ ଏୱ ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ସକ୍କାସନେ ଠାତୁଂ, ଅତ୍ତନୋ ଚ ଆୱିକାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଅନ୍ତରଧାଯି। ଉପହତଚିତ୍ତୋମ୍ହୀତି ଖନ୍ତିମେତ୍ତାନୁଦ୍ଦଯାସବ୍ଭାୱତୋ ପରସ୍ମିଂ ଉପହତଚିତ୍ତୋମ୍ହୀତି ସକ୍କୋ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ୱଦତି। କୋଧୱସେ ୱତ୍ତେତୁନ୍ତି କୋଧେନ ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ନିବ୍ବତ୍ତେତୁଂ ନ ସୁକରୋମ୍ହି, ଅଥ ଖୋ କୋଧଂ ମଯ୍ହଂ ୱସେ ନ ୱତ୍ତେମୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଚିରଂ ନ କୁଜ୍ଝାମୀତି ଯଦି ମେ କଦାଚି କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ତଂ କୋଧଂ ଅନୁୱତ୍ତେନ୍ତୋ ଚିରକାଲଂ ନ କୁଜ୍ଝାମି । ନ ଉପନଯ୍ହାମୀତି ଅନ୍ତୋ ସଚେ ମେ କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ଯ, ଖିପ୍ପମେୱ ଚ ନଂ ପଟିୱିନେଯ୍ଯନ୍ତି ତଂ ମେ ପୁବ୍ବେୱ ୱତଂ ପରିପୂରିତଂ।

ଦୁବ୍ବଣ୍ଣିଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୩। ସମ୍ବରିମାଯାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୬୯।ଆବାଧିକୋତି ଆବାଧୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଆବାଧିକୋ। ୱାଚେସୀତି ସିକ୍ଖାପେସି। ସମ୍ବରୋ ନାମ ଅସୁରମାଯାଯ ଆଦିପୁରିସୋ ପୁରାତନୋ ଅସୁରିନ୍ଦୋ। ତଂ ସନ୍ଧାଯାହ ‘‘ଯଥା ସମ୍ବରୋ’’ତିଆଦି। ଏୱଂ ପଚ୍ଚତି ଅଞ୍ଞୋପି ମାଯାୱୀ ମାଯଂ ପଯୋଜେତ୍ୱା। ଉପୱାଦନ୍ତରାଯୋ ନାମ ଖମାପନେ

ସତି ୱିଗଚ୍ଛତି, ପାକତିକମେୱ ହୋତୀତି ଆହ ‘‘ଏୱମସ୍ସ ଫାସୁଭୱେୟ୍ୟା’’ତି। ତେନାତି ୱେପଚିତ୍ତିନା ସମ୍ବରୱିଜ୍ଜାଯ ଅଦାନେନ ୱଞ୍ଚିତତ୍ତା। ତଥା ଅକତ୍ୱାତି ଇସୀନଂ ସନ୍ତିକଂ ନେତ୍ୱା ଖମାପନୱସେନ କାତବ୍ବଂ ଅକତ୍ୱା।

ସମ୍ବରିମାଯାସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୪। ଅଚ୍ଚଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭୦।ସମ୍ପଯୋଜେସୁନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ୱାଚସିକଂ ଫରୁସଂ ପଯୋଜେସୁଂ। ତେନାହ ‘‘କଲହଂ ଅକଂସୂ’’ତି, ୱିୱାଦଂ ଅକଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତିକ୍କନ୍ତୱଚନନ୍ତି ୱଚୀସଂୱରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱଚନଂ। ଯସ୍ମା ଅଚ୍ଚଯେ ଦେସିଯମାନେ ତଂ ଖୀଣଯତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ଖମମାନସ୍ସ ଖମନଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହତୋ, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ନପ୍ପଟିଗଣ୍ହାତୀତି ନ ଖମତୀ’’ତି। ତୁମ୍ହାକଂ ୱସେ ୱତ୍ତତୁ, ୱିସେୱିତଂ ଅକତ୍ୱା ଯଥାକାମକରଣୀଯୋ ହୋତୁ। ମିତ୍ତଧମ୍ମୋ ଇଧ ଉତ୍ତରପଦଲୋପେନ ‘‘ମିତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଆହ ‘‘ମିତ୍ତଧମ୍ମେ’’ତି। କରଣୱଚନନ୍ତି ‘‘ମିତ୍ତେହୀ’’ତି କରଣୱଚନଂ ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ। ତେନାହ ‘‘ମିତ୍ତେସୂ’’ତି। ଯଥା ନିବ୍ବତ୍ତସଭାୱସ୍ସ ଭାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତଂ ଜରା, ଏୱଂ ମିତ୍ତଭାୱତୋ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯୋ ଅମିତ୍ତଧମ୍ମୋ ଜରାପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଗାରଯ୍ହଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ ସବ୍ବସୋ ପହୀନକିଲେସଂ। ତେନାହ ‘‘ଖୀଣାସୱପୁଗ୍ଗଲ’’ନ୍ତି।

ଅଚ୍ଚଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ଅକ୍କୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା

୨୭୧।କୋଧୋ ତୁମ୍ହେ ମା ଅଭିଭୱୀତି ଏତ୍ଥ କୋଧେନ ଅନଭିଭୱନୀଯତ୍ତଂ ଖନ୍ତିମେତ୍ତାକରୁଣାଦିତପ୍ପଟିପକ୍ଖଧମ୍ମପରିବ୍ରୂହନେନ । ତଥା ହି ତଂସମଙ୍ଗିନୋ କୋଧୋ ଅଭିଭୁଯ୍ୟତୀତି ଆହ ‘‘ତୁମ୍ହେୱ କୋଧଂ ଅଭିଭୱଥ। କୁଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ମା ପଟିକୁଜ୍ଝିତ୍ଥା’’ତି। ପଟିପଦାତି ଏସା ପଟିପତ୍ତି। ମେତ୍ତାତି ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତା ମେତ୍ତା। ତଦୁପଚାରୋ ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗୋ। ନ ୱିହିଂସତି କିଞ୍ଚି ଏତାଯାତି ଅୱିହିଂସା। କରୁଣାତି ଅପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତକରୁଣା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଦୁପଚାରୋ କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗୋ। ଲାମକଜନନ୍ତି ଖନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯୋନିସୋମନସିକାରାଭାୱେନ ଗାରଯ୍ହସମାଚାରସମାଯୋଗେନ ଚ ନିହୀନଂ ଜନଂ। ପଚ୍ଚଯପରିସୁଦ୍ଧିଯା କୋଧୋ ଅଭିମଦ୍ଦମାନୋ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅଭିମଦ୍ଦତି, ତସ୍ସ ସୋ ପଟିସଙ୍ଖାନଭାୱନାବଲେହି ସମ୍ମଦେୱ ପହାତବ୍ବୋତି।

ଅକ୍କୋଧସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ତତିଯୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ

ସକ୍କସଂଯୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ଲୀନତ୍ଥପ୍ପକାସନା ସମତ୍ତା।

ନିଟ୍ଠିତା ଚ ସାରତ୍ଥପ୍ପକାସିନିଯା

ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯ-ଅଟ୍ଠକଥାଯ ସଗାଥାୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା।

ପଠମୋ ଭାଗୋ ନିଟ୍ଠିତୋ।